

School of Theology at Claremont

10017009142

**The Library
of
Claremont
School of
Theology**

**1325 North College Avenue
Claremont, CA 91711-3199
(909) 447-2589**

Հեղինակ՝ Տիգրան

2-5-166

ՏԻՄՈԹԵՈՍԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԱՅ

ՀԱԿԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ՍԱՀՄԱՆԵԱԼԱՆ Ի ԺՈՂՈՎՈՅՆ ՔԱՂԿԵՐՈՎՆԻ

Ի լոյս ընծայեալ աշխատութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

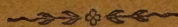
ԵՒ

ԵՐՈՒԱՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Ա ը դ ե ա մ բ բ

Տ. ՍՈՒՔԻԱՍԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Տպարան Մայր Աթոռոյ

1908

R
25
55
08

(armenian translation of:)

ՏԻՄՈԹԵՈՍԻ

(ԵԼՈՒՐՈՎ)

of Timothy

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԱՅ

archbishop

of alexander

ՀԱԿԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

Refutation

ԱՌ ՍԱՀՄԱՆԵԱԼՍՆ Ի ԺՈՂՈՎՈՅՆ ՔԱՂԿԵՂՈՎՆԻ

against the decrees of the council of chalcidon

Ի լոյս ընծայեալ աշխատութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

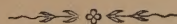
ԵՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Ա Ր Գ Ե Վ Ք Ք

Տ. ՍՈՒՔԻՍՏՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ս. ԷԶՍԻԱԾԻՆ

Տպարան Մայր Աթոռոյ

1908

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

TIMOTHEUS ÄLURUS'

Des Patriarchen von Alexandrien

WIDERLEGUNG DER AUF DER SYNODE
ZU CHALCEDON FESTGESETZTEN LEHRE

Herausgegeben

von

Lic. Dr. Karapet Ter-Mekerttschian
und

Lic. Dr. Erwand Ter-Minassiantz

Archimandriten in Etschmiadsin.

Den Hohehrwürdigen Theologischen Fakultäten

ZU MARBURG UND GIESSEN

Für

die ihnen verliehene Lizentiatenwürde

mit Dankbarkeit gewidmet

von den Herausgebern

[illegible]

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Տիմոթէոս Էլուրոսի կամ Կուզի այս գրուածքի հայերէն թարգմանութեան վրայ առաջին անգամ ուշադրութիւն է դարձրել Կարապետ ծ. վարդապետը դեռ ևս 1897 թուին: Այդ թուականի «Արարատ»-ի Մայիս տետրակում (էջ 199—203) նա հրատարակեց Իրենիոսի մի քանի հատուածներ Մայր Աթոռի մատենադարանի Կարինեան ցուցակի № 1945 (նշ 1955, ինչպէս տպուած է Արարատում) ձեռագրից, որ այժմ կրում է 1988 համարը: Ուրիշների նման Կարապետ վարդապետն էլ սկզբում համարել է այդ ձեռագիրը «Վկայութիւնների մի ընդարձակ ժողովածու», որի սկիզբն ու վերջը պակաս է: Այդ սխալի պատճառն այն է, որ մագաղաթեայ ձեռագիրը սկզբից և վերջից կարկատած է թղթով և թեթև կերպով նայողի վրայ յիշաւի թերի ձեռագրի տպաւորութիւն է անում, այն ինչ բնագրից գոնէ ոչ մի տող անգամ տակաս չէ երևում: Սակայն Կարապետ վարդապետը մի քիչ աւելի մանրամասն հետազօտելով ձեռագիրը, շուտով տեսնում է, որ իւր առաջ ունի Աղէքսանդրիայի պատրիարք Տիմոթէոս Կուզի գրուածքը Քաղկեդոնի ժողովի վարդապետութեան դէմ: Այդ մասին նա իսկոյն տեղեկութիւն է տալիս նոյն 1897 թուի «Արարատ»-ի Յունիս տետրակում (էջ 251—257), համառօտ կերպով պարզելով հեղինակի գործունէութեան և նրա գրուածքի նշանակութիւնը և մի քանի հատուածներ արտաւայելով Ս. հայրերի վկայութիւններից: Ապա Կարապետ վարդապետը սկսում է արտագրել ձեռագիրը, հրատարակութեան համար պատրաստելու նպատակով,

բայց հազիւ քառորդ մասը արտագրած, նա ստիպուած է լինում դադարեցնել գործը, տպագրութեան միջոց չունենալու և ուրիշ աշխատանքներով ծանրաբեռնուած լինելու պատճառով:

1906 թուականին ապա ընկերացաւ Երուսաղէմ արդապետը և շարունակեց արտագրութիւնը. իսկ երբ գերապատիւ Սուքիաս արքեպիսկոպոսը սիրալիր կերպով յանձն առաւ տպագրութեան ամբողջ ծախքը՝ գործը յաջողութեամբ միասին յառաջ տարանք և ահա ամբողջ աշխատութիւնը դնում ենք գիտական աշխարհի դիմաց:

Որպէսզի հասկանալի դառնայ, թէ ինչ կարեւորութիւն ունի այս գրուածքը և ինչպէս է եղել, որ նա Հայոց եկեղեցու դաւանաբանական գրականութեան մէջ դարագլուխ է կազմել և առաջնորդ ու օրինակ հանդիսացել հայ դաւանաբանների համար, պէտք է համառօտ կերպով ծանօթանալ հեղինակի՝ Տիմոթէոս Կուզի անձնաւորութեան ու գործունէութեան հետ¹:

Յայտնի է, որ Քաղկեդոնի ժողովը իւր վարդապետութեամբ արևելյիներին իրենց հաւատից զրկելուց զատ, աթոռից զրկել էր նաև մի բնութեան վարդապետութեան անյողոյսող պաշտպան Աղէքսանդրիայի պատրիարք Դիոսկորոսին: Վերջինիս իւր աքսորավայրն ուղեկցել էր ուրիշների հետ միասին նաև մի երէց Տիմոթէոս անունով: Այս Տիմոթէոսը, որին հակառակորդները իւր վտիտութեան համար² Αἰλουρος (այդ պատճառով էլուրոս), այսինքն Կատու (այդտեղից հայերէն Կուզ կոչումը) անունն են տուել, այժմ դառնում է եգիպտական միաբնակիւթեան պարագլուխը և աշխատում է ամեն կերպ հեռու պահել իւր հօտից քաղկեդոնականութիւնը: Թէ որքան մեծ է

1) Տես նրա մասին ընդհանրապէս G. Krüger, Artikel « Monophysiten » Realenzyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. 3. Auflage. Band 13. Leipzig 1903. S. 377—380.

2) Die sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor. in deutscher Übersetzung herausg. von K. Ahrens u. G. Krüger, Leipzig 1899. IV. 1. էջ 23, 24 շար.

եղել նրա ազդեցութիւնը և գործունէութեան հետեանքները, երևում է այն հանգամանքից, որ ժամանակակիցները նրան Տիմոթէոս Մեծ անունն են տուել¹։

Տիմոթէոս էլուրոսը բարեկամական յարաբերութեան մէջ էր եղել արդէն Կիւրեղ Աղէքսանդրացու հետ և հրատարակել էր նրա գրուածքները՝ ինչպէս երևում է խմբագրութեանը փոքր ինչ մոնոֆիզիտական գունաւորութիւն տալով²։ Սրան, հակառակ կայսերական քաղաքականութեան ազդեցութեամբ ընտրուած Պրոտերիոսի, մեծ խռովութեամբ ու աղմուկներով Աղէքսանդրիայի պատրիարք են ընտրում և եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն տալիս։ Պրոտերիոսին օգնութեան է գալիս թէև զինուորական ոյժը և Տիմոթէոսը ստիպուած է լինում առ ժամանակ հեռանալ քաղաքից, բայց նրա կուսակիցները շուտով յաղթող են հանդիսանում, Տիմոթէոսը կրկին վերադառնում է, 457-ի զատկին սոսկալի խռովութեան ժամանակ սպանւում է եկեղեցում Պրոտերիոսը և նա դառնում է Աղէքսանդրիայի անվիճելի պատրիարքը։ Պատրիարքական ավթոռը բարձրանալուն պէս նա անմիջապէս սկսում է իւր իշխանութիւնը հաստատուն դարձնելու համար մաքրել եպիսկոպոսական ավթոռները քաղկեդոնականներից և բազմութիւն կազմելով նզովում է Քաղկեդոնի ժողովը։ Աթոռից զրկուած եպիսկոպոսները մի կողմից դիմում են Հռոմի օգնութեան, միւս կողմից կայսեր³։ Տիմոթէոսի կուսակիցներն էլ մի խնդրով դիմում են Լեոն կայսեր⁴։ Իսկ Տիմոթէոս ինքն ևս մի տեղեկագիր է ուղարկում⁵, որ կորած է։

Պէտք էր սպասել, որ կայսրը անմիջապէս կալատէր Աղէքսանդրիայի խռովարարներին. յիշաւի նա մի խիստ քննութիւն նշանակեց Պրոտերիոսի սպանութեան համար

1) Զաքարիա Հոստոր. Դ. 1. էջ 22.

2) Հմմտ. Theophanes Konfessor, Chronographie (810-ի և 815-ի մէջ) Leipzig 1883—85. 111, 9 շար.

3) Զաքարիա Հոստոր. Դ. 4., Mansi 7, 524—530.

4) Mansi 7, 536—537.

5) Զաքարիա Հոստոր. Դ. 5.

և մասնակիցներին ծանր կերպով պատժեց. բայց Տիմոթէոսին ձեռք չտուեց դեռ ևս, թէև Հռովմի Լևոն եպիսկոպոսը նրան հեռացնել էր պահանջում: Կայսրը ուզում էր ժողով հրաւիրել և յոյս ունէր, որ պապն էլ ներկայ կլինի ժողովին. բայց Կոստանդնուպոլսի Անատոլիոս եպիսկոպոսը համոզեց նրան յետ կենալ այդ մտադրութիւնից և դրա փոխարէն բոլոր եպիսկոպոսներից գրաւոր կարծիք պահանջել Քաղկեդոնի ժողովի և Տիմոթէոսի պատրիարքութեան օրինաւորութեան մասին: 457 թուի Հոկտեմբերին կայսրը այդ մտքով մի շրջաբերական ուղղեց եպիսկոպոսներին, կցելով նաև Եգիպտոսի քաղկեդոնական եպիսկոպոսների բողոքներն ու Տիմոթէոսի կողմնակիցների թրջութերը: Եպիսկոպոսների պատասխաններն աննպաստ էին Տիմոթէոսի համար. Լևոն պապն էլ 458-ի Օգոստոսի 17-ին պատասխանեց և նրա նշանաւոր թուղթը կայսրը ուղարկեց Տիմոթէոսին, որը մի ընդարձակ գրութեամբ ստիպուած եղաւ պաշտպանելու իրեն ¹:

Մինչ այս մինչ այն մեռաւ Կ. Պօլսի պատրիարք Անատոլիոսը և նրան յաջորդեց մի ջերմ քաղկեդոնական՝ գլխուն Գեննադիոսը, որ ամեն կերպ աշխատեց հեռացնել տալ Տիմոթէոս Էլուրոսին իւր աթոռից: Վերջապէս յաջողուեց այդ նրան և 460 թուականի սկզբին, մեծ աղմուկներից յետոյ, հեռացրին Տիմոթէոսին քաղաքից և Կ. Պօլսի վրայով նախ Գանգրա, ապա Խերսոն աքսորեցին ²:

Երկար ժամանակ ֆնաց Տիմոթէոսը աքսորի մէջ. բայց 474 թուին վախճանուեց Լևոն կայսրը և շատ կարճ ժամանակից յետոյ նաև նրա թուր՝ Լևոն Բ., այնպէս որ կայսրութիւնն անցաւ նոցա ազգական Զենոնին: Սակայն Զենոնը չկարողացաւ դիմանալ Բասիլիսկոս բռնաւորի դէմ, որ 475-ին հալածեց նրան և իւր գահը հաստատելու համար բացարձակ կերպով անցաւ միաբնակների կողմը: 476-ին մի հրովարտակ արձակեց նա, որով դատապարտում

1) Զաքարիա Հոսեոբ Դ. 5, 6.

2) Զաքարիա Հոսեոբ Դ. 9.

էր Քաղկեդոնի վճիռները: Այդ հրովարտակիւն իրենց համաձայնութիւնն յայտնեցին 500 եպիսկոպոս և աքսորուած միաբնակիւններ, ինչպէս Անտիոքի պատրիարք Պետրոս Թափիչը (Գնաֆէոս կամ Յուլլօ) և Տիմոթէոս Էլուրոսը, կրկին վերադարձան իրենց աթոռները¹: Տիմոթէոսը մինչև անգամ Բասիլիսկոսի պալատում ամենաազդեցիկ անձնաւորութիւնն է դառնում: Սակայն երկար չէ տևում այս անգամ նրա իշխանութիւնը. Բասիլիսկոս բռնաւորի հետ թեքւում է նաև նրա աստղը: 476 թուականի Օգոստոսին կամ Սեպտեմբերին Ջենոնը կարողանում է նորից մայրաքաղաք վերադառնալ, առ ոչինչ է հրատարակում իւր նախորդի բոլոր կարգադրութիւններն ու իրեն էլ բանտարկում Կապադովկիայի մի գղեակում:

Սիմպլիցիոս պապը (468—483) արդէն Բասիլիսկոս բռնաւորից պահանջել էր հեռացնել աթոռից արևելքի «Ամենագլխաւոր խռովարար»ին՝ Տիմոթէոս Էլուրոսին: Այժմ Ջենոնին շնորհաւորելով իւր յաղթանակը և յորդորելով Քաղկեդոնի վարդապետութիւնը անաղարտ պահպանել, յիշեցնում է նրան էլ այդ մասին: Սակայն նախ քան վերստին աքսորելու կարգադրութիւնը տեղ հասնելը ծերունի պատրիարք Տիմոթէոս Էլուրոսը վախճանւում է 477 թուականի Յուլիսի 31-ին:

Տիմոթէոս Էլուրոսը պարապ չէր նստել երկար տարիներ իւր աքսորավայրում. հեռու լինելով հօտից և այլ ևս չկարողանալով անմիջական մասնակցութիւն ունենալ իւր եկեղեցու համար այնքան կարևորութիւն ունեցող դաւանական վեճի մէջ Քաղկեդոնի ժողովի մասին, նա իւր ժամանակը գործ է դրել Քաղկեդոնի ժողովի վարդապետութեան դէմ ընդարձակ հերքումներ գրելով, և նրա այդ գործունէութեան արդիւնքներից մէկն է անշուշտ մեր այս հրատարակութիւնը: Որ Տիմոթէոս Էլուրոս ուրիշ աշխատանքներ էլ է ունեցել, և յատկապէս աքսորավայ-

1) Տէս Երուսանդ վարդապետ, Ընդհ. եկեղեցական Պատմութիւն, հատոր. Ա. 1908, էջ 333—334.

բում կատարած, այդ երևում է սոյն գրքի վերջաբանից (էջ 329—330), ուր հետեւեալն է ասուած.

«Եւ այսուհետեւ Տիմոթէոսի, (անիմա)ստնագունի ամենայն մարդոյ, յարտասահմանութեան պարապաւելի, սակս ոչ ուրանալ ինձ զուղիղն հաւատ և պատրաստապէս ունելով զիս մեռանել վասն Տեառն մերոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և (բ)աց զիմս միտս ինքն Յիսուս և զործակցեաց ինձ, և շարագրեցի նախ այսորիկ մատեանս Աստուծոյն Բայից, որպէս ուսայ վարդոյն աւետարանչաց և ի սրբոց առաքելոց և ի սրբոց մարգարից և ի սրբոց և ուղղափառ եպիսկոպոսապետաց, թերևս լսելով նոցա մոլորեալքն յուղղափառ հաւատոյն և ներգործար ուրացեալքն զՏէրն, և բաժանել զնա յերկուս ընութիւնս, որք հաւասարեացին նոցայն ամպարչտութեան, դարձցին և ապաշաւեսցեն Աստուծոյ և փախիցեն զառ ի Աստուծոյն նոցա ի վերայ կացեալ բարկութիւնն. եւ իբր յոլով ամանակաւ . . . . մնացին ի նոյն չարահաւանութեան, հեծելով իմ ի վերայ յամառութեան եղելոյ նոցայն ապստամբութեան. դարձեալ Աստուծոյ ինձ զործակաւելի և իմաստնացուցչի զիս՝ զանգրականս և զախմարս, ըստ չափոյ, զոր աւանդեաց ինքն Տէր իմաստութեան ինձ նպաստիս, գրեցի և այժմ յերկուս մատեանս, ընտրեալ դարձեալ ի սրբոց գրութեանց և զվարդապետութիւն սրբոցն և ուղղափառաց եպիսկոպոսապետացն, զորս աղաւթեմ մասն ընդունել ի Տեառնէ՝ հանդերձ ամենեքումք ուղղափառաւքն, առ ի հաստատունս և արիս և հիմնացեալս լինել զուղղափառս ի ձեռն աստուածաշունչ նոցայն բանից »:

Այդ խօսքերից պարզ կերպով երևում է, որ Տիմոթէոս էլուրոսը մի քանի գրական աշխատանքներ է ունեցել, որոնց բոլորի նպատակն էլ եղել է երկու ընութեան վարդապետութեան դէմ կռիւ մղել և իւր հօտը նրանից զգուշացնել: Այդ նպատակի մասին նա մի քանի անգամ բացորոշ կերպով յայտարարում է իւր գրքի մէջ (տես էջ 34, և յատկապէս 36): Առաջին աշխատանքի մասին ոչինչ ասել չենք կարող, որովհետեւ նրա մասին ուրիշ ոչ մի տեղեկութիւն չունինք: Իսկ վերջին երկուսի մասին («գրեցի և այժմ յերկուս մատեանս») պէտք է ենթադրել, որ բովանդակուած են այս հրատարակութեան մէջ, որը արտաքինով էլ կարծես երկու մասի է բաժանուում: Մենք տեսնում ենք այդպէս, որ մի նախաբանից (էջ 1) ու հայ-

րերի ընդարձակ վկայութիւններէց յետոյ (էջ 2—34), հեղինակն ինքն իւր կողմից սկսում է Ս. Գրքից բերած վկայութիւններով ապացուցանել հակառակորդների մոլորութիւնը (էջ 34—52): Ապա վերջացնում է իւր գրքի այս առաջին մասը և մի երկրորդն է սկսում հետեւալ վերնագրով (էջ 52)։

ՀԱԿԱՃԱՌԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶՏՈՄՍԷՆ ՂԵՒՈՆԻ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆՆ ՔԱՂԿԵԴՈՎՆԻ ԵՂԵԼՈՅ ԺՈՂՈՎՈՅՆ՝ ԽՆԴՐԵԼՈՎ ՄԵՐ ԵՒ ԱՅՂ ԱԻՐԻՆԱԿՍ.

Այսուհետեւ մի քանի խօսքով պարզում է մնացած ամբողջ գրքի ծրագիրը. (էջ 52).

«Արդ՝ վասն զի բազումս և աւգտակարս պիտառութիւնս երանելեացն մերոց հարանց ընտրեցաք. հարկաւոր համարեցաք սերկս նախագրել զ'ի Տօմսէն Ղևոնի հայհոյութիւնս և սահմանս Քաղկեդոնի ժողովոյն և հերձուածողաց մարդոց վարդապետութիւնս, որոց բաղաձայնապէս գտանին նախասացեալն տոմս և սահմանն ի Քաղկեդովնի ժողովոյն, իսկ ընդիմակացս սրբոցն հարանց վարդապետութեանց, իսկ յետ այսոցիկ ընդդէմ ասել ըստ կարի մերում նոցայն հայհոյութեանց Տէրամբ, և առգնել պիտառութիւնս սրբոցն հարանց՝ հաստատիչս առ ի մէնջ ասացելոցն, իսկ տաղալիչք նախասացելոցն հայհոյութեանցն հերձուածողաց և նզովիչս դնոցայն ամպարչտութիւն»։

Ուրեմն Տիմոթէոս էլուրոսի երկու մասից բաղկացած գրութեամբ, որ գոյութիւն է ունեցել Գեննադիոսի վկայութեան համաձայն նաեւ լատիներէն, անշուշտ նաեւ ասորերէն թարգմանութեամբ և որը մինչև այժմ կորած էր, հրատարակում է այստեղ առաջին անգամ հայերէն, նախնեաց թարգմանութեամբ։ Շատ կարևոր է այս գրութեամբ յատկապէս այն պատճառով, որ ինչպէս տեսանք, նրա հեղինակը շատ եռանդուն մասնակցութիւն է ունեցել դաւանական վիճաբանութիւնների մէջ Քաղկեդոնի ժողովից յետոյ և պարզում է մեզ այն դիրքը, որ բռնել էին իսկական միաբնակները թէ՛ դէպի Քաղկեդոնի ժողովը և թէ՛ դէպի իրենց կուսակցութեան ծայրայեղ ներկայացուցիչները, ինչպէս օրինակ Եւտիքէսը, որին Տիմոթէոսը յականէ յանուանէ յիշելով նզովում է և մերժում ամեն հաղորդակ-

ցութիւն (տես էջք 145, 146, 170 և 239): Ուրեմն Քաղկեդոնի ժողովի հակառակորդների դաւանական ուղղութեան մասին մենք կարող ենք այժմ այս գրութեան շնորհիւ գաղափար կազմել հէնց իրենց ամենագլխաւոր հակաքաղկեդոնականների խօսքերից. և այդ հանգամանքը աւելի ևս բարձրացնում է այս գրութեան արժէքը, որովհետեւ մինչև այժմ Տիմոթէոսից միայն հատակոտորներ ունէինք և մի երկու նամակ, պահուած Ձաքարիա Հռետորի եկեղեցական պատմութեան մէջ (էջք 28—31., 38—51., 52—55)¹: Բացի դրանից գիտէինք, որ Բրիտանական Մուզէում ասորերէն մի ձեռագիր կայ, որ պարունակում է իւր մէջ հակաքաղկեդոնական վկայութիւնների և թղթերի մի ժողովածու, մեծ մասամբ Տիմոթէոսի գրութեանց, որն այդ պատճառով էլ «Տիմոթէոսի Գիրք ընդդէմ ժողովոյն Քաղկեդոնի» վերնագիրն ունի (Cod. Mus. Britt. Addit. 12156. հմմտ. W. Wright, Catal. 639—648): Ինչ կապ ունի այդ ասորերէն ժողովածուն և մեր հրատարակութիւնը, դժուար է ասել. Նեստորի գրութեանցի մնացորդներն հրատարակող Ֆրիդրիխ Լօօֆսը այդ ձեռագրից հանել է տուել Նեստորին վերաբերեալ հատուածները². այդ հատուածները մասամբ համապատասխանում են այս գրքի մէջ եղածներին, բայց մեծ մասամբ տարբեր են և կարծել են տալիս, թէ Բրիտանական Մուզէումի ասորերէն ձեռագիրը Տիմոթէոսի մի այլ նման աշխատութիւն է բովանդակում իւր մէջ Քաղկեդոնի ժողովի դէմ, գուցէ այս գրքի յիշատակարանում յիշուած առաջին գիրքը:

Բոլորովին պարզ է ընդհակառակն Տիմոթէոսի ընդարձակ նամակի յարաբերութիւնը (Ձաք. Հռետոր էջ 38—51) մեր այս հրատարակութեան հետ. այնտեղ զանազան հայրերից վկայութիւններ են բերուած և այդ բոլոր վկա-

1) Die sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor; in deutscher Übersetzung herausgegeben von K. Ahrens und G. Krüger. Leipzig 1899.

2) Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius gesammelt, untersucht und herausgegeben von Dr. Fr. Loofs. Halle 1905.

յուլթիւններն համարեա առնուած են մեր այս գրքից, որն այդպիսով հէնց իրեն Տիմոթէոսի համար էլ ծառայել է իբրև վկայութեանց գիրք և զինարան հակառակորդները դէմ կուռելու համար: Այդ բանին համոզուելու համար բաւական է համեմատել Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի էջ 9, Հռովմայ եպիսկոպոս Յուլիոսից բերած վկայութիւնը 2աք. հետոր էջ 42, ուր գտնուում է նոյն վկայութիւնը. ապա Ամբրոսիոսի հատուածը՝ մեր գրքու էջ 18 և այնտեղ էջ 48. Գրիգոր Սքանչելագործից հատուածներ մեր գրքում էջ 20—21 և 60, այնտեղ նոյնը՝ էջ 44. Բարսեղ Կեսարացի՝ այստեղ էջ 21, այնտեղ 45. Յովհան Ոսկեբերան՝ այստեղ 77, այնտեղ 47. այդպէս էլ Աթանաս, Կիւրեղ և այլն:

Տիմոթէոսի և իւր զրուածքի նշանակութիւնն այդպիսով մեծ է. և մենք տեսնում ենք, որ նա յիշաւի անցնու է միաբնակութեան ամենանշանաւոր հայրերի շարքը և յիշուում է յաճախ Կիւրեղից անմիջապէս յետոյ, Դիոսկորոսի հետ միասին, նաև հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ: Այդպէս օրինակ թուղթ Սուրմենայ Ստրատելատի առ Վրթանէս Քերթոզ¹ կարգում ենք.

«Եթէ զԴիոսկորոսին ասէք, զՏիմոթէոսին Աղէքսանդրացոյ, որ ընդդէմ բարեպաշտութեան հոգեկիր հարցն յանդգնեցան ասել, ուստի և մերժեցան ի սրբոյ եկեղեցոյ և անջինջ վիճակեցան յիշատակի նդովից, զայդ և մեք քաջ գիտեմք . . . »:

Որին Վրթանէս քերթողը պատասխանում է².

«Զի զոր մեր պատուական հարցն և հոգեկիր վարդապետացն ընդ ուղղափառ հովիւսն և ընդ մարտիրոսս է դասեալ՝ զԴիոսկորոս և զՏիմոթէոս Աղէքսանդրացի, անջինջ նդովից վիճակի առնէք արժանի, սուտ և մոլորեցողիչս կարգալով »:

Ուրեմն Տիմոթէոս Աղէքսանդրացին է. դարու սկզբին Հայոց եկեղեցու մէջ ընդունուած է ուղղափառ հովիւների և մարտիրոսների շարքում: Այդ բանը շեշտել կարեւոր ենք համարում, որովհետև մի կողմից նշանակութիւն ունի

1) Գիրք Թղթոց, Տփլիս 1901. էջ 91.

2) Գիրք Թղթոց, էջ 94.

Տիմոթէոսի գրքի թարգմանութեան ժամանակը որոշելու համար, իսկ միւս կողմից տեսնում ենք, որ այս ժամանակներից սկսած Տիմոթէոսը այդ դիրքը պահում է Հայոց եկեղեցում. շատ անգամ այնուհետեւ առանձին պատկառանքով յիշում է նրա անունը վաւերական և անվաւեր գրուածքներում իբրեւ ուղղափառութեան հաւատարիմ ներկայացուցիչ¹. Բայց այդ շատերից կբաւականանանք միայն երկուսն յիշելով:

Սիւնեաց Ստեփաննոս Մեծ Իմաստասէր եպիսկոպոսի թղթի մէջ, որ նա գրել է Անտիոքի եպիսկոպոսին, կարդում ենք².

«... Եւ զսուրբն Յուլիոս Աղիորնացին և զԱնատոլիս և զՍտեփանոս և զՏիմոթէոս, հանգերձ այլ հայրապետաւքն նզովեաց»:

Իսկ Կիրակոս Գանձակեցին նրա մասին գրում է³.

«Եւ Տիմոթէոս երէց ուղիղ հաւատով և իմաստասէր, որ զամէն արուեստի զիրան գրեաց, հաւաքեալ զամենայն բանս աստուածայնոց արանց ընդդէմ ամենայն հերձուածողաց»:

Տեսնենք այժմ, թէ երբ է թարգմանուել այս կարևոր գրուածքը հայերէն և այնուհետեւ ինչ դեր է խաղացել Հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ:

Առանց արտաքին որ և է ցուցումն կամ վկայութիւն ունենալու արդէն կարելի է ասել, որ այնպիսի մի գրուածք, ինչպէս Տիմոթէոսի ներկայ երկասիրութիւնն է, միայն այնպիսի պատմական շրջանում թարգմանուել կարող էր, երբ Հայոց եկեղեցին ստիպուած էր անհրաժեշտաբար մասնակցութիւն ունենալ դաւանական վէճերի մէջ և այսպէս կամ այնպէս իւր դիրքը որոշել բազմաթիւ կուսակցութիւնների և դաւանութիւնների նկատմամբ: Հայոց եկեղեցու համար այդ շրջանն սկսում է իսկապէս Զ. դարու սկզբից, Բաբգէնի կաթողիկոսութեամբ: Յայտնի է, որ Բաբգէնը Դուինում մի ժողով գումարելով 505-06-ին մերժում է ամբողջ Հայոց եկեղեցու հետ Նեստորականութիւնը, գուցէ

1) Հմմտ. Գիրք Թղթոց էջք, 259, 300, 491.

2) Գիրք Թղթոց, էջ 329.

3) Կիրակոս Գանձակեցի, Վննետիկ 1865, էջ 21.

Նեստորականութեան ներքոյ, ինչպէս այդ ժամանակները յատկապէս միաբնակների մօտ սովորութիւն էր, նաև Քաղկեդոնականութիւն հասկանալով, և հաւանօրէն համաձայնութիւն է յայտնում Զենոնի Հենոտիկոն կոչուած հրովարտակին¹։

Ի՞նչ է լինում դրանից յետոյ Հայոց եկեղեցում, դժբախտաբար մանրամասն կերպով յայտնի չէ մեզ. այսքանը գիտենք միայն, որ Զ. դարու երեսնական թուականներին Հայոց կաթողիկոս Քրիստափոր Ա. ոչ միայն բացարձակ կերպով միաբնակների կողմն է բռնում, այլ և ճանապարհորդում է ասորիք, միաբնակներին մխիթարելու և նրանց համար եպիսկոպոսներ ձեռնադրելու համար²։ Վերջնականապէս և վճռական կերպով սակայն հայերը մերժում են Քաղկեդոնականութիւնը Ներսէս Բ. կաթողիկոսի օրով (548/49—556/57) Գուլիսի Բ. ժողովում 554 թուին։ Այդ ժողովից առաջ արդէն Ներսէս Բ. որոշ կերպով յայտնել էր իւր դիրքը, եպիսկոպոս ձեռնադրելով ասորիների համար հակա-Սևերեան, ուրեմն Յուլիանիտ միաբնակ Աբդիշոյին և ուղղափառ համարելով նրան։ Մեր բոլոր ունեցած տեղեկութիւնների համաձայն հէնց այս ժամանակ էլ պիտի տեղի ունեցած լինի զանազան դաւանական կուսակցութիւնների վճռական մաքառումը Հայոց եկեղեցում, որից յաղթող են դուրս գալիս ծայրայեղ միաբնակները³։ Անշուշտ այդ պայքարի ժամանակ պիտի կատարուած լինի Տիմոթէոս Էլուրոսի այս գրուածքի թարգմանութիւնը, որ ամենալաւ ղէնքերն էր մատակարարում հայ եկեղեցականներին Նեստորականութեան և Քաղկեդոնականութեան ղէմ մաքա-

1) Տես այդ մասին Erwand Ter-Minassiantz, Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zu den syrischen Kirchen bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Leipzig 1904. S. 30—39.

2) Հմմտ. Erwand Ter-Minassiantz, Die armenische Kirche etc. S. 55—57 և 171—177.

3) Ներսէս Բ.-ի ժողովի, Աբդիշոյի ձեռնադրութեան և Հայոց եկեղեցու հետ ունեցած յարաբերութեան, այլ և Հայոց եկեղեցու դաւանական դիրքի մասին տես մեր վերև յիշուած գիրքը էջ 39—54.

ռելու համար: Եւ մենք յիրաւի տեսնում ենք, որ Տիմոթէոսի գրուածքը վրաց բաժանման շրջանի դաւանաբանական գրութիւնների մէջ որոշ կերպով յիշուած է մի քանի անգամ¹. ուրեմն ամեն կասկածից դուրս է, որ այն Զ. դարու վերջին և է.-ի սկզբին հայերէն թարգմանութեամբ գործածական է արդէն:

Բայց մենք հնարաւորութիւն ունենք աւելի առաջ գնալու և որոշ կերպով ապացուցանելու, որ Տիմոթէոսի գիրքը յիրաւի, ինչպէս վերին ասացինք, թարգմանուել է Ներսէս Բ. կաթողիկոսի օրերում, պայքարի ամենատաք ժամանակը, ուրեմն Զ. դարու կէսերին: Այդ մասին բացարձակ վկայութիւն է տալիս մեզ Կոստանդնուպօլսի Փոստպատրիարքը (24 Դեկտեմբերի 858—25 Սեպտեմբերի 867., Բ. անգամ 878—Դեկտեմբեր 886) Հայոց Ձաքարիա կաթողիկոսին գրած մի թղթի մէջ «Վասն երկու միաւորեալ բնութեանց մի անձնաւորութիւն գոլոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և վասն ճշմարտախոհութեան ժողովոյ Սուրբ հարցն, որ ի Քաղկեդոն»: Այդ թղթի մէջ կարդում ենք հետեալը Քաղկեդոնի ժողովի և հայերի մասին².

«... եւ հայք վտանգեալք ի հինից պարսից, ոչ զօրեցին և պարապեցան գալ ի ժողովն. վասն այնորիկ ոչ նհաս պատճառ ժողովոյն ի հայք հաւաստեալ, բայց հակառակութիւն ինչ վասն ժո-

1) Տես Գիրք Թղթոց էջ 101 և 103. Թուղթ Պատրոսի. «Եւ ունի քո աստուածսիրութիւնդ զամենապատուականին և զերանելի հաւրն մերոյ Տիմոթէի զգիրս՝ որ ընդդէմ Քաղկեդոնի ժողովին . . . . . և զի և այլոց բազմաց եպիսկոպոսաց ևն յաղապս այսոցիկ պէտք, զիտէ քո իմաստութիւնդ յառաջասացիւոց գրոց երանելոյն Տիմոթէոսի»: Նոյն գիրքն յիշուած է նաև էջ 126. պատճառք Դ. ժողովոյն երկաբնակացն, Մովսէսի վրաց ուղղափառ եպիսկոպոսի. և վերջապէս էջ 140. Թուղթ Գ. Մովսէսի առ Վրթանէս Քերդող. հմտ. Ուխտանէս Բ. զԼ. ԻՆ. էջ 48. «... Զգիրս երանելոյն Տիմոթէոսի բովանդակ ստացայ . . . »:

2) Ամբողջ Թուղթը անհ. Правосл. Палест. Сборникъ. Томъ XI, Выпускъ I, С.-Петербургъ 1892. изд. А. И. Пападопуло-Керамевъ էջ 179—210. Մեզ հետաքրքրող կտորը էջ 180—181.

զողովոյն ոչ գոյր, այլ ամենեքեան ընդունէին զժողովն մինչև ի ժողովն Դվնայ, որ լինին ամենայն ամբ Զ. և Դ. յերկու ամացն Մարկիանոսի կայսեր, մինչև ցԺ. ամն Յուստինանոսի և մինչև ցԶ. ամն Ներսէսի կաթողիկոսի, որ Աշտա-
րակացն էր, որ արար զժողովն ի Դվին ի սկզբան թագաւորելոյն Հայոց Պարսից, և ի Դ. և ի Ժ. ամին Խոսրովու Պարսից արքային¹ ի ձեռն Աբգիշոյի ասորոյ, որ եկեալ էր ի Սասնոյ ի Սարաթոյ վանիցն և այլք ընդ նմա, որ ձեռնադրեցան. (ընկալան նաև) զԴիոսկորոս և զՓիլակսոն² եպիսկոպոս ի Նաբուք քաղաքէ և զԴիմոթէոս Աղէքսանդրացիին, որ ուսմ կուզն կոչեն. ՈՐ ԶԳՐԵԱՆՍԹԱՐԳՄԱՆԵՑԻՆ Ի ՀԱՅՍ, որ կոչին յետին թարգմանիչք, որ ունի բազում չարախօսութիւն վասն ժողովոյն Քաղկեդոնի ի նոցին թարգմանութեանն»:

Այդպիսով ուրեմն Տիմոթէոս Էլուրոսի այս գրուածքի թարգմանութեան ժամանակը ակնյայտնի կերպով Զ. դարու կէսերը պիտի համարել: Կասկած լինել այդ մասին կարող չէ, ոչ միայն այն պատճառով, որ Փոտ պատրիարքի վկայութեան համաձայն այդ գիրքը Ներսէս Բ. կաթողիկոսի օրով է թարգմանուած, այլ գլխաւորապէս նաև այն, որ մի կողմից, ինչպէս տեսանք, այս գրուածքը որոշ կերպով յիշուած է իբրև Քաղկեդոնի ժողովի հակաճառութիւն Զ. դարու վերջի և է. դարու սկզբների գրագրութիւնների մէջ, իսկ միւս կողմից նրա հետքերը կարելի է ապացուցանել և գտնել հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ նոյն այդ ժամանակներից սկսած:

Այստեղ պէտք է գլխաւորապէս ուշադրութեան արժանի այն մեծ նշանակութիւն ունեցող հանգամանքը, որ այս գրուածքը մի տեսակ հայերէն է ստեղծել դաւանաբանական խնդիրների համար՝ որոշ դաւանաբանական արտայայտութիւններ ու բանաձևեր, որոնք յաջորդ դարերում

1) Թուականները չիոթած են. Մարկիանոսի Բ. տարուանից 84 տարի հաշուելով կստանանք 535/36 թուականը, որ համապատասխան է Յուստինիանոսի Ժ. տարուան. բայց Խոսրով Անուշարվանի ԺԴ. տարին կլինի 544-ը, իսկ Ներսէս Բ.-ի Զ. տարին 554-ը:

2) Հրատարակութեան մէջ զՓիլաքիանոսն. ծանօթութեան մէջ՝ Cod. զՓիլակսոն. ի հարկէ պէտք է լինի՝ զՓիլակսոն (=Փիլոքսենոս Մարուգեցի):

ընդհանուր գործածութեան մէջ են մտել դաւանական թղթերի մէջ և այլ գրուածքներում: Եթէ ոչ Ներսէս Բ.-ից մնացած դաւանական թղթերից, գոնէ նորա յաջորդ Յովհաննէս Բ. Գաբղէնցուն (556|57—571[573]) Աղուանից եպիսկոպոսներին ուղղած թղթի մէջ¹ նշմարելի են արդէն Տիմոթէոսի Հակաճառութեան պարզ հետքեր՝ թէ ոճի և թէ գաղափարների կողմից: Իսկ վրաց բաժանման շրջանի դաւանաբանական գրադրութեան մէջ, ինչպէս տեսանք, այդ գրուածքը մի քանի անգամ որոշ կերպով յիշուած է իբրև ամենակարևոր յիշատակարաններից մէկը, որից հայ և հայերէն կարդացող մարդիկ քաղկեդոնական ուսման մոլորութիւնները ճանաչել և նրա դէմ զինուել կարող էին: Այդ հանգամանքը ցոյց է տալիս, թէ որչափ շուտ հեղինակութիւն ստացաւ Տիմոթէոսի գիրքը և ընդհանուր գործադրութեան մէջ մտաւ:

Բաւականանաք այժմ մատնացոյց անելով Տիմոթէոսի Հակաճառութեան մի քանի հետքեր Հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ, այդ ինդրի մանրամասն ուսումնասիրութիւնը ուրիշ ժամանակի թողնելով: Ոճի և գաղափարների նմանութիւններն ու նոյնութիւնները չենք արձանագրում, այլ յիշատակում ենք միայն այն վկայութիւնները Ս. Հայրերի գրուածքներից, որոնք ամենայն հաւանականութեամբ Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնից են առնուած:

Այդպէս՝ արդէն Մաթուսաղայի թղթի մէջ² գտնում ենք Գրիգոր Սքանչելագործից բերած այն վկայութիւնը, որ արձանագրուած է մեր հրատարակութեան մէջ էջ 20, տող 25—30. «Որ ոք ասէ այդ ախտակրեալ և այդ ոչ ախտակրեալ . . . » և այլն:

Ուշադրութեան արժանի է այդ տեսակէտից յատկապէս Կիւրեղից վերցրած մի վկայութիւն Յովհան Օճնեցու Երևութականաց ճառի մէջ³, որն ամբողջութեամբ, դար-

1) Գիրք Թղթոց էջ 81—84.

2) Տես Ստեփ. Օրբելեան. հրատ. Շահնազարեանի, էջ 166.

3) Յովհաննու Օճնեցու Մատենադրութիւնը, Վինետիկ 1833,

ձուլածքներով ու արտայայտութեան եղանակով ցոյց է տալիս, որ անպատճառ Տիմոթէոսի զրքից է վերցրած ¹.

Տիմոթէոս էջ 179.

Օձնեցի էջ 51.

«Այդ և ոչ ի մարմնոյ բնութիւն փոխաբուսեալ Բանին. այդ և ոչ մարմնոյն ի նորայն, այդ ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմուս մեզ աւանդեցելոյ Բանին, անճառելի և անասելի միաւորութիւն մի մեզ կցոյց Որդւոյ բնութիւն»:

«Ոչ ի մարմնոյ բնութիւն փոխաբուսեալ Բանին, այլ և ոչ մարմնոյն ի նորայն, այլ ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմուս մեզ աւանդեցելոյ Բանին՝ անճառելի և անասելի միաւորութիւնն՝ մի մեզ կցոյց Որդւոյ բնութիւն»:

Այստեղ ուրիշ թարգմանութեան մասին խօսք անգամ լինել չէ կարող. իսկ եթէ Օձնեցին մի այլ աղբիւրից է վերցրել վկայութիւնը, անշուշտ վերջնական աղբիւրը դարձեալ Տիմոթէոսի գիրքն է:

Տիմոթէոսի Հակաճառութեան մէջ եղած Յուլիոս Հռովմայեցու մի հատուած մէջ է բերում նաև Խոսրովիկը ² Սարգիս եպիսկոպոսին գրած թղթի մէջ. ահա այդ հատուածը երկու տեղում.

Տիմոթէոս էջ 261.

Խոսրովիկ էջ 179.

«Եւ որպէս լուաք Պաղոսի զՔրիստոս ախտակիր, ոչ մարմնաբար լուաք և ոչ զաստուածութիւնն ախտակրական կարծեցաք, այսպէս և արարեալն և ծառայն. ոչ մասնաբար ասի և ոչ զաստուածութիւնն առնէ եղանելի և ծառայական, և դարձեալ անարարածն ոչ զմարմինն անեղ առնէ և ոչ մարմնաբար ի վերայ աստուածութեանն միայնիոյ ասի»:

«Որպէս և Յուլիոս Հռովմայ հայրապետ ասէ. զՊողոսի ասել զՔրիստոս ախտակիր ոչ մասնաբար իմանալք և ոչ զաստուածութիւնն ախտակրական կարծեմք, այս և արարեալն և ծառայն ոչ մասնաբար ասի և ոչ զաստուածութիւնն առնէ եղանելի և ծառայական. եւ դարձեալ անեղն ոչ զմարմինն առնէ անեղ և ոչ մասնաբար ի վերայ աստուածութեանն միայնոյ ասի»:

Նոյնն է ապացուցանում նաև «Սրբոյ վարդապետին Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի և մեծի թարգմանչի ընդ-

1) Տիմոթէոսի Հակաճառութիւն էջ 179.

2) Հրատ. Գարեգին վ. Յովսէփեանի. Էջմիածին 1899 (1903).

զէմ երկաբնակաց Նեստորականացն»¹ ընդարձակ դաւա-
նական գրուածքի մէջ եղած մի վկայութիւնը, վերցրած.
Հռովմայ Յուլիոս (337—352) եպիսկոպոսի երկերից, որը
երկու անգամ կրկնուած է Տիմոթէոսի Հակաճառութեան
մէջ (էջ 8 և 132):

Տիմոթէոս էջ 132.

Գիրք Թղթոց էջ 446.

«Իսկ որ գյերկնուստն
Աստուած խոստովանեն ի կուսէ
մարմնացեալ և մի գոլ ընդ մար-
մնոյն, զուր ծփեն ի բայսն ի
նոցայցն ամպարշտութիւնսն ար-
տաբերեալք. քանզի ասեն և
նոքա. որպէս լսեմ, երկուս բնու-
թիւնս . . . . .»:

«Որ գյերկնուստ Աս-
տուած խոստովանին ի սրբոյ կու-
սէն ծնեալ, և ոչ մի գոլ զնա
մարմնովն, ի զուր ծփին ի բանս
նոցա ամպարշտութեանն ար-
տաբերեալք. զի ասեն և նոքա,
որպէս լսեմ, երկուս բնութիւ-
նըս . . . . .»:

Եւ այդպէս մինչև 133 էջ: Այդպէս մինչև 447 էջ:

Նոյն յարաբերութիւնը նկատելի է նաև Ներսէս Շնոր-
հալու Յակովբ ասորի վարդապետին գրած թղթի և Տի-
մոթէոսի Հակաճառութեան մէջ: Այստեղ ոչ միայն Գրի-
գոր Սքանչեղագործից վերցրած վկայութիւնն է դեր կա-
տարում (Տիմոթէոս էջ 190 հմմտ. Թուղթ Շնորհալու
Յակովբ ասորուն, Ընդհանրական, հրատ. էջմիածնի 1865
էջ 320), այլ առհասարակ նման են կարելի է ասել բոլոր
զաղափարներն ու արտայայտութեան եղանակները: Այդ
բանին համոզուելու համար բաւական է համեմատել Տիմո-
թէոս էջ 219, 226—229 և Շնորհալու Թուղթ էջ 326,
327—329:

Ինչպէս յայտնի է, Անանիա Սանահնեցին էլ (ԺԱ.
դար) մի դեռ ևս չհրատարակուած գրուածք ունի «Բան

1) Գիրք Թղթոց 413—482. Եթէ գրուածքի վերնագիրն ու-
ղիղ է և Սահակ կաթողիկոսն է հեղինակը, միայն Սահակ Գ.
Զորափորեցին կարող է լինել (678—է. զարու վերջերը). Հմմտ.
այդ մասին Erwand Ter-Minassiantz, Die armen. Kirche etc. էջ 136
չար. և Des hl. Irenäus Erweis der apostolischen Verkündigung, hrsg.
von Karapet Ter-Mekerttschian und Erwand Ter-Minassiantz, Leipzig
1907. յառաջաբան էջ V.

Հակաճառութեան ընդդէմ Երկաբնակաց » վերնագրով¹, Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսի հրամանով գրած, որի մէջ նա բազմաթիւ վկայութիւններ է բերում եկեղեցական հայրերից, յատկապէս Իրենիոսից, Գրիգոր Սքանչելագործից, Յուլիոս Հռովմայեցուց, Յովնան Ոսկեբերանից, Աթանասից, Կիւրեղից, Մեծ Կապադովկացիներից և այլն, որոնք մեծ մասամբ նոյնանում են Տիմոթէոսի գրքում եղածների հետ: Բոլորը մէկ առ մէկ թուել աւելորդ ենք համարում. բաւականանում ենք յիշելով, որ Յուլիոս Հռովմայեցու մեծ հատուածը (Տիմոթէոս էջ 259—262) ամբողջովին կայ Անանիայի Հակաճառութեան մէջ, ինչպէս և Սքանչելագործի հատուածները:

Այսքանը կարծում ենք լիովին բաւական է պարզելու համար Տիմոթէոսի գրքի ունեցած մեծ նշանակութիւնը Հայոց եկեղեցական գրականութեան տեսակէտից և ապացուցանելու, որ յիշուած այդ գիրքն, ինչպէս ասացինք, ծառայել է Հայոց եկեղեցու վարդապետների համար իբրեւ զինարան Քաղկեդոնի վարդապետութեան դէմ կռուելու համար: Այդ է անշուշտ պատճառը, որ Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնը այնքան վաղ թարգմանուել է Հայերէն:

Սակայն Տիմոթէոսի Հակաճառութեան նշանակութիւնը մինչև այժմ ասածներով դեռ չէ սպառուած: Ուշադրութիւն պիտի դարձնել այն հանգամանքի վրայ, որ այդ գրքի մէջ ժողոված բազմաթիւ վկայութիւններ յայտնի եկեղեցական հայրերի, նաև հերետիկոսների, այնպիսի գրուածքներից են, որոնք կամ անուամբ միայն յայտնի են, կամ ամենևին յայտնի չեն: Ուրեմն դեռ ուսումնասիրութեան առանձին խնդիր պիտի լինի, թէ ո՞ր կտորները նրա մէջ ուրիշ տեղերից յայտնի են, որոնք անյայտ և ի՞նչ է նրանց նշանակութիւնը ընդհանուր եկեղեցական գրականութեան համար:

Բացի այդ՝ Հայոց գրականութեան պատմութեան և լեզուի տեսակէտից էլ մեծ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում ներկայ հրատարակութիւնը: Սրանով պարզում է

1) Տե՛ս Երուանդ սարկաւազ, Հաղրատ և Սանահին վանքերը. Արարատ 1901. Մայիս-Յունիս, էջ 275—276.

վերջնականապէս, թէ որչափ անհիմն է այն հայեացքը, իբր թէ Զ. դարն անպտուղ է եղել Հայոց գրականութեան համար. մենք տեսնում ենք, որ ընդհակառակն մեր եկեղեցական գրականութեան ամենահարուստ ճիւղերից մէկը՝ դաւանաբանականը, հէնց այս դարում է ստեղծուել։ Պէտք է ի նկատի ունենալ նաև այն, որ այն ձեռագիրը, որից անում ենք այս հրատարակութիւնը, ամենայն հաւանականութեամբ գոյութիւն ունեցող հայերէն ձեռագիրների շարքում ամենահներից մէկն է, եթէ ոչ ամենահինը։ Դժբախտաբար նրա գրութեան ժամանակը որոշելու համար ոչ մի հետք չի մնացել։ Բայց այն մագաղաթը, որի վրայ նա գրուած է, այնչափ հին է, նոյն իսկ այն նորոգած մի քանի թղթէ թերթերը սկզբում և վերջում (7 թերթ սկզբում և 1 թերթ վերջում) այնքան են հնացել, և թէ այն գիրը, որով նոքա գրուել են և թէ բուն ձեռագրի գիրը այնպիսի հնութեան դրոշմ են կրում, որ դժուար կարող է ձեռագիրը թ—ժ. դարից այս կողմ գրուած և ԺԲ-ից այս կողմ նորոգուած լինել։ Ինչպէս յիշել ենք հրատարակութեան ընթացքում, շատ տեղ նոյն իսկ անվերծանելի է ձեռագիրը։ Անշուշտ ձեռագրի խոր հնութիւնն է պատճառ, որ լեզուի նկատմամբ նորա մէջ պահուած են այնպիսի հնաբանութիւններ, որ ավելի ուշ դարերի ձեռագրերում փոխուել, ժամանակի գործածութեան համաձայն հարթուել են. օրինակ «դ» բաղաձայնի մշտական գործածութիւնը փոխանակ «լ»-ի. «ե»-ի խիստ յաճախակի և լեզուաբանական տեսակէտից ուղիղ գործադրութիւնը փոխանակ «է»-ի. ներգոյական հոլովի համար «ն» նախգիր, փոխանակ «յ»-ի. այնպիսի յունաբանութիւններ, ինչպէս իգական դերանունների գործածութիւնը իրենց հոլովներով (սէ, սէրա, նէ, նէրա). առ, բաց, ստոր, վայր, վեր, տար, արտ և այլն նախդիրներով կազմուած բառեր և այլն։ Այս տեսակէտից լեզուագէտների և բանասէրների համար ներկայ գրուածքը առատ նիւթ է մատակարարում։

Բացի վերէն յիշուած յունաբանութիւններից, թէ Սուրբ Գրքից բերած վկայութիւնները և թէ թարգմանութեան

ամբողջ գոյնն ու ոճը ցոյց են տալիս, որ Թարգմանութիւնը կատարուած է յունարէն բնագրից: Այդ է ցոյց տալիս նաև այն, որ Նեստորի հատուածները մեր գրքում ոչ թէ ասորերէն մնացած հատուածներին են նման, այլ բառացի կերպով յունարէն հատուածներին: Այդպէս օրինակ Տրմոթէոսի Հակաճառութիւն էջ 100, 109 և 151 համեմատ է կամ բառացի նման յունարէնին (Fr. Loofs, Nestoriana, 234₁₆—235₅; 273₁₈—274₁₇; 275₃—11):

Թարգմանութեան լեզուն շատ հեռու է օրինակելի լինելուց: Ինչպէս դարեր յետոյ մէկը նկատել է լուսանցքում (տ. էջ 245)՝ այնքան խորթ է այդ հայերէնը, խորթ մանաւանդ այն հանգամանքը, որ Սուրբ Գրքի կտորները փոխանակ դասական Թարգմանութիւնից ընդօրինակելու, նորից Թարգմանել են Նզնիկից հազիւ մի դար ժամանակով բաժանուած, Նղիշէին գրեթէ ժամանակակից մարդոց համար օտարոտի մի բարբառով, նոյն իսկ բառակազմութեան մէջ այնքան ստրկօրէն մօտ յունարէնին, որ կարելի է ենթադրել, թէ Թարգմանողը օտարազգի է եղել, միայն շատ լաւ տեղեակ հայերէնին: Իսկ այն հանգամանքը, որ միևնոյն անունը գրեթէ իւրաքանչիւր կրրկնութեան մէջ տարբեր ձևով է գրուում (Ղեւոն, Ղեովն, Ղեւոնոս, Էսայիաս, Շսայիաս, Նրեմիա, Դիոնիսիոս, Դիոֆլասոս, Կիւրեղ, Կիւրիղղ և այլն), տարբեր ձևով է գրուում երբեմն նոյն բառը, տարբեր կերպով արտայայտուում գանազան տեղ նոյն գաղափարը՝ կարծել է տալիս, թէ Թարգմանիչները մի քանի հոգի են եղել, ոմանք նոցանից թերևս օտարազգիներ: Այնպէս որ ինքն իրեն այն հարցն է առաջ դալիս, թէ արդեօք Ներսէս Բ.-ից Յովհաննիս ասորիների եպիսկոպոս ձեռնադրուած Աբղիշօ ասորու ձեռնբերէցութեամբ ու եռանդուն մասնակցութեամբ չէ՞ արդեօք Տրմոթէոսի Հակաճառութիւնը հայերէն Թարգմանուել: Այդ հարցի պատասխանը հաստատուն կերպով տալ անկարելի է, բայց Աբղիշոյի մասնակցութիւնը ըստ ինքեան շատ հաւանական է, մանաւանդ որ նա առանց այն էլ, եպիսկոպոս դառնալուց յետոյ, իբրև Հայոց կաթողիկոսի գործակից,

դեր է՝ կատարում Հայոց եկեղեցում ¹, իսկ Փոռ պատրիարքի յիշատակութիւնն էլ Տիմոթէոսի գրուածքի թարգմանութեան մասին այնքան մութն է, որ գուցէ այդ ձևով էլ հասկանալ կարելի է:

Մի քանի խօսք էլ հրատարակութեան արտաքին հանգամանքների մասին:

Երեք տեսակ ցանկերը (Ս. Գրոց վկայութեանց, յատուկ անուանց և նիւթոց) կազմուած են ամենայն խնամքով և յոյս ունենք, որ բաւականութիւն կտան ամենաշուայլ պահանջներ անողին անգամ: Դիւրութեան համար սոյն յառաջաբանին հետևում է բովանդակութեան ընդարձակ մի ցանկ, ուր նշանակուած է փակագծի մէջ առած թուանշաններով, թէ իւրաքանչիւր եկեղեցական հօրից քանի վկայութիւն կայ և որ զրքերից առած (եթէ այդ յիշուած է Տիմոթէոսի երկասիրութեան մէջ):

Ձեռագրի մասին պարզ գաղափար տալու համար դրել ենք երկու օրինակներ. առաջինը փոքրացրած է և յատկապէս ընտրուած այն պատճառով, որ այդ երեսի վրայ կարելի է գտնել հայերէն բոլոր տառերը. իսկ երկրորդը կէս երես է, իւր իսկական մեծութեամբ ու տառերի չափով:

Ի վերջոյ պարտք ենք համարում այստեղ մի անգամ էլ արտայայտել մեր խորին շնորհակալութիւնը գերապատիւ Ս ու Ք ի ա ս ար ք ե պ ի ս կ ո պ ո ս Պ ա ռ զ ե ա ն ց ի ն, որ իրեն յատուկ առատաձեռնութեամբ յանձնառու լինելով հոգալ սոյն հրատարակութեան ամբողջ ծախսը, հնարաւորութիւն տուեց մեզ ներկայացնելու այն գիտական աշխարհին:

ԿԱՐԱՊԵՏ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.

Մայիս, 1908.

Ս. ԷՋՄԻՆԵՆ.

1) Հմմտ. Դիրք Թղթոց, էջք 73, 78, 81. և այդ մասին մեր՝ Die armen. Kirche etc. էջ 49.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

52

Յառաջաբան	•	•	•	•	•	V—XXIV
Բովանդակութիւն	•	•	•	•	•	XXV—XXXV
Նախաբան	•	•	•	•	•	1
Վկայութիւնք Սրբոց հարանցն մերոց						2—34
1. Փիղիկոսի Հռովմայ առ Մաքսիմոս եպիսկոպոս						
(1) և այլ ևս նորին (1)						2
2. Պետրոսի Աղեքսանդրացւոյ յաղագս Աստուածութեանն						
(1) և այլ ևս նորին (2)						2—4
Նորին՝ յաղագս յարութեան (1)						4
3. Դիոնիսոսի առ Ստեփանոս Հռովմայ (1)						4—6
Նորին՝ առ Քսիստոս Հռովմայ յառաջին թղթոյն (1)						6
»						
» յերրորդ թղթոյն (1)						7
4. Ուիտադեա Հռովմայ յաղագս հաւատոյ (1)						7—8
5. Աղեքսանդրի Աղեքսանդրացւոյ (1)						8
6. Յուզեայ Հռովմայ առ Դիոնիսոս (1)						8—9
Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան (1)						9—10
Նորին՝ առ Պրոզդոկիոն (1)						10
7. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ՝ զԱպոլինարէ (3)						10—12
Նորին՝ ի տաւնականէ (2)						12—13
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (3)						13
Նորին՝ առ Արիանոսս (1)						14
Նորին՝ զԱրիանոսաց (2)						14—15
Նորին՝ առ Եպիկտետոն (2)						15—16
Նորին՝ յաղագս Խաչին (4)						16—17
8. Եպիփանեայ Կիպրոս յաղագս սրբոյ Ներսրդու-						
թեանն (1)						17—18
9. Կիւարիանոսի յաղագս ողորմածութեան (1)						18

10. Ամբրոսեայ Մեգիղանացւոյ (1)	18—19
11. Գրիգորի Աքանչեւագործի յաղագս յարութեան (5)	19—20
Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան և հաւատոյ (3)	20—21
Նորին՝ յաղագս հաւատոյ ըստ մասանց (1)	21
12. Բասղի՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (2)	21
Նորին՝ ի բանէն, որոյ սկիզբնն՝ եթէ բնու- թեամբ Աստուած Որդին (1)	21—22
Նորին՝ ի Ներբողենէն որ յերանելին Յուդիտա (1)	22
13. Գրիգորի Նազանդացւոյ՝ առ Երեխայոց վար- դապետութիւնն (2)	22
Նորին՝ որ ի յիմներեակն Պենտակոստէն (2)	23
Նորին՝ առ Արիանոսս (1)	23
Նորին՝ յառաջին Բանէն յաղագս Որդւոյ (2)	23
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (1)	24
Նորին՝ յԱստուածայայտնութիւնն (5)	24—25
14. Գրիգորի Նիւայ (1)	25—26
15. Յովաննու Կոստանտինոպոլսացւոյ՝ յԱռա- քեալ (5)	26—28
Նորին՝ յաղագս աստուածային ծննդեանն (2)	28
16. Սեւերանեայ Գարաղացւոյ (1)	28
17. Յովաննու Երուսաղէմացւոյ՝ յաղագս հաւատոյ (2)	28—30
18. Ատտիկայ Կոստանտինոպոլսացւոյ (2)	30
19. Թեովփիղեայ Աղեքսանդրացւոյ ի Բանէն առ- ձայնականէ (1)	30
Նորին՝ ի ԻԱ. տաւնականէն (1)	30—31
20. Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս ներմար- դութեան (1)	31
Նորին՝ եթէ Տէր Քրիստոս (1)	31
Նորին՝ ի Ե. Բանէն, առ Կորնթացիս յԱ. թուղթն (1)	32
Նորին՝ ի Լուծմանէ Ժ. Նզովման (1)	32
21. Ամիլիգոքեայ Իկոնացւոյ՝ յաղագս մարմնոյ ծնելութեան (1)	32—33
22. Պրոկղի Կոստանտինոպոլսի՝ ի ծնունդն Քրիս- տոսի (5)	33—34
Տիմոթէոսի Աղեքսանդրացւոյ (խորհրդածութիւնք)	34—52
Նախարարսն Հակաձառորթեանն ընդդէմ թղթոյն Ղեովնայ	52—53
Ա. Դիուլի հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ	53

Պիտառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայ-	
նին նախասացեալքն ի Ղեովնայ (8)	53—55
1. Պաղտի Սամոստացւոյ հայհոյութիւնք (2)	53
2. Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք, որ յա-	
զգաս ներմարդութեանն (4)	53—54
3. Թեոդորիտայ հերձուածողի հայհոյութիւնք (2)	54
Հակաճառութիւն (Տիմոթէոսի) առ ասացեալսն	
ի Ղեովնայ և նախ քան զնա հերձուածողացն	55—60
Պիտառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց (13)	60—64
1. Յուդեայ Հռովմայ առ Պրոզդոկիոն (1)	60
2. Գրիգորի Աքանչևագործի (1)	60
3. Գրիգորի Նազանզացւոյ (1)	60
4. Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ նզովումն Ե. (1)	61
Նորին՝ ի չրջանական թղթոյն որ զՆեստորէ (2)	61—62
Նորին՝ յերկրորդ թղթոյն առ Նեստորիոս (3)	62—63
Նորին՝ յերրորդ թղթոյն առ Նեստորիոս (1)	63
Նորին՝ ի պարապմանցն (3)	63—64
Բ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ	64
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (8)	64—65
1. Պաղտի Սամոստացւոյ հայհոյութիւնք (1)	64
2. Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք (3)	64—65
3. Թեոդորիտայ հերձուածողի հայհոյութիւնք ի	
հակաճառութենէ նզովմանցն (4)	65
Հակաճառութիւն (Տիմոթէոսի)	66—67
Պիտառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց (10)	67—69
1. Յուդեայ Հռովմայ առ Պրոզդոկիոն (1)	67—68
2. Փիղիկայ Հռովմայ (1)	68
3. Կիւրիզղի Աղեքսանդրացւոյ ի Դ. նզովմանէ (2)	68
Նորին՝ առ Նեստորիոս (1) յորոց զՆեստորէ (1)	68—69
Նորին՝ յառձայնական Բանէն (1)	69
Նորին՝ առ Վաղերիանոս (2)	69
4. Թեոդորտեայ Անկիւրայ (1)	69
Գ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ	69
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (4)	70
1. Նեստորի (1)	70
2. Թեոդորէտայ (3)	70
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	70—72
Պիտառութիւնք հարանց	72—74
1. Պետրոսի Աղեքսանդրացւոյ (1)	72—73

2. Ատտիկեայ Կոստանդնուպոլսի (1)	73
3. Կիւրիդի Աղեքսանդրացւոյ՝ եթէ մի է Քրիստոսն (1)	73
Նորին՝ ի լուծմանէ Գ. նշովմանն (1)	73
Նորին՝ որ զԹեոդորէտայ (1)	73—74
Դ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	74
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (2)	74
1. Նեստորի (1)	74
2. Թեոդորէտայ (1)	74
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	74—76
Պիտառութիւնք հարանց (6)	76—78
1. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ (1)	76
Նորին՝ առ Եպիկտետոն (1)	76—77
2. Յովաննու Կոստանալինոպոլսացւոյ (1)	77
3. Կիւրիդի Աղեքսանդրացւոյ՝ յորոյ զԹեոդորէտայն (1)	77
Նորին՝ ի լուծմանէ Ա.Ժ. նշովմանն (1)	77—78
Նորին՝ ի պարապմանցն (1)	78
Ե. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	78
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (6)	79—80
1. Պաւղոսի Սամոստացւոյ (1)	79
2. Նեստորի (3)	79
3. Թեոդորէտայ (3)	79—80
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	80—82
Պիտառութիւնք հարանց (4)	83—84
1. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ (1)	83
2. Գրիգորի Նիւայ (1)	83
3. Կիւրիդի Աղեքսանդրացւոյ Դ. նշովմանէն (1)	83—84
Նորին՝ որ զԹեոդորէտայ (1)	84
Զ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	84
Նեստորի հայհոյութիւնք (4)	84—85
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	85—87
Պիտառութիւնք հարանց (9)	87—89
1. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ՝ զԱրիանոսայ (1)	87
Նորին՝ յաղագս խաչին (1)	87
2. Գրիգորի Նեոկեսարի՝ յաղագս մարմնաւորութեան և հաւատոյ (1)	87
3. Բասղի՝ առ զրպարտիչսն և այլն (1)	88
4. Յովաննու՝ ըստ Յովաննու աւետարանին (1)	88

5. Կիւրիզլի՝ եթէ մի Քրիստոսն (1)	88
Նորին՝ զԹեոդորէտայ (1)	88
Նորին՝ Դ. նշովման լուծմանէն (1)	88—89
Նորին՝ առ Թազուհիան (1)	89
Է. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	89
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (4)	89—90
1. Պաւղոսի Սամոստացւոյ (1)	89
2. Նեստորի (2)	89
3. Թեոդորէտայ (1)	89—90
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	90—91
Պիտառութիւնք հարանց (7)	91—93
1. Գրեգորի Նեոկեսարի՝ ըստ մասին յաղագս հաւատոյ (1)	92
2. Կիւրիզլի Աղեքսանդրացւոյ՝ նշովումն Ե. (2)	92
Նորին՝ ի պարապմանց (1)	92
Նորին՝ ի լուծմանէ Դ. նշովման (1)	92—93
Նորին՝ ի մեկնութենէ Հմայմանն (1)	93
Նորին՝ որ զԹեոդորէտայ (1)	93
Ը. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	93
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (2)	93—94
1. Նեստորի (1)	93—94
2. Թեոդորէտայ (1)	94
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	94—96
Պիտառութիւնք հարանց (8)	96—99
1. Թեոդորտայ եպիսկոպոսի Անկիւրայ (2)	96
2. Կիւրիզլի Աղեքսանդրացւոյ ի գանձէն (3)	96—97
Նորին՝ ի «Դուն տիրես հարստութեան ծովու» (1)	97—99
Նորին՝ ի պարապմանցն (1)	99
Նորին՝ եթէ մի Քրիստոս (1)	99
Թ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	99—100
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (4)	100—101
1. Նեստորի (3)	100
2. Թեոդորէտայ ի հակաճառութենէ Ժ. նշովմանն (1)	100—101
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	101—104
Պիտառութիւնք հարանց (11)	104—108
1. Թեոդորտայ Անկիւրայ (2)	104—105
2. Թեոփիղայ Աղեքսանդրացւոյ ի Ե. և Զ. տաւ-նականէն (2)	105—106

3. Կիւրբիղղի Աղեքսանդրացւոյ ի լուծմանէ	
Դ. նշովմանն (1)	106—107
Նորին՝ յորում զԹեոդորէտայ (1)	107
Նորին՝ առ Ակակիոն (1)	107
Նորին՝ եթէ Աստուած Քրիստոսն (2)	107
Նորին՝ եթէ մի Քրիստոս (2)	107—108
Ժ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոֆնայ	108
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (5)	108—110
1. Պաւղոսի Սամոստացւոյ (1)	108
2. Նեստորի՝ յաղազս ներմարդութեան (3)	108—109
3. Թեոդորէտայ՝ ի հակաճառութենէ Զ. նշովման (1)	109—110
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	110—111
Պիտառութիւնք հարանց (6)	111—115
1. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ առ Եւսեբիոն, Ղուկիփիւրէ և Աստեբիան (1)	111—112
Նորին՝ առ Աղեղփիոս (1)	112
2. Թեոդոտայ Անկիւրայ ի ծնելութիւնն Քրիստոսի (1)	112—113
3. Կիւրբիղղի Աղեքսանդրացւոյ՝ որ զԹեոդորէտայ (3)	113—115
ԺԱ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոֆնայ	115
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (3)	115—116
1. Դիոդորայ Տարսացւոյ (2)	115
2. Նեստորի (1)	115—116
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	116—117
Պիտառութիւնք հարանց (8)	117—121
1. Կիւրբիանոս՝ յաղազս ողորմաւորութեան (1)	117—118
2. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ առ Աղեղփիոն (1)	118
Նորին՝ ի տաւնականէն ԾԴ. Դիոկղետիանոսի (1)	118
3. Թեոդոտի Անկիւրայ ի ծնելութիւնն Քրիստոսի (1)	118—119
4. Կիւրբիղղի Աղեքսանդրացւոյ՝ եթէ մի Քրիստոս (2)	119
Նորին՝ առ Վաղերիանոսն (2)	120—121
ԺԲ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոֆնայ	121
Պիտառութիւնք հերձուածողաց Նեստորի (4)	121—122
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	122—125
Պիտառութիւնք հարանց (6)	125—127
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ առ Աղեղփիոն (1)	125—126
2. Թեոդոտայ Անկիւրայ ի ծնունդն Քրիստոսի (1)	126

3. Կիւրիզլի Աղեքսանդրացւոյ՝ եթե մի Քրիստոսն (4)	126—127
ԺԳ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնի	127
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (6)	127—128
1. Նեստորի (3)	127—128
2. Դիողորայ յաղագս ներմարդութեան (2)	128
3. Թեոդորիտայ՝ ի հակաճառութենէ Դ. նղովման (1)	128
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	128—131
Պիտառութիւնք հարանց (11)	131—136
1. Յուդեայ Հովմայ առ Դիոնիսիոն (2)	132—133
2. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս առմարմնաւորութեան Բանին (2)	133—134
Նորին՝ ի տաւնականէ ԺԱ. և ԺԳ. (2)	134
Նորին՝ յաղագս իաչի (1)	134
3. Կիւրիզլի Աղեքսանդրացւոյ ի մեկնութենէ նշանին (2)	134—136
Նորին՝ եթե մի է Քրիստոս (1)	136
4. Պրովիզի ի թղթոյն, որ առ արեւելեայ (1)	136
ԺԴ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոփնայ	136
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (7)	136—137
1. Նեստորի (4)	136—137
2. Թեոդորէտայ (3)	137
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	137—140
Պիտառութիւնք հարանց (19)	140—144
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ ի տաւնականէ Բ. Գ. Ե. ԺԱ. (4)	140—141
Նորին՝ յաղագս իաչի (2)	141
2. Գրիգորի Նեոկեսարեայ (2)	141—142
3. Գրիգորի Նազանզացւոյ (1)	142
Նորին՝ յաղագս առաքինութեան (1)	142
Նորին՝ ի սուրբ ախտականն (4)	142
4. Բասղի՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (1)	143
5. Կիւրզի առ Նեստորիոս թղթոյն (1)	143
Նորին՝ ի խաւսից ասացելոց յեփեսոս (1)	143—144
Նորին՝ յառաջին բանէն, որ յէսայի՝ (1)	144
Նորին՝ յերկրորդ բանէ, որ զՆեստորէ (1)	144

Ի ժողովն Քաղկեդոնի	144—151
Պիտառութիւնք Նեստորի (5)	151—152
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	152—155
Պիտառութիւնք հարանց (16)	155—162
1. Յուդեայ Հռովմայ առ Պրողդոկիոն (3)	155—156
Նորին՝ առ Դիոնիսիոս (1)	156—157
2. Աթանասի՝ Դ. բանէն զԱրիանոսաց (1)	157
Նորին՝ յաղագս մարմնականի յայտնութեանն	
Քրիստոսի (1)	157
Նորին՝ յաղագս հաւատոյ (2)	157—159
3. Բասղի ի զԵնովմեայ (2)	159—160
4. Գրիգորի Նազանզացոյ՝ որ առ երախայից	
վարդապետութիւն (1)	160
5. Թեովփիղայ Աղեքսանդրացոյ ի տաւնականէ	
ԻԱ. ԻԲ. ԻԳ. (3)	160—161
6. Կիւրիղլի յերրորդ բանէն, որ ի Հռովմայեցւոցն	
թուղթ (1)	161
Նորին՝ յառ Սուկէսովն՝ թղթոյն Բ. (1)	161—162
Ի սահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայհոյութիւնք	162
Պիտառութիւն Նեստորի (1)	162—163
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	163—170
1. Երկոտասան նգովք Կիւրղի	165—167
Նորին՝ ի մեկնութենէ սրբոյ հմայութեանն (2)	168
Պիտառութիւնք Նեստորի (4)	170—171
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	171—177
Պիտառութիւնք հարանց (10)	177—180
1. Յուդեայ Հռովմայ առ Դիոնիսիոս թղթոյն (4)	177—178
2. Կիւրիղլի Աղեքսանդրացոյ յառ Սուկեսոն	
թղթոյն Բ. (3)	178—179
Նորին՝ յառ Նեստորիոս թղթոյն (1)	179
Նորին՝ յառ Վաղերիանոս թղթոյն (1)	180
Նորին՝ ի լուծմանէ Դ. նգովի (1)	180
Ի սահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայհոյութիւնք	180
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	180—186
Պիտառութիւնք հարանց (40)	186—199
1. Յուդեայ Հռովմայ յառ Դիոնիսիոս թղթոյն (2)	186—187
Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան (1)	187
2. Աթանասիայ Աղեքսանդրացոյ յաղագս մար-	
մնաւորութեան (2)	187—188

Նորին՝ յաղագս հաւատոյն բանէ (1) . . .	188
Նորին՝ յառ Արիանոս բանէն (1) . . .	188
Նորին՝ յառ Եպիկտետոն թղթոյն (2) . . .	188—189
3. Գրիգորի Աքանչեկագործի ի մասինն հաւատոյ (1) Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան և հաւատոյ բանին (2)	189 189—191
4. Ուխտադեայ Հռովմայ յաղագս հաւատոյ բանի (կայ վկայութիւնն յառ թագուհիսն մա- տենի Կիրղի, եթե մի Քրիստոս) (1) . . .	191
5. Բասղի՝ ի բանէն, որոյ սկիզբնն, եթե բնու- թեամբ Աստուած է Որդին (3) . . .	191—192
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն բանի (2) . . .	192
Նորին՝ առ զրպարտիչսն երիս զմեզ ասել Աստուածս (1)	192—193
6. Գրիգորի Նազանզացւոյ, որ առ երեսայից վարդապետութիւնն (1)	193
Նորին՝ յաղագս Որդւոյ՝ ի բանէն Ա. և Բ. (2) . . .	193—194
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն բանէ (1) . . .	194
7. Յովաննու՝ յաղագս աստուածային մարմնա- ւորութեան (2)	194
8. Թեովփիղայ ի Զ. ԻԱ. Ի. տաւնականէ (3) . . .	194—195
9. Կիւրիղլի՝ զնեստորէ (2)	195—196
Նորին՝ ի բանէն որ զգոյակցականացն (1) . . .	196
Նորին՝ որ զԹեոդորէայ (1)	196
Նորին՝ առ Ակակիրոս թղթոյն (1)	196
Նորին՝ յաղագս ներմարդութեան բանէն (1) . . .	196—197
Նորին՝ յորս զնեստորէ (1)	197
Նորին՝ ի լուծմանէ ԺԲ. նշովմանն (1)	197
Նորին՝ ի պարպմանց (3)	197—199
Նորին՝ ի Ե. բանէն, որ առ Կորնթացիս թուղթ Ա. (1)	199
Ի սահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայոյու- թիւնք (1)	199
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	199—252
1. Նեստորի հատուածք (3)	200—201
2. Թեոդորէայ հատուածք (11)	201—203
Պիտառութիւնք հարանց (104)	253—314
1. Աթանասայ Աղեքսանդրացւոյ՝ առ այնոսիկ, որք յԱփրիկէ (4)	253—254
2. Բասղի՝ առ Անտիոքացիս (1)	254

Նորին՝ յարեմուտս (2)	255
Նորին՝ առ Եգիպտացիս (1)	255
Նորին՝ որք ընդ նովաւ Ստորոսբանացիսն մէնացեալս (1)	255—256
3. Կիւրիզդի Աղեքսանդրացւոյ յառ Ակակիոս թղթոյն (1)	256
4. Իրենիոսի (3)	256—259
5. Յուզեայ Հռովմայ յառ Դիոնիսիոս թղթոյն (1)	259—262
Նորին՝ առ Պրոզդոկիոն (1)	262—264
Նորին (1)	264
Նորին՝ ներշնչական թուղթ (1)	264—265
Նորին (1)	265—266
Նորին՝ յաղագս աստուածային մարմնաւոր- ութեանն (1)	266—268
Նորին (1)	268
6. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս աս- տուածային մարմնաւորութեան (1)	268—270
7. Թեոդորայ Անկիւրայ՝ ի ծնունդն Քրիստոսի (1)	270—271
8. Կիւրիզի Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս ներմար- դութեանն (1)	271—274
9. Յովաննու Երուսաղէմացւոյ՝ յաղագս հա- ւատոյ (1)	274—276
10. Երեքթեայ կալիկապոսապետի Անտիոքի Պի- սիդեայ՝ ի սուրբ աստուածայայտնու- թիւնն (1)	276—277
11. Դիոսկորոսի Աղեքսանդրացւոյ առ Սեկունդի- նան թղթոյ (2)	277—279
Նորին՝ որ ի Գանդրայ առ միայնակեացսն, որ ի Հենատոն գրեցելոյ թղթոյն (1)	279—280
(Տիմոթէոսի) վերջաբանութիւն	280—282
12. Յովաննու Կոստանտինուպոլսի՝ ի մեկնու- թենէն, որ ըստ Մաթեի աւետարանին (2)	282—284
13. Կիւրիզդի՝ յառ Թագուհիսն, ի մատենէ եթէ Աստուած Քրիստոս (վկայութիւնք յաւե- տարանէն Մատթէոսի) (16)	284—291
14. Ըստ Դուկայ աւետարանէն (13)	291—296
15. Ըստ Յովաննու աւետարանէն (12)	296—300
16. Ի բողոքականացն, ի Յակովբայ թղթոյն (2)	300—301
17. Ի Պետրոսի Ա. թղթոյն (6)	301—303
Ի Պետրոսի Բ. թղթոյն (1)	303
18. Յովաննու յառաջին թղթոյն (7)	303—305

19. Ի Յուդայի թղթոյն (1)	305—306
20. Առ Հոովմայեցիս (2)	306—307
21. Յառաջին թղթոյն, որ առ Կորնթացիս (1)	307
22. Յերկրորդ թղթոյն, որ առ Կորնթացիս (2)	307—308
23. Առ Եբրայեցիս թղթոյն (4)	308—310
24. Առ Գաղատացիս թղթոյն (2)	310—311
25. Առ Եփեսացիս թղթոյն (1)	311—312
26. Յառ Փիղիպեցիս թղթոյն (1)	312
27. Առ Կողոսացիս թղթոյն (1)	312—313
28. Առ Եբրայեցիս թղթոյն (1)	313—314
29. Առ Տիմոթեոս առաջին թղթոյն (1)	314
Վերջաբանութիւն Տիմոթէոսի	314—316
Յառ Խրիստոս (3)	317—329
Ա. Դիոնիսեայ Աղեքսանդրացւոյ՝ յառ Թագուհին թղթոյ, յաղագս եռաւրեայ յարութեանն Տեառն (8 հատուած)	317—322
Բ. Յովաննու Ի համառատագունիցն որ յառա- քեալ, յաղագս յարութեան մեռելոց	323—325
Գ. Յաղագս ոչ պարծել և ի բաց տալ իւրեանց զիմաստունս	326—329
Յիշատակարան Տիմոթէոսի Աղեքսանդրացւոյ	329—333

Տիմոթէոսի հակաճառութեան հատուածներ Մայր Աթոռոյ մատենադարանի № 454 (Կ.) ձե- ռագրից (4)	335—342
1. Դիոնորոսի Աղեքսանդրացւոյ (1)	335—336
2. Տիմոթէոսի Աղեքսանդրացւոյ ի հակաճառու- թենէ առաջին գլխոյն Լեւոնի հայհոյու- թեան (1)	336—339
3. Տիմոթէոսի՝ ի հակաճառութենէ երկրորդ գլխոյն Լեւոնի (1)	339—341
4. Նորին՝ ընդդէմ Լեւոնի	341—342

Յանկ Սուրբ Գրոց	343—354
Յանկ յատուկ անուանց	355—361
Յանկ նիւթոց	362—396

Յադագս մի ասելոյն զՏէր մեր եւ զԱստուած Յիսուս Քրիստոս հանդերձ իւրով մարմնով եւ նմին զամենայն հասուցանել զաստուածավայելչականն եւ զմարդկականն, եւ զի համագոյական մեզ եղեալ ըստ մարմնոյ, եկաց մնաց եւ այսպէս Աստուած, եւ երբ յերկուս բաժանելն զնա ամպարոսութիւն է.

2r.

Աստուծոյ վարդապետութեանն խաւսեցելոյ բերանովը սրբոցն եւ ուղղափառ հարանցն մերոց եւ եպիսկոպոսաց հաւատացեալք, խնդիր մեզ առաջի կա, գործակից 10 եղելոյ Աստուծոյ, ընդդէմ ասել հայհոյութեանցն, որոց ի տոմարէն Լեոնի եւ հեռացելոյ սահմանին, որ ի ժողովոյն Քաղկեդոնի եղելոյ յաղագս հաւատոց. գնոցունց իսկ զվիպութիւնս զսուրբ հարանցն, աստուածաշունչս եւ աւգոստիան, ընտրեալս՝ յաղագս միևնոյն լինել հանդերձ 15 իւրով մարմնովն զՏէրն մեր եւ զԱստուած Յիսուս Քրիստոս եւ նմին զամենայն զաստուածավայելչականն եւ զմարդկականն առչնել, եւ եթե մարդկան համագոյականն եղեալ ըստ մարմնոյ, եկաց մնաց համագոյականն էութեամբն իւրով Հաւրն եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ յերկուս բնութիւնս ոչ 20 բաժանեցաւ, զայսոսիկ յառաջագոյն կարգեցար, առ հաւատաւորութիւն եւ զգուշութիւն մեզ. իսկ ինքեանց եւ այնոցիկ, որք պատահեցեն զրոցս այսոցիկ, զի գհևտ երթալով չաւըղաց ուղիղ նոցա վարդապետութեանն եւ նմանողք ուղ- 25 զափառութեան նոցունց հաւատոցն, յայանեցեալք եւ մեծացեալք գործովք բարութեան, արժանի լիցուք զընթացս մեր զայց կենաց կատարել ի Քրիստոս. եւ զուղիղ հաւատան մինչն ի վախճան սղանցեալք, պսակել ընդ ամենայն սուրբս պսակաւն արդարութեան յարգար զատաւորին եւ յԱստուծոյն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ յաւիտեանս 30 յաւիտենից, ամէն:

2v.

Վկայութիւնք սրբոց հաւանցն մերոց:

Սրբոյն Փիղիկոսի՝ Եպիսկոպոսի Հռովմա եւ Մար-
սիւրոսի, ի բոլորն որ առ Մաքսիմոս Եպիսկոպոս եւ առ
վիճակեալ պաշտանեայս, եւ եկեղեցւոյն Աղեքսանդրի.

- 5 Բայց յաղագս մարմնաւորութեան բանին և հաւատոց,
հաւատամբ ի Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, ի կուէն Մա-
րիամ ծնեալ. զի ինքն է Աստուծոյ մշտնջենաւոր Որդին
և Բան, և ոչ մարդ յԱստուծոյ ընկալեալ, որպէս զի այդ
իցէ առ նովաւ. քանզի ոչ զմարդ եառ Որդին Աստուծոյ,
10 զի եղիցի այդ ոմն առ ինքեամբ, այդ Աստուած կատարեալ
էութեամբն եղև միանդամայն և մարդ կատարեալ, մար-
մնացեալ ի կուսէ:

Եւ այդ եւս նորին.

- Հաւատամբ ի Քրիստոս Յիսուս, Աստուած խոստովա-
15 նելով զնա աստուածային բնութեամբն և ոչ ըստ կցոր-
դութեան աստուածութեան. քանզի ինքն է, յորմէ կցոր-
դութիւն առնումք՝ աստուածաբար փշեցեալ յաշակերտան
զՍուրբ Հոգին. և ինքն է, որ մեռաւ մարմնով վասն մեղաց
մերոց¹, որ և աղբիցոյց ի մեղաց զհաւատացեալս ի նա:
20 Քանզի ոչ մարդ ըստ մեղ Տէրն ընկալեալ եղև յԱստուծոյ,
այդ Աստուած ճշմարիտ, զմարդիկ ընդունելով ըստ գրելոյն,
«Ընդունի զհեզս Տէր»²: Իսկ Տէր է որ ի Մարիամայն ծնեալ,
«Որով ամենայն»³, ըստ Պաւղոսի բանին, և ինքն է Աստու-
ծոյ Բանն: Եւ նշովեմբ չարչարելի զԱստուածութիւնն
25 ասացողս և մարդ զխաչեցեալն Քրիստոս ասացողս, և ոչ
ամենայն էութեամբն Աստուած:

Սրբոյն Պետրոսի՝ Աղեքսանդրացւոյ Եպիսկոպոսի եւ
մարսիւրոսի, յորմէ յաղագս աստուածութեանն ասացեալ.

- «Վասն որոյ և որ ծնանելոյն է, ասէ, սուրբ է, կոչեցի
30 Որդի Աստուծոյ»⁴, որպէս զի «Ծնեալն ի մարմնոյ մարմին է»⁵:
Վասն զի և Մարիամ ի մարմնի զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս
ծնաւ, զմի և զնոյն էն, այդ ոչ զայդ ոմն և զայդ. քաւ, մի
լիցի: Քանզի ճշմարտութեամբ ասեմք Տէր զՅիսուս, առաւել
հաւատալով, թե Յիսուս է Որդի Աստուծոյ, և եթե Յիսուս է

¹) Ա. Պետր. Գ. 18.

²) Սաղմ. ՃԽԶ. 6.

³) Ա. Կորն. Է. 6.

⁴) Հովկ. Ա. 35.

⁵) Յովհ. Գ. 6.

նոյն իսկ ինքն Քրիստոս¹, ըստ որում և Առաքելոյ զինի վերանալոյն ինքն Յիսուս երեւցաւ²:

Եւ այդ եւս նորին.

Ջայտսիկ և զնմանն այսոցիկ ամենայն ուրեք գրոց վերադրելով ցուցանեն, եթե եղև Բանն մարմին³, և երևեալ 5 ցաւ մարդկան Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, որպէս և ամենայն մարդիկ, ըստ նմանութեան, առանց մեղաց. քանզի եթե ըստ նմանութեան եղեալ էր Բանն մարմին, 3v. ըստ որում և ամենեքին մարդիկ՝ ոչինչ մեծ, և ոչ աւտար և զարմանալի այդ ինչ կամել լինել զԲանն մարմին ի մերմէ 10 տկարութեանէս: Իսկ եթե ըստ խորհրդին Աստուծոյ և Հաւրն ամենեցուն յազազս մերոյ փրկութեան եղև մարմին Աստուածն բան, թերի ի պատուոյ, այս շնորհ Աստուծոյ և առաւել կարողութիւն ի նմա աստուածային, ծնիցելոյն յաղաղս մեր մարդոյ, որով խոստովանիմք և զնա կյորդու- 15 թիւն ունել տկարութեանս մարդկութեան, զԱստուածն Բան, զէութեամբ Որդի Աստուծոյ փառաւորեմք, և զոհանամք, խոստովանելով զիշխանութիւն ամենեցուն տուեալ նմա ի Հաւրէ⁴, «Եւ շնորհել նմա անուն, որ ի վեր է քան զամենայն անուն, ըստ գրելոյն. զի յանուն նորա ամենայն 20 ծունր կրկնեսցի՝ երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանգարամետականաց, և ամենայն լեզու խոստովանեսցէ, զի Տէր է Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստուծոյ Հաւր»⁵: Քանզի և վասն այնորիկ, ասէ, «Ետ նմա Աստուած դատաստան առնել, զի Որդի մարդոյ է»⁶. Իսկ մարդոյ այժմ՝ վասն կու- 25 սին Մարիամա. քանզի մարդ է և էգն, որպէս և գրեալ է, «Եւ արար Աստուած զմարդն՝ արու և էգ արար զնոսա»⁷:

Եւ այդ եւս նորին.

Ջայտսիկ և զնմանս նոցա* նշանքն ամենայն, զոր արար և զաւրութիւնքն, ցուցանեն զնա եղեալ** Աստուած 30 մարդացեալ. երկրորումք*** այժմուքս | ցուցանի, զի Աստուած էր և եղև մարդ. «Քանզի մարդ է, ասէ, և ո՞ ծանիցէ

3v.

4v.

*) Լուսանցքում՝ «այս և սոցին նմանք».

**) Անդ՝ «գող».

***) Անդ՝ «երկախումբն».

1) Ա. Յովհ. Ե. 1. 5.

2) Գործք գլ. Թ. և այլուր.

3) Յովհ. Ա. 14.

4) Մատթ. ԻԶ. 18 և Յովհ. ԺԶ. 2.

5) Փիլիպ. Բ. 9—11.

6) Յովհ. Ե. 27.

7) Ծննդ. Ա. 27.

դնա»¹. և դարձեալ՝ «Ես եմ Աստուած և ոչ մարդ, ի քեզ Սուրբս»². և դարձեալ՝ «Զի՞ զիս խնդրէք սպանանել՝ զմարդ, որ ձեզ զճշմարտութիւն խաւսեցա, զոր լուս ի Հաւրէ»³: Սա Աստուած և մարդ Յիսուս Քրիստոս ճշմարտութեամբ 5 Հարչարեցաւ վասն մեր. ըստ որում և նախընտիր առաքելոցն յաղագս նորա ասէ. «Զգուշութեամբ * այսուհետեւ գիտացցէ ամենայն տունդ Իսրայելի, զի և Տէր դնա և աւծեալ Աստուած արար. զայս Յիսուս, զոր գուքն խաչեցէք»⁴:

Նորին՝ յոմէ յաղագս յարութեան բանեն.

- 10 Յառաջայայտ է, զի և Տէր մեր և Փրկիչ Յիսուս Քրիստոս փոխեալ այդակերպեցաւ ի լեբինն, ոչ այդ ընդ այդոյ մարմինն եառ, այդ էր ինքն** որպէս ունէրն յաղղէն Դաւթի, յելանելն ընդ աշակերտան:

Երանելոյն Դիովնսոսի՝ եպիսկոպոսի Աղեքսան-
15 դրացոյ, ի քլթոյն որ առ Սեեփանոս եպիսկապոս Հռովմա:

- Քանզի որպէս իմաստութիւնն ըստ աղգս, յանձինս սուրբս փոփոխեալ, սիրելիս*** Աստուծոյ և մարդարէս կազմէ****, այսպէս ընդդիմադարձաբար***** Հարութիւնն յանձինս անսուրբս փոխազրեալ¹⁾, թշնամիս Աստուծոյ և
20 սուտ մարդարէս բացերեցոյց⁰⁰⁾։ Որպիւր մի⁰⁰⁰⁾ չորջ փակեաց զայնոսիկ սովորութիւնն. քանզի սովորութեան ամենայն իրաւք մի է ժամանակ, իսկ զանազանք անորժակայն⁰⁰⁰⁰⁾
4v. հասակք։ Եւ պարտ նախ էանալ լամենապէս աղղայն սովորութեանցսն ևս⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁾, և զմարդկայնոցն արլինաց պատճառս։
25 Իսկ զմարդկայնոցն ասացէ, վասն զի Աստուած իբր զի միայն գիտելով զամենայն նախընտրութեանն նոցա, արժանապէս կարէ և հասանել նոցա, յառաջագոյն զայսոսիկ աւրինա-

*) Լոսանցքում մի եղծուած բառ.   **) Անդ՝ «այն».   ***) Անդ՝ «բարեկամս» (?).
****) Անդ՝ «կազմեաց» (?).   *****) Անդ՝ «վերադարձակի».   1) Անդ՝ «(փոխ)կաց(եալ)».   00) Անդ՝ «(բաց)այայտէ».   000) Անդ՝ «իսկ որ ... արդեւք ... մի սով ... ութիւն ... զայսոս ... իկ պար ... արբարի ... աւ».   0000) Անդ՝ «հերձուածոցն».   000000) Նախորդ էջի լոսանցքում՝ «և պարտ է նախաստորանիւ ամենայն իրաւք սովորութեանց, զսովորութեանցսն».

1) Երեմ. ԺԷ. 9.   2) Ովսէ. ԺԱ. 9.   3) Յովհ. Է. 20. և Ը. 40.

4) Դործք Բ. 36.

դրելով*։ Իսկ մարդիկ յորժամ նախառաջին տեսին ինչ,
և յորժամ կարծիս** յառաջ պատահմանց ոմանց առին,
յայնժամ կամ աւրէնս եղին*** և կամ սովորութեանց
սկիզբն արարին։ Իսկ**** եթե յառաքելոցն այս սովորու-
թիւն, որպէս ասացաք, սկիզբն եառ, հարկաւոր է առ- 5
ուղղել մեզ, ոչք են որք ըստ նոսա երեւալքն և յորոց զայս
գործեցին, զի ըստ նոցունց և մեք զնոյն պահեսցուք։ Զի
որք զինի գրեալքն****, և մինչև յայժմ, որ տակաւին
գտանին, անգիտացեալք ի մէնջ, և անգիտացին ոչք ոք
և իցեն. զիմորդ կարասցեն ընդ սովորութեամբք հնոցն 10
անկանիլ և բնաւ⁰ իսկ զյաղագս այսոցիկն աւելի խաւսս
ոմանս և կամ միոյթ զնեկ յոյժ խնճոյական⁰⁰ և ընդունայն
համարեցաւ. զի որպէս զնոսա ասէ պարտ յետ միոյ և⁰⁰⁰
երկրորդի խրատութեան ի բաց հրաժարել⁰⁰⁰,¹ այս-
պէս և մեզ արժան է յիշել և խաւսել յաղագս նոցա, և 15
յետ սուղ ինչ յիշմանն⁰⁰⁰⁰⁰ և զուգաբանութեան ի բաց
կալ. իսկ տիրալզունիցն և մեծագունիցն պինդ ի վերայ
կալ պարտ է։ Քանզի եթե ոք ամպարիշտ ինչ բարբառէ
յաղագս Աստուծոյ, որպէս որք ասենն զնա անողորմ, կամ
աստուածոց ոք աւտարաց ի ներքս ածե զպաշտաւն, քար- 20
կոծել զայնպիսին հրամայեցին աւրէնքն²։ Իսկ մեք աշ-
խուժիւք ի* հաւատոց մերոց բանիւք զսոսա քարկոծեսցուք,
եթե ոչ մերձ առ Քրիստոսի խորհուրդն գայցեն, կամ
փոխադործէ և ապականէ, կամ ոչ Աստուած գոլ կամ ոչ
մարդ եղեալ, կամ ոչ մեռանել և ոչ յառնել, կամ ոչ զգալն 25
զատել զկենդանիս և զմեռեալս, և կամ այդ ինչ աւետա-
րանելով, ըստ որում աւետարանեցաքն, նշովեալ եզիցի,
ասէ Պաւղոս³։ Իսկ եթե զյաղագս մարմնոյն յարութեան ոք
անարդէ բան, այսպիսին ընդ մեռեալս ահա կարգեսցի.
յաղագս այսոցիկ, զի ձայնակցապէս ունիցիրք, եկեղեցիք առ 30

5r.

*) Լուսանցքում մի անվերծանելի բառ.
լուծիւն». ***) Անդ՝ «աւրինաղբեցին». ****) Անդ՝ «սորք». *****) Անդ՝ «իսկ յետոյ գտեալքն». 0) Անդ՝ «ամենեկին». 00) Անդ՝ «ամբողջական». 000) Անդ՝ «կամ». 0000) Անդ՝ «հե-
տանալ». 00000) Անդ՝ «(յիշ)ելութեան». †) Անդ՝ «հասարակ-
(աբանութեան)». †*) Այս էջի լուսանցքի ծանօթութիւններէ մի
մասը բոլորովին եղծուած է։

1) Հմմտ. Մատթ. ԺԸ. 15—17. 2) Հմմտ. Բ. Օրէնք ԺԳ. 1 շար.
3) Գաղատ. Ա. 8—9.

եկեղեցիս և եպիսկոպոսք առ եպիսկոպոսս և երիցունք առ երիցունս, խնամածութեամբ խաւարցիմք: Իսկ յաղագս ըստ միոջեցն դատաստանք* և գործք, թե որպէս զարտաքոյսն** մերձ եկեալս վայել է ընդունել, և որպէս զի ներքսն դի-
5 տաւորել, ըստ տեղեացն առաջնորդաց հրամայեմք, որք ըստ աստուածային ձեռնադրութեանն ի հարկաւորութիւնս յայս կարգեցան, զի զպարտաւորութիւնս, զորս և գործի-
ցեն, ընդ ամենայնի հատուցանիցեն Տեառնս:

57.

Նորին՝ յառաջնոյ թղթոյն, որ առ Քսիւսոս եպիսկո-
10 պոսապետն Հռովմա.

Քանզի գրեցեր այսպէս, զաստուածասէր աւրինա-
դրութիւնն արտադրելով, որում ստէպ ստէպ պատահելով
ահա և յիշողութեամբ*** ունիմք, բաւական եղիցի միայն
ձեռնադրութիւն այնոցիկ, որք խոստովանեցին, եթե
15 պատճառանաւք և եթե ճշմարտութեամբ, զԱստուած զԱմե-
նակալ, և զՔրիստոս և զՀոգին Սուրբ ի մկրտութեանն:
Իսկ յորոց վերայ**** ոչ կոչեցաւ անունն՝ ոչ Հաւր, և ոչ
Որդւոյ, և ոչ Սրբոյ Հոգւոյն, զայնոսիկ արժան է մկրտել,
և ոչ վերըստին մկրտել: Այս հաստատուն և անշարժ վար-
20 զապետութիւն և առտուութիւն****, սկսեալ ի Տեառնէ
մերմէ, յետ ի մեռելոցն յարութենէ, պատուիրելով աշա-
կերտացն. «Գնացէք, աշակերտեցէք զամենայն ազինս,
մկրտելով զնոսս յանուն Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ»¹:
Իսկ պահեցեալ և լցեալ⁰ ի փոխանորդաց նորա, երանել-
25 եաց առաքելոցն, և հանգուցեալ ի սրբում եկեղեցւոջ
Աստուծոյ, և քաղաքակցեալ ամենեցուն նախ քան զմեզ
եպիսկոպոսաց, որպէս գրեցաւ⁰⁰, և մինչ ի մեզ ժամանեալ,
իբր զի քան զամենայն աշխարհ հաստատնագոյն⁰⁰⁰ է-
քանզի «Երկինք, ասէ, և երկիր անցցեն, իսկ բանք իմ ոչ
30 անցցեն»²:

*) Լուսանցքում՝ «իբա(ւ)ուն(ք)».

**) Անդ՝ «(զարտաք)-

ուստ».

***) Անդ՝ «յիշատակաւ».

****) Անդ՝ «առ որս».

*****) Անդ՝ «աւանդութիւն».

⁰) Անդ՝ «կատարեալ».

⁰⁰) Անդ՝

«իբրև զնկարագիր եղեալ».

⁰⁰⁰) Անդ՝ «սեեռ(ագոյն)».

¹) Մատթ. ԻԲ. 19.
Հուկ. ԻԸ. 33

²) Մատթ. ԻԳ. 35., Մարկ. ԺԳ. 31.,

Նորին՝ առ նոյն յերրորդ քղրոյն.

Իսկ եթե զնախանձ ունել Աստուծոյ և ի բոլոր սրտէ
զնա սիրել¹ | հաւատ զմեզ յորդորէ, և միայնս պիղծս վար-
կանել պարտ, որք զարդարեն մի և զմիայնն արհամարհեն
Աստուած, և զերկնի և զերկրի և զամենայնցն Արարիչն և 5
Տէր նուաստագոյն ուրումն այդոյ և անարգագոյն գոլ ասե-
լով, և յԱմենաբարւոյն Հարուժիւն առյարեն, և կամ ոչ
զսիրելին նորա, զՓրկիչն մեր Յիսուս Քրիստոս որ զինչ է
հաւատան, այդ զսքանչելի տնաւրէնութիւնն և զմեծ խոր-
հուրդն լուծանելով, զոմանս ոչ Աստուած և ոչ Որդի գոլ 10
հաւատալով Աստուծոյ, իսկ զայդս ոչ մարդ եղանիլ և կամ
մարմնով եկեալ, այդ երեոյթ և ստուեր գոլ ասելով, զայ-
սոսիկ զամենեանն բարւոյ Յովհաննէս ի ձեռն թղթոյն*
նեռինս կոչեաց²: Եւ ես առ նովաւ յաղագս սոցա և մար-
դարէն վկայեաց ասելով. «Զատելիս քո, Տէր, ատեցի, և 15
ի վերայ թշնամեաց քոց մաչեցա. կատարեալ ատելութիւն
ատեցի զնոսա, ի թշնամիս եղեն ինձ»³: Եւ այսոքիկ են
ամենեքեան, որք զհերձուածողական մակձայնութիւն** առ
մեզ ունին. իսկ եթե ամենեին առ փոքր մի թողացու-
ցուք*** և առկողմնեացուք նոցա, ոչ ես ի բոլորն սրտէ 20
զԱստուած սիրելն ամբողջ պահեացի, որ ի մեզ աճել և
առաւելուլ միշտ վայել է:

6r.

Երանելոյ Ուխտադեա **** Եպիսկոպոսապետի Հռովմա՝
ի յաղագս հաւատոյ բանեն.

Իսկ ես և յաղագս ըստ մարմնոյ տնաւրէնութեան 25
Փրկըչին հաւատամք անայդայդելւոյ և անյեղյեղելի միա-
ցելոյ Աստուծոյն Բանի զմարմնաւորութիւնն եղանիլ առ
նորոգութիւն մարդկութեան: Քանզի Որդի ելով ճշմար-
տապէս Աստուծոյ ըստ յաւետախաղաց յԱստուծոյ ծնըն-
դենէն, եղև և Որդի Մարդոյ ըստ ի կուսէն ծնընդեան, և է 30
միենոյն կատարեալ Աստուած ըստ աստուածութեանն և

6v.

*) Լուսանցքում՝ «թղթ(ոցն ?)» . **) Անդ՝ «կոչո(ւմն ?)» .
***) Անդ՝ «թոյղ տուես(ցուք ?)» ****) Անդ՝ «Բիաղադիտիս» .

1) Հմմտ. Բ. Օրէնք Զ. 5 և Ժ. 12., Մատթ. ԻԲ. 37., Մարկ. ԺԲ.
30., Դով. Ժ. 27. 2) Հմմտ. Մ. Յովհ. Բ. 18. 22., Գ. 3. 7.
Բ. Յովհ. 7 համար. 3) Մաղթ. ձԼԸ. 21. 22.

նոյնապոյ* Հաւր և կատարեալ մարդ նոյն ինքն ըստ ի
 կուսէն ծնելութեան, և նոյնապոյ մարդկան ըստ մարմնոյ:
 Իսկ որ եք յերկնուստ ասէ մարմին ունել զՏէրն, կամ
 նոյնապոյ Աստուծոյ զմարմինն, և զիցի նդովեալ: Որ եք ոչ
 5 խոստովանի զՏեառնն մարմինն ի կուսէն և մարդկան նոյ-
 նապոյ, և զիցի նդովեալ: Որ եք զՏէրն մեր և զՓրկիչ ի
 Հոգւոյն Սրբոյ և ի Մարիամա կուսէ ծնեալ մարմնով
 անսնձն ասէ, կամ անդգայ, կամ անբան կամ անխմատ,
 և զիցի նդովեալ: Որ եք բաժանէ և զատուցանէ զՏէրն
 10 մեր և Փրկիչ, և ասէ այդ զով Որդի զԱստուածն Բան, և
 այդ զառեալն մարդ, և ոչ խոստովանէ մի և զնոյն ինքն,
 և զիցի նդովեալ:

Երանելոյ Աղեփանգրի՝ Եպիսկոպոսապետի Աղեփ-
 սանգրի:

15 Իսկ զինչ արդեւք հարկաւոր էք զալն զԱստուած
 յերկիր և մարմնանալ ի կուսէն և խանձարբապատիլ և ի
 մաւր դնանիլ, և կաթնաբոյծ լինել ի դեղս, և մկրտիլ
 7ր. ի Յորդանան, և անարգիլ ի ժողովրդիսէն և կախիլ գիպյ-
 տէ, և թաղիլ յերկիր, և յառնել ի մեռելոց եռաւրեա՝
 20 տուեալ փրկանս անձն ընդ անձին, և մարմին փոխանալ
 մարմնոյ, և արիւն փոխանալ արեան, զի զոր պարտ էք
 մարդն մահ, զայս Բրիստոս փրկանաւորեաց մեռանելով:

Երանելոյ Յուդեա՝ Եպիսկոպոսապետի Հռովմա, ի
 քրքոյն ու առ Դիոնիսոս.

25 Իսկ որք զյերկնուստն Աստուած խոստովանեն ի կուսէն
 մարմնացեալ, և մի զով հանգերձ մարմնով, ունայնս խոռ-
 վկեցոյցանեն բանիւք, ի նոցայցն ամպարըշտութիւնս ար-
 տարերեալք: Քանզի ասեն և ինքեանք, որպէս լսեմ, երկուս
 բնութիւնս. և այս զի Յովհաննու հաւատատալէս մի ցուցեալ
 30 զՏէրն յասելն՝ «Բանն մարմին եղև»¹, և Պաւղոսի յասելն՝
 «Մի Տէր Երեսու Բրիստոս, որով ամենայնքն»²: Զի եթե
 մի ի կուսէ ծնեալն անուանեցաւ, և ինքն է, որով ամե-
 նայնքն և զինն՝ մի բնութիւն է: Վասն զի և զէմ մի, ոչ
 ունելով յերկուս բաժանումն. վասն զի և ոչ յատուկ

*) Լուսանյքում՝ «համադոյ».

1) Յովհ. Ա. 14.

2) Ա. Կորնթ. Ը. 6.

բնութիւն մարմինն, և յատուկ բնութիւն աստուածութիւնն Բանին Աստուծոյ ըստ մարմնաւորութեանն, այդ որպէս մարդ մի բնութիւն է, այսպէս և ի նմանութիւն մարդոյ եղեալն Քրիստոս: Իսկ եթէ ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեանն մի, կարեն և ի յոլովս բաժանել զմին և 5 բաղումս ասել բնութիւնս: Վասն զի յոքնատեսակ է մարմինն՝ յոսկերաց և ջղաց, և յերակաց, և ի մտոյ և մտքոյ, յեղընդանցն իսկ և մազոյ, յարենէ և ի հագագէտք ամենայնքն զանազանութիւն ունին առ իրեարս. իսկ մի բնութիւն է: Որպէս զի և աստուածութեանն ճշմարտութիւն 10 հանդերձ մարմնովն մի է և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի: Զի և ոչ հնար էր զբոլորն Որդի Մարդոյ կոչիլ զիջեալն յերկնէ, և Որդի Աստուծոյ զծնեալն ի կնոջէ, եթե երկուց բնութեանց բաժանումն աղբնդունէր. այդ իջեալն յերկնուստ կոչիւր ապա* Որդի Աստուծոյ և ոչ Որդի 15 Մարդոյ. իսկ ծնեալն ի կնոջէ կոչիւր ուրեմն Որդի Մարդոյ և ոչ Որդի Աստուծոյ: Եւ այս հետեանա Պաւլոսիւսն բաժանման** Իսկ զմեզ աստուածային զրիցեալքն*** ուսուցանեն, որպէս զի յաղագս միոյ Տեառն խորհիւք**** և ըստ յերկնուստ վայրիջութեանն, և զ'ի վերայ երկրի ծնելութիւնն: 20 Որք այսուհետեւ այսպէսն խոհին, մի ի հոմաձայնութիւնս զամենայն ընդդէմ խոհողացն արտաքս ելցին, զի մի մտածութեամբ բարեհամբաւելով, բանիւքն հայհոյեացին: Քանզի հարկ է զնոսա երկուս ասելով բնութիւնս, զմին երկրպագել, իսկ զմիւսն ոչ երկրպագել. յաստուածականն՝ մկրտիլ, 25 իսկ ի մարդկայինն ոչ մկրտիլ: Իսկ եթէ «Ի մահն Տեառն մկրտեցաք»¹, մի խոստովանիմք բնութիւն զանախտակիր աստուածութեանն և զախտակիր մարմնոյն. զի այսպէս յԱստուած իցէ մկրտութիւն մեր և ի մահն Տեառն կատարեալ:

7v

8r.

30

Նորին՝ ի յաղագս մարմնաւորութեան բանեմ.

Քանզի և ոչ մի այդպիսիութիւն առ աստուածային բնութիւնն ոչ նուազանա, և ոչ աճէ. և յորժամ ասէ. «Փառաւորեա՛ զիս»², ի մարմնոյ ձայնն և առ մարմնով փառա-

*) Լուսանցքում՝ «աղղեք».

**) Անդ՝ «հերձուածոյն».

***) Անդ՝ «գրութիւնքն».

****) Անդ՝ «խորհել».

1) Հմմտ. Հովմ. Զ. 3.

2) Յովհ. Ժէ. 1. 5.

Լորումն ի վերայ բոլորին ասացեալն. վասն զի բոլորն
 մի է: Եւ դարձեալ ի վերայ ածելով՝ «Փառաւքն զոր
 ունէի նախ քան զաշխարհս գոլ առ Քնգ»¹⁾, զփառաւորա-
 կանն միշտ աստուածութիւնն զեկուցանէ. թեպէտ և
 5 յատկապէս աստուածութեանն վայել է այս, և սակայն
 հասարակաբար ի վերայ բոլորին ճառեալ: Այսպէս և Աս-
 տուծոյ համագոյ ըստ անտեսանելի հոգւոյն, ընդ անուանն
 առեալ լինի և մարմինն. զի առ Աստուծոյն հոմագոյ
 միաւորեաց. և դարձեալ մարդկան հոմագոյ, շարառելոյ և
 10 աստուածութեանն ընդ մարմնոյն. զի առ մեր հոմագոյու-
 թիւնս միացաւ՝* ոչ այդափոխեցելոյ մարմնոյն բնութեան
 առ Աստուածն հոմագոյ միաւորութեամբն, և հաւասարու-
 թեան հոմագոյին անուան. որպէս և ոչ աստուածութեանն
 չրջեցաւ բնութիւն ի հաւասարութեան մարդկանոյն մար-
 15 մնոյ, և անուանելով զ'ի մեզն հոմագոյ ի մարմնոյ:

ՅԵ.

Նորին՝ ի թղթոյն ու առ Պրոգղոկիոն.

Իբր զի նզով եղիցի ամենայն, որ զ'ի Մարեմայն
 մարդ ոչ խոստովանէ գոլ մարմնացեալ Աստուած, նոյնա-
 գոյ Հաւր. ի սկզբանէ ելով Աստուած, անյեղյեղուկ ի
 20 մարմնաւորութեանն և անախտակիր յախտս: Նոյնպէս
 նզով եղիցի և որ զմարմին Փրկչին ոչ ասէ ի Մարիամա,
 այլ յերկնուստ, կամ անստացական բնութեամբ զըստա-
 ցական յոչնչէ: Իսկ առ անըստացականն Աստուած միա-
 ւորութեամբ որ ասէ աստուածական գոլ զմարմինն և
 25 երկրպագելի, և զերկախումբն իբրև զմի անստացական
 Աստուած, երանելի եղիցի, ոչ գայթաղեալ ի վերայ
 մարմնով ախտակրութեան նորա, այլ զանմարմնապէս
 երկրպագելին և մարմնապէս երկրպագելով, իբր զմի և
 միայն Որդի Աստուծոյ, ի յաւիտենէ և յաւիտեանս:

30 Երանելոյ Աթանասի՝ Եպիսկապոսապետի Աղեքսանդրի,
 ի բանէն ուր գԱպողիմարէ.

Իսկ է և ի վերայ խաչին տնաւբէնութեան գիտակակցեք
 զասացեալն, որպէս Տէր առաջարկութեամբ արեանն զհա-
 տատութիւն մարմնոյն ցուցանէր. իսկ յաւելուածով ջրոյն

*) Լուսանցքում՝ «մեզն հոմագոյ միաւորեաց».

1) Յովհ. Թէ. 5.

զանկրական մաքրութիւնն զեկուցանէր, և եթե Աստուծոյ է մարմինն: Իսկ աղաղակեալ և խոնարհեցուցեալ զգլուխն և աւանդեալ զողին, զի ներքուստ մարմնոյն իւրոյ զանձն նշանակեաց, յաղագս որոյ և ասաց, եթե «Դնեմ ի վերայ ոչխարաց իմոց»¹⁾, որպէս զի զարտաշնչութիւնն ոչ ևս ոք 5 ասացէ աստուածութեանն փոխակացութիւն, այլ անձին բացորոշութիւն: Զի եթե ըստ փոխակացութեան աստուածութեանն մահ եղև և մարմնոյն մեռելութիւն, յատուկ մահ ապա մեռաւ, և ոչ զմերն. և իբր ի դժոխս էջ անառ- ծածուկ* աստուածութեամբ, ուր արդեւ (անձ)նն**, զոր 10 9r. խոստացաւ Տէրն (դնել) ի վերայ ոչխարացն, յաղագս որոյ և մարգարէքն նախակնա(ր)կեին: Իսկ եթ' անձին բացորոշութիւն եղև, վասն այսորիկ ասացեալ է, զի զմերն յանձն եառ մահ, այս է՝ զըստ մեզն լուծութեան հաւանելով, որպէս և ծընընդեանն: 15

ՆԱԵՍ ԱՅՈՂՈՅ.

Քանզի մտոյ և ոսկերաց և մարմնոյ և անձին՝ յորժամ ասէ Տէրն տրտմեցելոյ և խռովեցելոյ և յոյժ տխրեցելոյ. իսկ զայս ոչ ևս ոք ասացէ ըստ բնութեանն աստուածութեանն. իսկ առանձին Աստուծոյ ըստ բնութեան եղև, 20 հաճեցելոյ Բանին յանձն առնուլ մաքրկային ծնունդ, զի զիւր արարածն՝ մեղաւք և ապականութեամբ և մահուամբ լուծեալ, ինքեամբ ուղղեացէ. և զմեղացն դատապարտութիւն ի վերայ երկրի ետարար, իսկ զանիծիցն քաւութիւն ի վերայ փայտին, իսկ զապականութեանն քակտումն ի 25 գերեզմանին, և զմահուն լուծումն ի դժոխս. ամենայնի վերելակեալ տեղոյ, զի ամենայն մարդկան փրկութիւն գործեացէ, տեսակ մերոյ պատկերիս յ(ը)նքեան ցուցանելով: Ապաքէն զինչ էր Աստուծոյ՝ պէտք ծն(նդեան) ի կնոջէ, 30 րեցուն. կամ դարձեալ խաչի, կամ գերեզմանի, ընդ որովք մեքն անկաք, եթ' ոչ զմեզ խնդրէր ըստ մեզ կերպիւն կե- նագործել, և նմանութիւն և քատակութիւն կատարել պատկերի առկոչելով: 9v.

*) Լուսանցքում՝ «յայտնի».

**) Այս բառով սկսում է մաղաղաթի երկաթագիրը, երկու թերթ ծակծկուած է և փշացած:

Եւ յիս այդոց.

Եւ թեպէտ Ադամ զանմեղական մարմինն և անդա-
տապարտական ի դատապարտութիւն և ապականութիւն
մահու իջոց, այդ Քրիստոս զսա անապական և վերական
5 մահու կցոց, որպէս զի ունել ի վերայ երկրի իշխանու-
թիւն թողուլ զմեզս¹, իսկ ի գերեզմանի զանապականու-
թիւն ցուցանիլ, և ի վերելակել զԺողոց՝ լուծումն մահու
և աւետարանել ամենեցուն զյարութիւն:

Նորին ի քանականէ.

- 10 Քանզի Փարաւոֆն բազում անգամ հարեալ և յիշե-
ցուցեալ ի ձեռն Մովսէսի, թեպէտ առ սակաւ խոստա-
նայր*, այդ դարձեալ ապաշաւէր, իսկ այսոքիկ և ոչ
10x. զմրդին առաքեալ պատկանցին². տեսանէ (ին) ի նմա
զՀայրն և զմրդի Հաւր, այդ մինչ և ի նա յանցեան, որք
15 զամենայն ունայնս համարձակին, կարծելով մի յամենե-
ցունց գոլ գնա, թեպէտ և զրոյ յայտնապէս նշանակելով
զառաքեցեալն մարդարէս զոլ ծառայս, իսկ զմրդին այդ
գոլ քան զամենեւեան, ի ձեռն Երեմիայի ասելով Աստու-
ծոյ. «Առաքեցի առ ձեզ զամենայն ծառայս իմ զմարդարէս
20 ի տուէ և ընդ վաղորդայնս, և ոչ լուարուք նոցա»³. և
դարձեալ, «Եթ՝ ոչ լուիցէք ինձ, գնալ յաւրէնս իմ, զոր
եսու առաջի երեսաց ձերոց, լսել պատանեաց իմոց մար-
դարնից, զորս ես առաքեմ առ ձեզ վաղորդայնի, և ոչ
լուարուք ինձ»⁴: Իսկ յաղագս Որդւոյն երգելով Դաւիթ.
25 «Ասաց Տէր Տեսուն իմում, նիստ յաջմէ իմմէ, մինչ զի
եգից զԹշնամիս քո ընդոտնոց ոտից քոց»⁵:

Եւ յիս այդոց.

- Քանզի ոչ ուրուք այդոյ էր ի ներքս ածել զմեզ, ուստի
արտաքս ելաք, բայց Տեսունն գրաւդին զքերուրին պահել
30 զճանապարհս փայտին կենաց, զի ինքն եկեալ պատուիրիցէ
10v. քերուրիցն, և աւագակն ապաշ| (խարութեան) լուիցէ.

*) Լուստնցքում՝ «խոստանայր». Ձեռագրում՝ «խոստանանայր».

¹) Հմմտ. Մատթ. Թ. 6., Մարկ. Բ. 10., Դուկ. Ե. 24.   ²) Հմմտ. Մարկ. ԹԲ. 1—12., Մատթ. ԻԱ. 33—46., Դուկ. Ի. 9—19.   ³) Երեմ. ԻԵ. 4., ԻԹ. 19., ԽԳ. 4.   ⁴) Երեմ. Ե. 23—26.   ⁵) Սաղմ. ԺԹ. 1.

«Այսաւր ընդ իս ես ի գրաստին»¹. Իսկ Պաւղոս յաիշտա-
կեալ անդր լուիցէ անձառելիս բայս, զորս ոչ արժան
մարդոյ խաւսել²:

Նորիմ՝ ի բանեմ որ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն.

Զնոյն այսուհետեւ զսկիզբնն և զհիմն քրիստոնէութեան 5
ի բաց բառնան՝ զերբորդութիւնն և զի նմայն մկրտութիւն.
Իբր այսուհետեւ քրիստիանոսք, զի ոչ յԱստուած և յա-
րարումն մկրտիմք և ոչ ի սրբութիւն՝ յԱստուծոյ և
յարարածոյն. և ոչ աստուածագործել կարէ, որ ոչ է Աս-
տուած. որպէս և ոչ լուսաւորել կարէ, որ ոչ է լոյս. և ոչ 10
ևս ուրեմն և ոչ որդիք Աստուծոյ և ոչ աստուածք եղիցին,
որք զարարածականն կարծեն ընդունել յաստուածագոր-
ծութիւն:

Եւ յե՛ս այդոց.

Իսկ եթեմ ընութեամբ աստուածութիւնն և ոչ նմա- 15
նութեամբ գիտեմք, զի զերկրապագեալն Աստուծոյ երկրպա-
գութեամբն նորին պոլ ընութեան խոստովանելի, որպէս
ի նմանէ ելով. քանզի ահա ի մարմնաւորութեան (հա?)-
յրաղնակից ինքեան կոչեաց Աստուած զՈրդին, զեկու-
ցանելով զնոյնաբնակ և նոյնադոյ ինքեան աստուածու- 20
թիւնն մարմնացեալ. ոչ այդ(այդեւի՞ր?) և ոչ այդաղնեան
Աստուծոյ մարդ սրբեցաւ, որպէս և զայս հայհոյաբար
ասին և զբառն զնոյնս ի սուտ միտս յեզանակն, զին- 11r.
քեանս յանգիմանն, ոչ անգիտաբար վրիպելով, այդ կա-
մաւորապէս չարահաւել:

25

Եւ դարձեալ.

Որպէս և զՈրդին չարագործելով յաղագս նոյնադոյ
ձայնին, զոր ոչ որ այդապէս ետաց, և ոչ լուաւ երբեք,
բայց ի վերայ մին գոյացութիւն և ընութիւն ունաւդացն
որպէս մարդիկ հոմադոյս ասեմք, զի մի նոյա մարդկու- 30
թիւնն և ոչ նմանութեամբ կարաւտանան առ նոյնադոյս
դոլ:

1) Ղուկ. ԻԳ. 43.

2) Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԲ. 4.

Նորին՝ ի բանեն որ առ արիանոսս.

- Ձի զայս գիտելով և Առաքեալ գիտէ՝ «Ձի հիմն այդ
 ոք ոչ կարէ դնել, քան զանկեալն, որ է Յիսուս Քրիս-
 տոս»¹. Իսկ իւրաքանչիւր հայեացի, իբր ի վերայ չինէ.
 5 և հարկ է գնիմնն այսպիսի գոլ, որպիսի և ի վերայ չինեալն
 է, զի և յաւդակապիլ կարիցեն: Փանդի Բան ըստ որում
 Բան է, ոչ ունի զայսպիսիս, զի Մէնածին է. իսկ մարդ
 եղեալ ունի գնոյնագոյսս մեղ, զորոց և գնմանն զգեցաւ
 մարմին. ապ' ուրեմն ըստ մարդկանուոյս հիմնեցաւ, զի և
 11v. 10 մեք ի վերայ նորա | քարինք պատուականք չինել կարի-
 ցեմք և ևզիցուք բազին զ'ի մեզն բնականցելոյ Սրբոյ Հոգւոյն:
 Եւ որպէս հիմն ինքն, իսկ մեք քարինք չինեալք ի վերայ
 նորա, սապէս այգի է ինքն, իսկ մեք իբր որթք յարեալք
 և գնմանէ կախեալք. ոչ ըստ զոյացութեան աստուածու-
 15 թեանն, զի այս անկարելի. այդ դարձեալ ըստ մարդկայ-
 նուոյն, զի նմանս զոլ արժան զորթս այգւոյն. վասն զի և
 մեք նմանք ըստ մարմնոյն պատահեցաք:

Նորին՝ ի քառորդ բանեն որ զարիանոսաց.

- Ձի այսպէս ինքն Որդին արադ յարեաց և զոր առա-
 20 քեցերն Յիսուս Քրիստոս, եթ' արարած էր, ոչ ևս յարեաց
 և թուեաց զինքն Արարաւորն իւրում. զի զինչ հազոր-
 դութիւն ճշմարտին և ոչ ճշմարտին. իսկ այժմ յարեալ
 զինքն Հաւրն, եցոյց եթ' ի բնութենէ Հաւրն է և ետ մեղ
 գիտել, եթե ճշմարտի Հաւրն ճշմարտի է ծնունդն: Չայս
 25 ուսեալ Յովաննէս վարդապետեաց զրելով ի թղթին. «Եւ
 եմք ի ճշմարտականի Որդւոջ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի.
 սա է ճշմարտն Աստուած և կեանքն յաւիտեանական(ք)»²:
 Եւ մարգարէին յաղաղս արարածոյս ասելով. «Որ ձդեաց
 զերկին մ(ի)այն»³. Իսկ Աստուծոյ՝ «Ես միայն ձգեցի զեր-
 12r. 30 կինն»⁴. ամենայն յայտ եղև | եթե ի միայնուոյն և միայն
 ի նա նշանակի Բան, յորում ամենայնս եղև, և առանց
 նորա եղև և ոչ մի⁵: Ապ' ուրեմն եթե Բանիւն եղև,
 ասէ իսկ՝ «Ես միայն», իմանի հանդերձ միայնիւն և
 Որդին, որով եղև և երկինն. այսպէս ապա եւ եթ' ասիցէ
 35 մի Աստուած, և ես միայն և ես առաջին⁶, ի միումն և

¹) Ա. Կորնթ. Գ. 11.

²) Ա. Յովհ. Ե. 20.

³) Յովք. Թ. 8.

⁴) Ամովս Գ. 13.

⁵) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3.

⁶) Եսայի ԽԸ. 12.

միայնումն և առաջնումն, ընդ նմա ելով իմանի Բանն,
որպէս ի լուսում բացափայլութիւն:

Եւ յէս այլոց.

Գանդի միայն ինքն ունի ղհայրական տեսակն, որ-
պիսի ելով ինքն Փրկիչն լոկոցոցանէր ղհրեայսն ասելով. 5
«Առաքաւ ղիս Հայր՝ Նա վկայեաց յաղագս իմ. ոչ ղձայն
Նորա երբեք լուայք և ոչ ղտեսիլ Նորա տեսէք, և ղԲան
Նորա ոչ ունիր ի ձեզ մնացեալ, ղի ղոր առաքեացն Նա,
ամա ղուք ոչ հաւատայք»¹. և ղԲանն յարեաց տեսակին
քաջապէս. ղի ցուցցէ եթ՝ Աստուծոյ Բան ինքն, և պատկեր 10
և գծաւորութիւն և տեսակ է Հաւրն ինքեան, և եթե ղայն
որ իսաւին ոչ ընդունելով հրեայք՝ ոչ ընկալան, որ է տե-
սակ Աստուծոյ: Չսա և հայրապետն Յակովբ տեսեալ բա-
րեբանեցաւ, և փոխանակ Յակովբայ Իսրայէլ կոչեցաւ առ
ի Նմանէ, | (որ)պէս աստուածային գրիցեալն վկայէ ասե- 15 12v.
լով. «Եւ ծագեաց նմա արեգակն»², յորժամ եանց տեսակն
Աստուծոյ. իսկ այս էր ասաւն՝ «Որ ետես ղիս, ետես
ղՀայրն»³. և «Ես ի Հաւրն և Հայրն յիս»⁴ և «Ես և Հայր մի
եմք»⁵. ղի այսպէս մի Աստուած է, և մի ի Հայրն և յՈր-
դին հաւատ:

20

Նորին՝ ի թղթոյն որ առ Եպիկսեոն.

Իսկ ղվ լսելով՝ ոչ ի Մարեմայ, այլ յինքեան ղոյա-
ցութենէն հայթայթեաց իւր մարմին խոտակիր Բանն,
ասացէ արդեւք քրիստոնեայ ղբարբառաւորն ղայս. և ղվ
ղանարժանս ղայս իմացաւ ամպարչտութիւն, իբր ղի ղոնէ 25
ի մոածութիւն ղալ և ասել. եթե որ ասէ ի Մարեմայ ղոլ
ղտերունեկան մարմինն, ոչ ևս Երրորդութիւն, այլ քա-
ռորդութիւնն աստուածութեանն խոհի, որպէս ղի այսուիկ
ղայսպէս խոհեցաւ ղսն ղոյացութեան Երրորդութեանն ասել
ղմարմինն:

30

Եւ յէս այլոց.

Եւ Գաբրիէլ իսկ ղգուշաբար աւետարա(նէ) նէմա
ասելով՝ ոչ վայրապար ծնեալն ի քեզ, ղի մի արտաքուստ

1) Յովհ. Ե. 37. 38.

2) Հմմտ. Ծննդ. ԼԲ. 31.

3) Յովհ. ԹԳ. 9.

4) Յովհ. Թ. 38., ԹԳ. 10 շար.

5) Յովհ. Թ. 30.

13r.

ի ներքս ածեալ առնէ մարմին կարծեացի, այլ ի քէն¹,
 զի ի նմանէ բնութեամբ ծնեալն զոլ հաւատացի, | յայտ-
 նապէս և զայս բնութեա(մբ) ցուցանելով, որպէս անկա-
 րե(լի) զկոյս բերել կաթն, զոչ ծնաւդն, և անկարելի կա-
 5 թամբ մնանիլ մարմին և խանձարրապատիլ, ոչ նախկին
 ըստ բնութեան ծնեալ:

Նորին՝ ի բանեն որ յաղագս խաչին.

Զի էսայիբս մարգարէացաւ ի ձեռն անփորձ ամուս-
 նութեան կնոջ ծնանիլ զեմմանուէղ². և ինքն ի Մարեմայ
 10 կուսէ ծնեալ և Աստուած երեւալ՝ ընդ զմարգարեին
 բան:

Եւ յես այդոց.

Եւ այսպէսն իսկ զՊիղատոսն ապարանել ոչինչ էր
 այլ հաւատալայ ևթ՝ ոչ զգատիցեալն գոլ Աստուած. զի և
 15 զատապարտեալ ի Պիղատոսէ, տեսեամբ* երեւր սորին
 կնոջն³, զի լուութեամբ զարութիւնն** հիսսցի, իսկ հարց-
 կութեամբն ծանիցէ, եթ՝ ոչ զմարդ այլ զԱստուած գատիմ.
 վասն որոյ երկուցեալ զատուղն ի զատեցելոյն և յաւէտ
 ինքն զատապարտեալ երկիւղիւ զատեցելոյն, քան զատելով
 20 ինքն զարհուրեցուցանէր զՏէրն. վասն որոյ լուացեալ
 զձեռնն ասելով՝ «Անպարտ եմ յարենէս յայսմանէ»⁴:

Եւ յես այդոց.

13v.

Յայտնի այսուհետե Տէրն և մատնելով ոչ զայսայ-
 սեաց ի մահուանէն, այլ յաւէտ մերկացաւ առ նա և
 25 հալածէր փախուցեալ զաւճն, զի ոչ իբր մեռանելով Տէրն,
 այլ իբր զմահն յայս հալածեւով:

Եւ յես այդոց.

Զի զենաւ ոչ յայդ մասն, այլ ի կողն, ուստի հոսեցաւ
 արիւն և ջուր⁵. զի և վասն զի նախկին ի ձեռն ի կողից

*) Լուսանցքում՝ «յանուրջն».

**) Զարութիւնն(?).

¹⁾ Հմմտ. Դուկ. Ա. 26—35.

²⁾ Հմմտ. Եսայի Է. 14.

³⁾ Հմմտ. Մատթ. ԻԷ. 19.

⁴⁾ Մատթ. ԻԷ. 24.

⁵⁾ Հմմտ.

Յովհ. ԺԹ. 34.

սակզծեցելոյ կնոջն ներամտեաց խաբէութիւնն, այսպէս կո-
ղիւք* երկրորդ Ազամայ լուացումն և մաքրութիւն առաջնոյն
եղիցի՝ լուացումն արեամբ, իսկ մաքրութիւն ջրովն. և այս
ոչ ըստ գիտելութեան կատարելբ բանսարկուին, զի և զոր
երկնէէր եղանիլ մահն՝ մեռաւ Տէրն, և նա կողոպտեցաւ**, 5
և կարծեցեալ յաղթահարեալ զՔրիստոս ի մահուանն առա-
ւել ինքն ցուցաւ մեռեալ, և պարծեցեալ մարդ վար(կ?)անել,
և արար ճանաչել եթ՝ Աստուած է:

Երանելոյ*** Նախիանեայ եպիսկոպոսի Կիւպրու՝ ի
բանեն որ յաղագս սբոյ Երոզդութեանն. 10

Ինքն այսուհետև սուրբն Բան, կենդանին, որ ներէու-
թեանն թագաւորն երկնային, հարազատն Որդի միշտ ընդ
Հաւր, ի Հաւրէն՝ ծնեալ, անմարմնական ի Հաւրէ և յառաջ 14x.
և կեալ բացափայլութիւնն փառաց, գըծաւորութիւնն էու-
թեան, կերպն ելով Հաւր ճշմարտութեամբ, ակթողիկոյն 15
Հաւր, որոյ թագաւորութեանն ոչ եղիցի վախճան, յաջմէն
Հաւր, դատաւորն կենդանեաց և մեռելոց, կեանքն ի կենաց,
էակն իմաստութիւն յիմաստութենէ, աղբււր ելով յաղբերէ.
«Զի զիս, ասէ, լքին(?)աշբււր ջրոյ կենդանոյ. և փորեցին
իւրեանց գուբս ծակոտիւս»¹. գետն յաւտաղոյշ ուրախա- 20
ւարն(?) նշխմուածովք(?) զքաղաքն Աստուծոյ, յաշբւրէն յա-
ռաջ եկեալ, յորմէ գետք յորովայնէն իւրմէ հոսին. մա(ն)կանն
Դաւթեան, արմատն Յեսեական, ծաղիկ զ'ի նմանէ, առուծն,
թագաւորն յաղնէն Յուդայ. ոչխարն բանական, քարն
կենդանի, մեծին խորհրդոյ հրեշտակ, մարդն ճշմարտու- 25
թեամբ եղեալ՝ Աստուածն ճշմարտութեամբ ելով, ոչ յե-
ղեալ զբնութիւնն, ոչ այդայդելով զաստուածութիւնն,
ծնեալն մարմնով, մարմնացեալն Բանն մարմին եղեալ,
ունաւոյն ընդ մէջ եղելոյ զարմին: Զի Բանն ոչ ասաց եղեալ,
այդ յետ ասելոյն Բան անորոշաբար | ասէ զմարմինն, իսկ 30 14v,
յետ մարմնոյն ասէ եղև, զի եղևն ի Մարեմայ ներգործիցի,
զի Բանն ի վերուստ առ ի Հաւրէ ծանիցի. այս սուրբս,
կենդանիս Բան, առ Հաւրն Աստուած, մեծին խորհրդոյ
հրեշտակս, պատմաւոյն խորհրդոյ Հաւրն, հայրս հանդեր-

*) Լուսանցքում՝ «ի ձե(ռն) կողից».

**) Անդ «կապտեցաւ».

***) Ձեռագրում՝ «Երանելիոյ».

- 5 ձեւոյ յաւիտենին¹, ինքն եասաց. «Ոչ ոք զիտէ զաւրն և զժամ»² և «Ոչ ոք զիտէ զՈրդին եթ' ոչ Հայրն»³: Արդ, որպէս մեծ Հայրն, զի զիտէ զՈրդին, և ոչ հրեշտակքն (յերեկքն?) յերկնի, քանզի և ոչ գիտեն, և ոչ Որդին իմա-
 5 ցումնակի զայս ասէ, եթ' միայն Հայր: Արդ, եթե այսու-
 հետե գիտէ Որդին զՀայրն, իսկ մեծագոյն Հայրն քան զաւրն և զժամ, և ոչ ոք հակաձառէ, իբր զմեծագոյնն զիտաւդն զնուազն անգիտանայ. զի ոչ ոք զիտէ զՀայրն եթ' ոչ Որդին. այսպէս Որդին մեծ, զի զիտէ զՀայրն. եթե
 10 գիտէ այսուհետե զՀայրն՝ զմեծագոյնն, զի ոքքն իբր ան-
 գիտանայ, այս է՝ զաւրն և զժամ. բոնեան զաստուածային զբիցեալն և ուսիր Սրբոյ Հոգւոյն զաւրութիւն. և ինքն Հոգին գիտակն զՀայրն և զՈրդին բացայայտեացէ) քեզ զԲանին զՈրդւոյ* Աստուծոյ (զ)գիտութիւնն, զի մի մոլո-
 15 րեսցիս ի ճշմարտութենէն և կրուսցես զբոյնդ անձն:

15r.

Սրբոյ Կիւպրիանոսի եպիսկոպոսի եւ. վկայի՛ ի մեկ-
 նութենէն որ յաղագս ողորմածութեան.

- Յորունք և մեծամեծք պատահեցին, սիրելիք և զբարք,
 աստուածային բարեգործութիւնք, յորոք զմար վերկութիւն
 20 Աստուծոյն Հաւր առատ և վարժամ մարդասիրութիւնն
 գործեաց և միշտ գործեսցէ. վասն որոյ պահել զմեզ և
 կենազրծել Հայրն զՈրդին առաքեաց, զի զմեզ նորոգեսցէ) առաքեցեալ Որդին, կամեցեալ որդի մարգոյ լինել, իբր զի
 զմեզ Որդիս Աստուծոյ կացուցէ: Նուաստացոյց այսուհետե
 25 զինքն, զի զժողովուրդս զբաղընկեցիլն վերստին ստացի. վերաւորեցաւ, զի զմերսն վերսն բժշկեսցէ. ծառայեաց
 որպէս (զի) ի ծառայութենէ յաղատութիւն զծառայեալն նմա անցէ. մահ յանձն ետու, զի մահկանացուաց զանմահու-
 թիւնն հատուցէ:

- 30 Երանելոյ Ամբոսեայ եպիսկոպոսի Մեգիդանացոց.

- Ինքնն խաւսի և ոչ միով ամենայն երբեք տրամաբանէ
 յեզանակաւ. հայեցիր ի նա, այժմ փառն Աստուծոյ,
 15v. իսկ այժմ մարգոյ՝ ախտակրութիւն, զի իբր Աստուած

*) 2եռագրում՝ «Որդիոյ».

1) Հմմտ. Եսայի Թ. 6.

2) Մատթ. ԻԴ. 36, Մարկ. ԺԳ. 32.

3) Դուկ. Ժ. 22.

ցուցանէ զաստուածայինսն, վասն զի Բան է. իսկ իբր մարդ խաւսի զմարդկայինսն, վասն զին իմում գոյացու- թեանն տրամաբանէր:

Եւանգելոյ Գրիգորի Սեանշելագործի Եպիսկոպոսի
Նեոկեսարեայ՝ ի բանեն որ յաղագս յաբուրեան. 5

Եւ ստէպ ստէպ յ(ը)նթրիս կոչիւր, և յերեսս ամենայն մարդկան ուտէ և ըմպէ, ոչ պատրելով զնոսա, և ոչ որպէս կարծեն ոմանք, թուելովթեամբ զայս առնելով, և այսչափ իսկ առաջաբերիւր կերակրոյ և ըմպելիոյ, որպէս ի կարծիս տանել կերակրի և գինեճանի*: Իսկ եթ՝ որ բռնադատեալ 10 ասէ, եթե թուելովթեամբ ուտէր և ըմպէր, վասն որոյ և ասեին զճշմարիտն, ոչ գիտակք կերող զնա և գինեճան, զայսպիսին զաղարեցուցանել ի ճառեցելոցն. «Քանզի ևկն, ասէ, Յովաննէս Մկրտիչ ոչ ուտելով հաց և ոչ ըմպելով գինի, և ասեն՝ դե ունի. եկն Որդի Մարդոյ ուտելով և 15 ըմպելով, և ասեն՝ ահա մարդ կերող և գինեբբու»¹⁾. Քանզի իւր ասաւդիցելոյ, եթե «Եկն Որդի Մարդոյ ուտելով և ըմպելով», իշխեն տակաւին ասել՝ ոչ ես կերեալ իւր և ոչ արբեալ, անհաւատութիւն է առ նո(րաջ)ն վարդապե- 16r.
տութիւն: 20

Եւ յեւ այդոց.

Եւ զթլիատութիւնն իսկ, զոր թլիատեցաւ, զմեզ ոչ նեղէ ասելով՝ մարմին գոլ նման մեզ զպարտաւան:

Եւ դարձեալ.

Ամենայն ուրեք հաւաստոյ այսորիկ ելոյ, զյաղագս 25 անթլիատութեանն խնդրեցի, ինքն այսուհետեւ թլիա- տութիւնն նեղել կարէ զհակառակսն. զի հոգեկան մարմին պարտաւալ** երկաթով հողեղինաւ ցուցանել ոչ ես կարա- ցեն. վասն որոյ ոչ զանդաղեցան ոմանք ի նոցանէ իրակել յաղագս անթլիատութեան և չարագրութիւնս առնել իբր 30 աւրէն ցուցանելով, եթե զատաւ ի հոգեկանացն գոյացու- թիւն. այդ ոչ նուաղագոյն քան զառաջինսն անձկասցին և որք անձնական ասեն գոլ զմարմինն Քրիստոսի՝ զնոյն

*) Լուսանցքում՝ «արբեցողի».

**) Անդ՝ «թլի(ատեալ)».

Իսկ տարակուսեցուք յաղագս արեան և ջրոյ, արտադատելոց ի կողիցն նորա, խոցեալ աշտեիւն ի զինաւորէն: Իսկ զխտաւորին լսել ասացելոց դաղափարք բեկեալն կացեալք ի մարմնի նորա զեկուցանեն, և թե մարմին հակա-
 5 դաղափար՝ ոչ աստուածայնադոյն և ոչ գեր ի վերոյ զիրաց:

16v. Եւս սակաւուց.

(Որոշ)ոց այսպէս ունաւղաց ոչ ևս հաւանելի, որք ասեն Մարեմաւ և ոչ ի Մարեմայ զնա եղանիլ, որպէս և Պաւղոս
 10 գիտելով ասէ. «Իսկ յորժամ եկն լրումն ժամանակին, առաքեալց Աստուած զՈրդին իւր եղեալ ի կնոջէ, և եղեալ ընդ աւրինաւք, զի զնդաւրինաւորսն գնեցէ»¹. զի ոչ ասաց կանամբ եղեալ, այլ ի կնոջէ:

Եւ յեւս սակաւուց.

15 Միանգամայն իսկ և ի թուելութիւնն* փակին. քանզի թուեալն զոլ մարմին և երեւալն ամենեցուն նման զոլ մարմնոյ, ոչ ելով ի գոյացութենէ մարմնոցն, ոչ այլ ինչ բայց թուելութիւն գտանիլ:

Նորին՝ ի բանեն որ յաղագս մարմնաւորութեան եւ
 20 հաւասոյ.

Որ ոք ասէ թուելութեամբ յայտնել զՔրիստոս աշխարհի և ոչ խոստովանէ զնա ի մարմնի, որպէս գրեալ է, նշովեացի:

Եւ յեւս այլոց.

25 Որ ոք ասէ այլ ախտակրեալ և այլ ոչ ախտակրեալն և ոչ խոստովանէ զնոյն զանախտակիր Բանն մարմնով
 17r. իւրով ախտակրեալ, որպէս գրեալ է, նշովեալ լինի: Որ ոք ասէ այլ նախ քան զյաւիտեանս Որդին Աստուծոյ, և
 30 իրտեանս՝ զնոյն առ վերջինսս, որպէս գրեալ է, նշովեացի:

*) Լուսանցքում՝ «կործին»

1) Գաղատ. Դ. 4, 5.

Եւ յե՛ս սակաւուց.

Որ ոք ասէ անարարակ զմարմինն Քրիստոսի, և ոչ խոստովանէ զինքն զանարարակն զԱստուածն Բան յարարակէ մարդկութենէս մարմնաւորութիւն և զնեմարդութիւնն բնդունել, որպէս գրեալ է, և զովեցի:

5

Նորին՝ ի բանե՛ն որ յաղագս հաւատոյ ըստ մասանց.

Եւ է Աստուած ճշմարիտ անմարմինն ի մարմնի երեւեալ կատարեալ ճշմարտական և աստուածային կատարելութեամբն, ոչ երկու դէմք և ոչ երկու բնութիւնք, քանզի և ոչ քառս երկրպագել ասեմք՝ զԱստուած և զՈրդին 10 Աստուծոյ և զմարդն և զՀոգին Սուրբ. վասն որոյ և նշուվեմք զայսպէս ամպարչտեալսն:

Երանելոյ Բասդի եպիսկապոսի՝ ի բանե՛ն որ յաղագս Մրոյ Հոգւոյն.

Այդ սակայն միանգամայն զղանաղան կիրարկութեանն 15 ցուցանելով, միանգամայն և զեղիութիւն ումանցն վարկապարազի | յարգարելով կարծաւդացն ողեկան գոլ զՏեառնն 17v. մարմինն, զի ցու(յ)ցէ, թե ի մարդկային զանգուածոյ մարմինն այն մածաւ, զերեւելալոյնն ձայն նախապատուակաց. քանզի կնաւն առուղեկան հանգերձեալ էր զմտածութիւնն ծննդեանն ցուցանել, իսկ ի կնոջէն բաւականաբար առղեկուցանել զհաւաս(ա)րութիւն բնութեանն, և ծնիցելոյն առ ծնաւոյն:

Եւ յե՛ս այդոց.

Մանգի ոչ այժբան երկին և երկիր և մեծութիւն 25 ալեացն և ի ջուրան պարենարութեալք, և յամաբայինք կենդանեաց և բոյսք և աստեղք և աւգք և ժամանակք և զարմաղան ամենայնիս յարգարումն զգերունակ հարստութեանն առկացուցէ, որ քանզի կարել զԱստուածն զանախառնելին անախառնարար մարմնով գրկախառնել մահ- 30 ուան, զի զմեզ իւրով ախտակրութեամբն զանախտութիւն չնորհեացէ:

Նորին ի բանե՛ն, որոյ սկիզբն՝ եթե բնութեամբ Աստուած Որդին.

Աբարեալն ոչ ի դոյալութենէ արարաւ զին, իսկ ծնեալն 35

18ր. Ի նմանէ գոյացութենէ ծնաւդին. ոչ նոյն ապա առնելն
և | (ծնա)նել:

Նորի՞ն՝ ի ներբողեցեմ որ յերանելին (այն?) Յուդիսա.

Եւ զինչ պարտ գիտըունսն ասել վասն մեր Աստուած
5 ի մարդկան, վասն ապականեցելոյ մարմնոյս. «Բանն մար-
մին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ»¹⁾, ընդ անշնորհակալսն
բարեգործակն, առ գերիսն ազատարարն, առ նստեալսն
ի խաւարի արեգակնն արդարութեան, ի վերայ խաչին
անախտակիրն, առ մահն կեանքն, առ դժոխս լոյսն.
10 յարութիւնն վասն անկելոցսն:

Երանելոյ* Գրիգորի եպիսկոպոսի Նազանգացոյ՝ ի
բանեմ որ առ երախայոց (վար)դապետութիւնն.

Իսկ զԱստուածն ի մարմնի երևեալ մեզ՝ զապացու-
թիւնն խնդրաւորն առ ներգործութիւնսն հայեացի. քանզի
15 և բոլորովին իսկ զոլ զԱստուած ոչ ևս որ այդ ապացու-
թիւն ունիցի բայց զըստ ներգործութեանն վկայութիւն:

Եւ յե՞ս սակաւուց.

Աստուծոյ կենագործեւն զմարդիկ, Աստուծոյ պահ-
պանելն նախախնամութեամբ զէակս, Աստուծոյ կերակուրս
20 և ըմպելիս որք մարմնով զկենդանութիւն ընկալան չնոր-
հել, Աստուծոյ բարեգործել զմաղթականսն, Աստուծոյ
զառնեղեալն ի ներգեութենէ բնութիւն դարձեալ ողջու-
18ր. թեամբ այս ինքն | ** .... Աստուծոյ ամենեցուն վերե .....
աւրինակաբար .... երկրի, ծովու, աւզոյ և ի վեր քան
25 զիմանալիսն տեղեաց, Աստուծոյ առ ամենայնսն բաւական
զաւրութիւն ունել և նախ քան զամենայն մահու և ապա-
կանութեան զոլ գեր ի վերոյ. արդ եթ՝ ուրուք այսոցիկ
և այսպիսեացս՝ թերագոյն է այս (յա)ղագս նորա պատ-
մութիւն յիրաւի զի խորհուրդն մեր որք արտաքոյ հա-
30 տատոյս մերոյ տարադրեին. իսկ եթ՝ որով իմանի Աստուած
ամենայն յաղագս նորա զբացատրութիւնս տեսա(նի
զխոչընդոսն?) հաւատոյ:

*) Ձեռագրում՝ «երանելիոյ». **) Երկու տող խիստ եղծուած է.
ինչ որ հնարաւոր էր կարգալ, գրինք.

Նորին՝ ի բանեն որ ի յիսներեակն*.

Համարձակեացի ոք արգելք եւ (?) զամենայն պարմա-
նագունացն և առ նորն Ագամ գո(ւ) Աստուածն իմ և Տէր
Յիսուս Քրիստոս ի հնոյն և ընդ մեղաւք Ագամայ եւթա-
նասներորդ եւթներորդ թիւ ըստ Ղուկայ աղգաբանու- 5
թեանն¹ վերոտնկելով:

Եւ յես սակաւուց.

Իսկ ոյք են քրիստոսիքն. Կուսի ծնունդ, մաւր, իսան-
ձարրութիւն, հրեշտակք փառաւորաւորք, հովիւք առն-
թացաւորք, աստուղ արշաւան, մոգաց երկրպագութիւն եւ 10
ընծայաբերութիւն, Հերովդեայ ման(կա)սպանութիւն, փա- 19r.
խուցեալ յեգիպտոս, վերակեալ յեգիւպտոսէ, թլիփատեալ,
մկրտեալ, վկայեալ ի վերոստ, փորձեցեալ, քարկոծեալ,
մատնեալ, բեռեալ, թաղեալ, յարուցեալ, գալ հանդերձեալ:

Նորին՝ ի բանեն որ առ արիանոսս. 15

Ամենայն եղիցի մարդասիրին մարդասիրական, որպէս
զի և Քրիստոսի աշակերտացն զինչ մեծագոյնս արգելք
տացուք, եթ' Աստուծոյ և մեռնցելոյ վասն մեր՝ մեք
նմանիցն և ոչ զիողքունան թողացուցուք:

Նորին՝ յառաջին բանեն որ յաղագս Որդւոյ. 20

Քանզի այս բնութիւն ծննդեան՝ նոյն գոլ ծնաւորին
ըստ բնութեան:

Եւ յես այդոց.

Եւ զինչ Ագամն. ոչ միայն ի մարդկան ստեղծուած
Աստուծոյ, և բնաւ ասացեա արգելք միայն մարդ, ոչ 25
ևս. իսկ ընդէր արգելք. վասն զի ոչ մարդկութիւն
ստեղծուածն, քանզի ծնեալն մարդ, այսպէս և ոչ անծինն
միայն Աստուած, թեպէտ և մէնոյ Հաւր. այդ ընկալ և
զծնեալն գոլ Աստուած, քանզի յԱստուծոյ, թեպէտ և յոյժ 30
ևս անծնասէր:

*) Դուսանցքում՝ «պեն(տա.)կոսաէն».

1) Հմմտ. Ղուկ. Գ, 23—38.

Նորին՝ ի բանեն որ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն.

19v.

Ահա իսկ և նորին ոմն ոչ ծնունդ, իսկ ոմն ծնունդ
բայց նոյնագոյ(?), Եր և առնթիւ Բանային իբրև յաւատ նման-
եաց. իսկ մի իմն ի մերոցն ասացեալ, որ և ամենեկուն
5 ծանաւթ: Յայդն փոխեցայց բան. Ագամն զինչ ոք էր՝
ստեղծուած Աստուծոյ, իսկ զինչ Եւայն՝ հաստուսն ստեղ-
ծուածոյն. իսկ զինչ Սէթն՝ Երկակաց ծնունդ. արդեւք
նոյն քեզ Երեկոյի ստեղծուածն և հա(ս)տուսն և ծնունդն.
Իբր իսկ նոյնագոյք սայք կամ զինչ և իբր ոչ խոստո-
10 վանեալ ապա և զանազանապէս ենթակա նորին գոլ
գոյացութեան հնարաւոր:

Նորին՝ յասուածայայցնութիւնսն.

20r.

Սնամարմինն մարմնանայ, անտեսանելին տեսանի,
անչաւալին շաւալի, Որդին Որդի լինի. «Յիսուս Քրիս-
15 տոս Երէկ և այսուր, նոյն եւ յաւիտեանս»¹. հրեայք դայ-
թագդեացին, հեթանոսք կատակեացեն², հերձուածոք լեզ-
ուադարեացեն. յայնժամ հաւատասցեն, յորժամ տեսցեն
յերկինս համբարձեալ. իսկ եթ՝ ոչ յայնժամ, այլ յորժամ
յերկնուտն գայցէ, և այսք ի վերջոյ. իսկ այժմ աստուա-
20 ծայայտնութիւն է, եկացորդս թեպէտ ծնելութիւն. քանզի
ասին Երկո(քեա?)ն յերկուց կացելոց առա(տո)թե(ն?)անց միում
Իրի. քանզի յայտնեց(աւ) Աստուած (մարդկան ծննդեամբ.
զմին (ե)լով և միշտ եալ, յաւտն գոլոյ ի վեր քան զպատ-
ճառ և զբան, իսկ միւսն վասն մեր եղեալ ի վերջէ, զի
25 որ զդոյն եա, և զբարին գոլ շնորհիցէ:

Եւ յեւ այդոց.

Փոքր մի և յետոյ տեսցես և ի բաց ապաւաւառեալ
զՅիսուս ի Յորդանան զիմն ապաւառութիւն, մանաւանդ
սրբելով ապաւառութեամբն զՂուքս. քանզի և ոչ ինքն
30 կարաւտանայր բացապաւառութեան, բարձաւդն զմեզս
աշխարհիս, զոր և պատառեալ զԵրկինս տեսանի գրեալ է,
և ի զաւակակցէն Հոգւոյ վկայեալ և փորձեցեալ և
յաղթեալ և ի հրեշտակաց սպասաւորեալ և բժշկելով
զամենայն հիւանդութիւնս և զամենայն մեղկութիւն, և

¹) Եբր. ԺԳ. 8.

²) Հմմտ. Ա. Գորնթ. Ա. 23.

կենսագրործելով զմեռեալս. որպէս իցիւ, զի և զքեզ զհա-
րաւիառութեամբդ զխաղնայնալ և զդեա ի բաց վարկելով
զոմանս իրաւի, իսկ զոմանս աշակերտաւքն և հացիւք սա-
կաւուք կերակրեալ բիւրաւորս, և հետեակեալ ծովային
երկարութիւնն և առ մատ(նեալ) և խաչեցեալ և խաչ ....* 5 20v.
զիմն մեղս իբր գառն պատարագեալ և իբր քահանայ պատա-
րագեալ և իբր մարդ թաղեալ և իբր Աստուած յարուցեալ,
ապա և վերացեալ և զալ հանդերձեալ:

Եւ յե՛ս ստկաւուց.

Ընդ ամենայն ուղեորեա ամբաբար ընդ հասակսն 10
Գրիսատոսի և զաւրութիւնս. իբր զԳրիսատոսի աշակերտ
մարբիցիբ, պարատեցիբ, ի բաց վերծո զի ծննդենէն ծած-
կոյթ. յետ այսորիկ ուսոյ ի մեհենին, զաստուածալաճառողսն
ի բաց վարեա, քարարկեցիբ, և թե զայս պիտայցէ կրել.
և զանխլապցիս զարկանա(ւ)ղսն, քաջ գիտեմ, փախիցես և 15
ընդ մէջ նոցա իբ(ր) Աստուած, քանզի Բաննն ոչ քարկոծի:

Նորին.

Որ ոք ոչ Աստուածածին զՄարիամ կարծէ, որիչ է
յաստուածութենէ:

Եւ յե՛ս ստկաւուց.

20

Որ ոք ոչ երկրպագէ զխաչեցեալն՝ նզով եղիցի և
կարգեսցի ընդ աստուածասպանսն:

Երանելոյ Գրիգորի Եպիսկոպոսի ի Նիւսայ.

Այս խոհեսցի, ասէ, ի ձեզ որ ի Գրիսատոս Յիսուս, որ ի
կերպի Աստուծոյ ելով, ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգորն 25
հան(դէտ) Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց զ(արդ) ծառայի 21r.
առեալ. զինչ աղքատա(ւոյն?) ի վերայ Աստուծոյ քան զծա-
ռային կերպ. զինչ նուաստագոյն առ թաղաւորն բոլորի-
ցուն, բայց զի ի կյորդութիւն աղքատութեան մերոյս
բնութեան կամաւորարար դոլ, և թաղաւորն թաղաւոր- 30
րեցելոցն և տէրն տիրացելոցն զաղախնականն կերպ զգնու-
գատաւորն ամենախնի հարկաւոր հարստացելոցն եղանի.
արաբածոյս տէրն յայրի իջալանէ. որ զամենայն ի բունն

*) Բառի շարունակութիւնն տնվործանելի.

ունի, ոչ դատանէ տեղի յիջավանին, այլ ի մտուր անբանիցն առննկեցանի. մաքուրն եւ անարատն զմարդկայնւոյ բնութեանս յանձն առնու աղտ, և ընդ ամեն սայնս աղքատութեանս մերոյ անցանելով մինչ ի մահու. ժամանեաց 5 փորձութիւն: Տեսանէք զկամաւոր աղքատութեանն զչափն. կենքն մահու ճաշակէ. դատաւորն ի դա(տա)ստան ածի. կենաց էակացս տէրն ընդ համարով դատչի լինի. ամենայնց զերաշխահականց զաւրութեանց թաղաւորն դահճացն ոչ բաց մղէ ձեռս. առ այս քեզ, ասէ, աւրինակ 21v. 10 նուաստ խոհութեանն հայեցի ի չափ:

Երանելոյ Յովաննու Եպիսկապոսի Կոստանքինոպոլսացոյ՝ ի կարճառատեան (որ?) յԱռաքեալ.

Քանզի զամենայն աւրէնն լցեալ, յորում և զթրիատութիւնն և զսէ յանիծիցն ի բաց վճարեաց, որ ի ձեռն 15 յանցմանն, խաչիւն. ոչ և թող կործանիլ զխոստումնն: Արդ, յորժամ ասէ սպասաւոր թրիատութեանն, զայս ասէ, եթ' եկեալ և զամենայն աւրէն արարեալ, և թրիատեցեալ և եղեալ զարմ Աբրահամու: Եւոյժ զանէծան, դադարեցոյց զմահուն բարկութիւն. ըմբոսն այսուհետեւ ետարար զհանձ 20 զերձեալսն ունել զխոստումնն, մի հաղ ազատացեալք ի թշնամութենէն Իբր զի մի ասիցեն այսոքիկ մեղադրեալքս. Իբր արդեւք Տէրն թրիատիւր և զամենայն պահէր աւրէն, ընդդիմակն զնա դարձուցանէ, ոչ եւ զի մնացէ աւրէնն, զայս ետարար, ասէ, այդ զի զնա լուծցէ և զքեզ յանգ 25 հանցէ ի նորայն անիծից, և ազատացուցէ բոլորովին յիշխանութենէ նորա:

Եւ յեւ այդոց, իբր առ Երեւութականն ճառելով, ասէ.

22r. Այդ ո՞վ յորքան նոցա բան. և կամ զկերպ ծառայի եւառ ասեն յորժամ զսի)ածանիւին պարապատեալ լուաց 30 զոտս աշակերտացն. այս կերպ ծառայի՞ է. այդ ոչ է այս կերպ ծառայի, այդ գործ ծառայի. զի այդ է գործ գործ ծառայի և կերպ ծառայի առնուլ: Իսկ էրո՞ւմ ոչ ասաց, եթե գործ ետարար ծառայի, որ հաւաստագոյն էր, և ոչ ուրեք ի գրեցելումն կերպ փոխանակ գործոյ ասացեալ. 35 քանզի յոյժ ընդ մէջն. քանզի ո՞մն բնութեան է, իսկ ո՞մն ներգործութեան, և ի սովորութեան իսկ ոչ ուրեք զկերպն փոխանակ գործոյ ասացեալ առնումք, և այդազգ և ոչ գործն եւառ ըստ նոսա, և ոչ պարապաւանաց. զի եթ'

կրեութիւն իրն էր, ոչ էր ճշմարտութիւն, եթ' ոչ ձեռս ունէր իբր լուաց, եթ' ոչ քամակ ունէր իբր զփածանելին պարագաւտեաց և զոր հանդերձս եառ, քանզի եառ զհանդերձս իւր ասէ, իբր զի և ոչ գործ աստանաւր գտանի եղեալ, այդ պատրանք ևն միայն, և ոչ լուաց զաշակերտան. զի 5 եթ' անմարմին բնութիւնն ոչ կրեցաւ ի մարմնի, ոչ էր, ով արդեւք զաշակերտան լուաց. զինչ ևս դարձեալ առ Պաւղոս Սամոստացին. քանզի զինչ նա ....* եւ սա զնոյն. 22v. այդ ոչ է այ ....** ափուսն բնութեանն զով մարդկայնեայ և մարդ սոսկ լուանալ զհոմածառայական: 10

Եւ դարձեալ.

Զինչ ևս ասեմք առ նոսա, եթե մարդ զմարդս լուաց, ոչ թափեաց, ոչ նուաստացոյց զինքն, եթե մարդ ելով ոչ յափշտակեաց զգոյն հանդէս Աստուծոյ, ոչ գովելի. քանզի Աստուածն ելով մարդ եղանիլ բազում նուաւ~ 15 տութիւն, բազում թափումն, անճառելի, անզրուցատրելի:

Եւ յեւ այդոց.

Ուստի վայել էր ըստ ամենայնի եղբարց նմանել. ծնաւ, ասէ, կերակրեցաւ, աճեաց, կրեաց զամենայն, որպէս պիտանացու կատարումն մեռաւ. այս է ըստ ամենայնի 20 եղբարց նմանել: Արդ, վասն զի յոքունս տրամաբանեաց յաղագս մեծութեանն նորա, և զի վերնափառաց յետ այսորիկ զոնաւրէնութեանն Բանն շարժէ, միայն ոչ ասելով, այսպէս մեծն էակն, բացափայլութիւն փառաց, էակն գծաւորութիւն ևնթակայութեա(ն) նորա, զյաւիտեանսն 25 արարաւոյն, յաջմէ Հաւր նստեալ կամեցաւ(?)*** ..... յամենայնի լինել, և վասն այսորիկ ... զայս զաւրութիւն .... մեզ (?) ի խոնարհ եկն և ... բոնահարեաց և բիւրս սմա (?) գործեաց բարիս, զմահ ելոյծ, զբանսարկու(?) զոռորութեանն արտաքս եհան, զմեզ ի ծառայութենէ ազատեաց, և ոչ եղբայ~ 30 րութեամբն միայն պատուեաց, այդ և այդովք բիւրուք:

23r.

Եւ յեւ այդոց.

Կանզի ընդունակք Կրիստոսի ևղեաք, ընդունիմք ի նմանէ ասէ. մի ևղաք մեք և նա. զի եկի Ինքն զլուսի

*) Մաղդաթը ծակծկուած է.   **) Նոյնպէս.   ***) Այս բառից սկսած հինգ տող խիստ եղծուած է. ինչ որ հնարաւոր էր կորուլալ, գրիւնք:

իսկ մեք մարմինք, ժառանգակիցք և մարմնակիցք՝ մի մարմին և մք, ի մարմնոյ նորա և յօսկերաց նորա¹։

Նորին՝ յաղագս աստուածային ծննդեանն, եւ ասե վասն սրբոյ Կուսին։

- 5 Եւ վորժանակ արեղական զարեղակնն արդարութեան անպարազրաբար տարեալ, և մի խնդրեացես իբր. քանզի ուր Աստուած կամի, յաղթահարի բնութեան կարգաւորութիւն, քանզի կամեցաւ, կարաց, ստորիջեաց և կցոյց արչաւանակից
23v. ամենայն Աստուծոյ .....* | ծնանի և էակն և (զան) ի որպէս ոչ
10 էր. քանզի ելով Աստուած եղանի մարդ, ոչ արտակացեալ ի գոլոյն Աստուած. քանզի և ոչ ըստ արտակացութեան աստուածութեանն եղանի մարդ, և ոչ ըստ նախահատու-
թեան ի մարդոյ եղև Աստուած. ա(յ)դ Բան ելով վասն անախ-
տակրութեան մարմին եղև, անվորսարկելի ննացելոյ բնու-
15 թեանն։

Եւ ի վերայ բերե այսոցիկ.

- Ի վերայ աթոռոյ բարձու և վերամբարձելոյ նստեալն՝²
ի մուր դնանի. անյայտն և պարզն և անմարմինն՝ ձեռաւք
մարդկայնուիք պատատի. զմեզացն ի բաց կորդաւդ կապանա՝
20 ի խանձարուրս հիւսանի։

Երանելոյ Սեւերանեայ եպիսկոպոսի Գաբաղացեաց.

- Քանզի ծ(ն)եալն ի վերուստ ի Հաւրէ Բանն անճառա-
բար, անասակի, անհասաբար, յաւէտապէս, նոյն ինքն
ամանակաւ. ի ստորուստ ծնանի, ի Մարեմայ կուսէն, զի ի
25 ստորուստ յառաջագոյն ծնեալքն ի վերուստ ծնանիցին
երկրորդ անգամ, այս է յԱստուծոյ։

Երանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Երուսաղեմացոյ՝
յարսադրութենէ Երու, որ յաղագս հաւատոց.

- 24r. Եւ յաղագս մարդկութեան Տեանն՝ մարոյ Յիսուսի Գրիս-
30 տոսի Աստուծոյ և եթե մաք. Դեաւորութեան**, խոստովանեմք,

*) Մի բառ եղծուած.
թեան».

**) Ձեռագրում՝ «մարմնաւորութեան».

եթե Աստուածն Բան մշտնջենաւոր, Աստուծոյ Որդին Մէ-
նածին առ ի փրկութիւն ազգի մարդկան ի Մարեմայ Սրբոյ
կուսէ և Հոգւոյ Սրբոյ ծնիցեալ ի կնոջէ, որպէս եասաց
Առաքեալ, և մարմին առեալ ի նմանէ, հոմադոյ մերոյս
մարմնոյ, ճշմարտապէս և ոչ թուելութեամբ, ճշմարտապէս ի 5
նմա զմերսն համբերեալ կիրս, իբր զմեզ և ոչ թուելութեամբ,
վաստակեալ յուղևորութեան և իբր զմեզ ննջեալ, և իբր զմեզ
ի վարցիլէն* ի Պիգատոսէ, գարածոյն որ ի վերացն զդացեալ
և յապտակիլն յաւոյն իմացեալ, և ի հարկանիլ բեկեայն
յոտս նորա և ի ձեռս գարածոյ վշտից զդացեալ, որպէս 10
Էսայիաս յաղագս նորա (ա)սաց. «Սա զմեզս մեր բերէ և
յաղագս մեր վտանայ, և մեք համարեցաք զնա զոլ ի յաւս և
ի վէրս և ի հիւանդութեան. իսկ ինքն վիրաւորեցաւ վասն
մեզաց մերոց և մեղկացեալ է վասն անաւրենութեան մերոց»¹:

Եւ դարձեալ.

15

Մարդ ի հարուածս ելով և գիտելով բերել մեղկու-
թիւն². իսկ հաւատամբ և Պաւղոսի ասուղի յաղագս նորա.
«Յանդի ոչ ունիմ(ք) քահանայապետ ոչ կարող ախտակցել
հիւանդութեանց մերոց, իսկ հմուտ ըստ ամենայնի ըստ
նմանութեան զմերն առանց մեղաց»³: Խոստովանեմք իսկ 20
և անձն զնա բանական ունել, նոյնակիր մերոց անձանց
զվասն մերոց ախտից, և ճշմարտապէս համբերեալ զնա
զախտակրութիւնս մերոց անձանց, ասէ տրտմութիւն և
խռովութիւն և յոյժ տիրութիւն. քանզի վայս աւետարանքն
յաղագս նորա ուսուցանեն, յիշելով զնա ասացեալ. «Տըր- 25
տում է անձն իմ մինչ ի մահ»⁴, և «Այժմ անձն իմ
խռովեալ»⁵. և դարձեալ յաղագս նորա ըստ Մարկոսի աւե-
տարանին զրեալ. «Սկսաւ հիանալ և յոյժ տիրել»⁶: Եւ
որպէս խոստովանեմք զմարմնոյ նորա կիրս ըստ ճշմար-
տութեան եղանիլ և ոչ ըստ երեւթութեան, այսպէս և 30
զանձինն ըստ ճշմարտութեան և ոչ ըստ երեւթութեան
եղանիլ հաւատամբ: Իսկ զասացաւ զնա խարաղանեալ՝
ոչ վտանալ, կամ իաչեալ՝ ոչ ջաւել ի զբեկոսն ի նմա
վարսիլ, իբր և զհերձուածողս նզովեմք. իսկ խոստովանեմք,

24v.

25r.

* Լուսանցքում՝ «խա(րագա)նիլ».

¹) Եսայի ԾԳ. 4. 5.   ²) Հմմտ. Եսայի ԾԳ. 3.   ³) Եբր.
Գ. 15.   ⁴) Մատթ. ԻԶ. 38., Մարկ. ԺԳ. 34.   ⁵) Յովհ. ԺԲ. 27.
⁶) Մարկ. ԺԳ. 33.

և թե ճշմարտապէս մեռաւ (վ)ասն մեղաց մերոց և զի թաղեցաւ մարմինն նորա անանձն եղեալ, և զի յարեաւ եռարեայ ի մեռելոց ճշմարտապէս, և եթե յետ յարութեանն ընդ աշակերտսն եկեր և եարբ՝ ճշմարտապէս և ոչ ըստ 5 երևոյթութեանս, և զի վերացաւ ի յերկինս և եկեացէ ի կատարածի յաւիտեանիս դատել զկենդանիս և զըմեռեալս:

Երանելոյ Աստիկայ Եպիսկոպոսի կոստանցիկոպոյսացւոյ.

Այսաւր Քրիստոս Տէրն զմարդասիրութեանն ծնելու 10 թիւն ընկալաւ, քանզի աստուածութեանն արժանաւորութիւն նախ քան զաշխարհս ունէր*:

Ապա այնոցիկ ի վերայ բերե դարձեալ.

Մարդասիրութեան Բանն թափի անթափելի դուրով զընութիւնն. քանզի զինքն թափեաց զկերպ ծառայի 15 առեալ, անմարմինն վասն քո մարմնանայ, քանզի «Բանն մարմին եղև»¹⁾. որոնմանն** ոչ ենթանկելին***, վասն 25v. բնութեանն անմարմնութեան, չաւափի. | անսկիզբնս ընդ սկզբամբ լինի. մարմնականաւ կատարեալն աճէ. անյեղեղ- ղուկն նախահատէ. փարթամն յիջավանի ծնանի. պարար- 20 կաւղն զերկինն ամպս խանձարբապատի, թագաւորն ի մուր ստորանկանի:

Երանելոյ Թեովփիղեայ Եպիսկոպոսի Աղեփսանդրեայ՝ ի բանէն առձայնականէ.

Քանզի և համբակ եղեալ Եմմանուէղ խոստովանիւր, 25 մոգայն առ նա գուրով և երկրպագելով Աստուած գո զերեւալն գոչելով. զի և մարմնով խաչեցեալ զարեգական ամիոմիեակց ճառագայթս, աւտար սքանչելութեամբ զ(ը)նտանեկանն հաւաստեցուցանէր աստուածութիւն, ոչ ուրեք ցրեալ զինքն կամ լուծեալ յորդիս, ի փրկիչս երկուս:

30 Նորին՝ ի Բաներորդի առաջնորդի տաւնականէն.

Իսկ զծովն վայրենեաւք ի բարձունս ամբարձեալ կո-

*) Լուսանցքում՝ «նախ քա ... որբակու .... ուշխար .... խաղայ....»

**) Անդ՝ «չաւափ(մա)նն».

***) Անդ՝ «ստորանկելին».

խակաւք առ բաղձական հաւելոյն ստորախշտեցոյց խաղա-
ղութիւն, Աստուած իսկապէս խոստովանիւր, և երեւալ
մարդ, մարդ մերով նմանութեամբս տայր քաջուսացի զար-
մանալեաց գործոցն իմանալ, զի և թագաւոր և Աստուած
երեւելեաց և աներեւութիցն է արարածոց, տուեալ զինքն 5 26^ա.
ըստ(?) մեզս նմանութեան, զի մար(...) բարուք(?) ընտան-
եաւն վարեցեալ բնութեամբն ի նմանութիւն երկնայնոյն
քաղաքաւորութիւն ածցէ, և երեւալ յերկրի, ոչ(?) յերկնից
զինքն փոխակաջոյց, անապատ զանտիսն թողեալ, այդ և զայն
մատակարարելով, և ունակութեամբ առ մեզս հաւասարու- 10
թեան եղեալ մարդ զներմարդութիւն իւր զներանձնաւոր
և ննկերամիտ* տնաւրինելով. «Ի վերայ երկրի երեւցաւ
և ընդ մարդկան չրջեցաւ»¹, ոչ մարդ անկատար և ոչ
Աստուած կարաւտացեալ, առ իմաստունսն հաւատացեալ:

Երանելոյ Կիւրդի Եպիսկոպոսի Աղեքսանդրեայ՝ ի 15
բացեմք որ յաղագս երմարդութեանն.

Եւ այսպէս եղիցի ապա ճշմարիտ, եթ' Աստուածածին
եղև Կոյսն սուրբ, ի բաց ծնեալ հրաշափառաբար զմին
Քրիստոս նմանապէս մեզ ընդունաւ մարմնոյ և արեան,
և հոմազոյ նէմայ իսկ և մեզ ըստ մարդկայնոյն, իբր զի 20
գոլ զմարմինն յԱստուածածին Մարեմայ. քանզի ոչ
նմանազոյ, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողաց, այլ նոյ-
ն(ագոյ) այս (?) ի մերս ի գոյացութիւնն | ...** 26^բ.

Նորին՝ երե Տեր(?) Քրիստոս.

Եւ (սա?) այսպէս ....*** իցէ. իբր զի կամ զաստուա- 25
ծայինն կարծել Բանին բնութիւն յեղափոխեալ յոր ոչն էր,
կամ փոխաբնակել զմարմինն ըստ այդպիսութեան յեղա-
նակէ ի նոյն ինքն ի Բանն, քանզի անհնար իսկ. մին Որդիւ
մի նորա բնութիւն գոլ ասեմք, թեպէտ և ընդունելութեամբ
իմանի եղանակն մարմնոյ****, անձն ունաւղին իրացական: 30

*) Լուսանցքում՝ «մեղաւոր».
յաջորդ վերնագիրը հազիւ վերծանելի.
****) Լուսանցքում՝ «մտոյ».

**) Երկու տող եղծուած և
***) Մի տող եղծուած.

Նորին՝ ի ճինգերորդ բանեն առ Կորնթացիս յառաջին բուրթն.

Եւ հարկաւորապէս (առ?) արդեան ժամանակս ոչ մեռանել միայն, այլ և թաղիլ ասի զնա, քանզի հաւանտացանէ զմեռանելն ըստ ճշմարտութեան Եմմանու(էդ) զնանի և ի շիրմի, բայց վեր(ակեն)ցաղեաց, որպէս և ասացի այժմ, ի ձեռն մեռանելոյն մարմնով հաւատացուցանելով թե եղև մարմին, և թեպէտ Աստուած ելով Բան, իսկ ի ձեռս կոխելոյ զմահ եթ' Աստուած ըստ բնութեան է, լրջապէս
27r. 10 բացայայտէր. քանզի որպէս է մարդկայնություն(?)....*, այսպէս աստուածականն յաղթել զմահն:

Նորին ի լուծմանեն տասներորդ եզովմ(ան?).

Իսկ առ պատճառաւորսն զնոյն ասեմք. ուսարուք նեղեալքդ ընդունել զ'ըստ Քրիստոսի խորհրդոյ զհիմնն,
15 զանտեսութեանն զառաջին զսկզբունս և զնոյն իսկ, զի այսպէս ասացից, զ'իներքս մխեալն. հաւատացէք ընդ մեզ եւ թիմաւանդ(?) աստուածային գրիցելոց տուք այսուհետեւ Որ ոք զճշմարտութեանն վիճակ խոստովանելով, եթ' ինքն Մենածինն Աստուծոյ Բանն ի գոգան ելով Հաւրն,
20 որով ամենայնն և նորում ամենայն՝ եղև մարմին, ծնելութիւն համարեալ ի Սրբոյ Կուսէն, զ'ըստ մարմնոյն ասեմ, և անուանեցաւ Որդի մարդոյ և նմապէսն զկցորդութիւն ընկալաւ արեան և մարմնոյ, այսպէս առ դրեցելոցն և զայսպիսի պարշտելին, և զճշմարտագոյն հաւատն ընկալե-
25 լոց ամենայն երեսացի մի ըստ միոջէ կոխան և ձիւլարելի և ոչինչ զառիվր կամ խաչոր. քանզի գրեալ է, եթե ամենայն առաջի ....** և ուղիղք, որք գտանեն զխորհուրդս:

27v.

Երանելոյ Ամփիլոփեայ Եպիսկոպոսի Իկոն(ացոյ?) ի բանեն, որ յաղագս մարմնոյ ծնելութեան.

30 Ծշմարտութիւնն ծանուցաւ, շնորհ եկն, կեանքն յայտնեցան. Աստուծոյն ելով Որդի, յԱստուծոյն Բան մարմին եղև վասն մեր, զի զըմահկանացուս ի կեանսն յաւիտենականս յարուսցէ, ի մեռելոյն կանգնեացէ Սրարիչն բարեբեցուն, նախն ամենայն արարածոց՝ երեւելեաց և անե-
35 րութից. ընդ միայնում Հաւր և Հոգւոյ ելով անմահ,

*) Մի անվերծանելի բառ.   **) Մի անվերծանելի բառ.

այսաւր անա մեզ ի կուսէ ծնաւ առ ամենայն մեղաց,
թանց մարդոյ կամ եթ' առն:

Երանելոյ Պրոկղի եպելոյ եպիսկապոսի Կոստանսի-
նոպոլսի յես Նեսորի լուծմանն, վասն զի զայս խաւսեցաւ,
որպէս ասեն, նսեելոյ Նեսորի, եպիսկապոս ելով Կիւզիկայ 5
զառաջինն. ի խաւսիցն որ ի ծնունդն Քրիստոսի:

Եթ' Աստուծոյ անարգութիւն յարգանդն գալ, և հրեշ-
տակաց (ան)արգութիւն մարդոյ սղատաւորել, էական ըստ
ինտիման անախտակիր եղև ի ձեռն զթոյ յոքնախտակիր.
ոչ ի նախահատութենէ եղև Աստուած Քրիստոս, քաւ լիցի, 10
այլ զթոյն եղև մարդ, Աստուած ելով, որպէս հաւատաւր.
հչ մարդ|աստուածացեալ քարողեմք, այլ Աստուծոյ մար- 28r.
մնացեալ հաւատաւր. զ(ը)նտանեկան աղախինն աղբրեաց
մայր, ըստ գոյացութեանն անմայր, ըստ անսկսութեանն
անհայր. ապա թև ոչ իբր ինքն ըստ Պաւղոսի անհայր և 15
անմայր. եթև սոսկ մարդ՝ ոչ անմայր, քանզի ունի մայր.
եթև մերկ Աստուած՝ հչ անհայր, քանզի ունի հայր. իսկ
այժմ ինքն անմայր, որպէս ստեղծաւ, անհայր որպէս ստեղ-
ծուած:

Եւ դարձեալ. 20

Եւ լինի մարդ, որպէս գիտէ ինքն, քանզի Բան մեկ-
նել գհրաշալին հչ կարէ, և մեռանի, որով եղևն, և
փրկանաւորէ որով էրն ըստ Պաւղոսի ասելոյ. յորում ու-
նիմք գիբրիութիւն արեամբ նորա զթողութիւն մեղաց: 1

Եւ դարձեալ. 25

Ոչ ամաչեաց մարդասէրն զի կնոջէ երկնն. քանզի
կենդանութիւն էր իբրաւրեալն. ոչ չաղախեցաւ. բնակելով
մասնկուստ, զորս ինքն առանց անարգանաց արուեստադո-
րեաց. եթ' ոչ կոյս մնաց մայրն, սոսկ մարդ ծնիցեալն, և
ոչ ևս հրաշալի ծնունդն. իսկ եթ' և յետ ծննդեանն մնաց 30
կոյս, այսպէս անճառարար ծնաւ, որ և զրայն վաղկեցելոց 28v.
անարգեկաբար ի ներքս եկն:

Եւ դարձեալ.

Մի ամաչեացեա զերկնն, հով մարդ, քանզի սէ մեզ
եղև փրկութեան պատճառ. եթ' ոչ ի կնոջէ ծնաւ, ոչ ևս 35

1) Հմմտ. Հռովմ. Գ. 25.

մեռաւ. իսկ եթ' ոչ մեռաւ, ոչ և մահուամբ խափանեաց
զուհաւղն հարստութեան մահու, այս է զբանասարկուն:

Եւ յե՛ս այդոց.

Քանզի ինքն և զ'ի փշոցն զգեցաւ պսակ և զփշոցն ելոյծ
5 զատապարտութիւն. ինքն ի գոգ(ն) Հաւրն և յորովայնի
Կուսին. ի գիրկս մաւրն և ի վերայ թևոց հողմոց. ի հրեշ-
տակաց երկրպագիւր և ընդ մաքսաւորս բազմիւր. Սար-
ափին ոչ հայէր և Պիղատոս հարցանէր. ծառայն ապ-
տակէր և արարածս քստմնիւր. ի վերայ խաչի մածնոյր
10 և աթոռն ո՛չ մերկանայր. ի գերեզմանի ստորանկիւր և
զերկին ձգեաց իբրև զխորան. ընդ մեռեալս համարեցաւ,
և զդժոխս կողոպտեաց. ի խոնա(ք)հ մոլորեալ զրպարտիւր,
և ի վեր սուրբ փառաբանիւր:

29բ.

Սրդ այսք ամենեքեան սրբոցն և երիցս երանելեաց
15 հարա(ն)ցն մերոց փրկանակք առտութիւնք և վկայութիւնք
և խոստովանութիւնք ուղղափառութեան հաւատոյ յա-
ղագս Տեառն մերոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի իբր
ի միոյ բերանոյ Սրբովն Հոգւովն խաւսեցեալք, որք և
աշակերտք առաքելոցն և նորին իսկ Տեառնն ցուցանին
20 ամենեքեան այսոքիկ ուղղափառ հաւատովն իւրեանց. իւ-
րաքանչիւր ոք նոցա ժառանգաւոր եղեալ հայրենի և
փրկական զանձու առողջական հաւատոյ, աղաւթեմք իսկ
և զմեզ մինչ ի վախճան նմանողս և ժառանգակիցս ուղ-
ղոյ նոցայն հաւատոյ լինել և խոտորիլ յամենայն հերձ-
25 ուածողաց, զորս և երանելիք առաքեալքն և հարքն մեր
քարոզեցին և զնոցայն անձնապականս վարդապետութիւն.
քանզի ահաւասիկ ամենայն սուրբք եկեղեցեացն եպիսկա-
պոսք և եպիսկապոսապետք եղեալք վարդապետք ուղղա-
փառ հաւատոյ ի գալստենէն Փրկչին և Տեառն մերոյ
30 Յիսուսի Քրիստոսի մինչ ի մեզ, և Աստուած խոստովանեն

29գ.

զծնիցեալն ի Սրբոյն Կուսէն և անյեղակաբար և անխառ-
նապէս մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան մնալովն Աստ-
ուած. և մի զնա խոստովանեն հանդերձ իւրով մարմնովն
և նմա առեալիւն զամենայն զաստուածավայելուչս զմարդ-
35 կայինս, Աստուած ասելով զախտակրեալն ի մարմնի իւ-
րում, և ղյարուցեալն և զհամբարձեալն յերկինս, և
զգալոցն դատել զկենդանիս և զմեռեալս: Իսկ զասաւղան
երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի և զոչն խոս-

տովանաւղս զհոմագոյ եակն Հաւր եղեալ ըստ մարմնոյ
մարդկան հոմագոյ, մնալովն Աստուած, նզով արարին
հանդերձ նոցայն մահաբեր վարդապետութեամբ: Քանզի
հինք երկոքեան հերձուածքս և բացաքարոզեալք ի սրբոց
առաքելոցն և յերանելեացն մերոց հարանց ուղղափառացն 5
եպիսկապոսապետաց. քանզի ոչ լուացաւ երբեք ոք եպիս-
կապոս կամ եպիսկապոսապետ ի գալստնէն Քրիստոսի
մինչ ի մեր ժամանակս զսոցայսն ամպարչտութիւնս խոհե-
ցեալ կամ ուսուցեալ, որ ոչ ի բաց քակեալ և արտաքս
հանեալ ի քահանայական արժանաւորութենէ: 10 30r.

Քանզի երանելիք հարքն մեր և եպիսկապոսք առ երա-
նելեաւ Կիրիզդաւ եպիսկապոսապետաւ Աղեքսանդրացւոց
եկեղեցւոյն նմանողք սրբոցն հարանց իւրեանց և նախան-
ձաւորք ուղղոյնոց հաւատոյ եղեալք, զայսպէս խորհեցաւղս
զամպարիշտն Նեստորիոս, և երկուս բնութիւնս քարոզելով 15
զՔրիստոսն և ոչ խոստովանելով Աստուած գոլ զծնիցեալն
ի Սրբոյ Կուէն, և ոչ Աստուածածին զնէ հաւատալով,
վկայութեամբ սրբոց հարանց իւրեանց զսա խայտառակեալ
ըստ յեփեսո(ս) առաջնով սրբով ժողովովն լուծին և նզո-
վեցին զնա և զամպարիշտ իւր աղանդն, և վկայք մեզ 20
են առ Քրիստոս: Այսքանք ելով ժողովեալքն յայնժամ
սուրբք հարք զամպարչտաց(?) ուրացողքն ի Քաղկեդոնի զՏէրն
թեպէտե Բազմութեամբ իւրեանց հարստացուցանել *
յուսացան զամպարչտութիւնն, իբր զի կրկնապատիկ(ք?)
զինքեանս առ այն որ ի Նիկեա եղև սուրբ ժողովն, զի 25
և սովաւ(?) մեծագոյն գոլ թուեացին. քանզի ասին ոմանք
զսոսա Կոլ զթիւն վեց հարիւր երեսուն և վեց: | Նոյն աւրի-
նակ և որք առ երկրորդաւն յեփեսոս սրբով ժողովովն, պե-
տաւորելով այսմիկ երիցս երանելոյ հաւր մերոյ և եպիս-
կապոսապետի և խոստովանողի Դիոսկորի, ընդ որում 30
աւրնթեր ևաք յայնժամ ես իսկ և երանելի իմ եղբայրն
Անատոլիոս երէց: Քանզի յովովաց և յայնժամ հաւաքե-
ցելոց ընդ նմա եպիսկապոսաց և նզովելով ձայնիւք զամ-
պարիշտ աղանդն երկուց բնութեանցն և մեծամեծ աղա-
ղակաւք գոչելով հրապարակաւ ամենեքեան միաբան. 35
որպէս երկուս բնութիւն զՔրիստոս նզովէ, զայս Նեստոր
խորհեցաւ և զձեռս սասանելով ներգրաբար իւրեանց նզովա-

30v.

* Ձեռագրի մէջ է՝ «հարստացուցուցանել». երևի «ցու»ն կրկ-
նուել է. կամ գուցէ «հարստացեալ ցուցանել» պէտք է կտրուալ:

- բանութիւնք առեալ լինելին ի յիշատակարանն, և զայս-
պէս խոհեցաւն ֆղաբիանոս և ոչ կամեցաւն զամպա-
րիշտ աղանդն երկուց ընութեանցն նդովել, ի բաց քակե-
ցին, իբր զնեստորի քարոզելով աղանդս. նորին խորհե-
ցաւն և զամպարիշտ Թեոդորիտոս և Ղեոնոս(?), և
31r. ոմանս այդս հանգերձ նորաւք ի բաց լուծին և նդովե-
ցին, և զնոսա և զամպարիշտոս զնոցա աղանդս, և վկայք
մեզ և այսոքիկ ի յիշատակարանն, ի ձեռն իւրեանց
ստորադրութեանց զամպարչտութենէ երկուց ընութեանց
10 և երկաբնակաց, յլովք ելով և ընքեանք ղթիւն. թե-
պէտն յետոյ ի Քաղկեդոնի միաբան ամենեքեան ուրա-
ցան ձեռագրաւ, և զինքեանս նդովեցին այսպիսիքս, զամ-
պարչտութեանն ի սահման հաւատոյն իւրեանց հաստա-
տելով և զայդս հանգերձ ամպարիշտ Թեոդորէտաւ ըն-
15 կալեալ իւրեանց հայհոյութեամբն, զորս և խայտառակել
ի հակաճառութեանն հարկաւորիմք, թեպէտ ոչ կամելով
հանդիպեցուցանել զնոսա Ղեոնիայ և Նեստորի հայհո-
յութեանց, զի մանկանց եկեղեցւոյ յայտնիս կացուսցուք
ձածկեցելոյ վնասակարութեանն, առ սպանումն անձանց
20 զխորամանկութիւնն, առ ի յոչ զոք ընդունակ կամ աշա-
կերտ սատանայական խրտոյն(?) եղանիլ, այդ իւրաքանչիւր
որ փախնուլ ի սատակիչ նոցայն վարդապետութենէ:
- 31v. Արդ այսր աղազաւ առ իմզդուչութիւն և կամեցելոյն
ընթեռնուլ՝ նախադասեցի զվարդապետութիւն սրբոյն հա-
25 րանց, զի զգեցեալք զհոգեկան զրահս ուղղափառ հաւատոյ
նոցա զաւրաժարելով նոցա և ուսուցանելով զիւրաքանչիւր
զարանի հերձուածողական կորստենէն զփախուսան, առաջի
գալ կարասցուք յաղագս Քրիստոսի պատերազմի ամենայն
քրիստիանոսք և փոզուել զթշնամլս խաչին Քրիստոսի
30 բանիւք Սրբոյ Հոգւոյն ջղաւորեալք և անծակիւիք մնալ
ի վիժեցելոյն զՔրիստոսէ հայհոյութեանց բանից, ի հեշ-
տասիրացն առաւել քան աստուածասիրաց ունաւդացն
կերպաւորութիւն բարեպաշտութեան, իսկ զաւրութիւն
նորա ուրացաւդաց, վասն առժամանակեան փառաց և
35 խրախուլեան յաւիտենիս այսորիկ, հնագոյնք յեփեսոս
զամպարչտութեանն աղանդս ի բաց քարոզելով, յետ այ-
սորիկ ամենեքեան սորբա ի Քաղկեդոնի զՏէրն ուրացան,
առանց միայնույ երանելիով Հաւր մերոյ և խոստովանողի
Դիոսկորի կպիսկապոսապետի: Քանզի յեփեսոս, որպէս
32r. 40 յառաջագոյն աւսացաք, աղաղակեին. «Որ ոք ասէ երկուս
ընութիւնս զմին Տէր՝ նդով լիցի», իսկ ի Քաղկեդոնի նոյնք

յորովիւք այդովք գրով սահմանեցին ի ձեռ(ն) իւրեանց զինքեանս նդովելով, «Որ ոք ոչ ասէ երկուս բնութիւնս զմին Գրիստոս՝ նդովք», և այս եղև, զի անաբէնութիւն նոցա յայտնի լիցի ամենեցուն, որպէս և յառաջ քան զնոսա հերձուածողացն եղև:

5

Որք այսուհետև կամիցիք կեալ բարեպաշտաբար Յիսուսի Գրիստոսի և քրիստիանոսք անուանիլ և զոլ, և ոչ երկաբնակք և նետորիանոսք՝ կացէք և կալարոնք զառառութիւնս, զորս ուսուցին սուրբ առաքեալքն և վարդապետք եկեղեցւոյ, և մի՛ զանցանէք զայսոքիւք, զի 10 մի՛ ժառանգակիցք լինիցիք յաւիտենական պատժոյն, որ զյանցաւորսն որոշեալ է յարգար դատաւորէ և Աստուծոյ մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի, ի բաց տալ իւրաքանչիւրում յաւուրն գատողութեան: Քանզի ասև էսայեաւ մարգարէիւ ի նմին կատարածի, իբր զի արգարք երկրպագաւդք նմա 15 ի վերինն Երուսաղէմ՝ արտաքս ելցեն ասէ, «Եւ տեսցեն, ասէ, զվանդս» * մարդկան զյանցաւորացն առ իս. քանզի որքն նոցա ոչ վախճանեսցի և հուրն նոցա ոչ չիջցի, և եղիցի ի տեսիլ ամենայն մարմնոյ», 1 Քանզի գիտեմք զասաղն. «Իմ է վրէժխնդրութիւն և ես հատուցից, ասէ 20 Տէր» 2 և զարձեալ՝ «Դատի Տէր զժողովուրդ իւր, ահաւոր անկանիլ ի ձեռս Աստուծոյ կենդանուց»: 3 Մրցեցարոնք այսուհետև, եղբարք 4 որպէս ասաց առաքեալն. զնոյն ցուցանելով փոյթ առ հաստատութիւն յուսոյն մինչ ի կատարած, զի մի՛ ներգեւք ** լինիցիմք, իսկ նմանողք և 25 ժառանգակիցք նախագրիցելոցն ամենեցուն սրբոցն և հրուշակաւորացն ուղղափառութեան եպիսկոպոսաց և եպիսկոպոսապետաց ամենայն աշխարհի, ի ձեռն ուղիղ հաւատոյ ժառանգաւդաց զխոստումնս Աստուծոյ:

32v.

Քանզի և առ սակաւ զոյգն դոյզն գալոցն եկեսցէ և ոչ 30 անապանեսցէ. իսկ «Արդարն իմ, ասէ, ի հաւատոյ կեցցէ» 5 յայտ է զի յուղաւիառէ, քանզի առանց հաւատոյ ուղղոյ անկարելի զոք հաճոյանալ Աստուծոյ: Հաւատացոնք առաքելոցն Տեառն, եթև հանդերձեալ է Դերաքրիստոսն զալ և եթև 33r. զալուստ Տեառն մերձեցաւ. մի՛ նմանեսցուք հեղնողացն 35

*) Լուսանցքում՝ «ոսկեր(ս)»

**) Անդ՝ «անմիաք».

1) Եսայի ԿԶ. 24. 2) Բ. Օրէնք ԼԲ. 35. հմմտ. Հոովմ. ԺԲ. 19. Եբբ. Ժ. 30. 3) Եբբ. Ժ. 31. 4) Ա. Կսրնթ. ԺԳ. 39 (?). 5) Եբբ. Ժ. 38. հմմտ. Հոովմ. Ա. 17., Գաղատ. Գ. 11 (Ամբասկում Բ. 4).

- զվերջինս աւուրս, ասելով ընդ նոսա. ուր է խոստումն
գալստեան նորա: Զգուշացուցին զմեզ առաքեալքն վասն
վերջնոցս այսոցիկ աւուրցս և զորս յառաջ ասացին.
«Ինքերեսս* տեսանեմք կատարեալը»: ¹ Քանզի Յակովբոս
- 5 սիովիէ և որք վասն ճմարտութեանն կրեն՝ ասելով. «Եր-
կայնմտեցէք այսուհետեւ, եղբարք. հաստատեցէք զսիրտս
ձեր, զի գալուստն Տեառն մերձեցաւ. մի հառաչէք, եղ-
բարք իմ, զմիմեանց, զի մի դատիցիք. ահա դատաւորն
առաջի դրացն կայր. աւրինակ, եղբարք, ախտակրութեան
- 10 և երկայնամտութեան կալարուք զմարդարէսն, որք խաւ-
սեցան անուամբն Աստուծոյ. ահա երանեմք զհամբերողս(ն).
զհամբերութիւնն Յովբա լուարուք և զկատարումնն Տեառն
տեսէք, զի բազմախնամ է Տէր և գթած»: ² Նմանա-
պէս իսկ և երանելին Պետրոս զնոյնս խրատէ և յառաջ
- 15 ասէ եթե վախճանի աւուրցն մերձանալով ժամանակի
կատարածին զտունն Աստուծոյ հաւատացեալքն ուրանալ
33v. պատրաստեալ են զՏէրն և ինքեամբք հալածեն զեկեղե-
ցին Աստուծոյ: «Սիրելիք, ասէ, մի զարմանայցէք ի ձեզ
հրաւորութեան առփորձութիւն ձեզ եղելոյ, իբր աւտարի
- 20 ձեզ պատահեցելոյ» ³: Նման ի Պաւլոսէ ասացելոյն, եթե
«Պարտ և հերձուած ի ձեզ գոլ, զի ընտիրքն յայտնի
եղիցին ի ձեզ» ⁴: Եւ որպէս յորժամ ասէ. «Քանզի և
յորժամ հաք առ ձեզ, յառաջ ասեալք ձեզ, եթե հան-
դերձեալ եմք ճգնել, և այժմ զունաւոյն գիտէք, առ ի
- 25 յայտնել զնա նիւրում ժամանակի. քանզի խորհուրդն ահա
ներգործի անաւրէնութեան, միայն ունաւոյն այժմ մինչ
ի միջոյ բարձցի, և ասլա յայտնեսցի անաւրէնն, զոր
Տէր Յիսուս ծախեսցէ ոգւոյ բերանոյ իւրոյ, եւ խափա-
նեսցէ յայտնութեամբ գալստեան իւրոյ» ⁵:
- 30 Մի այսուհետեւ զարմացիք, ասէ Պետրոս, հրացեալք
վասն Քրիստոսի փորձութեամբք և ընտրեալք. քանզի
նախ լուարուք, այդ ըստ որում հաւասար էք Քրիստոսի
ախտակրութեանն՝ խնդացէք, զի և յայտնութեամբ փա-
ռաց իւրոց դարձեալ խնդայցէք ցնծալով, եթե նախատիցիք
- 34r. յանուն Քրիստոսի՝ երանելիք, զի փառացն և զաւրութեան
և Աստուծոյ Հոգին ի վերայ ձեր հանգուցեալ է: Քանզի

*) Լուսանցքում՝ «մերոյ աչաւ(ք)».

1) Ա. Կորնթ. ԺԳ. 12 (?).

2) Յակովբայ Ե. 8—11.

3) Ա. Պետրոս Դ. 12 շար.

4) Ա. Կորնթ. ԺԱ. 19.

5) Բ. Թեսաղ. Բ. 5—8.

մի՞ դը ի ձէնջ կրեսցէ իբրև զսպանող կամ գող կամ չա-
րարար, կամ իբր աւտար եպիսկապոս. իսկ եթե իբր
քրիստիանոս, մի՞ ամաչեսցէ, այդ փառաւորեսցէ զԱս-
տուած ի վերայ անուանս այսորիկ: Քանզի ժամանակ
սկիզբն լինելոյ զդատաստան ի տանէ Աստուծոյ. իսկ եթե 5
նախ ի մէնջ, զի՛նչ կատարած անհաւատիցն Աստուծոյ
աւետարանին. և եթ՛ արդարն հաղիւ կեցցէ, ամպարիշտն
և մեղաւոր ո՛ր երեւիցի. իբր զի և ոք կրենն ըստ
կամացն Աստուծոյ, հաւատարիմ Արարչի առդրեսցեն զան-
ձինս իւրեանց ի բարեգործութիւնս»¹: 10

Եւ դարձեալ սփոփէ ասելով. «Զուարթացարո՛ւք,
հսկեցէք, զի հակառակորդն ձեր բանասրկուն իբրև առեւծ
գոչելով զգնայ, ինչդրե զս կլլցէ. որում ընդդէմ կացէք հաս-
տատունք հաւատովն, գիտելով զնոյնս ակտակրութեանն
որ յաշխարհի ձերոյ եղբայրութեանն կատարեալ»²: 15

Քանզի բազումք են ճշմարտապէս յաշխարհի, յա- 34v.
ղազս (ս)ակաւ չահի երկրայնիոյ դժնեապէս խոչտանդեալք
և դատապարտեալք, զի ոչ համբերեմք արիաբար յաղազս
ճշմարտութեան վասն ակնկալութեանց երկնային բարեացն.
Քանզի մեզ, ասէ, շնորհեցաւ յաղազս Քրիստոսի ոչ միայն 20
ի նա հաւատալ այդ և վասն նորա կրել: Եւ ներկորդում
դարձեալ թղթին զնոյնս յիշեցուցանէ առաջինն առաքե-
լոց հաստատելով զմեզ և ուղղապէս հաւատալ ի Քրիս-
տոս ասելով. «Փութացայց իսկ և յամենայն ժամ ունել
զձեզ յետ իմոյ արտաքս ուղևորութեանն զոտցուն յիշա- 25
տակս առնել, քանզի ոչ իմաստական առասպելաց հետե-
ւացեալք ծանուցաք ձեզ զՏեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստո-
սի զաւրութիւնն և զգալուստ, այդ ինքնատեսք եղեալք
նորայոյն մեծութեան: Քանզի առեալ յԱստուծոյ Հաւրէ
պատիւ և փառս ձայնի բերեցելոյ նմա այսպիսւոյ ի մե- 30
ծավայելունչն փառաց՝ աս է Որդի իմ սիրելի, յոր Եսն հա-
ճեցայ, և զայս ձայն մեք լուաք յերկնուստ բերեալ, ընդ
նմա եալք ի լերինն սրբում»³: |

Ո՛չ եթ՛ երկու բնութիւնք է Որդիդ իմ, և ոչ եթե 35r.
յայդմիկ է Որդին իմ, այդ սա է զոր տեսանէք, ասէ, 35
Որդի իմ սիրելի: Եւ դարձեալ զեկուցանէ յաղազս
հանդերձելոցն լինել սուտ վարդապետս ի վախճանի ժա-
մանակին և զուրացութիւնն նոցա նշանակէ, ասելով. «Եղեն

1) Ա. Պետր. Դ. 12—19.

2) Ա. Պետր: Ե. 8. 9.

3) Բ.

- իսկ և սուտ մարգարէք ժողովրդեանն, որպէս և ի ձեզ եղիցին սուտ վարդապետք, որք ի ներքս ածցեն հերձուածս կորստեան և զգնաւ զնոսա զՏէրն ուրացողք, ի վերայ ածելով իւրեանց վարագապէան կորուստ, 5 և բազումք հետեացին նոցայն անպիտանութեան, որովք ճանապարհն ճշմարտութեան հայհոյեցի, և աւելաստացութեամբք ստեղծական բանիւք զձեզ վաճառաշահեցեն, որոց դատաստանն ի վաղուց ոչ դատարկեանայ և կորուստ) նոցա ոչ (նիր)հեացէ»¹: Եւ զի մի սբ մարգարեցի 10 առաւելութեամբ արժանաւորութեանն կամ կարծիցէ ամպարտ գոլ(օ) այսոցիկ*, վասն այսորիկ զստուգութեան վարդապետութիւն ի վերայ բերէ սակով. «Զի եթ' Աստուած հրեշտակայն յանցուցելոց ոչ ինայեաց»² և մի ըստ միովէքն: Եւ սիրեցեալն ի Տեառնէ Յովաննէս աշակերտն 15 յառաջագոյն զգուշացուցանէ զմեզ ասելով զԴերաքրիստոսն յեկեղեցեացն արտաքս պալ**». «Մանկունք, վերջին ժամ է, և որպէս լուարուք, եթե Դերաքրիստոսն գայ, և այժմ զերաքրիստոսք բազումք կզեն, ուստի ճանաչեմք, եթե վերջին ժամ է. ի մէնջ արտաքս ելին, այդ ոչ են ի մէնջ. 20 քանզի եթ' եին ի մէնջ, մնային արդեւք ընդ մեզ. այդ զի յայտնեցին, եթ' ոչ են ամենեքեան ի մէնջ»³: Եւ Պաւլոս Եփեսացւոց երիցանոյն նախավկայէր՝ ասելով. «Ես գիտեմ, զի յետ բացերթութեան իմոյ ի ներքս եկե(ս)ցեն զայդ ծանուէք ի ձեզ, ոչ ինայսոցք հաւտիդ, և ի ձէնջ 25 այտուստ յարիցեն արք խաւսողք զթեւրս, սոսի կորզել զաշակերտս զհետ իւրեանց, վասն որոց հսկեցէք».⁴: Իբր զի մ(ի) ոք զարմացի ի վերայ եղելոյ ուրացութեանն, նիրհեցելոցն հովուաց ի Քաղիկադովի. քանզի յառաջագոյն ասացին յաղագս նոցա ստաբեակքն, զի իրացն ժամանա- 30 ցելոց՝ իւրաքանչիւր ոք զինքն պահեացէ. «Ո՞վ է, ասէ, սուտն, եթ' ոչ ուրացողն, եթե Յիսուս ոչ է Քրիստոսն. սա է Մովարն և Դերաքրիստոսն, որացոյն զՀայրն և զՈրդին. ամենայն ուրացող զՈրդին և ոչ զՀայրն ունի»⁵: Եւ դարձեալ. «Սիրելիք, մի ամենայնի հոգւոյ հաւանայք. այդ 35 փորձեցէք զոյկան, եթե յԱստուծոյն է. զի բազումք սուտ մարգարէք արտաքս եկին յաշխարհ: Յայսմիկ ճանաչի Որ-

*) Լուսանցքում «պայսպիսիս».

**) Անդ՝ «առնել».

¹) Բ. Պետր. Բ. 1—3.²) Բ. Պետր. Բ. 4.³) Ա. Յովհ. Բ. 18—19.⁴) Դործք. Ի. 29—30.⁵) Ա. Յովհ. Բ. 22—23.

դին Աստուծոյ, ամենայն ոգի, որ խոստովանէ Յիսուս զՔրիստոսն ի մարմնի եկեալ՝ յԱստուծոյ է նա. և ամեն ոգի, որ ոչ խոստովանէ զՅիսուսն՝ յԱստուծոյ ոչ է: Եւ այս է Դերաբրիստոսին, զոր լուարուք եթե դայ, և այժմ՝ յաշխարհի է»¹. «Ահա դուք զոր լուարուք ի սկզբանէ ի ձեզ 5 մնացէ, եթ՝ ի ձեզ մնայցէ զոր խելզբանէն լուարուք, և դուք յՈրդեոջ և ի Հաւր մնայք»²:

Ոչ լուարք ի սկզբանէ իսկ մկրտեալք, եթ՝ երկու բնութիւնք է Քրիստոսն և ոչ եթ՝ ոչ եկն Որդին Աստուծոյ մարդկային մարմնով յաշխարհ, այլ զինչ ինքն¹⁰ ուսուցանէ՝ ասելով աշակերտն. «Եւ գիտեմք, եթ՝ Որդին Աստուծոյ եկն և ետ մեզ իմաստութիւն, զի զխոյնեմք զճշմարտն Աստուած, և եմք ի ճշմարտում՝ Որդեոյ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սա է՝ ճշմարտոն Աստուած և իննդանութիւն յաւիտեանական»³: Նմանապէս իսկ յաղագս¹⁵ նորա և Պաւղոս ուսոյց. «Եթ՝ և յԻսրայէլէ ըստ մարմնոյն Քրիստոսն, և եթ՝ ինքն է էակն ի վերայ ամենեկուն Աստուած, բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»⁴: Եւ պատուիրեաց ասելով. «Որ ոք ձեզ աւետարանիցէ աւելի քան զոր ասէքն՝ նզով եղիցի»⁵: Եւ զի մի ոք յանգուցն զոյ կար-²⁰ ծիցէ ի զեպիսկապոսոս նզովել, այլ աւուսցանելով վարդապետութիւն, պատուիրեաց. «Եթ՝ և մեք առաքեալքս և եթի հրեշտակ յերկնուստ աւետարանեացէ, քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ՝ նզովեալ եղիցի»⁶: Եւ երանելին Յուդաս Ժոսաբեալն ի բոլորականին* երկուցեալ և ինքն զգուշացոյց²⁵ զմեզ յաղագս հանդէս(ը)ձեւոյն ուրանալ զՏէրն՝ ասելով. «Սիրելիք, զամենայն փոյթ արարեալ զրեւ ձեզ յաղագս հասարակական մերոյ փրկութեան, հարկաւորութիւն կալայ զրեւ ձեզ մաղթելով նահատակել մի հազ տուելով սրբոցն հաւատով: Քանզի առատեցին ոմանք մարդիկ ի վա-³⁰ ղոց յառաջագրեալք յայս գատապարտութիւն ամպարիչք, զայն մերոյ չնորհն փոխադրաւոր ի զեղխութիւն. և զմիայնն իշխանականն և զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ուրացողք»⁷: Ապա յետ սակաւուց ատղե գայապիսին ասելով՝ «Վայ նոջա», երգակից սրբոյ Պետրոսի ըստրուեալ. եթ՝ ոչ³⁵

36v.

37r.

*) Լուսանցքում՝ «ի կաթողիկէ».

¹) Ա. Յովհ. Գ. 1—4.

²) Ա. Յովհ. Բ. 24.

³) Ա. Յովհ.

Ե. 20. ⁴) Հովով. Թ. 5.

⁵) Գաղատ. Ա. 9.

⁶) Գաղատ.

Ա. 8.

⁷) Յուդայի Առաքելոյ 3—4 համար.

միայն ուրացան զՔրիստոսն, «այդ և եղբայրասպանութեանն Կայինա նմանողք եղեն և մոլորութեամբ Բաղամայ»¹ զսուրբն հաւատոյս պատուիրան մատնեցին և զնախագահութիւնս ինզրելով կորեան:

- 5 Համբերեսցնէք այսուհետեւ, եղբարք, մինչ ի վախճան մրցելով վասն Քրիստոսի ըստ առաքելոյն պատուիրի, հիմնացեալք և անշարժելիք: Քանզի, որպէս ահա նախասացաւ, հինք պատահեցին երկրքեան այսոցիկ հերձուածքս յամանակացն երանելոյն Յուդեայ Հռովմայն եպիսկոպոսապետի և երանելոյն Աթանասեա հաւրն մերոյ եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրացւոցն եկեղեցւոյ, և ինոցունց
- 37v. յառաքելոցն տարաքարոգեալք մինչ ի կատարումնն երանելոյ և ուղղափառի թագաւորի Թեոդոսի: Իսկ յետ նորա կատարմանն ի յետինսս ճշմարտապէս յայսոսիկ յաւուրս եկելոց ժամանակաց դժնեից, որպէս եսասաց սուրբեալն, համարձակեցաւ երկոցունց այսոցիկ հերձուածոցս սատակիչն վարդապետութիւն յաշխարհի, սէ ի ձեռն մերա քարոզեալք, և ունակցեն զիրեարս իբր քորք եալք, և մի հայր ունին՝ զսատանայ: Քանզի պատճառաւ երկաբնու-
- 20 թեանցն համարձակի միւսն հերձուած ի ձեռն այսր անդր ընթացողացն յաշխարհի սուտ մարգարեիցն, ոչն խոստովանողաց զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ի մարդկային մարմնի եկեալ, և ոչ մարդ եղեալ՝ ըստ ճշմարտութեան մնալովն Աստուած: Եւ պատճառաւ այսոցիկ որոշողքն զԱս-
- 25 տուածն Բան ի յատկէ իւրմէ մարմնոյն երկաբնակք համարձակին, զորս յայտնապէս զեկոյց ի բոլորականին Յուդաս առաքեալ, այդ վայ նոջա, ասէ, զի եղբայրասպանք են և մոլորեցան սակս աշխարհակաւն փառաց ի ճշմարտութենէն, և հակաբանութեամբ Կորինայ կորեան²:
- 38r. 30 Քանզի ոչ հաւատացեալք ճշմարտապէս քահանայապետին Քրիստոսի, երանելում հաւրն մերում Դիոսկորի, այդ ընդդիմացեալք նմա՝ կրկնակի մեռան: Քանզի երկուս և չարութիւնս ետարարին՝ զՏէրն իւրեանց ներգրաբար ուրացան՝ զաղբեւըն կենդանութեան, և զընքեանս նղովեցին:
- 35 Սակս որոյ և բացափրփրեն վայրենութեամբն՝ հալածելով զՔրիստոսի հաւատսն, զյանդիմանիչս զնոսս և զասաւղան՝ «Որո՞ւմ ստորագրութեան ձերում հաւատասցուք, յեփեսոսին եթ՝ ի Քաղկեդովնին: Եւ վասն զի ընքեանք ներգրա-

1) Յուդ. 11.

2) Հմմտ. Յուդայի թուղթ 11 համար.

բար ուրացան զՏէրն մեր և զԱստուած Յիսուս Քրիստոս և թուին խաղաղութեամբ վարել, ոչ ուրուք նոցա հակաբանելով, թեպէտեւ զՔրիստոսի խաղաղութիւնն ոչ ունին և ոչ սգան ընդ անպատուութիւն երեւելագունաց քաղաքացն. վասն այսորիկ որպէս գրեալ է գոչելով և ես տրուպս ուղղափառաց եպիսկապոսացն Տիմոթէոս առ Աստուածն. | 38v.
«Ի բաց հալածեաց զիս նախանձ տան քոյ. զի մոռացան զպատուիրանս քո թշնամիք իմ»¹, և նախանձեցայ յառ աշուրէնսն, խաղաղութիւն մեղաւորաց տեսանելով. զի յառաջահատեն ամպարիչոք առ ի վատթարն, մոլորեցուցիչք և մոլորեալք. և խոհեցողքն կեալ բարեպաշտաբար ի Քրիստոս Յիսուս հալածին. նախանձելով նախանձեցայ Տեառն Ամենակալի² և Աստուծոյ մերում Յիսուսի Քրիստոսի. ոչ միայն զիս ուղղափառ գոլ ասելով, քանզի և ճամարտապէս ուղղափառք անթիւք յաշխարհի, զորս(?) Քրիստոսն Տէրն գիտէ, քանզի ծանեալ Տէր, ասէ, զեալսն իւր³ և զոչ ուրացողսն զնա, այդ մինչ մահու մրցեալս յաղագս ճամարտութեանն Աստուծոյ, պատերազմելով յաղագս նոցա և հանդերձելոց իւր դատաւորին խոստովանել ի նոսա առաջի Հաւր իւրոյ և սրբոցն հրեշտակաց, որպէս խոստացաւ. նախանձելով նախանձեցուցի Տեառն Ամենակալի, զի լբին գնա եկեղեցեաց առաջնորդք և մոռացաւ եղեն պատուիրանացն նորա. | ի մարդիկ անդ Աստուծոյ փոխադրեցին զյոյս և քաջալերեալք կառաւք և ձիովք, որովք և պատերազմին զհաւտս Տեառն և զուղղափառսն ի Քրիստոսասէր քաղաքին Աղեքսանդրի և յամենայն Եգիպտոսի, եւդիպղէ(?) և ի Պաղիստինէ և յայդս քաղաքս, սպանին և սպանանեն մինչև յայժմ և հալածեն, և զգոհարանսն հոգեկանս պարչտութեանն բեկին և մանրեցին բազում անգամ և պարապել արարին*, առ ի յոչ կամել զուղղափառ զժողովուրդս հաւանել նոցայն ամպա- 30
րչտութեան. և խնդրեն զանձն իմ, զփոքուս և անպլտան ծառայիս Յիսուսի, և ոչ պատահեն. մինչ եթև Տէրն իմ և Աստուած Յիսուս Քրիստոս թողացուցէ զայս լինել ըստ ինքեան. կամաց, առնելով և այսուիկ ողորմութիւն մեծ ընդ իս անարժանի. քանզի ոչ հաւ անկցի յերկիր 35
առանց Աստուծոյ⁴, ըստ նորին Տեառնն բանի:

*) Լուսանցքում՝ «դատ(ար)կանա(յին)».

1) Սաղմ. ձԺԸ. 139. 2) Հմմտ. Գ. Թաղ. ԺԹ. 10. 14.

3) Հմմտ. Բ. Տիմոթ. Բ. 19.

4) Մատթ. Թ. 29.

39v.

Վասն այսորիկ և ոչ ամենին երկուցեալ զառժամանա-
կեանս սղաւնալիս թշնամեացն Աստուծոյ, քաջալերեալ ի
բարիխառութիւնս սրբոցն|ուղղափառաց իմոց հարանցն,
ներգրարար և ևս խորհեալ եւմ դարձեալ ընդդէմ ասել նոցայն
5 ամպարչտութեան, քաջայոյս ելով ի զաւրութիւնն Տեառն
իմոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ասաւ զին ուղղափառի
ամենայնի. «Յորժամ ի ներքս բերիցեն զձեզ առ պետու-
թիւնս և իշխանութիւնս, մի հոգայցէք իբր կամ զինչ
պատասխանիցէք կամ զինչ ասիցէք, քանզի Սուրբ Հոգին
10 ուսուցէ զձեզ զորս պարտ ասել. զի ոչ իցէք զուր խաւ-
սաւքն, այլ Հոգի Հաւրն իմոյ՝ խաւսունն ի ձեզ: Եւ տաց
ձեզ բերան և իմաստութիւն, որում ոչ կարացեն ընդդիմա-
կացել կամ ընդդէմ ասել ամենայնք հաւառակորդք ընդ
ձեզ»¹: Հաւատարմով այսուհետեւ անառին Աստուծոյ իմոյ, զի
15 զործակցեսցէ իմումս նուաստութեանս, ահա զայս և նախ
այսորիկ ի սակաւում արարեալ, և այժմ հետեւելով սրբոց
իմոց հարանց, ի բաց քարոզել խորհեալ եւմ և խայտառա-
կել զասաւզան երկուս ընտլութիւնս զմին Քրիստոս, և զնո-
ցայն ամպարչտութիւն ամենեցուն|կամեցելոցն յայտ առ-

40r.

20 նել. աւգնականաւք առ այս և զսուրաւարաւք հոգեկանաւք
Քրիստոսի վարեցեալ առ վասն Քրիստոսի պատեւրալմն,
սրբովք իմովք հարամբք, և առաջնորդեալ ի նոցանէ զթա-
ղաւորական ճանապարհն ուղղափառութեան հաւատոյն և
խոտառմանելով զմին Տէրն մեր և Աստուած Յիսուս Քրիս-
25 տոս, զնոյն Աստուած ելով և նախ քան զմարմնաւորու-
թիւնն և յետ անյեղլի և անխառնելի իւրոյ մարմնաւորու-
թեանն ի սրբոյ Կուսէն. «Քանզի Յիսուս Քրիստոս երէկ
և այսօր, ինքն և յաւիտեան»²: Քանզի ինքն ասէր Տէրն
յետ լինելոյն ըստ մեզ. «Նախ քան զԱբրահամ լինել եւմ
30 ես»³, և զարձեալ. «Ես զՔեզ փառաւորեցի ի վերայ երկրի,
զգործն կատարեալ, զոր ետուր ինձ զի արարից. և այժմ
փառաւորեան զիս, Դնւ Հայր, առ Քեզ ընքեան փառաւքն,
զոր ունեի նախ քան զաշխարհիս զուլ, առ Քեզ»⁴:

Եւ զի ինքն էր ծնեալն ի Կուսէն ըստ մարմնոյն և յա-
35 տուկ ունելով մայր զՍուրբն Կոյս, և կերպ ծառայի տուեալ
և կրեալ վասն մեր մարմնով և ի չիրմի սերտ վիմի քարա-

¹) Մարկ. ԹԳ. 11., Դուկ. ԻԱ. 13—15. ԹԲ. 11—12., Մատթ.
Թ. 19. 20.

²) եբբ. ԹԳ. 8.

³) Յովհ. Ը. 58.

⁴) Յովհ. ԹԷ. 4—5.

տացելոյ լծադիցեալ, և զԱբրահամ կոչաւոյն և արտաքս
ածաւոյն ի գաւառէ քաղդէացւոց իբր նախ քան զԱբրա- 40v.
համ ելով և նախ քան զաշխարհս գոլ, զոչէ ի ձեռն էսա-
յեայ մարդարեի, ասելով. «Յորովայնէ մաւր իմոյ կոչեաց
զանուն իմ և եզ զբերան իմ իբրև զդանակ սուր, և ընդ 5
ծածկութիւ ձեռնն իւրոյ ծածկեաց զիս»¹: Եւ յետ սա-
կաւուց այսպէս ասէ. «Տէր ստեղծաւոյն զիս յորովայնէ ծա-
ռայ իւր»²: Քանզի մարմին հաստատեցիր ինձ, ասէ ի ձե-
ռն սաղմոսերգին, և յայնժամ զամ աննկ զկամս Քո»³:
Եւ յետ սակաւուց դարձեալ իբր ի Հաւրէ առ Որդին ասէ. 10
«Ահա եղի զբեղ ի լոյս ազգաց, առ ի զոլ զբեղ ի փրկու-
թիւն մինչ ի սպառունն երկրի»⁴: Եւ Մէնածինն յաւե-
տարանն զոյն հաստատելով ասէր. «Ես եմ լոյս աշխար-
հի»⁵. և «Ես լոյս յաշխարհս յայս եկի»⁶: Եւ յետ սակաւուց
ասաւոյն եթե «Յայնժամ զամ աննկ զկամս Քո» առ ի 15
մարգարէիւն. «Զի է զի եկի (ե՞ր) ոչ էր մարդ. կոչեցի և ոչ
էր լսաւ. մի՞ ոչ հարստիցէ ձեռն իմ առ ի փրկել, կամ
ոչ կարիցեմ ասրեցուցանել. ահա սպանմամբ իմով անա- 41r.
պատեցուցից զծով և եզից զգետս անապատս, և չորացին
ձկունք նոցա առ ի յոչ գոլ ջուր և մեռցին ի ծարաւոյ. և 20
զգեցուցից զերկինս խաւարաւ և եզից իբրև զվահան զվե-
րարկու նորա»⁷: Տեսանես ամենայն ուրեք միեւնոյն քարո-
ղելով զինքն Տէրն, և նախ քան զմարմնաւորութիւնն և
մարմնովն. քանզի եկելոյ իւր յերկիր՝ ոչ լուան նմա հրեայք,
կոչաւոյն և ասաւոյն իբրև Աստուծոյ. «Եկնչք առ իս ամի» 25
նայնք վաստակեալք և ծանրաբեռնեալք և ես հանդուցից
զձեզ»⁸. այդ և խաչելով այսպաննին, ասելն զգեցաւոյն զեր-
կին խաւարաւ յայնժամ աւուր. «Եթ՝ Որդի ես Աստուծոյ, աս-
րեցո՛ր զբեղ ինքն և էջ ի խաչէդ և հաւատասցուք ի քեզ»⁹:
Վասն այսորիկ իբր առ նոսա պատասխանեալ, եկեալ ընդ 30
աննկ զկամս Հաւրն. «Մի՞ ոչ հարստէ ձեռն իմ առ ի փրկել
կամ ոչ զարեմ ասրեցուցանել. ահա սպանալեալք իմովք
անապատացուցից զծով և եզից զգետն՝ անապատս. յամա- 41v.
քեցին ձկունք նոցա առ ի յոչ գոլոյ ջուր, և մեռցին ի ծա-
րաւոյ, և զգեցուցից զերկինս խաւարաւ և եզից իբր զվահան 35

1) Եսայի ԽԹ. 1—2. 2) Եսայի ԽԹ. 5. 3) Մաղվ.
ԼԹ. 9. 4) Եսայի ԽԹ. 6. 5) Յովհ. Ը. 12. 6) Յովհ.
ԺԲ. 46. 7) Եսայի Ծ. 2—3. 8) Մատթ. ԺԱ. 29. 9) Մատթ.
ԻԷ. 40., Մարկ. ԺԵ. 30, 32.

- զվերարկու իւր»։ Քանզի ինքն էր գալոցն ի Սիոփնէ փրկել
և ի բաց դարձուցանել զամպարչտութիւնսն Յակովբայ, ի
նոին խսկ ի մարգարէին գոչաւոյն իբր առ Սիոփն կամ եկե-
ղեցին. «Զի ես Աստուած քո խռովեցուցիչ զծով և հընչե-
5 ցուցիչ զկոխակս նորա, Տէր Սաբաւաւթ անուն իմ»¹։ Ապա
յետ սակաւուց ասելն. «Եդից իբր զվահան զվերարկուն
երկնի»²։ Գոչէ դարձեալ ասելով. «Տէր տայր ինձ լեզու
խրատու. ի ժամանակի յորժամ պարտ ասել բան»³։ Եւ
յաւետարանն ասէր. «Բանն զոր լսէք ոչ է իմ, այդ առաք-
10 չին զիս Հաւր. և առ ի յինէն ոչ խաւսիմ, այդ զորս
լուայ ի Հաւրէ իմմէ զայս խաւսիմ»⁴։ «Եդ զիս ի վաղոր-
դայն, ասէ մարգարէին դարձեալ. յաւել ինձ ունկն առ
ի լսել և խրատն Տեառն բանայ իմ զականջս. և ես ոչ ան-
հաւանիմ և ոչ ընդդէմ ասեմ»⁵։ քանզի եղև հաւանական
42r. 15 իւրումն|Հաւր մինչև մահու, ասէ, իսկ մահու խաչի»⁶։
Զթիկունս իմ ետու ի վարցս* և զծնաւտս իմ յապտակս,
և զերեսս իմ ոչ ի բաց դա(ր)ձուցի յամաւթոյ թքելոցն, և
Տէր աւգնական իմ եղև. վասն այսորիկ ոչ պատկառեցի,
այդ եդի զդէմս իմ իբրև հաստատուն վէմ և զիտացի
20 եթ' ոչ ես ամաչեցից, զի մերձ է արդարացուցիչն զիս։
Ո՞ դատիչն իմ, բնդդիմացի ինձ միանգամայն և ո՞ դա-
տապարտիչն իմ, մերձեսցի առ իս. ահա Տէր աւգնէ ինձ.
ո՞ չարչարեսցէ զիս. ահա ամենեքեան դուք իբր հանդերձ
մաշակաջիք և իբր զցեց կերիցէ զձեզ։ Ո՞վ ի ձեզ երկու-
25 ցեալն ի Տեառնէ լուիցէ ձայնի մանկան Նորա, գնացելոցն
ի խաւարի ոչ է նոցա լոյս, հաւատացէք յանուն Տեառն
և հաստատեցարուք Աստուծով. ահա ամենեքին դուք հուր
այրէք և զաւրացուցէք զբոց, գնալ հրով լուսոյ ձերոյ և
բոցով զոր ի բաց վառեցէք. վասն իմ եղև այս ձեզ. ի
30 տրտմութեան. ննջեաջիք. լուարուք ինձ հալածիչք զար-
42v. դարն և ինդրողք զՏէրն»⁷։ Իբր առ աշակերտսն|և Յով-
սէփ Արիմաթացի քաջն և արդարն բանաոր(?) ինդրեաց
համարձակեալ առ Պիղատոսէ զխաչեցեալն Տէրն փառաց,
և թաղեաց զնա հանդերձ Նիկողէմաւ, ի նորում իւրում
35 չիրմի, զոր էր քարատեալ իւր* ի վիմէ։ «Լուարուք ինձ,

*) Լուսանցքում՝ «մտր(ակս ?)». **) Անդ՝ «ինքեան».

¹) Եսայի ԾԱ. 15. Հմմտ. Սաղմ. ԿԳ. 8. և Սաղմ. 2Ը. 10.

²) Հմմտ. Եսայի Ծ. 3. ³) Եսայի Ծ. 4. ⁴) Յովհ. ԹԳ. 10. 24.
Ը. 40. ԹԵ. 15. ⁵) Եսայի Ծ. 4—5. ⁶) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 8.

⁷) Եսայի Ծ. 6—ԾԱ. 1.

ասէ հալածիչք, զարդարն և խնդրողք զՏէրն, հայեցարուք
ի սիրտն վէմ, զոր քարատեցէք և ի խորութիւն գբին,
զոր փորեցէք. հայեցարուք յԱբրահամ հայրն ձեր, ի Սառա
երկնինն ձեր, զի մի էր և կոչեցի զնա և բարեբանեցի զնա
և սիրեցի զնա և բազմացուցի զնա, և զքեզ այժմ մխիթա- 5
րեցից, Սիւնիլ»¹. Յուսացարուք, ասէ, ուղղակի շուրջ հա-
յեցողք, խնդրողք զչիրիմն, զիմ յարութիւնն եղեալք ական
ունաւդք, գիտելով եթե գամենայն կարեմ իբր Աստուած.
և բազմացուցից զձեզ և մխիթարեցից ուղղապէս, քանզի
նկատեցէք, ասէ, զԱբրահամ հայրն ձեր և նմանեցէք զնորա 10
հաւատն առ իս եղեալն. քանզի ես եմ կոչաւոյն զնա և
բարեբանաւ և սիրաւ և բազմացուցիչ նորա, և զձեզ 43r.
այժմ մխիթարեցից, ասէ, յարուցեալն ի մեռելոց և բարե-
բանեցից զձեզ և սիրեցից և բազմացուցից, որպէս զհայրն
ձեր զԱբրահամ:

Ամաչեսցեն զմարգարէսն հրեայքն և արիւնոսք և եր-
կարնակք, և ամենեցուն հերձուածողացն ժողովք, որք զԱս-
տուածն Աբրահամու, Սահակայ և Յակովբայ ոչ խոստովա-
նեն ճշմարիտ գոյ Աստուած, զառաւղն ծառայի կերպ, և
մի եալ հանդերձ իւրով մարմնով, և ոչ հաւատալով նմա 20
ասաւղի՝ «Նախ քան զԱբրահամ եղանիլ ես եմ, և նախ
քան զաշխարհ գոյ»², այլ անպատկառաբար ասելով և նո-
քին ընդ հրեայն Աստուծոյն Աբրահամու՝ Տեառն մերում
Յիսուսի Քրիստոսի. «Յիսուս ամս ոչ ես ունիս, և զԱբրա-
համ տեսեր»³. և քարկոծելով զ' ի Կուսէն ծնիցեալն, զՏէրն 25
փառաց, ամպարիշտ բանիւք, ասելով. «Ո՛րդէր դու մարդ իւրով
առնես զքեզ ինքն Աստուած»⁴. քանզի և նոցա ասէ Քրիստոս.
«Մոլորիք ոչ գիտելով զգրիցեալսն * և ոչ զգաւրութիւն Աս-
տուծոյ»⁵: Քանզի ինքն էր ճշմարտապէս նախ քան զմար(մ)-
նաւութիւն բարեբանաւոյն զԱբրահամ և ինքն էր մարդ 30 43v.
եղեալն. և մնաց Աստուած անյեղլի և մարմնով. և վկայէ Մեղ-
քիսեղեկն բարեբանեալ զԱբրահամ ասելով. «Բարեբանեալ
Աբրահամ յԱստուծոյ բարձրելոյ, որ եարար զերկին և զերկիր
և բարեբանեալ Աստուած բարձրեալ, որ ետ զՄ'նամիս քո
ընդ ձեռամբ քով»⁶: Արդ նախ ամենեցուն Մեղքիսեղեկ 35
բարձրեալ եսաց զբոլորեցունն Աստուած. յաստուածային

*) Լուսանցքում՝ «զրութիւնսն».

1) Եռայի ԾԸ. 1—3.

2) Յովհ. Ը. 58. և ԺԷ. 5.

3) Յովհ. Ը. 57.

4) Յովհ. Ժ. 33.

5) Մատթ. ԻԲ. 29.

6) Ծննդ. ԺԴ. 19—20.

- զրիցեալսն Աստուծոյ միայնում վայելուէ դիտելով զայսպիսիսն, իսկ բանականաց արարածոցն ոչ զոր այսպիսեւով կարողայ անուամբ, այլ միայն բարեբանեալն Աստուած, Արարիչն զերկին և զերկիր: Եւ վկայէ յազազս որդւոյ Աբրահամ 5 մու և Դաւթի Յիսուսի Քրիստոսի երանելին Պաւղոս. «Եթի նմա արարան ամենայնք երեւելիք և աներևոյիք, և նմա կորացի ամենայն ծունր, երկնայնից և երկրայնից և սանդարամետականաց, և խոտովանեացէ ամենայն լեզու իբր Աստուծոյ ելում»¹ և յայտնողի զծածկոյթս մարդկան
- 44r. 10 յայնմ առուր: և առ արժանաւորութիւն իւրաքանչիւրում հատուցանաւ զին: Քանզի զիտէր և մարմնով զմտածութիւնս փարիսացւոցն, որպէս ասէ աւետարանիչն և զՓարաւոմէ պարտաւորեալ պարտութեամբ* յազազս Սաուայի, կնոջ Աբրահամու², և ասացեալ նմա եթե կին պատահեաց Աբրահամու, յազազս որոյ ասէ Պաւղոս թե «յիսրայէղէ-ըստ մարմնոյ Քրիստոսն, եակն ի վերայ ամենայնի Աստուած բարեբանեալ»³, որպէս և ասաց Մեղքիսեդեկէն յազազս Բարձրելոյն Աստուծոյ: Եւ երանելին իսկ Յովբ Բարձրեալ զնա զիտէ, և նախ մարմնաւորութեանն և մարմնով, իբր 20 զԱստուած արարիչ և դատիչ ամենայնիս ասելով. «Եւ այժմ ներկինս ահա վկայն իմ, իսկ զիտակալիցն իմ ի բարձրեալս. ժամանեաց իմ պաղատս առ Տէր, իսկ առաջի Նորա ծորեացէ իմ ակն, և իցիւ յանդիմանութիւնս առն առաջի Տեանն, և Որդւոյ մարդոյ որ հուպ առ Նա»⁴: Ո՛վ է 25 այս զիտակս զքո գործս և հանգիստեալ դատել և յանդիմանել զիւրաքանչիւր. ասն յայտնապէս, երանելի Յովբ. «Որ պրկեաց, ասէ, զերկին միայն»⁵. յայտ է եթե Քրիստոս Յիսուս, որպէս նախասացաւ. և զգնացեալն իբր յատակի ի վերայ ծովու. վկայեն իսկ զայս դարձեալ Քրիստոսի 30 աւետարանիչքն: Եւ յետ այգոց դարձեալ ի Յովբ, եթե զամենայնսն ի ձեռն նորին Բարձրելոյ կար(ար) Աստուածն և Հայր. ասէ իսկ մինչ նախերգանն, եթե ոչ երկիւղ առ ի նմանէ Արարիչն զամենայն ի բարձրելում: Ահա զգնացեալն ի վերայ ծովուն զՔրիստոսն և արարիչ և դատիչ և 35 բարձրեալ Աստուած բարեբանեալ քարոզեն աստուածային

*) Լուսնայքում՝ «փորձ(եալ) փորձ(ութ)եամբ(ք)».

¹) Փիլիպ. Բ. 10—11. Հմմտ. Ա. Կորնթ. Է. 6. ²) Հմմտ. Ծննդ. ԹԲ. 10—20. ³) Հմմտ. Հովով. Թ. 5. ⁴) Յովբ. Թ2. 19—21. ⁵) Յովբ. Թ. 8.

զրիցեալքն, զՈրդին Աբրահամու և Դաւթի ըստ մարմնոյ: Յուցցեն մեզ յայտոսիկ երկաբնակքն զերկուց բնութեանցն Քրիստոսի զանազանութիւն(ն)ան, որպէս ընքեանք ասեն, եթե կարեն: Նոյնք իսկ և ի սաղմոսն զրեալ են յաղագս Քրիստոսի, քանզի ասէ. «Մայր Սիոն ասէ մարդ և մարդ 5 ծնաւ ի նմա, և ինքն հիմնեաց զնա Բարձրեալն»¹. և դարձեալ. «Աստուած յայտնադէս եկեացէ»². յայտ է զի յերկրորդում նորա դալստեանն, որպէս եասաց ե(ւ) որդին և Տէրն Դաւթի յաղագս իւր:

«Քանզի, որպէս, ասէ, փայլակն արտաքս զայ յա- 10 բնելից և երեկմինչ ի մուտս, այնպէս եղիցի և գալուստ 45r. Որդւոյ Մարդոյ, և առաքէ զհրեշտակս իւր Տէրն հրեշտակացն Որդի Մարդոյ և ժողովեացեն զընտրեալս իւր ի քառից հողմոց երկնի, ի ծայրիցն երկնից մինչ ի ծայրս իւրեանց»³: «Աստուած յայտնադէս եկեացէ, Աստուած մեր 15 և ոչ լռեացէ, հուր ատաջի իւր այրեացի և շուրջ զինքեամբ մորիկ յոյժ, առկոչեացէ զերկին ի վեր և զերկիր առ ի զատուցանել զժողովուրդ իւր»⁴: Քանզի առկոչեացէ յայնժամ յերկնի հրեշտակականս կարդաւորութիւն, զ' ի յերկիր առաքեալս ի սպասաւորութիւն վասն հանդերձելոցն 20 ժառանգել փրկութիւն, և եկեացէ հրեշտակաւք իւրովք Որդին Մարդոյ, որպէս եասաց Տէրն⁵: Եւ առաքէ զնոսա որոշել զժողովուրդ իւր յ'ոչն ժողովրդենէ իւրմէ, զոր տակաւին ասէ Դանիէլ. «Հազարք հազարաւորք պաշտեին զնա, և բերք բերաւորք կային առ նմա⁶: Եւ դատարան 25 նստոյց⁷. «Ժողովեցէք նմա, զսուրբս իւր, զկտակադրեալն: Նմա կտակ առ ի զոհս. և պատմեն երկինք զարդարութիւն 45v. Նորա, զի Աստուած դատաւոր է»⁸: Որդին Աբրահամու ըստ մարմնոյ յայտ է զի և Աստուած Աբրահամու. յորժամ ասէ նոցա ի ժամանակի հնձոցն. «Ժողովեցէք զորմնն 30 և կապեցէք զնոսա խրճունս խրճունս առ ի յայրել զնոսա հրով. իսկ զցորեանն ժողովեցէք ի շտեմարանն իմ»⁹, որ աւրինադրեաց ի մեղ յերկրի երեւալ զոհել նմա զոհ գովութեան և յալ* նմա Բարձրեցելոյն ընդ Հաւր և Սրբոյ

*) Լուսանցքում՝ «(մ)ատուցանել».

1) Սաղմ. 22. 5. 2) Սաղմ. 100. 3. 3) Մատթ. ԻԴ. 27, 31. 4) Սաղմ. 100. 3—4. 5) Հմմտ. Մատթ. ԺԶ. 27. Ին. 31., Մարկ. Ը. 38., Դուկ. Թ. 26. 6) Դանիէլ Է. 10. 7) Դանիէլ Է. 26. 8) Սաղմ. 100. 5—6. 9) Մատթ. ԺԴ. 30.

- Հողուն զազաւթս, և առ ի կոչել զնա ի նեղութեան. և ապ-
րեցելոց փառաւորել զնա. իսկ մեղաւորաց, հանդերձ
հրեիւք, և որք ասեմն զնա զոլ արարած, և ոչ նոյնագոյ
եալ իւրումն Հաւր, հանդերձ երկարնակաւքն, որք մարդ
5 զնա պարզաբար սոսկ քարոզեն և ոչ Աստուած, և ամե-
նայն հերձուածողաց սատանայական պարուց, ասէ Որդին
Մարդոյ յայնմ աւուր. կարծեցէք, անաւրէնք, եթե եղէց
ձեզ նման մարդ պարզաբար, կամ եթ' իբր ամենաբա-
րումն ածայց և ես ի դատաստան, և ճշ հաւատացէք,
10 եթ' Աստուած եմ, դատաւոր արդար և հզաւր և եր-
կայն|ամիտ¹. յանդիմանեցից զձեզ և առկացուցից առ
երեսս ձեր զոր գործեցէք իւրաքանչիւր, և հատուցից իւ-
րաքանչիւրում ըստ գործս իւր²: Քանզի ինքն է բարձրեալ
ահաւոր և թագաւոր մեծ ամենայն երկրի³, վերացեալն
15 յերկինս ազազակաւ, որում և երդեմք իմաստնաբար Աս-
տուծոյ մերում ելով ճշմարտի և կենդանութեան յաւի-
տենականի, և թագաւորի ամենայն երկրի, և նստելոյ յա-
թոռ փառաց իւրոց՝ փառաւորչին զիւրսն առաքեալն
հանդերձ ամենայն սրբովք, ժողովեցելոց իւրեանց ի սրբ-
20 բոց հրեշտակաց. ընդ Աստուծոյն Արրահամու, յափշտակե-
ցելոց յամպս ի հանդիպումն Տեառն յաւդ և այսպէս յա-
մենայն ժամ ընդ Տեառն եղելոյ⁴ և ընդ ելումն Աստու-
ծոյ Աբրահամու և բարձրելումն ահաւորի և թագաւորի
ամենայն երկրի Աստուծոյ՝ Որդուն Մարդոյ, ըստ զրի-
25 ցելոց մարգարեիցն և Նորոց Կտակարանաց:
- Ի նոյն իսկ այսուհետե հպեալք ի պատերազմի ճա-
կատատեղիս՝ տեսցուք զթշնամիս երկնայ|նոյ և յաւի-
տենականի թագաւորի Քրիստոսի, ընդդէմ բարբառաւդս
հայոյաբարս որպէս Աստուծոյն Բանի և ասաւդս. մի քա-
30 րողեր զայս յաղաղս քո ինքեան մարգարեիւքն և առա-
քելովք, զի մի Աստուած հաւատասցիս մարմնացեալ, և
ծնիցեալ ի Սրբոյ Կուսէն, և խարազանեալ* իբր մարդ՝
քոյին մարմնով, և ապտակեալ և ընդ երեսս թքեալ, և
զՏէրն ունելով աւդնական, և վասն այսորիկ ոչ պատկա-
35 ռեալ, այդ եղեալ զերեսս իբր հաստատուն վէմ, զի մեր-
ձանայ արդարացուցին զքեզ⁵: Ողջ պահիւ** վայել է

*) Լուսանցքում՝ «մտրակիալ».

**) Անդ՝ «ապրիլ».

1) Հմմտ. Սաղմ. Է. 12. 2) Հմմտ. Սաղմ. ԿԱ. 13., Մատթ. Ժ. 22., Հովմ. Բ. 6. 3) Սաղմ. Խ. 2. 3. 4) Հմմտ. Ա. Թեոփ. Գ. 16. 5) Հմմտ. Նսայի. Ծ. 6 չաբ.

երկաքանչիւրոյ քոյ բնութեանդ առանձնաւորութիւն բնա-
կաւդի քո ի Մարեմայ մարդում. քանզի ոչ մարդ պարտիս
չինել, այդ բնտանենալ ի Մարեմայն մարդոյ ըստ ունակու-
թեան միաւորութեամբ. մի ինչ նուաստ առ ի քեզ քարո-
ղեր աշխարհի. քանզի Աստուած ես կարող, և զնուաստին 5
և զմահկանացուի և անկարի մարդոյն ի Մարեմայն ծնե-
ցելոյն բնտանեցուցանել պարտիս ունակաբար, լանուազա-
պէս պահիլ վայել է երկաքանչիւրոյ քոյ բնութեանդ ա-
ռանձնաւորութիւն, զի մի կարծիցիս մարդ ի կուսէ ծնի-
ցեալ, այդ իբր բնակելով յայնմիկ որ ի կուսէ մարդն. և 10
զի մի ի կուսէ մարդն ծառայականի ելով կերպութեան
Աստուած առ յոմանց հաւատասցի, զի ժամանակ իմն ընդ
նմա գոլ հանդերձեալ ես Աստուած ելով ի վերայ նորա.
զի եղիցի ժամանակ յորժամ առ իրեարս ոչ իցէք՝ յատ-
կապէս պարտիս ներգործել զքոյսն իբր Աստուած և բա- 15
ցափայլել սքանչելեաւք, զի մի Աստուած կարծեսցիս կրկնա-
կան և յատկապէս ներգործել ի Մարեմայն մարդ պարտի
զիւրսն և թշնամանացն կամ եթ՝ ախտակրութեանն համ-
բերել. զի մի նախ քան զԱբրահամ ոք զնա համարեսցի,
կամ նախ քան զաշխարհ գոլ՝ յիսնեմեան չև ևս եղեալ: 20

Այսպիսիք ուրեմն երկաբնակացն յանդգնական հայ-
հոյութիւնք զՔրիստոսէ բանսարկուապէս խաւսեցեալք.
իսկ մեք հետեացե(ա)լք աստուածայնոյ գրեցելոցն և վար- 47v.
դապետութեանց սրբոցն հարանցն, և շարայարեալք նոցա
առ պատերազմ՝ ասեմք փրացելոց համերցն շանց և մարմ- 25
նաւորաւք զինուք և բանիւք յաւիտենիս այսորիկ քաջա-
լերեցելոց. «Դուք գայք ի վերայ մեր սրով և նիզակաւ և
ասպարաւ և հայհոյական բանիւք, և մեք շարայարեսցուք
ձեզ առ պատերազմ անուամբ Տեառն Աստուծոյ Սաբա-
ւովթ մարտակցին Իսրայէլի, զոր դուք հայհոյէք, և փա- 30
կեսցէ զձեզ Տէր ի ձեռս մեր, որպէս ի վերայ եղև Դաւ-
թի և Գողիազու»¹⁾: Խցցին հերձուածողացն բերանք ի Տեառ-
նէ Աստուծոյ մերմէ. ամաչեսցեն զմարդարէսն վկայիչսն
զԱստուածն Աբրահամու՝ զբարձրեալն և զբարեբանեալն,
զարարիչն երկնից և երկրի զսա գոլ ի սրբոյ Կուսէ ծնի- 35
ցեալ, ծառայի առեալ զկերպ, մարմին հաստատեալ նմա
Աստուծոյ և Հաւր և ստեղծեցելոյ նորա նորովայնի մաւր
ըստ մարմնոյ, և ականջս ունելով, և լոյս ելով աշխարհի
և կարացեալ փրկել և ապրեցուցանել. և խաւարեցուցեալ

1) Հմմտ. Ա. Թադ. Ժէ. 45—46.

- 48r. զերկիր(?) և սպառնալեալք անապատացուցեալ զծով. քանզի ինքն էր որ տիրեր բռնութեան ծովու և զչարժութիւն կոնակաց նորա ընդելուցանէր¹, և գնացեալ իբր ի յատակի ի վերայ նորա՝ զիրն թիկունս տուեալ ի խարաղանիլ,
- 5 և զծնաւոս յապտակիլ և զդէմս թուրս ընդունել, և եղեալն ի շիրմի քարատելում վիմի և յարուցեալ ի մեռելոց, զԱւրահամն կոչաւ և բարեբանաւ զնա, իջեալն ինքն և վերելեալ, և մարմնացեալ ի Կուսէն, Աստուած աղաղակաւ, բարձրեալ ելով ահաւոր և երկաբոյս ոչ եղեալ, այլ մնացեալ Աստուած Աբրահամու, և ինքն դատի զաշխարհ նարդարութեան. քանզի ծնիցեալն մարդն յերկրի ի Կուսէ՝ ինքն էր որ հիմնեաց զերկիր, բարձրեալն. սա էր, յաղագս որոյ ասէր առաքեալն. «Աթոռ քո Աստուած, յաւիտեան յաւիտեան, գաւազան ուղղութեան գաւազան ար-
15 քայութեան քոյ. սիրեցեր զարդարութիւն և ատեցեր անիրաւութիւն. այսուիկ եււծ զքեզ Աստուած Աստուած քո ևւղմեծութեան, քան զհաւասարորդս քո»². «Եւ գու սկըզբանն Տէր զերկիր հիմնեցեր և գործք ձեռաց քոց են երկինք»³. քանզի աւծեալն առ ի յԱստուծոյ և հիմնացուցիչ
20 զերկիր իբր Աստուած ելով և մարմնով. ինքն էր որ նախ մարմնաւորութեամբն ետաց Յովբայ փոթորկաւ և ամպովք. «Ո՛ւր էիր ի հիմնէն ինձ զերկիր»⁴, և ըստ միոջէն՝ ըստ մարմնոյ յիսրայէլէ Քրիստոսն, ետին ի վերայ ամենեցուն Աստուած բարեբանեալ, յաւիտեանս ամէն⁵:

25 Հակաճառական երկրորդ զտմսէն Ղեւոնի, եւ սահմանն Քաղկեդոնի եղելոյ ժողովոյն՝ խնդրելով մեր եւ այլ աւրինակս.

- Արդ, վասն զի բազումս և աւգտակարս պիտառութիւնս* երանելեացն մերոց հարանց ընտրեցաք, հարկաւոր համարեցայ սերկս նախադրել զ՝ ի տոմսէն Ղեւոնի հայնոյութիւնս և սահմանս Քաղկեդոնի ժողովոյն և հերձուածողաց մարդոց վարդապետութիւնս, որոց բաղաձայնապէս** գտանին նախասացեալն տոմս և սահմանն ի
49r. Քաղկեդոնի ժողովոյն, իսկ ընդդիմակացս սրբոցն հարանց
35 վարդապետութեանց. իսկ յետ այսոցիկ ընդդէմ ասել ըստ կարի միտում նոցայցն հայնոյութեանց Տէրամբ, և

*) Լուսանցքում՝ «վկայութիւնս». **) Անդ՝ «ձայնակցաբար».

1) Հմմտ. Մաղմ. 2Ը. 10. 2) Մաղմ. ԽԴ. 7—8. հմմտ. եբր. Ա. 8. 3) Մաղմ. 2Ա. 26. 4) Յովբ. ԼԸ. 4. 5) Հովմ. Թ. 5.

առդնել պիտառութիւնս արդոցն հարանց՝ հաստատիւս առ ի մէնջ ասացելոցն, իսկ տառալիչք նախասացելոցն հայհոյութեանն հերձուածողաց, և նղովիչս զնոցայն ամուսնաբաշխութիւնս:

Ա. զլուխ հայհոյութեանց առաջին իրդոցն 5
Ղեովնայ.

Եւ իմաստութեանն շինաւղին իւր տուն ¹, Բանն մարմինն ևղ և տաղաւարեաց ի մեղ ², այս է՝ յայնմ մարմնի, զոր ետնն ի Մարիամա, և զոր հոգով կենդանութեան բանականի անձնաւորեաց: 10

Պիտառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայնին նախասացեալն ի Ղեովնայ.

Պաւղոսի Սամսացւոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Եթ՝ աւգտէ իմաստութիւն զմարդն որպէս աւգտէ ոչ ևս ինքն ժամանակ վնասեցի. բնականաց իսկ ի մարդում 15
յա(յա)միկ ընդ զսա ամենայն աւրինակաւ, և բնականաց իբր ոչ յոմեք (եր)բէք իբր էրն, որպէս հնա(րեցի) անմարմին 49v.
բնակել ի մարմնի, այս է բոլորում մարդում, այսպէս բնակէ, զի մի ի Դաւղայն աւձեալ աւտար իցէ իմաստութեանն, և մի իմաստութիւնն յայդում այսպէս բնակիցէ: 20

Եւ յէս այդոցն.

Ի միում Տէրն իշխանապէս ի սմա, քանզի և ի մարգարէսն էր և ի Մովսէսի և ի բազում տեալս, այդ առաւել ի Քրիստոսի իբր ի բազնի Աստուծոյ:

Նեսսարի հերձուածողի հայհոյութիւնք, որ յաղագս 25
հերմարդութեանն.

Խոստովանես, ասէ, զբազինն այդ ներբնակեցելումն շարայարեալ. թող Աստուծոյն Բանի շարայարիլ զբազինն զնմանի, մի զբնակեալն զԱստուած յիւրմէն մերկայութեա բազնէ, և մի զբազինն ի բնակեցելոցն որդեկոցս աստուածութենէն, մի զանդոցս զընտրութիւնսն և մի զարձեալ զարժանաւորութիւնն այսր անդր կորզեցես. քանզի անորիչ շարայարութիւնն և անխառն:

1) Առաւ. Թ. 1.

2) Յովհ. Ա. 14.

Նորին տեսակ ԻԲ.

50r.

Ձառ առասեմք . . . . . * ոչ յեղութիւնն աստուածային
բնութեանն առ ի մարմին, այլ զբնակութիւնն զառ ի
մարդն:

5

Նորին.

Կամիս և այլ ի վերայ այսորիկ զերրորդութեանն
ներգործութիւն. բնակեաց Որդին ի մարմնի, առկացոյց **
Հայրն մկրտեալ, ետեղծ ի Կուսին Հոգին:

Նորին տեսակ ԻԴ.

10

Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց նրմեղ ¹, այս է
զմերն զգեցաւ բնութիւն. քանզի տաղաւար Ը(ն)կալաւ
Բանն զմարդկութիւնս:

Թեոդորիսայ հեռնուածողի հայհոյութիւնք.

- Եթ' այսուհետև ոչ եղև մարմին Բանն, այլ մարմին
15 կենդանի և բնական ետ՝ ոչ ինքն բնութեամբ ի Կուսէն
ծնանի յղիցեալ, և ստեղծեալ և կերպացեալ, և սկիզբն
անտուտ գոլոյ առեալ և ընդ Հաւր եալ և ընդ Հաւր ծանու-
ցեալ և երկրպագեալ, այլ ինքեան բազին ի կուսական որո-
վայնի ստեղծեալ, առ գոյր ստեղծելումն և սաղմնացելումն
50v. 20 և կեր| . . . . . *** և ծնիցելումն . . . . ., *** զսուրբն զայն
Կոյսն Աստուածածին առասեմք, ոչ իբր զԱստուած բնու-
թեամբ ծնիչ, այլ իբր զմարդ ստեղծչին զնա միաւորեալ
Աստուծոյ:

Եւ յեռ այդոց.

25

- Եւ վասն զի ոչ ամենայն էր Աստուծոյն կերպի,
այլ բազին էր բնակիչ ունելով ըստ Պաւլոսի ձայնին,
քանզի ի նմա, ասէ, հաճեցաւ ամենլրումն Աստուածու-
թեան բնակել մարմնապէս՝ ոչ մարդածին, այլ Աստուա-
ծածին զկոյսն առասեմք. զմին ստեղծման և կերպութեան
30 և միաւորութեան, իսկ զմիւսն միաւորութեան եղեալ
առաստութիւն:

*) Մի անվերծանելի բառ.

**) Լուսանցքում՝ «բաղկա(ցոյց)».

***) բառի շարունակութիւնն անվերծանելի է.

****) մի ան-

վերծանելի բառ.

1) Յովհ. Ա. 14.

Հականառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ
Էւ նախ քան զնա հեռուածողացն.

Հերձուածողացն նորա վարդապետաց յայտնելով
զնորա ամպարշտութիւնն իբր հետեցելոյ իւր նոցայցն
վարդապետութեանց ենթակայեցի* յիրաւի զնոցանէ եղև- 5
լոց նզովիցն ի սրբոցն հարանց: Քանզի երանելի առա-
քեալն Պաւղոս զմարմնացեալն Աստուածն Բան հանդերձ
իւրով մարմնով Քրիստոս անուանեաց, և Աստուծոյ զաւ- 51բ.
րութիւն և իմաստութիւն զսա քարոզեաց ընդ երկնաւ:¹
Զի ոչ, որպէս նորում վարդապետի թուի, տաղաւարեաց 10
ի Մարեմայն մարդ Աստուածն Բան, իբր այդ ելով քան
զ' ի կուսէն ծնիցեալ Փրկիչն Քրիստոս Տէրն. քանզի տուն
անուանեաց նորա վարդապետ զ' ի Մարեմայն առեալ՝ բնա-
կել զԱստուածն Բան ի տանն աւրինազրէ, որպէս թուի
հերձուածողաց նորայն վարդապետաց. զի մի Աստուածն 15
Բան, որպէս ինքն կոչէ իմաստութիւն, թափեալ զինքն
գտանիցի, և մի տուեալ վասն մեր ի Հաւրէ՛ ըստ գերա-
զանցութեան սիրոյ. «Զի այսպէս սիրեաց Աստուած զաշ-
խարհ, ասէ Աւետարանիչն Յովաննէս, իբր զի զՈրդին
Իւր Մէնածին ևս վասն մեր»². այդ և զի մի Տէրն փա- 20
ռաց, այդ Տեառն փառաց տունն ասիցի զխաչն համբերիչն
զվասն մերն, և զմահն և զթաղումն և զյարութիւնն:

Այդ ոչ այսպէս ուսուցին աստուածային գրիցեալքն,
այդ զինքն Բանն մարմին եղեալ, տաղաւարեալ կամ բնա- 51բ.
կեալ ի մեզ ի մարդկան. «Քանզի բնակեցայց ի նոսա, ասէ,³
և առնացից և եղէց նոցա Աստուած, և ընքեանք եղիցին
իմ ժողովուրդ»³: Իսկ բնակել զՔրիստոս ի սիրտս մեր,
ազաւթէ երանելին Պաւղոս⁴, իսկ բնակել ի մարդում Աս-
տուծոյ միայնում յատուկ է, և ոչ մարդոյ: Եւ յառ երբա-
յեցիս թղթին գրիւստոսն Որդի հարազատ քարոզէ Հաւրն 30
և արարիչ բոլորեցուն, և գերունելով անբաղդատաբար ա-
մենայնի համանգամայն արարածոցս. «Քանզի, ասէ, և Մով-
սէս հաւատարիմն բոլորում տան նորա իբր բուժաւդ** առ
ի վկայութիւն խաւսեցելոցն. իսկ Քրիստոս իբր Որդի
ի տուն Նորա, որոյ տուն ևմք մեք»⁵: Իսկ Քրիստոսի իւր 35

*) Լուսանցքում՝ «պարտաւորեցիք». **) Անդ՝ «(ուզ?) ասաւոր
(ծ)առայ».

1) Տես Ա. Կորնթ. Ա. 24. 2) Յովհ. Գ. 16. 3) Եղեկ.
Լէ. 27 և այլուր. 4) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 6 կն. 5) Եբր. Գ. 5—6.

- 52r. *հչ տուն և հչ բնակիչ ասի նաստուածային գրիցելումն, թեպէտ և ուրեք մարդկայնովք վարի ձայնիւք վասն տընտեսութեանն, զի մի երևոյթ կարծիցի մարմնաւորութեան իւրոյ խորհուրդն, այդ ըստ ճշմարտութեանն մարդ եղեալ տնաւորինարար այն հաւատացի մնացեալն անյեղումն ընութեան: Քանզի եթ' Աստուած էր հանդերձեալն յերկրի երևել և ի կուսէ ծնանիլ, Իսայի մարգարէանայ ասելով. «Ահա Աստուած մեր դատաստան հատուցանէ և հատուցէ, Ինքն եկեացէ և կեցուցէ զմեզ. յայնժամ բացցին աչք կուրաց և ականջք իւլաց լուիցեն»¹, և ըստ միոջէքն: Եւ «Ահա Աստուած մեր, ահա Տէր գայ հարըստութեամբ և բազում իւր տիրականութեամբ»², և «Ահա Կոյս Նորովայնի կալցի և ծնցի որդի, և կարգացեն զանուն Նորա Եմմանուէդ»³. և զի «Կոչի անուն իւր մեծի խորհրդոյդոյ հրեշտակ, Աստուած հզաւոր»⁴: Եւ ինքն իսկ նախ քան զյաւիտեանց յաղագս ի կնոջէ ըստ մարմնոյ ծննդեանն տնաւորինականի մարգարէիւն ասէ. «Լուարո՛ւք ինձ կղզիք և հայեցարո՛ւք ազիւք, յետ բազում ամանակի կացցէ, ասէ Տէր, յորովայնէ մաւր իմոյ կոչեաց զանուն իմ»⁵: 52v. Ահա և զկամաւոր և անկիր և անճառելի յղութիւնն իւր զեկուցանէ Նորովայնի մաւր, և առանձինն մայր կոչէ զտուրբ Կոյսն, և անուն կոչեցեալ նմա առ ի Հաւրէ: Իսկ եթե տուն իւր չինեաց և յայնժամ ընակեաց ի Մարեմայն մարդ յԱստուծոյն Բան, արտաքոյ ելով ամենայնիւ ի չինեցելոյն տանէ, մինչ զի իննամսեա ամանակաւ զսա չինիցէ, այդ ելով քան զ' ի Մարեմայն իւր տուն, ապ' ուրեմն և ոչ չարառեցաւ անճառաբար մարմնացեալն յարգանդին Կուսին Աստուածն Բան, որպէս նմա թուի, և ոչ Աստուածածին սուրբն Կոյս, և իբր մնաց յղացեալն և ծնեալ 30 Կոյս: Այդ մարգարէն վկայէ և գոչէ զսորա ստութիւն, մանաւանդ իսկ ինքն Աստուածն Բան մարգարեիւն, ապա իբր առ Նոյն ծնիցեալն ի Կուսէն ասի մարգարեիւն. «Եւ Սեբոյիմացիք արք բա(ր)ձունք առ քեզ անցցեն և քեզ եղիցին ծառայք, և յետոյ քոց հետևեսցին կապեալք ձեռակապաւք, և ի քեզ աղաւթեսցեն, զի ի քեզ Աստուած է, և հչ է Աստուած բայց քո»⁶. ասէր իսկ ինքն Տէրն, եթե «Հայրն յիս մնալով առնէ զգործս Ինքն»⁷, և եթե*

¹) Եսայի ԼԵ. 4—5.

²) Եսայի Խ. 10.

³) Եսայի Է. 14.

⁴) Եսայի Թ. 6.

⁵) Եսայի ԽԹ. 1.

⁶) Եսայի ԽԵ. 14.

⁷) Յովհ. ԺԳ. 10.

«Հայրն իմ ընդ իս է և ի՛նչ եթող զիս միայն, զի ես հա-
ճոյս Նմա առնեմ յամենայն ժամ»¹, և «Հայրն իմ յիս և ես
ի՛Հաւր»². Եջ իսկ և Հոգին Սուրբ մարմնական տեսակաւ
իբր ազաւնի յերկնուստ և մնաց ի վերայ նորա³, զի այսպէս
ասէր Տէրն. «Հոգի Տեառն առ իս, որոյ սակս եաւծ զիս»⁴, 5
և ըստ միոջէքն: Վասն այսորիկ և բազին եասաց զիւրն մար-
մին. իբր աւծեալ տնաւրինաբար Սրբոյն Հոգւով և ունելով
նինքեան զՀայրն և զՀոգին Սուրբ. զի և մերքն մարմինք
իւրով* շնորհաւն կոչեացի բազին ի մեզն բնակեցելոյ Սրբ-
բոյ Հոգւոյն. «Զի անդամք եմք մարմնոյ Նորա»⁵ և «Ի լըր- 10
մանէ նորա մեք ամենեքեան եառաք»⁶, և «Եինիմք ի վի-
րայ հիման առաքելոցն և մարգարեից ելոյ ծայր անկիւ-
նուց ինքեան Յիսուսի Քրիստոսի, յորում ամենայն շինուած
յաւդակապեալ աճէ ի բազին սուրբ Տեաւմբ»⁷:

Այդ թեպէտ և էր ի նմա Հայրն և Հոգին Սուրբ, այդ 15
վկայէ մարգարեիւն, եթ' ոչ էր Աստուած բայց նորա⁸.
Քանզի մնալով Աստուած եղև անխառնաբար և անյեղապէս
մարդ, և նոյնազոյ էր Հաւր և Սրբոյ Հոգւոյն և յորժամ
եղև ըստ մեզ: Իսկ մարմնաւորութեանն և ծնելութեանն 20
նորա յեղանակ անճառելի և անպարիմանալի ամենեցունէ
և որպէս միայն գիտէ ինքն Մէնածինն Աստուած ընդ իւրումն
Հաւր և Հոգւոյն Սրբոյ: Քանզի և երանելի աւետարանիչն
Յովնանէս զ'նիսկզբանն Աստուածն Բան առ Աստուած,
որով ամենայն եղև՝ զսա մարմին եղեալ քարոզեաց, մնա-
լովն Աստուած, տաղաւարել ի մեզ՝ ի նա հաւատացեալս: 25
Քանզի և նախածին եղեալ ի բազում եղբարս, և տեսեալ
յառաքելոցն՝ վկայի և այսպէս փառս ունելով Մէնածնի առ
ի Հաւրէ, լի շնորհիւ և ճշմարտութեամբ. զի ի լրմանէ
Նորա մեք ամենեքեան եառաք զշնորհս Սրբոյ Հոգւոյն⁹,
և ընդունիչք նորա եղեաք. և երանելիքն իսկ հարք, որք 30
ի Նիկէա, զ' ի գոյացութենէն Հաւրն Աստուած յԱստու-
ծոյ զսա վասն մեր և վասն մերոյ փրկութեան ստորիջեալ
և մարմնացեալ և կրեալ և յարուցեալ ուսուցին, որպէս և
աւետարանիչն Յովնանէս. և ոչ ուրեք սուռն անուանե-
ցին զՔրիստոս, և զիմաստութիւնն կամ եթե զԱստուածն 35

*) Լուսանցքում՝ «նորա».

1) Յովհ. Ը. 29. ԺՁ. 32.

2) Յովհ. Թ. 38. ԹԳ. 10. 11.,

հմմտ. ԹԵ. 21.

3) հմմտ. Մատթ. Գ. 16., Մարկ. Ա. 10., Դուկ.

Գ. 22., Յովհ. Ա. 32—34.

4) Եսայի. ԿԱ. 1.

5) Եփես.

Ե. 30.

6) Յովհ. Ա. 16.

7) Եփես. Բ. 20—21.

8) հմմտ.

Եսայի ԽԵ. 14. և այլուր.

9) հմմտ. Յովհ. Ա. 1—14.

54r.

Բան ընակեալ ի նմա, այդ զմին և զնոյն, նոյնագոյ ևրով
 Հաւրն և Սրբոյ Հոգւոյն: Արդ, եթ' որպէս թուեցաւ
 ապականչին* աստուածայնոց զրիցելոցն և սրբոյ կանոնին,
 ընակեաց Աստուծոյն Բան ի Մարեմայ մարգումն, աս-
 5 տուածազգեստ էր մարդ Քրիստոսն, և ոչ եղև մարդ Աս-
 տուծոյն Բան՝ մնալովն Աստուած, այդ ի մարդ ընակեաց:
 Քանզի զայս յառաջիկայսն յայտնապէս ուսուցանէ շինե-
 րով ի վերայ չարապէս ի նմանէ գրեցելոյ հիմանն՝ Նեստո-
 րի հերժուածոյն:

10

Ի՞բր արդեւք ընակէ Քրիստոս յամենայն սուրբա, եթ'
 ոչ Աստուած գոյր և մարմնով. ասէ իսկ՝ նախ քան զԱր-
 բահամ եղանիւ ևս եւմ¹, և այս ըստ մարմնոյ Որդի ևրով
 Դաւթայ, քանզի միայնոյ Աստուծոյ յատուկ ի սուրբս
 ընակել: Իսկ զինչ աւելի սրբոյ մարգարեիցն երևեսցի ար-

15

դեւք ի Քրիստոսի. այդ ասացեալ և ցոյցեալ ահա, զի
 Մուսէս ընդ ընտոծինս կարգեալ Աստուծոյ, իսկ Քրիստոս
 ամենայնի Տէր, իբր Որդի Աստուծոյ և Աստուած. քանզի
 երկրպագի և յամենայն հրեշտակաց Աստուծոյ, և նովաւ
 ետրար զյաւիտեանս Հայրն եղելոյ նախնի ի բազում

54v.

20

եղբարս և վկայեցելոյ դարձեալ, եթե մնաց բացափայլումն
 և զծաւորութիւն ևնթակալացութեանն Հաւր, և ի նմա
 կեամբ և չարժիւթ և եմք: Քանզի նմա ասացաւ ի Դաւ-
 թայ և ի Պաւղոսէ. «Այնքա քո Աստուած յաւիտեանս յա-
 յիտենի»². քանզի ապաւանտութիւն մեզաց մերոց արա-

25

րեալ, պատուական արեամբ իւրով սրբեալ զմեզ և փըր-
 կանաւորեալ, նստաւ ընդ աջմէ Աստուծոյ՝ Աստուած ևրով
 մարմնով: Եւ զի պատուական արիւն նորա արիւն Աս-
 տուծոյ է՝ Պաւղոս ուսուցանէ առ յԵփեսոսէ երիցունսն
 ասելով. «Հայեցարուք ձեզ ինքեանց և ամենայնի հաւտիդ,

30

յորում զձեզ Հոգին Սուրբ եզ վերադիտաւդս**, հովուել
 զկկեղեցին Աստուծոյ, զոր ստացաւ արեամբ իւրով»³:
 Քանզի մի է Որդի Աստուծոյ Մէնածին, իբր Աստուած
 յԱստուծոյ և նախածին ներբազմաց եղբարց, ի ձեռն յա-
 զագս մեր կամաւոր իւրոյ թափմանն. ըստ որում եղև

35

մարդ տնաւորինաբար վասն մերոյն փրկութեան գոլով իսկ
 և այսպէս ըստ ընտելեան Աստուած և մարմնովն. «Քանզի

55r.

*) Լուսանցքում՝ «տարադ(ը)աւղի».

**) Անդ՝ «եպիսկոպոս».

1) Հմմտ. Յովհ. Ը, 58.

2) Սաղմ, ԽԳ. 7., երբ Ա. 8.

3) Գործք Ի, 28.

զէական ի սկզբանէ Աստուածն Բան կենդանութեան տե-
սաք, ասէ Փրկչին աշակերտն, և ձեռք մեր որոնեցին»¹.
«Քանզի եղեն ինքնատեսք և սպասաւորք Բանին», որպէս
ասէ Ղուկաս². քանզի անտեսանելին եղի տեսանելի մնա-
ցեալ նանյեղլի բնութեանն. քանզի ինքն է Աստուած մեր 5
և «Ի վերայ երկրի երեսեցաւ և ընդ մարդկան շրջեցաւ³,
և յայտնեցաւ մեզ Աստուած ելով Տէր, մարդ եղեալ ան-
խառնաբար, և ոչ անմարմնապէս երեսեալ ի վերայ երկրի:
Քանզի ուսուցանէր մի զինքն ևալ իւրով մարմնովն ասե-
լով. «Ես եմ հայն կենդանի յերկնուստն իջեալ. եթե ոք 10
ուտիցէ յայսմանէ հացէ, կեցցէ յաւիտեան. և հայն իսկ,
զոր ես տաց, մարմինս իմ է՝ յաղագս աշխարհի կենդանու-
թեան»⁴. և դարձեալ՝ «Եթ՝ ոչ ուտիցէք զմարմին Որդւոյ
Մարդոյ և ըմպիցէք զնորա արիւնն, ոչ ունիք կենդանու-
թիւն ի ձեզ. ուտաւոյն զիմ մարմին և ըմպաւոյն զիմ արիւն, 15
ունի կենդանութիւն յաւիտեանական, և ես յարուցից զնա
ի վերջնում աւուր⁵:|Եւ սոցուն ի վերայ բերէ. «Ուտաւոյն
զիս և նա կեցցէ վասն իմ, քանզի ես եմ, ասէ, հայն
յերկնուստ իջեալ և կենդանութեան տուիչ աշխարհի»⁶:
Տեսանէս զի ամենուրեք մի զինքն քարոզէ հանգերձ իւ- 20
րով մարմնովն՝ ինքն գոլով և յերկնուստ իբր Աստուած և
ի կուսէն իբր Որդի մարդոյ: Ասէ. իսկ Յովաննէս աշա-
կերտն յաղագս տեսցելոյն և որոնացելոյն ի նմանէ Որդ-
ւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի. «Սա է ճշմարիտն Աս-
տուած և կենդանութիւն յաւիտեանական»⁷: Եւ Պաւղոս 25
նմանապէս զՔրիստոս ունելով նինքեան խաւաղ, խոստո-
ւմանեաց զՔրիստոս ի հրեից ըստ մարմնոյ, զ՝ ի վերայն
ամենեցուն Աստուածն բարեբանեալ յաւիտեանս զնա խոս-
տովմանեաց⁸: Եւ յայդում դարձեալ թղթի ասէ. «Ըստ
յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ և Փրկչին մերոյ 30
Յիսուսի Քրիստոսի»⁹. և այդուր դարձեալ բացերևոց է յա-
ղագս ամանայնի կատարաւոր զցանկութիւնս մարմնոյ, և ոչ
ոգևով զնա գնացելոյն¹⁰, իբր ոչ ընկալցի ժառանգութիւն
յարքայութեանն Քրիստոսի և Աստուծոյ: Իմաստութիւն
այսուհետև Աստուծոյ այս է. Քրիստոս ճշմարիտ չինեաց ին- 35
քեան տուն հոգեկան զ՝ ի նայն հաւատացեալս. վասն այ-

55v.

56r.

¹) Ա. Յովհ. Ա. 1.

²) Ղուկ. Ա. 2.

³) Բարուք Գ. 38.

⁴) Յովհ. 2. 51—52.

⁵) Յովհ. 2. 54—55.

⁶) Յովհ. 2.

58—59.

⁷) Ա. Յովհ. Ե. 20.

⁸) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 5.

⁹) Տիտոս Բ. 13.

¹⁰) Հմմտ. Ա. Պետր. Բ. 11.

սորիկ և զկամաւորն և . . . * կայեաց թափումն ան-
թափ . . . ** զբնութիւնն իբր Աստուած, և զաղ(ք)ատու-
թեանս մերոյ զամենայն իւր արարեալ, զի մէք փարթա-
մասցուք ի ձեռն ի նայն հաւատոյ և բնակութիւն նորա
5 և զիցուք սրբով մկրտութեամբն յաւէտ փարթամացեալք
առ ի նմանէ տուեցելոյ շնորհի Սրբով Հոգւովն, սակա
բոյ ընդ մեզ է մինչ ի սպառունն յաւիտեանս: Աստուած
ուրեմն էր Գրիստոսն ներբնակեալն և ներձեմեալն նմեզ,
և յերկրի երևեալ և ընդ մարդկան շրջեցեալն, ի ձեռն
10 փշմանն շնորհաւորն առաքելոցն զՀոգին Սուրբ, իբր Աս-
տուած, որոյ և ժողովուրդ յատուկ եմք ըստ հրեշտակա-
պետի ձայնին, «Զի կոչեացես, ասէ, զանուն նորա Յի-
սուս, զի ինքն ապրեցուցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց
իւրեանց»¹:

15 Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց
եւ Եպիսկապոսաց, հաստաթիջ առ ի մէնջ ասա-
ցելոցն, իսկ ի բաց տապալիջ զամպարիսս նա-
խանառելոց ներձուածողացն աղանդս.

56. 20 ի բղբոյն ու առ Պրոգրոնիոն.
Նրանելոյն Յուդիայ Եպիսկապոսապետի Հռովմա|

Իսկ քարոզի առ լրումն հաւատոյ և (մարմնանալ?) ***
ի կուէէ Աստուծոյն Բան և տաղաւարել ի մարդկան, ոչ
մարդով ներգործեալ, քանզի այս ի վերայ մարդարեւիցն է
և առաքելոցն:

25 Նրանելոյ Գրիգորի Սեանչեազործի.

Եթ' ոք ասէ այդ զնախ քան զյաւիտեանս Որդի
Աստուծոյ, և այդ ի վերջինսս, և ոչ խոստովանի զնոյն
նախայաւիտեանական, զնոյն առ վերջնովք, որպէս գրեալ է,
Նշովեսցի:

30 Նրանելոյ Գրիգորի Նազանգացոյ.

Եթ' ոք ստեղծեալ ասէ զմարդն, ապա բնդ մտեալ
զԱստուած, զատապարտեալ, քանզի ոչ ծնելութիւն Աս-
տուծոյ այս, այդ փախուստ ծնելութեան:

*) Մի քանի տառ չկայ. չափազանց հնութիւնից մագաղաթը
ծակծկուել է.   **) Նոյնպէս.   ***) Նոյնպէս.

1) Մատթ. Ա. 21.

Նրանցիւոյ Կիւրդի եպիսկոպոսապետի Աղեփանդրեայ
նշանակումն Ե.

Որ ոք համարձակի ասել աստուածազգեստ մարդ
զԳրիստոսն, և ոչ առաւել Աստուած գոյ ըստ ճշմարտու-
թեան, իբր որդի մի և բնութեամբ, ըստ որում եղև մար- 5
մին Բանն, և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և
մարմնոյ, նշով եղիցի:

Նորին՝ ի Երջանական քրթոցն ուր զՆեստորէ.

... * աղէ, ով լաւագոյնք, բնական միայն ի մար- 57r.
դում զԱստուածն ** Բան բաւականացէ արգ(ևւք) առ ի 10
Թափիլ զնա, և զգոյշ ... *** եթ՝ այսպէս զգեցաւ զծառա-
յին կերպ և այսպէս նմա լինիցի արգևւք Թափմանն յե-
ղանակ, և զի ասաւդին լսեմ սրբոյ առաքելոցն. «Եթ՝
ոք սիրէ զիս, զբանն իմ պահեսցէ և Հայր իմ սիրեսցէ
զնա, և առ նա եկեսցուք և վանա առ նմա արասցուք»¹: 15

Լսեա իբր ի սիրելիսն զնա բնակալիցի իւր ևսայ և
զինքն զԱստուածն և զՀայր. արգևւք և զինքն Թափեցեալ
կարծեսցուք, և զնմանն համբերել նուաաստութիւն զՈրդւոյ
և զծառայի կերպն առնուլ, զի զսիրչացն զնա զանձինս
իւր առնէ վանս: Չինչ իսկ ողին բնակեալն ի մեզ. ար- 20
դևւք և նա զնեմարգութեան ի բաց ընու տնաւրէնութիւն,
չոր ի ձեռն միայնուոյ Որդւոյ գործեցեալ ասեմք, ամենե-
ցունն փրկութեանն սակս և կենդանութեան. տար ի բաց
յայսպիսուոյ աւելորդէ և անիմաստէ ամենեկն ունայնաբա-
նութենէ. նուաաստացոյց այսուհետև զինքն ի կերպի և 25
հանդիտութեան Աստուծոյ և Հաւր Բանն, յ(որժ)ամ **** 57v.
ևղեալ մարմին. ըստ որում ասէ Յովաննէս, ծնանի ի
կնոջէ, «որ ծնելութիւնն ունէր զ'ի յԱստուծոյ»² և ի Հաւ-
րէ, և զ(ը)ստ մեզն համբերեաց կրել վասն մեր:

Նւ յեճ այդոց.

30

Այսպէս իմացիս զ' ի յԱստուծոյ բուսեալն Բան, զկա-
մաւորն համբերել Թափումն, այսպէս նուաաստացոյց զինքն

*) Մի անվերծանելի բառ.   **) մագաղաթիւ ծակծկուած է
և փշացած.   ***) մի բառ ծակծկուած տեղում.   ****) փակագծի
մէջ զբոլոր լրացրել ենք մենք. այստեղ էլ մագաղաթիւ ծակծկուած է.

1) Յովհ. Թ. 23.

2) Ա. Յովհ. Ե. 1.

կերպ ծառայի առեալ ըստ բնութեան իւրում ազատն, այսպէս զսերմանէ Աբրահամու բռնահարեաց և հաւասարեաց արեան և մարմնոյ: Զի թիւ մարդ իմանի սոսկ ըստ մեզ, իբր միւսոյ քան զինքն բնակապէս բռնահարեաց
 5 զսերմանէ Աբրահամու, և իբր իւրում մարմնոյ հաւասարել ասի, զի ըստ ամենայնի եղբարց նմանեսցէ. քանզի ոմանց նմանիլ ասացեալն, յաննմանէ ուստեմա առ պարտն նմանիլ ընթանայ: Բռնահարեաց այսուհետեւ զսերմանէ Աբրահամու, և հաւասարեաց արեան և մարմնոյ Աստու-
 10 ծոյն Բան, իւր արարեալ մարմին զ' ի կնոջէն, զի մի միայն զոյիցէ Աստուած, այլ ահա և մարդ եղեալ ըստ մեզ իմանայցի միաւորութեամբն:

58r.

Նորին՝ յեկրորդ քլրոյն որ առ Նեստորիոս, որոյ սկիզբնն ունայնաբանեն է.

15 Քանզի ոչ ասեմք եթե բանին բնութիւն յայդ փոխարարեալ, եղև մարմին այդ և ոչ եթե ի բոլոր մարդն փոխարկեցաւ, որ յանձնէ և ի մարմնոյն էր, այլ զայն առաւել, եթե մարմին ներանձնական անձամբ բանականաւ, միաւորեաց Բանն իւր ըստ ենթակացութեան՝ անձառա-
 20 բար և անպարիմացապէս եղև մարդ և հմայեցաւ որդի մարդոյ. ոչ ըստ կամութեան միայն կամ հաճութեան, այլ և ոչ իբր առնդունելութեան զիմաց միայնոյ:

Եւ յեւ այլոց.

Այսպէս զՔրիստոս մի և Տէր խոստովանեմք. ոչ իբր
 25 մարդ երկրպագակցեմք Բանին, զի մի հատման երևութիւն առ ի ներքս դատեցի սակս ասելոյ զկիցն, այլ իբր մի և զնոյն երկրպագելով. զի ոչ աւտար բանին մարմինն իւր, ընդ որում և ինքեան* զահակցէ Հաւր, ոչ իբր երկուց դարձեալ զահակցաւաց որդւոյ, այլ իւր միոյ ըստ
 58r. 30 միաւորութեան իւրով մարմնով, իսկ եթե ըստ ենթակացութեան միաւորութեանն, կամ իբր անմերձանալի**, կամ անգեղադէշ խորեմք, անկանիմք յերկուս ասել որդիս, քանզի հարկ է զամենայն որոշել և ասել զմին մարդ առանձինն որդւոյն կոչութեամբ պատուեալ, իսկ
 35 զմիւսն առանձինն զարձեալ զԱստուծոյն Բան որդութեան անուն իսկ և ինչ ունելով բնականապէս:

*) Լուսանցքում՝ «իւրոյ».

**) Անդ՝ «անհասանելի».

Եւ դարձեալ.

Քանզի ոչ եասաց զբիցեալն, եթե Բանն մարդոյ դէմն
միաւորեաց ինքեան, այդ եթ' եղև մարմին¹. Իսկ մարմին
եղանիլ զԲանն ոչինչ այդ է, եթ' ոչ զի նմանապէս մեզ
հաւասարեաց արեան և մարմնոյ և իւր մարմին զմերն եւ
բարև յառաջ եկն մարդ ի կնոջէ, ոչ ի բաց արկեալ զգորն
Աստուած, և յԱստուծոյ ծնանիլ, այդ և առնով մարմին
մնալ որպէս էրն:

Նորին՝ յերրորդ քոթոյն որ առ Նեստորիոս, որոյ սկիզբն
Փրկչին մեռոյ.

10

Այդ և ոչ զայն ասեմք եթև բնականաց Աստուծոյն Բան
իբր ի մարդուս հասարակականի զ' ի սրբոյ Կուսէ ծնից-
եալն, զի մի աստուածազգեստ մարդ իմանայցի Քրիս- 59ր.
տոս:

Նորին՝ ի պարապմանցն.

15

Եթ' աստուածազգեստ էր մարդ Քրիստոսն, բազին
ապա և ինքն եղև Աստուծոյ. իբր արգելք ի մեզ է Քրիս-
տոսն, արգելք իբր բազին ի բազինս. եթև մանաւանդ իբր
Աստուած ի բազինս հոգւով, իբր արգելք է կենդանարար
մարմին իւր և միայնուոյ. քանզի պարտ գոլ այսպիսի և 20
զայլոցն, յորս բնականաց բոլորեցունն Աստուած:

Նորին՝ ի պարապմանցն եւ ունի զմակագրութիւնն
պարապումն, իբր պարս իմանալ զԲանն մարմին եղեւ եւ
սաղաւարեաց ի մեզ², եւ զի՞նչ յեղանակ առաքի Աստուած
եղով Բանն եւ իբր յատուկ ինքեան մարմին ասի. 25

Նկատեա ինձ զԱստուածազան աւետարանիչն զբոլորն
քաջարուեստաբար պսակել կամեցեալ մարդոյն բնութիւն,
ասաց իսկ ի մեզ տաղաւարել զԲանն, ոչ այդոյ իրեք սակս,
որպէս ինչ թուի գործեցեալ Բանին զներմարդութիւնն,
եթ' ոչ զի և մեք զնա իբր բնությունութեամբ փարթամաւ 30
ցուք Սրբով Հոգւով, զարգեգրութեանն ինչն շահիմք:

Նորին՝ դարձեալ ի պարապմանց, իսկ ունի զմակա-
դրութիւն պարապումն, զի ոչ աստուածազգեստ մարդ
զՔրիստոսն, այդ եւ ոչ վայրապար իմարդ բնակեաց Աս- 59ր.

1) Հմմտ. Յովհ. Ա. 14.

2) Հմմտ. Յովհ. Ա. 14.

տուծոյն Բան, այդ եղեւ առաւել մարմին, կամ եթե կասարեւապէս մարդ, ըստ գրիցելումն.

Մարդ այսուհետեւ եղև ճշմարտապէս, այն որով եւրար զյաւիտեանս Աստուածն և Հայր և ոչ որպէս կարծեն
 5 ոմանք ի մարդում եղև, զի և իբր մարդ իմանայցի առ ի մէնջ, զԱստուած ունելով դարանացեալ. զի եթե ասեն զայս այսպէս ունել, և հաւատացին ճշմարտապէս, աւելորդ յայտնեսցի ասելով երանելի աւետարանիչն Յովաննէս. «Եւ Բանն մարմին եղև». զի զմէնջ ևս պէտք ներմարդութեանն
 10 և մարմնաւն ասել զԱստուծոյն Բան, եթ' ոչ եղևն մարմին' զըստ մեզն եղանել զեկուցանէ. և ներմարդութեանն զաւրութիւն մարդ ըստ մեզ եղեալ յուցանէ զնա հանդերձ մնալով և գեր զմեզ մանաւանդ և գեր քան զամենայն արարած: Արժանաւոր հա խորիմ զ' ի մտածութեանցն
 15 քաջաց զիւտս ի վերայ բերել որոց ասացին, և հաւատացուցանել, եթ' եղև մարդ Մէնածինն և է Աստուած և ընդ մարմնոյն, և ոչ ևս առաւել բնականց ի մարդ, աստուածազգեաւ զնա կատարելով, որպէս երբեմն և յայդս, որ և եղեն ընդունիչք Աստուածութեանն նորա:

60r.

20 Բ. Երկրորդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ.

Ապրեցելոյ այսուհետեւ յատկութեանն երկաքանչիւրոյ բնութեանն, և առ մի դէմս եկալիցելոյ ամբարձալ Աստուածութենէն նուաստութիւն, իսկ ի կարութենէն
 25 անկարութիւնն և յանմահէն մահկանացուն:

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայնեն նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Պաւղոսի Սամոսացոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Բանն ի Հոգւոյն Սրբոյ ոչ ծնաւ Բանն մարդ ոչ էր,
 30 ի մարդ բնականց Աշրահամ, Դաւիթ. Բան ոչ ծնաւ, այլ նոքա ամենեքեան, ածին ի փոխունակութենէ, զ' ի ծնելութենէն առ յայս կազմեալ փրկութիւն ի կոյսն Մարիամ:

Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք եւ կան յերկ-
 35 րորդ գիրսն երանելիոյն Կիւրիղի որ գնեստորէ.

Երկոցուն ճոխութիւնն հաւասար, երկոցուն նոյն ար-
ժանաւորութիւն բնութեանցն մնացելոց, խոստովանեա
զարժանաւորութեանն միաւորութիւն:

Նորին՝ յերկրորդ գրոցն գլխոյ Զ.

Եւ ոչ դարձեալ այդ որդի և այլ միւս, այլ ինք 5 60v.
որդի է կրկնակ, ոչ արժանաւորութեամբ, այլ բնութեամբ:

Նորին՝ յերրորդ գրոցն գլխոյ Զ.

Զկրկնակա առ Քրիստոսն որոշեմ բնութիւնս. քան-
զի կրկնակք ահա բնութեամբ, իսկ արժանաւորութեամբ
միակնաք. քանզի բնութեանցն ճոխութիւն սակա չա- 10
րայարութեանն մու բնութեանցն նընտանի կարգաւո-
րութեան յամենայն ժամ մնացելոց, իսկ արժանաւորու-
թեանն չարայարեցելոյ առ ճոխութիւն որպէս նախա-
սացաք միակնա:

Թեւոդորիսայ հերձուածողի հայնոյութիւնք ի հա- 15
կանառութեանն որ առ երրորդ նշանումն.

Ի՞բր արդեւք ամպարչտութեանն գրէ զյատկու-
թիւն բնութեանցն բաժանաւղս զնախայաւախենին Աս-
տուծոյ և զվերջնովք աւուրբք առեցելոյ մարդոյն:

Նորին՝ ի հականառութեանն հինգերրորդի նշանին. 20

Ապ՝ ուրեմն հասարակութեան անուամբն վարեցեալք
իբր մի որդի կրկրպագեմք զառաւղն և զառեալն, իսկ
զբնութեանցն զանազանութիւն ճանաչեմք:

Նորին՝ ի հականառութեանն ութերրորդ նշանին.

Ապ՝ ուրեմն երկաքանչիւրոյ բնութեանն յատուկան 25 61r.
ասելով . . . . * խոստովանեմք Քրիստոս:

Նորին՝ ի հականառութեանն տասներորդ նշանին.

Ոչ ի մարմնոյ բնութիւն ան(յ)եղլին յեղաւ բնութիւնն,
այլ մարդկային եռ բնութիւն, և զայս գեր զհասարակա-
կան զքահանայապետս կացոյց: 30

*) Մի բառ անվերծանելի.

Հակահառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնա
Եւ նախ քան զնա հետնուածողացն.

- Եթե մարդ բացակատարեցաւ հասարակական նար-
գանդի Կուսին և յետ այսորիկ յարակցեաց Աստուածուն
5 Բանի ունակութեան շարայարութեամբ, քանզի զայս ահա
եղիւր քեզ հիմն ամպարչտութեան, որպէս և Նեստորի թուի
և այլոց քոց վարդապետաց, յէ (?) մարդ, կարէ ապրիլ
յատկութիւն երկա(քա)նչիւրոյ բնութեանն, որպէս զուգ
աղանդես. զի և մի Աստուածն Բան մարդ եղեալ անյե-
10 զաբար և ըստ ճշմարտութեան հաւատացի, և մի յարակ-
ցեալն մարդ Աստուած գոյ հաւատացի ըստ ճշմարտու-
թեանն. ապ' ուրեմն և ոչ ի կուսէ Աստուած ծնիցաւ ըստ
քեզ, այլ մարդ սոսկ. քանզի յատուկ մարդոյ զ' ի կնոջէն
61v. ծնանիլ. և իբր' Աստուածածին Կոյսն քարոզի ընդ երկնաւս,
15 եթ' ոչ Աստուած է ծնիցեալն ի սրբոյն Կուսէ մարմնացեալ,
որոյ և նուաստքն և կարեորք, ախտակիրութիւնք և առնե-
լութիւնք յատուկ իւր ըստ ճշմարտութեան է. և իբր
երկաքանչիւրն բնութիւն, որպէս զու ասացեր, ի մի դէմ
կարէ էակցիլ ըստ մարդկայինս իմացմունս. ուր մտանելոյ
20 զիմին միոյ բնութեան, ասա ինձ: Քանզի ոչ է բնութիւն
անդէմ, այլ է յայտ իբր ըստ ընտանութեան ի մեն (?) որ-
պէս և ի վերայ մեր. այսպէս համարիս զԱստուածն Բան
ընտանացեալ ունակաբար նուաստին և անկարի և մահ-
կանացու մարդոյն, զաստուածային բնակութիւն փարթա-
25 մացելոյն, որպէս և Նեստորի թուի, իբր յորժամ ասէ
յաղագս Սամուէղի Աստուած. «Ոչ գքեզ անարդեցին, այլ
զիս, առ յոչ թագաւորել ի նոսա».¹ և «Լսաւն ձեզ ինձ
լսէ. և արհամարհիչն զձեզ զիս արհամարհէ»², և «Զորչափ
արարէք միում այսոցիկ տրպոցս, ինձ արարէք»³, ի նոյն
30 իսկ փրկչէն ասացեալ: Այլ ոչ այսպէս ի վերայ Քրիստոսի
62r. խորհմբ, մի լիցի. և ոչ մարդկայնութք մտածութեամբք
զըստ նմայն խորհուրդ արտախուզել ձեռնարկեմբ մեր
այլ հաւատամբ որպէս առննկալաք ի սրբոյ և Աստուածա-
շունչ գրիցելոյն*, զի վասն մեր աղքատացա(ւ) կամաւո-
35 բապէս, բառացի կրով Աստուծոյն Բան և եղև մարդ ըստ
ճշմարտութեան մնալով անյեղի իբր Աստուած, և զամե-
նայն կարացեալ, և յատուկ իւր մարմնացելոյն Աստուծոյն

*) Լուսանցքում՝ «գրութիւնէն».

1) Ա. Թագ. Ը. 7.

2) Ղուկ. Ժ. 16.

3) Մատթ. ԻԵ. 40.

Բանի հաւատամք գոլ և զաստուածաւայելուչն և զմարդկայինս սակս ըստ մեզն տնաւրէնութեան. քանզի ըստ բնութեան եալ Աստուած և մնացեալ միշտ Աստուած, եղև ըստ տնաւրէնութեան մարդ սակս մերոյն փրկութեան: Քանզի ոչ բնութեան ունի Բան Աստուծոյ մարմնաւորու- 5
թիւնն, այլ տնաւրէնութեան, զեր զբնութիւնն գործեցելոյ յԱստուծոյ ի հասարակական և մարդկային մերմէ բնութե- նէս, կամ գոյացութենես, սակս որոյ և հոմաբուն, և հոմազոյ և հոմասեռ մեզ ասի ըստ տնաւրէնութեանն Բանի կամ զ՝ ի կնոջէն ծնելութենէ. այլ և ոչ բնութիւն և ոչ գո- 10
յացութիւն հասարակականի ուրումն մարդոյ ասացեալ է 62v.
Երբեք անկրականն և հոմասեռն մեզ մարմին Աստուծոյն Բանի. զի և ոչ ենթակացեաց ըստ (ը)նքեան, քանզի ի պարաուութեան* Բանին զենթակացութիւնն ընկալաւ. այլ մարմին Քրիստոսի ասի և մարմին Աստուծոյն Բանի 15
և մարմին կենդանաւործիչ յամենեցունց ուղիղս խորհել սովորելոցն, ասի և հաւատանայ: Քանզի և Քրիստոսի քա- հանայազործք ի ձեռն փոխատուութեան աստուածայնոց խորհրդոցն այսպէս զնա քարոզել սովորեցաք ժողովրդոց, նոցա առ լսելով մեզ զամէնն, և ոչ ոք երևի ասացեալ 20
զնա ի ժամանակի բաշխմանն այնորիկ, մարմին հասարա- կական մարդոյ կամ բնութիւն մարդոյ կամ գոյացութիւն մարդոյ, այլ մարմին Աստուծոյն Բանի կենաւործիչ զնա քարոզեմք, ըստ նորին Տեառն վարդապետութեան և առ- տուութեան: Դաւաբեցեն այսուհետև զերկուան բնութիւնս 25
մեզ ի սահման հաւատոյ քարոզիչքն, իբր աւտարացեալք յուղիղ խորհել սովորելոցն, որպէս ուսուցին զմեզ իս- կըզբանէ ինքնատեսք և սպասաւորք եղեալք Բանին¹ և յետ 63r.
նոցայն ուղղափառք վարդապետք եկեղեցեաց եղեալք:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց 30
եւ եպիսկոպոսաց հաստատիւք առ ի մէնք ասա- ցելոցն, իսկ ի բաց տալալիւք զամպարեաց նա- խասացելոց հեռուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Յուլիայ եպիսկոպոսապետի Հովովայ՝ ի քրթոյն որ առ Պրոգրոկիոն. 35

Կատարեալ Աստուած նշմարմնի, կատարեալ մարդ նոգիւղ. ոչ երկու որդիք, իբր մին հարազատ որդի վերառ-

*) Լուսանցբում՝ «յղենալ».

1) Դուկ. Ա. 2.

նշով զմարդ, իսկ միւսն մահկանացու մարդ վերառեալն յԱստուծոյ, այդ մի Մէնածին ներկնի մէնածին ի վերայ երկրի.

Երանելոյ Փիղիկայ եպիսկապոսապետի Հռովմայ եւ վկայի.

- 5 Իսկ յաղագս մարմնաւորութեան Բանին և հաւատոյ, հաւատաւք ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, զ' ի սրբոյ Կուսէ Մարեմայ ծնիցեալն. զի ինքն է Աստուծոյն մշտնջենաւոր Որդի և Բան, և ոչ մարդ յԱստուծոյ առեալ, զի այդ իցէ քան զնա. քանզի և ոչ մարդ եառ Աստուծոյն Որդի,
- 10 զի այդ իցէ քան զինքն, այդ Աստուած ելով կատարեալ, եղև համանգամայն և մարդ կատարեալ, մարմնացեալ ի Կուսէ:

63v. Երանելոյ Կիւրիդիի եպիսկապոսապետի Աղեբ|սանդրեայ, Դ. ճգովմանէ.

- 15 Զամենայն յայտահետև զյաւետարանսն ձայնս, և զմարդկայինս և զաստուածավայելուչս միում զիմի առյարեացուք. վասն զի մի որդի հաւատաւք գոլ զՔրիստոս Յիսուսն, այս է ներմարդացեալ և մարմնացեալ զԱստուծոյն Բան:

Եւ յե՛ս սակաւուց.

- 20 Իսկ տարակայուցիւնքն և ի բաց բաժանիւնք ի մարդ յատկապէս իբր այդ ելով քան զ' ի յԱստուծոյն Բան և յԱստուած յատկապէս, իբր այդ գոլով որդի, երկուս ասելով որդիս, ստորաբերին յիրաւի զաւրութեամբ առաջակացելոյ նշովմանս:

- 25 Նորին՝ ի թղթոյն ու առ Նեստորիոս.

Իսկ զնաւետարանս Փրկչին մերոյ ձայնս, ոչ ենթակացութեամբք երկուք, այդ և ոչ զիմաւք երկուք բաժանեմք. զի ոչ է կրկնապատիկ մուն և միայն Քրիստոս, թեպէտ և յերկուց իմանայցի. և զանազան իրաց իմաստութիւն զանբաժանելին հաւաքեալ, որպէս ահա և մարդ յանձնէ իմանի և ի մարմնոյ, և ոչ կրկնապատիկ առաւել, այդ մու յերկակացն:

Նորին՝ յորոց զՆեստորէ.

64r.

Արդ՝ ոչ վասն զի մարմին առեալ յԱստուծոյ|հաւրէ

Բանն յառաջ եկն մարդ ըստ մեզ, այսր սակս պատճառի
անուանիցի և կրկնապատիկ:

Նորին՝ յառձայնական բանեն.

Որպէս այսուհետեւ եղև յատուկ* մարդկութեանն
Մէնածինն, սակս միաւորելով Բանին ըստ պատահմանն 5
տնաւրէնականին, այսպէս յատուկ** Բանին և ի բազում
եղբարս, և նախճին սակս միաւորելոյն մարմնի:

Նորին՝ ի քղթոյն ուր առ Վաղեհիանոս.

Աղէ, ուր ուրեք ապա մին դէմ, ասան ինձ. քանզի մի
դէմ Քրիստոսի պատճառեն ասել, իսկ երկուս ենթակացու- 10
թիւնս առանձինն և ըստ մասին կացելոց. եղիցին ուրեմն
ամենայնիւ և դէմք երկու. այդ մտանեն աւրինադիրք իւ-
րեանց թուեցեալքն, իբր ուղղապէս ունելով ամենայն ու-
րեք և ամենայնի հարստացուցանել. քանզի բաժանելով,
ասէ, զենթակացութիւնսն, միացուցանեմք զդէմն, և իբր ոչ 15
անհաւան և անուսուսն և անհնարական:

Նորին՝ ի նոյն քղթոյ.

Քանզի մի Քրիստոս և որդի խոստովանել ստեղծանեն,
և մի նորադէմ ասեն. իսկ բաժանելով յենթակացութիւնս 64v.
երկուս զատուցեալս և տարազնացեալս իրերաց, յամենայն 20
զխորհրդոյն թիւրեն բան:

Երանելոյն Թեոդոսեայ Եպիսկոպոսի Անկիւրայ.

Քանզի անկարելի համանգամայն և պահել զմիաւո-
րութիւնն, և զիւրաքանչիւր ըստ յատկութեան զիտել:

Գ. Երրորդ գլուխ հայնոյութեանց ի քղթոյն 25
Ղեւովնայ.

Քանզի պահէ երկաքանչիւր բնութիւն աննհատա-
բար*** զինքեանն յատկութիւն. և որպէս ոչ ի բաց բառ-
նայ զճառային կերպ Աստուծոյ կերպն, այսպէս զԱստու-
ծոյ կերպն ծառային կերպաւորութիւն ոչ պակասեցուցանէ: 30

*) Լուսանցքում՝ «իւր»   **) Անդ՝ «իւր».

***) Անդ՝

«աննուպարար».

Պիսառութիւնք հեռուածողացն, որոց ձայ-
նակիցք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հեռուածողի հայհոյութիւնք.

Ասա զառաւելն եթ' Աստուած, յաւել զառեալն եթե
5 ծառայի կերպ, ի վերայ ամ յետ այսոցիկ զշարայարութեանն
արժանաւորութիւն, եթե երկոցուն ճոխութիւնն հասարակ,
զի երկոցուն նոյն արժանաւորութիւն բնութեանցն մնացե-
լոց, խոստովանեա զարժանաւորութեանն միաւորութիւն:

65r. Թեոդորէայ հեռուածողի հայհոյութիւնք.

10 Մի նորապէս(?) բազում անգամ ասացի զփառաբա-
նութիւնն առաջարեւմբ Տեառն Քրիստոսի, և զնոյն ի մի-
ասին Աստուած և մարդ խոստովանեմք. զի զայս զմեզ միա-
ւորութեանն ուսոյց Բան, իսկ զբնութեանցն յատկութիւնս
ոչ խորեմք ասել:

15 Նորին՝ կամ եթ' անդրեայ.

Քանզի որդութեանն յետ միաւորութեանն ներկա-
քանչիւրում բնութեանն մի, ոչ անջատելոց յիրերաց. զի
ոչ յետ միաւորութեան անջատումն ի վերայ եղև, քանզի
մնայ յաւիտենական միաւորութիւնն:

20 Նորին զնզովմանն կամ եթ' անդրեայ.

Եւ ո՞վ առնկալցի բնական զաստուածային միա-
ւորութիւնն խորհրդոց տնաւրէնութեանն. քանզի եթե
բնական միաւորութիւն, ո՞ւր չնորհն, ո՞ւր աստուածային
խորհուրդն. քանզի բնութիւնք, որպէս ուսաք, մի հաղ առ-
25 կարգաւղէն Աստուծոյ կարգեալք, հարկաւորաց հետու-
թեանց ծառայեն:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ
եւ նախ քան զնա հեռուածողաց.

Դարձեալ նայսոսիկ զժնէաբար և անծածկելի դի-
65v. 30 մաւ բաժանել ձեռնարկէ զՔրիստոսի խորհուրդն. քանզի
զերկաքանչիւր բնութիւնն և նյառաջ ասացեալսն եղ ի վե-
րայ Քրիստոսի, երկուս բնութիւնս սահմանելով ի նմա,
որպէս և յայսոսիկ, և ամբողջ պահիլ երկաքանչիւրում բնու-
թեանն զյատուկս նորա և զվայելուչս, որպէս նմա թուի.

իսկ աստանաւր յաւել և զաննուաղաքարն. իսկ եթե
աննուաղաքար զառանձինսն մարդկային բնութիւնս և ի
վերայ Քրիստոսի պահեաց, որպէս այս նորա քարոզ հնոյ
հերձուածոյս աղանդէ, իսկ յատուկ մարդոյ բնութիւնս
մեղանալն եղև ի ձեռն Ադամայ պատուիրանազանցու- 5
թեանն, փախիցսւք զհայհոյութեանցն նորա զանտեղին,
քանզի ոչ եարար մեղս, ըստ էսայեայ ձայնին, բարձիջն
զմեղս աշխարհի¹. քանզի զմեղս մեր ինքն վերատա-
րեաց մարմնով իւրով ի վերայ փայտին, որպէս ասէ ա-
ռաքեալ²: Ո՞վ այս արդեւք, մարդ սոսկ. քաւ լիցի, այդ 10
մարմնացեալ Աստուածն Բան. զի մեղաւքն մեռեալք,
արդարութեամբն կէցէմք, քանզի հաւատարիմ է և ար-
դար միայն Յիսուս Քրիստոսն իբր Աստուած, զի* 66r.
թողցէ մեզ զմեղս և մաքրեսցէ զմեզ յամենայն անաւրէ-
նութենէ, ըստ Յովնանու ձայնին³: Եւ աւտար բնութեան 15
մարդոյ իւրով իշխանութեամբ թողուլ զմեղս, իսկ յա-
տուկ Աստուծոյ: Եւ թողու զմեղս Քրիստոս իբր Աստուած.
քանզի զայս ուղղագործութիւն միայնում Աստուծոյ վա-
յելել և հրեայքն առվկայեցին ասելով, ոչ կարէ զմեղս
թողուլ, բայց միայն Աստուած⁴. ուրեմն ցուցաւ Քրիստոս 20
յայսմանէ ուղղագործութենէ, քանզի էր այս և է և եղիցի
յաւիտեանս: Եւ իբր երկրպագեն երևեցելում համբալին
ի Բեթղէեմ մոզքն, քանզի ոչ վայելուչ է երկրպագել եթե
ոչ միայնում Աստուծոյ. և իբր Փրկիչ ծնիցեալ հովուացն
աւետարանին հրեշտակքն փառաբանելով, եթ' ոչ Աս- 25
տուած էր մարմնացեալ անյեղապէս ծնիցեալն ի սրբոյ
Կուսէն, քանզի Աստուծոյ յատուկ մէնւոյ ապրեցուցանել
զիւր ժողովուրդ ի մեղաց իւրեանց ըստ հրեշտակապետին
Գաբրիէղի աւետարանութեանն⁵, և ոչ մարդկայնոյ բնու-
թեան. իսկ իբր սաղմնազգեցեալն յարգանդի Կուսին 30
Բարձրեալն ասէր մարգարէն Զաքարիաս յետ Յովնանու
ծննդեանն հողւով աստուածայնով չարժեցեալ, քանզի և
դու ասէ, մանսկ, մարգարէ Բարձրելոյ կոչեացիս⁶, և ըստ

66v.

*) 66. և 67.-րդ թերթերի վերին կէտերը կարկատած են
թղթով և այդ կարկատանի վրայ է զրուած այն, ինչ որ մի ժամանակ
մաղաղաթի վրայ է եղել:

1) Հմմտ. եսայի ԾԳ. 4—5., Ա. Պետր. Բ. 22. 2) Ա. Պետր.
Բ. 24. 3) Ա. Յովհ. Ա. 9. 4) Մարկ. Բ. 7., Դուկ. Ե. 21.
5) Մատթ. Ա. 21. 6) Դուկ. Ա. 76.

- միողջէքն: Բարձրեալ ասելով և Տէր զէմմանուէն, որում
 բնութեան յարմարական այսպիսին աննուազապէս ասացէ
 հնոյ հայհոյութեան թարգմանիչն: Ապա ի վերա բերէ
 պատճառաբար և ունակապէս անուանելով ի յառաջասա-
 5 ցեալսն զմին դէմ: Իսկ յայտոսիկ և ոչ զայս պատճառեաց,
 այլ երկուս եղ կերպս Քրիստոսի, զմին ծառայ քարոզելով,
 իսկ զմիւսն Աստուած և զմին ի կերպի մնացեալ ծառայա-
 կանի, իսկ զմիւսն յԱստուծոյ կերպի. զի մի զկամաւոր
 զթափումն և զաղքատութիւն իւր ասիցէ Աստուծոյն Բանի,
 10 և մի կենսագործիչ զսուրբ մարմինն Քրիստոսի հաւատացեալ
 ցուցցի. քանզի աւտար է կենսագործել զմեռեալս ծառա-
 յական կերպին, իսկ յատուկ առաւել Աստուծոյ, զամենայն
 կենդանածնել հարստին. և իբր որդին մարդոյ հանդերձեալ
 67r. է դատել զաշխարհ արդարութեամբ, ըստ իւրում փրկչին
 15 ձայնի, եթե մնայ ծառայ անընդհատաբար որպէս ամենայն
 մարդ: Քանզի Աստուծոյ դարձեալ յատուկ է դատելն
 զաշխարհ արդարութեամբ. ասէ իսկ սաղմոսերգակն, «Զի
 Աստուած դատաւոր է, արդար և հարուստ և երկայնա-
 միտ»¹. և դարձեալ «Աստուած դատաւոր»²: Ապա ուրեմն
 20 ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոս, այլ մի բնութիւն Աստու-
 ծոյն Բանի մարմնացելոյ վասն մեր. «Զի զմեզ ազա-
 տեացէ ի ծառայութենէ ապականութեանն յազատութիւն
 փառաց ծննդոցն Աստուծոյ»³, որպէս ասէ Պաւղոս: Եւ
 դարձեալ՝ «Ոչ ևս ես ծառայ, այլ որդի և ժառանգ Աստու-
 25 ծոյ»⁴: Իսկ եթե մեք արժանաւորեցաք Քրիստոսի իբր
 ազատութեան չնորհիչն զ' ինա հաւատացելոցն, ոչ իցէ
 աղբււր և տուիչ ամենայն բարեաց:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց
 եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ գառ ի մէնջ ասացե-
 30 լոցն, իսկ տապալիչ գամպարիժս նախասացելոց
 ի հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Պետրոսի եպիսկապոսապետի Աղեքսանդ-
 րեայ եւ վկայի.

- Ուստի և աւետարանիչն ճշմարտէ ասելով. «Բանն
 67v. 35 մարմին եղև և տալաւարեաց ի մեզ»⁵: Յայտ է զի յայնժամ,
 յորմէ հետէ հրեշտակն ողջագուրեաց զկոյսն ասելով, «Խըն-

¹) Սաղմ. Է. 12.

²) Սաղմ. ԽԹ. 6. ՀԳ. 7. ³) Հովմ. Բ. 21.

⁴) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 7.

⁵) Յովհ. Ա. 14.

դա՛ն շնորհաւորեալդ, Տէր ընդ քեզ»¹, քանզի Տէրն ընդ քեզ այժմ է լսել Գաբրիելի, փոխանակ Աստուածն Բան ընդ քեզ: Քանզի նշանակեաց զծնիցեալն արգանդի և մարմնացեալ, որպէս և զրեալ է. «Հոգի սուրբ և կեսցէ առ քեզ և զաւրութիւն Բարձրելոյ հովանացի քեզ, սակս որոյ 5 և ծնիցեալն սուրբ, կարգացի Որդի Աստուծոյ»²:

Երանելոյ Աստիկեայ եպիսկոպոսի Կոստանդնուպալսի.

Այսաւր Քրիստոս Տէրն զմարդասիրութեանն (ծնունդն ընկալաւ, քանզի աստուածական արժանաւորութեանն 10 նախ քան զհիմնարկութիւն աշխարհի նախագայր. ապա սոցին ի վերայ բերէ դարձեալ. մարդասիրութեան Բանն թափի, անթափելի զբնութիւնն ելով, քանզի զինքն թափեաց կերպ ծառայի առեալ. անմարմինն վասն քո մարմնանայ, քանզի Բանն մարմին եղև. որոնման ոչ ենթանկեալն 15 սակս անմարմին բնութեանն շաւշափի, անսկիզբնն ընդ սկզբամբ եղանի մարմնակալնաւ. կատարեալ . . . * ան- 68r. յեղլին նախահատէ, փարազրուղն գերկինն ամպս և փարթամն նիջվանի ծնանի և խանձարբապատի, Թագաւորս ի մտւր դնանի: 20

Երանելոյ Կիւրիղղի, եթ մի է Քրիստոսն.

Ոչ բաժանելի ուրեմն, որպէս ասացի, ի յատկական միւսութիւն զըստ ի բաց յիրերացն գոլ և ըստ մասին, այդ չարաբերել առաւել ի միաւորութիւն անհատանելի:

Նորին՝ ի լուծմանէ Գ. ճգովմանն.

25

Այդ և ոչ կամելն յետ միաւորութեանն բաժանիլ յերկուս զմիացեալսն և յիրերաց բացաղնալ, իցիւ արդեւք որպէս ինձ երևի, ամենեւին անբամբաս և արատոյ մեկուսի:

Նորին՝ ուր զԹեոդորէայ.

Ի՞բր արդեւք աղքատացաւ. զի Աստուած ելով բնու- 30 թեամբ և Որդի Աստուծոյն և Հաւր, եղև մարդ և ի դաւակէ Դաւթի. ծնանի ըստ մարմնոյ, և ծառայավայելուէ ստորա-

*) Մի բառ անվերծանելի.

1) Դուկ. Ա. 28.

2) Դուկ. Ա. 35.

68v.

մտեաց* չափ, այս է զմարդկայինն, ի կերպում Աստուծոյ
և Հաւր, որով ամենայնքն և նորուն ամենայնքն և
բոլորեցունն յարդարիչ, մարդ լինելով զըստ մեզս¹ մարդ-
կութեանն չափ ոչ ամաչէ:

5 Դ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ.

Մինչդեռ երկախումբն(?) ընդ միմեանս է, և մարդոյն
նուաստն և մեծութիւն Աստուածութեանն. քանզի որպէս
յողորմեւն Աստուած յեղումն ոչ ընդունի, այսպէս մարդն
մեծութեամբ աստուածային արժանաւորութեանն ոչ ծախի:

10 Պիսառութիւնք հեռնուածողացն, որոց բաղա-
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հեռնուածողի ժե. տեսեալքն հայհոյութիւնք.

Եւ զըստ մարմնոյ Քրիստոսն յառ Աստուածն Բան
չարայարութեանէ Աստուած անուանեմք, զերեկին գիտե-
15 լով իբր մարդ. լուր զերկոսեան Պաւղոսի քարոզչի. ի
հրեից ասէ Քրիստոսն ըստ մարմնոյ, էակն ի վերայ ամե-
նայնի Աստուած¹. խոստովանեա զմարդն նախկին, և յայն-
ժամ չարայարութեամբ Աստուծոյն Բանի աստուածաբա-
նեա զերեկին:

20 Թեոդորէայ հեռնուածողի ի հակաճառութեան Ա.
նզովմանն.

Ոչ եղև մարմին Բանն, այդ մարմին կենդանի և բա-
նական եառ, ոչ ինքն ընտրեամբ ի Կուսէ ծնանի յղա-
ցեալ, այդ իբր բազին ի կուսական որովայնի ստեղծեալ էր
25 ընդ ստեղծեցելումն:

69r. Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ|
Եւ նախ քան զնա հեռնուածողացն.

Որչափ յառաջ մատչի բանիւ Նեստորի զհայհոյու-
թիւնս նորոգել կամեցաւդն, առաւել յայտնէ զիւր ամ-
30 պարչտութեանն մեծութիւն. քանզի այսպէս կամի աղան-
դել, որպէս ահա յառաջ ասացաք, ունակական գոյ
չարայարութիւնն ի վերայ Քրիստոսի. ոչ ճշմարիտ զան-

*) Լուսանցբում՝ «ընկալա(ւ)».

1) Հոսովմ. Թ. 5.

հատանելի միաւորութիւնն կամ եթե մարմնաւորութիւնն Աստուծոյն Բանի զ' ի սրբոյ Կուէն աղանդելով. իսկ ունակական շարայարութիւնն որպէս զեկուցանէ և նոր վարդապետս ասելով՝ մինչ տակաւին երկախումքն ընդ իրեարս է. քանզի եղիցի, ասէ, ժամանակ, յորժամ արտա- 5 քոյ իւրեանց եղիցին: Փախիցնք զնորա հայհոյութեան զանտեղին, քանզի զերկախումքն ի վերայ Բրիստոսի զինչ իմացուք, ասա ինձ. զեկուցանես իսկ ամենայն իրաւք քոյին բանիւդ խոստովանելով և զնուաստն մարդ և զըր- նակեալն ի մարդում գեր զամենայն Աստուածն, իսկ 10 զԲանէն ենթադրեցեր վարդապետութեանն, զլեզուդ սրեալ իբր աւծի¹ զամենեցունն Փրկչէ Բրիստոսէ, քանզի ի վերայ բերելով ասես, զի որպէս Աստուած ողորմել(?) 69v. կամեցեալ, անյեղիեղուկ մնայ և անայդայդակ, այսպէս մարդն պերազանցապէս փառաւորել ի բնակեցելոյն 15 ի նմա Աստուծոյն Բանէ. կամ եթե շարայարեցելոյ ունակական հաւասարութեամբ, մնայ զարձեալ ի նուաստութեան մարդկայնոյ բնութեան, մարդ որոշաբար ասելով և Աստուած զԲանն որոշաբար. քանզի նոքիմք իմացուածովք վարեցեալ, և զնոյնս այսր անդր չըջելով բայս, որ- 20 պէս դուռն զի չըջի* ի ծխղնուջ, պճնողութեամբ բանիցն յախշտակել կամեցեալ զպարզագոյնսն: Այդ ուսաք մեք յաստուածայնոց զրիցելոցն, եթե մարդ է Բրիստոսն և ո՞ ծանիցէ զնա, որպէս ասէ Նրեմիաս մարգարէն². սա իսկ է Աստուածն մեր, և ոչ համարեսցի իբր միւս ելով, քան զԱս- 25 տուծոյ Հաւրէ Բանն, ի վերայ երկրի երեսալն, և մարդկան զարձակեալն³. և Պաւղոս իսկ ասէ մարդ Բրիստոս Յիսուս և «Յորոց Բրիստոսն ըստ մարմնոյ, էակն ի վերայ ամենեցուն Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»⁴: Ապ' ուրեմն ի կերպին ելով Հաւրն, և մարմնացելոյ Աս- 30 տուծոյն Բանի, առանձինն եասաց|առաքեա . . . ** զկա- 70v. մաւոր թափումնն զյաղագս մերն, և զնուաստութիւնն. և Տէր փառաց զեղեալն մարդ տնաւրինաբար և խաչեցեալ յաղագս մեր անուանէ. զի մի երկուս բնութիւնս, և մի երկուս որդիս քարոզելով ոք հաւատայցի. այդ եթե և 35 հրեշտակ յերկնից համարձակեսցի տարագծել զուղղափառ

*) Լուսանցքում՝ «չըջապատում».
ծանելի տառեր.

**) Մի քանի անվեր-

¹) Հմմտ. Սաղմ. ԺԼԹ. 4.   ²) Հմմտ. Նրեմ. ԺԷ. 9.   ³) Հմմտ. Թարո. Գր 38.   ⁴) Հռովմ. Թ. 5.

հաւատն, նզով իցիւ եղեալ այսպիսին և եղիցի¹: Դադարեացեն այսուհետև աղանդիչքն զերկուս բնութիւնսն անպատկառաբար, զի մի երկուս Քրիստոսս քարոզիցեն աշխարհի: Քանզի և երկախումբ ասել ի վերայ միոյ Քրիստոսի, երկակաց ունի զակնարկութիւն. և զընդ իրեարսն ասել, նորին ըմբռնի մտածութեան. և ոչ ուրեք Աստուածաշունչ զրիցեալն այսպիսիս յաղագս Քրիստոսի առտուեաց*, այլ ամենայն ուրեք մի դէմ մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի ուսոյց. զայս Քրիստոս և Որդի և Տէր և մարդ և Որդի մարդոյ և Աստուած քարոզեաց, և նմա առբաշխելով և զաստուածաբանելուչս և զմարդկայինս, քանզի ոչ ռբ իւր ասի առգոլ և ոչ ընդ իրեարս կարէ ասիլ ի վերայ միոյ և անբաժանելի Քրիստոսի, քանզի առէ այլ այլում ամենայն իրաւք և ամենայնիւ. և ընդ միմեանս 15 են երկակքն ոչ մին. իսկ զոր ասէ նուաստութիւն պարծանք քրիստոնեից է, անյեղլի յղութիւն նորա և ծնունդն իւր ի սրբոյն Կուսէ և ամենայնք մարդկայինք, և ինքն խաչն Քրիստոսի, և Թաղումն և յարութիւնն, քանզի երանելին առաքեալ գոչէր ասելով. «Իսկ ինձ մի լիցի. պար- 20 ծել, եթ' ոչ իմային Քրիստոսի»²:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց և եպիսկապոսաց հաստատիչք առ ի մէնչ ասացելոցս, իսկ տապալիչք զամպարիճս նախասացելոցն հեռուածողացն աղանդս.

25 Երանելոյ Աբանասեայ եպիսկապոսապետի Աղեփսանդրեայ.

Ուստի և ծնիցելոյ մարմնոյն յԱստուածածնէն Մարեմայ ինքն ասի ծնանիլ այդոցն ծնելութեան առ ի գոլ տուիչն, զի զմերն յինքն փոխեացէ ծնելութիւն:

30 Նորին՝ ի թղթոյն որ առ եպիսկոսեոնն.

Ի՛բր իսկ և յերկբայանալ համարձակեցան ասացեալքն քրիստիանոսք, եթ' ի Մարեմայ յառաջ եկեալ Տէրն, Որդի ահա գոյացութեամբ և բնութեամբ Աստուծոյ է, իսկ՝ ըստ 71r.

*) Լուսանցքում՝ «աւանդեաց».

1) Հմմտ. Գաղատ. Ա. 8. 9. 2) Գաղ. Զ. 14.

մարմնոյ ի զաւակէ Դաւթի, և մարմնով ի սրբոյ Մարեմայ. և ճք արդեւք այսպէս յանդգունք եղեն, իբր զի ասել ըզ-
 Գրիստոսն մարմնով ախտակրեալն և խաչեցեալն ոչ գոյ
 Տէր և Փրկիչ և Աստուած և Որդի Հաւրն. կամ իբր քրիս-
 տիանոսք կամիցին անուանիլ ասացաւդքն ի մարդ սուրբ, 5
 իբր ի մի մարդարեիցն եկեալ զԲանն, և ոչ զնոյն մարդ
 եղեալ առնլով ի Մարեմայ զմարմինն, այլ միւս գոյ ըզ-
 Գրիստոսն, և միւս զԱստուծոյն Բան, զյառաջ քան զյա-
 ւիտեանս Որդի ելով Հաւրն:

Երանելոյ Յովաննու Եպիսկոպոսի Կոստանքիճոպողսի. 10

Սերկ էակն ծնանի և եակն եղանի, որպէս ոչ էր.
 քանզի ելով Աստուած, եղանի մարդ, ոչ արտակացեալ
 ի գոլոյն Աստուած:

Երանելոյն Կիւրիղոյի Եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդ-
 բայ, յորոց զԹեոդորեսայն. 15

Ի՞բր ասեա միացեալ արդեւք ի սերմանէն Դաւթի
 զյԱստուծոյն Բան. զի թե մէնում զ' ի սերմանէն Դաւթի
 բաշխեցեր զքահանայութիւնն, քանզի եթե ճշմարիտ միա-
 ւորութիւնն, ոչ ուրեք երկու ամենկին են, այլ մի և
 միայն. յերկալաց իմանի Գրիստոսն. վաղայայտ ուրեմն 20 71 v.
 եթե ստեղծանելն է խոստովանել զմիաւորութիւն, զպար-
 զագունացն զանխլանալով խորհուրդս, բայց շարայարու-
 թիւն խոստովանեն զարտաքուստն և զունակականն, զոր
 և մեք ունակեցաք, հաւասարորդք աստուածային բնու-
 թեանն ցուցեալք. Հոգւոյն Սրբով:

25

Նորին ի լուծմանէ ԱԺ. նգովմանն.

Եւ որպէս յատուկ մեր իւրաքանչիւրոյ ասի մարմին,
 յատկապէս իւրն այսպէս և ի վերայ միոյ Գրիստոսի իմանի.
 զի թեպէտ և գոյ մերոց մարմնոց հոմասեռ, կամ եթե
 հոմագոյ, քանզի ծնեալ է ի կնոջէ յատուկ որպէս ասացի 30
 ինքեան իմանի և ասի. և վասն զի կենդանութիւն ըստ
 բնութեան է յԱստուծոյն Հաւրէ Բանն, կենարար բացա-
 յայտեաց զիւր մարմինն, զի այսուիկ եզի մեղ բարեբա-
 նութիւն կենարար, քանզի և ասէր Գրիստոս. «Ամէն ամէն
 ասեմ ձեզ, ես եմ հացն յերկնուստ իջեալ. և կենդանու- 35
 թեան տուիչ աշխարհի». և դարձեալ. «Եւ հացն իսկ զոր ես

տաց, մարմինն իմ է, վասն կենդանութեան աշխարհի¹»։ և գարձեալ՝ «կերաւոյն զիմ մարմին և արբաւոյն զիմ արիւն, յիս մնայ և ես ի նմա»²։

Նորին՝ ի պարապմանցն.

- 5 Խուզելով իսկ և ուսանել կամեցեալք, եթե զինչ արդեւք է մարմնանալն և ներմարդանալն զԱստուծոյն Բան, նկատեցուք, զի ոչ զմարդ ոք առ ինքն կառ, իբր ի շարայարութեան հաւասարութեամբ արժանաւորութեանն կամ եթե ճոխութեան, կամ և ըստ միայնութմ որդութեան
- 10 զհոմանունութիւնն, և յաւէտ եղանել ըստ մեզ մարդ, յետ այսորիկ անյեղապէս և անայդայդակաբար ունել, ամբողջ պահել իւրում բնութեանն զառքնկալեալն մարմնով և արեամբ տնաւրէնաբար եղեալ։ Մի ուրեմն է նախ քան զներմարդութիւնն անուանեալն ի ձեռն Աստուածաշունչ
- 15 զրոց Մէնածին և Բան և Աստուած, պատկեր և բացաւիայլութիւն և գծաւորութիւնն ենթակացութեանն Հաւր, կենդանութիւն, փառք, լոյս, իմաստութիւն, կարութիւն, բազուկ, աջ, բարձրեալ, մեծավայելչութիւն, Տէր Սաբաւովթ, և այդովք ոմամբք այսպիսեալք անուամբք։
- 20 մարտապէս աստուածավայելչիւք իսկ յետ ներմարդութեանն մարդ Քրիստոս Յիսուս, քաւարան, միջնորդ, խայրի ննջեցելոցն, նախճին ի մեռելոց, երկրորդ Ադամ, գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ, հետեացելոց նմա և իսկսբանն անուանց. քանզի ամենայն ինքեան՝ և նախքն և նշմիր-
- 25 ջինս յաւիտենի ժամանակացս, ապ' ուրեմն միւս նախ քան զներմարդութիւնն Աստուածն ճշմարիտ և ներմարդութեամբն մնացեալ, որպէս էր և է և իցէ։

Ե. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ.

- Ե. Քանզի ներգործէ երկաքանչիւր կրող ընդ միւս-
- 30 սումն հաւասարութեամբ, որպէս յատուկ ընկալաւ. զի Բանին գործաւորի վայս, որպէս է Բանին. իսկ մարմնոյ կատարչի, որպէս մարմնոյն. քանզի ոմն նոցա բացաւիայէ սքանչելագործութեամբք, իսկ ոմն ըն(դ) թշնամանաւր ստորանկեաց։

Պիսառուքիւնք հերձուածողաց, որոց բաղա-
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Պաւղոսի Սամուսացւոյ հերձուածողի հայնոյութիւնք.

Ասացաւ կոյս ծնանել. ծնաւ կոյսն, ծնունդն կուտի
Յիսուս Քրիստոսն, իսկ Յիսուս Քրիստոս կրեաց, և կրեալ 5 73r.
կեցոյց զմեզ. ջնեցաւ գիտակն բերել զմեզ ի կուրթիւն, և մար-
դոյ թաղումն բարձաւ ի միջոյ, և ախտակրեաց նա, իբր
դոյխար ի զենուձն անեալն, իբր դառն առաջի հատչի
իւրոյ անձայն¹. գրիցեալքն ի բաց դառնալ ոչ կարեն մեր
հաւատոյս: 10

Նեստորի հերձուածողի Զ. գլուխ հայնոյութեանց.

Զայս զՅիսուս, ասէ, յարոյց Աստուած², զերեկիս,
զայս զտեսանելիս աչաց, զփայտին առեւեռեալ, զ' ի Թով-
մայ շաւշափեալ ձեռացն, զառնայն աղաղակիչն. «Որոնեցէք
զիս. զի ոգի մարմին և ոսկերս ոչ ունի, որպէս զիս տե- 15
սանէք ունել»³. Եւ այսոցիկ աշակերտն հաւանեալ ձայնից
և որոնմամբ խաչեցելոյն մարմնոյ հաւանեալ յաղագս յա-
րութեանն, զհրաշարարն* փառաւորէ Աստուած՝ «Տէր իմ և
Աստուած իմ»⁴. ոչ զշաւշափեալն առասելով Աստուած,
քանզի ոչ շաւշափմամբ Աստուած զտանի: 20

Նորին՝ յերբորդ մատենէն Ժ. գլխոյ.

Արդ՝ եթե միայն զոյր Աստուած, ըմբոն** էր ասել,
Ապողինարիէ, «Զի զիս խնդրէք սպանանել զԱստուած, որ
զճմարտութիւնն ձեզ խաւսեցայ»⁵. սա որ զ' ի փշոյն բն- 73r.
կալաւ. պսակ, սա ասաւ զն՝ «Աստուած Աստուած իմ, ըն- 25
դէր զիս ի բաց թողեր»⁶, սա զեռաւերեայ կատարումն
համբերեաց:

Թեոդորեայ հերձուածողի ի հակաճառութենէ եր-
կոսասաներորդ նշովմանն հայնոյութիւնք.

*) Լուսանցքում՝ «հրաշափ, ա) յաղագս (ն. 10). **) Ընդ՝ «պարտ».

¹) Հմմտ. եսայի. ԾԳ. 7.

²) Դործք Բ. 32 և այլուր.

³) Ղուկ. ԻԲ. 39.

⁴) Հմմտ. Յովհ. Ի. 28.

⁵) Յովհ. Է. 20

և Ը. 40.

⁶) Մատթ. ԻԷ. 46., Մարկ. ԹԵ. 34., հմմտ. Սաղմ. ԻԱ. 2.

կիրք կրելոյն յատուկ. քանզի անկրեկին կրիցն է վերագոյն. կրեաց այսուհետեւ, ծառային կերպ ընդ նմա ելով, յայտ է զի Աստուծոյ կերպին:

Եւ դարձեալ.

- 5 Ուրեմն ոչ Աստուած ախտակրեալն, այլ ի մէնջն յԱստուծոյ առեալ մարդ. վասն որոյ և երանելին էսա-
յիաս գոչէ. «Մարդ ի հարուածս ելով»¹. և ինքն իսկ Տէրն
Քրիստոսն առ հրեայսն ասէր. «Զ[ի] զիս խնդրէք սպանա-
նել՝ զմարդ, որ զճշմարտութիւնն ընդ ձեզ խաւսեցայ»²;
10 Արդ սպանանի ոչ ինքն կենդանութիւնն, այլ զմահկա-
նացուն ունաւդ բնութիւն. և զայս ուսուցանելով այլուր
Տէրն, առ հրեայս ասէ. «Քակեցէք զբազինս զայս, և յե-
րիս աւուրս յարուցանեմ զդա»³: Ուրեմն քակեցաւ որ
ի Դաւթայն, իսկ յարոյց զսա զքակեալս ի Հաւրէ անախ-
15 տաբար ծնիցեալն նախ քան զյաւիտեանս Մէնածին Աս-
տուածն Բան:

Նորին.

74r.

- Այս զքահանայապետութեանն առաստիճանն ետո-
ւտ կարգին Մեղքիսեղեկի. քանզի այս աորնթեր կայր
20 բնութեան նուաստութեանն և ոչ ամենայն ուրեք կարողն
Աստուծոյն Բան. սակս որոյ և նախ քան զսուղ ինչ
երանելին գրէ Պաւղոս. «Քանզի ոչ ունիմք քահանայա-
պետ ոչն կարող ախտակցել տկարութեանս մերում, այլ
փորձեցեալ ամենայնիւ ըստ նմանութեան, առանց մե-
25 զաց»⁴. իսկ ի փորձութեան եղև մերոցն ախտից, առանց
մեղաց, ի մէնջն վասն մեր առեալ բնութիւն, ոչ զայս
առաւղն մերոյ սակս փրկութեանն:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեով-
նայ եւ նախ քան զնա հեռձուածողացն.

- 30 Արդ՝ եթե յայտնապէս ուրանայք զհանդերձ մարմ-
նով տնաւրէնութեանն Քրիստոսի խորհուրդն, պարտ էր

¹) Հմմտ. Եսայի ԾԳ. 3.

²) Յովհ. Է. 20 և Ը. 40.

³) Յովհ. Բ. 19., Մարկ. ԺԳ. 58. հմմտ. Ժե. 29., Մատթ. ԻԶ. 61.
հմմտ. ԻԷ. 40.

⁴) Եբր. Դ. 15.

յայտնագոյն ձայնիւ անպատկառաբար աղաղակել Քրիստոսի ըստ հնոց հրեիցն և ասել. «Ընդէր դու մարդ երով առնես զքեզ ինքն Աստուած»¹. Իսկ եթ' եղև մարդ Մէնածին Աստուծոյն Բան, և զկամաւոր թափումնն ոչ խտրեաց . . . . .^{*} սակա մերոյ փրկութեանն, մի ուրեմն իւր է դէմ. 5
էրում և առաջխեմք մեք զաստուածավայելուչս և զմարդկայինս, քանզի «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն և մեք նուաւ»². մի Տէր, մի հաւատ, մի մկրտութիւն, ըստ երանելւոյն Պաւղոսի ձայնին. ոչ որպէս նորում վարդապետին թուի, երկակերպ է Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, 10
զի և յատկացեալս ունիցին զներգործութիւնս կերպքն, կամ եթ' որոշել երկուս դէմս Քրիստոսի. քանզի երկաքանչիւրն կերպ երկակա նշանակէ դէմս ի վերայ միոյն Քրիստոսի, որ է ամպարիշտ. սապէս իսկ և զընդ միւսումն և դարձեալ հաւասարութիւնն երկուս Քրիստոսս անամաւ- 15
թաբար մեզ առնշանակին. քանզի և ոչ միւս ասի ի վերայ միոյ և ոչ հաւասարել իւր ոք ասի երբեք, այդ այդում ամենայն իրաւք. և ոչ ոք ուղիղ խոհել սովորեցելոցն գտանի այսպիսիս ուսուցանելով ի վերայ միոյ դիմի մարմնացելոյ անյեղաբար Աստուծոյն Բանի: Ք.

74v.

20

Քանզի «Որ էրն ի սկսբանէ, ասէ երանելին Յովանէս աւետարանիչ, զոր լուաքն, նշանակելով զնախ քան զյաւիտեանսն Բանն Հաւր, զսա ասէ և տեսաք աչաւք մերովք և ձեռք մեր շաւշափեցին» . և զի մի ոք հերձուածողացն զրպարտեսցէ զառ ի նմանէ աստուածաշնչաբար 25
ասացեալն, յուցանէ հաւաստապէս միպէս մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի և ասէ յաղազս Բանին կենաց և երկրորդէ զձայնսն ասելով. «Եւ տեսաք և վկայեմք, և պատմեմք ձեզ զկենդանութիւն յաւիտեանական». զոր, ասա յայտնապէս, ով աւետարանիչ. «Որ էրն, ասէ, առ Հաւրն 30
և յայտնեցաւ մեզ»³. և եռապատկէ զբանն յաղազս տեսանելոյ զմարմնացեալն անյեղապէս մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի ոչ ուրեք երկուս կերպս ուսուցանելով ի վերայ Քրիստոսի, և ոչ երկուս դէմս, այդ մի և զնոյն. և նմա առաջիկեաց, միումն Քրիստոսի, զաստուածավայե- 35
լուչս և զմարդկայինս, քանզի և ի վերջի թղթին ուսոյց դարձեալ յաղազս Քրիստոսի ասելով. «Եւ գիտեմք եթե

75r.

*) Մի անվերծանելի բառ.

1) Յովհ. Թ. 33. 2) Ա. Պարթ. Ը. 6. 3) Ա. Յովհ. Ա. 1—2.

- 75v. Որդին Աստուծոյ եկն, և ետ մեզ միտս, զի ծանիցուք
 զճշմարիտն Աստուած, և եմք ի ճշմարտի Որդւոյ նորա
 Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշմարիտն Աստուած և կեն-
 դանութիւն յաւիտեանս»¹: Իսկ եթե բանն գործէ որ
 5 է իւր, որպէս նորումն Նեստորի թուի, աւտար աստուա-
 ծութեանն և անարատ բնութեանն տեսանիլ և շաւղափիլ,
 և յատուկ առաւել մարդկայնոյն է բնութեան այսպիսիս.
 նմանապէս աւտար է մարդոյ ասիլն Աստուած ճշմարիտ,
 իսկ յատուկ միայնոյ Աստուծոյ: Իսկ արդեւք ստեանց
 10 աստուածազան աւետարանիչն Յովհաննէս. քան լիցի.
 այդ առաւել հերձուածողացն ժողով զպրաքար ընդ-
 դիմանան Աստուածաշունչ գրիցելոցն. ոչ հաւատան եթե
 «Յերկրի Աստուած երեւցաւ, ընդ մարդկան չըջեցաւ»²,
 ըստ մարգարէին ձայնի. ոչ հաւատան եթե «Բանն մար-
 15 մին եղեւ»³, մնացեալ նանչեղլի բնութեանն. ոչ առնդու-
 նին զկամաւոր թափումն և աղքատութիւնն Աստուծոյն
 Բանի տնաւրինաբար գործեցեալն յաղազս մերոյ փր-
 կութեանն. ոչ ընդունին Աստուածածին խոստովանել
 76r. զսուրբն Կոյս. բացափայլել կամին/զմին դէմ Քրիստոսի,
 20 այս է զԱստուածն Բան. ոչ ներեն կենագործ գոլ զպա-
 տուական մարմինն Քրիստոսի. ոչ ընդունին զ' ի սերմա-
 նէն Դաւթի թագաւորել ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս
 և թագաւորութեան իւրոյ ոչ գոլ վախճան, լըպրաքար
 ընդդիմացեալք հրեշտակապետին Գաբրիէղի. քանզի ախ-
 25 տակրութեանն միայնում ստորանկել զնա աղանդեն, և
 թեպէտ մարդոյ բնութեան աւտար է ամենեկին թագա-
 ւորել ընդ ձեռամբքն յաւիտեանս*, իսկ միայնոյ Աս-
 տուծոյ յատուկ այս և յարմարական:
- Ապ' ուրեմն և ոչ երկուս կերպս ի վերայ միոյ Քրիս-
 30 տոսի ի սրբոցն ուսաք ի ձեռն Աստուածաշունչ գրիցե-
 լոյն. և ոչ ներգործութեամբ առանձնացեալս երկակաւք
 կերպիւքն, և ոչ ունակական հաւասարութիւն և կամ
 եթե շարայարութիւն, զոր իւրաքանչիւր ոք մեր ունել
 ասի առ մերձաւորն, և ոչ իւրաքանչիւր դէմ յատուկ և
 35 առանձինն, ոմն բացափայլ սքանչելեաւքն, իսկ ոմն ախ-
 տակրութեանն ստորանկեալ. այդ մի բնութիւն Աստու-
 ծոյն Բանի մարմնացեալ անյեղապէս և ուսաք և հաւատամք:
- 76v.

*) Լուսանցքում՝ «յանվախճանսն».

1) Ա. Յովհ. Ե. 20. 2) Բարուք. Գ. 38. 3) Յովհ.
 Ա. 14.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ առ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ ի բաց տապալիչ գամպարիճսս նախասացելոցն հերձուածողաց աղանդս.

Երանելոյ Աթանասեայ եպիսկապոսապետի Աղիւ-5 սանդրեայ.

Արդ եթ' այդոյ մարմինն, նորա արդեւք ասիցի կիրքն. իսկ եթե Բան ի մարմինն, քանզի «Բանն մարմին եղև»¹, հարկ է և զմարմնոյն կիրս ասել նորին. իսկ որոյ ասին կիրքն, նորին և ուղղագործութիւնն և շնորհն է: 10

Երանելոյ Գրիգորի եպիսկապոսի Նիւսայ.

Այս խորհեցիք ասէ ի ձեզ, որ և ի Քրիստոսի Յիսուսի, որ նշխարալի Աստուծոյ գոյր, ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոյն հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինքն թա-
փեաց կերպ ծառայի առեալ: Զինչ աղքատագոյն ի վերայ 15 Աստուծոյ ծառային կերպի. զինչ նուաստագոյն ի վերայ թաղաւորին բոլորեցուն, եթ' ոչ ի հաւասարութիւն աղքատութեան մերոյս բնութեան կամաւորապէս գալ. թագաւորն թագաւորեցելոց և տէր տիրացելոցն զծառայութեանն կերպ յանձն առնու. դատաւորն ամենայնի հար- 20 կապարտ հարստացելոցն ե(ղ)անի. արարածոյս Տէրն յայրի իջավանէ. զամենայն պարունակաւորս ոչ գտանէ տեղի յաւթեվանին, այլ ի մտեր անբանից ընկեցիկ լինի. մաքուրն և անարատն զմարդկային բնութեանս յանձն առնու աղտ և ընդ ամենայն աղքատութիւնս մեր անցեալ, 25 մինչև մահու հասանէ փորձութիւնն: Տեսանէք զկամաւոր աղքատութեանն չափ. կենդանութիւնն մահու ճաշակէ. դատաւորն ի դատաստան ամի. կենդանութեան էակացս տէրն ի համարի դատապարտեցելոց եղանի. ամենայնի գերաշահական զաւրութեանն թագաւորն զգահճացն ոչ փախ- 30 նու* ձեռս:

77r.

Երանելոյ Կիւրիղլի եպիսկապոսապետի Աղեմսանդրեայ Դ. Նզովմանեն.

Որ ոք զիմաւք երկուք կամ եթե ենթակացութեամբք զյաւետարանականս և առաքելականս շարագրութիւնս 35

*) Լուսանցքում՝ «ի բաց մղէ».

1) Յովհ. Ա. 14.

բաշխէ ձայնս կամ ի վերայ Գրիստոսի ի սրբոցն ասացեալս կամ յիւրմէ յաղաղս իւր, զոմանս իբր մարդոյ, քանզի յԱստուծոյն Բան յատկապէս իմացելոյ առյարէ, 77v. իսկ զաստուածալայելլուչսն միայնում յԱստուծոյ Հաւրէ 5 Բանին, նշով եղիցի:

Նորին ուր զԹեոդորէսայ.

Արդ՝ յորժամ մարդկայնւոյն ի բաց զաստուացուք զնա իրաց և բանից, յայտ է զի զՄէնածին Աստուծոյս Բան և ոչ մի ինչ զանազանիսցուք յեղանակ այնոցիկ, զի եթ՝ ինչ 10 հնարաւորացն էր, միայն ոչ զի մերկանաւդաց զնա ի մարմնոյն և անհաւատից Աստուածաշունչ գրիցելոցն, և ի բաց դարձուցաւդաց* ամենայնիւ զներմարդութեանն խորհուրդ, զաշխարհի փրկութիւն, զյոյսն, զհաւատն, զյարութիւնն:

2. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեով- 15 նայ.

Եւ Աստուած ահա ըստ այսմ, ըստ որում «Իսկըզբանն էր Բանն. և Բանն էր առ Աստուածն և Աստուած էր Բանն»¹. իսկ մարդ ըստ այսմ, ըստ որում «Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ»². և Աստուած ըստ 20 այսմ՝ ըստ որում «Նովաւ ամենայն եղև. և թանց նորա եղև և ոչ մի, որ եղև»³. իսկ մարդ ըստ այսմ՝ ըստ որում «Եղև ի կնոջէ, եղև ընդ աւրինաւ»⁴. և մարմնոյն ծնելութիւն մարդկայնոյ է զեկուցիչ ընտլեան, իսկ 78r. ծնունդն Կուսին|աստուածայնոյ է զարութեան յանդի- 25 մանութիւն. և տղայութիւնն համբակին ի խանձարբացն նուաստութենէն ճանաչիւր, իսկ քանիւնութիւն իւրոյ մեծութեանն, հրեշտակացն ձայնիւք ապացուցանի. և նման և առ ժամայնց ծնիցելոց մարդկանս ազգ, որ Հերովդէս ամպարշտաբար սպանանել կամէր, այլ է տէր բոլորեցուն, 30 զոր մոգքն խնդան, աղաւթաբար երկրպագելով:

Նեստորի հեթուածողի հայհոյութիւնք, որոց բաղաձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Զմերն զգեցաւ ընտլութիւն, քանզի տաղաւար ընկալաւ Բանն զմարդկութիւնն:

*) Լուսանցքում՝ «լուծաւդաց».

1) Յովհ. Ա. 1.

2) Յովհ. Ա. 14.

3) Յովհ. Ա. 3.

4) Գաղատ. Դ. 4.

Եւ դարձեալ.

Առաքեալս զՈրդին եղեալ ի կնոջէ, ասէ, եղեալ ընդ աւրինաւք¹, աստանաւր ակնարկէ զերկուս բնութիւնս, և զսլաութեանն առ մարդկութիւնն ասէ:

Եւ դարձեալ.

5

Զի ցուցցի այսուհետե ի մոգացն ո՞վ է սա ի նոցանէ երկրպագեալս, և առ ո՞ր եւթ զնոսա Ոգւոյն Սրբոյ Հորհ. քանզի ոչ սոսկ պարզաբար աստուածազգեստ համբալ, այլ առ ոմն մարմին յարակցեալ¹ անձառապէս Աստուծոյ.

78v.

Եւ դարձեալ.

10

Քանզի այս երեւալս համբալս, այս տեսեալս առ ժամայն, այս խանձարոց մարմնականաց կարաւտացեալս, այս ըստ տեսանելի դոյացութեանս այժմածինս, որդի ըստ քարոզելումն յաւիտենական, որդի բոլորեցուն ճարտարապետ:

15

Հակաճառութիւն առ նախասացեալսն ի Ղեւովնայ եւ նախ քան զնա հեռնուածողացն.

Ի նոյն դարձեալ ընթացաւ սկիզբնն իւրոյն հայհոյութեանց, զտաղաւարեացն ի մեզ մեկնելով իբր Աստուծոյն Բանի յառ Մարեմայն մարդ տաղաւարեցելոյ, ոչ իբր Աստուծոյն Բանի մարդոյ եղելոյ ըստ ճշմարտութեանն. այլ ըստ այլում և այլում աղանգելով զմին Քրիստոս, և զի ուսուցողք զառ ի նմանէ ասացեալսն, ի վերայ եւծ, իբր խորհի յաղագս ծնիցելոյն ի կուսէն զեկուցանելով. քանզի մարմնոյ ծնելութիւն և մարդկային բնութիւն կամ եթե մարդ² սոսկ զ'ի նէմայ ծնիցեալն աղանգէ, իսկ զմնալն կոյս, զկոյսն յանդիմանութիւն ասէ և յայտնութիւն զ'ի նմա թաքուցելոյ կարութեանն Աստուծոյ³ որպէս իւր թուի, ապացուցանել կամեցեալ, իբր այլ է և այլ. զնուաստութիւննն առբաչխէ խանձարրապատելում համբալին, իսկ⁴ զքանիւնութիւնն և զմեծութիւնն տաղաւարացելումն ի ծնիցեալն համբալ կամ բնակեցելումն բացատուեաց. ապ' և երկուք յաւիտեան քանզի ասէ Երովդէս սպանանել յոգնիւր և զոր մոգքն երկրպագեցին. քանզի յայտնագոյն զերկակն զեկուցանել ոչ կարէր. քանզի ոչ ոք մի կամե-

79r.

1) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4.

- ցեալ ցուցանել, ասէ, սա որ զայս ինչ պարտ էր կրել և նա զոր վայել էր փառաւորիլ և երկրպագիլ. քանզի ի ձեռն սա և զոր և զոր զայս անուն, և զայս անուն մեզ նշանակեաց, ըստ սովորութեան իւրոյն հայհոյութեանն:
- 5 Այդ ընդդէմ կարգի նմա քաջապէս Աստուածաշուռնչ գրիցեալն. քանզի ի սկսբանն գոլ զԲանն և Աստուած, մարմին եղեալ անյեղաբար, քարոզեաց մեզ երանելին Յովաննէս¹, այս է մարդ ըստ ճշմարտութեան մընալով որ էրն, և ի մեզ տաղաւարեալ մարդկան կամ բնակեալ
- 79v. 10 Սրբով Հոգւո՞վ, որպէս ահա նախասացաք ի սկսմանն զորա հայհոյութեանցն, քանզի արարիչն բոլորեցուն եղև ի կնոջէ մարդ մարմնացեալ և ծնիցեալ ի նէմայ, որպէս միայն գիտէ ինքն զխորհրդոյս այսորիկ զգբանչ. ինքն Աստուած ելով բնութեամբ, ինքն մարդ ըստ տնաւրէնու-
- 15 թեան եղեալ, սակա մերոյ փրկութեան, և եղև ընդ աւրինաւ. ոչ իբր աւրինին ենթանկեալ, աւրինադիր ելով իբր Աստուած և մարմնով. քանզի զեկուցանէր վասն իւր Իսայեաւ ասելով. «Ես խաւսողս առնթեր եմ, իբր ժամ ի վերայ լեռաց, որպէս աւետարանիչ լսաւորութիւն խաղաղու-
- 20 թեամբ»². քանզի «Ինքն էր Տէրն ի նոսա ի Սինայ ի սրբումն, աւրինադիրն որդւոցն Իսրայէլի, վերանցեալն ի բարձունս, և գերիչն ըզգերութիւն, և տուիչն տուրս մարդկան»³, ըստ երանելոյ Պաւղոսի ձայնին, ասաւն իբր Աստուած յաւետարանն ճառեցաւ այս և այս յաւրինին. իսկ ես ասեմ ձեզ
- 25 հրամանաբար իբր Աստուած աւրինադրելով, ոչ իբր ենթանկեալ այսուհետև աւրինին եղև ընդ աւրինաւն, այլ զազատութիւնն մեզ շնորհիցէ զորդեգրութեանն ի ձեռն ձրի Հոգւոյն Սրբոյ, քանզի «Քրիստոս զմեզ գնեաց յանիծէ աւրինին իւրով արեամբն»⁴, և «Ազատութեամբ զմեզ
- 30 Քրիստոս ազատեցոյց»⁵: Ապ' ուրեմն Աստուած է ծնիցեալն ի Կուսէն. քանզի Եմմանուէղ է, որ մեկնի* ընդ մեզ Աստուած. ծնիցեալն Եմմանուէղ խանձարապատեցաւ. ոչ արհամարհել սակա խանձարրոցն, ոչ իսկ և այսոցիկ կարատեալ, այլ զի ցուցէ ըստ ճշմարտութեանն զործիցեալ
- 35 զտնաւրէնութիւն, զի մի ըստ երևոյթութեան կարծիցի եղեալ մարդ: Ինքն փառաբանեցաւ ի հրեշտակաց իբր

Լուսանցքում՝ «Թար(դ)ման(ի)».

¹) Հմմտ. Յովհ. Ա. 1—14.   ²) Նսայի ԾԲ. 6—7.   ³) Եփես. Գ. 8. Հմմտ. Սաղմ. ԿԷ. 18—19.   ⁴) Գաղատ. Գ. 13.   ⁵) Գաղատ. Գ. 31.

Քրիստոս Տէր և Փրկիչ, և երկրպագեցաւ ի մոգացն իբր
Աստուած ճշմարիտ, ըստ Յովաննու ձայնին. ինքն խնդրիւր
ի Հերովդայ և ի հրեիցն հալածիւր և յաղթեաց աշխարհի
իբր Աստուած. և քաջալերիլ հրամայէ աշակերտացն ասե-
լով. «Քաջալերեցարհւք, ևս յաղթեցի աշխարհի»¹: Ո՞վ է 5
ի մարդկանէ յաղթողն զաշխարհ, որպէս ասէ երանելին
Յովհաննէս, եթ' ոչ որ հաւատայն| «Եթե Յիսուս է Քրիս- 80v.
տոսն, ճշմարիտ Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանա-
կան»²: Ապ' ուրեմն ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոսն, որ-
պէս թուեցաւ նորում վարդապետիս, այլ մի բնութիւն 10
Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ, ըստ սրբոցն հարանց վար-
դապետութեան:

Պիսառութիւնք երանելեաց հարանց մեռոց
եւ եպիսկապոսացն հաստատիչ գառ ի մէնջն ասա-
ցելոցն, իսկ տապալիչ գամպարիսս նախասացե-15
լոցն հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Աթանասայ եպիսկապոսապետի Աղեման-
դրեայ Դ. բանեն, որ զարիանոսացն.

Որ ոք այսուհետև պատահէ աստուածային գրիցելումն,
ի հնոցն զբայսն զննեացէ. իսկ յաւատարմանացն տեսցէ 20
զՏէրն եղեալ մարդ. քանզի «Բանն, ասէ, մարմին եղև և
տաղաւարեաց ի մեզ»³. արդ մարդ եղև և ոչ ի մարդ եկն.
քանզի և զայս հարկաւոր գիտել:

Նորին՝ յաղագս խաչին.

Քանզի Էսայիաս մարդարեացաւ յանփորձ ամուս- 25
նութեան կնոջէ ծնանիլ զԷմմանուէղ⁴. և ինքն ի Մարե-
մայ Կուսէ ծնիցեալ և Աստուած երևեալ, ընոյր զմարդա-
րէին բան:

Երանելոյ Դրիգորի եպիսկապոսի Նեոկեսարի՝ ի բա-
նեն, որ յաղագս մարմնաւորութեան եւ հաւատոյ. 30

Եւ իբր եթ' ասիցի մարդ կատարեալ|առնուլ զՔրիս- 81r.
տոս, որպէս մի ի մարդարէիցն, իւր Տեառն մարդոյ եղե-
լոյ զ' ի Կուսէն մարմնաւորութեամբ:

1) Յովհ. Ժ. 2. 33.

2) Ա. Յովհ. Ե. 1, 20.

3) Յովհ. Ա. 14.

4) Հմմտ. Եսայի Է. 14.

Երանելոյ Բաղի՝ առ զբարսիչս զմեզ երիս ասել
Աստուածս.

Որպէս մարդ ընդ ամանակաւ, որպէս Աստուած
նախ քան զամանակս. որպէսն ոչ նմանութեամբ, այլ
5 ճշմարտութեամբ ըստ երկոցուն Աստուած և մարդ: Աս-
տուած էր, մարդ եղև տնաւրէնութեամբ. ոչ նախկին
եղևն և յայնժամ էրն, այլ նախկին էրն և յայնժամ եղևն.
մի ուրեմն զըստ տնաւրէնութեանն ի բաց բարձցէ զՄէ-
նածնին աստուածութիւն. քանզի այսք հերձուածողացն
10 կոչմունք և մանիքեցւոցն մոլութիւնք:

Երանելոյն Յովաննու՝ ի համառատագունիցն որ բս
Յովաննու աւետարանին.

Քանզի որպէս ոք արուեստաւոր ընտիր ապարանս
խարխալեալս առեալ զհասարակական յայնժամ զմարդ-
15 կան ընութիւն, այսպէս զնորա զկոճատեալսն ելից մա-
սունս և զտարակացեալսն* և զլուծեալս պնդեաց և զա-
մենեին անկեալս կանգնեաց:

Երանելոյ Կիւրիզի եպիսկապոսապետի Աղեփանդ-
րեայ՝ յայնմանե երե մի Քրիստոսն.

81v. 20 Այլ, ուր ուրք մտաց և խորհրդոց իցեն արդեւք
զայս կարծաւքն. կամ իբր ոչ երկակս ասեն որդւոցն,
ի բաց որոշելով ի միմեանց մարդ և Աստուած, եթե է
ըստ նոսա ոմն ընութեամբ և ճշմարտապէս որդի, իսկ ոմն
չնորհիւ զորդեգրութիւն ունի և յայս եկն արժանաւո-
25 րութիւն, իբր ներբնակաւղի ի նմա Բանին:

Նորին զԹեոդորեայ.

Մեք այսուհետե կենարար գոլ ասեմք զսուրբ մարմին
ամենեցուն մեր Փրկչին Քրիստոսի. քանզի և է ոչ միոյ
վայրապար ըստ մեզ մարդոյ հասարակականի, այլ յա-
30 տուկ այնպէս Աստուծոյ, որպէս իւրաքանչիւրոյ պատա-
հեաց յատուկ ասիլ մարմին իւր:

Նորին Դ. ճգովման լուծմանն.

Ապ՝ ուրեմն ի ծայրն միաւորութեանն ամբողջ պա-

հեցելոյ՝ որպիսի ներմտութիւն կամ երևութութիւն բա-
ժանման ի ներքս դատիցի. և որ բաժանելն համարձակի՝
լիք ոչ արտաքոյ բերի ուղիղ ճանապարհին, և ի ճշմար-
տութենէ աղանդոյն ամենեկին հետի բուսանի:

Նորին ի գրոյն որ առ քաղունիսն.

5

Արդ այսուհետև (և) բաժանել զմին վատապարիշտ.
քանզի ոչ ևս զիւրն որդի գտանի տուեալ Հայրն, և թե
ի մարդ բաժանակի:

82r.

Եւթներորդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն
Ղեովնայ.

10

Իսկ յորժամ առ Կարապետին իւրոյ Յովաննու գայ
մկրտութիւն, որպէս զի մի զանխլասցի, թեպէտ և ծած-
կութիւ մարմնոյն աստուածութիւնն թաքնոյր, Հաւրն
ձայն յերկնուստ գոչեցեալ ասէ. «Սա է Որդին Իմ սիրե-
լի, յորում հաճեցայ»¹:

15

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա-
ձայնեն նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Պաւղոսի Սամոսացւոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Երևեալն ոչ էր իմաստութիւն, քանզի և ոչ Կարէր
ի ձեռմ գտանիլ և ոչ ի տեսութեան առն. քանզի մեծա-
գոյն տեսանելեացն է:

20

Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Սակս զգեցաւզին զգեցեալն պաշտեմ. սակս թաքու-
ցելոյն երկրպագեմ զերևելին:

Նորին.

25

Անխառնելի այսուհետև զբնութեանցն պահեմք չա-
բայարութիւն. խոստովանեմք զի մարդն Աստուած:

Թեոդորեայ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Եւ զի համբակ և խանձարուրք և մահճաց կարաւ-
տութիւն և բաղում նուաստութիւն մարդկութեան առան-
ձինն. իսկ մոգացն ընթացք և աստեղն առաջնորդութիւն

30

¹) Մատթ. Գ. 17., Մարկ. Ա. 11., Լուկ. Գ. 22.

82v. և մատակարարութիւն քարոզէ զթաքուցելոյն աստուածութիւնս:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հեռնուածողացն.

- 5 Յարմարապէս և ի վերայ այսոցիկ նորոց վարդապետաց ասասցի ի Փրկչէն առ Սաղուկեցիսն ասացեալ. «Մուրիբք, ոչ գիտակը զգրիցեալսն և ոչ զկարութիւն Աստուծոյ»¹: Քանզի տակաւին յորովայնի Եղիսաբեթի ելով նախընթացն* Յովաննէս՝ խայտաց ցնծութեամբ, ծանուցեալ
- 10 յորովայնի Կուսին մարմնացեալ զիւրն Տէր²: Ապա ծնիցեալ, նախընթաց Բարձրելոյ, այս է Քրիստոսի, կոչի առ ի Զաքարիայ իւրմէ Հաւր(է?)ն ի մարգարէութեան բանի³: Դարձեալ նախ քան զգալ Յորդանան զՏէրն, յառաջագոյն ասէր յաղագս նորա ժողովրդեանն. իսկ եկելոյ
- 15 Տեառնն առ Յովաննէս Յորդանան, զգնալով ոտիւք իւրովք, արգելոյր զնա Յովաննէս՝ ծանուցեալ զիւրն Տէր և զԱստուած, նախ քան զյերկնից Հաւր ձայնին: Ի՛բր արդեւք զրպարտէ զճշմարտութիւնն նոր վարդապետս ստեղծ, քանզի ոչ զանխլանայր** եթ' ինքն է Աստուծոյն
- 83r. 20 Մէնածին Որդի. ծածկոյթ ասէ դարձեալ ի վերայ Քրիստոսի զմարմինն եղեալ առանձինն և ըստ մասին կամ եթե զմարդն. իսկ թաքուցեալ ի ներքոյ ծածկութիւն, ասէ, զԱստուածն Բան, և ոչ կամեցեալ երեւել աշխարհի իբր զի, ըստ նմա, եթ' ոչ ձայնեաց յերկնուստ Հայրն, ոչ և
- 25 ինքն զինքն երևցոյց աշխարհի. և ո՞ հարկեցուցիչն զնա ի վերայ երկրի երեւել և մարդկան վերադարձել, ըստ մարգարեին ձայնին. և զի այսպիսիս յաղագս իւր մարգարէիւքն յառաջասէր աշխարհի երբեմն ասեղով ի ձեռն Սողոմոնի. «Եւ այժմ Տէր Աստուած Իսրայ-
- 30 յեղի, հաւատակցի բայ քո Դաւթի Հաւր իմում, եթե ճշմարտապէս բնակեցէ Աստուած ընդ մարդկան ի վերայ երկրի»⁴. և դարձեալ Սաղմոսերգաւն ասէ. «Աստուած յայտնապէս եկեացէ, Աստուածն մեր և ոչ լուսնցէ»⁵. և դարձեալ մարգարէիւքն. «Եւ յանկարծադէպ եկեացէ ի
- 35 բազին իւր Տէրն, զոր դուք խնդրէք. և հրեշտակ կտակին, զոր դուքն կամիր»⁶. և դարձեալ. «Խնդան յոյժ, դուստր

*) Լուսանցքում՝ «կարապետ».

**) Անդ՝ «թաքնոյր».

1) Մատթ. ԻԲ. 29., Մարկ. ԺԲ. 24.

2) Հմմտ. Լուկ. Ա.

41. 44.

3) Հմմտ. Լուկ. Ա. 76.

4) Գ. Թադ. Ը. 26—27.

5) Մաղմ. ԽԹ. 3.

6) Մաղաքիա Գ. 1.

83v.

Սիրովնի, ահա թագաւոր քո գայ քեզ, արդար և կեցուցիչ,
ինքն հեզ և վերելակեալ ի վերայ իշոյ և յովանակի նորոյ»¹.
և դարձեալ. «Ի մերձենալ ամաց ծանիցիս, յառնթեր գոլ
զժամանակն ցուցցիս, ի խռովին զանձին բարկութեամբ
ողորմութեան յիշեցես. Աստուած ի թեմանայ եկեացէ»². 5
և դարձեալ էսայեաւ. «Ահա Աստուած մեր, ահա Տէր գայ
հարստութեամբ և բազուկն տերութեամբ»³: Եւ իբր զոչն
տեսանելի ըստ քեզ, այդ թաքուցեալ՝ յայտնել կարէր
Հայրն ձայնին. «Եթե սա է Որդի իմ»⁴. քանզի ոչ ոք ի
վերայ ոչ երեցելոյ ասէ սա. այդ եթ' արդեւ ըստ 10
ցուրտ քում առասպելականութեան վայել էր ասել յա-
ղագս թաքուցելոյն՝ նա է որդին իմ սիրելի՝ թաքու-
ցեալն, ոչ սա, տեսնալս: Ով քանին ամպարչտութեան
մեծութիւն ի վեր և ի վայր, երկուս Քրիստոս խոստովա-
նել. երբեմն տուն զմարմինն և բնակեալ զԱստուածն Բանն 15
ասելով, իսկ երբեմն ասելով ներկուս բնութիւնս առանձ-
նացեալս, այդ երբեմն երկուք տեսեալք և գիմաւք, և ևս
դարձեալ ծածկութիւ և թաքստեամբ Աստուծոյն Բանի:

Իսկ մեք հետևացեալք Աստուածաշունչ գրիցելուն
և վարդապետութեանց սրբոցն մերոց հարանց/և վարդապե- 20 84r,
տաց սրբոյ եկեղեցւոյ, հաւատամք եթ' եղև շաւղափելի և
տեսանելի անշաւչափն և անտեսանելին Աստուծոյն Բան
կամաւորաբար սակս մերոյն փրկութեան. զայս զեղեալս
տեսանելի և ի վերայ երկրի երեւալ և զգնացեալ եցոյց
Հայրն ի Յորդանան և ի լերինն առ աշակերտաւքն ասե- 25
լով. «Սա է Որդին իմ սիրելի, յորում հաճեցայ»⁵: Եւ
վկայեն յաղագս ինքեան Տեառն մերոյ և Աստուծոյ և նախ
քան զմեզ եղեալք(?) սուրբ հարքն և ուղիղ հաւատոյն
պահպանք և վարդապետք, մի բնութիւն խոստովանելով
Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ զՔրիստոս և մի իւր դէմ, 30
և նմա առբաշխեն զաստուածավայելուչս, ըստ որում Աս-
տուած, և զմարդկայինս սակս մարմնոյն տնաւրէնութեան:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց
եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ գառ ի մէնջ ասա-
ցեալսն, իսկ տապալիչ գամպարիսու նախասե- 35
ցելոց հերձուածողացն աղանդս.

1) Զաքարիա Թ. 9. 2) Ամբակում Գ. 2—3. 3) Եսայի
Խ. 10. 4) Մատթ. Գ. 17., Մարկ. Ա. 11., Դուկ. Գ. 22. 5) Մատթ.
Գ. 17. և այլուր.

Երանելոյ Գրեգորի եպիսկոպոսի նեոկեսարի՝ որ
բոս մասին յաղագս հաւատոյ.

84v. Եւ է Աստուած ճշմարիտ, անմարմին ի մարմին երե-
ւեալ, կատարեալ ճշմարտութեամբ և աստուածային կա-
5 տարելութեամբ. ոչ երկուս զէմս և ոչ երկուս բնութիւնս,
քանզի և ոչ քառս երկրպագել ասեմք՝ զԱստուած և զՈր-
դին Աստուծոյ և զմարդ և զՀոգին Սուրբ*. սակս որոյ և
նզովեմք զայսպէս ամպարչտեալն, որք մարդ յաստուա-
ծային փառաբանութեանն դնեն: Իսկ մեք ասեմք մարդ
10 և զեալ Աստուծոյն Բան առ փրկութիւն մեր, զի զնմանու-
թիւն երկնայնոցն առցուք և աստուածագործիցուք, առ
նմանութիւն ըստ բնութեանն ճշմարտի Որդւոյն Աստու-
ծոյ, իսկ ըստ մարմնոյ որդւոց մարդոյ՝ Տեառն մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի:

15 Երանելոյ Կիրիղի եպիսկոպոսապետի Աղեփանդ-
րեայ ճգովումն Ե. Երրորդ.

Որ ոք իշխէ ասել աստուածազգեստ մարդ զՔրիս-
տոս և ոչ յաւէտ Աստուած գոլ ըստ ճշմարտութեան, իբր
որդի մի և բնութեամբ, ըստ որում եղև մարմին Բանն
20 և հաւատարեաց նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ, նզով
եղիցի:

Եւ յեռ սակաւուց.

Այդ ոչ իբր ի մեզ բնակէ Աստուած, այսպէս և ի
Քրիստոսի. քանզի Աստուած էր բնութեամբ, երևեալ ըստ
85r. 25 մեզ, մի|և միայն Որդի և յորժամ եղև մարմին:

Նորին ի պարապմանցն.

Եթ՝ աստուածազգեստ էր մարդ Քրիստոսն, բազին
ուրեմն և ինքն եղև Աստուծոյ. իբր արդեւք ի մեզ է
Քրիստոսն. արդեւք իբր բազին ի բազինն, եթե յաւետ իբր
30 Աստուած ի բազինս ի ձեռն Հոգւոյն. իսկ իբր է կենա-
գործակ իւր մարմինն և միայնիոյ, քանզի պարտ էր գոլ
այսպիսիս, և զայդոցն յորս բնակեաց բոլորեցունն Աս-
տուած:

Նորին ի լուծմանէ Դ. ճգովման.

35 Քանզի միւում դիմի զ՝ ի յաւետարանսն վերադրել է

*) Ձեռագրում՝ «սուրբ».

ի ձայնն ենթակայութեան միում Բանին մարմնացելոյ.
քանզի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս ըստ գրիգեայան:

Նորին ի մեկնութենէ Հմայմանն.

Բայց զայն տես, մարդոյ մարտուցելոյ առ նա տեսա-
նել ասէ զԱստուած դէմ առ դէմ և տեսաի զնա անուանէ 5
Աստուծոյ. քանզի մնաց Աստուծոյն Բան և մարդ եղեալ
ի կերպի Հաւրն:

Նորին որ գթեւողորհալ.

Ընծայա առբերիլ ասէ ի մոգացն ի ճահճն և իմանալու
այ և տեսանելոյ բաժանելով յերկուս. և դարձեալ յետ 10
միաւորութեանն զմին զՏէր Յիսուս Քրիստոս Քանգի իմա- 85v.
նալին եղև տեսանելի, ոչ փոխարկութեամբ բնութեան,
այլ միաւորութեամբ առ երևելին մարմին. վասն զի և
ինքնատեսս և սպասաւորս եղանել Բանին զսուր(բ)ս առա-
քեալսն, զիւրն ասէ քահանայական¹. և այս լիբր ոչ ամե- 15
նայն ումեք հաւաստի, որպէս է անմարմին և անշաւափելի
յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, այլ զտաննմ զսուրբսն ասելով
աշակերտսն. «Որ էրն ի սկսբանէ, զոր լուաքն, յոր հայե-
ցաքն աշաւք մերովք, զոր տեսաքն և ձեռք մեր շաշափե-
ցին յաղագս Բանին կենդանութեան²»

20

Ը. Երրորդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն
Ղեովնայ.

Քանզի քաղցնուլն և ծարաւել և վատտակելն և ննջել
խոտոտովանաբար է մարդոյ, այդ ե.* հացիւքն հինգ հա-
զարս մարդկան յագեցուցանել և չնորհել Սամարուհեայն 25
կենդանի ջուր, ուստի դուրելով նեմայ գոյր ոչ ևս ծա-
րաւել, և ի վերայ մկանանց ծովու ձեմեալ՝ ոտիցն ոչ
զնացելոց, իսկ զկոհակացն այտմունս վերասաստելով մրրկին
կաղաղանալ, աներկբայապէս է Աստուծոյ։

Պիտանութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա- 30 86ր.
ձայնք նախասացեալն ի Ղեովնայ.

ՆԵԱՏՈՐԻ ԴԵՐՃՈՒԱԾՈՂԻ ԴԱՅԻՈՅՈՒԹԻՒՆԲ.

Եւ զի զայս հաւաստագոյնս և ամենեցուն զիրենկալս
ասացից՝ զԱրիոսի Եւնոմեայ և զամենեցուն պարուցն

Հովանքում՝ «հինգ».

¹⁾ Հմմտ. Դուկ. Ա. 2.

2) U. 8m/6. U. 1.

այսպիսեացս տում⁽⁹⁾ փականաց փոյթ Աստուածածին ներածել, իբր խառնութեան եղելոյ և երկուց բնութեանց ոչ բաժանելոց, մի ինչ ի նուաստիցն առ մարդկութիւնն առնուլ և հնար այնուհետև նոցա զաստուածութենէն ու-
 5 նել, որպէս ամենեցուն ասացելոցն ի միողէ, ի՛նչ ըստ շա-
 րայարութեանն արժանաւորութեան, այդ ըստ բնութեան.
 քանզի մի Քրիստոս, մի Տէր. այդ ի վերայ Քրիստոսի,
 ի վերայ Մէնածնին ասեմ Որդւոյ և Քրիստոսն և Որդին
 երբեմն ի վերայ աստուածութեանն, իսկ երբեմն ի վերայ
 10 մարդկութեանն:

Թեոդորէայ հերձուածողի գնզովիցն հայհոյութիւնք.

Ո՞ւմ զքաղցնուն և զծարաւեն ատյարեացուք. ո՞ւմ
 զվաստակն և զքունն. ո՞ւմ զանգիտութիւնն և զերկիւղն.
 ո՞ն հրեշտեկականի կարաւտացեալ մարտակոյտութեան, եթ'
 15 Աստուծոյն Բանի այսք: Ի՞բր անգիտացաւ իմաստութիւնն.
 86v. Իբր արդեւք կոչեսցի իմաստութիւն, զանգիտութեանն ու-
 նելով խիտ. և իբր արդեւք ճշմարտեացէ ասելով՝ ունել զամե-
 նայն զՀաւրն¹, զՀաւրն ոչ ունելով զգիտութիւն. քանզի
 միայն Հայր, ասէ, գիտէ զաւրն զայն². Իբր արդեւք պատկեր
 20 անայզափոխ իցէ ծնաւդին, ոչ զամենայն ունելով զծնչին:

Հակաճառութիւն սո՛ւսասցեալսն ի Ղեով-
 նայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Ձանազանութեամբ ի Տեառնէ գործելոցն՝ աստուա-
 ծավայելչիցն և մարդկայնիոց, ի բաց բաժանել դարձեալ
 25 կամին զմին զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, Աստուածում
 Բանին առբաշխելով զաստուածավայելուչն, իսկ ի Մա-
 րեմայն մարդոյ զմարդկայինսն. այդ ոչ ոք ի մէնջ ու-
 ղիդ խորհել սովորեցելոցս, ներեսցէ աւտար վարդապե-
 տացն, զի երանելի աւետարանիչքն հոմաձայնակի զմեզ
 30 ուսուցին և վկայեն յաղագս մարմնացելոյ Աստուծոյն
 Բանի սրբոյ և Աստուածածին Մարեմայ: Ձի ծնաւ ըստ
 մարմնոյ ի Կուսէն Աստուածն Բան, զի խանձարրապատե-
 ցաւ և կաթնարուծեցաւ ի սրբոյ Կուսէն, կաթնարուծեալն
 87r. երկրպագեցաւ ի մոգացն, և ի հրեշտակացն՝ ի առաքանեցաւ.
 35 առ հովուաւքն իբր Աստուած. երկրպագեալն և փառաբա-
 նեալն յեզրիպտոս բացատարեալ լինի վասն երկիւղին Հե-
 րովդայ, մեզ աւրինակ նամենեսին եղեալ: Ինքն ի Հաւրէ
 վկայեցաւ ի Յորդանան, իբր հարազատ գոլ ծնունդ իւրոյն

1) Հմմտ. Յովհ. ԺՁ. 15. և այլուր.

2) Մատթ. ԻԳ. 36., և այլուր.

ծնաւդին. յետ սրբելոյն զջուրս առ մաքրութիւն մկրտե-
լոցն ի Հաւրէ վկայեալն փորձիւր ի բանսարկուէն և յետ
քառասուն աւուրց քաղցեաւ. քաղցեալն յանապատի
սպասաւորիւր ի հրեշտակաց՝ իբր Տէր նոցա գոլով. սպա-
սաւորեալն ի հրեշտակաց վաստակեաց յուզեցորութենէն 5
և ասէ Սամարուհոյն՝ նստեալ ի վերայ աղբերն. «Տուր
ինձ ըմպել»¹. և իւրով լեզուովն զծածուկս Սամարուհոյ
կնոջն յայտնեաց և շնորհեաց նեմայ զկենդանին ջուր,
սակս որոյ և Մեսսիաս ի նեմայն խոստովանեցաւ, որ
Թարգմանի աւծեալ: Իսկ եթ՝ ըստ մասին զայս բացատրես 10
Աստուածում Բանին, Էր աղագաւ մարդկայնոյ լեզուոյ կա-
րաւտանայր. քաղցեալն յանապատի և ի հրեշտակացն սպա-
սաւորեալ՝ ինքն կերակրեաց զամբոխսն յանապատին և
երբեմն ասէ Փիղիպպոսի՝ փորձելով զնա. «Ուստի՞ զնես-
ցուք հացս, զի կերիցեն այսքանքս, ինքն զիտելով զինչ 15
հանդերձեալ էր առնել»². Իսկ երբեմն դարձեալ հարցանէր
«Քանիս հացս ունիք»³, ոչ անգիտանալով, այլ վկայական
կամեցեալ առնել զ՝ ի նոցանէն ասացեալն և ցուցանել
զսքանչին գերազանցութիւն: Քանզի տնտեսէր բազում
անգամ զանգիտութեանն ձև, զիտելով հաւաստապէս 20
զհանդերձելոցն կատարումն: Որ կերակրեաց ի հինգ հացիցն
հինգ հազարս, սա ննջէր ի վերայ սնարնոցի. և ի վերայ
սնարնոցի ննջեցեալն, ինքն վերասաստեաց հողմոցն իբր
Աստուած և եասաց ծովուն. «Լռեաց, կարկեցիր». և հրա-
մանաւ ասաւդին եղև խաղաղութիւն մեծ»⁴. Ինքն ճեմե- 25
ցաւ ի վերայ ծովուն իբր ի վերայ յատակի, զի Աստուած
էր մարմնացեալ, եղաւ նմա սահմանս և փականս, քանզի
նովաւ արարաւ ամենայն, որ յերկնի և որ յերկրի, որպէս
ասէ Պաւղոս⁵. յասելն զամենայն, ոչինչ և թող ի նմա
անհնազանդ, քանզի ծառայականքն նմա գոլ ամենայնքն: 30
Ապ՝ ուրեմն, եթ՝ Աստուած է Քրիստոս մարմնացեալ ան-
յեղաբար և մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան ի սրբոյն
Կուսէ ծնիցեալն, անյերկուաբար Աստուածածին է սուրբն
Կոյս՝ իբր զԱստուածն ծնեալ զԵմմանուէղն: Եւ մարմնա-
յելում Աստուածում Բանին սակս մերոյ փրկութեան առ- 35
բաշխելը մեք զԱստուածավայելուհս և զմարդկայինս, ըստ

87v.

88r.

1) Յովհ. Դ. 7. 2) Յովհ. 2. 5. հմմտ. Մատթ. ԺԵ. 33.,
Մարկ. Ը. 4. 3) Մարկ. Ը. 5. հմմտ. Մատթ. ԺԵ. 34. 4) Մարկ.
Դ. 39. հմմտ. Մատթ. Ը. 26., Դուկ. Ը. 24. 5) Հմմտ. Ա. Գորնթ.
Ը. 6. (?)

սրբոցն առաքելոց և ուղղափառացն եպիսկապոսաց վարդապետութեան:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք զառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ ի բաց տապալիչք զամպարիսս նախասեցելոց հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Թեոդոսայ եպիսկապոսի Անկիւրայ.

Իբր զմի և զնոյն աստուածաբար փառաւորեալ և կրկնով զմարդկայինն. և զայս մեզ խոստովանակից եղի-
 10 ցին ամենեքեան, որք միաւորութիւն խոստովանեն և աստուածութեանն և մարդկութեան: Քանզի միացեալն ոչ ևս երկու, այլ մի անուանի. իսկ եթե մի որ դարձեալ ներսամտութիւն. և եթ' իւրաքանչիւր առանձինն դիտես, ուրեմն լուծցես զմիաւորութիւնն. քանզի անկարելի միան-
 88v. 15 գամայն և պահել զմիաւորութիւնն և զիւրաքանչիւր առանձինն դիտել, այլ միաւորեալն անլուծակի մի եղև և ոչ ևս լինի երկու. այլ կարծեալք միայն որոշեմ, ասէ. ապ' ուրեմն նովին իմացութեամբ և զմիաւորութիւն լուծեր. քանզի որով զատուցես ի միւսմէն զմիւսն, (ն)ո-
 20 վիմբ և զմիաւորութիւնն հատեր. զի' ևս վերլուծանես զանաւրէնութիւն վրկական, երկուս իմանալով և զմիաւորութիւնն անգոմանելով:

Եւ յես այլոց.

Եթե միաւորեցուցանես բանիւ, մի' հատցես իմա-
 25 ցութեամբ. իսկ եթե հատանես իմացութեամբքն, զմիաւորութիւնն ուրացար: Մի' այսուհետև ի բնութիւնս որոշեալս ատորածնացես զմտածութիւնն Աստուծոյ ի ծայրն հրաշագործեալ զմիաւորութիւնն, հաւատոս սքանչիւն և մի' քննեք մտածութեամբ զեղեալն, մի' քակեսցես զսքանչն,
 30 գտանել զբանն հակառակելով. քանզի ոչ մնայ հրաշափառ բանն, եթե ճանաչի:

Երանելոյ Կիրիղի եպիսկապոսապետի Աղեմսանդրեայ՝ ի գանձեմ եթե զի ճնարեցուքեան սակս անգիտանալ ձեւանայ.

րոս բարեկամ մեր ննջեաց»¹. և այն ոչ ուրուք պատմեալ
նմա յաղագս նորա, այդ իբր Սատուած զամենայն
ճանաչելով: Ապա երկար վարեալ ճանապարհ հանդերձ ա-
չակերտաւքն, գայ առ յիշեցելոյն քորս և հարցանէ. «Ո՞ւր
եղիք զնա»². որ գիտէն եթե ննջեաց, իբր ոչ գիտէ զտե- 5
ղին, ուր կայր մարմինն. այդ գիտէ, քանզի անհաւան զայն
գիտել, իսկ զայս անգիտանալ: Որպէս ուրեմն տնաւընդու-
թեան ուրուք սակա զոչն գիտել ուր կայր Ղազարոս
ասէր, այսպէս և յաղագս աւուրն և ժամու. թեպէտ ասէ
ոչ զիտել, պիտանացու իմն և բարի անուարինելով զայս 10
առնէ, քանզի գիտէ:

Եւ դարձեալ.

«Զո՞ զիս ասեն մարդիկ դու զՈրդիս Մարգոյ»³. տըն-
տեսէ իմն բազում անգամ զանգիտութեանն ձև. քանզի
գիտէր զինչ հանդերձեալ եին ասել աչակերտքն. առածէ 15
զհարցումն, զի ընդունելով զնոցա պատասխանին, հա-
տատեսցէ զհաւատն:

Եւ յեօ սակաւուց.

Եթե ճշմարտէ ասելով Պաւղոս՝ «Եթ՛ ամենայն մերկ 89v.
և պարանոցեալ առաջի Նորա է»⁴, յաղագս Որդւոյ, յայտ է, 20
զի ասէ. իսկ մի յամենեցուն և ժամն այն. իբր անգիտա-
նայ զայս ունաւդն յաչս զամենայն պարանոցեալ:

Նորին մասն արտաբանորդութեան հառեցելոյ եկե-
ղեցուք ի «դուն թիրես հարսութեան ծովու եւ շարժու-
թին կոխակաց նորա դու ցածուցանես»⁵. Եւ զասաւղացն 25
երկու Քրիստոս կամ երկուս որդիս.

Սատուածավայելուչ իշխանութեանն ասպացութիւն
յայտնի՝ կարեւն անդնդոյ իշխել. բայց տես զսրբոցն զուար-
թութիւն, անպահաբանաբար մեղուցիւոցն յիսրայելէ. ասէ
առ նոսա բոլորեցունն Սատուած ի ձեռն միոյ սրբոցն 30
մարգարից. «Մի՛ գուցէ յինէն ոչ երկնչիցիք, ասէ Տէր. կամ
յերևոաց իմոց ոչ պատկառիցէք, կարգչէս զաւազ սահման
ծովու. հրաման յաւիտենական և ոչ գերազանցեցէ զնա»⁶.

¹) Յովհ. ԺԱ. 11.

²) Յովհ. ԺԱ. 34.

³) Մատթ. ԺԶ.

13. հմտ. Մարկ. Ը. 27., Դուկ. Թ. 18.

⁴) Եբբ. Գ. 13.

⁵) Մաղմ. 2Ը. 10.

⁶) Եբբմ. Ե. 22.

90r.

և դարձեալ յազազս նորա. «Եդի իսկ նմա սահման, պարադրեալ փականս և զրունս, և ասացի նմա. մինչ յայս վայր և կեսցես, և ոչ գերադանցեսցես ի քեզ. դմին մանրեացին քո կոխակք»¹. զի այսուհետև զինքն գնա գովհա-
 5 ւատասցուք զներմարդացեալն Աստուծոյն Բան, որ զայս եասաց սրբովքն աստուածավայելչագոյն իւր փառաբանութիւն հանու ասելովն. «Դու արեւս հարստութեան ծովու, և շարժութիւն կոխակաց նորա դու ցածուցանես».
 Գիտելի է, զի և ինքն Փրկիչն առվկայեաց յայնմիկ իւ-
 10 րովքն փառաւք, յորժամ ձմեռնացելոյ նաւին սրբոց աշակերտացն, յարուցեալ մակաաստեաց մրրկին և ծովուն ասելով. «Լուսն կարկեցիր. և արագապէս եղև խաղաղութիւն մեծ յոյժ»². յորժամ զայսպիսոյ պայծառի Աստուածանշանի զաւրութիւնն սիրեցեալք* աշակերտքն երկըր-
 15 պագեկին ասելով. «Ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդի ես»³: Միտ զիւր Բանին զաւրութեան. երդնոյին աշխարհի խորհրդակիրքն, առ որս ասացան՝ «Գնացեալք աշակերտեցէք զամենայն ազգս, միրտելով զնոսա յանուն Հաւր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյ»⁴. քաջայերեալքն այսուհետև ի Քրիս-
 20 տոսէ գհաւատոյն բան, և զայս տեսանելով ի տեսակի ըստ մեզ՝ այս է մարդ, երդնոյին յայտնապէս. «Եթե ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդի ես» . այս է՝ ոչ անհարազատ, ոչ ստանուն, այդ ինքն մին և միայն և ըստ ճշմարտութեան Որդի: Զինչ առ այս ասեն ընդունաւքն զբանսարկուին
 25 ողի, կամեցեալքն աստուածամարտել անխորհրդաբար, բաժանիչքն յերկուս զմին Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. և զմին գով ասելով զյԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, իսկ մի ևս դարձեալ յատկապէս ի սերմանէն Դաւթի. լսելով զսրբոցն խորհրդակրացն Պաղոսի ասաւղի յայտնապէս. «Մի Աս-
 30 տուած և մի միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան՝ մարդ Յիսուս Քրիստոս, տուիչն զինքն հակափրկանակ ի վերայ ամենեցուն»⁵. և դարձեալ. «Ե(ւ) թեպէտ իցեն ասացեալք աստուածք բազումք և տեսարք բազումք, այդ մեզ մի Աստուած Հայր, յորմէ ամենայնքն և մեք ի նմանէ. և մի
 35 Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնքն և մեք նուաւ»⁶:

*) Լուսանցքում՝ «հիացեալք» .

¹) Յովք ԼԸ, 10—11. հմմտ. Սաղմ. ԺԳ. 8—9. ²) Մարկ. Գ. 39. Մատթ. Ը. 26. Դուկ. Ը. 24.

⁴) Մատթ. ԻԸ. 19.

⁵) Ա. Տիմոթ. Բ. 5—6.

³) Մատթ. ԺԳ. 33.

Ը. 5—6.

⁶) Ա. Գորնթ. Ը.

Իսկ եթ' որ ընդդէմ ասէ ուղղապէս ասացելոցն, լուիցէ
ասաւդի միում ի սրբոցն խորհրդակրացն. «Ամենայն որ ոչ
խոստովանէ, եթե Յիսուս է Որդին Աստուծոյ, սա է մո-
լարն և դերաքրիստոսն»¹. և ոչ վայրապար ասաց և Յի-
սուս է Որդին Աստուծոյ, այլ ստուգութեամբ Որդին Աս- 5
տուծոյ. զի զմին և բնութեամբ իմանայցենմբ Որդի, այս է
զՄէնածին Աստուծոյ Բանն, նովիմբ Աստուած և մարդ.
քանզի ոչ ի բաց եկաց ի դոշն Աստուած, թեպէտ և եղև
մարդ. այլ և ոչ՝ եղեալ մարդ, արտաքոյ եղև գոլոյն զճըշ-
մարտութեամբ Որդի:

91r.

10

Նորին՝ ի պարապմանցն.

Իսկ եթ' ըստ մասին դնել փութամբ զԱստուած և
մարդ բաժանելով զբնութիւնն յիրերաց, ապա ըստ
միայնում վերբերութեան զԱստուծոյն Բանն ընտանենալ
ասեմբ ըստ պատահման մարմնոյ. զՄովսէսի թերևս ուրեմն 15
և Ահարոնի գգեսցի չափ ի Սրբոյ Կուսէն ծնիցեալն Եմ-
մանուէղ:

Նորին՝ յայնմանե քե մի Քրիստոս.

Քանզի որպէս ոչ ևս վաստակեաց ինքն ելով ամե-
նայն զաւրութիւնն, ոչ ևս ասէր քաղցենալ՝ կերակուր և 20
կենդանութիւն ամենայնցն գոլով. մի գուցէ ոչ ընտանե-
ցուցեալ * և վաստակել բ(?)նաւորեալ. այսպէս ոչ ևս յա-
նաւրէնս համարեցաւ երբեք. քանզի ինեղ այսպէս ասեմբ
մեզս զնա ոչ ևս եղև անէծ խաչի համբերեալ վասն մեր,
եթ' ոչ եղև մարմին, այս է՝ մարմնացաւ և ներմարդացաւ. 25
զըստ մեզն, վասն մեր յանձն եառ ծնելութիւն, մարդ վա-
յելչաբար, զ' ի ձեռն ասեմ՝ սրբոյն Կուսին:

91v.

Թ. Երրորդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն
Ղեռվի.

Քանզի որպէս զի գյուղման թողից, ոչ նորին է բնու- 30
թեան լալն. ի գորոյոյ գթոյ զվախճանեալ սիրելին և զնոյն
վերակեցել հանդերձեալ սիրեցելոյ հողոյն, քառաւորին
ահա թաղման, արտաքս յառնել առ հրաման ձայնին. կամ

*) Լուսանցքում՝ «մարմին քաղցենալ».

1) Ա. Յովհ. Բ. 22.

զիւայտէ յառիւ*³. և ի տուընջենէ ի զիշեր փոխիլ զտառս ամենայն, սասանակցել կամ՝ սեւեռանալ բեւեռաւքն. և զդրաստին դրունս բանալ հաւատով աւազակին. այսպէս ոչ նորին է բնութեան ասելն՝ «Ես և Հայր մի եմք»¹. և 5 ասելն՝ «Հայրն իմ մեծագոյն իմ է»²:

Պիտառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հերձուածողի ի վեցերորդ տետրաքն հայհոյութիւնք.

- 92r. 10 Սերմն Աբրահամու, երէկն և այսաւր ըստ Պաւղոսի ձայնին³. «նչ ասաւդն՝ «Նախ քան զԱբրահամ եղանիլ Ես և մի»⁴, նման եղբարց ըստ ամենայնի անձին մարդկայնայ և մարմնոյ առաւդն զմարդկութիւն. «նչ ասաւդն՝ «Տեսողն զիս ետես զՀայրն իմ»⁵ առաքեցաւ մեզն հոմագոյական 15 և աւծաւ, քարոզելով գերեաց թողութիւն և կուրաց վերատեսութիւն. ոգի Տեառն առ իս ասել, որոյ սակս եււծ զիս⁶. իսկ աւծանի մարդկութիւնն, «նչ աստուածութիւնն, յէ հերձուածող:

Նորին.

- 20 Բանդի առաքելոյ լսելով անուն, զԱստուածն Բան իմանան առաքեալ. քահանայապետի վերծանելով կոչութիւն, աստուածութիւն զքահանայապետն երևութանան զարմանալի շնորհամտութեան:

Նորին.

- 25 Ապ' ուրեմն ախտակրեալն քահանայապետ ողորմող, ախտակիր բազինն «նչ կենագործալն կրաւդին Աստուած:

Թեոդորէայ հերձուածողի ի հակաճառութենէ Ժ. երրորդ նզովմանն հայհոյութիւնք.

- 30 Ապացուցանելով զառեցելոյ բնութեանն աղքատու թիւն ասէ. «Որ յաւուրս մարմնոյ իւրոյ պաղատանս և

* Լուսանցքում մի անվերծանելի բառ, որի տառերն են «խե. . . անդնդել».

¹⁾ Յովհ. Ժ. 30.

²⁾ Յովհ. ԺԳ. 28.

³⁾ Եբր. ԺԳ. 8.

⁴⁾ Յովհ. Ը. 58.

⁵⁾ Յովհ. ԺԳ. 9.

⁶⁾ Դուկ. Դ. 18. 19.

հմմտ. Եսայի ԳՄ. 1.

խնդրուածս առ կարողն կեցուցանել զնա ի մահուանէ, աղաղակաւ մեծաւ և արտասուաւք մատուցեալ և ընկալեալ ի խոնարհութենէ. թեպէտ ելով Որդի, ուսաւ յորոց կրեացն զլսաւորութիւնն* և կատարեալ եղև(?) ամենեցուն(?) . . . . . 92v.

նորա պատճառ փրկութեան յաւիտենական առասացաւ(?) 5
 յԱստուծոյ քահանայապետ ըստ կարգին Մեղքիսեղեկի¹⁾ և
 Ո՞վ այսուհետեւ երկովքն(?) առաքինութեան կատարեցեալ(?)
 և ոչ բնութեամբ կատարեալ գոլով. ո՞վ փորձութեամբ ու-
 սաւ զլսաւորութիւնն, և զայնսն գիտակ նախ քան զփոր-
 ձութիւն. ո՞վ խոնարհութեան կենցաղակցեալն և արտա- 10
 սուաց, և զպաղատանսն ընծայաբերելով, և ապրեցուցանել
 զինքն ոչ կարողն, այդ զկարողն ապրեցուցանել մաղթաւդ
 և մահուան զվճարումն հայցելով: Ո՛չ Աստուածն Բան, ան-
 մահն, անախտակիրն, անմարմինն, որոյ յիշեղութիւն ըստ
 մարգարէին ուրախութիւն և արտասուաց հերքումն. 15
 «Քանզի ինքն եզերծ զամեն արտասար յամենայն զիմէ»²⁾.
 և դարձեալ մարգարէն. «Յիշեցի, ասէ, զԱստուած և ուրա-
 խացայ»³⁾. պսակիչն զխոնարհութեան կենակցաւորս, ամե-
 նայնի գիտակն նախ ծննդեան իւրեանց, զամենայն ու-
 նաւդն զՀաւրն, և պատկեր գոլով անտարափոխ ծնաւդին, 20
 և յինքեան ցուցանելով . . . . . *** թեպէտ և նոյն յետ 93r.

այսորիկ քակեաց զմահուն հարստութիւն սակս առվերա-
 ռաւդն Աստուած միաւորութեան ի ձեռն, ընդ ամենայնս
 ուղեորելով արդարութիւն. և առ Յովաննէս ասիչն՝ «Թ՛ող
 այծմ. այսպէս իսկ վայելուչ է ընդ զամենայն արդարու- 25
 թիւն»⁴⁾, այս զքահանայապետի զառասութիւնն ետ ըստ
 կարգին Մեղքիսեղեկի. քանզի այս չորսը կայր բնութեան
 նուաստութեան, ոչ զամենայն կարող Աստուածն Բան.
 սակս որոյ և նախ քան զդոյզն երանելին գրէ Պաւղոս.
 «Քանզի ոչ ունիմք քահանայապետ կարող ախտակրցել 30
 տկարութեանս մերում. հմուտին ամենայնի և ըստ նմա-
 նութեան առանց մեղաց»⁵⁾. իսկ ի հմտութեան եղև մե-
 րոցն ախտից, առանց մեղաց, ի մէնջ վասն մեր առեալն
 բնութիւն, ոչ զայս առաւդն մերոյն սակս փրկութեան:

Հականառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեով- 35
 նայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

*) Լուսանցքում՝ «հնազանդութիւն».

**) մի անվերծանելի բառ.

***) Երեք տող անվերծանելի.

1) Եբր. Ե. 6.—10.

2) Եսայի ԻԵ. 8.

3) Մաղմ. ՀԶ. 4.

4) Մատթ. Գ. 15.

5) Եբր. Գ. 15.

93v.

«Յաւելորդէ սրտին բերան խաւսի»¹, որպէս ասէ Տէրն յաւետարանսն. քանզի աւելորդացելոյ սրտին նորոյս Նեստորի զՔրիստոսէ հայհոյութեանցն զյոյովան ի բաց թողուլ խոտացեալ հայհոյական բայիցն, սակաւս ի յո-
 5 լովիցն մեզ առնթեր եղ. երկուս դարձեալ բնութիւնս քարոզելով մեզ սովորապէս լպրշարար բաժանել փորձեցեալ զանբաժանելին Քրիստոս. և մարդկայնում բնութեանս յարմարական գոլ, ասէ, զ' ի վերայ Ղազարուն արտաւար, աւտարացուցանելով զնա ամենին կարել յա-
 10 րուցանել զմեռեալն Ղազարոսն. իսկ միւսում բնութեանն չնորհէ զայս, զի յարսասուաւղէ բնութեանն որպէս իւր թուի գործեցեալ. քանզի լեզու ասացիչն՝ «Ղազարէ, ա՛յսր, եկ արտաքս»² յատուկ մարդկայնոյ բնութեան է. ըստմ' արդեւք կարաւտանայ ամա Աստուծոյն Բան պարտ էր
 15 ասել զայս աղանդիկ համարձակեալն. վասն զի զսա աւտարացուցանէ ի ճահագործութենէն Ղազարու յարութեանն: Այդ մեք վստահալք Աստուածաշունչ գրիցելումն, եթ' եղև մարդ ըստ ճշմարտութեան Աստուծոյն
 94r. Բան, նմա առբաշխեմք որ որպէս յոլովիցն ասացաք և
 20 զաստուածայինս և զմարդկայինս, փախնլով միշտ զերկուս բնութիւնսն կամ երկուս դէմս կամ երկուս ենթակացութիւնս ասել ի վերայ միոյ Քրիստոսի և առբաշխել երկաքանչիւրում բնութեանս՝ ումեմն զմարդկայինս ձայնս, իսկ ումեմն զաստուածաւայելուչս Աստուծոյ: Քանզի ար-
 25 տասուեալ զՏէրն տնաւրինաբար, զնոյն հաւատամք յարուցանել զՂազարոս ի մեռելոց. քանզի հրամայեաց իբր Աստուած մարմնացեալ մեռելուն, և փութապէս արտաքս եկն, լուեալ* հրամանին. զայս եարար և ի վերայ Յայիրայ դստերն, բուռն հարկանելով դարձեալ զձեռանէն,
 30 համանգամայն հրաման տալով և ասելով. «Մանհէկ, արի»³. և վաղվաղակի յարեաւ. և ի վերայ որդւոյ այլւոյն դարձեալ հրամանապէս ասէր. «Երիտասարդ, քեզ ասեմ, արի»⁴. և վերանստեաց մեռեալն. և աւանդեաց*** զնա մաւրն: Ապ' ուրեմն որ զմեռեալս կենագործեաց իբր Աստուած,
 35 սա զփայտէ կախեցաւ, և բեռուաւք վարսեցաւ. յոր**** արե-

*) Լուսննցքում՝ «ունկն (եղ)եալ».
 անա...». Անդ՝ «ի բաց(ետ?)».

**) անդ՝ «Աղիճ...».
 ****) Անդ՝ «վասն (որոյ?)».

1) Մատթ. ԹԲ. 34., Դուկ. Զ. 45.

2) Յովհ. ԹԱ. 43.

3) Մարկ. Ե. 41., Դուկ. Ը. 55.

4) Դուկ. Է. 14.

դակն խաւարեցաւ, վարագոյր ի բաց պատառեցաւ և
 երկիր սասանեցաւ և վէմք հերձան և պարզաբան ասել, 94v.
 ամեն արարածս քստմնեաց, զայրակցեալ աւրինակ իմն
 զհամարդակելոյն ի վայտի բեռեալ զարարին ամենայնի,
 քանզի ի նմա հաստեցաւ* ամենայն, որք յերկնի և որք 5
 ի վերայ երկրի, որպէս ասէ Պաւղոս¹: Սն, զվայտէ կա-
 խեցեալս խոստովանեցաւ. յաւաղակէն երկնից թագաւո-
 րութեանն գոլ Տէր, քանզի զոր երկրային յուսայր թա-
 դաւորութիւն խաչակցելոյ նմա Տեառնն, կամ զոր արդեւք
 աւգտութիւն երեւութնայր ի յիշողութենէ Տեառնն, առ 10
 ժամայն մեռանել հանդերձեալ, այլ է յայտ, զի գերկրորդ
 նորա գալուստն երեւութնայր, յորում գայ դատել զկեն-
 դանիս և զմեռեալս և հատուցանել իւրաքանչիւրում ըստ
 գործն իւր. քանզի ասէր բեռեցելունն մաղթելով. «Յի-
 սուս, յիշեմ զիս, յորժամ և կեսցես յարքայութեան քում»². 15
 հաւատաց ոչ մարդ զնա զոլ սոսկ, այլ Որդի Աստուծոյ
 հարազատ, ըստ նորին Փրկչին վարդապետութեան. խա-
 չեցեալն այսուհետեւ և քաջախ զեղեաւ արբեալ վասն մեր,
 շնորհեաց աւազակին զ' ի գրաստն մուտ. քանզի ինքն էր 95r.
 և նախ մարմնաւորութեանն և յետ քան զմարմնաւորու- 20
 թիւնն, և ոչ այդպէս. ինքն զԱզանն արտաքս հանիչ
 սակս ստունկանելոյն, դաւաղակն ի ներքս եւծ սակս խոս-
 տովանութեանն, իբր խայրի ճահագործութեանն իւրոյն
 մահուան, որով մահուամբ զմահն մեռոյց, իբր աղբււր
 կենդանութեան գոլով և այն ինչ կենդանութիւն, որ է յա- 25
 տուկ Աստուծոյ:

Քանզի յազապս խաչեցելոյն վասն մեր մարգարէա-
 նալով Մովսէս ասէր. «Տեսանիցէք զկենդանութիւնն ձեր
 կախեալ առաջի աչաց ձերոց և ոչ հաւատայցէք»³. և ինքն
 իսկ Տէրն ասէր. «Ես եմ յարութիւն և կենդանութիւն»⁴. 30
 քանզի յարոյց զմեռեալն Ղազարոս և խաչեցելում աւա-
 ղակին կենդանութիւն շնորհեաց, ի նոյն դրաստ դարձեալ
 վերածեաց: Եւ դարձեալ ասէր Տէրն. «Եւ որպէս Մովսէս
 բարձրացոյց զաւճն յանապատին, այսպէս բարձրանալ
 պարտ զՈրդին մարդոյ. զի ամեն որ հաւատայ ի նա, ունիցի 35
 կենդանութիւն յաւիտեանական»⁵. արդեւք պարզաբար

*) Լուսանցքում՝ «(կանգ)նեցաւ».

1) Հմմտ. Գողոս. Ա. 16. 2) Դուկ ԻԳ. 42. 3) Բ.
 Օրէնք. ԻԸ. 66. 4) Յովհ. ԺԱ. 25. 5) Յովհ. Գ. 14 (հմմտ.
 Թիւք ԻԱ. 8—9).

95v.

կամէր հաւատալ նալ յամենեցուն զփայտէ կախեցեալն և յայնժամ տալ նոցա կենդանութիւն յաւիտենական. ոչ երբէք. քանզի ո՞ զայս անհաւատաց, ասոս ինձ. կամ իբր մարդ կենդանութեան յաւիտենականի տուիչ. կամ իբր յորժամ 5 բարձրացի յերկրէ ի խաչն, զամենևոսեան ձգել առ ինքն խոստանայր զ՝ ի նոյսն հաւատացեալս¹, եթ՝ ոչ Աստուած էր մարմնացեալ. Քանզի որպէս ոչ ևս ծնիցաւ ի կնոջէ Աստուած ելով Բանն, եթ՝ ոչ մարմնացաւ անյեղարար ի նշմայ սակս առ մեզ ի նմանէ գործեցեալն տնաւրէնու-

10 թիւն, այսպէս և ոչ խաչեցաւ վասն մեր, եթ՝ ոչ թափեաց զինքն կամաւորապէս և եղև մարդ և նուաստացոյց զինքն, եղեալ ունկնդիր Հաւր մինչ ի մահու, որպէս ասէ առաքեալ. և զի ցուցցէ ամենայնի անարգ և անիծից մահն, վասն գերադանցութեան որում համբերեաց վասն մեր

15 անարգութեան, ի վերայ ածէ ասելով՝ և մահու խաչի²: Եւ որպէս երեւցաւ մարմնով Աստուած ելով Բանն, այսպէս և կրեաց վասն մեր զպատուականն մահ. այդ խաչեցելուն «Քրիստոսի ամենայն ծուռն կորաւ» ցի, երկնայնոց և երկրայնոց և սանդարամետականաց. և (ա)մենայն լեզու

20 խոստովանեսցէ՝ եթե Տէր է Յիսուս Քրիստոս, ի փոռս Աստուծոյ Հաւր»³:

96r.

Այ՛ ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոս և ոչ սոսկ մարդ խաչեցեալն, այդ Աստուած մարմնացեալն. և ոչ այդ ոմն ներառմածուցեալն, իսկ այդոյ լեզուն խոստովանելով

25 զ՝ ի դրաստն մուտ աւաղակին. քանզի էր ինքն Աստուծոյն Բան և զայս կրելով մարմնովն և զայն դարձեալ իւրով լեզուովն խոստացեալ. քանզի յատուկ իւր եղև մարդկայինն ըստ որում եղև մարմին Բանն, և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ, ըստ սրբոցն

30 առաքելոց վարդապետութեան:

Պիսառութիւնք սրբոցն հարանց մերոց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ գառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ ի բաց տալալիչ գամպարիսս նախասցելոցն հերձուածողացն աղանդս.

35

Թեոդոսայ եպիսկապոսի Անկիւրա.

Ո՛ւր բաժանիչն զՔրիստոս, ո՛ւր զխորհուրդս մեր

¹ Հմմտ. Յովհ. ԹԲ. 32.² Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 8.³ Փիլիպ. Բ. 10—11.

հոմանունութիւն գործաւորն և Գրիստոս մի ասելով, իսկ երկուս ենթադրելով. զոմն ծառայ, իսկ զոմն տէր. զոմն ախտակիր, իսկ զոմն ոչ ախտակիր. զինչ շահ մի առաստութեանն երկուց կացելոց իրացն:

Նորին.

5 96v.

Ի՞բր աղքատացաւ վասն մեր, ասասցեն մեզ, որք յԱստուծոյն Բանէն բաժանեն զմարդն և զմիացեալն որոշեն, յիշելութեամբ բնութեանցն. որք երկուս ոմանս ասին զԳրիստոս, և զմին իմացմամբ միայնիւ(?) առապարանութիւն * բերեն:

10

Եւանելոյ Թեոփիլայ եպիսկոպոսապետի Աղեմանդրեայ՝ ի ճիւղերորդ տաւալանէն:

Քանզի են և այժմ յայնժամու սքանչելեացն նշխարք. մի անհաւատացեն, եթե կարութիւն Աստուծոյ զաւրէ առնել Կոյս ծնանել նէրում և զեալ կենդանին Աստուծոյն 15 Բան, սակա առ մեզ նմանութեանն. քանզի այդպէս մեզ բանակցել ** մաւտաւորագոյն ոչ ևս էր. զի մի ի հեշտութենէ և քնոյ, որպէս ի վերայ այդոց մարդկան ունի, ընկալցի մարմին. զ՝ ի նմանութեան նորա առնու ի Կուսէն ծնիցեալ, մարդ երեւալ, իբր մեք ըստ ծառայութեան կեր- 20 տին. իսկ ի գործոցն ցուցանիւր, եթ՝ ամենեցուն արարիչ և Տէր է, գործելով գործս Աստուծոյ:

Նորին ի վեցերորդ տաւալանէն.

Քանզի որպէս արուեստաւորացն լաւագոյնքն ոչ ի պատուականս միայն նիւթս զարուեստն արտաքս ցուցա- 25 նեն հրաշափառ, այդ դուզնաքեայ կաւոյ և մոմոյ հալեցելոյ բազում անգամ առեալ զմակացութեանն իւրեանց ցուցանեն կարութիւն, յոլով մանաւանդ գովեցեալք, այսպէս ամենեցուն քաջարուեստակն կարգաւորութեան յարգարմամբ զարդարեալ զամենայն՝ ոչ այդոյ ուրումն 30 պատուականի նիւթոյ երկնայնոյ բոնահարեալ մարմնոյ առ մեզ ժամանեաց, այդ ի կաւում զմեծութիւն իւրոյն ցուցանէ արուեստին. զ՝ ի կաւոյ ստեղծեալն անդրէն ուղղելով մարդ ինքն ի Կուսէ նորավայելաբար արտաքս եկեալ մարդ, յեղանակաւ ծնելութեանն տարափոխեալ, իսկ ըստ 35

97r.

*) Լուսանցքում մի անվերծանելի բառ.

**) Նոյնպէս.

ամենայնիւ առ մեզ առանց մեղաց, ոչ փախնուլ դատեցաւ զնմանութիւնն ծնիցեալ, խանձարբապատեալ, ստնաբռնեալ համբակ ի մսուր եղեալ, զքնութեանս մերոյ զտկարութիւն առնդունելով, սակս յառաջեցելոց պատ-
 5 ճառացն. այդ տակաւին համբակ ելով, համանգամայն և զթշնամին և զսորայն խռովեցուցանէ զաս, մոգս(?) ձգելով
 97v. յապաշխարութիւն և կազմելով առաքչին զնոսա արհա-
 մարհեն թագաւորի:

Յրանելոյ Կիւրիդղի Եպիսկապոսապետի Աղեփսանդ.
 10 rեայ ի լուծմանէ Դ. ճգովմանն.

Այդ ահա զմարդկայինս և առ սովաւ դաստուածա-
 յինս յայտ է զի ձայնս ի միոջէ առասացեալ տացուք
 խորհելով ուղղապէս. քանզի յորժամ աստուածավայելչա-
 բար ասիցէ յաղագս իւր. «Տեսաւզն զիս ետես զՀայրն»¹
 15 և «Ես և Հայր մի եմք»², զաստուածայինն նորա և անձառ
 իմանամք բնութիւն, ըստ որում մի է առ իւրն Հայր,
 սակս նոյնութեան գոյացութեանն, պատկեր իսկ և զծա-
 ւորութիւն և բացափայլումն փառաց նորա. իսկ յորժամ
 զմարդկութեանն չափ ոչ անարգելով առ հրեայսն խաւ-
 20 սիցի. «Այժմ խնդրէք զիս սպանանի՛ զմարդ, որ ճշմար-
 տութիւնն ձեզ խաւսեցայ»³, դարձեալ ոչինչ նհատ զնա
 և ի հանգիստութեան և ի նմանութեան Հաւր զԱստուածն
 Բան և ի մարդկութենէ իւրմէ չափոց ճանաչեմք. Քանզի
 և թե հարկաւոր հաւատալն, եթ' Աստուած ելով բնու-
 25 թեամբ, եղև մարմին կամ եթե մարդ նոր(?) անձնացեալ
 յանձն բանական զոր ունիցի բան ալմաչել ոք զառ ի
 նմանէ ձայնիցն, եթ' եղեն մարդկավայելչաբար. քանզի
 թե խորշիւր զմարդոյ վայելուչս բանս, ո՛հ հարկեցոյց եղա-
 նել ըստ մեզ մարդ. իսկ եթե վայր արկեաց զինքն վասն
 30 մեր ի կամաւոր թափումն, քր պատճառաւ խղճէր արդեւք
 զըստ թափմանն արժանաւորս բանս: Քանզի միում գիմի
 զյաւետարանն զամենայն վերադրել ի ձայնս ենթակա-
 ցութեան * միում Բանին մարմնաւորութեան, քանզի մի
 Տէր Յիսուս Քրիստոս ըստ գրիցեալան. Ապ' ուրեմն, որ-
 35 պէս ի նախագրեցելոցն ոչ անգիտացեալք, ըմբռնեսցուք

*) Լուսանցքում՝ «Ինքն . . . ցութ . . . ».

¹⁾ Յովհ. ԺԴ. 9, հմմտ. ԺԲ. 45.

²⁾ Յովհ. Ժ. 30.

³⁾ Յովհ. Ը. 40.

դաճանալէնութիւնն զիւրաքանչիւրում յարմարական ձայնն. և մանաւանդ ոչ յանկացեալ չնչականաց և հոգի ոչ ունաւդաց երկուս իմանալ կամ ասել որդիս, բաժանելով յիրերաց զենթակացութիւնս, յետ անձեզքելի միաւորութեանն:

5

Նորին յորում զԹեոգորեոսայ.

Մի իսկ եցոյց միաւորութիւնն և բաժանել երկուս խորեմք. զի թեպէտ և եղև մարմին Բանն, ըստ գրիցելոցն, այդ է և այսպէս Որդի միածին, ըստ միաւորութեան ձգմարտի . . . . . * զմիտս և բան:

10 98v.

Նորին ի թղթոյն որ առ Ակակիոն(?).

Իսկ ձայնիցն զանազանութիւն և ոչ ըստ որում(?) յեղանակի ի բաց բարձաք. թեպէտ և տարընկեցիկս արաբաք բաժանել զնոսա իբր որդւոյ առանձինն ի Հաւրէն Բանի և իբր մարդոյ դարձեալ առանձինն Որդւոյ իմացելոյ 15 որ ի Կնոջէ. քանզի մի խոստովանեմք որպէս Որդւոյ բնութիւն, զիտեմք իսկ և թե մարմնացաւ և ներմարդեաց:

Նորին եթե Աստուած Քրիստոսն.

Ուրեմն ամպարիչտ և ի յաճախ անտեղեացն հատանելն յորդիս երկուս զմի Տէր Յիսուս Քրիստոս. իբր ի 20 միոջէ այսուհետև զիմէ ամենայն բանեայի **. քանզի մի ահա իմանի բնութիւն ինքեան Բանին մարմնացեալ:

Եւ յեռ այդոց.

Եւ դու իսկ դարձեալ մեզ տարակացես *** բոլորապէս և իմաստական(?) զձգմարիտն զբնութիւնն որոշելով և 25 միացուցանելով որպէս ասես զերկրպագութիւնն. այդ և ի՞մ որդեն զբնութիւնն, բացագնացեան ընդ նոսա և երկաքանչիւրս յատուկքն բնականաբար . . . . . **** | զանազանութեանն բան, երկուցն այսուհետև խոստովանակի:

99r.

Նորին յորմէ եթե մի Քրիստոս եւ ձեւացեալ է նախ- 30 կից հարցութիւնն իբր յումեքէ առածեալ.

Արդեւք խառնեալ և մի՞ եղեն երկակ բնութիւնքն:

*) Մի անվերծանելի բառ.

**) Լուսանցքում՝ «առասցի».

***) Անդ՝ «բաժանես».

****) Երկու կամ երեք բառ անվերծանելի.

Ապա երանելի՛ն առ այս Կիրիղոս.

Աղև, ո՛ր այսպէս անդգայ և անուսումն իցէ՝ իբր կամ
 զաստուածայինն կարծել Բանին յեղանիլ բնութիւն յոր
 ոչն էր, կամ փոխիլ զմարմինն ըստ այդայղութեան յե-
 5 զանակի յ(ի)նքեան իսկ Բանին, քանզի անհնարին իսկ. մի
 Որդի և մի իւր բնութիւն զոլ ասեմք, թեպէտ և յ(ը)նդունե-
 լութեան լինել մարմնոյ իմանայցի, անձն ունելով իմանալի.
 քանզի իւր, որպէս ասացի, եղև մարդկայինն և իմանի առ
 ի մէնջ ոչ այդպէս, բայց զի ըստ՝ այսմ յեղանակի և
 10 Աստուած համանգամայն և մարդ:

Տասներորդ գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն
 Ղեովնայ.

Քանզի թեպէտ և յաւէտ ի Տեառն Յիսուսի Քրիս-
 տոսի Աստուծոյ և մարդոյ մի է դէմ, սակայն այդ է այն,
 15 ուստի ներկաքանչիւրումն հասարակական ասի սակա ըն-
 տանութեանն անարգութիւն և այդ ուստի հասարակական
 փառացն պատահեաց:

99v.

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բա-
 դայնքն նախասացեալս ի Ղեովնայ.

20 Պաւղոսի Սամոսացոյ հերձուածողի հայնոյութիւնք.

Մեք գիտեմք մի անձնանելի Աստուած, մի ծնանելի
 Քրիստոս՝ Որդի Նորա ևղեալ. ոչ զ՝ ի սերմանէն Դաւթի
 ըստ մարմնոյ սահմանեալ Որդին Աստուծոյ ըստ Հոգւոյն
 սրբութեան յորում Բանն նախ ընտրեալն մարմնացաւ
 25 Բան Որդին, Բան Աստուած ծնանելի:

Նեստորի հերձուածողի հայնոյութիւնք ի բանէն որ
 յաղագս ներմարդութեանց.

Ի միասին առնու այսուհետև զերկակ բնութիւնն
 ի ձեռն միոյ առաստելեանն Քրիստոսի, զի մի միւսն
 30 առանց միւսոյն իմանայցի:

Նորին.

Զինչ աղէ ասես, հերձուածող. Տէր և մարդ, եթ՝ ոչ.
 արդ եթե Տէր, հաւասար են ասացեալքն. իսկ եթ՝ ոչ Տէր,
 մի՞ դու սոսկ մարդ առնելով զՔրիստոս, ինձ առսաղապեր
 35 զնախատինն. ապ՝, ասէ, լուիցուք երանելոյ Պաւղոսի,
 յայտնապէս գոչաւղին. ով է իմաչեցեալն, լո՛ւր այսու-
 հետև յայտնադունի ձայնին. «Քանզի և իաչեցաւ ասէ

ի տկարութենէ, այդ կեայ ի կարութենէ Աստուծոյ»¹. Եթե
խաչեցաւ ի տկարութենէ, ո՞ տկարացաւ, հերձուածո՞ղ, Աս-
տուածն Բանն:

Նորին.

100r.

Յորժամ աստուածային գրիցեալն պատրաստիցի ասել 5
կամ ծնելութիւն Քրիստոսի զ' ի յերանելոյ Կուսէն կամ
մահ, ոչ ուրեք երեւի եղեալ զԱստուածն, այդ կամ Քրիս-
տոս կամ Որդի կամ Տէր. վասն զի այսք երեքեան բնու-
թեանցն են նշանականք երկուց. երբեմն այսորիկ, իսկ
երբեմն այնորիկ, իսկ երբեմն և սորա և նորա. որպէս զինչ 10
ասեմ յորժամ զ' ի Կուսէ ծնելութիւն մեզ գրիցեալն զրու-
ցատրէ, զինչ ասէ. «Արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին
իւր»². ոչ ևսասց արտաքս առաքեաց Աստուած զԱստուածն
Բան, այդ առնու անուն՝ ակնարկիչ զբնութիւնսն երկուս.
վասն զի Որդին մարդ է և Աստուած, ասէ. «Արտաքս առա- 15
քեաց Աստուած զՈրդին իւր եղեալ ի Կնոջէ». զի յորժամ
լուիցես զեղեալն ի Կնոջէ, ապա տեսցես զանունս նախա-
կացեալ զակնարկիչն երկուս բնութիւնս. զի զծնելութիւնն
զ' ի յերանելոյն Կուսէ Որդւոյ այս(?) կոչեսցես. քանզի
Որդի ծնաւ Աստուծոյ և Քրիստոսածին Կոյսն. այդ վասն 20
զի Որդին Աստուծոյ կրկին է ըստ բնութիւնսն, ոչ ևս
ծնաւ զՈրդին Աստուծոյ, այդ ծնաւ զմարդկութիւնն, սա է 100v.
Որդի սակա յարակցելոյ Որդւոյն:

Թեոդորէայ հերձուածողի ի հակաճառութենէն վե-
ցերորդ նշովմանն հայնոյութիւնէ.

25

Երանելին Պաւղոս զառեալն յԱստուծոյն Բանէ կերպ
ծառայի առասէ և վասն զի նախ քան զմիաւորութիւնն
առութիւնն, իսկ յաղագս առութեանն տրամաբանելով ե-
րանելին Պաւղոս կերպ ծառայի զառեալն առասեաց բնու-
թիւն, ոչ ևս տեղի ունի միաւորութեանն եղելոյ ծառա- 30
յութեանն անուն. քանզի թե զինչայն հաւատացելոց,
Պաւղոս գրելով ասէր. «Եւս(?) զի ոչ ևս(?) ես ծառայ, այդ
որդի»³. և Տէրն առ աշակերտսն. «Ոչ ևս զձեզ կոչեցից
ծառայս, այ(դ) բարեկամս»⁴. յոյժ՝ առաւել . . . * սրբու-

*) Երկու բառ անվերծանելի.

1) Յ. Գորնթ. ԺԳ. 4. 2) Գաղատ. Գ. 4. 3) Գաղատ. Գ. 7.

4) Յովհ. ԺԵ. 15.

թեան . . . . . * որդեգրութեան չնորհին արժանաւորիցաք. ի ծառայի առասութեան(?) ազատեցաւ. Աստուած այսուհետեւ խոստովանեմք և զծառային կերպ սակա միաւորեցելոյն նմա Աստուծոյն կերպի:

5 Հակաճառութիւն սու ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

101r.

Աստուածազան առաքելոցն պար ինքնատեւքն և սպասաւորք եղեալ Բանին, մի Տէր Յիսուս Քրիստոս քարոզելոյն զնդ երկնաւս և որք յեանոցն եղեն սուրբք և կէ-
 10 ղեցեացն Աստուծոյ վարդապետք հետոց առաքելոցն հետակցեալք, աւանդեցին մեզ հաւատալ ի մի Աստուած Հայր ամենակալ և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, զսա ուսուցանելով զոլ Աստուած և լոյս և հոմազոյ Հաւր, թեպէտ և մարմնով զնա քարոզելոյն զնդ երկնաւ. քանզի
 15 ոչ մերկ ելով տակաւին և անմարմին ի նոցանէ քարոզի աշխարհի. քանզի և ոչ յարմարական Աստուածում Բանին նախ մարմնաւորութեանն անուանքս այսդիկ. զՅիսուս ասեմ և զՔրիստոս և զմարդ յատուկք իսկ եղանիւր, ամենայնք յետ ի կնոջէ ի բաց ծնելովթեանն և նախ քան
 20 զմարմնաւորութիւնն և յետ մարմնաւորութեանն. ուստի անզանազանաբար յետ այսորիկ քարոզեցաւ ի սրբոց առաքելոցն սրբոյ եկեղեցւոյ երբեմն մարմնացեալ իսկ երբեմն Աստուած, Տէր Յիսուս Քրիստոս, կենդանութիւն յաւիտենական, Աստուած ճշմարիտ, մի Տէր Յի-

101v.

25 սուս Քրիստոս Սյղ նորս Նեստորիոս ընդգլխմանայ սրբոց առաքելոց և վարդապետաց սրբոյ եկեղեցւոյ Աստուծոյ, ունայնաձայնութիւն մեզ ի սրաէն զպայտալով ի վերայ միոյ զիմի Քրիստոսի, և ոչ ի հոգւոյ Տեառն բարբառելով. «Բանդի թեոյտ և ասէ մի դէմ գոլ թուի Քրիս-
 30 տոսի սակա ունականի և սոսկ յարակցութեանն Աստուծոյ և զ' ի Մարեմայ մարդոյն, սակայն ոչ է այս. ասէ ոչ է, քանզի այդ է և այդ դէմ, ուստի ընտանենայ միւսն միւսում, սակա ունականի յարակցութեանն, զըստ արժանաւորութեանն կամ եթե ճոխութեան. զմարդոյն դարձեալ
 35 րաշխելով զպատկառանացն և զախտակրութեանց, իսկ Աստուածումն Բանի զփառացն արժանիւ եւ նմանք այժմու ի նմանէ ասացեալքս զորս ահա յառաջագոյն ասաց. քանզի ներգործէ երկաքանչիւր կերպ ընդ միւսոյն հաւա-

սարութեան, որպէս յատուկ (ը)նկալաւ Բանին գործաւորի
 զայս որպէս է Բանի, իսկ մարմնոյ ի բաց կատարչի զԻւրան.
 քանզի ոմն նոցա բացաւիայլէ հրաշափառութեամբ, իսկ
 ոմն ընդ ախտակրութեամբ ստորանկեաց կամ եթե թշնա- 102r.
 մանաւք: Իսկ այժմ դարձեալ քանզի թշպէտ և մանաւանդ 5
 ի Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ և մարդոյ մի դէմ
 է, սակայն այդ է այն, ուստի երկաքանչիւրունմն հասարա-
 կական ասի, սակս ընտանութեանն անարգութիւն և այդ
 ուստի հասարակականի փառացն պատահեաց: Իսկ մեք այս-
 պիսի սովորութիւն կամ խոստովանութիւն ամպարչտաց ոչ 10
 ունիմք և ոչ եկեղեցիք Աստուծոյ: Քանզի առնկալաք ի
 հարանցն սրբոց եթ' որ նախ քան զյաւիտեանս Աստու-
 ծոյն Բան վասն մեր և վասն մերոյ փրկութեան զստորե-
 կեալ անմարմին յերկնոստ և մարմնացեալ յԱստուածա-
 ծին Կուսէն Մարեմայ և ծնիցեալ մարդ ի նշմայ ախտա- 15
 կրեաց վասն մեր մարմնով և մեռաւ և թաղեցաւ և յարեաւ
 եռաւրեաց ի մեռելոց, խափանեալ զմահ և երեւցաւ աշա-
 կերտացն և եցոյց նոցա զբեկեալսն իւր ձեռս և զոտս ի
 փայտի և զխոցեալն կող զփրկանակ, հաւատացուցանելով
 զնոսա յաղագս իւրոյ յարութեանն, եթ' ինքն իջեցեալն 20
 յաղագս անմահի(?) կենդանութեան յարեաւ ի մեռելոց. 102v.
 սա վերացաւ յերկինս և նստաւ յաջմէ Հաւր և գայ
 իւրովք փառաւք՝ դատել զկենդանիս և զմեռեալս և
 ի բաց տալ իւրաքանչիւրում ըստ գործս իւր. և դատար-
 կաց և հայհոյական բանիցն զպարտաւորութիւնս պահան- 25
 ջելով:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց
 եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ գառ ի մէնջ ասա-
 ցեալս, իսկ տապալիչ գամպարիժես նախասա-
 ցելոցն հեռնուածողաց զաղանդս. 30

Երանելոյ Աթանասի Եպիսկապոսապետի Աղեփ-
 սանդրեայ ի քրթոյն որ առ Նւսեբիոն եւ Ղուկիփեռե եւ
 Աստերիսն.

Վասն որոյ և ոչ այդ էր նախ քան զԱբրահամ որ-
 զին և ոչ յետ Աբրահամուն. և ոչ այդ էր յարուցիչն զՂա- 35
 դարոս, իսկ այդ հարցաւոն վասն նորա, այդ նոյն էր, իբր

մարդկաւրէն ասելով. «Ո՛ւր զՂազարոս եղիք»¹, իսկ Աստուածաբար զնա յարուցանելով:

Նորին որ առ Ադեղփիոս.

Ոչ արարած երկրպագեմք զԱստուծոյն Բան երկըր-
 5 պագելով. քան լիցի. քանզի այդպագեաց* և Արիանո-
 103v. սաց այսպիսի մոլորութիւնս. այդ զՏէրն փառաց. . . . **
 զԱստուծոյն Բան երկրպագեմք. քանզի թեպէտ և մարմինն
 ինքն ըստ ինքեան մասն է արարմանց, այդ Աստուծոյ
 10 ի Բանէն երկրպագեմք և ոչ զԲանն երկրպագել կամեցեալ
 հեռացուցանեմք ի մարմնոյն զնա. այդ գիտելով ըստ որում
 նախասացաք, եթե «Բանն մարմին եղև»², զսա և ի մարմ-
 նի եղեալ ճանաչեմք զԱստուած:

Թեոդոսայ Եպիսկոպոսի Աճիւրայ որ ի ծնելութիւնն
 15 Քրիստոսի.

Երբև մահաւատիս ի Կուսէ ծնիցելոյն և զկուսու-
 թիւնն ոչ ապականաւորի. եթե դու լսելով(?) զի ի մորեն-
 ւոյ բարբառէ Աստուած և ասէ Մովսեսի. «Ես Աստուած
 Աբրահամու և Աստուած Սահակայ և Աստուած Յակովբայ»³,
 20 և զի անկեալ Մովսէս երկրպագէր՝ հաւատաս, ոչ համա-
 րեալ հուր զերեկին, այդ Աստուած զբարբառիչն. իսկ յոր-
 ժամ արգանդի կուսականի յիշումն արարից, զարչիս և
 ի բաց դառնաս. զի՛նչ արդեւք նուաստագոյն, ասա, մո-
 րենի՛ եթ՝ արգանդ կուսական մաքուր ի մեղացն արտից.
 103v. 25 ոչ գիտելի զի ի սկզբանքն պարսպումն|. . . . *** և արդի-
 եղելոյն է. քանզի խորհրդականքն նախադադափարին հնա-
 գունաւքն, վասն այսորիկ մորենի վառի, հուր երեի և
 զհրոյսն ոչ ներգործէ. լուսաւորէ և ոչ ապականէ, փայլա-
 տակէ և ոչ այրէ, բարեգործէ և ոչ սպանանէ. արդեւք ի
 30 մորենաւոյն ոչ տեսանես զլոյսն, դատաւորն ընդ դատա-
 պարտեալս և ոչ ուրեք պատուհաս. դատաւորն վերակա-
 ցեալ, այդ ոչ դատելով, այդ իրաւացուցանելով. ոչ դա-
 տապարտելով, այդ բժշկելով. տեսանես իբր այն ընտանի
 հուրն զաստի մարդասիրութիւնն ակնարկեաց. և մի սքան-

*) Լուսանցքում մի անվերծանելի բառ.
 նելի բառ.

**) Մի անվերծանելի բառեր.

1) Յովհ. ԺԱ. 34.

2) Յովհ. Ա. 14.

3) Նք Գ. 6.

չասցիս, եթե կուսական արգանքիւ Աստուած ելով ծնանի, քանզի ոչ անարգանս համարի Աստուած, որ ինչ առիթ փրկութեան է: Իսկ դու ինձ մի այսպէս նուաստ զԱստուծոյ բնութիւնն կարծեսցես, իբր զի ընդունակ անարգութեան լինիցի երբեք. քանզի ոչինչ որոց ախորժեաց զվասն մեր նուաստագունացն թշնամանէ զբնութիւնն զայն. և ընտանենայ առ նուաստսն զի կեցուցէ զմեր բնութիւնս: Արդ՝ յորժամ նուաստագոյնքն զերանելոյ Աստուծոյ բնութիւնն ոչ թշնամանիցեն, այլ փրկութիւն մարդկան գործիցէ, իբր ասնն զպատճառս մերոյն փրկութեան անարգանաց առիթ Աստուծոյ եղանիլ:

104r.

Երանելոյ Կիրիզդի Եպիսկոպոսապետի Ալեքսանդրեայ՝ ուստի զԹեոդորէոսայ.

Այլ թերեւ ասիցէ ոք փոքր գոլ Աստուածունն Բանի և անպատշաճ ամենին լալն և երկնչել ի մահուանէ, բաժակին զիդճումն քահանայութեանն զինչ. այն, ասացից իսկ և ինքն ես, եթ՝ Աստուածայնում և գերագունի բնութեանն այսպիսիքս փոքունք, այլ յայնոսիկ տեսաք զաղքատութիւնն, զոր վասն մեր համբերեաց կամաւք, յորժամ քեզ երեկոյի բռնական թափման վատափառութիւն, զարմացիբ մեծապէս զառ մեզ սիրելութիւն Որդւոյն, քանզի զոր դու փոքր գոլ ասես, զայս կամաւորութեամբ եարար. վասն քո ելաց մարդկաւրէն, զի զքոյն արգելցէ արտաւոր. երկեաւ տնաւրինաբար, թողացուցեալ մարմնոյ կրել... *, զի քաջարտագոյնս(?) զմեզ կատարեսցէ. խղճեաց զբաժակն, զի զհրեիցն վատապարչութենէ խաչն ամբաստանիցէ. տկարանալ ասի ըստ մարդկութեան, զի զաղարեցուցէ զմարդկայինս տկարութիւն. պաղատանս եարկ առաջի և մաղթանս, զի և զառ թէն աղաչանացն գնալիս ցուցցէ զՀաւրն լսաւորութիւն **. զի դու ուսցիս ոչ չրջել ի փորձութիւնս, այլ ոգորիլ յաւետ առ աղաւթս. քանզի և ըստդատանէր նըրհացեալս զսուրբ առաքեալսն և անա և ասէր. «Այսպէս ոչ զաւրեցէք մի ժամ հսկել ընդ իս. հսկեցէք և աղաւթեցէք, զի մի մտցէք ի փորձութիւն»¹. քանզի զքաջաւրինալութիւն *** իբր զեզկելի քաղաքաւորութեան

104v.

*) Երկու բառ անվերծանելի.

**) Լուսանցքում՝ «ունկն».

***) Ենդ՝ մի անվերծանելի բառ.

1) Մատթ. ԻԶ. 40—41., Մարկ. ԺԴ. 37—38., Լուկ. ԻԲ. 40. 46.

ՏԵՍՏԱՄԵՆՏԻ ՅԱԿԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

զըստնքեանն վերադրեալ աւղտեցայց զնդ երկնաւս. զմարդ-
կութեանն հիւանդութիւնն ընտանեցոյց. Էր պատճառաւ,
զի ըստ ճշմարտութեան մարդ եղանել հաւատայցի, թե-
պէտ և մնացեալ որպէս էրն, այս է Աստուած:

105r. 5   Նորից ի նոցունց.

Աստուածազանն Պաւղոս ըստ որում յեղանակի եղև
մարդ Մէնածին Աստուծոյն Բան յայտնապէս ամենեցուն
կացեալ իբր անտես խորհրդոցն Աստուծոյ և զնա ունելով
յինքեան խաւանակ զՔրիստոս, քանզի ոչ ևս զհրեշտակաց
10 բռնահարէ, ասէ, այդ զսերմանէ Աբրահամու բռնահարէ.
զի ողորմաւդ եղիցի և հաւատարիմ քահանայապետ առ Աս-
տուած¹: Իսկ մեք ուղղութեան համարովք պսակել կա-
մեցեալք զսացեալն, հետեացեալք ամենայն ուրեք Աս-
տուածաշունչ գրիցելոցն և աստուածաբանացն զձայնս,
15 ամենայնի արժանաւորելով պանչի, յաւէտ իսկ և սաս-
տուածայինս համարելով աւրէնս, ոչ սրբոցն հրեշտակաց,
այդ և ոչ իւրոյն բնութեան բռնահարել ասեմք զյԱստու-
ծոյ Հաւրէ Բանն. քանզի ըստ քահանայականաց զրոց
թուեցելում հովանացեալ սրբում Կուսին, իբր զի և կա-
20 րութիւն ելով բարձրիւյ Հաւր, ետեղծ իւր մարմին ի նէ-
մայ, բայց ներգործութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ. անուանեցաւ
Որդի Աբրահամու և Դաւթի, ոչ հրաժարեալ սակս մարդ-
105v. կայնւոյն գոլն և ըստ ճշմարտութեան Որդի Աստուծոյ
և Հաւր. իսկ մնացեալ մանաւանդ և եթ' եղև մարմին ի
25 բնութեան և ի գերունակութեան և ի փառս աստուածու-
թեանն. քանզի անայդայդակ է և յեղութեան գերագունի
իբր Աստուած է այսուհետեւ մի և նոյն Որդի և Տէր և Նախ
մարմնաւորութեանն. և բաժանել յորդիս յերկուս զմին և
ճշմարտի միաւորութեանն քակտել ինչ տարակացեալ ըստ
30 մասին, և զնել յատկապէս մարդ և յատկապէս Աստուած,
վատապարշտութեան ունի զվերագոյնն գիր:

Եւ յե՛ս այդոց.

Այդ թեպէտ և այդոյ բնութեան մարմինն, քանզի
յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, այդ սակայն մի Քրիստոս և
35 Որդի և Տէր. և թեպէտ եղև մարմին և զճշմարիտ միաւո-
րութեանն յեղանակ քակտել ոչ անվնաս տարակացելով

1) Հմմտ. եբր. Թ. 16, 17.

յերկուս զենթակացութիւնան, իբր տարագնացեալս յիրե-
րաց առ ի յատուկս գոլ և ըստ մասին, իսկ ունիլ միայն
չարայարութիւն զարտաքուստ և իբր ի կարգի պատուոյ:

Մեսասաներորդ գլուխ հայնոյութեանց ի
թղթոյն Ղեովնայ.

5

Վասն սորին այսուհետև զգլխին միաւորութիւն զյեր-
կաքանչիւրում բնութեանն իմանիլ պարտեցեալն. | Եւ Որդի 106r.
Մարդոյ ասի վայր և կեալն յերկնուստ, յորժամ Որդին Աս-
տուծոյ զմարմին անտուստ ի Կուսէն, յորմէ ծնիցաւ առն-
կալաւ. և զարձեալ՝ Որդի Աստուծոյ խաչեցեալ ասի և թա- 10
ղեալ, յորժամ զայս ոչ ի նմին աստուածութեանն յորում
Մէնածին և մշտնջենակից և հոմագոյ ելով Հաւր, այդ ի
նուաստութեան մարգկայնում համբերեաց բնութեան:

Պիսառութիւնք հեճնուածողացն, որոց բաղա-
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնէ.

15

Գիողորայ հեճնուածողի Տարսացոյ հայնոյութիւնք.

ՉՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս Աստուած խոստովանե-
լով ոմանք և նախ քան զյաւիտեանս ի Հաւրէ ծնիցեալն
և ի վերջինս ժամանակս ի ձեռն մարմնոյ իւրոյ յայտնու-
թեան, որոյ երանելին Մարիամ եղև մայր. ոչ խոտելով, 20
որպէս նոքայն ասեն, պղտորել ըզճմարտութեանն բան ձեռ-
նարկեցին, նորաձայնութեամբք ոչ ուղղովք:

Եւ յե՛ս այլոց.

Շնորհիւ Որդի ի Մարեմայն մարդ, իսկ բնութեամբ
Աստուածն Բան. իսկ չնորհիւ և ոչ բնութեամբ, և բնու- 25
թեամբ այդ ոչ չնորհիւ. ոչ երկու որդիք, բաւական եղիցի|
առ ի մէնջն ըստ չնորհի որդութեանն, Իսաակայն անմա- 106r.
հութեանն, զի բազին Աստուծոյ եղև. մի ի վեր քան
զբնութիւնն ածցի, և Աստուածն Բան փոխանակ առ ի մէնջ
պարտեցելոյ գոհութեանն մի թշնամանեցի. և զի՛նչ թըշ- 30
նամանք. չարագրել զնա ընդ մարմնոյ և կարաւտանալ
կարծիլ ի կատարելութիւն որդութեան մարմնոյ. այդ և
ոչ ինքն Աստուածն Բան կամի Որդի Դաւթի գոլ, այդ Տէր.
Իսկ զմարմինն կոչիլ Դաւթի Որդի:

Նեսսորի հեճնուածողի հայնոյութիւնք յերրորդ գրոց՝ 35
գլխոց ութերորդի.

Եւ պարտ է մեզ, քանզի այժմ եկի ի մտածութիւնս, և զ' ի Նիկեա գփողովն ուսանել. ոչ ուրեք իշխեցեալ ասել, եթ' Աստուածն Բան ծնաւ ի Մարեմայ և զի ասաց, եթե հաւատամք ի մի Հայր Աստուած ամենակալ և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, ոչ զիք, զի նախկին եղեալ զՔրիստոս, որ է ակնարկութիւն երկուց բնութեանց. ոչ ասացին ի մի Աստուածն Բան, այլ առին զանուն նշան(ակ)իչն զերկուսեան. զի յորժամ ի խոնահ(?) մատչելով լուիցես մահ, մի 107r. զարմացիս. զի զխաչեցեալն/և զթաղեալն մի ջնեացէ 10 զլսարանդ, իբր աստուածութեանն զայս կրեցելոյ:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հեռուածողացն.

Յուցանէ ապա անձածուկ* և անպատկառելի դիմաւ զիւրոյ ամպարչտութեանն մեծութիւն, յայտնելով զունա- 15 կան միաւորութիւնն կամ շարայարութիւնն, որպէս սովորեաց խոհել. քանզի վասն այսորիկ ասէ զդիմին միաւորութիւն, զյերկաքանչիւրում բնութեանն իմանիլ պարտեցեալն. և իբր կարէ միաւորութիւն գոլ յերկաքանչիւրում բնութեան իմացեալն կամ իբր դէմ անուանէ զերկաքան- 20 չիւր բնութիւնն. քանզի ոչ ի վերայ դիմի և ոչ ի վերայ միաւորութեան զերկաքանչիւր բնութիւն ասել կարելի. քանզի երկաքանչիւրն ասացեալ բնութիւն երկուս յայտնապէս դէմս նշանակէ. իսկ միաւորութիւնն ոչ ևս կարի ասիլ երկաքանչիւր, քանզի մի է միացեալն, և ոչ երկու. 25 և երկուս բնութիւնս դնէ առ յիւրմէ ասացելում միաւորութեանն, զի Աստուծոյն Բանի ընտանանայցէ մարդոյն անարգանք. որպէս և ի վերայ Սամուէլի ասացեալն յԱստուծոյ. «Ո՛չ զքեզ արհամարհեցին, այլ զիս»¹. իսկ մարդոյն բնութիւն ընդունի զարձեալ յԱստուծոյն Բանէ զփառացն և զոր- 30 զութեանն առաստեղութիւնս. զի իմանայցի իբր մարդ ընտանեաց ունելով զներգործաւորն նովաւ Աստուծոյն Բան և զՄէնածնին քաջափառութիւն ունակական ունելով առ Աստուածն Բան: Եւ ոչ ճշմարիտ, զի այսպէս ասէ. ասասցուք զՈրդին մարդոյ ստորիջեալ յերկուստ, զոչ արժա- 35 նին նմա արժանաւորութիւն ասել նմա գոլ, սակա յերկաքանչիւրում բնութեանն շարայարութեան ունակականի: Զիտն յեղանակ, ասէ, Որդին Աստուծոյ խաչիլ ասի և

*) Լուսանցքում՝ «բաց».

¹) Ա. Թադ. Ը. 7.

Թաղիլ, զոր ոչ կրեաց նմա առաջխելով ընտանացելոյ
 նմա ախտակրին մարդոյ. այդ մեզ ի սերմանէն Դաւթի
 Քրիստոս Աստուած քարոզեաց երանելին Պաւղոս ասելով.
 «Եւ յորոց Քրիստոս ըստ մարմնոյ, էակն ի վերայ ամենայնի
 Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»¹. և այդուր 5
 դարձեալ. «Եթե Քրիստոս, ասէ, մեռաւ յաղազս մեղաց
 մելոց ըստ գրիցելոցն և զի թաղեցաւ»²: Եւ երանելին 108r.
 իսկ Յովաննէս ի բողոքականն քարոզէ յայտնապէս ասե-
 լով. «Եւ գիտեմք, եթ' Որդին Աստուծոյ ևկն և ետ մեզ
 միտս, զի գիտեցեմք զճշմարիտն Աստուած, և եմք ի 10
 ճշմարտում Որդւոջ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշ-
 մարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանական»³.
 Զսա ասացին խաչեալ և թաղեալ սուրբքն առաքեալքն՝
 վասն մեր. և ոչ ոք ուրիշ նոցա աւանդեաց յառանձնա-
 ցեալս բնութիւնս իմանալ կամ խոհել զ' ի վերայ Քրիս- 15
 տոսի միաւորութիւն կամ եթե մարմնաւորութիւն Աստու-
 ծոյն Բանի. Ուրեմն ոչ մարդ սոսկ վասն մեր խաչեցաւ և
 մեռաւ և թաղեցաւ, այդ Աստուած մարմնացեալ Յիսուս
 Քրիստոս Տէրն, իւրով մարմնով կրեաց վասն մեր, և յարեաւ
 եռաւրեայ ի մեռելոց. և զամենայն նմա առաջխեմք մեք, և 20
 զաստուածայինս և զմարդկայինս, միում Տեառն մերոյ Յի-
 սուսի Քրիստոսի, ճշմարտի Աստուծոյ ըստ առաքելոցն
 վարդապետութիւնս:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց
 եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք գառ ի մէնջ ասա- 25
 ցեալսն, իսկ տապալիչք զամպարիցս ճախասացե- 108v.
 լոցն հեռուաժողացն աղանդս.

Կիպրիանոս սբոյ եպիսկապոսի եւ վկայի, որ յաղագս
 ողորմաւորութեան մեկնութիւն.

Յորունք և մեծամեծք պատահեցին սիրելիք եղբարք 30
 աստուածային բարեգործութիւնքն. յորոց զմեր փրկու-
 թիւնն Աստուծոյն Հաւր առատ և փարթամ մարդասիրու-
 թիւնն գործեաց և միշտ գործեսցէ. վասն որոյ պահել զմեզ
 և կենագործել Հայրն զՈրդին առաքեաց, զի զմեզ նորո-
 գեսցէ. և առաքեալ Որդին կամեցաւ Որդի մարդոյ լինել, 35

¹) Հովով, Թ. 5.   ²) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 3—4.   ³) Ա. Յովհ. Ե. 20.

որպէս (զի) զմեզ որդիս Աստուծոյ կայուսցէ: Նուաւտա-
ցոյց այսուհետեւ զինքն, զի զժողովուրդն զտարընկեցիկն
ստասցի*¹. վիրաւորեցաւ, զի զմերսն բժշկեացէ վէրս.
ծառայեաց, որպէս ի ծառայութենէ յազատութիւն զծա-
15 ռայեալս նմա ածցէ. մահ յանձն եառ, զի մահկանացուացս
զանմահութիւն չնորհեացէ:

Նրանելոյ Աբանասի եպիսկոպոսապետի Աղեմանդ-
րի՝ ի քղքոյն ուր(?) առ Աղեղփիոն.

Իսկ մեր հաւատս է ուղիղ ի վարդապետութենէ
109r. 10 առաքելականէ զիմեալ և յաւանդութենէ հարանցն հաս-
տատեալ, ի նորոյ և ի հնոց կտակէ, մարգարէիցն ասաւ-
ղաց. «Արտաքս առաքեալ զլոյս քո և զճշմարտութիւն քո»¹.
և «Ահա կոյս յորովայնի ընկալցի և ծնցի որդի և կոչեա-
ցեն զանուն նորա Եմմանուէղ, որ է թարգմանեալ ընդ
15 մեզ Աստուած»². և զի՛նչ այս է, քայց Աստուած ի մարմ-
նի լինել: Իսկ առաքելական աւանդութիւնն ուսուցանէ,
կրանելոյ Պետրոսի ասելով՝ «Քրիստոսի կրաւդին վասն մեր
մարմնով»³. Իսկ Պաւղոսի ասելով՝ «Առնդունելով զերա-
նելին յոյս և յայտնութիւն փառացն մեծին Աստուծոյ և
20 Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ետ զինքն վասն մեր,
զի փրկանեացէ զմեզ յանաւրէնութենէ. և մարբեացէ իւր
ժողովուրդ առաւելագոյն նախանձաւոր ազնիւ գործոց»⁴:

Նորին ի տաւնականէն ԾԴ. Դիոկղեսիանոսի.

Քանզի վասն մարդկան իւրոյն եղելոյ խոնարհու-
25 թեան զըստ բնութեան նորա աստուածութիւնն ուրա-
ցան. և տեսանելով զնա ի Կուսէ ծնիցեալ, յերկուանան,
և թե ճշմարտապէս Որդի է Աստուծոյ. և հայելով ի նա
109v. ըստ ժամանակի՝ ներմարդացեալ, ուրանան զնորա հանա-
պազորդութիւնն. և տեսանելով զնա վասն մեր ախտա-
30 կրեալ, անհաւատան, եթ՝ անապական է յանապականէ
Հաւրէ Որդի. և բոլորովին զի վասն մեր համբերեաց, ու-
րանան զըստ բնութեանն Նորա հանապազորդութիւն
իւր կրելով զանչնորհիցն:

Թեոդոսի եպիսկոպոսի Անկիւրայ ի ծնելութիւնն
35 Քրիստոսի.

* Լուսանցքում՝ «վերստին ստացի».

¹ Սաղմ. Խթ. 3.

² Նսայի է. 14.

³ Ա. Պետր.

Դ. 1(?).

⁴ Տիմոս Բ. 13—14.

Եւ վասն զի Աստուած ելով մարդ եղանել յանձն
 էառ սակս մարդասիրութեանն վասն մեր, զի մեք զդա-
 տաւորն իբր զազգակից համբուրեսցուք. զի ունիցիմք
 համարձակել, որք յընտանի ճահագործութենէ համարձա-
 կութիւն ոչ ունիմք. քանզի ի վերայ բեմի ամեալք որք 5
 յընտանեկանէն ոչ համարձակեալք, իբր յաղդակցէ ըն-
 տանեոյ պողաւորին զհամարձակութիւնն. զինչ ապա ներ-
 դիմէ Աստուած ելով մարդկան, ոչ տեղի ի տեղեոջէ փո-
 խելով, այդ գանտեսանելի բնութիւնն ցուցեալ տեսանելի
 և երեւալ մարդկան և աղղական մարդկան երեւալ, որպէս 10
 աւետարանիչն քարոզէ ասելով եթե՝ «Բանն մարմին եղև»¹. 110r.
 և իբր ասէ Բանն մարմին եղև. իբր կար(է) զԱստուածն
 Բան եղանել մարդ, հարցանես զյեղանակ Աստուծոյ սքան-
 չիցն. եթե հասանելի մեզ էր անհասանելին բանիւ, ոչ էր
 սքանչ, այդ ըստ բնութեան իր. իսկ եթե սքանչ և նշան 15
 եղեալն, թողացն զԲանն սքանչագործի Տեառնն, զի եկն
 զիտել զքեզ կամիմ, և զլինելութենէն շահ հաւատով
 ստանալ. իսկ իբր եղև, ներգործաւդին թողացն.

Երանելոյ Կիւրիլլի եպիսկոպոսապետի Աղեմսանդ-
 րացւոց, ուր եթե մի Փրիսոսն. 20

Իսկ եթ' որդի խոստովանելով մի և Տէր զյԱստուծոյ
 Հաւրէ Բանն, հաւասարորդ նմա որդութեանն և այսպէս
 փառաց, մարդ պարզաբար շարայարել ասեն զ' ի սերմա-
 նէն Դաւթի, ժամ ասել մեզ որոց այսպէս խոհին ասա-
 ցելովքն՝ «Ո՞ տացէ գլխոյ իմում ջուր և ականց իմոց աղ- 25
 բերս արտասուաց և լացից զժողովուրդս զայս»²:

Եւ դարձեալ.

Իսկ եթե զ' ի սերմանէն Դաւթի յատուկ դնելով և
 որդելով զըստ ճշմարտութեանն գոլ Աստուած, և Որդի ի
 բաց առաքեն, իսկ հաւաքարորդ յաւէտ որդութեան և 30 110v.
 ընդունակ փառաց տարաշահականի գոլ ասեն, ոչ վայրա-
 պար որպէս նմանեաց զառ ի հրեիցն բանսարկութիւն ի
 վերայ նորա եղեալս գտցուք. ասեին իսկ եթե «Յազագս
 աղնիւ գործոց ոչ քարարկեմք զքեզ, այդ յազագս հայհո-
 յութեան. և զի գու մարդ ելով, առնես զքեզ ինքն Աս- 35
 տուած»³:

1) Յովհ. Ա. 14.

2) Երեմ. Թ. 1.

3) Յովհ. Փ. 33.

Նորին անճի որ առ Վաղերիանոսն.

- Ասացաք իսկ եթե Մէնածին Աստուծոյն Բան հոգի ելով իբր Աստուած ըստ գրիցելոց, առ ի փրկութիւն բոլորեցուն մարմնացաւ և ներմարդեաց. ոչ յիւրմէ բնութենէն 5 ինքն իւր մարմին փոխարկեաց, այլ և ոչ արտակացեաց զգոլն որ էր, կամ յեղութիւն կամ այդայդութիւն համբերեաց, այլ ի սրբոյ Կուսէն զանարատ մարմինն առեալ՝ անձնաւորեալ իմաստնարար և իւրացուցեալ զնա ըստ միաւորութեան անպարիմանալի և անխառնելի և անասելի 10 բնաւին. իբր ոչ այդոյ ուրուք, այլ յատուկ իւր զայս իմանալ. Այսպէս եկն յաշխարհ Մէնածինն իբր նախածին և ի բազում եղև եղբարս յոչն կարգեալ ընդ արարածոց, ըստ որում Աստուած. յորժամ այսուհետեւ եղանել ասիցի և ի Կնոջէ, հարկաւորապէս զըստ մարմնոյն ի վերայ բերէ. 15 զի մի գոյութեան սկիզբն իմանայցի առեալ ի սրբոյն Կուսէ. այն զի և նախ քան զամենայն յաւիտեանս գոյով մըշտընջնաւորակից, և վերակացեալ միշտ ընդ իւրումն Հաւր Աստուածն Բան:

Եւ յեւ սակաւուց.

- 20 Մի այսուհետեւ բաժանեացեն յերկուս զմին Քրիստոս մեզ ըստ մասին կացուցանելով զԲանն, և միւս Որդի յատկապէս և ըստ մասին զմարդն զ' ի Կնոջէն, ըստ որում ասեն ինքեանք. այլ իմացին, եթ' ոչ մարդոյ շարայարեաց յաւէտ Աստուածն Բան, այլ ինքն մարդ եղեալ 25 ասի, ի զաւակէ Աբրահամու բռնահարեալ ըստ գրիցելոցն, և նմանեալ ամենայնիւ եղբարց²⁾, թանց միայն մեղաց. իսկ առ ամենայն նմանութիւն ունիցի յիրաւի և նախ այլոց զ' ի Կնոջէ ծնելութիւնն կամ իմանիլ ի մէնջ մարդկաբար և 30 ըստ մեզ. իսկ ի վերայ Մէնածնին վեր զայս՝ քանզի Աստուած էր մարմնացեալ, վասն որոյ և Աստուածածին սուրբն կոչի Կոյս: Իսկ եթ' ասեմ, եթ' Աստուած և մարդ եկակցեալ ըստ նմին բացակատարեցին մի Քրիստոս, պահեցելոյ յայտ է, զի ենթակացութեանն երկաքանչիւրոյ անխառնելոյ, իսկ բանիւ ոչ բաժանեցելոյ, ոչինչ ստոյգ 35 յայսոսիկ խոհեցաւ զսէ տեսանել. քանզի ոչ որպէս ասեն Աստուած և մարդ եկակցեալք կատարեցին զմին Քրիստոս, այլ որպէս ասացի անա. Աստուած ելով Բանն, հա-

1) Հմմտ. եբր. Բ. 16.

ւասարեաց արեան և մարմնոյ, նմանապէս իբր մեզ, զի Աստուած ներմարդացեալ իմանայցի և զմերն մարմին ունելով, իւր զնա գործելով, ըստ որում ըստ մեզ իմացեալն մարդ՝ յանձնէ և ի մարմնոյ բաղկացեալ մի է, այսպէս և ինքն մի խոստովանի գոլ Որդի և Տէր, քանզի մի խոստովանի բնութիւն մարդոյ և բաղկացութիւն, թեպէտ և ի զանազանից իմանայցի և յայդատեսակաց իրաց, քանզի միւսոյ բնութեան խոստովանաբար իբր առ անձնն՝ մարմինն է, այլ յատուկ իւր և կատարելակից ենթակացութեան միոյ մարդոյ, և մտաւք և տեսութեամբք զանազանաց անուանելոյն ոչ անյայտ, իսկ ուղեկցութիւն կամ եթե ընթակցութիւն* անհատանելի ունելով զմին բացակատարէ կենդանի զմարդն։

Երկոսասաներորդ զլուխ հայնոյութեանց ի քղոյն Ղեռնի։

15

ԺԲ. Որ ոք ի ձեռն յայտնութեանն Հաւր զնոյն և Որդի Աստուծոյ խոստովանեաց և Քրիստոս, և վասն զի մի սոցա թանց միւսոյն առեալ՝ անաւգուտ պատահէր առ փրկութիւն և նորին գոյր վտանգի զՏէրն Յիսուս Քրիստոս կամ Աստուած միայն առանց մարդոյ, կամ առանց Աստուծոյ միայն հաւատալ մարդ։

Պիսառութիւնք հեռնուածողաց, որոց բաղաձայնք նախասացեալքն ի Ղեռնայ։

Նեսուորի հեռնուածողի հայնոյութիւնք։

Այդ ոչ սոսկ մարդ Քրիստոսն, ո՞վ զրպարտիչ, այլ մարդ համանգամայն և Աստուած. իսկ եթե միայն գոյր Աստուած, պարտ էր ասել, Ապողինարիէ, «Զի զիս ինդրէք սպանանել զԱստուած, որ զճմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ», իսկ այժմ ասէ. «Զի զիս ինդրէք սպանալն զմարդ, որ զճմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ»¹։ Սա, որ զփշեղէնս պարագրեալ պսակ, սա ասաւղն՝ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր զիս ի բաց թողեր»². սա, որ զեռաւրեայ վախ-

* Լուսանցքում՝ «արշա(ւ)ակցութիւն».

¹) Յովհ. Ը. 40, հմմտ. Է. 20. ²) Մատթ. Ի. 46., Մարկ. ԺԵ. 34, (հմմտ. Սաղմ. ԻԱ. 2).

ձանն համբերեաց. և երկրպագեամ ընդ աստուածութեանն զսա, իբր աստուածայնւոյ ասակից ճոխութեանն:

Նորին ի Բառակէ*.

Այդ ելով նախ այսորիկ Որդի և կոչեցեալ յետ
 5 ընդունելութեան մարմնոյն, ոչ կարէ կոչիլ որոշաբար
 որդի որդին, զի մի երկուս որդիս աւանդեսցուք. այդ
 վասն զի այնմ շարայարեաց իսկզբանէն ելոյ որ(?) Որդւոյ
 առ ի նայն շարայարեցելոյ, ոչ կարէ ըստ արժանաւորու-
 10 թեան որդիութեանն բաժանումն ընդունել, ըստ արժա-
 նաւորութեան ասեմ որդիութեանն, ոչ ըստ բնութիւնս:
 Սակս այսորիկ և Քրիստոս Աստուածն Բան անուանի,
 վասն զի ունի զշարայարութիւնն զառ Քրիստոսն հանա-
 պագորդական:

Նորին.

15 Այդ վասն զի Որդին Աստուծոյ կրկին է ըստ բնու-
 թիւնս, ոչ ծնաւ ահա զՈրդին Աստուծոյ, այդ ծնաւ
 113r. զմարդկութիւնն որ է Որդի, վասն յալրակցելոյն Որդւոյն:

Նորին.

Լուր և Տէր երբեմն ի վերայ մարդկութեանն Քրիս-
 20 տոսին, իսկ երբեմն ի վերայ աստուածութեան նորա, և
 երբեմն ի վերայ երկոցուն կացեալ:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեւվ-
 նա եւ ճախ Բան զնա հեռձուածողացն.

Սովորապէս դարձեալ զոր ոք (որոշումն ուսուցանել
 25 կամեցեալ շարունակութեամբն նոցուն բանից հաւանեցու-
 ցանել թերևս կարծեաց զպարզագունացն սիրտս. քանզի
 այդ վերագաղափարելով մեզ զՈրդին Աստուծոյ ի ձեռն
 իւրոյ շարագրութեանն, և այդ զՔրիստոսն, նախակար-
 գեաց զնոյն առ խաբեութիւն պարզագունացն, մեղու
 30 սովորակի խառնելով զգեղս**, առ ի վախճան անձանց
 ընդունաւղաց զնորայն վարդապետութիւն: Սակայն թա-
 քուցանել ոչ կարէ, աւելորդութեամբ*** սրտին ըմբռ-

*) Լուսանցքում՝ «տետրատէ».

**) Անդ՝ «մահաղեղս».

***) Անդ՝ «յաւ(ել)ու(ածոյ?)».

նեալ յառաջ բերէ իսկ վաղվաղակի ի չառ գանձէ սրտին
 զչարիս¹, քանզի ոչ զնոյն անուանեաց զոլ զՈրդին Աստու-
 ծոյ և զՔրիստոսն, իբր ի վերայ բերէ դարձեալ. և վասն զի
 մին այսոցիկ թանց միւսոյն առեալ, քանզի մին այսոցիկ 113v.
 յայտ՝ եթ՝ երկուցն, որպէս և թանց միւսոյն երկակս դար- 5
 ձեալ յայտ է դէմս, զոր անուամբքն բաժանէ՝ Որդին Աս-
 տուծոյ և Քրիստոսն, և անաւղուտ ասէ առ փրկութիւնս զոյ
 որ ոք նոցա երկուց անուանց կամ և թե զիմաց թանց միւսոյ
 առեալ. և այն զի որ խոստովանեացեն բերանով, և թե Տէր
 Յիսուս և հաւատասցէ սրտիւ ի նա, կեայ, ըստ երանել- 10
 ւոյ Պաւղոսի ձայնին², ոչ Որդի անուան ասացելոյ և ոչ
 Քրիստոս: Եւ ական ունելով ժողովուրդք ի վերայ Յորդանա-
 նու և մտածելին յաղագս Յովաննու, մի գուցէ ինքն է Քրիս-
 տոսն, հանդերձեալն փրկել զաշխարհ. և առ նոսա պա-
 տասխանէր Յովաննէս, եթ՝ «Ոչ եմ ես Քրիստոսն»³, և 15
 նախընթաց զինքն քարոզէ Քրիստոսի և ոչ ուրեք Որդին
 Աստուծոյ նախադասի կամ զասակցի յայսոսիկ Քրիստո-
 սին անուան: Անաւղուտ արդեւք գոյր առ փրկութիւնս ժո-
 ղովորոց Քրիստոսին ականկալութիւն և ի նայն հաւատ և
 նմին աստուածազանի Մկրտչին ըստ քեզ՝ եւ աշակերտքն 20 114r.
 իսկ ասելին Տեառն՝ «Ճշմարտապէս Որդի Աստուծոյ ես»⁴,
 և «Որ ոչն պատուէ, ասէ, զՈրդին, ոչ պատուէ զՀայրն՝
 զառաքելն Նորա»⁵: Եւ յոլով ուրեք ի սուրբ աւետարանս
 Որդին անուն գրեալ է թանց Քրիստոսն. արդեւք ուրեմն,
 ասա ինձ, անաւղուտ էր առ փրկութիւնն անուն Որդւոյն 25
 Աստուծոյ և վասն զի ոչ ունէր զՔրիստոսն անուն նա-
 խակարգեալ կամ կարգակցեալ, և իբր ոչ ամպարիշտ այս-
 պէս խոհել կամ ասել յաղագս միոյ Քրիստոսի Ապա կա-
 մեցեալ յայտնել, զոր թաքուցանէր զամպարշտութեանն
 խորհուրդ, ի վերայ բերէ սոցուն. «Եւ նորին գոյր վտանգի, 30
 որ զՏէրն Յիսուս Քրիստոս կամ Աստուած միայն առանց
 մարդոյ, կամ թանց Աստուծոյ միայն հաւատալ մարդ».
 մարդ մեզ դարձեալ ըստ մասին եղեալ զՔրիստոսն անուն
 և զԱստուածն բաժանաբար զՈրդին Աստուծոյ. նման իբր
 զի ասէր, վտանգ նոյն գոյ ամենայն մտածաւղի, զի ձեա- 35
 ցուցանելով ի մարգարէս և յառաքեալս, խաւսեցաւ մեզ
 Աստուած ոչ ի ձեռն մարդոց ճշմարտից. կամ եթե զի

1) Հմմտ. Մատթ. ԹԲ. 35., Գով. Զ. 45.

2) Հմմտ. Փիլիպ.

Բ. 11.

3) Յովհ. Ե. 20.

4) Մատթ. ԹԶ. 16. Հմմտ.

Յովհ. Զ. 69—70., Ե. 49., ԹԵ. 27.

5) Յովհ. Ե. 23.

- 114v. մարդիկ մերկք յԱստուծոյ վերելութենէն եին կամ եթ' ի բնակութենէ Աստուծոյ ի նոսա. այսպէս համարեալ ըստ միայնում արժանաւորութեանն կամ եթե ճոխութեան ունակականի միաւորութիւն ի վերայ Քրիստոսի, իբր
- 5 Աստուած ի մարդ զբնակութիւնն առնելով, որպէս ի վերայ միոյ մարգարէից, ոչ իբր զմարմնացեալ Աստուածն Բան, և մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան մնալովն Աստուած: Ամենայն ուրեք իսկ թղթոյն զնոյն մեզ դիտողութիւն խոհեղութեան* անկանելով, գտանի բա-
- 10 նիւն, զի մարդածին յաւէտ իմանայցի սուրբն Կոյս և մի Աստուածածին. և մարդ ցուցցէ զ' ի վերայ մեր ախտակրեալ և ոչ Աստուած մարմնացեալ ի վերայ բերէ փութապէս. իսկ յետ յարութեանն Տեառն, որ յայտնապէս մարմնոյ նորա ճշմարտի եղև, քանզի Տէր անուանեալ
- 15 դարձեալ զյարուցեալն ի բաց հատանել արագապէս փորձի զեմամուռէն, ասելով՝ մարմնոյ նորա ճշմարտի գոլ զյարութիւնն, մարդ ըստ մասին ասելով գոլ զմարմինն, զոր և յարուցեալ ազանդէ: Քանզի և ի վերայ ածէ այսոցիկ և վասն զի ոչ այդ յարեաւ, և թ' ոչ խաչեցեալն և մեռեալն.
- 20 քանզի ասացեալ մարմնոյ նորա գոլ զյարութիւնն վասն ի վերայն բերելով ոչ այդ նշանակեաց զյարուցեալն մարդ, զնոյն դիտաւորութիւն ի սկզբանէ իւրոց հայհոյութեանցն մինչ ի կատարած պահել կամեցեալ. քանզի յետ սակաւուց ասէ, իբր զի ի նմա մնացեալ ծանիցի յատկութիւն
- 25 աստուածայնւոյ և մարդկայնւոյ մարմնաւորութեանն անբաժանելի, զի տացէ իմանալ առանձինն զմարդկութեան բնութիւն, զխաչելն և մեռանել և յանել. իսկ աւտար Աստուծոյ սակաւ առանձնաւորութեանն բնութեան անախտակրի և անմահի Աստուծոյ: Եւ նմայն այս զ' ի նմանէ
- 30 նախասացելումն այսպէս պահէ իսկ երկաքանչիւր բնութիւնն անպակասաբար զիւրն յատկութիւն. ոչ իսկ ունիս իմանալ իբր և զյատկութիւնն երկաքանչիւրոյ բնութեանն մնալ ի վերայ Քրիստոսի կամի, որ զամենայն որպէս պատահեաց բարբառաւ. և իբր անբաժանելի աստուածայն-
- 115v. 35 ւոյն և մարդկայնւոյ բնութեան յատկութիւնն ձանաչիլ կարիցի. քանզի իւրաքանչիւր առբաչխելով, զառեալս նմա և զվայելուչ, որպէս իւր թուի, ամենայն ուրեք և ամենայնիւ երկուս Քրիստոս խոստովանի:
- Իսկ մեք՝ դիտելով մարդ անյեղապէս եղեալ զԱս-

*) Լուսանցքում՝ «... սելով».

ստուածն Բան սակս մերոյ փրկութեան, իբր իւրում մարմ-
նով Բանին եղելում, բաշխեմք զաստուածավայելուչս. իսկ
եթե իւր եղելոյ Աստուծոյն Բանի մարմինն և ամենայնքն
կենսագործի մարմնոյ նորա, իւրք եղեն Բանին: Քանզի
եթ' Որդի Աստուծոյ և եթե Քրիստոս և եթե Տէր և եթե 5
Յիսուս և եթ' Որդի մարդոյ և եթե մարդ, լուիցուք աս-
տուածային գրութեանն, յետ աւետարանելոյն զհրեշտակն
Գաբրիէլ սրբունն Կուսին՝ յաղագս առնելոյ զնէ յորովայնի
և ծնանել զԵմանուէղն ի Հոգւոյ Սրբոյ. Աստուած մարմ-
նացեալ անյեղապէս իմանամք մեք և հաւատամք զոլ զ' ի 10
նէմայ ծնիլ ցեալն և զսա խաչեցեալ և մահու ճաշակեալ 116r.
մարմնով իւրով. և թաղեցեալ և յարուցեալ, ոչ գիտելով և
ոչ հաւանելով ի բաց հատանել յատկութիւնս բնութեանց՝
երկուս զմին Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ըստ սրբոց առա-
քելոցն և աւետարանչաց և վարդապետաց եկեղեցւոյ աւան- 15
դութիւնս և խոստովանութիւնս:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ
եպիսկապոսաց հաստատիչք զառ ի մէնք ասա-
ցեալսն, իսկ ի բաց տալալիչք զամպարիւսս նա-
խասացելոց հեռուածողացն աղանդս. 20

Երանելոյ Աթանասի եպիսկապոսապետի Աղեմանդրի՝
ի թղթոյն որ առ Աղեղփիոն.

Եւ ոչ իսկ վասն զի ծառայի կերպ եառ, որ ի կեր-
պում Աստուծոյ գոյր Որդին, նուազեցաւ յԱստուածութե-
նէն, այլ յաւէտ ինքն ազատիչ ամենայն մարմնոյ և ամե- 25
նայն արարածոյ եղև. և եթ' «Աստուած առաքեաց զՈրդին
իւր՝ եղեալ ի Կնոջէ»¹, ոչ ամաւթ մեզ ի վերայ ածէ իրս,
այլ մանաւանդ բարեփառութիւն և մեծ չորհ, քանզի
եղև մարդ, զի զմեզ աստուածադործեսցէ. և եղև ի Կնոջէ
և ծնիցաւ ի Կուսէ, զի զմեր ծնելութիւնն յինքն փոխա- 30
բերեսցէ, և յինիցիմք ապա ազգ սուրբ և հաւասարորդք 116v.
աստուածայնոյ բնութեանն, որպէս պրեայ երանելին Պետ-
րոս². և անկարելին իսկ աւրինի, յորում տկարանայր
մարմնով, Աստուած զիւրն Որդի առաքեալ նմանութեան
մարմնոյ մեղաց, և վասն մեղաց դատապարտեաց զմեզսն 35
ի մարմնի: Զառեալն այսուհետև ի Բանէն մարմին՝ յա-

1) Դադատ, Դ. 4.

2) Հմմտ, Ա. Պետր, Բ. 9.

զագս զամենայն մարդիկ ազատեցուցանել, և զամենեան
 ի մեռելոց յարուցանել և զամենեան ի մեղաց փրկա-
 նաւորել: Ի՞րբ զայս արհամարհոտքն կամ վասն այ-
 սորիկ ամբաստանողք զՈրդւոյ Աստուծոյ, իբր արար-
 5 ման և չինածի, ոչ անշնորհք երկին և ամենայնի են
 արժանաւորք ատելութեան. քանզի միայն ոչ գոչեն Աս-
 տուծոյ ասելով. մի առաքելք զքո Որդիդ զՄէնածին մարմ-
 նով. մի արասցես զնա ի Կուսէ մարմին առնուլ, զի մի
 փրկանեացէ զմեզ ի մահուանէ և ի մեղաց. ոչ կամիմք
 10 զնա ի մարմնի եղեալ, զի մի զվասն մերն համբերեացէ մահ:
 Ո՛չ խոհմբ զԲանն մարմին եղանել, զի այսուիկ միջնորդ
 117r. մեզ կղիցի՛զառ քեզ զճանապարհին, և զյերկինս բնակեա-
 ցուք աւթա. փակեցին զբունք երկնից, զի մի ի ձեռն
 վարագործի մարմնոյ նորա զյերկինսն մեզ ուղի նորոգեացէ
 15 քո Բանդ. այսորիկ անա նոցա ձայնք:

Երանելոյ Թեոդոսի եպիսկոպոսի Անկիւրայ ու ի
 ձնունդն Քրիստոսի.

Երեկեաւ այսուհետեւ Աստուած այսաւր ի Կուսէ, և
 Կոյսն մնաց Կոյս և մայր եղև. քանզի անապականութեան
 20 առիթն ապականութիւն ոչ գործէ, արարելն անմահու-
 թեան ոչինչ ապականեաց: Արդ՝ վասն զի և Փոռնիոս սոսկ
 մարդ ասէ զճիցեալն, Աստուծոյ ոչ ասելով գոլ զճնունդն,
 զյարգանդէն յառաջ եկեալ, մարդ ենթադրէ բաժանեալ
 յԱստուծոյ, ասացէ ինձ այժմ՝ իբր բնութիւն մարդկա-
 25 յին ի ձեռն արգանդի կուսականի ծնիցեալ, զկուսութիւն
 մաւրն պահեաց անապական. քանզի ոչ ուրուք մարդոյ
 մայր Կոյս մնաց: Տեսանէս իբր երկակս մտածութիւն
 յաղագս ծնիցելոյն պարունակէ ինձ եղեալն՝ Քանդի եթ՝
 ըստ մեզ ծնիցաւ, մարդ էր. իսկ եթե զմայրն Կոյս պա-
 117v. 30 հեաց, Աստուած՝ ծնիցեալն քաջախորհրդոցն ձանաչի:

Երանելոյ Կիւրղի եպիսկոպոսապետի Աղեմանդրի՝
 յորում եթե մի Քրիստոսն. եւ եղեւ իբրեւ ի դիմաց հե-
 ձուածողաց բանս.

Ո՛չ ասեմք, ասին, զմարդն Որդի գոլ բնութեամբ
 35 Աստուծոյ, զի մի երկուս բնութեամբ որդիս ասիցեմք.
 քանզի որպէս յերկնուստն վայր եկեալ Բանն ոչ է ըստ
 բնութեան որդի Դաւթի, այսպէս և ոչ ի սերմանէն Դաւ-
 թի Որդի է ըստ բնութեան Աստուծոյ:

Ապա երանելին Կիւրիդոս առ այս.

Բաժանեցին ահա յորդիս երկուս և երկոքեան ստա-
նունք տեսցին արդեւք, եթ' ոչ անուանեցաւ Որդի Դաւթի
յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն:

Եւ դարձեալ.

5

Քանզի որ բնութեամբ յԱստուծոյ և ի Հաւրէ վերա-
փայլեալ Բանն յառութեան* և զեւոյ մարմնոյ և արեան,
որպէս ասացի այժմ, մնաց ինքն բնութեամբ և ճշմարտա-
պէս Որդի Հաւր, մի եւով և միայն, և ոչ իբրեւ միւս ընդ
միւսում, զի և մի նորա իմանայցի դէմ:

10

Եւ յեւ այդոց.

Քանզի մնաց որպէս էր Բանն և եղև մարմին . . . . .**
ամենայնինկա անդր և յամենայնի եղեալ սակա մարդ-
կայնւոյն ապրեալ ունիցի զգոլն գեր զամենայն և թափմանն
և անդր չափոց:

118r.

15

ԺԳ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնի.

Որ զբնութիւնն մեր ի Մէնածնին Որդւոջ Աստուծոյ,
ոչ ի ձեռն նուաստութեան մարդկութեան և ոչ ի ձեռն
փառացն ծանեաւ յարութեանն:

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա- 20
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք ի քառակէ ԺԶ.

Եւ բոլորովին ասէ եթե զամենայն համուռ զնորն ընտ-
րեսցես, ոչ ևս գտցես ոչ ուրեք Աստուծոյ զմահն առյա-
րեալ, այդ կամ Քրիստոսի, կամ Որդւոյ կամ Տեառն. 25
քանզի Քրիստոսն և Որդին և Տէրն ի վերայ Մէնածնին ի
զրութենէն առեալ՝ բնութեանցն է երկուց նշանակ. և եր-
բմն զերկուցանէ զաստուածութիւն, իսկ երբեմն զերկական:

Նորին.

Լիւր երանելւոյն Պաւղոսի յայտնապէս գոչաւղին. 30

*) Լուսանքբում՝ «առընդունելութեան».
ծանելի բառ.

**) Մի անվեր-

նվ է խաչեցեալն, լուր այսուհետև յայտնագունի ձայնի.
«Քանզի և խաչեցաւ ի տկարութենէ»¹. Բ տկարացաւ, հեր-
ձուածող, Աստուածն Բան:

Նորին.

- 118v. 5 Յաղագս շաւշափելոյս այսորիկ|և Պետրոս գոչէր. «Ձայս
Քրիստոս յարոյց Աստուած, աջովն Աստուծոյ բարձրա-
ցեալ»². Իսկ աջովն աւգնելոյ Աստուածն Բան ոչ պիտայր
արիէ(?):

Դիողորայ հերձուածողի հայնոյութիւնք ի բանեն որ
10 յաղագս ներմարդութեան.

Սակս որոյ այսուհետև միոյ Հաւր ոչ ասեմք. իսկ մի
Աստուծոյ բնութեամբ գոլ Որդի զԱստուածն Բան, իսկ
զ' ի Մարեմայն բնութեամբ Դաւթի, իսկ շնորհիւ Աս-
տուծոյ:

- 15 եւ յեւ այդոցն.

Քանզի Նախ քան զլուծանիլ սեկուագոյն տակաւին
և անապական յարեաւ, և ոչ երբն բոլորովին աւուրս ի
զերեզմանի թողաւ:

Թեողորիսայ հերձուածողի հայնոյութիւնք ի հա-
20 կանառութեցէ Դ. Նգովմանն.

Իսկ պիտի հաւանել Տեառն ցուցաւդն զերկուս
բնութիւնս և ասաւդին հրեից. «Լուծէք զբազինս զայս և
յերբն աւուրս կանգնեմ զդա»³. Քանզի ցուցանէ լուծեալ
զբազինն, և զկանգնիչն Աստուած:

- 25 Հականառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեով-
նայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

- Ազգակիցք և այսորիկ առ ի նմանէ ասացելոցն. քանզի
զբնութիւնն ասէ զմեր ոչ գիտացի Միածնին Որդւոյ Աս-
119r. տուծոյ, և ոչ ի ձեռն նուաստութեան մարդկութեանն|և ոչ
30 ի ձեռն փառաց յարութեանն. նուաստութիւն ասելով

¹) Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԳ. 4.

²) Դորժք Բ. 22—33.

³) Յովհ. Բ. 19, Հմմտ. Մատթ. ԻԶ. 61., Մարկ. ԺԵ. 58. և Մատթ. ԻԶ. 40., Մարկ. ԺԵ. 29.

ղիւրերն և մեռանելն և թաղիլ զյարակցեալն ունակաբար
մարդոյն բնութիւնս Աստուծոյն Բանի, որպէս նմա թուի,
զոր և փառաւորիլ ասէ յԱստուծոյն Բանէ, յարուցեալն
ի մեռելոց: Նմանս դարձեալ բարբառելով, որոց անա
նախեստաց. քանզի հասաց յառաջագոյն այսպէս. «Թե- 5
պէտ և յաւէտ իսկ ի Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, Աստու-
ծոյ և մարդոյ, մի է դէմ, սակայն այդ է այն, ուստի եր-
կաքանչիւրումն հասարակ ասի վասն ընտանութեանն
թշնամանք, և այդ ուստի հասարակ փառացն պատա-
հեաց». քանզի զբնութիւնս մեր դարձեալ անուանելով 10
ի Մարեմայ մարդ, Մէնածին ասաց Որդի Աստուծոյ զԱս-
տուածն Բան, յատուկ և ըստ մասին եղեալ մարդոյն զա-
ռանձնացեալն և զվայելուչս նմա, որպէս համարի առբաշ-
իւելով նուաստութիւն արտակրութեան և մահու. իսկ Մէ-
նածնին դարձեալ զվայելուչս և զյատուկս, զփառս յա- 15
րութեանն, ապրեցուցանելովն* որպէս կարծէ. և զի այս|
գիտաւորութիւնն նորա, ի վերայ բերէ դարձեալ յետ սա- 119բ.
կաւուց. ասելով՝ զի զորոյ գիտէ զմահ, գիտացէ և զմար-
մինն և մի զմերոյ իսկ մարդ զնա ուրացի, զոր արտա-
կիրն գիտաց եղեալ. և վասն զի ուրացութիւն ճշմարտի 20
մարմնոյն, ուրացութիւն է և կրից մարմնոյն. և այսոցիկ ի
վերայ բերէ վ(?)ետ սակաւուց. մի այսուհետև ուրացի զնա
մարդ, զոր կրկին գիտաց եղեալ. այդ ոչ է նուաստու-
թեան մարդկայնոց արտակրութեամբ խաչին քակտումն
եղանկ մարմնոյն կրից և կործանումն, նմին բանսար- 25
կուին. քանզի որք Քրիստոսի Յիսուսի ի ճահագործու-
թեան խաչին զմարմինն խաչեցին արտակրութեամբքն և
դանկութեամբք¹, և կեան հոգևորապէս յարուցեալք ընդ
Քրիստոսի և զվերինն իտրհին², ի բաց հրաժարեալք ա-
մենին հիւանդանալ զմարմնոցն և երկրային իրս և կիրս. 30
և եթե Քրիստոսիքն այսպէս, անբաղդատաբար ուրեմն զիր
ունի այսր ճահագործիչն, խաղաղագործեաց ի ձեռն արեան
խաչի իւրոյ, և եթե զ' ի վերայ երկրիս, եթե զ' ի յերկինս, 120բ.
սպանեալ զթշնամութիւն յինքեան. և քաջակրութեամբ
խայտառակեալ զպետութիւնս և զիշխանութիւնս. և մա- 35
հուամբ փրկականաւ մեռուցեալ զմահ, ոչն ստորակացեալ
մահու, այդ իշխանութիւն ունելով զնեւ զանձն, առ որ
ոչ ունէր ոչինչ իշխան յաւիտենիս այսորիկ. այդ կամա-

*) Լուսանցբում՝ «ամբողջ պահելով».

1) Հմմտ. Գաղատ. Ե. 24. 2) Հմմտ. Կողոս. Գ. 1.

ւորապէս մատնեաց զինքն ի խաչին մահ, միայն ի մեռեալս աղատ, իբր միայն Աստուած և ոչ գիտակ մեղաց, որով մահ յաշխարհ եկն:

- Զինչ բարձրագոյնս կարծէ նորս Նեստորիոս, զա-
 5 ուսեւեցեցելոյ այսչափ զաւրութիւն խաչիս, յորում և միայնում պարծի երանելին Պաւղոս¹, և աղաւթէ մի յայդում ումեք զպարծանան ունել. քանզի արիս այս և իմաստուն, որպէս կարծէ վարդապետս, անհաւանեացի սովորաբար Աստուածաշունչ գրիցելոց և ընդդիմասցի: Իսկ մեք առա-
 10 քելական հետոցն հետեացեալք և զուղղափառաց եպիսկապոսաց վարդապետութեանց, հաւատամք զՅիսուս Քրիստոսն ճշմարիտ գոյ Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանս կան². և «Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»³: և նզովեմք որք երկուս բնութիւնս կամ երկուս դէմս
 15 խորհին կամ ասեն ի վերայ միոյ Քրիստոսի. քանզի ախտակրելի մեք ուսաք զՔրիստոս և նախնի յարութենէ մեռելոց եղեալ ախտակրելին. և լոյս քարոզեալ զինքն ընդ երկնաւս, և պատմեալ զնա ի մարգարէիցն և առաքելոց և սրբոցն հարանց. քանզի էսայիաս ասէր. «Լուսաւորեաց,
 20 լուսաւորեաց Երուսաղէմ. եկն իսկ քո լոյս և փառք Տեառն ի քեզ ծագեցին»⁴: Քանզի լուսաւորեցաւ սուրբ եկեղեցի և փառաւորեցաւ, բնակելով զախտակրելին Քրիստոս ի սիրտս մեր սրբով Հոգւով. իսկ այս աւտար է ամենին մարդկային բնութեան, որում որոշէ ախտակրին վասն
 25 մեր, որ ի հակառակէն իսկ երանելին Յովաննէս «էր, ասէ, լոյսն ճշմարիտ, որ լուսաւորէր զամենայն մարդ, եկեալն յաշխարհ»⁵. այսուիկ լուսով ասելով արուեստագործիլ զերկին և զերկիր և զամենայն զ' ի նոսայսն: Եւ արուեստագործեին իսկ աւտար է ամենին մարդոյ բնու-
 121r. 30 թեան, քանզի Աստուած գիտէ զմարմնացեալն զԱստուծոյն Բան երանելին Յովաննէս. իսկ երանելիք հարքն այսոցիկ հետեացեալք՝ զՏէրն Յիսուս Քրիստոս Աստուած յԱստուծոյ, և Լոյս ի Լուսոյ, և Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ քարոզեցին ընդ երկնաւս: Զայս ճշմա-
 35 րիտս Աստուած ստորեկեալ և մարմնացեալ ասելով ի սրբոյ Կուսէն և երեսեալ աշխարհի, և ասելով «Ես լոյս յաշխարհս յայս եկի, զի որք ոչ տեսանեն, տեսցեն»⁶. և դար-

¹) Հմմտ. Գաղատ. 2. 14.

²) Հմմտ. Ա. Յովհ. Ե. 20

³) Հովմ. Թ. 5.

⁴) Եսայի Կ. 1.

⁵) Յովհ. Ա. 9.

⁶) Յովհ.

ԺԲ. 46, հմմտ. Թ. 39.

ձեալ «Ես եմ լոյս աշխարհի»¹։ Այս ճշմարիտս Աստուած,
 լոյս աշխարհի, կենդանութիւնս, քանզի «Ես եմ, ասէ, յա-
 բութիւնս և կենդանութիւնս»², «Աստուած բարեբանեալ յա-
 լիտեանս ամէն»³, մեծն Աստուած և Փրկիչ մեր Յիսուս
 Քրիստոս քարոզեցաւ ախտակրելի ի սրբոց առաքելոց, 5
 քանզի երանելին Պետրոս ասէ «Քրիստոսի կրաւղի մարմ-
 նով վասն մեր»⁴. Իսկ երանելին Պաւլոս՝ «Առունելով *
 զերանելին յոյս և զյայտնութիւն փառաց մեծին Աստու-
 ծոյ և Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ետ զինքն
 վասն մեր, զի փրկեսցէ զմեզ յամենայն անաւրէնութենէ»⁵
 և մաքրեսցէ իւր ժողովուրդ առանձինն, նախանձաւոր ազ- 121v.
 նիւ գործոցն»⁶։ Այսոքիկ կրաւղին վասն մեր ճահադոր-
 ծութիւնք։ Պատկառեացեն հերձուածողք, քանզի եթե մեք
 լռեսցուք, քարինքն աղաղակեսցեն, եթ՝ այսոքիկ բնութեան
 մարդկայնոյ ոչ են կատարելութիւնք, այլ Եմմանուդի 15
 մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի, և եղելոյ մարդոյ, ըստ ճշ-
 մարտութեան մնալով որ էրն։ Եւ զայս ցուցանէ երանե-
 լին Պաւլոս դարձեալ ասելով. մարդ Յիսուս Քրիստոս
 տուիչն զինքն փոխափրկանակ վասն ամենեցուն⁶. Իսկ
 մարդոյ բնութիւն փոխափրկանակ տուանիլ ի վերայ ամե- 20
 նեցուն ոչ կարէր։ Քանզի թեպէտ և մարդ անուանեսցէ ի
 վերայ մեր տուիչն զինքն փոխափրկանակ, զիտէ գնոյն
 գոլ մեծ Աստուած և Փրկիչ Յիսուս Քրիստոս, և «Աստուած
 բարեբանեալ յալիտեանս ամէն»⁷։ Թեպէտ և Աստուած
 մեծ զնա անուանեսցէ, զիտէ և եղեալ մարդ սակս մերոյ 25
 փրկութեանն տնաւրէնաբար, քանզի Քրիստոս քարոզէ
 զմեռեալն վասն մեր և թաղեալն, և զյարուցեալն, որպէս
 երանելիք հարքն, որք ի Նիկէա, զմարմնացեալն Աստուած
 ասելով ախտակրեալ, յաւելին և զյարուցեալն և վերաց- 122r.
 եալն յերկինս, և գալոց դատել զկենդանիս և զմեռեալս։ 30
 Եւ զոչն այսպէս խորհեցաւ յաղագս Քրիստոսի, նզով
 արարին սուրբ առաքեալքն և երանելիք հարքն, որք ի Նի-
 կեայ, և յետ նոցա եղեալք սուրբ հարք, սրբոյ և ընդ-
 հանրական եկեղեցւոյ վարդապետք։

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց 35
 եւ եպիսկապոսաց հաստատիւք գառ ի մէջ ասա-

*) Լուսանցքում՝ «մնալով ընկալց...».

1) Յովհ. Ը. 12.

2) Յովհ. ԹԱ. 25.

3) Հովմ. Թ. 5.

4) Ա. Պետր. Գ. 1 (?).

5) Տիտոս Բ. 13—14.

6) Ա. Տիմոթ. Բ.

5—6.

7) Հովմ. Թ. 5.

ցեալսն, իսկ տապալիչք զամպարիցս նախասացելոցն հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Յուդիայ եպիսկոպոսապետի Հռովմայ ի քղոյն որ առ Դիոնիսիոն.

- 5 Իսկ որք զյերկնուստն Աստուած խոստովանեն ի Կուսէ մարմնացեալ և մի գոլ ընդ մարմնոյն, զուր ծփեն ի բայսն ի նոցայցն ամպարչտութիւնսն արտաբերեալք. քանզի ասեն և նոքա, որպէս լսեմ, երկուս բնութիւնս. և զայս ի Յովաննու հաւատապէս միացուցադի զՏէրն յասելն՝
- 10 «Բանն մարմին եղև»¹. և Պաւղոսի յասելն՝ «Մի Տէր Յիսուս Բրիստոս, որով ամենայնն»²: Քանզի եթե մի ի Կուսէն ծնիցեալ անուանի և ինքն է, որով ամենայնն եղև, մի բնութիւն է, վասն զի դէմ մի, ոչ ունելով յերկուս բաժանումն, վասն զի և ոչ առանձինն բնութիւն մարմին
- 122v. 15 և առանձինն բնութիւն աստուածութիւնն ըստ մարմնաւորութեան*, այդ որպէս մարդ մի բնութիւն է, այսպէս և ի նմանութեան մարդոյ եղեալն Քրիստոս: Իսկ եթ' ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեանն մի, կարեն և ի յորովս բաժանել զմիին, և բազումս ասել բնութիւնս. վասն զի
- 20 յորնատեսակ է մարմինն՝ յոսկերաց և ի ջղաց և երակաց և մսոյ և մորթոյ, եղնգանց իսկ և մազոց, արենէ իսկ և ոգւոյ, որք ամենայնք զանազանութիւն ունին առ իրեարս. իսկ մի բնութիւն է, իբր զի և աստուածութեանն ճշմարտութիւն մարմնեղև մի է և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի: Քանզի ոչ եւ կարէր զբոլորն Որդի մարդոյ կոչիլ, զիջեալն յերկնուստ, և Որդի Աստուծոյ զծնիցեալն ի Կնոջէ, եթ' երկուց բնութեանցն բաժանումն առնդունէր. այդ իջեալն յերկնուստ կոչիւր արդեւ Որդի Աստուծոյ և ոչ որդի մարդոյ. իսկ ծնիցեալն ի կնոջէ կոչիւր
- 30 Որդի մարդոյ և ոչ որդի Աստուծոյ. և այս հետեանայ Պաւլոսի զիսկան հերձուածոյն: Իսկ զմեզ աստուածային գրութիւնքն ուսուցանեն իբր յաղագս միոյ Տեառն խոհել ըստ յերկնուստ վայրիջութեան և զ' ի վերայ երկրի ծնելութիւնն. որք այսուհետեւ այսպէսն խոհին, մի ի հոմաձայնութիւնս զամենայն
- 123r. 35 նայն ընդդէմ խոհաւղաց արտաքս ելցեն, զի մի մտածու-

*) Լուսանցքում՝ «...աւոր...թեանն».

**) Անդ՝ 11 տող նիստողութիւն, որոնցից միայն առաջին կամ առաջին երկուս առեւերն են մնացել, միւս կէսը կտրուած է.

1) Յովհ. Ա. 14.

2) Ա. Կորնթ. Ը. 6.

թեամբ բարեհամբաւելով, բայիւքն հայհոյեացեն*։ Քանզի հարկ է զնոսա երկուս ասելով բնութիւնս՝ մին երկրպագել, իսկ զմիւսն ոչ երկրպագել, յաստուածականն մկրտիլ, իսկ ի մարդկայինն ոչ մկրտիլ, իսկ «եթ' ի մահն Տեառն մկրտիմք»¹, մի խոստովանեմք բնութիւն զանախտակիր աս- 5 տուածութեանն և զախտակիր մարմնոյն, զի այսպէս յԱստուած իցէ մկրտութիւնն մեր և ի մահն Տեառն կատարեալ։

Եւ յե՛ս այլոց.

Մի այսուհետեւ բաժանաւղացն պատճառս տացին 10 երկուս ասելով բնութիւնս, քանզի ոչ մարմինն ըստ ինքեան բնութիւն, վասն զի և ոչ կենագործակ ըստ ինքեան, և ոչ բաժանիլ կարացեալ առանց կենագործին. և ոչ Բանն ըստ ինքեան յիւրնբաժանի բնութիւն, զոր ունի ըստ ան- 123v. մարմնոյն, վասն զի և ի մարմնի Տէրն և ոչ անմարմնա- 15 բար ներդիմեաց աշխարհի։

Երանելոյ Արամասի Եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրեայ յաղագս առմարմնաւորութեան Բանին.

Քանզի խոստովանեմք ասէ և զոլ զնա Որդի Աստուծոյ, և Աստուած ըստ հոգւոյ և Որդի մարդոյ ըստ մարմ- 20 նոյ, ոչ երկուս բնութիւնս զմին Որդի, մին երկրպագելի և զմին աներկրպագելի, այդ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ և երկրպագեալ ընդ մարմնոյ իւրում, միով երկրպագութեամբ։

Եւ յե՛ս սակաւուց.

25

Իսկ եթ' ոք քան զայս յաստուածայնոց գրութեանցն ուսուցանէ, միւս ասելով զՈրդին Աստուծոյ և միւս զ' ի Մարեմայն ըստ չնորհի որդեգործեցեալ, որպէս մեք, իբր զոլ երկուս որդիս՝ մին ըստ բնութեան Որդի Աստուծոյ զԱստուծոյն, և զմին ըստ չնորհին զ' ի Մարեմայն մարդ, 30 կամ եթ' ոք զՏեառն մերոյ զմարմինն ի վերուստ ասէ, և մի ի Կուսէ Մարեմայ, կամ յեղեալ զաստուածութիւնն ի մարմին, կամ իառնակեալ կամ այդայդեալ, կամ ախտակրելի զՏեառն զԱստուածութիւնն կամ աներկրպագելի 124r. զՏեառն մերոյ զմարմինն իբր մարդոյ, և ոչ երկրպագելի 35

1) Հոովմ. Զ. 3.

իբր Տեառն և Աստուծոյ մարմին, զսա նդովէ սուրբ և բոլորական եկեղեցի, հաւանեալ առաքելոյ ասաւդի՝ «եթ' որ ձեզ աւետարանէ քան զոր ընկալարուքն, նդով եղիցի»¹:

Նորին՝ ի տաւանականն ԺԳ.

5 Քանզի ճկ մեր խնդութիւն կամ պարծումն, եթ' ոչ ախտակրեալն վասն մեր, և ինքեամբ ծանուցիչ մեր զՀայրն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. քանզի ոչ այդ, այլ ինքն է, որ և վաղ խաւսեցաւ ի մարգարէսն, և այժմ ամենեցուն ասելով ինքն՝ «Խաւսողս առնթեր եմ»²:

10 Նորին՝ ի տա(ւ)նականն ԺԱ. երորդէ. Մե. Դիոկղէ-սիանոսէ.

Ուստի Փրկիչն, որք լայինն և հետեանային նմա յերթալ նորա ընդդէմ մահու, սաստէր՝ մի լայք ասելով զիս³. զայս ցուցանել կամեցեալ, զի ոչ սգի, այլ խնդութեան էր Տեառն մահն. և զի թեպէտ և վասն մեր մեղքի, կեցցէ. քանզի ոչ յոչէիցն, այլ ի Հաւրէ է:

Նորին՝ յաղագս խաչի.

Քանզի և այս ոչ նոցա, այլ կախեցելոյ Փրկչին գործ. և զի կախեցեալ իբր զմարդ, զիշխանութիւնսն հա-
124v. 20 լածէր, իսկ զբանխարկուն ժամանէր և զդահիճան երկե-
ցուցանէր, ոչ ցեղեալ զպատմութեանն. զի այսորիկ մնացե-
լոց մնասցէ և զհրեիցն յանդիմանութիւն, և յետ ոչ յո-
լովից եղեալ, զի վարագոյրն պատառեցաւ, իսկ պատմու-
ճանն Փրկչին և ոչ ի դահճացն բաժանեցաւ, այլ մնաց
25 ամբողջ, քանզի մնայ աւետարանն ամբողջ ստուերացն
բաժանեցելոց:

Երանելոյ Կիւրդի եպիսկոպոսապետի Աղեփսանդրեայ ի մեկնութենէն նշանին.

Ձի այսուհետեւ ընդդէմ զարձուցանեն զտնաւրէնու-
30 թեանն բանս, և տարագծեն զճշմարտութիւնն, ամենեցուն ընդդէմ յարուցեալք Աստուածաշունչ զրոց. որք Աստուած ելով ճանաչեն և ներմարդացեալ զՈրդին, մի զնա անուա-
նեն ամենայն ուրեք. քանզի և յԱշխարհարարութեան

¹) Դաղատ. Ա. 8—9.
Հուլ. ԻԳ. 28.

²) Եռայի ԾԲ. 6.

³) Հմմտ.

մատենին գրեաց Մովսէս, որպէս անցոյց աստուածազանն Յակովբ զհեղեղատն Յարովկայ զմանկունս իւր. «Եւ մնաց միայն, մարտնչէր ընդ նմա մարդ մինչ ի վաղորդայն. և կոչեաց Յակովբ զանուն տեղւոյն այնորիկ տեսակ Աստուծոյ, քանզի տեսի, ասէ, զԱստուած դէմ առ դէմ, և 5 125r. ապրեցաւ իմ անձն. ծագեաց նմա արեգակն, յորժամ եանց տեսալն Աստուծոյ, իսկ Յակովբ կաղայր բարձիւն իւրով»¹: Քանզի յառաջագոյն ցուցանէր հայրապետին Աստուած, զի և ներմարդացի ըստ ժամանակս Մէնածինն Աստուծոյ Բան, և հակամարտ կալցի զԻսրայէլ: Եւ զի 10 յաղագս նորա ոչ ուղղոտնեսցին, կաղան իսկ շաւղաւք, որպէս Յակովբ խոշտայր բարձիւ իւրով, ըստ որում ասէ ինքն ի ձեռն կրգողին քնարաւ. «Որդիք աւտարք ստեցին ինձ, որդիք աւտարք հնացան և կաղայան ի շաւղաց իւրեանց»². Քանզի զայս կարծեմ զեկուցանել առ ի խոշ- 15 տալն Յակովբայ բարձիւ իւրով: Բայց զայն տես, մարդոյ մարտուցելոյ առ նա, տեսանել ասէ զԱստուած դէմ առ դէմ, և տեսակ զնա անուանէ Աստուծոյ, քանզի մնաց Աստուծոյն Բան, և մարդ եղեալ ի կերպի Հաւր, ըստ իմա- 20 նալւոյն ասեմ պատկերի և ըստ ամենայնի, որ ինչ ան- թարափոխաբար ունի. քանզի ասէ առ Փիղիպպոս, գծաւորութիւն ենթակայութեան Հաւր զինքն ցուցանելով և մարմնով՝ «Տեսաւդն զիս ետես զՀայր»³:

125v.

Եւ յե՛ս սակաւուց.

Քանզի երանելին մարգարէն Էսայիաս ներմարդա- 25 ցեալն Աստուած մարմնով ախտակրեալ զիտելով ասէ յաղագս նորա. «Իբր ոչխար ի զենունս ածաւ և իբրն գառն առաջի հատաւդին զնա անձայն. այսպէս ոչ բանայ զըբ- րան իւր. ի նուաստութեան իրաւունք իւր բարձան, զազ- գաւորութիւն նորա ո՞ զրուցեսցէ. զի բառնայ յերկրէ կեն- 30 դանութիւն իւր»⁴: Եւ եթ' ոք էր մարդ և առանձնաւորապէս իմացեալ Որդի, իսկ յարակցեալ Աստուծոյ, ըստ որում ասեն անսրբոց աղանդոց գտակք, իբր տակաւին դժոխա- զիւտ, որ զազգաւորութիւն նորա զրուցել կարիցէ. քանզի եղև ի սերմանէ Յեսսեայ և Դաւթի, իսկ զԱստուծոյ Բա- 35 նին ծնելութիւն կամ եթե զծնելութեանն յեղանակ ո՞ ասել կարիցէ, քանզի բառնայ յերկրէ կենդանութիւն

¹) Ծննդ. ԼԲ. 24. և 30—31.

²) Մաղմ. ԺԶ. 45—46.

³) Յովհ. ԺԲ. 9.

⁴) Եսայի ԾԲ. 7—8.

126բ. նորա, այս է գոյութիւնն, քանզի եդ փոխանակ գոյութեանն զկենդանութիւն ի բարձու. իսկ ցոլանայ* և գերանաւէ** զ' ի վերայս երկրիս. քանզի անպարխմանալի և անառհարկանելի ամենեին մարդկան մօտաց, յաղագս ան-
 5 ճառի բնութեանն Բան:

Նորին եթե մի է Գրիսոս.

Եւ այս զի կեցոյց զմեզ ոչ բարեխաւս, ոչ հրեշտակ, այլ ինքն Տէրն, ոչ աւտար մահու և մարդոյ հասարակականի միջնորդելով, այլ արեամբ իւրով:

10 Երանելոյ Պրոկղի ի թղթոյն որ առ արեւելեայս.

Եւ մարմնանայ անյեղապէս անտեսակն և ծնանի ըստ մարմնոյ անսկիզբն. նախահատէ իսկ ըստ մարմնոյ հասակաւ բնութեամբն բնաւին կատարեալ, և ախտակրեալ համբերէ, ախտակրութեանն վերագոյն. ոչ որով
 15 էրն համբերեաց զթշնամանսն, այլ որով եղևն յանձն առեալ զմարմնոյն ախտս:

ԺԴ. Երրորդ գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ.

Դիտեսցէ որ բնութիւն վարսեալ բեկուաք կախե-
 20 ցաւ զվայտէ խաչին, և խոցելոյ կողին առամծուցելոյ խաչին ի ձեռն գեղարդան զինաւորին. իմացի ուստի արիւն և ջուր հոսեցաւ.

Եւ յեօ սակաւուց սոցին ի վերայ բերե.

Զի մի թանց ճշմարտի աստուածութեանն մարդ-
 25 կութիւնն և մի թանց ճշմարտի մարդկութեանն աստուածութիւնն հաւատայցի:

126բ. Պիսառութիւնն հերձուածողացն, որոց բաղաձայնն նախասացեալք ի Ղեովնայ.

Նեսսորի հերձուածողի հայնոյութիւնն.

30 Զայս ասէ զԹիսուս յարոյց Աստուած¹ զերեւելիս, զայս

*) Լուսանցքում՝ «(ցոլ)անալ իբր (փայ)լակն».

*) Անդ՝ «չուղի».

¹⁾ Հմմտ, Դործք. Բ. 32.

դտեսանելիս աչաց, զ' ի փայտին բևեռեալն, զ' ի Թով-
մայն շաւշափեալ ձեռաւք:

Նորին.

Զի մարմնոյն անանդոսնելին քաջաբանութիւն ազ-
գին այսորիկ. ոչ աստուածութեանն հռաւրեայն մահ, որոյ 5
ոտքն ըմբռնեցան բևեռաւք, զայս յարգանդի հոգին ստեղ-
ծանէր, երկրպագեմ ընդ աստուածութեանն զայս:

Նորին.

Տեսցեն յոր խոցեցինն. ո՞վ է խոցեցեալն կող. իսկ
կող մարմնոյ, եթ' աստուածութեան է: 10

Նորին.

Զայս յամենայն ժամ շուրջ պնդելով և զբնութեանն
խոստովանեմք զբաժանումն և զձոխութեան ի մի միաւո-
րեալ արժանաւորութիւն Աստուծոյ:

Թեոդորէայ հեթնոսածողի հայհոյութիւնք. 15

Ուրեմն ոչ Աստուած ախտակրեալն, այլ ի մէնջ յԱս-
տուծոյ առեալ մարդն:

Նորին.

Ո՞վ այսուհետեւ երկովք առաքինութեան կատարեալ
և ոչ բնութեամբ կատարեալ գոլով. ո՞վ փորձութեամբ ուսաւ 20 127r.
զունկնդրութիւն և զայս անգիտանալով նախ քան զփոր-
ձութիւնն. ո՞չ Աստուածն Բան, անմահն, անախտակիրն,
անմարմինն, այլ ի զաւակէն Դաւթի, առեալն ի նմանէ
մահկանացուն, ախտանալին, երկուցեալն ի մահուանէ,
թեպէտ և նոյն յետ այսորիկ քակեաց զմահու իշխանու- 25
թիւն:

Եւ դարձեալ.

Քանզի նոյն յինքեան ունէր բնութեանն զտկարու-
թիւն, և ոչ զամենայն կարողն, Աստուածն Բան:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեւո- 30
նայ Եւ նախ քան զնա հեթնոսածողացն.

Ի կատարումն * այսուհետեւ ածել կամեցեալ զամպա-
րըշտութեանն շարագրութիւն, կնքէ զնա հայհոյութեամբք,

*) Լուսանցքում՝ «ի հոսկ վերջին».

- քորս նախասացելոցն վճիտագոյնս աղանդելով. քանզի կամի քարոզել և հաւատացուցանել, եթե մարդ սոսկ էր խաչեցեալ և բեւեռաւք ներվարեալ, յորոյ ի կողէն արտաքս և կն արիւն մարդկային որպէս համարի և ջուր
- 5 պարզաբար դոյզն. քանզի ասացեալ ի յառաջագոյնսն մի
127v. իսկ զմերոյս մարմնոյ մարդկնա ի բաց ուրասցի, զոր ախտալին գիտաց եղեալ. յայտ է եթե զմարդն դարձեալ իսկ վերստին կրկնեալ զբանն յետ սակաւուց և ասաց այսպէս. մի այսուհետեւ ուրասցի զնա մարդ, զոր ախտա-
- 10 նալին գիտաց եղեալ և եղեալ մարդ պարզաբար գոլ զխաչեցեալն. և զայս վեր և ի վայր հաստատելով, ի վերայ եած սոցլն, իբր զի առ մածուցելոյ մարդոյն կողէ և ախտալրի վեր և ի վայր անուանէ, արտաքս ել արիւն և ջուր բաւականապէս. իսկ ի յառաջասացեալսն ցուցեալ է զնո-
- 15 բայն բայից ամպարշտութիւն և աւելորդ գոլ համարիմ դարձեալ յաղագս նոցուն փորձիլ ցուցանել: Բայց ոչ դանդաղեցուք և յաղագս սոցա ըստ կարի ասել. քանզի մոլորի այսպիսիս ոչ գիտելով զգրութիւնսն, և ոչ զկարութիւն Աստուծոյ¹, քանզի մարդոյ բնութիւն կամ եթե
- 20 մարդ կենդանութիւն ոչ ասի, քանզի և ոչ է. քանզի բաւական կոչի կենդանի մահկանացու մարդն. իսկ աստուածազանն Մովսէս կենդանութիւն տիրաբար ուսոյց՝ գոլ զ' ի վերայ փայտին բեկեռաւք բեկեռեալն՝ ասելով. «Տեսցէք զկենդանութիւնն ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց և ոչ
- 25 հաւատայցէք»²: Եւ ինքն իսկ Տէրն հաստատելով զ' ի Մովսէսէ ճառեցեալսն, յաղագս նորա մարգարէութիւնն ասէր՝ «Ես եմ յարութիւն և կենդանութիւն»³. և պարտ է զՈրդին մարդոյ խաչիլ⁴. «Եւ որպէս Մովսէս բարձրացոյց զաւճն յանապատին, այսպէս բարձրանալ պարտ է զՈրդի
- 30 մարդոյ, զի ամենայն հաւատացեալն ի նա ունիցի կենդանութիւն յաւիտենական»⁵. «Եւ յորժամ բարձրացայց յերկրէ, զամենեսեան ձգեցից առ իս»⁶: Զկամեցեալսն յայտ է եթե ընդունել առ ի նմանէ յաւիտենական կենդանութիւն. և ոչ ոք ի մարդկանէ կենդանութեան մա-
- 35 տակարարէ, իսկ յատուկ միայնոյ Աստուծոյ այսպիսի

¹) Հմմտ. Մատթ. Իբ. 29.²) Բ. Օրէնք ԻԸ. 66.³) Յովհ. ԺԱ. 25.⁴) Հմմտ. Մատթ. ԺԶ. 21., Մարկ. Ժ. 33—

34., Դուկ. ԺԸ. 32—33.

⁵) Յովհ. Գ. 14—15.⁶) Յովհ.

ԺԲ. 32.

ճահագործութիւն. և վկայէ ասելով երանելին Պաւղոս
յաղագս Աստուծոյ, «եթ' ի նմա կեամք և չարթիւք և եմք»¹:

Աստուած ուրեմն մարմնացեալ է կենդանութեան և
Հոգւոյն Սրբոյ բաշխիչ. քանզի յետյարութեանն՝ բեկ- 128v.
ուաքն վարսեալ ի վերայ խաչին և հաւատացողացանելով
զաշակերտան, յաղագս այսորիկ որոնելովն Թովմայ, և թե
խաչեցեալն յարեալ ի մեռելոց, փչեաց յաշակերտան և ձիւր*
նոցա զՀոգին Սուրբ իւրով իշխանութեամբ իբր Աստուած:
Իսկ մէնում Աստուծոյ դարձեալ զայսպիսի ճահագործու-
թիւնս, վկայեաց գրութիւնն, յորժամ զմարդն կազմեաց 10
Աստուած, և փչեաց ի դէմ նորա հալագ կենդանութեան²,
որ այսուհետն էր բացաբուսեալ ի մարդկութենէ, սակս
Ադամայ զանցաւորութեանն. զայս Բրիստոս ձիրեաց յետ
ի մեռելոց յարութեանն, յետ յաղթութեանն զմահուանէն:
Այդ և ոչ արիւն մարդոյ սոսկի ի բաց գնէ զաշխարհս, և 15
ոչ կենդանութիւն յաւիտենական ձիրէ. իսկ ասէր Տէրն
առ հրեայսն. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթ' ոչ ուտիցէք
զմարմին Որդւոյ մարդոյ և ըմպիցէք զնորա արիւն, ոչ ու-
նիք կենդանութիւն ի ձեզ»³: Եւ դարձեալ՝ «Եւ ուտաւդն
զիս և նա կեցցէ վասն իմ»⁴: Ապացուցեալ ուրեմն ոչ չա- 20
փաւորապէս եթե կենդանութիւն ըստ բնութեան է ի փայ- 129r.
տի կախեցեալն և կենդանութեան մատակարար իբր Աս-
տուած մարմնացեալ. ո՞վ իսկ լուաւ երբէք՝ ի կողէ մար-
դոյ խոցելոյ ընդ արեան ջուր արտաքս գնացեալ: Եւ զայս
մեռելոյ իսկ ահա վկայէ աւետարանիչն յաղագս Տեառն,⁵
զի և մեռաւ և խոցեցաւ աշտեիւն և արտաքս եկն պա-
տուականն արիւն և ջուր⁵: Քանզի արտաքս գնեաց զմեզ
Քրիստոս իւրով արեամբ, փրկանս զայս տուեալ քան զամե-
նայն պատուականագոյն, ամենայնի մարդկութեան. իսկ
պատուական ջուր առ ի փրկանաւորութիւն և մաքրումն և 30
սրբութիւն հաւատացելոցն ի նա: Քանզի էր իսկսեանն
Բան կենդանութեանն, որպէս ասէ Յովաննէս, և յայտ-
նեցաւ մեզ մարմնացեալ ի Կուսէ, և տեսաւ և շաւչափե-
ցաւ Բանն կենդանութեան⁶, տեսաւդ ևս ախտակրութեանն.
և յետ յարութեանն իսկ շաւչափեցաւ ի Թովմայ բեկուաւք⁵
վարսեալն և խոցեալ զկողն|և խոստովանեալ (թ) է առ ի նմանէ 129v.
գոլ Տէր և Աստուած, յորում խոստովանութեան երանեաց

*) Լուսանցքում՝ «պարգեւէ».

¹) Գործք ԺԷ. 28.

²) Ծննդ. Բ. 7.

³) Յովհ. Զ. 54.

⁴) Յովհ. Զ. 58.

⁵) Յովհ. ԺԹ. 34.

⁶) Հմմտ. Ա. Յովհ. Ա. 1.

Տէր զհաւատացեալն, եթ' ինքն է Տէր Աստուած, ասե-
լով. «Զի տեսեր զիս, հաւատացիր. երանեալք՝ որք ոչ
տեսեալ հաւատացին»¹: Մեք ապա հետեանալով հաւա-
տոյ առաքելոյն, որպէս նախասացաւ, և սրբոցն հարանց
5 վարդապետութեանց, Աստուած խոստովանեմք զՔրիստոս,
իբր մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց
եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք զառ ի մէնջ ասա-
ցեալսն, իսկ տալալիչք զամպարիւսս նախասա-
10 ցելոցն հերձուածողացն աղանդս:

Երանելոյ Աքանասի եպիսկապոսապետի Աղեբաւոյ-
րեայ ի տաւանականի Երկրորդում Դիոկղեսիանոսի. ԽԶ.

«Տեսանիցէք զկենդանութիւն ձեր կախեալ առաջի
աչաց ձերոց»². ո՞վ արդեւք իցէ այս, եթ' ոչ ասաւն՝
15 «Եւ եւ կենդանութիւն»³: Ինքն է որ ի հրեիցն անհա-
ւատացեալ և ի դահճացն մերկացուցեալ և ի զինաւորացն
բաժանեալ:

Նորին Դ. տաւանականէն Դիոկղեսիանոսի ԽԷ.

Քանզի կենդանութիւն ելով, մեռաւ, զի զմեզ կե-
130r. 20 նազործեսցէ. Բան ելով ի մարմնի ելև, զի զմարմն
բանիւն ազատեսցէ. աղբււր ելով ծառաւեաց զմերն ծա-
րաւ, զի այսուիկ և ի տաւնն(?) զմեզ յառաջ կոչեսցէ
ասելով. «Եթ' ոք ծառաւի է, եկեսցէ առ իս և արբցէ»⁴:

ԽԹ. Նորին հինգերորդ տաւանականէն Դիոկղեսիանոսի.

25 Քանզի ոչ ևս ոչ ժողովուրդ Աստուծոյ և ոչ ազգ
սուրբ, այլ իշխանք Սողոմոնացւոց և ժողովուրդ Գոմարա-
ցւոց անուանին, յաշխելով յայսոսիկ և զսողոմականացն
չարութիւն, որպէս և մարգարէն ասէ⁵. արդարապա. Սո-
ղոմ ի քէն, քանզի Սողոմականք զհրեշտակացն* պար-
30 տաւորեցան, իսկ այսոքիկ և զՏէրն և զԱստուած և զԹա-
գաւորն ամենայնի և զամենեցուն հրեշտակացն Տէրն խող-

*) Լուսանցքում՝ «ի հրեշ...ց(?) անկ...».

1) Յովհ. Ի. 29. 2) Բ. Օրէնք ԻԸ. 66. 3) Հմմտ.

Յովհ. ԹԱ. 25. 4) Յովհ. Է. 37. 5) Հմմտ. Նսայի Ա. 10.

խողել ձեռնարկեցին, ոչ գիտելով եթե կենդանութիւն խողխողեալն ի նոցանէ Գրիստոս. իսկ մեռան, որք նենգեցինն հրեայքն զՏէրն:

Նորին ԺԱ. ՏԱՆԿԱԿԱՆԵՆ ԳԻՈԼՂԵՏԻԱՆՈՍԻ. ԾՆ.

«Ընդէր պանծացան* ազգք** և ժողովուրդք պարա- 5
պեցին ունայնս»¹. քանզի ունայն խորհուրդ հրեիցն մտա-
ծաւղացն մահ զկենդանութենէն և խորհաւղացն անբանս 130v.
զբանէն Հաւր:

Նորին յաղագս խաչին.

Քանզի և այս ոչ նոցա, այլ կախեցելոյ փրկչին գործ. 10
քանզի և կախեցեալ որպէս մարդ՝ և զիշխանութիւնս հա-
լածէր և զբանսարկուն ժամանէր:

Եւ յե՞ս այդոց.

Զնաւ իսկ ոչ յայլ մասն, այլ ի կողն, յորմէ հոսե-
ցաւ արիւն և ջուր. վասն զի նախկին սակս ի կողէ ստեղ- 15
ծեցելոյ Կնոջն ի ներքս եմուտ խաբէութիւն, այսպէս ի
ձեռն կողի երկրորդի Ադամայ փրկանակ և ապաւառու-
թիւն առաջնոյն լինիցի. փրկանակ արեամբն, իսկ ապա-
ւառութիւն ջրովն: Բայց այս ոչ ըստ կամաց պատահէր
բանսարկուն, քանզի և զոր երկնչէր եղանակն մահ, մե- 20
ռաւ Տէրն և նա կողոպտեցաւ*** և կարծեցեալ ունել
զԳրիստոս ի մահուան, յաւէտ ինքն ցուցաւ մեռեալ, և
պարծեցեալ մարդ դարանել հարար ճանաչել Աստուած.
քանզի համանդամայն մեռաւ, արարածս անարեղակն հղև,
իսկ վարագոյր բազնին պայծեաց, երկիր սասանեցաւ, 25
վէմբ հերձան, զինաւորքն հանդերձ զուռ(?) նատեսաւք դժո- 131r.
խոցն զաւղեցին. յորոց էր տեսանել ոչ մարդ, այլ Աս-
տուած ճշմարտապէս ի մարմնի. սակս որոց և տեսաւ զքն
ասեին. «Ճշմարտապէս սա է միզի Աստուծոյ»². քանզի
և բազում չիրովք բացան և յարեան ի նոռայն մեռեալք: 30

Նրանելոյ Գրիգորի եպիսկոպոսի Նեոկեսարեայ.

Եթ' ոք ասէ այլ ախտակրեալն և այլ ոչ ախտա-

*) Լուսանցբում՝ «խանչացան».

**) Անդ՝ «ազինք».

***) Անդ՝ մի անվերծանելի բառ.

1) Մաղմ. Բ. 1.

2) Մատթ. ԻԷ. 54., Մարկ. ԺԵ. 39. Հմմտ.

Հուլ. ԻԳ. 47.

կրեալն, և ոչ խոստովանէ զնոյն զանախտ Աստուածն Բան մարմնով իւրով ախտակրեալ, որպէս գրեալ է, նզով եղիցի:

Նորին.

Սա է որ յայնժամ զվաղն* ժողովուրդք յեգիպտոսէ
5 արտաքս ածելով, իսկ յետոյ զամենեսեան զմեզ և մանա-
ւանդ զամենայն զմարդկանն ազգ ի մահուանէ փրկանա-
ւորեալ և վերածելով ի դժոխոց. սա է, որ վաղ երբեմն
իբր ոչխար զոհեալ, և յոչխարի նշանակեալ, իսկ յետոյ
ապա ինքն զենեալ վասն մեր, քանզի ախտականն** մեր
10 զենաւ Քրիստոս:

Երանելոյ Գրիգորի Նազազացւոյ.

131v. Որ ոք ոչ երկրպագէ զխաչեցեալն, նզով եղիցի, և
կարգեսցի ընդ աստուածասպանսն:

Նորին՝ յաղագս առաքինութեան Բանին.

15 Այդ յորժամ տեսցեն զաւրենադիրն զձեռս կարկա-
ռեալ, յայտ զի խաչեցեալն վասն մեր, ի բաց վճարին
ի չարէն իւրեանց ընտակցութենէ:

Նորին ի սուրբ ախտակւան.

Մի երբեք զխորհուրդն խոշտացուցեա՝ արիւն Աս-
20 տուծոյ և ախտակրութիւն լսելով և մահ. մի ուրեք վայ-
րածեսցիս այնպէս իբր Աստուծոյ խաւանակ, այդ ան-
պատկառապէս և անյերկուաբար կեր զհացն, արբ զա-
րիւնն, եթ՝ առ կենդանութիւն ցանկարար ունիս:

Եւ դարձեալ.

25 Մաղթեցաք Աստուծոյ մարմնացելոյ և միռիւլոյ:

Եւ դարձեալ.

Վասն այսորիկ մերով ախտակրութեամբ ախտակրէ
Աստուած եղեալ մարդ:

Եւ դարձեալ.

30 Ո՛ւ վ Քրիստե և Բան, և ախտ անախտի:

*) Լուսանցքում՝ «զհին».

**) Անդ՝ «չարչ . . . նացն».

Երանելոյ Բասդի որ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն բանի.

Քանզի ոչ այսքան երկին և երկիր և երկարութիւն ծո-
վուց, և ի ջուրսն պարենաբուծեալք, և ցամաքայինք կեն-
դանեացն և բոյսք և աստեղք և աւդ և ժամակք և պճնեալ
ամենայնիս զարդալրումն զգերունակական զաւրութեանն 5 132r.
բաղկացուցանեն, որք անկարելի զԱստուածն զանտեսա-
նելին անախտաբար ի ձեռն մարմնոյ զրկախառնիլ մահուան,
զի մեզ իւրովն անտակրութեամբ զանախտութիւն չնոր-
հիցէ:

Երանելոյ Կիւրդի որ առ Նեստորիոսի թղթոյն. 10

Այդ աստուածազանն գրիցեալ մարմին ասէ լինել
զյԱստուծոյն Բան, այս է միանալ մարմնի, անձն ունաւդին
բանական. և հետեալ աւետարանականաց քարոզութեանց
սուրբ և մեծ ժողովն զնոյն եասաց ի գոյացութենէն Աս-
տուծոյ և Հաւր ծնիցեալ Մէնածին, զայն՝ որով ամենայն 15
և յորում ամենայն, վասն մեր մարդկան և վասն մերոյ
փրկութեան վայրաբուսեալ յերկնուստ մարմնանալ և ներ-
մարդել, ախտակրել իսկ և յառնել. և զի ըստ ժա(մ)նակս
և կեսցէ դատաւոր, անուանելին իսկ զյԱստուծոյն Բան մի
Տէր Յիսուս Քրիստոս: 20

Նորին ի խաւսից ասացելոց յեփեսոս.

Քանզի ծնունդք կորստեան ըստ ճշմարտութեան և
անաւրէն սերմն, զգնաւզն զնոսա զՏէրն ուրացողք. քանզի
գնիցաք զնոցն և ոչ ապականելեաց արծաթոյ և ոսկւոյ, 132v.
այդ պատուական իւր արեամբ, իբր գառին անարատի 25
Քրիստոսի՝ իսկ արիւն մարդոյ հասարակականի և միոյ
ըստ մեզ իբր արդեւք եղև փոխանակ աշխարհի արժանա-
ւոր, կամ իբր և մին վասն ամենեցուն մեռաւ, զի զամե-
նեան կեցուցէ. իբր նորա եղաք, որք զճշմարիտն և բնու-
թեամբն Աստուած վերագրելով. իբր նմա պարչտեմբ, որք 30
զերկրպագելն արարածոյ քան զարարիչն խղճելով: Այդ
որպէս ասացաք, այժմ ես անգոհանան ոմանք գփրկչին
մերոյ քաղցրութիւն, ուրանան զՏէրն, ի բաց չարժեն զծա-
ռայութեանն լուծ, զի և յաղագս նոցա ասիցէ Քրիստոս
ձայնիւ մարգարէին. «Վայ նոցա, զի վազեցին յինէն. եղ- 35

կելիք են, զի ամպարչտեցան յիս. իսկ ես փրկանեցի զնոսա, իսկ ինքեանք չարախաւսեցին զինէն սուտ»¹:

Նորին՝ յառաջին բանեն որ յէսայի.

Եւ ծագեաց Քրիստոս ազգաց. և կոչին առ սքանչե-
 5 լին Նորա լոյս. իսկ հրեայք հիքագոյնք արբեցութեամբ * առ
 նա վարեցան, և հաւակ զնա ելով, կենդանութեան սպա-
 133բ. նին, թեպէտ և յարեաւ ** դարձեալ իբր Աստուած:

Նորին՝ յերկրորդ բանեն որ զՆես(սորե)ք.

Արդեւք ոչ ի սերմանէ Դաւթի ըստ մարմնոյ Քրիս-
 10 տոսն և ի հրեիցն գոլ ասի. ոչ զայս մեզ այժմ ես առե-
 րեիր զձայն, այլ գիտէ զնա, թեպէտ էր ի հրեիցն, և յա-
 րենէ սերման Դաւթի, Աստուած ելով ըստ ոգւոյ, քանզի
 զրէ Պաւղոս առաքեալ. «Ոչ ի մարդկանէ և ոչ մարդով,
 այլ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ»². և իբր արդեւք ոչ մարդ
 15 Քրիստոս առաքիչն զնա. այլ ոչ բաժանէ զԲանն յիւրմէ
 ի նորա մարմնոյն, մի Տէր խոստովանէ զՔրիստոս Յի-
 սուս, գիտէ մահու ճաշակեալ վասն մեր զԱստուծոյն Բան,
 գիտէ և զյարուցեալն ի մեռելոց՝ եղեալ ընդ մեզ ի շի-
 րիմս ըստ մարդկայնումն: Արդ՝ զայստօիկ երանելիք հարքն
 20 ուսուցին՝ հետեացեալք ուղղապէս ինքնատեսից և սպա-
 սաւորաց եղևոց Բանին և ամենայնի Աստուածաշունչ
 դրութեանն: Իսկ որ զայս շարագրել համարձակեցաւ
 զՔրիստոսէ, հանգերձ խրովք վարդապետաւք և շարա-
 գրութեամբքն նզովեալ ի սրբոցն առաքելոց և երանե-
 25 լեացն և ուղղափառաց հարանց, իբր ընդդէմ ուղղում
 հաւատոյ շարագրելով և հաւակ զՔրիստոսէ ապստամ-
 133բ. բութենէն եղեալ:

Ի Ժողովն Քաղկեդովնի.

Քանզի յետ քակելութեան ամպարիչտ վարդապե-
 30 տութեանն Նեստորի, յետ աւանդելոյ մոռացման զնո-
 րայսն հայնոյութիւնս և յամենայնում խաղաղութեան և
 անխռով ծաւալութեան գոլ, զի յամենայն եկեղեցիս
 Քրիստոսի մախանաւք բանսարկուին տրամաբանութիւն

*) Լուսանցքում՝ մի անվերծանելի բառ.

**) Նոյնպէս.

1) Ովսէ է. 13.

2) Պաղատ. Ա. 1.

շարժի ի թագաւորականին, Փղաբխանոսի եղելոյ եպիսկապոսի Կոստանտինուպոլսի առ Եւտիքէս ոմն երէց ե վանապետ նորին քաղաքի, և այս եղև պատճառ թղթոյն Ղեոմի, ահա դատապարտեցելոյ. իսկ որպէս ինքն ճշմարտութիւն վկայէ, ոչ մի ի նոցանէ ուղղապէս խոհեցեալ 5 դտանին, որպէս երկոցուն վախճան կենցաղոյս եցոյց: Քանզի Փղաբխանոս վերստին շինել փութայր զնեստորի հայհոյութիւնս, ի նոյն յարմատոյն, կամ եթ ի հիմանէ հայհոյութեանցն, սկսեալ աղանդել երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի, և հարկեցուցանէր զԵւտիքէս հաւա- 10 նել աղանդոյ երկուց բնութեանցն, աւերթեք ելոց ընդ նմա ելոմանց այլոց եպիսկապոսաց ի նորին իշխանութենէ: Իսկ Եւտիքէս ոչ հաւատայր նոյնագոյ գոլ ըստ մարմնոյ զեմմանութեղի երանելում և Աստուածածնի Կուսին, ծնչին զեմմանութեղն, որպէս նոյնախոհք նմա և աշակերտք նորա 15 եղեալք վկայեն յաղագս նորա, որք և բան տաղեն դատաւորին և Աստուծոյ յաղագս այսպիսւոյ սոցա վկայութեան: Լուծանի այնուհետև ի Փղաբխանոսէ, ոչ յանձն առեալ հաղորդել աղանդոյ երկուց բնութեանցն: Իսկ առաքին առ Ղեոմ Հոռովմայ եղեալն եպիսկապոս ի Փղաբխանոսէ են- 20 թադրութեանս այսորիկ յիշականութիւնք*, և անդրէն գրէ Փղաբխանոսի զյառաջագոյնն դատապարտեալն զայս թուղթ ամպարչտութեան:

Ապա ժողով հաւաքեցելոյ յեփեսացւոցն ըստ հրամանի երանելոյն Թեոդոսի ուղղափառի թագաւորին, 25 յաղագս ունայնաձայնութեանց երկուց բնութեանցն, և ընթերցելոց յեփեսոս առ յայնժամ ժողովն յիշատակալնացն նախասացելոցն ինդրոյ, նզովիւր յամենեցուն համուռ ամպարիչն աղանդ երկուց բնութեանց, իբր հայհոյութեան Նեստորի հիմն գոլով և արմատ չարի վարդապետութեան, 30 վտանգին իսկ անկանիլ յեպիսկապոսութենէ դահակցեալքն փղաբխանոսի ի Կոստանտինուպոլսի. և զայնպիսիս հանդերձ նովաւ արտադրելով ամպարչտութիւնս, իբրև յովովք ձայնք զնոցանէ ի ժողովոյն լինելին. և նզովմունք կեղծաւորեալք առաջի անկան ժողովոյն և նզովեցին զասաւղան 35 կամ զխոհաւոր երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի: Եւ հաւանեցան հետեել վարդապետութեան սրբոցն հարանց, և խոստովանեցին մի գոլ բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացելոյն. և ընկալեալ եղեն ապաշխարելով ի

*) Լուսանքում՝ « յիշատակալնացն ».

- ժողովոյն որ յնփեստաւ Եւտրիքէս իսկ ի ձեռն տալով զըւ-
 բեղղոն* ժողովոյն, երդնլով ի ձեռն զիբեղղանն զարբոյ
 135r. երբորդութենէն հաւանել վարդապետութեանց սրբոցն
 հարանց, ընկալեալ եղև և սաւ|Եւ ոչ ոք, որպէս կարծեմ,
 5 ի քաջախորհրդաց անգոսնեաց զնդունիչսն զնոսայ ի ժո-
 ղովին յայնժամ. թեպէտ և երկոքեան յետոյ ի նոսին չա-
 րիս դարձեալ ըմբռնեցան, և զիւրեանցն չարութիւն ոչ
 ի բաց լուացին. «Քանզի սրտիւ հաւատայ յարդարութիւն,
 իսկ բերանով խոստովանի ի փրկութիւն»¹, որպէս և գրեալ
 10 է. և մարդ ի դէմս հայի, իսկ Աստուած ի սիրտ. Քաջա-
 լերեալ իսկ Փղաբիանոս, որպէս մտածեմ, ի Ղեոյլայ
 գրեցելոյ ամպարչտի թղթոյն, յորում հաստատէ զամ-
 պարիչտն աղանդ երկուց բնութեանց, մնաց յամառեալ և
 ոչ զմի զղջալից պատասխանի արարեալ յայնժամ ժողովոյն
 15 և ոչ նոզմելով որք իշխեն ասել երկուս բնութիւնս ի վե-
 րայ միոյ Քրիստոսի, և լուծեալ լինի հանդերձ ամպարըչ-
 տաւ Թեոդորէտաւ և այլովք ոմամքք, որք զայսպիսին
 աղանդեին զՔրիստոսէ, զատապարտեցելոյ ամպարչտի
 աղանդոյս և լուծելոց նախասացելոցն. բարեհամբաւու-
 135v. 20 թիւնք բազումք և գովութիւնք ասացեալ լինեին հրա-
 պարակաւ, հանդերձ աղա(ղա)կաւ յամենեցուն համանգա-
 մայն յայնժամ եպիսկապոսացն որք ի ժողովին, երանե-
 լում Հաւր մերում Դիոսկորի եպիսկապոսապետի Աղեք-
 սանդրացեացն եկեղեցւոյ, պահապան հաւատոյ զնա քա-
 25 րոզելով և Հոգւոյ Սրբոյ ասել զոլ զնորայն պատասխանիս
 իսկ յետ մահուանն երանելոյն Թեոդոսի, Մարկիա-
 նոսի թագաւրեցելոյ, ժողով դարձեալ եղև ի Քաղկեդոնի,
 ուր ամենեքեան միանգամայն հաւաքեալքն եպիսկապոսք
 զՏէրն ձեռնարկութեամբ գրով ուրացան, և զոր քակեցին
 30 ամպարչտութիւնն յնփեստս երկուց բնութեանցն, զնոյն
 դարձեալ վերստին շինեցին զՔրիստոսէ, հայհոյելով և խե-
 ղակատակելով իբր ի թեատրոնի ի հաւատոյն աղանդու-
 թիւնս. քանզի հաստատեցին գրելով և ի սահման հաւա-
 տոյ ընկալան զյառաջասացեալն զայն զապստամբութեան
 35 թուղթ. քանզի ունեին գահակից և կամ նախագահ իւ-
 136r. բեանց զ' ի նոցանէն յնփեստս լուծեալ զհայհոյիչն Թեո-
 դորիտոս, և զնդ նմայն լուծեալս, հանդերձ բազում հա-
 մարձակութեամբ հրամայեալ զպատապարտեալն, ոչ խոս-

*) Լուսանցքում՝ «ձեռնարկ».

1) Հնոյմ. Թ. 10.

սովմանեալ ոչ փոքր և ոչ մեծ բան յաղագս յանցանացն,
որ զի թե էր դատիչ ոք ըստ եկեղեցական կանոնաց ի յա-
ւիտենիս յայսմիկ, բաւական էր և միայն զնոսին զնդու-
նիչն, զնոսա դատապարտել և հանել յեկեղեցական շա-
րայարութենէ*։ Ընկալան իսկ և զՓղաբիանոս, իբր ուղ- 5
ղապէս ասացաւ զերկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիս-
տոսի, և զինքեանս լուծին և նզովեցին ըստ արդարում
բանի. և լուծին որպէս կարծեցին զերանելին մեր հայր և
և պիտկապոսապետ Դիոսկորոս, զի ոչ հաւասարորդ լինել
նոցա ամպարչտութեան և ստորագրել ի նախասացելում 10
թղթին ապստամբութեան, որ և հատումն անուանեցաւ, զի
զեկեղեցւոյ անդամս կոտորեաց, և լուծանելով և արտա-
սահմանելով զճշմարտապէս պահապանն հաւատոյ ի Կիւ-
ղիկոն նախկին, ապա յԵրակղիա. յետ այսորիկ ի Գանգ- 136v.
րացւոցն քաղաք, ի Պափղագոնիա, աստ ուր զարչաւանն 15
կատարեաց և զհաւատն պահելով կատարեցաւ, ընդունե-
լով զարդարութեանն պսակ առ ի նահատակադէն Քրիս-
տոսէ, յարդար դատաւորէ, ընդ ամենայն սուրբս։ Իսկ զ' ի
Քրիստոսէ հաւաքեալքն ի Քաղկեդոնի պահանջեսցին
զպարտիս մեղացն իւրեանց, և որոց համարձակեցան 20
զՔրիստոսէ յահաւոր ատենին։ Քանզի կամ յԵփեսոս բար-
ւոք գործեցին, նզովելով զամպարչտան աղանդս, և չա-
րապէս ի Քաղկեդոնի, որ է ճշմարիտ. կամ բարւոք ի
Քաղկեդոնի գործեցեալ, որպէս ընքեանք ասեն, յԵփե-
սոս զանցաւորք ցուցանին. իբր զի ամենայն աւրինակաւ 25
ընդ իւրեանցն կալ նզովիւք՝ կամ այնմ որ յԵփեսոս և
կամ այնմ որ ի Քաղկեդոնի ի նոցանէ եղելոց, զիւրեանցն
զլիսոց։

Ո՞վ տացէ լսաւ ինձ, ասէ Յովբ, այդ ահա յերկինս
վկայն զնմանէ գործաւդացն, և զիտակակիցն այսոցիկ ի 30
բարձունս¹⁾, առ որ մեքն ամբաստանեմք, առաջի նորա
կաթեցուցանելով՝ զ' ի սրտէն արտասուս, մինչ զի զԹասցի 137r.
Տէր Աստուած և հայկացի յերկնուստ և արասցէ վրէժինդ-
րութիւն արագապէս, զսրբոյ իւրոյ և զընդհանրականի
եկեղեցւոյ, և զԹշնամիս նորա նուաստացուցէ, իբր այ- 35
սոցիկ քաւութիւն եղիցի Աստուած ժողովոյն արհամար-
հողաց ի Քաղկեդոնի եղելոց. զհայրենի հաւատն իւրեանց
ուրացան զրով, դատաստան արդար ոչ դատեցան, քանզի

*) Լուսանցքում՝ «մերձաւ(որու)թենէ».

1) Հմմտ. Յովբ. ԺԶ. 19—20.

- զանպարտն և զուղղաբառ պահապան հաւատոյն զերանելին Դիտտիորոս լուծին, իսկ զամպարիշտս և զհերձուածողս ընկալան, և զսոցայան հայհոյութիւնս ի սահման հաւատոյ ընկալան, հանգերձ Անովի թղթովն. և զհաւտս Քրիստոսի խողխողեցին, ոչ լուան Աստուծոյ ասաւղի՝ «Ո՛չ առնկալցիս լսաւորութիւն սնոտի. այս է բան սուտ և զրպարտիչ, և ոչ յաւելցիս ընդ բազումս ի չարութիւն».
- 137v. 10 իբր զի խոտորել զիրաւունս, և դարձեալ յետ սակաւուց. «Ո՛չ ասականեսցես զդատ աղքատին յիւրաւունս իւրում».
- 15 յամենայն բայէլանիրաւութեան նորա և աղքատին ոչ ողորմեսցիս ի դատաստանի»¹, զի դատաստան Աստուծոյ է. քանզի պարտ է զչրթունս քահանայիցն պահել զԱստուծոյ իրաւունս անաչառաբար ըստ նմանութեան Քրիստոսի մեծին քահանայապետին. և զաւրէնս Տեառն ի շըրթանց արտաքս բերել, զի հրեշտակք Տեառն ամենակալի են, ըստ մարգարեին ձայնի².
- Այդ յաղագս այսոցիկ մարդարէացան սուրբքն, Երեմիաս զժողով խոտորացն կոչելով զնոսա, որք ոլորեցին զլեզուս իւրեանց իբր աղեղն³ զՔրիստոսէ, և իբր զսլաք խոցիչ, և երկուս և չարիս ետարբին, զՏէրն և զԱստուած իւրեանց ուրացան, և զինքեանս իւրեանց նղովիւքն նզովեցին. նախ նզովեալք ահա յերանելոյն Պաւղոսէ, և ի սրբոցն հարանց. յաղագս այսոցիկ զրէր երանելին առաքեալ՝ «Զի ի վերջին ժամանակս ի բաց կացցեն ոմանք ի հաւատոյ»⁴. և «Եթ՝ ի վերջինս աւուրս կացցեն ժամանակք չարք. քանզի եղիցին մարդիկ ինքնասէրք, արծաթասէրք, հպարտք, ամբարտաւանք, անժուժկալք, անընտանիք, անբարեսէրք, հայհոյիչք ծնաւդաց, անհաւանք, անխամբ, յանդգունք, անսուրբք, անգութք, աննուէրք. բանասրկուք,
- 138r. 30 յափշտակողք, մատնիչք, յանդգունք, ամպարհաւածք, հեշտասէրք առաւել քան աստուածասէրք, ունելով կերպութիւն բարեպաշտութեան, իսկ զզաւրութիւն նորա ուրացողք. և յայցցանէ ի բաց դարձիր»⁵. Որք այսուհետեւ երանելոյն Պաւղոսի հաւատամբ, իբր ինքներեսք տեսանելով ի նոսա
- 35 լցեալս, զյաղագս նոցա՝ գրիցեալն, փախիցնք ի սոցայն հաւասարութենէ, քանզի յաղագս սոցա ի Գործսն ասէր երիցանց Եփեսոսի. «Եւ գիտեմ, զի յետ ի բաց երթութեան իմոյ, ի ներքս եկեսցեն զայդք ծանունք ի ձեզ, ոչ

1) Եւք ԻԳ. 1—3.

Երեմ. Թ. 2—3.

2) Հմմտ. Մաղաք. Բ. 7.

3) Ա. Տիմոթ. Գ. 1.

5) Բ. Տիմոթ. Գ. 1—5.

խնայելով հաւտի. և ի ձէնջ այդուստ յարիցեն արք խաւսելով
 թեւրս, կտրգել զաշակերտսն ի հետ իւրեանց, սակս որոյ
 հսկեցէք»¹. և առ Կորնթացիսն նախ ասէ և զգուշացուցա-
 նէ. «Քանզի պարտ ասէ, և հերձուածս ի ձեզ գոլ, զի փորձ-
 քըն՝ յայտնեացին ի ձեզ»²: Քանզի և ինքն իսկ Տէրն ասէր 5 138v.
 իւրոցն՝ «Ձգուշացարուք ի սուտ մարգարէիցն, որք գան
 առ ձեզ զգեստուք ոչխարաց, և ի ներքուստ են գայլք
 յափշտակողք»³: Եւ զի անպատասխանելի իցիւ ամենայն
 մարդոյ և մի պատճառ իցէ ասելով՝ ոչ գիտեմ վերադա-
 տել յաղագս աղանդոյ հաւատոյ ևս ժողովրդականս նախ 10
 զգուշացոյց և զպարզամիտս Տէրն ասելով. «Ի պողոց նոցա
 ծանիջիք զնոսա»⁴ և «Գող ոչ գայ, եթ' ոչ զի գողասցի, և
 զենցէ և կորուսցէ. քանզի քաջ հովիւ զանձն իւր զնէ ի
 վերայ ոչխարաց, իսկ վարձաւորն փախնու»⁵. զյաղագս
 Քրիստոսի մրցանս և մատնիչ ճմարտութեանն լինի, և 15
 թողու գրիստոսի ոչխարս ի չար վարդապետութենէ խող-
 խողիւ եթե տեսանես զնախասացեալսն մինչ նորին մա-
 հուանն մարտուցեալս վասն ճմարտութեան, և զանձն պատ-
 րաստապէս վասն հաւտիցն Քրիստոսի եղեալս, հետեցիք
 նոցայն վարդապետութեանց և հաւասարորդ նոցա լեր յա- 20
 մենայնի. իսկ եթե տեսանես զնոսա զոհելով և կորուսա- 139r.
 նելով և հալածելով զանգամս Քրիստոսի, փախիք զսոցայն
 եղբայրասպանութիւն և զվարդապետութիւն: Նախաժկա-
 յեաց քեզ Տէրն հանդերձեալն զատել զաշխարհ արդարու-
 թեամբ, և ինքեամբ և երանելեալ Պաւղոսիւ անպատաս- 25
 խանելիք քեզ անգիտութեանն պատճառական առարկու-
 թիւնք յահաւոր ատենին, ևասաց Տէրն՝ թէ «Հարկ է գալ
 գայթազդութեանն, իսկ վնայ մարդոյն, որով գայթազդու-
 թիւնն եկեացէ»⁶: Եւ գայթազդեաց ի ժողովոյն Քաղկեդոնի
 ամենայն համարեա աշխարհ. քանզի յամենայն երկիր ար- 30
 տաքս եկն չարահաւատութիւնն նոցա և յեղերս աշխարհի
 բայք ամպարշտութեան նոցա⁷: Քանիք հազարք սակս այ-
 սորիկ խողխողեցան վասն Քրիստոսի, և յսկզբսանդրիս և
 յեզրիպտոսի և յերուսաղէմ, զի ոչ երկրպագեցին պատ-
 կերին ոսկւոյ և ոչ հաւանեցան հաւասարել ժողովոյն Քաղ- 35
 կեդոնի, այլ զսա նզովին համարձակութեամբ, և առաջի 139v.
 իշխանացն և առաջի պետացն, մատնեալք լինելն ի թու-

1) Գործք. Ի. 29—30. 2) Ա. Կորնթ. ԺԱ. 19. 3) Մատթ.
 Է. 15. 4) Մատթ. Է. 16. և այլուր. 5) Յովհ. Ժ. 10—12.
 6) Մատթ. ԺԸ. 7., Դուկ. ԺԷ. 1. 7) Հմմտ. Մաղմ. ԺԸ. 5.

ցելոցն գոլ հովուաց ե խողխողեալք լինեին յաղագս Քրիստոսի Այսոքիկ ահա երանելիք, քանզի զյաղագս բարեպաշտութեանն համբերեցին մահ, վկայութեանն պսակ առցեն ի Քրիստոսէ. իսկ զպատճառս գայթաղութեանն և 5 այսքանեաց արեանց և հալածանաց եղեալն ոչ ամպարտեսցէ Տէր, ոչ ի յաւիտենիս յայսմիկ և ոչ ի հանդերձելումն: Առգրեցից իսկ այսոցիկ և զյասացելումն սահմանի ի Քաղկեդոնի ժողովոյն զյանդգնեալսն, ուր և զնախասացեալն թուղթ զամպարչտութեանն հաստատեցին, և զգոյցս 10 ի նմա գրեցելոցն աղանդել համարձակեցան, սրբութիւն իմն իւրեանց առվկայեցին և խաղաղարարս զինքեանս վերաքարոզեցին, որք զխաղաղութիւն հեռի ի բաց հալածեցին և երկպառակութիւնս և գայթաղութիւնս և հալածանս անդամոցն Քրիստոսի արարաւք, առիթք իսկ եղեալք և պատերազմացն ի վերայ յարութեան: Քանզի յետ ոչ յովովի 140r. ժողովոյն արհամարհողաց անապատութիւն Հոռմա եղև, և մինչ յաւուրս յայտոսիկ տարաձայնութիւն և բաժանումն և երկպառակութիւնք և յեկեղեցականս գոն աւրէնս և ի հաւտս Քրիստոսի քարոզեցին ահա ասելով խաղաղութիւն, 20 խաղաղութիւն, իբր սուտ մարգարէքն Իսրայելի. և ուր է խաղաղութիւն:

Հաւատարիմ իսկ և բարեպաշտ և նախանձ բարեպաշտութեան ունելով զՄարկիանոս, զեղեալն թագաւոր, վերաքարոզեն. յամր* և հազիւ յԱստուծոյն զթագաւորութիւնն վիճակեալ, զունաւոյն զբարեպաշտութեան նախանձն ասեն, ակնարկելով կողմանակի իբր ոչ ուղիղ խորհեցաւ զերանելին Թեոդոսիոս և զնախս քան զնա եղեալս ուղղափառս թագաւորս. մինչ զի երեկոյ և հազիւ Մարկիանոս թագաւորեաց և ամենեցուն ահա բարեպաշտացն 30 փակեալ են բերանք, իսկ բացան և համարձակին ամենայն հայհոյիչք, և յանդուգն լեզու զՔրիստոսէ բարբառելով և ստութիւն, յայդ ոչ հաւատ. հարստահարեաց ի վերայ երկրի և սով եղև լսել զհանն Տեառն¹. քանզի ո՞ր եկեղեցի ոչ սգայ յեգիպտոս և ի Ղիբիէ և յարևելս, հալածանաց նոցա 140v. և ամպարիշտ ճահագործութեանն. քանզի ո՞ր գաւառ կամ քաղաք անգիրտացաւ, զի յայնմհետէ մինչև յայժմ եղեալս զենմունս զոչխարացն Քրիստոսի և զարտասահմանութիւնս

*) Լուսանցքում՝ «երեկ(ոյ)».

¹) Հմմտ. Ամովս Ը. 11.

և դյաւիշտակութիւնս. զի թեպէտ և մեք լսիցեմք, քարինք աղաղակիցեն:

Այս նոցա ճշմարտապէս խաղաղութիւն՝ խողխողելն գրբիստոսի հաւատս, և զկարողան յանդիմանել ի բաց հա-
լածեն, զի իշխանութեամբ գործիցեն զոր կամին, ոչ ու- 5
րուք ընդդէմ ասաղի: Յաղագս այսպիսեացս ասէր Սաղ-
մոսերգակն. «Նախանձեցայ յանաւրէնս, խաղաղութիւն
մեղաւորաց տեսանելով»¹, և «Զատաւղս զքեզ Տէր ատեցի,
և ի թշնամիս քո ի բաց հալեի. կատարեալ ատելութիւն
ատեի զնոսա. ի թշնամիս եղեն ինձ»²: Իսկ խոստանան և 10
վերստին նորոգել զանտեղի հաւատն, իբր հնացելոյ նորա
և ծերացելոյ և մաւոյ յաղականութիւն եղելոյ ըստ ամպա- 141r.
րըշտութեան իւրեանցն բանի ամենայն աւրինակաւ նորո-
գեալն փոխագործի յեղանակ իմն յայդ, քան որ էրն, ըստ
որում լաւագոյն երեւցցի, որք զայն նորոգեն. և զի այս է 15
նոցա փութացեալն ի նոցունց, յորոց արտադրեցինն բայից,
հաւատացուցից զկամեցողսն լսել և դատել զճշմարիտն և
զարդարն յաղագս վարժեցելոցն բանից, քանզի ասացին
այսպէս, յետ ասելոյ յաղագս որոց նախասացաք. «Բաւական
ահա էր առ ի կատարելութիւն բարեպաշտութեան զի- 20
տութիւն իսկ և հաստատութիւն, իմաստութիւն և փրկա-
կան այս աստուածային շնորհին հմայումն, քանզի յաղագս
Հաւր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյ ի բաց ուսուցանէ զկատա-
րեալն, և զՏեառնն զներմարդութիւնն, որք հաւատովք
ընդունին առկացոց է». և յետ սակաւուց «Ոմանք զվասն 25
մեր Տեառն տնաւրէնութիւնն ապականել իշխեցեալք և
զԱստուածածինն զձայնն ի վերայ Կուսին խտրելով, իսկ
ոմանք խառնութիւն և զանգունն ի ներքս ածելով, և մի 141v.
զով բնութիւն մարմնոյն և աստուածութեանն վերաստեղ-
ծելով անգատաբար և ախտակրելի զաստուածայինն բնու- 30
թիւն խառնութեամբն հրաշարանեն»:

Պիսառուքիւնք Նեստորի բաղաձայնեալք նախասա-
ցելոցն ի սահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն ի բառակէ էփ.

Այդ ելով նախ այսորիկ Որդի և կոչեցեալ յետ վն-
րընկալութեան մարմնոյն, ոչ կարի կոչիլ որոշաբար որդի 35
որդին, զի մի երկուս որդիս աղանդեացուք. այդ վասն զի

1) Սաղմ. ՀՔ. 3.

2) Սաղմ. ՃԼԸ. 21—22.

այնմիկ շարայարեալ է իսկսեանն ելում որդուջ առ նոյն
 յարակցելում, ոչ կարէ ըստ արժանաւորութեանն որ-
 դիութեանն բաժանումն ընդունել. ըստ արժանաւորութեան
 ասեմ որդիութեան, ոչ ըստ բնութիւնան. վասն այսորիկ
 5 և Քրիստոս Աստուածն Բան անուանի, վասն զի ունի
 զշարայարութիւն առ Քրիստոսն հանապազորդական:

Նորին յերկրորդ մասեցեցն գլխոյ Ը.

Պարտ իսկ է մեզ, քանզի այժմ եկի ի մտածու-
 թիւն, և զըստ Նիկեա ժողովն ուսանել, ոչ ուրեք իշխե-
 142r. 10 ցեալ ասել, եթ' Աստուածն Բան ծնաւ ի Մարիամայ. ասէ
 իսկ, եթե «Հաւատամք ի մին Աստուածն Հայր ամենակալ,
 և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս». ուչ դէք, զի նախկին եդ
 զՔրիստոսն, որ է ակնարկութիւն երկուցն բնութեանց:
 Ոչ ասացին ի մի Աստուած Բան, այլ առին զանուն զնշա-
 15 նակիչն երկուցն. զի յորժամ ի վայր իջանելով լուիցես
 մահ, մի զարմանայցես, զի զխաչեցեալն և թաղեալն մի
 ջնիցէ զլսարանն, իբր աստուածութեանն զայս ախտա-
 կրեցելոյ:

Նորին.

20 Այդ վասն զի Որդին Աստուծոյ կրկնապատիկ է ըստ
 բնութիւնան, ոչ ծնաւ ահա զՈրդին Աստուծոյ, այդ ծնաւ
 զմարդկութիւնն, որ է որդի, սակս յարակցելոյն Որդւոյն:

Նորին.

Լուր և զՏէրն երբեմն ի վերայ մարդկութեանն
 25 Քրիստոսի, իսկ երբեմն ի վերայ աստուածութեանն Նորա,
 և երբեմն ի վերայ երկակացն կացեալ:

Նորին.

Զի ևս հակամեկնես Պաւղոսի, զանախտ Աստուծոյն
 Բան երկրայնումս խառնես մարմնոյ, և ախտակրելի քա-
 30 հանայապետ գործելով:

Հակաճառութիւն առ սահմանեալսն ի Քաղ-
 կեդովնի ժողովոյն Եւ նախ քան զնոսա հեր-
 ձուածոց.]

142v. Բաւականացելոց սրբոց հմայութեանն երեքարիւրոցն
 35 և Ժ. և ութից, կարդալ առ ի գիտութիւն և հաստատել ու-

ղիղ և փրկականաւ հաւատով, զկամեցեալսն հետեանալ
 Գրիստոսի և զկատարեալն սրբոյ Ներորդութեանն արտաքս
 ուսուցաւղի, որպէս և ինքեանք հարստաբանեն, որով բա-
 նիւ զսա նորոգիչս զինքեանս քարոզեն, յայտ է, թե մա-
 կանունութեամբ քառորդի Տեառնն և ներմարդութեամբն 5
 զոր առմականութեանցին, զայս վերստին նորոգելով, զան-
 պայթելի և անտղելի հաւատն, որպէս ինքեանք ասեն.
 քանզի յետ ի բաց թուելոյ սրբոյ և նոյնազոյ Ներոր-
 դութեանն, զՏէրն դարձեալ մեզ յաւելլով անուանեցին,
 և սորին զներմարդութիւնն, զի ամենին զեկուսցեն զՏէրն 10
 անուն, որպէս Նեստորի թուի, ի վերայ երկուց բնու-
 թեանցն Գրիստոսի առեալ, զի մարդածին Կոյսն հաւա-
 տայցի և մի Աստուածածին, իբր զմարդութեանն ծնաւղ.
 և երկուս որդիս աղանդեացեն, բնութեամբքն զատուցեալս,
 իսկ արժանաւորութեամբ որդիութեանն մէնակաբար ասել, 15 143r.
 որպէս Նեստորի թուի:

Այդ աստուածային գրիցեալքն երկուս բնութիւնս ոչ
 աւանդեցին և ոչ Գրիստոս և Որդի և Տէր անուն ի վերայ
 նշանելոյ երկուց բնութեանցն մեզ ուսուցին: Քանզի զայս
 Նեստորի ամպարիչաք աղանդութիւնք, ոչ աստուածային 20
 գրիցելոյն և ոչ սրբոցն հարանց վարդապետունք: Քանզի
 աւանդեցին մեզ գրիցեալքն զմին Տէր Յիսուս Գրիստոս,
 որով ամենայն եղև՝ յերկնիքն և ի վերայք երկրի՝ Քան-
 զի և Տէրն յետ յառնելոյ ի մեռելոցն, ասէր աշակերտացն.
 «Գնացեալք աշակերտեցէք զամենայն ազգս, մկրտելով զնո- 25
 սա յանուն Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյ Սրբոյ»². և ոչ յաւել և
 ի Տեառն ներմարդութիւնն յետ անուանելոյ զսուրբ և
 նոյնազոյ Ներորդութիւնն, որպէս այսոքիկ յանդգնեցան:

Իսկ սուրբքն դարձեալ հարք, որք ի Նիկեա, հաւա-
 տալ ուսուցանելով ի մին Աստուած Հայր ամենակալ արա- 30
 բիջն ամենայնի, տեսանելեաց և անտեսանելեաց, զինքն
 զՀայրն մեզ աւանդեցին, ապա առանուանեցին և իմին Տէր 143v.
 Յիսուս Գրիստոս Որդին Աստուծոյ, զի յԱստուծոյ Աստուած
 ծնիցեալն և հոմազոյական Հաւր զնոյն վարդապետելով,
 ապա աւանդեցին ճգրտապէս զի յաղաքս ի Հաւրէ նորա 35
 նախ յաւիտենիցն ծնելութեան և զի նովաւ միով Յիսուսիւ
 Գրիստոսիւ ամենայն եղև, որպէս և յաղաքս Հաւր վար-
 դապետեցին, զրուցատրեն ճշմարտապէս և յաղաքս մարմ-
 նոյ նորա ծնելութեան ի սրբոյն Կուսէ, նախ քան զանուա-

1) Հմմտ. Կորնոս. Ա. 16. և Ա. Կորնթ. Ը. 6. 2) Մատթ. ԻԸ. 19.

- նեւ Սրբոյ Հոգւոյն զնա ասելով հոմագոյ Հաւր, զԱս-
 տուածն Բան, վայր եկեալ անմարմին և մարմնացեալ
 ի սրբոյ և յԱստուածածին Կուսէ, յայտ եթե ապա զնոյն
 ասելով ախտակրեալ և թաղեցեալ և յարուցեալ և վերեւ-
 5 թեալ յերկինս և գալոց դատել զկենդանիս և զմեռեալս,
 ըստ աստուածային գրութեանն: Յայնժամ ապա առա-
 նուանեցին և զվզին Սուրբ և ոչ արարին յաւելուած և
 զՏեառն ներմարդութիւն ի վերջէ անուանելով, որպէս այ-
 սոքիկ աղանդեցին, զայս նորոգել և փոխագործել խնդ-
 144r. 10 րեւն: Քանզի կնիք սրբոյ և հոմագոյ|երրորդութեանն մինչ
 անուանն Սրբոյ Հոգւոյն կայ. իսկ ձայնիւ...* և Աս-
 տուածածին առաստեթեամբ ի յառաջոյսն անուանելով, ոչ
 պատկառնն ի Նեստորի զայսոսիկ ոչ խտրաւդի զառասու-
 թիւնն ասել ի վերայ Կուսին: Քանզի ասէ այսպէս Նես-
 15 տորիոս. «Ասացի իսկ ահա յովովիցս**, եթ' որ ոք ի ձեզ
 պարզամտագոյն և եթե յայդսն խնդայ Աստուածածին
 ձայնիւս, ինձ առ ձայնդ նախանձ*** ոչ է. միայն մի'
 արասցես զկոյսն Աստուածուհի. քանզի ամենեկին և սոքա
 մի' աստուածագործեցեն զկոյսն»: Աստուածածին զնէ
 20 ոչ քարոզեցին և ոչ հաւատացին զոլ ըստ ճշմարտութեան,
 այդ առ յանկարծադէպ յափշտակութիւն պարզագունացն
 որպէս ընդդրմացեալք, իբր աւրէն Նեստորի ամբաստա-
 նեն ի վերայ Կուսին զԱստուածածինն ձայն. զխտորոշն,
 և զի փութացեալն իւրեանց այս է՝ երկուս բնութիւնս
 25 որոշել ի վերայ միոյ Քրիստոսի, և ոչ բնաւին Աստուա-
 ծածին հաւատալ զոլ ըստ ճշմարտութեան զսուրբն Կոյս,
 144v. յորոց ի վերայն բերեն է տեսանել. քանզի զրպարտես
 զսուրբ հարսն, զմին ասաւդս և խոհաւդս Աստուծոյն Բանի
 բնութիւն մարմնացեալն զմին Քրիստոս, իբր՝ խառնու-
 30 թիւն և զանգուժն ասելով և իբր աստուածութեամբն
 ասելով զնոսա զմին Քրիստոս ախտակրեալ, և ոչ մարմ-
 նով իւրով, որպէս և գրեալ է. քանզի մի է նոցա ամե-
 նուստ փութալին, ըստ մասին զնեւ զ' ի Մարեմայն որ-
 պէս ինքեանք ասեն մարդ, և ըստ մասին զբնակեալն ի
 35 նմա Աստուածն Բան ունակական շարայարութեամբ: Զի
 երկուս խոհելով որդիս կամ երկուս բնութիւնս, զԱս-
 տուածածինն զոլ զսուրբն Կոյս ի բաց հանցեն ամենեկին,

*) Մի անվերծանելի բառ.

**) Լուսանցքում՝ «բազում

անգամ» . ***) Անդ՝ «խան...անք...».

խակ դառ ի նէմայ ծնիցելոյ կամ առնկալիցելոյ բնու-
թեան մարդոյն, որպէս ինքեանք ասեն, զվասն մերն փըր-
կականն մահ և զթաղումն և զյարութիւնն միաբանեացեն,
պատճառաւ վարեցեալք զանգուածի և խառնութեան, զոր
չարապէս իմացան նախ քան զնոսա հերձուածողք առյե- 5
ղակարծ յափշտակութիւն պարզագունացն: Քանզի ոչ հա-
մարձակեալք անձածկեցելի դիմաւ ամբաստանել զ' ի նիկեա 145r.
սրբոցն հարանց, զի զմարմնացեալ Աստուածն Բան ախ-
տակրեալ և թաղեալ և յարուցեալ ասացին, մեկնելով իսկ-
զբանն որպէս կարծեին ձեացեալք զ' ի նոցանէ ասացեալն, 10
զի յաւելումոյ զՏեառնն ներմարդութիւնն հիմն իւրեանց
ամպարչտութեանն եզին ապառփնելով սակաւ փաղառու-
թիւնս և ձայնիւ Աստուածածին առասն զկոյնն. և զի
ցուցցեն զինչ կարութիւնն, զորոյ նախասացին ներմար-
դութեանն, ի վերայ բերենն այսոցիկ. զի ոչ պարտ ասել 15
Աստուած զ' ի նեմայ ծնիցեալն և ախտակրեալ և թաղեալ
և յարուցեալ, երկեցուցանելով և յանկարծապէս յափշտա-
կելով զպարզագոյնն, իբր զի ամենայնիւ իսկ և ամե-
նեին ըստ իւրեանց հաճութեան զանգուածախառնութիւն
իմանալ հարկ է զխոհեցողսն կամ ասաւղան Աստուած գոլ 20
զախտակրեալն իւրով մարմնով: Այդ նոյնցիցին սուրբ հարքն
հետեացեալք աւանդութեան առաքելոցն . . . * խառնութիւն
և յեղումն իյխեցին խոհել ի վերայ Մէնածին Որդոյ Աս- 145v.
տուծոյ, և զերկուս բնութիւնս ասաւղքն և խոհաւղք ի վե-
րայ միոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. և յիմա- 25
րութիւն սոցա յայտնի եղիցի ամենեցուն, որպէս և նոցայն
եղև նախ քան զնոսա հերձուածողացն:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց եւ
եպիսկապոսաց հաստատիչք գառ ի մէնց ասա-
ցեալսն, իսկ տապալիչք զամպարիբսս նախասա- 30
ցելոցն հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Յուդիայ եպիսկապոսապետի Հոովմայ ի
քղրոյն ու առ Պրոգոնիքն.

Քարոզի իսկ առ լրակցութիւն հաւատոյ, և մարմնա-
ցեալ ի Կուսէ Մարեմայ Աստուծոյն Բան, և տաղաւարեալ 35
ի մարդկան, ոչ ի մարդում ներգործեալ. քանզի այս ի

*) Մի անվերծանելի բառ.

վերայ մարգարէիցն է և առաքելոցն, կատարեալ Աստուած
 ի մարմնի, կատարեալ մարդ ի հոգւոջ. ոչ երկու որդիք,
 մի հարազատ որդի առեալ(?) զմարդն, իսկ միւս մահկա-
 նացու մարդ առեալն յԱստուծոյ, այդ մի Մէնածին յերկնի
 5 Մէնածին յերկրի Աստուած ճշմարտութեամբ, մարդ մարմ-
 նական կերպութեամբ ըստ նմանութեան իւրում փրկե-
 ցուցանելով(?) զաշխարհ | ըստ առնչուենելութեան իւրոյ
 146r. հոգւոյն, որ տուեալ լինի ի ձեռն փշման:

Եւ յեւ սակաւուց.

10 Իսկ եթ' ոք մարդ յԱստուծոյ առնկալեալ ասէ
 զ' ի Մարեմայն Յիսուս, և երկուս դէմս կատարեալս միա-
 ւորեալս ծանիցէ աստուածային յուսոյն աւտարելով. քանզի
 Աստուածն Բան, որով ամենայն եղև, ինքն է Յիսուս,
 որով ամենայն, որպէս Յովաննէս և Պաւղոս ուսուցին¹:

15 Եւ յեւ սակաւուց.

Իբր դի և նզով եղիցի ամեն, որ զ' ի Մարեմայն
 մարդ ոչ խոստովանէ զոլ ներմարմին Աստուած նոյնագոյ
 Հաւր, իսկզբանէ ելով Աստուած, անյեղլի ի մարմնի, և
 անախտ յախտակրութեան Նմանապէս նզով եղից(ի) և որ
 20 զմարմին Փրկչին ոչ ասէ ի Մարեմայ, այդ յերկնուստ,
 կամ անարար բնութեամբ զառնելին և յոչ էիցն, իսկ
 առ անառնելին Աստուած միաւորութեամբ. որ ասէ աս-
 տուածական զմարմինն երկրպագելի, և զերկախումբն իբր
 մի անարարեալ Աստուած, երանեալ եղիցի, ոչ գայթաղել
 25 ի վերայ մարմնոյ և ախտակրութեան նորա, այդ զան-
 մարմնապէս երկրպագելին և մարմնականաբար երկրպա-
 146v. գելով/իբր մի և միայն Որդի Աստուծոյ յաւիտենիցն և
 յաւիտեանս:

Նորին ի քրոյն, ու առ Դիոնիսիոս.

30 Քանզի հարկ է զնոսա երկուս ասելով բնութիւնս,
 զմինն երկրպագել, իսկ զմիւսն ոչ երկրպագել. յաստուա-
 ծակսն մկրտիլ, իսկ ի մարդկայինն ոչ մկրտիլ. իսկ եթ'
 ի մահն Տեառն մկրտիմք², մի խոստովանեմք բնութիւն
 անախտակիր աստուածութեանն և ախտակրելի մարմնոյն,

¹) Յովհ. Ա. 3., Կողոս. Ա. 16., հմմտ. Ա. Կորնթ. Ը. 6.

²) Հմմտ. Հռովմ. Զ. 3—4.

զի այսպէս յԱստուած իցէ մկրտութիւնն մեր, և ի մահն Տեառն կատարեալ: Քանզի և ոչ երկնչիմք զրպարտողսն, որք բաժանեն յերկուս դէմս զՏէրն, եթե մեր զմիաւորութիւն խոստովանելով, զաւետարանական և զառաքելական, հայհոյեն զմեզ իբր զմարմինն ասելով յերկնուստ, 5 յորժամ ընթեռնումք զաստուածային գրութիւնսն, Որդի Մարգոյ ասելով յերկնուստ. քանզի և ոչ յորժամ ասեմք զՈրդին Աստուծոյ եղեալ ի կնոջէ, կարեմք հայհոյիլ, իբր զԲանն յերկրէ ասելով և ոչ յերկնուստ. ասեմք իսկ զերկուսեան, և յերկնուստ զըրդորն սակա աստուածութեանն, և 10 ի կնոջէ զըրդորն սակա մարմինոյ, ոչ զիտելով բաժանութիւն միոյ դիմի և ոչ ի բաց հատանելով յերկնայինւոյն զերկրայինն, և ոչ յերկրականէն զերկնականն, քանզի ամպարիշտ է տարա(մ)տութիւնս: 147r.

Նրանելոյ Աթանասի Դ. բանէն զԱբիանոսաց. 15

Արդ եթ' այդոյ մարմինս այնորիկ թերես ասիցի ուրեք և անտակրութիւնն. իսկ և թե Բանի մարմինս, քանզի Բանն մարմին եղև, հարկ է և զմարմնոյն անտակրութիւնս ասել նորա, որոյ և մարմինն է: Իսկ որոյ ասի անտակրութիւնն, որպիսի է դատապարտիլն և խարազանիլ և ծարա- 20ւել և խաչն և մահն և այլք մարմնոյն նուաստութիւնք, սորին և ճահագործութիւն և շնորհն է. սակա այսորիկ և այժմ ըստ կարգի և վայելչաբար ոչ այլոց, այլ Տեառնն ասի այսպիսի անտակրութիւն, զի և շնորհն առ ի նմանէ իցէ. և մի այլոց պաշտանեայք լինիցիմք, այլ ճշմարտա- 25պէս աստուածապաշտք, զի մի՞ զորք յեղեկոց, և մի՞ զհասարակ ոմն մարդ, այլ զյԱստուծոյն բնութեամբ և ճշմարիտ Որդին, զսա և եղեալ մարդ ոչինչ. . . . * Տէր զնա և Աստուած 147v. և փրկիչ և ճշմարիտ Որդի:

Նորին՝ յաղագս մարմնականի յայտնութեանն Քրիստոսի. 30

Եւ հրաշափառագոյն այս էր, որպէս նախասացի. զի իբր մարդ քաղաքաւորէր, և ինքն զամենայն կենագործէր և ընդ Հաւր էր:

Նորին ի բանէն, որ յաղագս հաւատոյ.

Եւ զիմեցին և թ' իբր և որպիսի յեղանակաւ և որով 35

*) Մի անվերծանելի բառ.

հետևութեամբ յանհաւատութիւն և այսոքիկ և ներքնա-
կութիւն, փոխանակ մարմնաւորութեանն կազմեցին և
փոխանակ միաւորութեան և բարդութեան ներգործու-
թիւն մարդկային և ընդ միոյ ենթակացութեան Տեառն
5 մերոյ երկուս ենթակացութիւնս և դէմս և ընդ սրբոյ Երրոր-
դութեանն քառորդութիւն անվայելչաբար և տարաւրինակի
խոհելով անվայելչաբար. զի Աստուծոյ շարայարեն զմարդ
և ծառայ թուեն* ընդ Տեառնն և արարածական դէմ անա-
րարածոց դիմաց շարակարգեն. իսկ տարաւրինակի, զի
10 զմի ենթակացութիւնն վերստին ի ներքս ածելով Երրոր-
դութեանն՝ քառորդ ենթակացութիւն աւտար ամենեկին և
148r. և աշխատոհմ և ամենայն բանակալաց հոգւոց զհուսկն և
զվերջին:

Եւ դարձեալ.

- 15 Իսկ և թե և ճշմարտապէս դարձեալ նկատեսցես և
իրիդ ուշ դնել կամեսցես, գտցես զնոսա արտաքոյ սրբոյ
Երրորդութեանն, արտաքս հանելով զՏէրն մեր Յիսուս
Քրիստոս իբր ծառայ, իբր մարդ աներկիւպագելի, իսկ եր-
կրպագաւ յաւէտ և սլարշտիչ ընդ ամենայնի և հնազան-
20 դեալ սրբում Երրորդութեանն, որպէս Մարկեղղոս և Սա-
մուտացին Պաւղոս տարամեկնեն զաստուածական և առա-
քելական գիրն, առ յատուկ իւրեանցն ձգելով մտածու-
թիւնս: «Քանզի յորժամ ասէ՝ հնազանդեսցի նմա ամենայն,
յայնժամ և ինքն որդի հնազանդեսցի հնազանդաւորին նա:
25 զամենայն, զի իցէ Աստուած ամենայն յամենայնի»¹, որ-
պէս և նախմարմնաւորութեանն յամենեւին անմարմին
ելով և մարմին ոչ ունելով, և վերառեալն մարդ ընդ ամե-
նեսին և ամենեցուն շարաթուեալ, յառաջ դայ հնազան-
դեալ և պաշտիչ զԱստուած:
- 30 Դիտեսցէք, յորքան ի վայր անկան անխոհութիւն,
148v. կարծեաւքն իմաստունք ի քալին անհաւատութիւն և
մոլորութիւն համարձակեցան և իմանալ զոչ եալան և
ստեղծանել և առաւպելաբանել: Ո՛չ միայն իսկ հաւատոյ
յառաջ դալ ոչ կամեցան, այլ և պատրութիւնս գտին և
35 չարագործութիւնս մանկաւորեցին և ստեղծին յիմարս և
անուամուսնս ինդիրս առ ի մոլորութիւնս բազմաց և

*) Լուսանցքում՝ «ի թիւ արկանեն».

¹) Ա. Գորնթ. ԺԵ. 27—28.

ապստամբութիւն անաւրէն դիտելով, իսկ զհանդերձեալն
անյուսացեալք. քանզի եթե կարծեին զհանդերձեալս, եթ'
Աստուծոյ ներգիւծութիւն, և զգատաստանն հաւատային և
առաքելոց հետեանային յաւէտ, քան մտածութեան մարդ-
կայնոյ, զՔրիստոս իսկ արագապէս քարոզեցին արտաքս 5
Երեւալք առաքեալքն բաղաձայնաբար և հետեալէս իւրեանց
զՈրդին Աստուծոյ. զայս զ' ի Բեթղէհէմ ծնիցեալս, ի սեր-
մանէն Դաւթի ըստ մարմնոյ, զնմանեալն մարդկան և իս-
չեցեալն առ Պոնտացւոյ Պիղատոսիւ, զնա ասացին Աս-
տուած, զնա ասացին մարդ, զնա Որդի Աստուծոյ, զնա 10
Որդի Մարդոյ. զնա յերկնուստ, զնա յերկրէ, զնա|անախտ 149r.
զնա ախտանալի. ոչ այդ և այդ, ոչ գէմն երկուս, ոչ ենթա-
կացութիւնս, ոչ երկրպագութիւնս երկուս:

Զի՛նչ պարտ խնդրել և բանակռուել. հաւատալ աւգ-
տէ և պաշտել և երկրպագել լուծեամբ: Գիտեմ զնա Աս- 15
տուած ճշմարտապէս յերկնուստ անախտ, գիտեմ զնա ի
սերմանէ Դաւթի ըստ մարմնոյ մարդ յերկրէ ախտանալի:
Ո՛չ խնդրեմ իբր ախտանալի և իբր անախտանալի նոյն,
իբր Աստուած և իբր մարդ. մի զիբրն լռեալգործելով և
զյեղանալն աւելագործելով անկայց յառաջիկայէն ինձ 20
բարեաց: Փանգի հաւատալ նախ պարտ և փառաւորել. և
երկրորդ՝ ի վերուստ զբաղկացութիւն սոցա հայցել և մի
ի ստորուստ զայս հաւաքել յարեմէ և մարմնոյ, այդ ի
յայտնութեանէ աստուածային և երկնայնոյ. «Երանեալ իսկ
ես Սիմոն Բարիթեա, զի մարմին և արիւն ոչ յայտնեաց 25
քեզ, այդ Հայրն իմ որ յերկինս. և ի վերայ այսր վիմի
չինեցից զիմ եկեղեցի և զրունք զԺողոց ոչ հարստահա-
րեսցեն զնա»:

Նրանցելոյն Բասդի ի գեճովմեայ.

149v.

Եթե գիտութիւն Հաւր և Որդոյ կենդանութիւն 30
յաւիտենական, հարկ է և միոյ զոյացութեան գոլ. քանզի
միւսագոյքն ոչ միով գիտութեամբ հասանի և ոչ նմանա-
պէս կենագործել կարէ:

Եւ յե՛ս այլոց.

Բնութեամբ մէջն ոմանց երկաքանչիւրոցն ծայրիցն 35
յարակցի: Իսկ եթե բնութեամբ միջնորդ է Քրիստոս Աս-

1) Մատթ. ԺՁ. 17—18.

տուժոյ և մեր, և ոչ ըստ տնաւրէնութեան, բնութեամբ
չարայարեալ է Աստուած և^ա արարած:

Նրանելոյ Գրեգորի Նազազացոյ՝ ի բանեն որ առ
Երախայից վարդապետութիւն.

- 5 Իսկ ճշմարտապէս ազնիւն անխառն է ներհակին.
կամ այսուհետեւ ցուցցեն չարութիւն գոլ զծնելութիւնն,
զսնունդն, զաճելութիւնն, զառկատարելութիւն բնութեան,
յառաջողութիւն և զմահուն փորձ, զ՝ ի մահուանէն ի վեր
ճանապարհս կամ եթ՝ արտաքոյ չարութեան գոլ զաստ-
10 ցեալն հաւանին, ոչինչ խենեչ գոլ զչարութեանն աւտար
խոստովանեցեն, իսկ ազնիւ ամենեւին ցուցելոյ զյոռու-
150r. թեան և չարութեան աղատեալն. իբր ոչ ողորմելիք յիմա-
րութեամբ, եթե զազնիւն վայելել ի վերայ Աստուծոյ ոչ
ազանդեն:

- 15 Նրանելոյ Թեովփիղայ Եպիսկոպոսապետի Աղեթ-
սանդրեայ եւ հաււ մերոյ՝ ԻԱ. Տաւնական թղթոյն.

- Այդ ահա զայլախոհան իբր աւտարս տաւնիս բաւա-
կանաբար յանդիմանեալ. երգաբանեսցուք զվասն մեր
խաչեցեալն և թաղեալն և յարուցեալն, ըստ գրիցելոցն,
20 յերրորդի առուր, զՏէրն փառաց զՔրիստոս և զ՝ ի վեր
ճանապարհն նորա յերկինս արհաւրեալք փութագոյնս և
այժմ ի վերին Սիովն մտաւք տաւնեսցուք աստուածայն-
ւովք մեծավայելչութեանն նորա բանիւք ուրախացեալք:

Նորին՝ ի Ի. Երորդի Բ. բորդե տաւնական թղթոյն.

- 25 Այդ ահա յետ պարկեշտաբանելոյ զաստուածային
զՔրիստոսի աղանդս աւրինաբար տաւնեսցուք, մաքրով
աստուածախմբեալ կենցաղով, և զհրեիցն զոչաւղաց «Բարձ,
բարձ, խաչեմ»¹, զայսպիսին զվասն մեր մարգասիրու-
թեանն նորա կենարարն սքանչացուք մահ. և Պաւղոսի
30 յաղագս հրեիցն զոչաւղի՝ «Զի եթե գիտային, ոչ ևս
150v. զՏէրն փառաց խաչեցին»² | ասացուք նմա և . . . * խաչին
զՔրիստոս Աստուծոյ կարութիւն և Աստուծոյ իմաստու-
թիւն»³: Քանզի որպէս ի կուսական ապաւարտակացն
յառաջ եկեալ մարդ ոչինչ նհատ Աստուած ի ձեռն ճահա-

*) Մի անվերժանելի բառ.

1) Յովհ. ԹԹ. 15., հմտ. Ղուկ. ԻԳ. 18. 21., Մարկ. ԹԵ.
13—14. 2) Ա. Կորնթ. Բ. 8. 3) Ա. Կորնթ. Ա. 24.

գործութեանն ճանաչիւր, այսպէս և մարմնով մեռեալ յա-
րոյց զսա՝ գործով կատարեալ զխոստումնն. և թաքուցեալ
զնա ընդ երկրաւ, որպէս հատ ցորենոյ, անմահ և այսմիկ
և մեզ զվերականցադութիւն երկրագործեաց, զի և ասելով՝
«Ո՛ւր քո, մահ, յաղթութիւն. ո՛ւր քո, դժոխ, խայթոց»¹, 5
զյերկինս տաւնաւաղացն ժամանել կարիցեմք ի մայրաքա-
ղաքն:

Նորին Ի Գ. Ի տաւնականէ թղթոց.

Արդ՝ զսա հրեայք հասարակական կարծելով մարդ,
գոչեին, որպէս սակաւաւ յառաջ յիշեց(ի). «Ի՞՞րդ դու մարդ 10
ելով՝ Աստուած զքեզ ինքն առնես»², և այն նշանական
գործոցն Աստուած զնա խոստովանելով: Իսկ Արիանոսը,
Եւնոմիանացիք՝ զսոցայն վատապարչտութիւն նախանձաւ
յեղեալք, Աստուած անա կոչեն բայիւ, բայց մարդ խոհին,
չինած և արարումն Աստուծոյ զսա գոլ ասեն. քանզի եր- 15
կոքեան զնոյն Աստուածն Բան անկար գոլ և Աստուած և 151r.
չինած:

Յրանելոյ Կիւրդի եպիսկոպոսապետի Աղեմսանդրեայ՝
յերոռոյ բանէն, որ Ի Հռովմայեցւոցն բուղք.

Քանզի ի նմանէ ըստ բնութեան Որդի, որ յաստուա- 20
ծութեանն գահս ընդ նմա վայելելով, ի վերնոցն զաւրու-
թեանց երկրպագեալ, աղքատացաւ վասն մեր, և եղև լսու
Հաւր մինչ մահու և մահու խաչին³: Եւ զինչ աստուծոս կամ
զինչ աշխարհի շահ հնարեաց ինչ հաւաստացուցանէ ասելով
երանելին Պաւղոս. «Զի որպէս անլսութեամբ միոյն մար- 25
դոյ մեղաւորք կացին բազումք, այսպէս և լսաւորութեամբ
միոյն արդարք կացցեն բազումք»⁴:

Նորին՝ յառ Սուկեսովն թղթոյն Բ.

Աւելաբանեն այսուհետև ասաւդքն, իբր զի թե
էր մի բնութիւն Բանին մարմնացեալ, ամենևին իսկ և 30
ամենայնիւ հետևանայր զանգումն լինել և խառնութիւն, իբր
պակասելոյ և գողացիլոյ մարդոյն. քանզի ոչ պակասեաց
և ոչ ըստ որում ասեն գողանի. քանզի բաւական առադ-
դեցութիւն կատարելութեան, եթ՝ եղև մարդ, ասելն/եթե 151v.

1) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 55.

2) Յովհ. Ժ. 33.

3) Փիլիպ. Բ. 8.

4) Հռովմ. Ե. 19.

մարմնացաւ. քանզի եթ' այս լուրը առ ի մէջը, ունէր արդեւք տեղի նոցայն զրպարտութիւն. այդ վասն զի հարկաւորապէս յառաջ արտաբերեալ է, ուր պակասութեան կամ եթե գողութեան յեղանակ:

5 Ի սահմանէ Քաղկեդովնի ժողովոյն հայնոյութիւնք.

- Սահմանեաց նահապետաբար ՅԺ. և ութից սրբոցն հարանց զհաւատն մնալ անձեռնարկելի, և վասն Սրբոյ Հոգւոյն մարտուցեալս յամանակս յետոյ ի թագաւորեցելու
- 10 լուսմ քաղաքին Ճ. և Ծ. ժողովեցելոցն հարանց՝ յաղագս Հոգւոյն Սրբոյ գոյացութեան զաւանդեալ վարդապետութիւնն հաստատէ, զոր նոքայն ամենեցուն ծանուցին, ոչ իբր իմն պակաս յառաջագունիցն ի վերայ ածելով, այդ զյաղագս Սրբոյն Հոգւոյ իմացումն զայնցանէ, որք զնո-
- 15 րայն տերութիւն ի բաց բառնալ փորձային՝ զբականաւք վկայութեամբք հաւաստացուցեալ: Եւ վասն այնոցիկ, որք զտնտեսութեանն ապականել ձեռնարկեն խորհուրդ և սոսկ մարդ գոլ զ' ի սրբոյ Կուսէն Մարեմայ զծնիցեալն ան-
- 152r. պատկառապէս աղճատաբանել, սրբոյն Կիւրիղի Սղեք-
- 20 սանդրացեացն եղելոյ հովուի ժողովականս թուղթս առ Նեստորիոս և առ Արեւելեայս յարմարականս եալս, ընկալան առյանդիմանութիւն Նեստորի վճասամտութեանն: Իսկ մեկնութիւն բարեպաշտ նախանձոյ փրկական հմայութեան փափագաւղացն զմտածութիւն, որոց և զթուղթն
- 25 զմեծի և ծերագունի Հռովմայ նախագահին, զսրբոյ և երանելոյ եպիսկապոսապետի Դեովէի, գրիցեալն առ ի սուրբս եպիսկապոս Փղաբեանոս, սակս լուծութեան Եւտիքեայ չարամտութեան, յորում զմեծին Պետրոսի խոստովանութիւն նշանակելով՝ հասարակական իմն արձան գոլով,
- 30 զչարահաւատացն յիրաւի յարմարեաց յառ ուղղոցն աղանդոց հաստատութիւն:

Պիտառութիւն Նեստորի հերձուածովի՝ բաղաձայնեալ նախասացելոցն ի սահմանն Քաղկեդովնի ժողովոյն, զի եւ ոչ ինքն սոսկ մարդ եասաց, եւ մեկնելով նոցա զբախու-

35 ցեալ ամպարեսութիւն.

մարդ, համանգամայն և Աստուած. իսկ եթե միայն գոյր Աստուած, պարտ էր ասել, Ապողինարիէ, «Զի՛ զիս խնդ-
րէք սպանանել, զԱստուած, որ զճշմարտութիւն ձեզ խաւ-
սեցայ». իսկ այժմ ասէ՝ «Զի՛ զիս խնդրէք սպանանել, մարդ,
որ զճշմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ»¹. սա, որ զփշեղէնն 5.
պարադրեցեալ պսակ. սա, որ ասէ՝ «Աստուած իմ, Աս-
տուած իմ, ընդէ՛ր զիս ի բաց թողեր»². սա է, որ զեռաւրեայ
վախճանն համբերեաց. և երկրպագեմ ընդ աստուածու-
թեանն զսա, իբր աստուածայնոյ խաւանակ ճոխութեան:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի սահ- 10
մանի Քաղկեդովնի ժողովոյն եւ նախ քան զնո-
սա(?) հեռճուածողին.

Սահմանեալ ահա, թե իբր պարտ իմանալ ի սրբոցն
արանց ի Նիկեա ասացելոցն, յայնժամ ապա նախահաւել
զսահմանեն(?) . . . * ձեռնարկելի ահա զայս, որպէս կար- 15
ծեցին նորաձայնութեամբք իւրեանց նորոգել: Ապա յետ
այսորիկ զսուրբ ժողովն կարգեալ և զհարիւր և զյիսնիցն
զոգեմարտացն լռեալ. իսկ զյնփեսոս սուրբ ժողովն՝ զքակ-
տիչն զՆեստորիոս[և որպէս ոչ հաւանելով զամենայն զ՛ ի 153r.
նմա գործեցեալսն և աւրինակեալս, թերևս կամ վասն լուծ- 20
մանն Նեստորի, կամ վասն սահմանելոյ զնոսա յնփեսոս՝
մի իշխել խնդրել կամ աղանդել աւելի ինչ ի սահման
հաւատոց, բայց սրբոց հմայութեանն երեք հարիւր և ութև-
տանից սրբոցն հարանց. զայս ոչ անուանելով, վասն զի
հմայութիւնն կամ զսրբոց հաւատ նորոգեցին, և թուղթս 25
ժողովականս երանելոյ Կիւրղի անուանեն, իբր զրպար-
տաւղաց նոցա յարմարականս ելով. զի տեղի կալցեն յա-
րակարգել այսոցիկ և զապստամբութեանն շարագրութիւն
զնախադասեալն թուղթ ամպարչտին Ղեովնի, պատճա-
ռեալք իբր աւրէն զայսոսիկ, որք սոսկ մարդ ասեն զՔրիս- 30
տոս, յիշեցեալ իսկ դարձեալ զսրբոյ Կուսին՝ Աստուածածին
զնա ոչ ասացին: Ահա իսկ ապացուցաւ, զի և ոչ Նեստո-
րիոս սոսկ մարդ ասէ զՔրիստոս, յորոց ինքն աղանդեաց
և զեկոյց ամենեցուն սոցայն՝ վարդապետ, զսոցա ծած-

*) Մի անվերժանելի բառ.

¹) Յովհ. Ը. 40. ²) Մատթ. Իէ. 46., Մարկ. Ժն. 34. (Հմտ. Սաղմ. ԻԱ. 2).

- 153v. կեալ կեղծաւորութիւնն ուսուցանելով, իբր խորհիս յաշագս Գրիստոսի, որք սոսկ զնա մարդ ոչ խոստովանեն, այդ մարդ համանգամայն և Աստուած զնա ասելով, և մարդոյն առաջխեն զախտակրութիւն և զեռարեայ վախճան, երկրպագեն զայս զմարդս ընդ աստուածութեանն, իբր աստուածայնոյ խաւանակ ճոխութեան. իսկ փասսամիտ ասեն զՆեստորիոս, իբր ոչ կարացեալ թաքուցանել զԼերե զնոցայն ամպարչտութիւն, այդ համարձակութեամբ զնա քարոզել, Գանգի ոչ իբր հերձուածող զԼերեանցն վարդապետ այսպէս անուանեցին, այդ իբր ոչ զաւրեալ նաւազել զըստինքեանն կեղծաւորութեամբ, որպէս և ինքեանք աբարին:

- Զրպարտեն իսկ զերանելին մեր հայր և զեպիսկապոսապետն Կիւրիղղոս, իբր հաւասար նոցա աղանդել ի Ղեովնի
- 15 թղթոյն ամպարչտութեան՝ յառ Նեստորիոս ժողովականս նորա թուղթս, առ յեղակարծ յափշտակութիւն պարզագունաց ցուցեալ այսուհետեւ, ոչ չափաւորապէս, որպէս մտածեմ, եթե զոյգս խորհի Նեստորի, քանզի զայս շարագրելով կամ եթե սահմանելով և Ղեովն ծախիչն Գրիստոսի
- 154r. 20 հաւտիս ի ձեռն իւրոյ շարագրութեան, կամ եթե թղթոյ: Իսկ եթե զոյգս այսոցիկ խորհէր Նեստորիոս, յարմարին իսկ նոցայն ամպարչտութեան, որպէս ինքեանք ասեն առ պատրումն պարզագունիցն երանելոյն Կիւրիղղի ժողովական թուղթք, իբր զայսոսիկ ոչ ընկալաւ ամպարիշտն
- 25 Նեստորիոս և ոչ հաւանի նոցա: «Այդ ոչ է հաւասարութիւն լուսոյ առ խաւար և ոչ մի»¹. քանզի այսոցիկ վկայեաց թղթոց սուրբ ժողովն յեփեսոս ուղղապէս ունել և հաստատուն զհաւատոյն, իսկ դատապարտեցին և նղովեցին զՆեստորի աղանդսն: Եւ իբր բաղաձայն երանելոյն
- 30 Կիրիղի առ Նեստորիոս գրեալքն, զորս թղթաւորեաց ամպարչտաբար Ղեովն առ Փղաբիանոս. քանզի ոմն, որպէս նախ ապացուցաւ, ի վեր և ի վայր բաժանումն և
- 154v. երկուս բնութիւնս՝ ներգործիչս զառանձինս, և երկուս՝ որդիս և դէմս երկուս աղանդէ ի վերայ միոյ Գրիստոսի
- 35 Տեառն մերոյ և Աստուծոյ և Աստուածածին ոչ խոստովանէ զսուրբն Կոյս. իսկ երանելին Կիւրիղղոս ամենայն ուրեք մի Որդի, մի Տէր աղանդէ*. զ' ի Սրբոյ և Աստուածածնէ

*) Լուսանցքում՝ «պատմէ».

1) Բ. Գորնթ. Զ. 14.

Մարեմայ ծնիցեալն Եմմանուէղ, նմա առբաշխելով միշտ
 դաստուածաւովայելուչս և զմարդկայինս, և Աստուած զնա
 խոստովանէ ըստ ճշմարտութեան. և վասն այսորիկ Աս-
 տուածածին սուրբն Կոյս զսա ասելով. խաչեցեալ և թա-
 դեալ և յարուցեալ և զալոց դատել զկենդանինս և զմեռեալս, 5
 ըստ առաքելոցն և երանելեացն հարանցն ի Նիկեայ վար-
 դապետութեան, և զայս խոստովանել զխոստովանութիւնս:
 Քանզի որ եթե գրելով Նեստորի, մինչև ի վերջինն նորա
 առ նա գրիցեալն թուղթ, նզովելով իսկ զամպարիշտս և
 պիղծս նորա աղանդս. քանզի եսասաց այսպէս ի կատա- 10
 րածի թղթոյն, գրելով առ Նեստորիոս. «Իսկ որ է հարկա-
 ւոր նզովել զձերդ բարընկալութիւն*, ի ներքոյ կարգեցի
 յայսմիկ թղթում».

Ա. Որ** որ ոչ խոստովանէ*** Աստուած գոլ ըստ 155r.

ճշմարտութեան զԵմմանուէղ, և վասն այսորիկ 15
 Աստուածածին զսուրբն Կոյս, քանզի ծնաւ մարմ-
 նապէս մարմին եղեալ զ' ի յԱստուծոյ Հաւրէն
 Բան, նզով եղիցի:

Բ. Որ**** որ ոչ խոստովանէ մարմնի⁰ ըստ ենթակա-
 կացութեան միաւորեալ զ' ի յԱստուծոյ Հաւրէ 20
 Բանն և մի գոլ զՔրիստոս հանդերձ իւրով մարմ-
 նովն, զնոյն⁰⁰ յայտ եթ' և Աստուած, համանգա-
 մայն և մարդ. նզով եղիցի:

Գ. Որ որ ի վերայ միոյ Քրիստոսի բաժանէ զենթա-
 կացութիւնս յետ միաւորութեանն միայն չարա- 25
 յարելով զնոսա՝ չարայարութեամբ ըստ իշխանու-
 թեան կամ եթե ճոխութեան, և ոչ առաւել
 ուղեկցութեամբ ըստ միաւորութեան բնականի,
 նզով եղիցի⁰⁰⁰:

Դ. Որ որ զիմաց երկուց կամ եթե ենթակացու- 30
 թեանց զյաւետարանականս և առաքելականս

*) Լուսանցքում՝ «հեղութիւն».

**) Անդ՝ «եթե».

***) Անդ՝ «(խոստովան)եացի Աստուած ճ(շմար)տութեամբ (զնմա)նու(էլ)».

****) Անդ «եթե».

⁰) Անդ՝ «ի մար-

(մնի) բնութ(եամբ) (մի)անալ (Բանին) Աստուծոյ Հաւ(ր).

⁰⁰) Անդ՝ «զնոյ(ն) համ(անգ)ամա(յն) և մար(դ)».

⁰⁰⁰) Անդ՝

«եթ(ե) (որ զմի) Քրիստոս (բաժան)եաց (յերկուս) դէմ(ս)

(յետ) մի(անալ)ոյն (և մի)այն (մերձ)աւոր(ութիւն) յա-

րե(լութ)եա(ն) (ասի)ցէ ի(բրե)կ պատ(ուով) և կ(ամ) (ճոխ)-

ութ(իւն) և զաւր(ութիւն) զտ(եալ) և ոչ (միութ)իւն (բնու)-

թեա(մբ).

155v.

- շարագորութիւնս բաշխէ ձայնս, կամ ի վերայ Գրիստոսի քան զարքոցն ասացեալս, կամ առ ի նմանէ յաղագս իւր, և զոմանս իբր մարդոյ, քանզի յԱստուծոյն Բանն յատկապէս իմացելում առյարէ, իսկ 5 զոմանս|աստուածավայելուչս միայնում յԱստուծոյ Հաւրէ Բանին, նզով եղիցի*:
- Ե. Որ ոք իշխէ ասել աստուածագրեստ մարդ զԳրիստոս, և ոչ յաւէտ Աստուած զոլ ըստ ճշմարտութեան, իբր որդի մի ընդթեամբ, ըստ որում եղև 10 մարմին Բանն և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ, նզով եղիցի:
- Զ. Որ ոք ասէ Աստուած կամ Տէր զոլ Գրիստոսի զյԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, և ոչ յաւէտ նոյն խոստովանէ Աստուած համանգամայն և մարդ, իբր 15 եղելոյ մարմին Բանին՝ ըստ գրութեանց, նզով եղիցի:
- Է. Որ ոք ասէ իբր մարդ ներգործեցեալ առ ի յԱստուծոյ Բանն զՅիսուս և զՄէնածնին քաջափառութիւն պարայարեալ, իբր այլում քան զնա 20 իւրում, նզով եղիցի:
- Ը. Որ ոք համարձակի ասել զվերառեալն մարդ երկրպագակցել պարտ Աստուածունն Բանի և փառակցել և անուանակցիլ Աստուած, որպէս միւս

---

*) Լուսանցքում՝ «եթե ո(ք) (յերկ)ուս եր(եսս) կամ յէ(րկուս) զաւր(ութիւ)նս զ(աւետ)արա(նացն) և զա(ռաք)ելոցն (զգը)եալս(ն) (և զ)բարբա(ռսն) բաժա(նեցէ) և կամ զԳրիստոսի) ասաց(եալսն) սրբաւ(քն) իւր(ովք) (և կամ) զոր (իւր) (իսկ) վասն (իւր) իցէ ա(սաց)եալ, (և զո)մանս ի(բը) մարդ(ոյ) ուրոյ(ն) (ի) Բանէն (Աստուծոյ) իբրև յա(րել)ութեամբ (իման)այցէ (և զոմ)անս դ(արձ)եալ . . . և աստուածա(բա)բ միայն (Բա)նին որ յԱստուծոյ (հաւ)րէ նզով»:

Մյա 155-րդ թիւրթի լուսանցքը կիսով չափ կտրուած է, երևի գիրքը վերակազմելու ժամանակ: Փակադծերի մէջ դրածը լրացրել ենք Գիւրղի առ Նեստոր դրած թղթի թարգմանութիւնից. տես օրինակ՝ Գիրք թղթոց, Տփլիս 1901. էջ 396—406. Գիւղի Պարապմանց Գիրք, էջ 460—474, տպուած Հայոց 1166(=1717) թուին, Գ. Պօլսում:

Երկոտասան նզովքները կազմում են թղթի, վերջաբանը. (Գիրք թղթոց) էջ 404—406., Պարապմանց Գիրք, էջ 472—474:

միևնում*, ոչ իսկ առաւել միով երկրպագութեամբ պատուէ զեմամանուէդ, և մի նմա փառաբանութիւն առյարէ, ըստ որում եղև մարմին Բանն, նզով եղիցի:

Թ. Որ ոք ասէ զմին Տէր Յիսուս փառաւորեալ ի Հոգ- 5
ւոյ, իբր աւտար զօրութեամբ նովաւ վարեցեալ, 156բ.
և ի նմանէ առեալ զներգործելն կարել զհոգեոց անմաքրոց, և ընուլ ի մարդիկ զաստուածանշա-
նութիւնս, և ոչ իսկ յաւէտ յատուկ նորա զհոգին ասեն, որով և ներգործեաց զաստուածանշանու- 10
թիւնսն, նզով եղիցի:

Ժ. Քահանայապետ և առաքեալ խոստովանութեանս մերոյ լինել զՔրիստոս աստուածայինն ասէ զրու-
թիւն¹. մատոյց** իսկ զինքն վասն մեր ի հոտ անուշութեան Աստուծոյ և Հաւր. Որ ոք այսուհետև 15
քահանայապետ և առաքեալ մեր եղանել ասէ ոչ զնոյն զյԱստուծոյն Բան, յորժամ եղև մարմին և ըստ մեզ մարդ, այդ իբր միւս քան զնա յատկա-
պէս մարդ ի կնոջէ, կամ եթ' ոք ասէ և վասն իւր մատուցանել զնա զնուէրն, և ոչ առաւել վասն 20
միայնոյ մեր, քանզի ոչ կարաւտացաւ նուիրի ոչն զիտակ մեղաց, նզով եղիցի:

ԺԱ. Որ ոք ոչ խոստովանի զՏեառն մարմինն կենագոր-
ծիչ գոլ և յատուկ իւր յԱստուծոյ Հաւրէ Բանին, այդ իբր միւսոյ ուրումն քան զնա շարայարելում 25
նմա ըստ արժանաւորութեան, կամ եթ' իբր միայն 156գ.
աստուածային բնակութիւն ունելով, և ոչ իսկ յաւէտ կենացործիչ, որպէս ասացին, եթ' եղև յա-
տուկ Բանին, որ զամենայն կենագործել կարէ, նզով եղիցի: 30

ԺԲ. Որ ոք ոչ խոստովանէ զյԱստուծոյն Բան ախտա-
կրեալ մարմնով և իսաչեալ մարմնով և մահու ճա-
շակեալ մարմնով, և եղեալ նախծին ի մեռելոց, ըստ որում կենդանութիւն է և կենարար, իբր Աս-
տուած, նզով եղիցի: 35

*) Միւս թարգմանութեան հետեւալ նախադասութիւնը՝ «Զի յորժամ ընդ ումեք ասիցէ ի հարկէ երկուս իմացուցանէ», ընկած է երևում մեր ձեռագրի մէջ.

**) Լուսանցքում՝ «առաջ(առ)քեաց (պա)տարա(գ)».

¹) Հմմտ. Եբր. Գ. 1.

Նորի՛ն՝ ի մեկնութենէ սրբոյ հմայութեանն.

Քանզի պարագրելով զորդիութեանն փառս ի միայնն
յԱստուծոյ Հաւրէն բուսեալն Բան, իբր որդի միւս
ի սերմանէն Յեսեայ և Դաւթի շարայարեալ ասին նմա և
5 ընդունել զորդիութեանն և պատուոյ աստուածավայելչի
և բնակութեան նորին Բանին և զամենայն յաւէտ ունա-
կել առ ի նմանէ. իսկ յատուկ ամենեկին ոչինչ յաղագս
այսպիսեաց, որպէս կարծեմ, գրեցին Փրկչին աշակերտք:
Քանզի մտին ոմանք մարդիկ, ի վաղուց նախագրեալք,
10 յայս դատաստան՝ ամպարիչաք, զԱստուծոյ մերոյ շնորհն
157r. փոխելով յանառակութիւն և զմիայն իշխանականն և Տէր
Յիսուս Քրիստոս ուրացեալք. իսկ Յիսուս Քրիստոս ա-
նուան իցիւ(?) յերաւի ի մարդութեան կերպի երեւալ
Բանն:

15 Եւ յե՛ս սակաւուց.

Տէր, աղե, ճառեսցեն ասացելոցս ընդդիմացեալքն,
որք զՆեստորի և Թեոդորայ խորհել և ասել ի բազում
յոյժ անմտութենէ ոչ խղճելով, ի բաց հանէք զգոլն Աս-
տուած և Որդի ճշմարիտ Աստուծոյ և Հաւր, զ' ի սրբոյ
20 Կուսէն զախտակրելն նմա առքաշխելով, նմա միայնում, և
ի բաց մերժելով զնոյն Աստուծոյ Բանն, զի մի Աստուած
ասիցի ախտակրեալն. քանզի այսք նոցայոցն հեշտալի
ճշգրտութեանն գիւտք և իմացմանց գեղջուկ մտածու-
թիւնք: Ապ' ուրեմն մի անուանեցի Քրիստոս՝ յատկա-
25 պէս և ըստ միայնուջ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն. քանզի
որպէս է անվայելուչ նմա ախտակրելն, յորժամ արտա-
քոյ իմանայցի մարմնոյ, սապէս և պիտառութիւն անյար-
մար իմն ինչ և աւտարտի նմա. քանզի զՅիսուս ի Նա-
զարեթայ, զոր եաւծն Աստուած Հոգւով Սրբով¹, իսկ
157v. 30 ինքնակատար ամենայնիւ յԱստուծոյն Բան|և ոչ ևս կա-
րաւտացաւ աւծութեան ի Սրբոյն Հոգւոյ, ուրեմն ուրա-
ցայք զտնաւրէնութիւնն, ի բաց զատուցէք զՄիածինն
զառ ի յաշխարհ սիրոյն. մի անուանեսցի Քրիստոս առ
ձեզ, կամ ոչ փոքր նմա զըստ մեզս լինել չափում. ու-
35 րեմն վասն զի և այս է անվայելուչ նմա, խոստովանեսցէ
և ոչ ոք, եթ' եղև մարդ. զի և նոցա ասիցէ Քրիստոս. «Մո-
լորի՛ք, ոչ գիտելով զգրութիւնսն և ոչ զկարութիւն Աս-
տուծոյ»²:

¹) Հմմտ. Գործք. Թ. 48.   ²) Մատթ. Իբ. 29.

Ապացուցեալ ուրեմն հաւաստապէս ի ձեռն նախա-
 ասացելոցն, եթ' ոչ մի ունին բաղաձայնութիւն ի Ղեովնայ
 ամպարշտէն գրեալքն առ Փղաբիանոս և ի ժողովոյ խո-
 տաւղացն սահմանեալքն, առ զորս գրեացն Նեստորի երա-
 նելին Կիւրիղոս, կամ առ այդս նորա յիշատակականս 5
 և չարակարգականս. զորս այսոքիկ թուելով տարաքարո-
 զեցին իբր անյարմարք եալք առ ուղղոց աղանդոց հաս-
 տատութիւն. քանզի ոչ մի հաւասարութիւն լուսոյ առ
 խաւար և ոչ մասն հաւատացելոյ ընդ անհաւատի¹: Մի
 այսուհետեւ պատճառս իմեղս գտանելով և զիւրն թոյնս 10 158r.
 սերմանել յանձինս պարզագունացն կամեցեալ, և թաքու-
 ցանել զիւրն մանկաւորութիւն նոցայն ամպարշտութեամբ՝
 խառնեացն փոխանակ մեղու զուղղափառն անուն երանել-
 ւոյն Կիւրղի. քանզի այսպիսեացս ճառեսցի յիրաւի ի Սաղ-
 մոսն, ասացեալ ի գիմէ Աստուծոյ՝ «Եւ մեղաւորաց եսաց 15
 Աստուած. ընդէր դուք զրուցատրէք զարդարութիւնս իմ
 և առնուք զկտակ իմ ի բերան ձեր. իսկ դուք ատեցէք
 զխրատ և արտաքս հանէք զբանս իմ առ ի յետոյսն»²,
 և ըստ միողջէն՝ Քանզի եթ' ոչ ատեցին և ոչ արտաքս հա-
 նին, այլ մնացին ի վարդապետութեան սրբոցն հարանց, 20
 պարտ էր զնոսս սահմանել զայս, եթե հաւանիմք աշխա(ր)-
 հականի ժողովոյ երեք հարիւրոցն տասն և ութից. հաւա-
 տամք իսկ և զՀոգին Սուրբ նոյնագոյ Հաւր և Աստուծոյ և
 Որդւոյ Հաւր, և բաղաձայնաբար յեփեսոս սրբում ժողո-
 վոյն՝ լուծաւղին զամպարիշտն Նեստորիոս, սահմանեմք 25
 մի ինչ աւելի գործիլ, մի իսկ յաւելուլ և մի՛պակասեցու- 158v.
 ցանել ի սրբոցս յայսցանէ ժողովոց:

Այլ զայս ոչ սահմանեցին և ոչ զթագաւորականն
 գնացին ուղի, իսկ ի բաց խոտորեալք ի ճանապարհէն ար-
 դարութեան, գնացին ընդ փուշս և զամենայն աշխարհ 30
 գայթաղեցուցին և գայթաղեցուցանեն, սպանանելով
 անձնական մահու և իւրեանց ամպարշտութեամբ և ի
 ձեռն Եւտեքիականացն անդոնաբերանութեան և հայհո-
 յութեան անթիւս հաւտս Քրիստոսի:

Այսք ժողովոյն Քաղկեդոնի ճահագործութիւնք, յորս 35
 եկեղեցի Քրիստոսի հալածի, զհարածս Քրիստոսի և զախ-
 տակրութիւն ի մարմնի շուրջ բերելով. քանզի ոչ հաւա-
 նին երկրպագել կամ հաւասարել զոր չարապէս ձաւնեցին
 իւրեանց արձանի ամպարշտութեան զուղղափառացն և ոչ

1) Հմմտ. Բ. Կորնթ. 2. 14—16.

2) Սաղմ. Խթ. 16—17.

- զշարահաւատիցն, մանաւանդ իսկ, որպէս նախասացաւ, պատճառաւ ամպարշտութեան երկաքնակացն ի Քաղկեդոնի հաւաքեցելոցն՝ տեղի գտին և պատճառ Եւտիմիայ աշակերտք եղեալքն սերմանել զիւրեանց ամպարշտութիւնն ի բազումս և սպանանել զանձինս, զորս ոչ պարտ մեռանել: Նախացուցեալ իսկ և զայս ի հակաճառականին թղթոյն Դևովի, զի ամենեկին աւտարացեալք են այսուիկ աղանդքն սրբոյ Պետրոսի խոստովանութեանն, քանզի զՔրիստոսն անուն անաւգուտ գոլ առ փրկութիւն
- 10 Թանց միւսոյն առեալ, այս է Որդին. ի վերայ բերեն իսկ նախասացելոցս, շինելով զիւրեանց ամպարշտութիւնն, և ասեն. «Քանզի և որք յՈրդւոցն երկական զտնաւրէնութեանն կորզել ձեռնարկեն խորհուրդ մարտնչի, և որք ախտանալին զՄէնածնին ասել յանդգնին աստուածութիւն, 15 զայստիկ ի քահանայականէն մերժէ միաբանութենէ, և զ' ի վերայսն երկուց բնութեանցն Քրիստոսի զանգութիւն կամ խառնութիւն տնաւրինաւդացն ընդդիմանայ, և որք երկնային կամ հրշտակական գոլ գոյացութիւն զ' ի մէնջ առեալն նորա ծառայի կերպ շամբշացեալս՝ արտաքս վարէ»:

159v. 20 Պիսառութիւնք Նեստորի, բաղաձայնեալք նախասացելոցն ի սահման Բաղկեդոնի ժողովոյն, յորոց ցուցանի, եթ' իբր ոչ Նեստորիոս ասեւ երկուս որդիս. եւ այն զի երկուս որդիս խորհեւ ըստ իւրում եւ երկուս բնութիւնս աղանդեւ. ի քառակէ փէ.

- 25 Այդ ելով նախ այսորիկ Որդի և կոչեցեալ յետ առութեան մարմնոյն, ոչ կարի կոչիլ որոշաբար որդի որդին, զի մի երկուս որդիս աղանդիցեմք. այդ վասն զի այնմիկ շարայարեալ է ի սկզբանէն ելում Որդւոյն, զառ ի նայն շարակցելում ոչ կարէ ըստ արժանաւորութեան որդիութեան
- 30 Թեան բաժանումն ընդունել. ըստ արժանաւորութեան ասեմ որդիութեան, ոչ ըստ բնութիւնան: Սակս այսորիկ և Քրիստոս Ստուածն Բան անուանի, վասն զի ունի շարայարութիւն զառ Քրիստոսն հանապազորդական:

Եւ դարձեալ.

- 35 Անանջատելի յերեւելոյն Աստուած, սակս այսորիկ յոչն անջատելոյ զպատին ոչ անջատեմ. անջատեմ զբնութիւնս, այդ միաւորեմ զերկրպագութիւնն:

Եւ դարձեալ յեւ այսորիկ.

Լճւր երանելոյն Պաւղոսի յայտնապէս աղաղակաւ զի. ո՞վ է ի՞նչ հեղեղեալն, լճւր յայտնագոյնի ձայնի. «Քանզի 160r. և խաչեցաւ ի տկարութենէ»¹: Ո՞ տկարացաւ, ո՞ հերձուածող, Աստուածն Բան:

Եւ դարձեալ յեօ այսորիկ.

5

Զի՛ ևս հակամեկնես Պաւղոսի՝ զանախտանալի Աստուածն Բան երկրականին խառնես մարմնոյ և ախտանալի քահանայապետ առնելով:

Հականառութիւն առ ասացեալսն ի Քաղկեդովնի ժողովոյն եւ նախ քան զնոսա հեռնուածողացն.

Յատուկ իւրեանց վարդապետին սովորապէս ի բաց բացաւ զի համարձակապէս զնոցայն կեղծաւորութիւնն և զնոյնս որպէս մեկնելով զի նոցանէ ասացեալսն, ոչ պէտք մեզ բազմաց բանից, առ ի դատապարտութիւն ի նոցանէ 15 սահմանելոցն, քանզի հասարակական արձան իւրեանց անուանելով զթուղթն Դեովի, և սրբոյ Պետրոսի ասելով զնա պարունակել խոստովանութիւն, ցուցանեն դարձեալ զի նմա զրեցելոցն ամպարչտութիւն, որով զնայն գովեն. քանզի մի, ասեն, Որդի քարոզէ, վասն զի շարայաբեալ է 20 ի Մարեմայն մարդ, կամ եթէ ծառային կերպ զիսկզբանէ ելունն Որդւոյ. մի՛ութեամբ ըստ արժանաւորութեան որդիութեան հոմանունութեամբ առ ի նոցանէ հաւատանայ, ոչ ըստ բնութիւնս: Պատճառեն իսկ դարձեալ զախտանալին զՈրդւոյն Աստուածութիւնն ասաւ զս, զի զյատուկն որդի յա- 25 ռաջ բերցեն զերկուս բնութիւնսն. և զի Մարեմայն մարդոյ բաշխեն զախտս, ըստ որում և զծնունդն զի Կուսէն. աւտարացուցանեն իսկ ամենեկին զՄէնածին մարմնացեալ Աստուածն Բան ի ծնելութենէ երանելոյ և Աստուածածին Կուսին. և ի ձեռն մարմնոյ գրկախառնիլ մահու 30 զԱստուած, զվասն մեր եղևալն մարդ մնալովն Աստուած, զախտակրեալն և թաղեալն և յարուցեալն ի մեռելոց:

160v.

Ի՛բր իսկ հնար է մարտնչել, որք բաժանեն յՈրդւոյ երկակութիւն զՔրիստոսի խորհուրդն, զերկուս բնութիւնս ամպարչտաբար աղանդելով, և իւրաքանչիւրում բնու- 35

- 161r. թեան կամ եթե դիմի զյատուկս և զվայելուչս ամբողջ պահելով. քանզի արմատ և հիմն ամպարշտութեան եղաւ ի նեստորէ վարդապետէ նոցա, որպէս բազում անգամ ասացաք, խոհել երկուս որդիս կամ բնութեանցն երկատուութիւն⁽²⁾: Եւ զայսոսիկ սահմանեաց ըստ նորոյն թիւելու-
 5 թեան և ըստ իւրոց աշակերտացն ի վերայ ամենայն անուան, զԲրիստոսն և զՈրդին և զՏէրն յամենայնի նորում կտակի, նշանակելով զի ըստ մասին եղեալ զյառաջ քան զաւրտեանս Աստուածն Բան՝ սակս (ան)ախտանալի և իշխա-
 10 նական նորա և անտեսանելի, և ըստ մասին զ' ի սերմանէն Դաւթի ախտանալի մարդ և ծառայ և տեսանելի, զորդիութեան և տերութեանն առատութեամբ պատուելով. ոչ ելով այսորիկ ըստ ճշմարտութեան, այլ հաւասարելով ու-
 15 ճակական միաւորութեամբ Աստուածունն Բանի ըստ ար-
 161v. 20 ժանաւորութեան, իբր միւս միւսում յարակցեալ, զի զատուացն ամենին զԱստուծոյն Բան, որք երկուս բնու-
 թիւնս ազանդեն ի կնոջէն ծնելութենէ. իբր արդեւք թա-
 փեաց զինքն, եթ' ոչ եղև մարդ տնաւորինաբար. և աւտա-
 րացուցանեն զնոյն զԱստուածն Բան, զայս ասելով գործե-
 25 ցելոցն ճահալգործութեանց ի զալստեան զյերկրի երեւեցե-
 լոյն Աստուծոյ և ընդ մարդկան շրջեցելոյ¹, յորժամ դի-
 տեաց զմեզ յարեցելից ի բարձանց ինքն Քրիստոս և Աս-
 տուած ելով Տէր յայտնեցաւ մեզ, որք ի խաւարի և ի
 ստուերս մահու նստեաք², լուսաւորելով և կենածնելով մեզ
 30 զլոյսն ճշմարիտ. քանզի ինքն ասէր Տէրն՝ «Ես եմ լոյս աշխարհի»³, և «Ես եմ յարութիւն և կենդանութիւն»⁴:
 Շնորհաւորին իսկ առաւել կամաւորութեամբ զայսոսիկ ըստ
 իւրեանցն Բանի զմիայնունն զվայելչականս Աստուծոյ, զ' ի
 Մարեմայն ծնիցելում մարդոյ Որդւոյ Դաւթի, ախտակրի
 30 և ծառայի, որպէս ինքեանք ասեն, որք զերկուս բնութիւնս
 ազանդեն: Քանզի ծնիցելոյ ի կնոջէ մարդոյ կամ եթե մար-
 դոյ բնութեան, զծառայի կամ եթե զծառայի կերպի երե-
 ւեցելոյն ի վերայ երկրի մարդկան նորա գտանի ամենայն,
 որ ի վերայ տնաւորէնութեանն գործեցաւ. և սքանչելիք և
 162r. 35 ճահագործութիւնք և նախ քան զամենայն ծնունդ. և զի
 կարէր պահել կոյս զծնիչն, ըստ երկաբնակացն բանի:
 Քանզի թե ոչ եղև անյեղաբար մարդ Աստուծոյն Բան՝
 մնալովն Աստուած, ըստ անճառելի և անպարիմանալի միա-

¹) Հմմտ. Բարութ. Գ. 38.²) Հմմտ. Նսայի Թ. 2. հմմտ.

Հով. Ա. 79.

³) Յովհ. Ը. 12.⁴) Յովհ. ԹԱ. 25.

ւորութեան կամ մարմնաւորութեան Աստուծոյ Բանի յԱստուածածնէն Մարեմայ, և ծնանի ի նէմայ մարդոյ բնութեան ամենայնիւ իսկ, և ամենեին պարագրեն զայսքանիննութեան ճահագործութիւն, որ միայնում վայել է Աստուծոյ: Այդ ոչ հնարիւր այսպիսի մարդով լինել, կամ 5 եթե ի ձեռն բնութեան մարդկայնոյ. քանզի կամ ամենայն ուրեք և ամենապէս ելոյծ զկուսութիւն մարդոյն բնութիւն, կամ մարդ որ ըստ բնութեան և աւրինի մարդկայնոյ ծնիցեալն. այդ և ոչ սաղմն առեալ լինէր իսկըզբանն ըստ բնութեանն, հանդերձեալ բացակատարիլ մարդ 10 յարգանդին Կուսին և ծնանիլ ի նէմայ, եթ' ոչ նախ կուսութեանն լուծեցելոյ, ըստ որում սահմանեաց մարդկան բնութեանն աւրէն Աստուած:

Տեսէք, յորպիսի անտեղութիւն հայհոյութեանցն|ան- 162v.
կանին(?), որք երկուս բնութիւնս աղանդեն և ըստ մասին 15 դնեն մարդ և Աստուած, և ոչ խոստովանեն Աստուած մարմնացեալ զ' ի Կուսէ ծնիցեալն Եմմանուէդ, այդ մարդոյ ձրեն զԱստուծոյ ճահագործութիւնս, ոչ իմանալով և ճշ զոր ասեն և ճշ յաղագս որոց հաստատեն: Քանզի որդին Դաւթի աւանգեցաք մեք ի սուրբ աւետարանն թագա- 20ւորել ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս և թագաւորութեան նորա ոչ գոլ վախճան¹, որպէս ասէ երանելին Գաբրիէլ՝ զսա ի Հոգւոյն Սրբոյ սաղմն առեալ. ճշ ըստ աւրինի մարդոյ բնութեան զսա ծնիցեալ երգաբանէ բազմութիւն երկնայնոյ զաւրութեան* առ հովուաւքն և նշանակեն 25այս զ' ի մուրն եդեալ համբակ ի Բեթղեեմ . . . . .** և Փրկիչ և Տէր. և ոչ ևս զրիցէ որ մարդապարչտութեան ի սրբոցն հրեշտակաց, և ոչ եթե զայս զհովիւսն ուսուցանեին: Իսկ եթե մարդկութիւն ծնիցեալն, կամ եթե մար- 163r.
դոյ բնութիւն և ոչ Աստուած մարմնացեալ, յայս ամենայն 30 իրաւք ամբաստանութիւնն յեղեալ անկաւ ըստ նոսա սրբոցն հրեշտակաց դաս: Իսկ եթ' և բնակեալ զնա տացեն ի խանձարրապատելումն համբակի, զտունն փառաբանեցին և տեսանելոյ երկրպագեցին, ճշ թաքուցելոյն՝ ըստ երկաբնակացն բանի. քանզի ծածկութիւն մարմնոյ 35 ասէ ի Ղեւուզելի թղթին՝ աստուածութիւնն թաքնիւր, զանխլանալ կամեցեալ, և դարձեալ պարչտաւղք գտանին

*) Լուսանցքում՝ «բանակի».

**) Երեք տող անվերծանելի.

1) Հմմտ. Ղուկ. Ա. 32—33.

զարարածն քան զարարաւոյն: Եւ եթ' ասացեն զերկակս Քրիստոսի բնութիւնս երկրպագեալ նոցա, ի նոյն դարձեալ զառածանին, երկրպագակցելով զարարածն, կամ եթե զմարդն ընդ Արարչին և զաղախին բնութիւնն ընդ Տեառնն:

- 5 Աստուած այսուհետեւ մարմնացեալ հաւատալով՝ զհամբակն սուրբ հրեշտակքն, որում և միայնում վայել է ապրեցուցանել զմարդիկ ի մեղաց և տիրել նոցա յանվախճան յաւիտեանս, զսա փառաբանելին երգովք և ծառայակցաց աւետաւորելին զմեծ խնդութիւն՝ զամենեցունն Տէրն և Աստուած ի Բեթղեէմ ծնիցեալ: Ուրեմն ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոսն, զի մի մարդապարշտութեան ամբաստանութիւն գրեացուք զնդ երկնաւս և նոցուն սրբոցն հրեշտակաց, այդ մի բնութիւն զԱստուծոյն Բանի մարմնացեալ: Քանզի ոչ ասացաւ մեզ յաստուածային գրութե-
- 15 նէն և ոչ ի սրբոցն հարանց այսր բնութեան այս ինչ և այսր բնութեան այս ինչ, այդ միոյ Քրիստոսի ճմարտի Աստուծոյ զամենայն համանդամայն զԱստուծոյ վայելուչն և զտնաւրէնութեանն Բանի առջաշխեցին. քանզի իւր եարար զմարդկայինն և զամենայն զմարդկան վայելուչն,
- 20 բայս իսկ և արարմունս, որիչ միայն մեղացն. «Մեղս իսկ ոչ եարար և ոչ զտաւ նենգութիւն ի բերան իւրում»¹, որպէս ասէ գրութիւնն: Ուղղածեցան* իսկ և մոգքն յԱստուծոյ և եկեալք ի Բեթղեէմ երկրպագեցին ծնիցելոյ Որդւոյ Դաւթի:

- 164r. 25 Ուրեմն ապա աւրինադրին ի Սինայ լերինն, զՏէր զԱստուած երկրպագել և նմա միայն պարշտել, ինքն իւրովի լուծանել զիւր աւրէնադրութիւն հրամայէր կամեցաւդացն ի գիտութիւն ճմարտութեան դալ և ի մարդապարշտութիւն ուղղապետեաց** զմոզան. քան լիցի. քանզի
- 30 ինքն եասաց անսուտն Աստուած՝ եթե «Զփառս իմ այզում ոչ տաց»². ինքն իսկ խաւսողն ի մարգարէս առնութեք էր, Բանն մարմին եղեալ, որպէս ասէ աւետարանիչն. «Քանզի Տէրն զ' ի նոսայն ի Սինայ ի սրբում, սա վերելեալ ի բարձունս գերեաց զգերութիւն և ետ տուրս մարդ-
- 35 կան»³: Որպէս վկայէ յաղագս Քրիստոսի երանելին Պաւ-

*) Լուսանցքում՝ «առաջնորդեցան».

**) Անդ՝ «առաջնորդեաց».

¹) Նոյայի ԵՊ. 9. հմմտ. Ա. Պետր. Բ. 22.

²) Նոյայի ԽԲ. 8.

³) Սաղմ. Պէ. 18—19.

դոս. «Եւ եթ' ի նմա չինեցաւ ամենայն, զ' ի յերկնիսն և զ' ի վերայ երկրի, տեսանելիք իսկ և անտեսանելիք»¹, և զի «Քրիստոսի կորացի ամենայն ծունր՝ երկնայնուոց և երկրայնուոց և վայրասանդարամետից. և ամենայն լեզու խոստովանեսցի, եթե Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ ի փառս Աստուծոյ»²: Քրիստոսի իսկ զայս վկայէ և էսայիաս մարգարէ, ասելով. «Այսպէս ասէ Տէր, արարիչն զերկին և մածուցիչն զնա. այս Աստուած, ցուցաւ զերկիրն և արարիչն զնա»³. և դարձեալ. «Ես եմ և ոչ է ես. ոչ ի թաքստի խաւսեցայ և ոչ ի տեղոջ երկրի խաւարնում»⁴. քանզի ինքն էր և յետ մարմնոյ պատասխանելով քահանայապետին և ասելով. «Ես համարձակութեամբ խաւսեցայ աշխարհի. ես յամենայն ժամ ուսուցի ի ժողովարանին և ի մեհնի, ուր ամենայն հրեայք ժողովին, և ի ծածուկ ոչ խաւսեցայ և ոչ մի»⁵: Եւ ի վերայ ամէ դարձեալ մարգարէին ցուցանելով. «Ես Աստուած և ոչ է այլ բայց իմ, արդար և փրկիչ, ոչ է արտաքո քան զիս. դարձարուք առ իս և կեցցէք, որք ի սպառածէ երկրի. ես եմ Աստուած, և ոչ է այլ զինէն, երդնում. այո, ահա արտաքս եկեսցէ ի բերանոյ իմոյ արդարութիւն. բանք իմ ոչ բացադարձեսցեն, զի ինձ կորացի ամեն ծունր և խոստովանեսցի ամենայն լեզու Աստուծոյ ասելով՝ արդարութիւն և փառք առ նա եկեսցեն»⁶: Ինքն իսկ էր ասաւ իս յաւետարանն որպէս Աստուած և ընդ մարմնոյ. «Եկայք առ իս ամենեքեան՝ վաստակեալք և բռնաւորեալք, և ես հանգուցից զձեզ»⁷. և եթ' «Երկին և երկիր անցցեն, իսկ բանք իմ ոչ անցցեն»⁸: Բանս իւր կոչելով զյաւրիներն և ի մարգարէսն գրեալս Տէրն, որում կորացի ամենայն ծունր և խոստովանեսցի ամենայն լեզու, որպէս նախասացաւ ի ձեռն մարգարեին, և երանելոյն Պաւլոսի:

Զայս զմրդի գիտութի ընկալաւ Սեմեոն ի գիրկս, ի Սրբոյն Հոգւոյ ամեալ ի մեհնիսն, զի տեսցէ զաւծեալն Տեառն. և ի ձեռն Սրբոյ Հոգւոյ բարեբանէր զԱստուած, զի արժանաւորեցաւ տեսանիլ զԱստուծոյ փրկանակն՝ ամենայն ազգաց փրկանակ, համբակ և լոյս, և զփառս ժո-

¹) Կողոս. Ա. 16.

²) Փիլիպ. Բ. 10—11.

³) Եսայի

ԽԵ. 18.

⁴) Եսայի ԽԵ. 19.

⁵) Յովհ. ԺԸ. 20.

հմմտ. Մատթ.

ԻԶ. 55., Մարկ. ԹԳ. 49., Դուկ. ԻԲ. 53.

⁶) Եսայի ԽԵ. 21—24.

⁷) Մատթ. ԺԱ. 28.

⁸) Մատթ. ԻԳ. 35., Մարկ. ԹԳ. 31., Դուկ.

ԻԱ. 33.

ղովրդեան Իսրայելի,¹ այս է զԱստուած Իսրայելի. քան-
զի յանապատի ժողովուրդն փոխեաց զփառս նոցա ի նմա-
նութիւն զուարակի*, ասէ կերաւղի խոտ. և մոռացան
զԱստուած զկեցուցիչն իւրեանց. և որպէս ասէ Էսայիաս.
5 «Վասն զի փառք իմ և գոհութիւն իմ Տէր և եղև ինձ ի
փրկութիւն»²:

- Մու աշտուհետև Քրիստոս խոստովանեմք մեք, զնոյն
դիտելով Աստուած, զնոյն մարդ, հաւանելով Աստուածա-
165v. չունչ գրութեանն և վարդապետութեանց սրբոցն հարանց, և
10 մի զնորա միայնոյ զբնութիւն ասեմք մարմնացեալ. քանզի
ամենայնի միոյ մի բնութիւն ասի և ոչ ոք երբեք եասաց ի
վերայ երկուց բնութեանց այսր մարդոյ կամ հրեշտակի, որ-
պէս այսօրիկ ասել յաղագս Քրիստոսի յանդգնեցան ան-
պատկառաբար, բայիւքն և պատճառաւք նախ քան զիւ-
15 րեանս կուրացն հերձուածողաց վարեցեալք, և վայրանկեալք
ի խորխորատ իւրեանցն առաջնորդաւք: Քանզի ոչ նախ
մարմնաւորութեանն բնութիւն էր Աստուծոյն Բանի մար-
դութիւնն և ոչ յետ մարմնաւորութեանն բնութիւն նորա
ասի ներանձն մարմինն: Իսկ եթե յատուկ և որիչ բնութիւն
20 Քրիստոսի ասեն այսօրիկ զմարմինն նորա և բնութիւն միւս
զԱստուածն Բան, զի երկուս բնութիւնս ասիցեն Քրիստոսի
և մի ախտակրելի զաստուածութիւնն ասիցեն, ոչ իմանան
իբր յնքեանց գլորին**.
- քանզի գրեալ է եթե՝ «Քրիստոս
ախտակրեաց վասն մեր իւրովն մարմնով»³, զոր նոքայն
25 ասեն մին բնութեանցն Քրիստոսի. յիւրն ուրեմն բնութիւն
166r. ախտակրեաց Քրիստոս, ըստ նոցայն անմտութեան: Իսկ
երանելին Պաւղոս մի Քրիստոս քարոզեաց մեռեալ վասն
մեր և թաղեցեալ ըստ գրութեանցն. զի վայրանցեալն ի
ստորագոյն մասունս երկրի ինքն է և վերանցեալն գեր
30 զամենայն երկինս, զի լցցէ զամենայնս:

Զայս և երանելի հարքն, որք ի Նիկէա ուսուցին և
որք յետ նոցա սուրբ հարքն, որպէս ի միոջէ Սրբոյ Հոգ-
ւոյ վարդապետեալք: Նզովեն իսկ զհամարձակեալսն խոր-
հել կամ ասել երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստո-
35 սի, մի խոստովանելով զԱստուծոյն Բանի բնութիւն մար-
մնացեալ անյեղապէս և երկրպագեն ընդ մեզ և սրբոց

*) Լուսանցքում՝ «որթ(ու?)».

***) Անդ՝ «(դ)արկու . . . անին».

¹⁾ Հմմտ. Դուկ. Բ. 25—35.

²⁾ Եսայի ԺԲ. 2.

³⁾ Հմմտ.

հրեշտակաց զԽաչեցեալն Տէրն փառաց, իբր ճշմարիտ Աստուած և Փրկիչ ընդ երկնաւ և Արարիչ ամենայնի՝ համանգամայն արարածոյ: Քանզի երկաբնակացն հերձուած և ամպարշտութիւն հնազոյն պատահեաց և տարաքարողական՝ յամենակաց երանելոյն Յուդիայ և Սթանա|սիայ, 5 166v.
կամ և նախ նոցա յոմանց ամպարշտաց գտեալ և տարաքարողեալ՝ յայնմհետէ մինչ վախճանի երանելոյն Թէոփոսի ուղղափառի թագաւորի. իսկ յետ այսորիկ անամալթապէս քարողեցեալ ի Քաղկեդոնի ժողովոյն, որով ժողովով լցաւ ապստամբութիւնն, զոր եասաց առաքեալ՝ 10
նախ զերաքրիստոսին եկեալն¹:

Պիսառութիւնք սրբոցն մերոց հարանց և եպիսկապոսաց՝ հաստատիչ գառ ի մէնջն ասացեալս, իսկ տապալիչ գամպարիեսս նախասացելոցն հերձուածողացն աղանդս. 15

Երանելոյ Յուդիայ եպիսկապոսապետի Հռովմայ առ Դիոնիսիոս թղթոյն.

Իսկ եթ՝ ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեանն մին, կարեն և ի բազումս բաժանել զմին և բազումս ասել բնութիւնս. և վասն զի յղքնատեսակ մարմինն՝ յոսկերաց 20
և ի ջղաց և երակաց և մտոյ և մորթոյ, եղնգանց իսկ և մազոց, արենէ իսկ և հագագէ, որք ամենայնքն զանազանութիւն ունին առ իրեարս, իսկ մի բնութիւն է, իբր զի և աստուածութեանն ճշմարտութիւն ընդ մարմնոյն մի է՝ 167r.
և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի: Քանզի ոչ իսկ էր հնար 25
զբոլորն Որդի Մարդոյ կոչիլ ստորանցեալն յերկնուստ, և Որդի Աստուծոյ՝ ծնիցեալն ի կնոջէ, եթ՝ երկուց բնութեանց բաժանումն աղքնդունէր. այդ ստորանցեալն յերկնուստ կոչիւր արդեւք Որդի Աստուծոյ և ոչ Որդի Մարդոյ, իսկ ծնիցեալն ի կնոջէ կոչիւր արդեւք Որդի Մարդոյ 30
և ոչ Որդի Աստուծոյ. և այս հետեանայ Պաւղիական հերձուածին: Իսկ զմեզ աստուածային զրիցեալքն ուսուցանեն՝ իբր յազգս միոյ Տեառն խորհել ըստ յերկնուստ վայրանցութեանն և զ՝ ի կնոջէ ծնելութեանն:

1) Հմմտ. Ա. Յովհ. Բ. 18. Դ. 3.

Եւ յե՞ս սակաւուց.

Մի՛ այստէհետեւ բաժանաւղացն պատճառս տացեն՝
 երկուս ասելով բնութիւնս. քանզի ոչ մարմինն ըստ (ի)ն-
 քեան բնութիւն, վասն զի և ոչ կենագործիչ ըստ (ի)նքեան,
 5 և ոչ բաժանիլ կարացեալ թանց կենագործին. և ոչ Բանն
 ըստ (ի)նքեան յիւրն բաժանի բնութիւն, զոր ունի ըստ
 167v. անմարմնութեան. և վասն զի ի մարմնի Տէրն և ոչ անմարմ-
 նաբար ներդիմեաց աշխարհի, և ոչ արարածական մարմինն
 զատանի յանարարակ աստուածութենէն, զի որոշիցէ ոք
 10 զբնութիւնն արարածական. այլ և ոչ անարարած Բանն
 ներդիմեաց որիչ մարմնոյ, զի բաժանիցէ ոք զանարարա-
 ծին բնութ. իսկ եթե մի երկաքանչիւր է ըստ միաւորու-
 թեան, և զուղեկցութիւնն և շարադրութիւն մարդատեսակ,
 մի և անուն բարդացելուն յարմարի յաստուածութենէն
 15 զանարարածն, իսկ ի մարմնոյն զարարածականն, և յաս-
 տուածութենէն զանախտանալին, իսկ ի մարմնոյն զախ-
 տանալին:

Եւ յե՞ս սակաւուց.

Իսկ եթե գրութեան սովորութիւն և զբոլորն աս-
 20 տուածաբանել, հետեանալք և մեք բայիցն աստուածայ-
 նոց և ոչ բաժանեմք զանբաժանելիսն:

Եւ յե՞ս սակաւուց.

Երկրպագել խոստովանէ Քրիստոս ըստ մարմնոյ զհայրն
 ասելով՝ մեք երկրպագեմք զոր գիտեմք, և ոչ որոշի աս-
 25 տուածութիւնն. երկրպագի ըստ աստուածութեանն, և ոչ
 168r. բաժանի մարմինն աստուածութեանն|երկրպագութեամբ,
 և ոչ որիչ կացուցանեմք զմարմինն, յորժամ երկրպագեմք.
 քանզի և ոչ կարելի մարմնոյ ոչ ախտակրելն. և ոչ զատանի
 աստուածութիւնն, քանզի միացաւ. քանզի պարտ էր
 30 յաղթիլ զմահն յԱստուծոյ, և յաղթեցաւ:

Եւսանելոյ Կիւրիղոյի Եպիսկապոսապետի Աղեփսան-
 դեայ յառ Սուկեստն թղթոյն Բ.

Ո՞ր այստէհետեւ հարկաւորութիւն կրել զնա յիւրն
 բնութիւն, եթ՝ ասիցի յետ միաւորութեանն մի բնութիւն
 35 Որդւոյ մարմնացեալ:

Եւ յե՞ս սակաւուց.

Ունայն աւելաբանեցին ասաւղքն՝ հետեանալ պարտ

դոլ ամենապէս զնա յիւր համբերել բնութիւնն ստորակա-
յելոյ մարմնոյն, յոր արդեւք յիրաւի պատահել ակտա-
նալին իմանայցի անախտակրի ելոյ Բանին, այդ ոչ ար-
տաքոյ. վասն այսորիկ զնեմք զնա ակտակրութեան, քանզի
որպէս յատուկ իւր եղև մարմինն, այսպէս և ամենայ(ն)քն 5
մարմնոյքն, առանց միայն մեղաց, ասիցի արդեւք ոչինչ
նհատ ըստ նոտանութեան տնաւրինութեանն:

Եւ յեօ սակաւուց.

Անզիտացան դարձեալ որք զուղիղսն խոտորեն, եթ' 168v.
ըստ ճշմարտութեան է մի բնութիւն մարմնացեալ: Քանզի 10
եթե մի է Որդի բնութեամբ և ճշմարտապէս յԱստուծոյ
Հաւրէ Բանն անճառաբար ծնիցեալ, ապա ըստ նդունե-
ութեան մարմնոյն ոչ անանձնի առաւել, այդ ներանձնա-
ցելոյ իմաստաբար յառաջ եկն մարդ ի կնոջէ. ոչ յերկուս
բաժանեցի սակա այսորիկ զէմս և որդիս, այդ մնաց մի, 15
բայց ոչ անմարմին և ոչ արտաքոյ մարմնոյ, այդ յատուկ
ունելով զնա ըստ միաւորութեանն անտարահատ: Իսկ
զայսն ասաւդ ոչ զանգումն, ոչ խառնութիւն, ոչ այդ ինչ
այսպիսեացն ամենայն ուրեք և ամենեկին ղեկուցանէ. այդ
և ոչ ի հարկաւորութեան բանէ այս հետեացի ուստեք: 20
Զի թեպէտ և մի ասիցի առ ի մէնջ Մէնածին Որդին Աս-
տուծոյ՝ մարմնացեալ և ներմարդացեալ, ոչ զանգեալ սակա
այսորիկ ըստ նոցայն թուելոյ, այդ և ոչ ի մարմնոյ բնու-
թիւն փոխաբուսեալ Բանին. այդ և ոչ մարմնոյն ի նո-
րայն. այդ ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ 25 169r.
մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմուս մեզ աւանդեցելոյ
Բանին, անճառելի և անասելի միաւորութիւն մի մեզ եցոյց
Որդւոյ բնութիւն. բայց որպէս ասացի՝ մարմնացեալ:

Նորին յառ. Նեսսորիոս քրքոյն.

Իսկ զյաւետարանսն Փրկչին մերոյ զճայնսն ոչ են- 30
թակացութեամբք երկուք, այդ և ոչ զիմաւք երկուք բա-
ժանեմք. քանզի ոչ է կրկնապատիկ մին և միայնն Քրիս-
տոս, թեպէտ յերկուց իմանայցի և զանազանից յիրաց ի
միաւորութիւն զանբաժանելին չարածեալ. ըստ որում յի-
րաւի և մարդ յանձնէ իմանի և մարմնոյ, և ոչ կրկնապա- 35
տիկ յաւէտ, այդ մի յերկակացն:

Նորին յա(ռ) (Վա)ղերիանոս քղթոյն.

Աղէ, ուր երբէք մին զէմ, ասան ինձ. քանզի մին
զէմ Քրիստոսի պատճառել ասեն երկուց իսկ ենթակա-
ցութեանց առանձինն, իսկ և ըստ մասին կացելոյ եղիցին
5 ուրեմն ամենապէս և դէմք երկու. այլ ներսամտեն՝ աւրի-
նադիրք զիւրեանցն թուեցեալ իբր ուղղապէս ունել. ասեն
169v. ուրեք և ամենապէս հարստացուցանել. քանզի բաժանելով,
ասեն, զենթակացութիւնսն, միաւորեմք զդէմն. եւ իբր ոչ
անհաւան և անուսումն և անհնարադործ:

10 Նորին ի լուծմանէ Դ. ճգովի.

Որք բաժանեն այսուհետեւ զենթակացութիւնսն յետ
միաւորութեանն և ըստ մասին դնեն զերկաքանչիւրն, այս
է զմարդ և զԱստուած, իսկ մտածեն չարայարութիւն նոցա
զըստ միայնում արժանաւորութեանն, երկուս ամենայն
15 իրաւք կացուցանեն Որդիս:

Ի սահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայնո-
յութիւնք.

Եւ զերկուսն ահա նախ միաւորութեանն բնութիւնս
առասպելաւորս, իսկ մի յետ միաւորութեանն ստեղծիչս՝
20 նզովէ:

Հակահառութիւն սառ ասացեալսն ի Քաղկե-
դոնի ժողովին.

Գ. Արդ եթ՝ ոք իշխեաց ասել երբեք ի հարանցն,
եթե նախմարմնաւորութեան Աստուծոյն Բանի բնութիւն
25 էր յատուկ*, նախայաւիտենին Աստուծոյն Բանի ի նմանէն
չինեցեալ մարդութիւն հասարակական մարդկան ազգ,
ուստի մարմնացաւն, խոհեցան թերեւ ուրեք ոմանք եր-
կուս բնութիւնս Քրիստոսի նախմիաւորութեանն: իսկ եթե
170r. դարձեալ էր նախակազմեալ համբակ յԱստուծոյ յարգանդի
30 Կուսին և յայնժամ չարայարեցաւ այսմիկ զառ ի Մարե-
մայն Աստուածն Բան, կարէր ոք ասել երկուս բնութիւնս
զմին Քրիստոս յետ միաւորութեանն. զի ևս զիւրեանց
ամպարչտութիւն սերմանել կամեցեալք, զոր ոչ ոք խո-
հեցաւ ի հարանցն՝ ի մէջ առածեն առ յեղակարծ յայփրչ-
35 տակութիւնն պարզագունացն, քանզի ոչ ոք նոցա այս-

*) Լուսանցում՝ «առանձինն».

պիտի խոհեցաւ: Ասացին իսկ բազում անգամ սուրբ հարքն յերկուց բնութեանց զմին Քրիստոս, նշանակելով եթ' ի հասարակականէ մարդութենէս մարմնացեալ Աստուածն Բան. կամ եթ' ի մարդկան բնութենէ կամ գոյացութենէ՝ միեկունն է հանդերձ իւրով մարմնովն. և ասեն 5 և խոհին ընդ մեզ՝ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ:

Արդ՝ եթե կալաւ ենթակացութիւն, որպէս նախասացաւ, համբալն յարդանդի Կուսին, թանց Աստուծոյն Բանի փաղառութեան*, ասացի և բնութիւն մարդոյ 10 յատկապէս ըստ մասին կացեալ, որպէս թացակատարեալ 170v. ահա մարդ. իսկ եթ' այս անտեղի՝ ամպարչտագոյն ասել երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի. քանզի ոչ ասացին սուրբ հարքն՝ յերկուց բնութեանցն Քրիստոսի հաւատամբ զմին Քրիստոս, զի զրիցին առ ի ձէնջ իբր 15 երկուս բնութիւնս ասացաւք Քրիստոսի նախ միաւորութեանն, իսկ մի յետ միաւորութեանն վերաստեղծելով. այդ նշանակեցին յամենայն ժամ. եթե յորմէ բնութենէ իւր ետար մարմին՝ անձն ունելով բանական, և եղև մարդ անյեղապէս, մնալովն Աստուած: Մի զրպար- 20 տեսցեն ուրեմն զոչ ասացեալսն յումեքէ ի սրբոցն հարանց, կամեցեալք զիւրեանցն ամպարչտութիւն քարոզութեան երկուց բնութեանցն քաջընկալ առնել. իսկ եթ' ոչ յաղագս սրբոցն հարանց զայսպիսիս սահմանել ասեն, այդ յաղագս այդոց նոցա Բանն, պատճառաւ զայնոցիկ 25 ամպարչտութեանն զերկուց բնութեանց ամպարչտութիւն ի ներքս սերմանել կամեցեալք. և այսպէս ծիծաղելիք, զի ի ձեռն ամպարչտութեան զամպարչտութիւնն (զ?)ովել 171r. խնդրեցին: Եւ քանզի ամպարչտելով ոմանք, որպէս և այսոցիկ, պատճառաւ առ ի նդովել զերկաքնական, իշխեցին 30 զրպարսել և ասել ներգրաբար զսրբոցն հարանց, իբր զի երկուս որդիս խորհեցան հարք՝ ասելով զհոմագոյն Հաւր զԱստուածն Բան եղեալ սակս մարդկան փրկութեան ըստ մարմնոյ մարդկան հոմագոյ, մնալովն Աստուած, ասելով ընթեանք ծնանել զսուրբն Կոյս՝ զմիայնն Հաւր և Սրբոյն 35 Հոգւոյ հոմագոյ, իսկ աւտարացեալ ամենեկին լինել տնաւորինաբար զնա հոմագոյ ըստ մարմնոյ ծնչին Կուսի. նմանացեալ ահա ըստ ճշմարտութեան մարդկան կերպիւ ըստ

*) Լուսանցքում՝ «սաղմնաւորութեան».

- մարմնոյ ասեն, իսկ աւտարացուցանեն ի մարդկանէ: Եւ իբր եղբայր մեր ըստ մարմնոյ Քրիստոս և նախածին յաշխարհի (ի) բազում եղբարս¹ երկրպագեալն ի հրեշտակաց Աստուծոյ, որ «Նաւուբա մարմնոյ իւրոյ, որպէս ասէ Պաւլոս, մաղթանա և պաղատանա առնէր»², և ըստ միողջքն: |
- 171v. Իսկ եթե զմիայնն Հաւր և Սրբոյն Հոգւոյ հոմագոյ ծնաւ Կոյսն, իբր երեւցաւ որք յերկրի. Աստուած ելով Բան անտեսանելի, անորոնելի, իբր կարաւտանայր տնաւրէնաբար գաղափար մեր եղեալ. իսկ որոյ աւուր կալաւ մարմին, եթ' ոչ եղև մարդ ըստ ճշմարտութեանն մնալովն Աստուած. և իբր աղաղակաւ հզաւրագունիւ և արտասուաւք մաղթէր և լսիւր ի հեզութենէն³ ի բաց բարձիցն զամեն արտաւար յամեն դիմէ⁴, խափանիչն զմահ, որում վայել է երգ՝ իբր Աստուծոյն իմանալ ի Սիողի ի նմա
- 15 հատուցի աղաւթ⁵, և լսէ աղաւթի ամենայն մարմնոյ՝ վերակարգաւդաց առ նա: Քանզի զամպարըշտութիւնն մեր ինքն քաւեաց իբր Աստուած մարմնացեալ և եղեալ մարդ, և «Երկնչի ի դիմէ Նորա ամենայն երկիր»⁶, որպէս ասէ Ամբակում մարգարէն: Եւ իբր յայտնեցաւ ի
- 20 մարմնի անտեսանելին Աստուծոյն Բան, եթ' ոչ եղև տնաւրինաբար մարդկան հոմագոյ, մնալով Աստուած. և իբր ախտակրեաց իւրով մարմնովն ըստ գոյութեանն անախտակիր Աստուծոյն Բան, եթ' ոչ եղև մարդ ախտանալի տնաւրէնաբար ըստ մարմնոյ, մնալով անախտ իբր
- 25 Աստուած:

Ասեն իսկ և զայս այնոքիկ, յաղագս որոց բանս, եթե միայնք ըստ բնութեան ծնիցեալքն ըստ բնութեան են հոմագոյք*, իսկ Կոյսն գեր զբնութիւնն ծնաւ: Այդ մեք ուսաք ի սրբոցն հարանց, եթե նախաստեղծն Ադամ գեր

30 զբնութիւնն ստեղծիցեալ և ոչ ծնիցեալ ըստ բնութեան յառնէ և ի կնոջէ, հրաշագործաւդի Աստուծոյ, մարդկան ամենայնի հոմագոյ էր: Նմանապէս իսկ և ի նմանէ եղեալն կին, և ոչ յերկրէ ստեղծիցեալ և ոչ ըստ բնութեան մարդկան ծնիցեալ, հոմագոյ էր Ադամայ և ամենեւ

35 ցուն որք ի նմանէ. նմանապէս և յերկակցութենէ ծնիցեալն ի նոցանէ Աբէղ հոմագոյ էր Ադամայ և Եւայի. և ոչ ևս

*) Լուսանցքում՝ «հաս... ակա...».

¹⁾ Հմմտ. Հռովմ. Ը. 29.

²⁾ Եբր. Ե. 7.

³⁾ Հմմտ.

Եբր. Ե. 7.

⁴⁾ Եւայի ԻԵ. 8.

⁵⁾ Հմմտ. Մաղմ. ԿԳ. 2.

⁶⁾ Ամբակում Բ. 20.

ուրեմն միայնք ըստ բնութեան ծնիցեալքն հոմագոյք, այդ
և գեր գընութիւնն՝ հրաշագործելով Աստուծոյ:

Ապա և զայս ասեն. ի գոյացութենէ և ի բնութենէ
մարդկան մարմնացաւ, ասեն, Բանն, |անձնանայր իսկ և 172v.
անձամբ իմացականաւ, այդ ոչ ևս և հոմագոյ մարդկան 5
եղև տնաւրինաբար ըստ մարմնոյ: Եւ իւր հնար զայս
այսպէս գոյ. քանզի որպէս հոմագոյ խոստովանի Աստու-
ծոյ և Հաւր Որդին՝ ըստ մշտնջենաւորական Հաւրն ծնե-
լութեան, զի ի գոյացութենէ ծնանի Աստուծոյ և Հաւր,
սապէս և մաւրն հոմագոյ ըստ մարմնոյ խոստովանեսցի. 10
վասն զի ի գոյացութենէ Կուսի մարմնացաւ, առնդու-
նելով ի նէմայ մարմին և արիւն և ծնիցեալն ի նեմա Եմ-
մանուէղ անյեղլի մնացեալ և անայդայդակ իբր Աստուած
ի մարմնաւորութեան և ծնելութեան ի Սրբոյ Կուսէն: Ասեն
իսկ զՔրիստոս անբարդ գոյ՝ զմիսն և զանձն և զոսկերս 15
ունաւոն: Եւ իբր եղև մարդ ի մարդկան գոյացութենէն,
որպէս և ինքեանք ասեն, մնալովն Աստուած: Քանզի էր
ահա Բանն ի սկսբանն անմարմին և անբարդելի, իսկ յետ
ի Կուսէն ծնելութեան նոյն ներմարմին և մարդ եղև ըստ
ճշմարտութեան, որպէս միայն գիտէ|ինքն, ոչ Աստուծոյն 20 173r.
Բանի յեղափոխեցելոյ(?) յոսկերս և ի . . . * և յանձն, և
ոչ որպէս սոքայս խոհին, որպէս մտածեմ, մարմնոյն փո-
խեցելոյ յԱստուծոյն Բանի բնութիւն:

Անգոտանն իսկ զպիտառութիւնս սրբոցն հարանց, զնզո-
վիչս զնոսա, զի ոչ խոստովանեն հոմագոյ ըստ մարմնոյ 25
սրբում Կուսին զնմանութեղ, հանդերձ գոյովն Հաւրն հո-
մագոյ. ոչ պարտ ասեն ընդունել զայսպիսիս աղանդաբար:
Այդ եթ՝ ոչ աղանդաբար ասացան ի սրբոցն հարանց, ոչ
ևս հանդերձ նզովիւք սահմանեցին. քանզի զայս ուսան
սուրբ հարքն յերանելոյն Պաւղոսէ առնել ներսոյց յա- 30
զագս հաւատոյն բանից և ի սրբոցն հարանց, որք ի նի-
կեա: Իսկ եթե յաղանդ հաւատոյ ոչ պարտ ընդունել
զ՝ ի սրբոցն հարանց խաւսեցեալս, որք և հանդերձ նզո-
վիւքն նոցա գրեցան, ուստի առնկալան նոքա զնզովին
զոչ խոստովանողսն Աստուածածին զսուրբն Կոյս և զյան- 35
զիմանաւոն երկուս բնութիւնս ի վերայ Քրիստոսի, |նմա- 173v.
նապէս իսկ և զծնելակիցս սոցա զհայհոյիչս կարծաւզս,
ասասցեն մեզ այսպիսիքս. քանզի ոչ սուրբ գրութիւնն

*) Մի անվերծանելի բառ.

- ճառապէս և ինքնաբառութեամբ նշովեաց զնախասացեալսն, և զսրբոցն հարանց հմայութիւն, այդ ի պիտառութեանց սրբոցն հարանց հաստատեցաւ յԵփեսոս խոստովանել Աստուածածին զսուրբն Կոյս և նշովել զոչսն խոստովանողս
- 5 Աստուած գոլ ըստ ճշմարտութեան զԵմմանուէղն և սակա այնորիկ Աստուածածին զսուրբն Կոյս, արտաքս ելցէ յայսպիսեացս, և ըստ Եփեսոսի սուրբ Ժողովն, զի ի ձեռն պիտառութեանց սրբոցն հարանց արտաքսեալ և նշովեալ է Նեստորիոս, և զի կայ յայտոսիկ, որ ըստ Եփեսոսի վկայու-
- 10 թիւնք հարանցն՝ հոմագոյ մեզ ըստ մարմնոյ եղեալ տնաւ-րինաբար և անյեղապէս Հաւրն հոմագոյ իբր Աստուած: Իսկ եթ՝ որ ասէ հոմագոյ մարդկան ըստ մարմնոյ Գրիստոս, արարածոյ պարշտէ, որպէս ասել իշխեցին ներգրաբար. յովով առաւել ըստ նոսա որ խոստովանեցէ զնա
- 174r. 15 եղեալ մարդ|տնաւրինաբար:
- Ամբաստանեայն ուրեմն և զնոյն ինքն զՏէրն, Որդի մարդոյ զինքն քարոզեաց աշխարհի, և սրբոց աւետարանչաց և երանելում Պաւղոսի, զի մարդ զնա բազում ուրեք խոստովանեցին՝ գովովն Աստուած, և ազգա-
- 20 կից Իսրայէղացեաց և «Ի հրեից ըստ մարմնոյ, զէակն Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»¹: Բանդի կոպալաշտութիւն պարտաւորեն առաքելոց և սրբոցն հարանցն որք աղանդիչք հնոյ հերձուածոյն: Արդ՝ կամ ցուցցեն մեզ նշովեալս ի սրբոցն հարանց, զխոստովանիչս հոմագոյ սըր-
- 25 բոյ Կուսին ըստ մարմնոյ զԵմմանուէղն, որպէս և զասաւղան երկուս գոյացութիւնս. կամ եթե բնութիւնս ի վերայ միոյ Գրիստոսի նշովեն. կամ ցուցանելով մեր նշովեալս, զոչ խոստովանողս հոմագոյ ըստ մարմնոյ Կուսին զԵմմանուէղն, մնալովն Աստուած, ի բաց դարձցին ի ճանապարհէ. չարէ
- 30 առ հարանցն խոստովանութիւն ուղղոյն հաւատոյ և փախիցեն զնշովումն սրբոց և հոգեզգեցիկ և ուղղափառացն հարանց|Բանդի նմանապէս երկարնակաց և այլոց հերձութեանց նշովեցան և սոքա ի սրբոցն հարանց, զի ոչ խոստովանեն տնաւրինաբար եղեալ մարդ զԱստուածն Բան՝
- 174v. 35 մնալովն Աստուած. ասեն իսկ մարմնացեալ զԱստուածն Բան ի մարդկան գոյացութենէ և նմանեալ զնա մարդկան ըստ ճշմարտութեան կերպի: Ոչ եւ զի և մարդ եղև ըստ ճշմարտութեան և հոմագոյ մարդկան. քանզի եթե ըստ ճշմարտութեան եղև մարդ ըստ մարմնոյ տնաւրինաբար,

²) Հռովմ. Թ. 5.

ամենապէս և հոմագոյ ևղև ըստ մարմնոյ ծնչի արբում
Կուսին, մնացեալ Հաւր հոմագոյ՝ իբր անյեղլի Աստուածն
Բան:

Ասեն իսկ այսօքիկ, եթե ծնաւ սուրբն Կոյս զմիայ-
նունն Հաւր և Սրբում Հոգւոյ հոմագոյ և իբր ի մարդկան 5
գոյացութենէ կամ եթե բնութենէ մարմնացաւ և նմա-
նեաց ըստ ճշմարտութեան մարդկան, որպէս և ընքեանք
խոստովանակցեն: Քանզի այսօքիկ կամաւոր թափմանն
նորա են ցոյցք յայտնագոյնք, ոչ աստուածութեանն և
անյեղլի գոյացութեան մարմնացելոյն տնաւրինարար Աս- 10 175r.

տուծոյն Բանի. զի զոր էրն մնաց, իսկ զոր ոչն էր եղև
սակս մերոյ վրկութեան, մնացեալ անյեղլի՝ իբր հոմագոյ
ելով Աստուծոյ Հաւր: Սակս այսորիկ նգովին և այսօքիկ
ի սրբոցն հարանց, իբր ի բաց յեղլով ամենին զմարդկան
փրկութիւն և զպարծանս քրիստիանոսաց յուսոյն. իսկ 15
նգովեալք զրպարտեն զնգովիչսն զնոսա՝ զսուրբս զհարսն
մանկաւորապէս, զի հաւանեցուցեն զպարզագոյնսն ոչ
հայել ամենին առ վարդապետութիւն սրբոցն հարանց,
այլ զառ ի նոցանէ ամպարչտաբար ասացեալսն. իբր զի
հարանցն զ՝ ի Քաղկեդոնի ժողովն հաստատուեաց և զա- 20
ղանդ երկուց բնութեանցն՝ ի ձեռն պիտառութեանցն, յորս
ինքեանք ընդ երկաբնական նգովին: Այլ ոչ ընդունիմք,
ասեն, զայսօքիկ յաղանդ հաւատոյ, զի մի դատապար-
տութեան պարտաւորեսցի ուղղափառութեանն հաւատ:

Վարկապարազի յիշեցաք զայսօքիկ, զյոլովս առաս- 25
պելացն նոցա լռեալք. իսկ առգրեցից և վկայութիւնս
զսրբոցն հարանց՝ զնոյնս, զորս անգոսնեցինն զնգովիչսն 175v.
այսպիսիս, յորոց ասեն դատապարտութեան պարտաւորիլ
զուղղափառն հաւատ, եթե զայս ասեն ընկալցի ոք ա-
ղանդաբար, զի ամենեցուն յայտնեսցի անմտութիւն նգո- 30
վելոցն՝ հանդերձ երկաբնական, ի սրբոցն հարանց, եւ մի
նախատեսցն առաւելագոյն, քանզի ոչ գոյացութիւն
Տեառն և ոչ բնութիւն մարմնաւորութեանն նորա, այլ
տնաւրէնութեան աւրէն գործեցեալ ուղղապէս յԱստուծոյ,
սակս մերոյ վրկութեան՝ էր իսկզբանն Աստուած Բանն¹, 35
և այս գոյացութեան նորա գերունականն քան զամենայն
միտս և զբան արժանաւորութիւն՝ իբր Մէնածնի Աստու-
ծոյ: Այլ և յետոյ զինքն կամաւորապէս թափեաց, սակս

1) Հմմտ. Յովհ. Ա. 1.

մերոյ փրկութեան մնացեալ՝ զեղուն ելով աստուածաբար, որպէս անթափելի և անյեղլի Աստուած ելով Բան և հոմագոյ Հաւր, և լինի տնաւորինաբար մարդ, երկաբոյս ոչ եղեալ, այլ իւր արարեալ մարմին զմահուն ընդունական, |
176r. 5 զանձնացեալն անձամբ իմացականաւ:

Այդ ուրեմն բնութեան, կամ եթե գոյացութեան Բան մարմնացելոյն Աստուծոյն Բանի, և միւս աւրէն վասն մեր գործեցելոյ փրկականի տնաւորէնութեան. զի զոր էրն մնաց, իսկ զոր ոչն էր առնկալաւ և եղև մարդ՝ անփոխարկելի
10 մնացելոյ նորայն աստուածութեան:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկոպոսաց, հաստատիչք զառ ի մէնց ասացեալսն, իսկ տապալիչք զամպարիեսս նախասացելոց հերձուածողացն աղանդս:

15 Երանելոյ Յուդիայ եպիսկոպոսապետի Հոովմայ յառ Դիոնիսիովն քրթոյն.

Զարմանամ յազազս ոմանց լսելով խոստովանողաց ահա Աստուած ներմարմին զՏէրն, իսկ զառածելոց ի հերձուած չարապէս ի Պաւղիանոսացն ի ներքս ածեցելոյ.
20 քանզի նոքա Պաւղոսի Սամոստացւոյ ծառայեալք՝ այդ ոմն զյերկնուստն ասեն, Աստուած խոստովանելով վնա, իսկ այդ զյերկրէ մարդն ասելով. զոմն անառնելի, իսկ զոմն առնելի. զոմն յաւիտենական, իսկ զոմն երթկեան.
176v. զոմն Տէր, իսկ զոմն ծառայ. ամպարչտե|լով եթ՝ երկրպա-
25 զեն զոր ասեն ծառայ և առնելի, եթ՝ ոչ երկրպագեն զգնաւզն զմեզ իւրով արեամբ. իսկ որք զյերկնուստն Աստուած խոստովանեն ի Կուսէ մարմնացեալ և մի գոլ հանդերձ մարմնով, ի զուր ծփեն ի բայսն նոցայն ամպարչտութեան արտաբերեալք: Ասեն իսկ և ինքեանք, որպէս
30 լսեմ, երկուս բնութիւնս. և զայս Յովաննու հաւաստապէս մի ապացուցեալ զՏէրն յասելն. «Բանն մարմին եղև»¹, և Պաւղոսի յասելն. «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնքն»²: Զի եթե մի ի սրբոյ Կուսէ ծնիցեալն անուանի, և ինքն է որով ամենայն եղև, մի բնութիւն է, վասն
35 զի դէմ մի, ոչ ունելով յերկուս բաժանումն. վասն զի ոչ առանձինն բնութիւն մարմինն և առանձինն բնութիւն աս-

¹) Յովհ. Ա. 14.

²) Ա. Կորնթ. Ը. 6.

տուածութիւնն ըստ մարմնաւորութեանն, այդ որպէս մարդ մի բնութիւն, այսպէս և ի նմանութեան մարդկան եղևալն Բրիստոս:

Եւ յեւ այդոց.

Իսկ եթե մի երկաքանչիւրն է ըստ միաւորութեան 5
և զուգեկցութիւնն և շարադրութիւնն մարդատեսակ յմի և 177r.
անուն բարդացելումն առ յար... * յաստուածութենէն
զանարարած... Իսկ ի մարմնոյն զարարածականս, յաս-
տուածութենէն զանախտակրելին, իսկ ի մարմնոյն ախ-
տակրելին: 10

Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան Բանին.

Այսպէս և Աստուծոյ հոմագոյ ըստ Հոգւոյ անտեսա-
նելին պարառեցելոյ ընդ անուանն և մարմնոյն. զի առ
Աստուծոյն հոմագոյ միաւորեաց և դարձեալ մարդկան
հոմագոյ պատառեցելոյ և աստուածութեանն ընդ մար- 15
մնոյն, զի առ մեզն հոմագոյ միաւորեաց, ոչ փոխեցելոյ
մարմնոյն բնութեան առ յԱստուծոյն հոմագոյ միաւորու-
թեամբ և հաւասարութեամբ հոմագոյին անուան, որպէս
և ոչ աստուածութեանն փոխեցաւ բնութիւն և հաւասա-
րութեան մարդկային մարմնոյ և անունութեամբ մեզ հո- 20
մագոյ ի մարմնոյ:

Երանելոյ Աքանասեայ եպիսկապոսապետի Աղեմ-
սանդրեայ յաղագս մարմնաւորութեան.

Խոստովանեմք իսկ և զնա գոլ Որդի Աստուծոյ և Աս-
տուած ըստ ոգւոյ, Որդի մարդոյ ըստ մարմնոյ. և չ(ե)րկուս 25 177v.
բնութիւնս զմին որ(դի), զմին երկրպագելի և զմի(ւս)ն
աներկրպագելի, այդ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի
մարմնացեալ, և երկրպագեալ ընդ մարմնոյ իւրում՝ միով
երկրպագութեամբ:

Նոյն իսկ ի վախճանաբանին ասէ Երանելին Աքա- 30
նասիոս.

Իսկ եթ' ոք քան զայս, յաստուածային գրիցելոցն
ուսուցանէ.

*) Թերթի վերին ծայրը կտրուած է մի կամ երկու շարք տա-
ռերի հետ միասին:

Ապա ի վերայ բերելով երկոցուն այսոցիկ հերձուածոց զխոհմունս.

Զսա, ասէ, նզովէ բոլորական և առաքելական եկեղեցի:

5. Նորին՝ յաղագս հաւատոյն Բանհ.

Եւ զիմեցին յիբրէն և որով յեղանակաւ և որով հետևութեամբ յանհաւատութիւն և այսոքիկ և ի բնակութիւն փոխանակ մարմնաւորութեան կազմեցին և փոխանակ միաւորութեան և շարադրութեան* ներգործութիւն 10 մարդկային, և փոխանակ միոյ ենթակացութեան Տեառն մերոյ երկուս ենթակացութիւնս և դէմս, և փոխանակ Սրբոյ Երրորդութեանն քառորդութիւն անվայելչաբար և տարաւրէնաբար խորհեցեալ: Անվայելչաբար ահա, զի Աստուծոյ՝ շարայարեն մարդ և ծառայ համարին ընդ Տեառն 178r. 15 և արարածական դէմ անարարած զիմաց դասակցեն. իսկ տարաւրէնաբար, զի զմի ենթակացութիւն ի ներքս ածելով յերրորդութիւնն՝ քառորդ ենթակացութիւն աւտար ամենեկին և այդազգի և ամենեցուն բանականաց հոգւոց կատարածական և վերջին:

20 Նորին յառ Արիանոս բանհն.

Բան ահա, ըստ որում Բան է, ոչ ունի այսպիսիս, քանզի Մէնածին է. իսկ մարդ եղեալ ունի զնոյնագոյնս զմեզ, որոց և զնմանն զգեցաւ մարմին:

Նորին յառ Եպիկսեոն թղթոյն.

25 Շառագունեցեն իսկ մեծապէս, որք և բոլորովին մտածելով կարիցեն փոխանակ Երրորդութեանն ասել քառորդութիւն, եթ' ասիցի ի Մարեմայ գոլ զմարմինն. քանզի նոյնագոյ ասեն. եթ' ասեմք զմարմինն Բանին, մնայ Երրորդութիւնն Երրորդութիւն, ոչինչ աւտար առ նա վերա- 30 բերեցելոյ Բանին. իսկ եթե մարդկային աստուծոք մարմին, հարկ է աւտարի ելոյ ըստ գոյացութեան մարմնոյն և ելոյ ի նմա՛Բանին, քառորդութիւն ընդ Երրորդութեանն լինի՝ սակս մարմնոյն յաւելուածի. զայս այսպէս ասելով 178v. ոչ իմանան, իբր յինքեանս զառածանին, զի թեպէտ և ոչ ի

*) Լուսանցքում՝ «բարդութեան».

Մարեմայ ասեն զմարմինն, այդ հոմագոյ նմին Բանին, ոչինչ նհատ որպէս ձեանանն գուցէ արդեւք իբրի խոհեցողք կարծեցին զայս ըստ նոցա մտածութեանն, ցուցին(?) ասացեալք զքառորդութիւն: Քանզի որպէս Որդի՝ ըստ հարանցն հոմագոյ ելով Հաւր, ոչ է ինքն Հայր, այդ Որդի 5 առ Հայրն ասի հոմագոյ, սապէս և հոմագոյ մարմինն Բանի ոչ է ինքն Բանն, այդ միւս քան զԲանն. միւսոյ ելոյ եղիցի ըստ նոսա նոցայն Երրորդութիւն քառորդութիւն. քանզի ոչ ճշմարտականն և իսկապէս կատարեալ և անբաժանելի Երրորդութիւնն ընդունի յաւելուած, այդ առ 10 ի սոցանէ իմացեալն: Եւ իբր տակաւին քրիստիանոսք՝ միւս քան զէակն Աստուած ի վերայ իմանալով:

Եւ յեւ սակաւուց.

Մարդկային ուրեմն բնութեամբ ի Մարեմայն և ճըշ- 179r.
մարիտ . . . . * . . կչին իսկ ճշմարիտ էր . . . . ** նոյն էր(?) 15
մերումս քոյր իսկ . . . . *** Մարիամ. զի և ամենեքեան
յԱղամայ եմք:

Երանելոյ Գրիգորի Սեանչելագործի ի մասինն հաւասոյ.

Եւ է Աստուած ճշմարիտ, անմարմին ի մարմնի ե- 20
րևեալ՝ կատարեալ ճշմարտութեամբ և աստուածային կատարելութեամբ. ոչ երկու դէմք և ոչ երկու բնութիւնք, քանզի և ոչ քառս երկրպագել ասեմք՝ զԱստուած և զՈրդին Աստուծոյ և զմարդ և զՀոգին Սուրբ. սակս որոյ և նզովեմք զայսպէս ամպարշտաւան, որք մարդ յաստուածային փա- 25
ռաբանութեանն դնեն. զի մեր ասեմք մարդ եղեալ զԱստուծոյն Բան առ փրկութիւն մեր, զի զնմանութիւն զերկնայնուցն առցուք և աստուածազործիսցուք առ նմանութիւն ըստ նմանութեան ճշմարտի Որդւոյն Աստուծոյ, իսկ ըստ մարմնոյ Որդւոյ մարդոյ՝ Տեառն մերոյ Յիսուսի 30
Քրիստոսի:

Նորին յաղագս մարմնաւորութեան եւ հաւասոյ բանին.

Որ ոք ասէ թուելութեամբ յայտնիլ զՔրիստոս աշխարհի և ոչ խոստովանի զնա ի մարմնի եկեալ, որպէս գրեալն է, նզովեսցի:

35

*) Անվերծանելի բառեր կամ տառեր. թերթի վերին ծայրը ծախծկուած է և փչացած. **) նոյնպէս. ***) նոյնպէս.

179v. Որ ոք ասէ անանձն կամ անիմ¹անալի(?) զմարմինն
Քրիստոսի և ոչ խոստովանէ զնա կատարեալ ըստ ամե-
(նա)յնի՝ զմի և զնոյն, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

Որ ոք ասէ մասն մարդոյ առնուլ զՔրիստոս և ոչ
5 խոստովանէ զնա ըստ նմանութեան ամենայնիւ, թանց
մեղաց, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

Որ ոք ասէ յեղյեղուկ կամ այդայդակ զՔրիստոս և
ոչ խոստովանէ զնա անյեղլի հոգւով, անապականելի մարմ-
նով, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

10 Որ ոք ասէ մարդ կատարեալ զՔրիստոս բաժանա-
պէս և զԱստուածն Բան բաժանապէս և ոչ խոստովանէ մի
Տէր զՅիսուս Քրիստոս, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

Եւ յեռ ասկառուց.

Որ ոք ասէ այդ ախտակրեալն և այդ ոչ ախտակրեալն
15 և ոչ խոստովանէ զնոյն զանախտակիրն զԱստուածն Բան
մարմնով իւրով ախտակրեալ, որպէս գրեալն է, նզովեսցի:

Որ ոք ասէ այդ նախայաւիտեան Որդին Աստուծոյ
և այդ առ վերջնովքս, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

180r. Որ ոք ասէ ի սերմանէ առն ծնեալ զՔրիստոս, որ-
20 պէս ամենայն մարդիկ և ոչ խոստովանէ զնա ի Հոգւոյն
Սրբոյ ի Սրբոյ Կուսէն մարմնացեալ և ներմարդացեալ, ի
սերմանէ Դաւթի, որպէս և գրեալ է, նզովեսցի:

Որ ոք ասէ զմարմինն Քրիստոսի նոյնազոյ աստուա-
ծութեանն և ոչ խոստովանէ զնա ի կերպի Աստուծոյ՝ գո-
25 լով Աստուած նախայաւիտեան, և զինքն թափեալ և առեալ
զծառայի կերպ, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

Որ ոք ասէ անարարած զմարմինն Քրիստոսի և ոչ
խոստովանէ զնա յարարածական մարդութենէ զմարմնա-
ւորութիւնն և զներմարդութիւնն ընկալեալ, որպէս գրեալ
30 է, նզովեսցի:

Քանզի իբր արդեւք անարարած ասիցի մարմինն.
քանզի անարարած, անախտանալի, անխոցելի, անորոշելի
իսկ Քրիստոս ի մեռելոց յարուցեալ՝ զաղափար բեռնացն
և խոցած աշտեին և որոնումն մարմնոց ցուցանէր աշակեր-
35 տացն. թեպէտ և զրացն փակեցելոց նիւքս եկեալ, այդ զի

180v. ցուցցէ և զաստուածութեանն ներգործութիւն. ....*
մարմնոյն ճշմարտութիւն. իբր իսկ յետ ամանակին մար-

*) Մի անվերծանելի բառ.

մին հոմագոյ (ան)ամանակ աստուածութեանն. քանզի հոմագոյ ասի նոյն բնութեամբ և յաւետախաղացութեամբ անտարափոխաբար*:

Երանելոյ Ուիսաղեայ եպիսկապոսապետի Հոովմայ յաղագո հաւատոյ Բանի. եւ կայ վկայութիւնն յառ քա- 5 գուհիսն մասեմի երանելոյ Կիւրդի, եթե մի Քրիստոս.

Տակաւին իսկ և յաղագո ըստ մարմնոյ անաւրէնու-
թեանն փրկչին հաւատամբ, զի անայդայդելոյ և անյեղլոյ
մնացելոյ Աստուծոյն Բանի զմարմնաւորութիւնն ևղանիլ
առ նորոգութիւն մարդութեան. քանզի Որդի ելով ճըչ- 10
մարտապէս Աստուծոյ ըստ մշտնջենաւորականի յԱստու-
ծոյ ծնելութիւնէն, եղև Որդի մարդոյ ըստ ի Կուսէն ծնե-
լութիւնէ և է մի և նոյն, կատարեալ Աստուած ըստ աս-
տուածութեանն և հոմագոյ Հաւր, և կատարեալ մարդ նոյն
ըստ ի Կուսէն ծնելութեան և հոմագոյ մարդկան է ըստ 15
մարմնոյ:

Եւ որ որ յերկնուստ ասէ մարմին ունել զՏէրն կամ
հոմագոյ Աստուծոյ զմարմինն, եղիցի նզովեալ:

Որ որ ոչ խոստովանէ զՏեառնն մարմինն ի Կուսէն 181բ.
և մեզ հոմագոյ, եղիցի նզովեալ: 20

Որ որ զՏէրն մեր և զՓրկիչն զ' ի Հոգւոյն Սրբոյ և
ի Մարեմայ Կուսէ ծնիցեալ ըստ մարմնոյ անանձն ասէ կամ
անզգալի կամ անբան կամ անիմաստ, եղիցի նզովեալ:

Որ որ իշխէ ասել զՔրիստոս աստուածութեամբն
ախտակրեալ և ոչ մարմնով, որպէս և գրեալ է, եղիցի 25
նզովեալ:

Որ որ բաժանէ և զատուցանէ զՏէրն մեր և զՓրկիչ
և ասէ՝ միւս գոլ Որդի զԱստուածն Բան և միւս զառեալն
մարդ, և ոչ խոստովանէ զմի և զնոյն, եղիցի նզովեալ:

Երանելոյ Բասդի ի բանեն, որոյ սկիզբն, եթե բնու- 30
թեամբ Աստուած է Որդին.

Արարեալն ոչ ի գոյացութենէ արարաւորին է, իսկ
ծնիցեալն ի նոյն գոյացութենէ ծնաւորին է. ոչ նոյն ու-
րեմն է առնելն և ծնանելն:

Եւ յե՞ս սակաւուց.

35

Ծնանելեացն նոյն բնութիւն առ ծնաւորն, թեպէտ

*) Լուսանցբում՝ «անփոփոխապէս».

181v.

և այդպէս ծնիցեալն զգոլն ունիցի. քանզի և ոչ Աբէղ,
որ յերկաշարութենէն ծնիցաւ, այդ քան զԱդամ, Ադա-
մայ ոչ ծնիցելոյ, այդ ստեղծեցելոյ:

Եւ յե՛ս այդոց.

5

Եթե՛ զանազան զգոյութիւնն գոլ ունաւդք զանա-
զան ունին և զգոյացութիւնն, և ոչ մարդիկ հոմագոյք. քան-
զի այդ գոյութիւն Ադամայ՝ յերկրէ ստեղծեցելոյ, իսկ
այդ Եւայի ի կողէ եղելոյ, և այդ Հաբեղի՝ զի զյերկաշա-
րութենէ, իսկ այդ ի Մարեմայ Կուսէ միայնելոյ. նմանա-

10

պէս իսկ և ի վերայ թռչնոց և քառոտանց:

Նորի՛ն՝ յադագս Սրբոյ Հոգւոյն բանի.

15

Այդ սակայն համանգամայն իսկ զանազանութիւն
պիտառութեանն ցուցանելով, համանգամայն և զվրիպանս
ոմանց վարկապարզի ուղղելով՝ կարծաւպցն հոգեկան
զանգուածէ մարմինն այն մածաւ, զյայտնագոյն ձայնն
նախապատուեաց. քանզի ի ձեռն կնոջ ուղանցական հան-
գերձեալ, զմտածութիւն ծնելութեանն երեցուցանել. իսկ
ի կնոջէն բաւականապէս զեկուցանել զհաւասարութիւն
182r. 20 բնութեանն ծնիցելոյն առ ծնաւդն:

Եւ յե՛ս այդոց.

Քանզի ոչ այսքան երկիր և երկիր, և մեծութիւն ծո-
վու, և ի ջուրս պարենաբուծեալքն, և ցամաքայինք կենդա-
նեացն, և բոյսք և աստեղք և աւդք և ժամակք, և պճնեալ
25 ամենիս զարդարումն զգերունական հարստութիւնն բաղ-
կացուցէ, որ քանզի կարել զԱստուած զանտանելին ա-
նախտաբար ի ձեռն մարմնոյ գրկախառնել մահու, զի մեզ
իւրով ակտակրութեամբ զանախտութիւն չնորհիցէ:

30 տուած(ս).

Նորի՛ն՝ առ գրպարօխն երիս զմեզ (ա)սել Աս-

իբր մարդ ընդ ամանակաւ, իբր Աստուած նախ քան
զամանակս. իբրն ոչ նմանութեամբ, այդ ճմարտութեամբ՝
ըստ երկոցուն Աստուած և մարդ: Աստուած էր, մարդ եղի
տնաւրինութեամբն. ոչ նախկին եղին և յայնժամ էրն,
35 այդ նախկին էրն և յայնժամ եղին: Մի՞ աշուհետեւ սակս

տնաւրէնութեանն ի բաց բարձցէ զՄէնածնին աստուածութիւն. քանզի այսք հերձուածողացն կոչութիւնք և Մանիքեցւոցն կատաղութիւնք:

Երանելոյն Գրիգորի Նազաւեցացւոյ|(ի բան)եմ որ առ 182v.
երախայից վարդապետութիւնն. 5

Քանզի ծնաւդաց բնութեանն ի հարկէ հոմասեռ է ծնիցեալն:

Նորին՝ յաղագս Որդւոյ, բանեն առաջնում.

Իսկ միով զլիսով զբարձրագոյնն ատաջածեաց աստուածութեանն և լաւագունի բնութեան ախտիցն և մար- 10
մնոյ, իսկ զնուաստագոյնն բարդեցելումն և վասն քո թափեցելումն և իսաչեցելումն, ոչինչ իսկ նհատ ասել և մարդացելումն և բարձրացելումն, զի դու զաղանդոցն քոց զմարմնականն և զյատակավիժեալն ի բաց քակելով՝ ուսցիս բարձրագոյն գոլ և վերալիցել աստուածութեանն, 15
և մի յերևելիսս (?) մնացես, այդ վերամբարձեսցիս ընդ իմանալիսն և գիտիցես զինչ ահա բնութեան Բան, զինչ իսկ աւրէն տնաւրէնութեան. քանզի ինքն, որ այժմ՝ քեզ արհամարհեալս էր երբեմն և գեր զքեզ էր, այժմս մարդ և անբարդելի էր. որ էրն մնաց, իսկ որ ոչն էր 20
առննկալաւ:

Նորին յաղագս Որդւոյ ի բանեն երկրորդէ.

Այսք ահա տակաւին հասարակականք, այն որ գեր զմիզն և այնք որ ըստ մեզ, իսկ . . . * պէս մերքն և . . . ** 183r.
առնդունելութեան, մարդ (ա)հա ոչ(?), զի ներամտիցէ 25
միայն մարմնով ի մարմինս, այդ իբր ոչ ևս ներամտեալ սակա բնութեանն անըմբռնելոյ, այդ զի սրբեսցէ ընքեամբ զմարդն, իբր խմոր եղեալ ամենայնի զանգուածն և առ ինքն միաւորեալ, և զդատապարտեալն բոլոր լուծցէ ի դատապարտութենէն ամէն(?), վասն ամենեցուն եղեալ 30
որքան մեք, բայց ի մեղաց՝ մարմին, անձն, միտք. ի ձեռն որքանից մահ հասարակական, յայսցանէ մարդ, Աստուած տեսանելի վասն իմանալոյն, իսկ Որդի մարդոյ վասն

*) Մի անվերծանելի բառ. թերթի վերին ծայրը ծակծկուած է և փշացած. **) Մի անվերծանելի բառ.

Աղամայ և վաճառ ամենին(?) , յորոց եղևն, ուրումն իբր նա-
խահաւր, իսկ սէրայ իբր մաւր աւրինիւ, և ոչ աւրինիւ
ծնելութեան:

Նորին՝ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն բանե.

- 5 Ահա իսկ և նորին ոմն ոչ ծնունդ, իսկ ոմն ծնունդ.
սակայն հոմագոյք, որ և առընթերակայիս իմ յաւէտ
նմանեաց. մի իսկ իմն(?) ի մերոցն ասացեալ, որ և ամե-
183v. նեցուն ծանաւթ: Առ միւսն փորձեցայց(?) բան. Աղամն
զինչ ոք էր՝ ստեղծուած Աստուծոյ. զինչ իսկ Նւայ՝ հաս-
10 տումն ստեղծուածին. զինչ իսկ Սէթ՝ երկակացն ծնունդ.
արդեւք նոյն քեզ երկիցի ստեղծուածն և հաստումն և
ծնունդն. իբր հոմագոյք իսկ այսոքիկ կամ զինչ. իբր իսկ
ոչ խոստովանի ուրեմն և զանազանաբար ենթակացեալսն
նորին գոլ գոյացութեան հնարաւոր:

- 15 Երանելոյ Յովաննու յաղագս ասուածային մար-
մնաւորութեան.

Սերկ էակն ծնանի և էակն եղանի, որպէս ոչ էր.
քանզի ելով Աստուած՝ եղանի մարդ, ոչ արտակացեալ ի
գոլոյն Աստուած. քանզի ոչ ըստ արտակացութեան աս-
20 տուածութեանն եղև մարդ և ոչ ըստ յառաջատութեանն
ի մարդոյ եղև Աստուած, այդ Բան ելով՝ սակա անախտա-
կրին մարմին եղև, անփոխարկելոյ մնացեալ ընութեանն:

Եւ ի վերայ բերե այսոցիկ.

- Յաթոռն բարձու և վերացելում¹ նստեալն ի մաւր
25 դնանի. անյայտն և պարզ և անմարմինն ձեռաւք մարդ-
184r. կայնուովք փարի*. զմեղացն ի բաց կորզիչ|կապանս՝ ի
խանձարու(րս) հիւսանի(?):

Երանելոյ Թեովփիղայ ի (վե)ցերորդ տաւանկանե.

- Կենդանին և ներգործիչ Աստուծոյն Բան կարգաւո-
30 րութեան յարմարութեամբ զարգարեալ զամենայն, ոչ
իբր ուրումն պատուականի նիւթոյ երկնայնոյ առեալ՝ առ

*) Լուսանցքում՝ «չաղի».

1) Հմմտ. Եսայի Զ. 1.

մեզ ժամանեաց, այդ ի կաւում զմեծութիւն իւրոյն ցուցանէ արուեստի՝ զ՝ ի կաւոյ ստեղծեալն անդրէն ուղղելով մարդ:

Նորին՝ ի ԲԱՆԵՐՐՈՐԳ Ա. ԵՐՐՈՐԷ ՏԱՆՈՒԿԱՆԵՆ.

Ծնանի մարդ ի Կուսէն զմերն առանց մեղաց, յոր- 5
քան իցեմք ստորև ընթացեալք ազգակցութիւնք. իսկ աւտարիւ մակերևութեամբ* եկեալ յեղանակաւ՝ զմարդկայինն բարեբանէ ընտելիւն:

Նորին՝ ի ԲԱՆԵՐՐՈՐԳ ԵՐՐՈՐԳ ՏԱՆՈՒԿԱՆԵՆ.

Եթ՝ ոչ առաջինն մարդ այդով քան զմեզ եղև յե- 10
ղանակաւ, ոչ միոյ իսկ խառնութեան և գոյակցութեան առն և կնոջ սպասաւորեցելոյ նմա զգուութիւնն**. քանզի եթև նմա թողացուցեն յերկրէ կամաւք Աստուծոյ եղանակ, ոչ ծնաւդաց ենթակացելոյ և ոչ բեղման արականի ի ընտելեանէ անգործարանի, յայնժամ առխաւսեցելոյ***15
ո| . . . . . **** իսկ . . . մարմնականի . . . . . զի և ընդդիմա- 184v.
բանից նոցա ըստ ընդդի(մա)բանութեան տէրունականն բային ասացուք. զինչ զիւրախոնջագոյն՝ յերկրէ զմարդն զառաջին եղանակ, հաւր և մաւր ոչ ի միջի ելոց, եթ՝ ի Կուսէ զՓրկիչն ըստ մարմնոյ ծնանիլ, տեսակագործեցելոյ ի նե- 20
մա անձնաւորի և զգայականի մարմնոյ մարդկային կերպի:

Երանելոյ Կիւրիդի յորս (?) գՆԵՍՏՈՐԷ.

Եւ իբր ոչ լաւագոյն ասել և ահա և առնուլ խոհել, որպէս առաքեցաւ իսկ և եղև մեզ հոմագոյ, այս է մարդ հոմագոյին մնացեալ և նմին Աստուծոյ Հաւր. ըստ որում 25
իմանի և էր և է, Աստուած է իսկ, է որ էրն և առընկալաւ զմարդկութիւն:

Եւ յեՏ այդոցն.

Որ այսուհետև մեզ հոմագոյ՝ ըստ որում եղև մարդ, և նմին իսկ Հաւր, ըստ որում մնաց և ի ներմարդու- 30

*) Լուսանցքում՝ « յայտնութեամբ».   **) Այդպէս ձեռագրում. Լուսանցքում՝ «ղեութիւնն».   ***) Լուսանցքում՝ «հաւասարեցելոյ».   ****) Չորս տող եզո՞ւած է. ինչ որ հնարաւոր էր կարգաւ գրինք.

թեանն Աստուած, ասաքեցաւ քարոզել զերեաց թողու-
թիւն և կուրաց վերատեսութիւն¹:

Նորին ի բանեն որ զգոյակցականացն.

185r.

Քանզի հպիցաւ առ ձեռն Յայի|րայ դստերն՝ հանդերձ
5 իշխանութեամբ աստուածավայելչիւ ձայնելով իսկ և ասե-
լով. «Համբակ*, կազնեցիր»². և թեպէտ և միայնիւ հրամա-
յեաց բայիւ եղանել ինչ և ևս անդր բանի, ամենայնիւ իսկ
և ամենապէս ընթանայր առ կատարումն թուեցեալն: Այդ
զի հաւատասցուք, զի թեպէտ և մերոցս մարմնոց հոմա-
10 բոյս էր սուրբն նորա և ամենավճիտ մարմինն, այդ
սակայն է պաշտելի և աստուածային և յոյժ ըստ մերոց
անդր չափոց, որպիսի և յատուկ իւր եղեալ ներգործեաց
նովաւ. սակս այսորիկ և հաց անուանեցաւ կենդանութեան:

Նորին՝ յերկրորդ գլխոյն, որ զԹեոդորեսայ.

15

Քանզի այսպէս մի երկրպագեացեա զՈրդին՝ հոմագոյ
Հաւր աստուածաբար, իսկ հոմագոյ և մեզ զնոյն մարդ-
կաւրէն. իսկ այսպէսն խոհել յաւժարելոց փայլատակեսցէ
Քրիստոս զըստ ինքեան խորհրդոյն գիտութիւն զստոյգն
ճախարակեալ:

20

Նորին՝ առ Ակակիոս քրդոյն.

185v.

Ձայնից իսկ զանազանութիւն ըստ ոչ միում յեղա-
նակի ի բաց բարձաք, թեպէտ և արտընկեցիկս արարաք
բաժանել զնոսա, իբր Որդւոյ առանձինն զառ ի Հաւրէ
Բանին և իբր մարդոյ դարձեալ առանձինն. Որդւոյ իմա-
25 ցելոյ զ՝ ի Կնոջէն, քանզի մի խոստովանաբար Որդւոյն
բնութիւն, գիտեմք իսկ, զի մարմնացաւ և ներմարդեաց:

Նորին յաղագս ներմարդութեան բանեն.

Եւ այսպէս եղիցի ապա ճշմարիտ եթ՝ Աստուածա-
ծին եղև Սուրբն Կոյս՝ ի բաց ծնեալ հրաշաբար զմին Քրիս-
30 տոս, նմանապէս մեզ հաւասարելով մարմնոյ և արեան, և
հոմագոյ իսկ նէմայ և մեզ ըստ մարդկութեան՝ իբր զոյ

*) Լուսանցքում՝ «աղ(ջիկ)».

¹) Հմմտ. Նոայի ԳԱ. 1.

²) Մարկ. Ե. 41 և այլն.

զմարմինն յԱստուածածնէն Մարեմայ. քանզի ոչ նմա-
նագոյ, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողաց, այլ նոյ-
նագոյ այս ի մերմէ գոյացութենէս. ասէ իսկ՝ զսերմանէ
Աբրահամու բռնահարէ¹: Իսկ նմանագոյ նշանակէ ոչ ճըշ-
մարիտ մարդ, այլ նմանութիւն Որդւոյ մարդոյ, որպէս 5
Դանիէլն ասէ²:

Նորին՝ յորս զՆեստրէ.

Իբր ի միողջ այսուհետև դիմէ ամենայն ասիցի. մի
իսկ ահա իմանի բնութիւն նորին Բանին մարմնացեալ:

Նորին՝ ի լուծմանէ ԺԲ. եզովմանն.

10

Ուրեմն ասասցին ամենայնքն նորա և խոստովանեցի
Փրկիչ Աստուծոյն Բան, մնացեալ ահա անախտակիր աս- 186r.
տուածային բնութեամբ, իսկ մարմնով ախտակրեալ, որ-
պէս ասաց Պետրոս³: Քանզի իւր էր յատուկ ըստ միա-
ւորութեան ճշմարտիւ մահու ճաշակեալ մարմինն, եթ' ոչ 15
ըստ ինչ յեղանակի՝ « Ի հրեից ըստ մարմնոյ Քրիստոս և
Աստուած ի վերայ ամենեցուն և բարեբանեալ յաւիտեանս
ամէն»⁴: Յոյր իսկ մահն մկրտիցաբ⁵, զոյր յարութիւն
խոստովանելով արդարանալք. և այն, զի ըստ բնութեան
իւրում մահու լաւագոյն է՝ Աստուծոյն Բան, առաւել իսկ 20
նոյն ինչ կենդանութեան: Արդեւք ապա ի մահ մարդոյ
հասարակականի մկրտիմք և ի նա հաւատալով արդարա-
նամք, եթ', որ է ճշմարիտ, ներմարդացելոյ Աստուծոյ և
ախտակրեցելոյ վասն մեր մարմնով զմահն պատմեմք և
խոստովանեմք զնորա յարութիւնն, զմեղացն բռն ի բաց 25
ընկենլով. «Քանզի զնոց զնիցայք, ոչ ապականելեալք ար-
ծաթով կամ ոսկով, այլ պատուականիւ արեամբ՝ իբր
Դառին անարատի և անպարտի Քրիստոսի»⁶:

186v.

Նորին՝ ի պարապմանց յաղագս կայծիմ(?)*.

Ասեմք իսկ զկայծէ(?) դադափար մեզ և պատկեր 30
լնուլ ներմարդկութեան Բանին, որ իբր եթե յարեալ մեր-

*) Ամբողջ վերնագիրը խիստ եղծուած և հազիւ վերծանելի.

1) Հմմտ. եբր. Թ. 16.

2) Դան. Է. 13.

3) Հմմտ. Ա.

Պետր. Գ. 1.

4) Հռովմ. Թ. 5.

5) Հմմտ. Հռովմ. Զ. 3.

6) Ա. Պետր. Ա. 18—19.

- ձեացի առ շրթունս մեր. այս է՝ յորժամ զ' ի նայն խոստովանեցուք հաւատ, յայնժամ և ամենայն մեղաց ի բաց ցուցանէ մաքուրս և սկզբնական պարտաւորութեանց ազատս: Բայց է տեսանել, իբր ի պատկերի կայծի միա-
- 5 ւորեաց ահա մարդութեան զԱստուծոյն Բան, ոչ ևս ի բաց արկեալ գոլն որ էրն, փոխատուեալ առաւել զառեալն կամ եթե զմիաւորեալն յիւրն փառս և ներգործութիւն: Քանզի զոր աւրինակ հուր մերձեցեալ առ փայտ և ներսամտեալ ի նմա՝ բռնահարէ ահա զնա և ոչ արտա-
- 10 կացոցէ զգոլն փայտ, իսկ փոխակացոցէ զնա, առաւել ի հոյ երեսս իսկ և կարութիւն և զամեն ի նմա զյատուկն ներգործէ և իբր մի ահա համարեալ ընդ նմա. այսպէս իմացիս և ի վերայ Քրիստոսի. քանզի միաւորեալ անձառաքար մարդութեան Աստուած, պահեաց զնա այսպէս,
- 137r. 15 որպէս զոլ ասացաք: Քանզի մնաց ինքն, որպէս և էրն, ի միաւորեալ մի հաղ՝ իբր մի համարի ընդ նմա. իսկ ընտանեցուցեալ նորայն, արարեալ իսկ և իւր ի նմա զիւրոյն բնութեան ներգործութիւն:

Նորին ի պարապմանցն՝ եթ' Աստուած ելով եղեւ
20 մարդ, եւ ըստ միոջեմն.

- Ապ' ուրեմն վայելչականագոյն է և յոյժ նմանապէս մտածել(?), զի ապրեցուցանել կամեցեալ զկորուսեալն զըստ զիջելութեան առ մեզ, որով ամենայնքն Աստուածն Բան ստորարկեաց զինքն յոր ոչն էր. զի և յոր ոչն էր՝
- 25 մարդոյն եղիցի բնութիւն աստուածային գերունակութեանն արժանաւորութեամբք և զառ նայն միաւորութեամբ վայելչաւորեալ, և վերաբերեցաւ առաւել ի վեր քան զբնութիւնն, կամ եթե վայրաբերեաց քան զբնութիւնն զանյեղլին իբր զԱստուած: Վայել էր զանապակա-
- 30 նելին բռնահարել զբնութիւնէ զընդ ապականութեամբ, զի զնա բացափոխեացէ յապականէն. պարտ էր զմեղանչելն ոչ զիտակ՝ կերպակից և զանել զընդ մեղաւքն, զի դադարեցուցէ զմեղան: Քանզի որպէս՝ ուր իցէ լոյս՝ անգործեսցի իսկ անդ ամենեւին իաւար, սապէս առնթերեցելոյ անա-
- 187v. 35 պականութեանն՝ ամենայն իբր ի հարկէ փախնուլ զապականութիւնն, և ոչն գիտաւղի զմեղս, իբր ցուցանելով զընդ մեղաւքն խափանիլ զմեղս:

Եւ յեւ այդոց.

Զո՞ իսկ արդեւք ասեմք ի կերպի գոյ և ի հանգի-
տութեան Հաւր, զայս ոչ համարեալ յափշտակութիւն, վայ-
րադրելով իսկ առաւել ի թափումն և ի ծառային կերպի,
և զինքն նուաստացուցեալ և ի նմանութիւն եղեալ ըստ
մեզ: Արդ եթե մարդ, զ' ի կնոջն սոսկ և մի նայն, իբր 5
էր այսպիսիս ի կերպի և ի հանգիտութեան Հաւր. կամ
իբր արդեւք ունէր զլին, զի իմանայցի թափեալ. յորպի-
սիս իսկ ելով բարձրութիւնս՝ զինքն նուաստացուցեալ ասի.
Իբր իսկ և եղև ի նմանութիւն մարդկութեան՝ զայս ունե-
լով ըստ բնութեան: Եւ եթե ոչ եղանել ասիցի դոյզն յա- 10
ւէտ, իսկ ո՞ր թափեցաւ զաստուածութեան լրութիւն
առնլով, կամ իբր ոչ եղև բարձրացեալ ի փառս գերագոյնս 188r.
վերընթացեալն:

Նորիմ' ի հինգերորդ բանեն, որ առ Կորնթացիս
քուղք առաջին. 15

Հարկաւորապէս իսկ որ առննթերակայս ոչ մեռանել
միայն, այլ և թաղիլ զնա ասեն. քանզի հաւատացուցա-
նելով զմեռանելն զըստ ճշմարտութեանն Եմմանուէզ, զնա-
նի և ի չիրմի, սակայն վերակենցաղեաց. որպէս ա(սա)ցի
այժմ ևս ի ձեռն ահա մեռանելոյն մարմնով հաւատացու- 20
ցանել եթ' եղև մարմին, և այն զի Աստուած ելով Բան, իսկ
ի ձեռն կոխելոյ զմահ' եթ' Աստուած ըստ բնութեան է
լրջաբար բացայայտէր. քանզի որպէս մարդկային ախտա-
կրելն, այսպէս աստուածական յաղթելն զմահ:

Ի սահմանէ Քաղկեդովնի ժողովոյն հայնո-
յութիւնք. 25

Զմի և զնոյն Քրիստոսն, Որդին, Տէրն, Մէնածինն
ներկուս բնութիւնս անխառնաբար, անյեղապէս, անբաժա-
նաւէն, անանջատակի ծանուցեալ:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն հայնոյու-
թիւնսն ի Քաղկեդովնի ժողովին. 30

Նմանս այսոցիկ ահա բազում անգամ ցուցաք խոհե-
ցեալ զնեստորիոս, որպէս յորժամ ասէր անորիշ յերեւելոյն
Աստուած. սակայնորիկ ոչ որոյեցելոյն զպատիւն ոչ որոյեմ. 188v.
զատուցանեմ զբնութիւնսն, այդ միաւորեմ զերկրպագու-
թիւնն. քանզի մի և զնոյն Քրիստոս և Որդի և Տէր խոս- 35

- տովանել պատճառին և բաժանեն դարձեալ անպատկառա-
բար զնա քարոզութեամբ երկուց բնութեանցն՝ մարդ ասե-
լով շարայարեալ Աստուծոյն Բանի և Որդի կոչեցալ հոմա-
նունութեամբ և արժանաւորութեամբ, զուշակական միաւո-
- 5 բութիւնն ստացեալ՝ իսկ ուրոյնացեալ բնութեամբք, զի ոչ
ըստ ճշմարտութեան մարդ հաւատայցի եղեալ Աստուծոյ
Որդին՝ մնալովն Աստուած։ Քանզի եթե ներկուս բնու-
թիւնս մին Տէր Քրիստոս՝ իբր երկաբոյս մի կարի ասիլ
կամ գոյ. քանզի միոյ այս ուրուք իսկ մի բնութիւն
- 10 ասի երկուան և այլազոյիցն երկու ամենապէս բնութիւնք
և գէմք երկու. ասեն այս ուրեք չինեն զ'ի նեստորէ
չարապէս ասացեալսն՝ զՔրիստոս և զՈրդի և զՏէրն անուն
ի վերայ երկուց բնութեանցն սահմանելով Քրիստոսի և ոչ
189բ. ուրեք Աստուած խոստովանելով զխաչեցեալն։ Պարտաւո-
- 15 բեցի յիրաւի եղելոց զնմանէ նդովմանցն ի սրբոցն հարանց
և զի ամպարչտութեան աւրինացն նեստորի հետեանալ
փութացան անընդհատաբար, զնորին դարձեալ հայհոյու-
թիւնս ի մէջ առեղեալ և զ'ի վերայ ածեալսն նախասա-
ցելոց ի սահմանէ ապստամբութեանն։ Եւս իսկ և ի նա-
- 20 խասացելոց հայհոյութեանցն թղթոյն Ղեւովնի և յամ-
պարչտի Թեոդորիտայ՝ գահակցի և առաջնորդի ժողովոյն
Քաղկեդոնի, ամենեցուն յայտակ կացուցից կամեցաւդաց
զժողովոյն Քաղկեդոնի զամպարիչտ աղանդս։ Քանզի
ամենայնք նոցայցն են քստմեկեք հայհոյութիւնք՝ նախա-
- 25 սացեալք ի սահմանէ և ի Ղեւովնի թղթոյն, և ամենայն
Թեոդորէտայ հայհոյութիւնք առաջակաց նոցայն հեր-
ձուածոյ. «Քանզի մի Տէր պատճառեն ասել ի սահմանին՝
ներկուս բնութիւնս անխառնաբար, անյեղապէս, անբա-
ժանաւրէն, անանջատակի ծանուցեալք, ըստ որում և աւ-
- 189գ. 30 րինադրեաց՝ նոցա նեստորիտս։ Ասաց իսկ այսպէս նոցայն
վարդապետ. «Ասա զվերառաւոյն եթ' Աստուած, յաւել
զվերառեալն, եթե ծառայի կերպ, ի վերայ ած յետ այսո-
ցիկ զչարայարութեանն արժանաւորութիւն, եթ' երկուցն
ճոխութիւնն հասարակական, երկուցն նոյն արժանաւո-
- 35 բութիւն բնութեանցն մնացելոց. խոստովանեա զարժա-
նաւորութեանն միաւորութիւն։ Եւ Դարչեալ Նորին. Ո'չ
իսկ դարձեալ այդ Որդի և դարձեալ միւս, այդ ինքն Որդի
է կրկնապատիկ. ոչ արժանաւորութեամբ, այդ բնութեամբ։
Եւ Դարչեալ Նորին. Զկրկնապատիկս առ Քրիստոս զա-
- 40 տուցանեմ բնութիւնս, քանզի կրկնապատիկք ահա բնու-

թեամբ, իսկ արժանաւորութեամբ մէնականք. քանզի բնութեանցն ճոխութիւն, սակս շարայարութեանն մու բնութեանցն հաւ բնտանի կարգաւորութեանն՝ յամենայն ժամ մնացելոց, իսկ արժանաւորութեան յարակցելոց առ ճոխութիւնն, որպէս նախասացի, մէնականն»։

5

Զայսոցիկ զոյգուն անընդհատաբար աղանդելով նիւրեանցն սահմանի՝ ի նոսին գարձեալ վերակնքեն զիւրեանցն ամպարչտութիւն, շարայարելով նախասացելոցն՝ հանդերձ ամենայն իւրեանց ճժղութեամբ և խնամածութեամբ զազտփարեալ, որպէս ինքեանք ասեն. առացին իսկ այսպէս, 10 «Ոչ ուրեք երկուցն բնութեանց զանազանութեան ի բաց բարձելոց սակս միաւորութեանն ապրեցելոց, իսկ մանաւանդ յատկութեանն երկաքանչիւրոյ բնութեան և ի մի դէմ և ի մի ենթակացութիւն շարընթացելոց»։ Երգակիցս իսկ այսոցիկ և ամպարիչտն Ղեւի՛ն աղանդեաց յառ Փղա- 15 բխանոս թղթին ասելով. «Ապրեցելոյ այսուհետեւ յատկութեան երկաքանչիւրոյ բնութեանն և ի մի դէմ շարեկելոյ վերառեցաւ յաստուածութենէն նուաստութիւնն, իսկ ի կարութենէն անկարելին և յանմահէն մահկանացուն»։

190r.

Զայնս իսկ և առաջնորդ ժողովոյն Քաղկեդոնի վայ- 20 րաքակեալն թեոգորիտոս յիւրում հայհոյութիւնսն արտադրեաց իմացմունս և բայս, որք և սահմանք ապստամբութեանն նոցա շարագրին, զորս ցուցանել վորձեցայց իմացաւդաց և կամեցաւդաց, առեղեալ ի նորայն հայհոյութեանց. քանզի ամենայնք նորա քստմնելի հայհոյութիւնք, 25 որովք յեփեսոս ի բաց լուծաւ, այսպիսիքս ժողովոյն Քաղկեդոնի ի համար անկան, որպէս և թուղթն Ղեւի՛նի։ Թեոգորիտոս հեղինակ է հայհոյութեան։ Եթ՝ այսուհետեւ ոչ եղև մարմին Բանն, այդ մարմին կենդանի և բանական եւոք, ոչ ինքն բնութեամբ ի կուսէ ծնանի, սաղ- 30 մնացեալ և ստեղծիցեալ և կերպացեալ և սկիզբն անտուտ գոլոյն առեալ, որ նախ քան զյաւիտեանս էակն և Աստուած գոլով և ընդ Հաւր ելով և ընդ Հաւր ծանուցեալ և երկրպագեալ. այդ իւր բազին ի կուսական որովայնի ստեղծով, էր ընդ ստեղծեցելումն և սաղմնացելում և կեր- 35 պացելում և ծնեցելում, որոյ սակս՝ զսուրբն զայն կոյս Աստուածածին առասեմք, ոչ իբր Աստուած բնութեամբ ծնաւդն, այդ իբր զմարդ՝ ստեղծաւղին զնա միաւորեալ Աստուծոյ։ Ե- յէս Կրիստոս։ «Ո՛չ մարդածին, այդ Աստուածածին զկոյնն առասեմք, զոմն ստեղծութեամբ և կերպու- 40

190v.

191r.

թեամբ և միաւորութեամբ, իսկ զոմն միաւորութեան եղեալ
առաստութիւնս:

- Առ այսոսիկ ասացաւ ի սահմանէն՝ յետ ի բաց թուե-
լոյ զսուրբ Երրորդութիւնն և Տեառն զնորմարդութիւնն,
5 որք հաւատովք ընդունին, առնթեալաց են ոչ զԱս-
տուծոյն Բանի մարմնաւորութիւն, որպէս ի Նիկեա
սուրբ հարքն ասացին, այդ իբր մարդոյ ստեղծաւորն զնա
յարեցելոյ Աստուծոյ ունակաբար: Այսպէս անգոմանն և որք
զԱստուածածին զձայնն խորեն, ոչ իբր զԱստուած ծնիչ
10 զԿոյան, այդ իբր զմարդ՝ բնակիչ ունելով և ընդ նմա ելով
զԱստուածն Բան: Քանզի մարդ զախտակրեալն քարո-
ղեն, որպէս թուեցաւ Թեոդորիտայ և Նեստորի. ոչ զմար-
մնացեալ Աստուածն Բան, որպէս քարոզեցին ի Նիկիա
191v. սուրբ հարքն, այդ զմարդն: Նորին Թեոդորիտայ | Ախտա-
15 կրութիւն ախտակրելոյն յատուկ, քանզի անախտակիրն
ախտիցն է վերագոյն. ախտակրեաց այսուհետե՝ ծառային
կերպ ընդ նմա ելով. յայտ եթ՝ Աստուծոյն կերպի:
Եւ Քառյէսէ: Ուրեմն ոչ Աստուած ախտակրեալն, այդ
առ ի մէնջն յԱստուծոյ առեալն մարդն: Եւ յեա սակաւաց:
20 Սպանանի իսկ ոչ ինք կենդանութիւնն, այդ զմահկանա-
ցուն ունաւդ բնութիւն: Նորին Ո՞վ այսուհետե երկովք
առաքինութեան կատարեալն և ոչ բնութեամբ կատարեալ
ելով. ո՞վ փորձութեամբ ուսաւ զլսաւորութիւնն և զայս
անգիտանալով նախ փորձութեանն. ոչ Աստուածն Բան,
25 անմահն, անախտակիրն, անմարմինն, այդ ի սերմանէն
Դաւթի առեալն ի նմանէ մահկանացուն, ախտակրելին,
սարսափեալն ի մահուանէ: Եւ Քառյէսէ: Իսկ ի փոր-
ձութեան եղև մերոցն ախտակրութեանց, առանց մեղաց,
ի մէնջն սակս մեր առեալ բնութիւնն, ոչ այսորիկ առաւդն
30 մերոյն սակս փրկութեան:

Առ այսոսիկ ասացին ի սահմանէն |

- 192r. Իսկ ոմանք խառնութիւն* ի ներքս ածեն և մի զոլ
բնութիւն մարմնոյն և աստուածութեանն վերաստեղծեն, և
ախտակրելի զՄէնածնին զաստուածային բնութիւնն խառ-
35 նութեամբն ճոռմաբանեն**: Քանզի ոչ մարմնացեալ Աս-
տուած ծնաւ, ասէ, Կոյան և ոչ Աստուած ախտակրեալն

*) Լուսանցքում՝ «զանդութիւն».
«Տի(մ)ոթե(ոս)».

**) Անդ՝ ուրիշ գրով

վան մեր մարմնով քարոզիլ պարտ, որպէս այսպիսեաց
ամպարիշտ բան, այդ մարդ ակտակրեալն՝ ըստ վարդապե-
տութեան ամպարշտին Թեոդորէտայ: Քանզի նորայքն բայք
և իմացմունք մերկք և իսպտառակեալք կան ի սահմանի
ամպարշտութեանն, որպէս և յաղագս յատկութեան երկուց 5
բնութեանց ցուցցի: Քանզի ասաց այսպէս Թեոդորիտոս.
«Ի՞բր արդեւք ամպարշտութեան կրիցէ, որք զյատկու-
թիւնս բնութեանցն բաժանեն զնախայաւիտենին Աստու-
ծոյ և առ վերջնովք աւուրբքս վերառեցելոյ մարդոյն»: Նոյն:
Ապ՝ ուրեմն, հաւասարութեամբ անուանն վարեցեալք՝ իբր 10 192v
զմի Որդի երկրպագեմք զառաւղն և զառեալն, իսկ զբնու-
թեանցն զանազանութիւն ճանաչեմք: Նոյն: Ուրեմն եր-
կաքանչիւրոյ բնութեանն զյատկուսն ասելով, զՏէրն խոս-
տովանեմք Քրիստոս: Նոյն: Ո՛չ ի մարմնոյ բնութիւն ան-
յեղին յեղաւ բնութիւն, այդ մարդկային վերառեաց բնու- 15
թիւն և զայս գեր զհասարակականս քահանայապետս կա-
ցոյց: Նոյն: Մի ահա, որպէս բազում անգամ ասացի,
զփառաբանութիւնն մատուցանեմք Տեառն Քրիստոսի և
զնոյն համանգամայն Աստուած և մարդ խոստովանելք,
քանզի զայս մեզ միաւորութեանն ուսոյց բան, իսկ զբնու- 20
թեանցն յատկութիւնսն ոչ խտրեմք ասել:

Այսպիսիք ահա հայհոյութիւնք ժողովոյն Քաղկե-
դովնի, որոց սակաւս առդրեցաք: Այժմ, յոլովոց այդոց
կացելոց հայհոյութեանց Թեոդորէտայ ի հակաճառականի՝
ի տոմսէն Ղեովնի, մի իսկ և համառաւս և առ այսոսիկ 25
ասեմք. կամ ցուցցեն ի հարանցն սրբոց/նզովեալս զոչ խոս-
տովանաւղսն զայսպիսիս նոցա հայհոյութիւնսն և երկա-
բոյս և ներկուս բնութիւնս զՏէրն մեր և զԱստուած Յի-
սուս Քրիստոս յետ միաւորութեանն. քանզի զայս ներ-
գրաբար, որպէս կարծեն, արարին ի Քաղկեդովնի հաւա- 30
քեալքն և նզովեցին ամպարշտաբար չարժեցեալք զոչ խո-
հաւղսն այսպէս յաղագս Քրիստոսի. կամ ցուցաւդաց մեր
նզովեալս ի սրբոցն հարանց գասաւղսն երկուս բնութիւնս
զմին Քրիստոս և զամենայն յանդուզն նոցա հայհոյութիւնս՝
տարաբարոզեալս եղեալս: Պատկառեցեն զսրբոցն վար- 35
դապետութիւնս և կոծեսցեն զդէմս իւրեանց յաղագս նո-
ցայն ուրացութեան, և ապաշաւեսցեն Աստուծոյ ի բոլոր
սրտէ կամեցեալքն. քանզի եթ՝ ըստ բանին նոցայն ամ-
պարշտութեան ապրի երկաքանչիւրում բնութեան իւրն
յատկութիւն և արշաւանակցեն իրերաց բնութիւնքն մինչ 40

- յայժմ, կամ եթե գնացակիցք ունակարար առ իրեարս
 193v. շարայարևալք Աստուածն Բան, յայտ եթ' և ի Մարեմայն
 մարդ, որպէս նորայն ասեն, ոչ առաքեաց Աստուած զիւրն
 Որդի յաշխարհ, եղեալ ի կնոջէ¹. ոչ թափեաց զինքն
 5 էակն՝ հանգէտ Աստուծոյ Աստուածն Բան, և ոչ աղքատ-
 տացաւ² բառացին և ազատ ըստ բնութեան, ոչ իսկ եղև
 մարմին Բանն³, զոր և յայտնապէս իսկ ասել ոչ խղճէ
 Թեոդորէտոս: Քանզի ոչ բնութեան Աստուծոյն Բանի
 յատուկ առաքելութեան անուն և ոչ ի կնոջէն եղանել և
 10 ընդ արինիւ, և ոչ աղքատածեն և ոչ եղանելն մարմին:
 Իսկ սուտս պատմեն երկաքնակքն զսրբոցն առաքե-
 ւոց վկայութիւնս և զինքեանն Տեառն և զՀաւրն զ' ի յեր-
 կինս. մանաւանդ իսկ յայտակա գնոսա առնէ Հոգին Սուրբ,
 զի ևն սուտք և զերաքրիստոսք⁴, իբր ոչ խոստովանաւդաց
 15 զԱստուածն Բան, զերեւալն ի վերայ երկրի և ի մար-
 մնի եկեալն և չրջակցեալն մեզ⁵: Քանզի գտանի ըստ ամ-
 պարչտաց բանին, եթ' ոչ եղև մարմին Բանն՝ մնացեալ
 Աստուած, զփառս իւր միւսում տուեալ⁶, ի սերմանէն
 Դաւթի, և ամենեցուն աստուածավայելից արժանաւորու-
 194r. 20 թեանց|արտաքսացեալ, և ոչ ևս ասացեալն(?) սա ըստ յա-
 տուկ բնութեանն յատուկ արժանաւորութիւնն: Գտանի
 իսկ և մարդկային բնութիւն, կամ եթե ի Մարեմայն մարդ
 զԱստուծոյն Բանի զըստ բնութեան եալան փարթամա-
 ցեալ, և ոչ ևս ապրին նմա իւրոյն բնութեան չափք: Յա-
 25 տուկ իսկ նորա վկայեն զբնութիւնք՝ հանդերձ և մարդ-
 կայնւովն միայնում վայելուչս Աստուծոյն Բանի, իսկ ի
 մարդութենէն աւտարս. նմանապէս Աստուծոյն Բանի
 վկայեն զմիայնումն վայելուչս Որդւոյն Դաւթի, կամ եթե
 մարդութեանն: Քանզի նստեալն ի վերայ քերովբէիցն
 30 երեիւ ասի և տեսանիլ՝ որք ի վերայ երկրի, և չրջիլ ընդ
 մեզ՝ մարմնոյ հաստացելոյ նմա հաճութեամբ Աստուծոյ և
 Հաւր և եղելոյ մարմնոյ Բանին և եկելոյ նորա առնել
 զկամս Հաւր: Եւ յիսրայէղէ ըստ մարմնոյ Քրիստոսն, վկա-
 35 տեանս⁷. և թագաւորելով ի տունն Յակովբայ, և իւրոյ թա-
 194v. գաւորութեանն ոչ ունել վախճան. և Որդի Բարձրելոյ|կոչե-

1) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4.

2) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ը. 9.

3) Յովհ. Ա. 14.

4) Ա. Յովհ. Բ. 22. Հմմտ. Գ. 3.

5) Բարքոք

Գ. 38.

6) Հմմտ. Եսայի ԽԲ. 8.

7) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 5.

ցաւ¹ և Բարձրեալ և Փրկիչ և Քրիստոս Տէր, ծնիցեալն ի քաղաքի Դաւթի², արտաքս* ճանապարհք նորա վկայեն ի սկզբանէ յաւուրցն յաւիտենից, զազգաւորութիւն նորա ոչ դք կարէ զրուցել, այլ բառնի յերկրէ կենդանութիւն նորա³:

5

Ի՞բր ապա ապրի երկաքանչիւրոյ բնութեանն յատկութիւն. իբր Որդի է Դաւթի և Տէր Դաւթի⁴ և աթոռունի յաւիտեան, յաւիտեան յաւիտենի⁵, Աստուած վկայեալ՝ աւծեալն տնաւրինաբար յԱստուծոյ Հաւրէ. իբր Որդին Դաւթի վկայի մնալ ընդ արեգական և նախ լուսնի,¹⁰ ազգաւորութիւնս ազգաւորութեանց ելով ըստ բնութեան, ծագիչն յաւուրս իւր արդարութիւն յաւիտենական և տիրացեալ երկնի իսկ և երկրի և ամենայնց զ' ի նոսայսն, և երկրպագեն նմա ամենայն թագաւորք երկրի և ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ, և ամենայն ազգք ծառայեսցեն նմա¹⁵ յաւիտեանս. և ինքն քարոզի բարեբանեալն Տէր Աստուած Իսրայելի, արարիչն սքանչելիս միայն|և բարեբանեալ ա- նուն փառաց նորա յաւիտեանս⁶: Ի՞բր իսկ տիրանալ հա- րըստութեան ծովու քարոզեցաւ և զշարժութիւն կոհակաց նորա հանդարտեցուցանել⁷: Ի՞բր եղեալն տնաւրինաբարն²⁰ յԱստուծոյ Հաւրէ ժառանգաւոր ամենայնի և աւծեալ յԱստուծոյ ազգաւորութեան ազգաց զամս ունել վկայի, և ի սկզբանէ Տէր ելով և հիմնեալ զերկիր, և գործք ձեռաց իւրոց են երկինք⁸, և երկրպագեն նմա ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ⁹: Ի՞բր ապա ապրի երկաքանչիւրոյ բնութեանն²⁵ յատկութիւն, ասասցեն, եթե կարեն, երկաքնակքն: Ահա իսկ երևեալն ի վերայ երկրի՝ ինքն էակն վկայի նստեալն վերայ քերովքէից, և այն զի՝ աներեոյթ ելով զընտութիւնն, մարմնացեալ ասի և մարմին եղեալ և երևեալն տնաւրինաբար՝ աներեոյթն և անմարմինն և եակն Աստուած բա-³⁰ րեբանեալ յաւիտեանս¹⁰: ՅԻսրայելէ ասի ըստ մարմնոյ, և ունաւղն զարտաքս ուզողութիւնս ի սկզբանէ աւուրցն յաւիտենից, և զազգաւորութիւնս անգրուցելի:

195r.

195v.

*) Լուսանցքում՝ «(հ)եռի».

¹⁾ Հմմտ. Ղուկ. Ա. 33. 35.

²⁾ Հմմտ. Ղուկ. Բ. 11.

³⁾ Հմմտ. Ծայի ԾԳ. 8.

⁴⁾ Հմմտ. Սաղմ. ԺԹ. 1., եբր. Ա. 13.

⁵⁾ Հմմտ. Սաղմ. ԽԳ. 7.

⁶⁾ Հմմտ. Սաղմ. ՀԱ. 5—11. և 18.

⁷⁾ Հմմտ. Սաղմ. 2Ը. 10.

⁸⁾ Հմմտ. Սաղմ. ԺԱ. 26.

⁹⁾ Հմմտ. Սաղմ. ՂԶ. 7.

¹⁰⁾ Հմմտ. Հոսվմ. Թ. 5.

- թիկունս ետ ի խարազանս և զծնաւոս յապտակս¹. և զաթոռն ունաւ զ յաւիտեանս յաւիտենի² աւծեալ տնաւ-
 րինարար ասացաւ. և ըստ ի սկզբանէ հիմնիչն զերկիր,
 և զբայր մեր եղև ըստ մարմնոյ, վասն մերոյն փրկութեան,
 5 ըստ որում գրեալ է: Ո՛չ իսկ և աստուածային բնու-
 թեանն յատուկ աւծանիլն, և ոչ մարդկային բնութեան
 աթոռն ունել յաւիտեանս յաւիտենի. և ոչ աստուածու-
 թեանն յատուկ ըստ բնութեանն յիսրայելէ, յորժամ ար-
 տաքոյ մարմնոյ, և ոչ մարդկային բնութեանն յատուկ
 10 զգոլն Աստուած ի վերայ ամենեցուն բարեբանեալ յաւի-
 տեանս. ոչ իսկ աստուածային բնութեան յատուկ Յի-
 սուսն անուն և Քրիստոսն, եթ' ոչ եղև մարմին Բանն և
 ոչ մարդկային բնութեանն թագաւորեալ ի վերայ տան
 Յակովբայ յաւիտեանս և Որդին գոլ Բարձրելոյ, այլ
 15 զբութիւնն վկայէ նմին Տեառն մերում և Աստուծոյ զա-
 մենայն զաստուածավայելուչս և մարդկայինս: Զի զոր
 եղն ժառանգաւոր Հայրն՝ սակս կամաւոր թափմանն, և
 նախածին ի ներքս եած յաշխարհ ի բազում և զբարս³,
 սս վկայի զյաւիտեանս արարաւ ի երով բացափայլումն
 20 փառաց և զծաւորութիւն ենթակացութեանն Հաւր. և
 ևրկրպագեն նմա, իբր Աստուծոյ, ամենայն հրեշտակք Աս-
 տուծոյ: Եւ նախածին ի մեռելոյ⁴ վկայեալն՝ արարիչ զա-
 մենայնն վկայի, զ' ի յերկնին և զ' ի վերայ երկրի, երե-
 ւոյթս իսկ և աներեւոյթս⁵: Եւ զմեծին և զՓրկչին մերոյ
 25 Յիսուսի Քրիստոսի քարոզէ զյայտնութիւն ինքն երանե-
 լին Պաւղոս, որպէս և սուրբն Յովնանէս վկայէ ասելով.
 «Եթ' Որդին Աստուծոյ եկն և ետ մեզ իմացութիւն, զի
 զիտիցեմք զճմարիտն Աստուած, և եմք ի ճմարտում Որ-
 դուջ նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սս է ճմարիտն Աստուած
 30 և կենդանութիւն յաւիտենական»⁶, որ յայտնեցաւ ի մար-
 մնի և ունի ըստ մարմնոյ մայր զԱստուածածինն Կոյսն:
 Եւ մարդ կամեցեալ ցուցանել, ասէ՝ երևեցաւ ի մարմնի⁷,
 196v. կամ ծնիցաւ ըստ մարմնոյն ի կնոջէ⁸, կամ հոմագոյ մեզ
 էր ըստ մարմնոյ, կամ կրեաց մարմնով. այլ միայնում
 35 Եմմանուէղի՝ նախ մարմնաւորութեանն արտաքոյ մար-
 մնոյ իմացելում մշտնջենաւորապէս ըստ բնութեան, տնաւ-

¹) Հմմտ. Նսայի Ծ. 6.   ²) Հմմտ. Սաղմ. ԽԳ. 7.   ³) Հմմտ. Հռովմ. Ը. 29.   ⁴) Հմմտ. Պողոս. Ա. 18.   ⁵) Հմմտ. Պողոս. Ա. 16.
⁶) Ա. Յովհ. Ե. 20.   ⁷) Հմմտ. Ա. Տիմոթ. Գ. 16.   ⁸) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4.

րինաբար իսկ երևցոյց ի մարմնի յարմարականք այսպիսիքս, և ասելն, եթե ախտակրեաց վասն մեր մարմնով, և զՅիսուս Քրիստոս անունն և զծառայ նորա գոյ զամենայն¹: Քանզի և Պաւղոս ծառայ և կոչեցեալ առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի² յամենայն ազգս Աստուած քարոզելով զնա խաղաղութեան, ընդ Աստուծոյ և Հաւր, և կոչեցեալս Յիսուսի Քրիստոսի գիտէ զյազգացն հաւատացեալս և պարչտէ Քրիստոսի իբր Աստուծոյ, ընդ Հաւր և Սրբոյ Հոգւոյն³, և արարիչ և դատաւոր ամենեցուն զՅիսուս Քրիստոս քարոզէ, և հատուցանելով իւրաքանչիւրում ըստ⁴ գործոց իւրոց⁴, և զարդարութիւնն Աստուծոյ յայտնեալ զՔրիստոս⁵ զվկայեալն Աստուած յաւիտենի և ի մարգարէիցն:

Քանզի հաւատացեալն նմա իբրեւ Աստուծոյ և ոչ ամաչեցէ⁶, «Զի զնա նախադրեաց Աստուած քաւարան¹⁵ 197r. ի ձեռն հաւատոյ՝ իւրով արեամբն»⁷. որոյ բնութեան յատուկս զայսպիսիս ասեն երկաբնակքն, ասացեն. քանզի աւտարական է աստուածային բնութեանն արիւնն, յորժամ արտաքոյ իմանայցի մարմնոյ, և միայն զառանձինսն և զվայելուչս նմա ապրեցուցանիցէ՝ ըստ երկաբնակացն²⁰ բանի: Եւ զՔրիստոս Յիսուս անունն ոչ յարմարական նմա, նմանապէս ոչ յատուկ մարդկային բնութեանն քաւարանն եղանել իւրով արեամբն ամենայնի մարդկութեան, և ոչ ծառայն ունել զամենայնսն և քարոզիլ Աստուած յամենայն ազգս: Եւ վասն զի նմին վկայեն զերկոսեան առա-²⁵ քեալքն և պարչտեն նմա, Աստուած զնա գիտելով ըստ բնութեան, և մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ: Իսկ մեռուցեալք եղեաք և աւրինին և եղեաք Քրիստոսի, զի պողաբերեցուք Աստուծոյ հաւատով ի Քրիստոս⁸, իբր յԱստուած զ՝ յամրմնի ախտակրեալն և իաչև-³⁰ ցեալն և յարուցեալն ի մեռելոց, որոյ և յատուկոյ ըստ 197v. բնութեան Ոգին Աստուծոյն. «Զի եթե ոք զոգի Քրիստոսի ոչ ունի, սա, ասէ, ոչ է նորա»⁹:

Քանզի և ի Գործսն փորձեին եղբարքն ի Բիւթանիա զնալ, և ոչ եթող զնոսա, ասէ, Հոգին Յիսուսի¹⁰, Որդւոյ³⁵

¹⁾ Հմմտ. Փիլիպպ. Բ. 7—10.

²⁾ Հմմտ. Հռովմ. Ա. 1.

³⁾ Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԳ. 11—13.

⁴⁾ Հմմտ. Հռովմ. Բ. 5—6.

⁵⁾ Հմմտ. Հռովմ. Ա. 17.

⁶⁾ Հմմտ. Ա. Պետր. Բ. 6.

⁷⁾ Հռովմ.

Գ. 25.

⁸⁾ Հմմտ. Հռովմ. Է. 4.

⁹⁾ Հռովմ. Ը. 9.

¹⁰⁾ Գործք

ԺԶ. 7.

- Աստուածածնի Կուսին: «Ոչ իսկ ինչ դատապարտութիւն
Յիսուսիւ Քրիստոսիւ, զի աւրէն հոգւոյն կենդանութեան
ի Քրիստոսի Յիսուսի ազատեաց զմեզ յաւրինէ մեղաց և
մահու. զի անկարելի աւրինին, յորում տկարանայր ի
5 ձեռն մարմնոյ, Աստուած զՈրդին իւր առաքեաց ի նմա-
նութեան մարմնոյ մեղաց և յաղազս մեղաց, դատապար-
տեաց զմեզս ի մարմնի անդ, զի արդարութիւն աւրինին
լլցի ի մեզ, ոչ ըստ մարմնոյ գնացելոցս, այլ ըստ հոգ-
ւոյ»¹: Որպիսո՞ւմ բնութեան յարմարին այսպիսիքս մե-
10 ծամե՞ծք և աստուածավայելուչք ճահագործութիւնք: Քանզի՞
եթ' ոչ եղև մարմին Բանն, ոչ եւ դատապարտեալ են
մեղքն և ոչ առաքեաց Աստուած զիւրն Որդի յաշխա(ր)հ,
ըստ երկաբնականացն բանի: «Զի որք հոգւով Քրիստոսի
198r. ածին, ասէ, այսոքիկ որդիք Աստուծոյն, առեալք զոր-
15 զեղբրութեան ոգի, յորում աղաղակեմք՝ Աբբա, Հայր»²:
«Քանզի Հայր յիւր Որդին ոչ ինայեաց, այլ վասն մեր
ամենեցուն մատնեաց զնա»³:

- Իսկ եթև Հայրն մատնեաց զիւրն Որդի վասն մեր,
ի՞րր ապրեցուցանեն երկաբնականքն զերկաքանչիւրոյ
20 բնութեանն յատուկս: Քանզի ոչ յարմարական մատնու-
թիւն աստուածային բնութեանն, որպէս և ոչ մարդկային
բնութեանն յարմարական զվասն մերն մեռանել: Ուրեմն
մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ: Քանզի
այսպէս ախտակրեաց մարմնով իւրով վասն մեր, ըստ
25 զրութեանց, Աստուծոյն Բան. քանզի «Քրիստոս Յիսուս
է մեռեալն վասն մեր, մանաւանդ իսկ յարուցեալ ի մե-
ռելոց: Այլ յարուցեալն ի մեռելոց յաջմէ նստի Աստուծոյ
և հանդիպասաց վասն մեր»⁴: Եւ առաջի ածեմք սմա զԱս-
տուծոյն վայելուչ սէրն, սիրելով զնա իբր Տէր մեր ևս
30 և Աստուած, ի բոլորոյ մերոյ սրտէ և յանձնէ և մեծու-
թեան: Ոչինչ իսկ զմեզ բոլորովին կարացեն անջատել ի
198v. սիրոյն Աստուծոյ՝ ի Քրիստոսի Յիսուսի Տեառնն[մերոյ]⁵:

- Ի՞բր արդեւք կարեն երկաբնականքն դարձեալ յայ-
տորիկ զյատուկս զբնութեանցն ապրեցուցանել երկաքան-
35 չիւրում բնութեանն, որպէս ինքեանք ասեն. քանզի ամե-
նեքեան կացցուք առ բնմին Քրիստոսի⁶, յորժամ նստցի
Որդի մարդոյ յաթոռ վառաց իւրոց՝ դատել զաշխարհ

¹) Հոովմ. Ը. 1—4.   ²) Հոովմ. Ը. 14—15.   ³) Հոովմ. Ը. 32.

⁴) Հոովմ. Ը. 34.   ⁵) Հմմտ. Հոովմ. Ը. 38—39.   ⁶) Հմմտ. Հոովմ. Ժ. 10.

արդարութեամբ¹, քանզի խոստովանիչն բերանով Տէր Յիսուս և հաւատարմով սրտիւ, եթ' Աստուած յարոյց զնա ի մեռելոց, ապրի՝ ըստ Պաւղոսի ձայնին², Զի հաւատացեալն ի Քրիստոս իբր յԱստուած, ոչ ևս ամաչեացէ. զի եթե կեանք և եթե մեռանիւք, Տեսա՞ն եմք³, ասաւ ինն՝ «Տուաւ 5 ինձ ամենայն իշխանութիւն՝ յերկինս և յերկրի»⁴։ Տիրեաց իսկ կենդանեաց և մեռելոց⁵, իբր Աստուած, Քրիստոս, և մարմնովն քահանայագործէ. իսկ Պաւղոս զաւետարան փառացն Քրիստոսի՝ զ' ի վերայ ամենեցունն Աստուծոյ, յազգս զնա քարոզելով, իբր պաշտանակայ ելով նորա և 10 ծառայ Քրիստոսի Յիսուսի⁶, զի ընկալեալք եղիցին սրբեալքն հոգւով առ ի նայն հաւատով, իսկ պարծի ի Քրիստոս Յիսուս⁷, Աստուած քարոզելով զնա աշխարհի, և զաւրութեամբ Քրիստոսի նշանս և հրաշագործութիւնս արարեալ յամենայն ազգս՝ հոգւով Քրիստոսի։ 15

Ուղջունէ իսկ զՀռովմայեցիսն ասելով. «Ողջունեն զձեզ ամենայն եկեղեցիք Քրիստոսի և Աստուծոյ»⁸. յայտ է, եթե և բարեբանեցելոյ յաւիտեանս ամէն, Աստուծոյն խաղաղութեան, խորտակչին զսատանայ ընդ ոտիւք մերովք վաղապէս. զի զխաղաղութիւնն իւր ձիրեաց մեզ 20 Քրիստոս յետ ի մեռելոց յարութեան իւրոյ։ Եւ Աստուծոյ տուն է եկեղեցի Քրիստոսի, զի եկեղեցւոյն Աստուծոյ՝ ելոյ ի Կորինթոս, անդէն թղթաւորէ քարոզն ճշմարտութեան. քանզի Քրիստոս խաչեցաւ վասն ամենեցուն մեր և ամենեքեան եմք Քրիստոսի, և ինքն ամենեցուն է Տէր. քանզի 25 Գնոց գնիցաք⁹, և ոչ եմք ինքեանց։ Պատմեաց իսկ Կորնթացւոց Պաւղոս զվկայութիւնն Աստուծոյ՝ զխաչն Քրիստոսի, և զայս միայն որոշեաց գիտել ի նոսա՝ զՅիսուս Քրիստոս, և զսա խաչեցեալ. և Տէր գիտէ փառաց զխաչեցեալն մարմնով՝ իբր Աստուած¹⁰. և Հիմն այդ ոչ ոք կարէ քան 30 զկացեալն զնել, որ է Յիսուս Քրիստոս¹¹, ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական¹². քանզի նովաւ մեք բազին Աստուծոյ կոչեցաք՝ հոգւով նորա¹³, գալոց ըստ ժամանակս՝ փառաւք իւրոյն Հաւր և լուսաւորչի զթա-

199r.

199v.

1) Մատթ. ԻԾ. 31. հմմտ. ԺԶ. 27. 2) Հռովմ. Ժ. 9. 3) Հմմտ. Հռովմ. ԺԴ. 8. 4) Մատթ. ԻԸ. 18. 5) Հմմտ. Հռովմ. ԺԴ. 9. 6) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Դ. 4—5. 7) Հմմտ. Փիլիպ. Դ. 3. 8) Հռովմ. ԺԶ. 16. 9) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Զ. 20. 10) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Բ. 2. 8. 11) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Դ. 11. 12) Հմմտ. Ա. Յովհ. Ե. 20. 13) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Դ. 17.

քրտինա խաւարի և յայտնչի զխորհուրդս սրտից¹, և զգովութիւն և զանգոսնունմն ըստ արժանաւորութեան իւրաքանչիւրում արդարապէս հատուցաւդի. զի Աստուած է դատաւոր արդար և հարուստ և երկարողի². քանզի մեզ
5 մի Տէր Յիսուս Քրիստոս³, որով ամենայն եղև, և առանց նորա եղև և ոչ մի⁴. Եւ Տէր է բոլորեցուն և ընդ մարմնոյ Աստուծոյն Բան, յորժամ կոչի և Յիսուս:

- Զինչ առ այսորիկ ասեն երկաքնականքն, որք ապրիլ երկաքանչիւրում բնութեանն Քրիստոսի և զյատուկան և
10 զյարմարականն աղանդեն. որք և շարքնթանալ զբնութիւնն ասեն մինչ ց'այս վայր, իբր ոչ եղևոյ մարմնոյ Բանին, և ոչ ելոյ Տեառն փառաց ըստ բնութեանն իսկեցելոյն վասն մեր իւրով մարմնովն: Քանզի նոր աւրէն է Քրիստոսի երանելին Պաւղոս, և աւրէն ունի Աստուծոյ զՔրիստոսին աւրէնն, և ոչ է ա'նաւրէն Աստուծոյ. եկեղեցի քարոզէ
200r. 15 Աստուծոյ զՔրիստոսի եկեղեցին. և ոչ ոք կարէ ասել Տէր զՅիսուս, եթե ոչ ի Հոգին Սուրբ⁵, Հոգւով Աստուծոյ և Հոգւով Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի. ինքն իսկ է իմաստութիւն և արդարութիւն՝ սրբութիւնն մեր, և ի բաց
20 փրկանաւորութիւն՝ իւրով արեամբ փրկանաւորեալ զնդ երկնաւս, իբր Աստուած և ընդ մարմնոյ: Վկայէ իսկ, զի ինքն է հոգեկան վէմ⁶՝ արբուցիչն զԻսրայէլ Քրիստոս. արդարացաք իսկ անուամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և Հոգւով Աստուծոյ մերոյ⁷. քանզի երկնային բայ
25 յայսմ տեղւոջ վկայի: Եւ յորժամ եղև ըստ մեզ, և վասն զի մնաց անյեղլի ըստ բնութեան իբր Աստուած և ընդունիչ զնորա պատկերն, այս է զՈգին Նորա, ունի և զՈրդին յինքեան և նովաւ զՀայրն: Վասն այսորիկ ասէ Վարդապետն եկեղեցւոյ. «Զի սէրն Քրիստոսի շա-
30 րունակէ զմեզ. եթե մին վասն ամենեցուն մեռաւ, արդեւք ամենեքեան մեռան, և ի վերայ ամենեցուն մեռաւ, զի կենդանիքն ոչ ևս ինքեան կէցեն, այդ ի վերայ ամենեցուն մեռուցելոյն և յարուցելոյ»⁸: Վասն որոյ և յառ Հռովմայեցիս թղթին ասէր. «Ո՞ր զմեզ որոշեաց ի սիրոյն
200v. 35 Քրիստոսի»⁹, և ըստ միջէքն «Քանզի վասն մեր աղքատացաւ՝ փարթամ ելով, զի մեք նորա աղքատութեամբն

¹) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Գ. 5.

²) Հմմտ. Սաղմ. Է. 12.

³) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ը. 6.

⁴) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3.

⁵) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԲ. 3.

⁶) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ժ. 4.

⁷) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Զ. 11.

⁸) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ե. 14—15.

⁹) Հռովմ. Ը. 35.

վարժամասցուք»¹. և մի ևս համարձակեալք իցեմք յինքեանս, այդ ի նա, իբր յԱստուած՝ յարուցիչն ըզմեռեալս, որ յայսքանից մահուանց փրկեաց զմեզ և փրկեսցէ. յոր յուսացաքն, և եթե տակաւին փրկեսցէ, որպէս եսացն Պաւղոս², բարեխաւսն իսկ և յաղագս Քրիստոսի, իբր 5 Աստուծոյ մաղթաւղի ի ձեռն նոցա՝ նորին Քրիստոսի, յայտ եթ՝ ասաւղի՝ «Լսաւղն ձեզ ինձ լսէ և արհամարհաւղն զձեզ զիս արհամարհէ»³. որպէս և առաքեալ վկայէ ասելով. «Եթէ փորձութիւն խնդրէք զյիսն խաւսողի Քրիստոսի»⁴: Սպասաւորք իսկ երն Քրիստոսի և պատմիչք նորա 10 յամենայնի՝ առաջակայս գործելով զինքեանս, իբր Աստուծոյ պաշտանեայք, ի համբերութեան յոլովի վասն Քրիստոսի, գերելով զամեն իմացմունս առ լսաւորութիւն Քրիստոսի: Պաւղոս իսկ, ասէ, առաքեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ մարդով, այլ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ և Աստուծով Հարամբ՝ 15 201r. յարուցաւ զնա ի մեռելոց»⁵: Իսկ յատուկ աստուածայնոյ բնութեանն՝ առաքեալս ընտրել և զոյգս ներգործել Աստուծոյ և Հաւր, և ոչ երկնի կարգաւորութեան առ ընդունել. այդ ոչ զՅիսուս Քրիստոս անունն և ոչ յառնելն ի մեռելոց, յորժամ արտաքոյ իմանայցի թափման չափոցն: 20 Ի՞բր արդեւք կար դու, ասեն ամպարչտաբար երկաբնականքն՝ ապրիլ երկաքանչիւրում բնութեանցն զյատուկսն. քանզի ոչ վայել է ծառայել զառաքեալսն, եթ՝ ոչ ըստ բնութեանն Աստուծոյ. ծառայեն իսկ Քրիստոսի. յայտ եթե մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ: 25 Իսկ եթե աւրինիւ մեռաւ ի ձեռն աւրինիւ, զի Աստուծով կէցէ, և Քրիստոսի խաչակցեաց առաքեալն⁶, և չարունակիլ* զմեզ ուսուցանէ ի սիրոյն Քրիստոսի⁷, վայելուչ գու ասէ զամենեւեան մի ևս յինքեանց կեալ, այդ վասն մեր մեռուցելուն և յարուցելուն Քրիստոսի: Ասէ 30 իսկ՝ «Քրիստոսի խաչակցեայց, զի Աստուծոյ կեցից»⁸. Աստուած յայտնապէս քարոզէ զխաչեցեալն վասն մեր իւրով 201v. մարմնով և զաղաղգապէս զնա քարոզաւղսն նոյովէ, և եթե հրեշտակ յերկնուստ համարձակեսցի զայս առնել⁹: Ի՞բր արդեւք զյատուկս բնութեանց ի բաց ապրեցուցանել 35

*) Լուսանցքում՝ «ստի(պիլ)»

1) Բ. Կորնթ. Ը. 9.

2) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ա. 10—11.

3) Զուկ. Ժ. 16.

4) Բ. Կորնթ. ԺԳ. 3.

5) Գաղ. Ա. 1.

6) Հմմտ. Գաղատ. Բ. 19—20.

7) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ե. 14.

8) Հմմտ. Գաղատ. Բ. 19—20.

9) Հմմտ. Գաղատ. Ա. 8—9.

- կարեն երկաքնականքն, յորժամ Աստուած քարոզի խա-
չեցեալ, և զվան մեր մեռուցելումն և յարուցելումն կեամբ,
իրր Աստուծոյ ելոյ ըստ բնութեան և մարմնովն. քանզի
մանկածու մեր ևզն աւրէնն, առ ի ճանաչել և հաւատալ
5 Քրիստոսի¹. և ծանեաք ածելով զնա, մանաւանդ իսկ ծա-
նուցաք ի ն(մ)անէ, և պարծիմք ոչ այդպէս, եթ' ոչ ի
խաչին Քրիստոսի²: Զի եթե ըստ յաւժարութեան զամե-
նայն ներգործաւորի Աստուծոյ յառաջագոյն սահմանեցաք
նախայտուակքս Քրիստոսի, առ ի գոլ զմեզ ի դովութիւն
10 փառացն Հաւր, իսկ յատուկ անուն Որդւոյն Աբրահամու
և Դաւթի Քրիստոսն Յիսուս, և նախ յուսացա Քրիստոսի.
«Յուսացաք իսկ, ասէ, Աստուծով կենդանեաւ և ճշմար-
տիւ, որ է Փրկիչ ամենայն մարդկան, մանաւանդ հաւա-
տացելոց»³: Քանզի յատուկ է այս աստուածային բնու-
202r. 15 թեան:
- Ի՛րր ոչ ամպարչտեն, որք զյատուկս բնութեանց բա-
ժանել կարծեցեալք զնախայաւիտենին Աստուծոյն Բանի
և զՈրդւոյ Կուսին յետ միաւորութեանն, որպէս ինքեանք
ասեն, իմաստնագոյն կարծելով խոհել և քան զնոյն Աս-
20 տուած՝ վկայիչն իւրում Որդւոյն: Քանզի՝ եթ' ըստ ներ-
գործութեան բնութեան հարստութեան իւրոյ Հայրն «յա-
րոյց զ' նՔրիստոսի մեռելոց և նստոյց զնա յաջմէ իւրմէ
յերկնայնս, գեր ի վերայ ամենայն պետութեան և իշխա-
նութեան և կարութեան և տերութեան և ամենի անուան
25 անուանելոյ, ոչ միայն ի յաւիտենիս յայսմ, այլ և ի հան-
դերձելումն. և զամենայնն հնազանդ արար ընդ ոտիւք
նորա, և զնա եղ զլուխ գեր զամենայն եկեղեցւոյ, որ է
մարմինն նորա, լրումն՝ զամենայն յամենայնի լնաւդ»⁴,
որո՞ւմ բնութեան յարմարեն երկաքնակքն զ' ի մեռելոց
30 յառնել և որո՞ւմ բնութեան զաթոռակիցն գոլ Հաւր, և
202v. զգեր ի վերոյ ամենայնց/համանգամայնց արարելոց, և
զամենայն հնազանդել նմա զՀայրն ընդ ոտիւք. ասասցեն,
եթե կարենս Արդ՝ եթ' ասեն Աստուծոյն, իբր մեռաւ և
յարեաւ ի մեռելոց և զըստ բնութեանցն յատուկ քարոզի.
35 իսկ եթե մարդոյն ասեն, իբր հանգիտապատիւ իւր կա-
ցուցանէ Հայրն զայսպիսին, ասաւդն և[թե]՝ «Զփառս իմ
այդում ոչ տաց»⁵: Ի՞նչ իսկ զվկայելուչ արժանաւորու-
թիւնն ըստ բնութեան Որդւոյ թողացուացէ և չնորհիցէ

¹) Հմմտ, Գաղատ. Գ. 24.   ²) Հմմտ Գաղատ. Զ. 14.   ³) Ա.
Տիմոթ, Գ. 10.   ⁴) եփես. Ա. 20—23.   ⁵) Եսայի Խթ. 8.

Հայրն մարդոյն բնութեան, արտաքսացուցեալ թերևս ու-
րեմն զբառ բնութեանն Որդի յԼուսնէ աթոռոյն և տերու-
թեանն: Այդ այսոքիկ ամպարշտացն մտածութիւնք: Մի ու-
րեմն բնութիւն Աստուծոյ Բանի մարմնացեալ, և յամենայ-
նում իսկ յաստուածաւայելուչս և ի մարդկայինս բանս 5
իսկ և ախտակրութիւնս զնոյն յաւգաւորելով ի զիտաւո-
րութիւն՝ զերկաբնականացն անմտութիւն յայտակա ամե-
նեցուն կացուցուք, ի ձեռն կարութեան աստուածային 203r.
զրոյ: Քանզի եալքն երբեմն առանց Քրիստոսի անաս-
տուածք եին յաշխարհի. իսկ եղեալք հուպ արեամբն Քրիս- 10
տոսի, ոչ ևս աւտարք ելով և պանդուխտք, այդ քաղաքա-
կիցք սրբոցն և ընտանիք Աստուծոյ¹: Աղաւթէ իսկ յա-
րաձգապէս առաքեալն՝ կարութեամբ հարստանալ զմեզ
հոգւով նորա և զ՝ ի ներքս մեր մարդն բնակել զՔրիստոս
ի սիրտս մեր՝ զաս ի նայն հաւատով²: Քանզի «Եզ Տէր, 15
մու հաւատ և մի մկրտութիւն»³: Ո՛չ երկու բնութիւնք
Տէրն և ոչ երկու դէմք, այդ եզ Տէր, քանզի վայր եկեալն
յերկնուստ Աստուածն Բան ինքն է և վերանցեալն մար-
մնանալով՝ գեր ի վերայ ամենայն երկնից, զի ընուցու զա-
մենայն: Քանզի լինել զմեզ հրամայէ քատակիչս Աստու- 20
ծոյ, իբր համբակս սիրելիս, և զնալ սիրով՝ նմանեալ զՔրիս-
տոս, զբարեբանեալն Աստուած, որպէս Քրիստոս սիրեաց
զմեզ և զինքն առտուեաց վասն մեր ընծայ և զոհաւորու-
թիւն Աստուծոյ՝ ի հոտ անուշութեան⁴:

Եւ եթե սոսկ մարդ մասնիչն զինքն վասն մեր, իբր 25
քատակէ Աստուծոյ՝ քատակիչն զնա. այդ և ոչ ոք ի 203v.
մարդկանէ առտալ զինքն կարէ և ընծայ և զոհաւորութիւն
լինել Աստուծոյ՝ ի հոտ անուշութեան, գեր ամենայն մարդ-
կութեան: Իսկ եթե մերկ Աստուած, իբր մեռանի, այդ
իւրով մարմնով կրեաց վասն մեր Եմմանուէղն, և մի բնու- 30
թիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ Քրիստոսն: Քանզի
«Ամեն, ասէ, գէջ և անմաքուր և աւելաստացու ոչ ունի
ժառանգութիւն յաբքայութեանն Քրիստոսի և Աստուծոյ»⁵:
Վասն այսորիկ ինդայ առաքեալն Քրիստոսի աւետարա-
նեցելոյ յազգս, եթե պատճառանաւք և եթե ճշմարտու- 35
թեամբ, և զայս գիտել պատահել նմա առ փրկութիւն ի
ձեռն յաջողութեան Հոգւոյն Յիսուսի Քրիստոսի, «Որ ի

¹) Հմմտ. Եփես. Բ. 11—19.

²) Հմմտ. Եփես. Գ. 17.

³) Եփես. Գ. 5.

⁴) Հմմտ. Եփես. Ե. 1—2.

⁵) Եփես. Ե. 5.

204r.

կերպի Աստուծոյ ելով, ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց՝ կերպ ծառայի առեալ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ և ձեռով դտեալ իբր մարդ. նուաստացոյց(ց) զինքն՝ եղեալ հաւան 5 Հաւր մինչ մահու, մահու իսկ իսպի Սակս որոյ և Աստուած զնա գերաբարձրեաց և չնորհեաց նմա անուն, զգեր ամեն անուն. զի և անուամբ Քրիստոսի Յիսուսի ամենայն ծունր կորացի՝ երկնայնոց, երկրայինց և սանդարամետականաց*, և ամեն լեզու արտաքս խոստովանեաց Քրիստոսի»¹: Քանզի ինքն էր Էսայեաւ ասաւդն նախ իւրոյ մարմնաւորութեանն. «Կեամ ես, ասէ Տէր, զի ինձ կորացի ամեն ծունր և ամենայն լեզու խոստովանեցի Աստուծոյ ասելով. արդարութիւնք և փառք առ նա եկեցեցն»²:

204v.

- 15 Իսկ եթ՝ երկու բնութիւնք Քրիստոսի և իւրաքանչիւր ապրի իւր յատկութիւնն, յատուկ Աստուծոյ երեւի քարոզին յազգս և Սուրբ Հոգին և ի կերպին Աստուծոյ գոլ, և զանձնն և զանմարմինն, այլ սա ինքն հանգէտ ելով ըստ ամենայնի Աստուծոյ և Հաւր, թափեաց զինք՝ 20 տնաւորինաբար եղեալ մարդ, ի ձեռ և ի բարդութեան անդամոց մարդկայնոց՝ զին ունելով ըստ բնութեան, իբր Աստուած անթափելի. Եւ յորժամ եղև մարմին և նուաստացոյց զինքն, մինչ մահու եղեալ հաւանական Հաւր, քանզի ոչ մարդ ելով Քրիստոս՝ յափշտակեաց զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ Աստուած ասելով ըստ բնութեան և հանգէտ ծնաւդին Հաւր, թափեաց զինքն և եղև մարմին Բանն, մնալով որպէս էրն, և նուաստացոյց զինքն, եղեալ հաւանական Հաւր մինչ մահու: Եւ վասն զի զինքն թափեալ և նուաստացուցեալ ասի, ոչ ուրուք յայս բռնադատուղի զնա՝ իբր ի 30 ծառայականս եղեալ չափս տնաւորինաբար, սակս այսորիկ ասէ՝ «Աստուած գերբարձրեաց», և ըստ միողջքն՝ Նման իսկ այս յաւետարանս ասացելում ի նոյն ինքն ի Տեառնէն. ասէ իսկ առ ըստ բնութեան իւրն Հայր. «Ես գլեզ փառաւորեցի ի վերայ երկրի, զգործն կատարեալ, զոր ետուր 35 ինձ՝ զի արարից. և այժմ՝ փառաւորեան զիս, դու Հայր, առ քեզ ինքեան փառաւքն, զոր ունեի՝ նախ քան զաշխարհ գոլ առ քեզ»³:

*) Լուսանցբում՝ «վա(յրա)սա(նդա)ւամ(ետից)».

¹) Փիլիպ. Բ. 6—11.

²) Եսայի ԽԾ. 23—24.

³) Յովհ.

Արդ՝ վասն զի մարմին հաստատեցաւ նմա հաճութեամբ Հաւր, և եկն առնել զկամա Հաւրն և զդործն կատարեաց, եղևալ հաւանական իւրումն Հաւր մինչ մահու, և փառաւորեաց ի վերայ երկրի երևեալ զիւրն Հայր, սակս այսորիկ և Հայր զնա փառաւորեաց, զոր ունէր փառաւորն 5 նախ հիմնանալոյ աշխարհիս, ելով ի կերպի և ի հանգիտութեան Հաւրն, և գերբարձրեաց զնա՝ փառաւորեալ զիւրն Որդի և ընդ մարմնոյ, և յայտնեաց զնորա անուն մարդկան և ի Յորդանան և ի լերինն՝ զՈրդին. յայտոէ(?) թե սակս որոյ և ասէր Հայրն առ իւրն Որդի. «Եւ փա- 10 ռաւորեցի, և դարձեալ փառաւորեցից»¹. այս է՝ երևեցուցից, կամ եթե բացածածկեցից, եթ՝ Աստուած զոս և ընդ մարմնոյ Քանզի և Որդին այսպէս փառաւորեաց զիւրն Հայր, քարոզեալ և երևեցուցեալ զնորա անուն մարդկան՝ հաւատացելոցն ի նա Քանզի որպէս Հայրն եասաց. «Եւ 15 փառաւորեցի և դարձեալ փառաւորեցից», այսպէս և Որդին ասէր յաղագս աշակերտացն՝ «Եւ ծանուցի նոցա զանուն քո և ծանուցից»². քանզի ում կամի Որդին բացա- 20 յայտէ զիւրն Հայր, ըստ որում և Հայրն զՈրդին:

Իսկ եթե զկամաւոր զթափումն և զնուաստութիւնն 20 և զբարձրութիւնն մարդոյ բնութեան յատուկ գոլ ասեն երկաբնականքն, իբր սա ի կերպի Աստուծոյ գոյր, յորմէ բարձրութենէ թափեաց զինքն աստուածավայելուչ փառաւորն յամենեցունց պատուեալն: Իբր իսկ առնուլ ասի ծառայի կերպ, եթ՝ այս գոյր, և իբր ի նմանութեան մարդ- 25 կան եղև և ի ձևում իբր զմարդ, այսպիսի գոլով բնութեամբ մարդ, ըստ երկաբնականացն բանի: Յափշտակեաց իսկ մանաւանդ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ. քանզի եթե նուաստացոյց զինքն, իբր իսկ յատուկ իւրոյ բնութեանն ապրին այսքանուոյ գերբարձրացելոյ, որում շնորհեաց Աս- 30 տուած զմիայնումն վայելչականս Աստուծոյն Բանի և Որդւոյ Հաւրն Մէնածնի. զի եթե այսպէս պարտ հաւատալ, մանաւանդ իսկ ամպարչտել զիւրն Որդի ուրեմն պակասեցոյց Հայրն յաստուածավայելչից արժանաւորութեանց և անուանէ, զնորայն փառս ետ միւսում, շնորհելով նմա 35 անուն՝ զգեր ամեն անուն և զերկրպագութիւնն:

Յայսքանս այսուհետ) և հայհոյութիւնս զառածանին որք երկուս բնութիւնս ասեն զմին Քրիստոս. իսկ մեք, որպէս ուսաք, մի խոհմք Աստուծոյն Բանի բնութիւն

1) Յովհ. ԹԲ. 28.

2) Յովհ. ԹԷ. 26.

մարմնացեալն զմին Տէր Յիսուս Քրիստոս. քանզի «Հայր առաքեաց զիւրն Որդի յաշխարհ, ոչ զի դատիցի զաշխա(ր)հ, այլ զի ապրեսցի աշխահ նովա»¹. քանզի առաքեցեալն յաշխահ արտաքոյ աշխահի ամենայնիւ պա-
 5 տահեաց գո՛ւ՝ նախ հիմնարկութեան աշխահի, և փառս ու-
 նէր առ Հաւր զատուածաւայելուէն. իսկ եղև և ի կնոջէ և ընդ աւրինիւ² աւրինադիրն, իբր Աստուած, զի ըստ ա-
 մենայնի եղբարց նման իցէ³, թանց մեղաց, ի կերպի Աստուծոյ եալն և գծաւորութիւն ենթակացութեանն Հաւր⁴
 10 և Մէնածին Աստուած վկայեալ և յորժամ եղև մարմին Բանն, ըստ աստուածայինս գրութիւնս:

206v.

Արդ՝ վասն զի բնութիւն ասացաւ կամ եթե գոյացութիւն մի ամենայնի համանգամայն մարդկութեանն, որպէս մալին և մալեցաւն՝ բնութեան մարդկայնոյ, այս է
 15 սեռի մարդկան, հնազանդեցաւ ամեն սեռ գազանաց և թռչնոց և սողնոց և ծովայնոց⁵: Ասի իսկ և ըստ միում մարդ բնութիւն դարձեալ մարդոյ, կամ եթե գոյացութիւն հասարակական մարդոյ, զի կատարեալ յանձնէ բա-
 նականէ և ի մարմնոյ աւարտեցաւ ամենայն մարդ՝ չի-
 20 նեալ յԱստուծոյ, ի հոմանունութենէ ըստ բնութեան բուրրին և իւրաքանչիւրոյ մարդոյ բնութեանն: Յանկարծակի յափշտակել թուին երկաբնականքն զպարզագոյնս՝ երկուս բնութիւնս ասաւդքն զմին Տէր և Աստուած զՅիսուս Քրիստոս:

207r.

Այլ վասն զի ոչ ունէր ենթակացութիւն կամ շար-
 25 ժութիւն իմն մարմին Աստուծոյն Բանի, որ կամաւորապէս ի մարդասիրութենէ զինքն թափեալ և հաւառաւորաւ-
 զին նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ՝ ոչ իսկ մարդ բացակատարեցաւ հասարակական ըստ ինքեան առան-
 30 ձինն և ըստ մասին, որպէս ըստ միում մեր մարդ կենդանի բացակատարի բանական յանձնէ և ի մարմնոյ: Այլ Աստուածն Բան մարմին եղև, կամ եթե մարդ ճշմարտապէս, տնաւրինաբար, մնալովն Աստուած անյեղլի ըստ բնութեան. սակա այսորիկ և ոչ բնութիւն մարդոյ
 35 հասարակականի և ոչ գոյացութիւն ասացաւ ներանձնաւորն և անկիրարկեալ մարմինն Նմանութեղի, այլ մարմին Աստուծոյն Բանի ասացաւ. զի ոչ ենթակացեաց ըստ ինքեան, որպէս նախասացաւ, և ոչ եղև բնութեամբ մարդ,

¹ Յովհ Գ. 17.² Հմմտ. Գաղտո. Գ. 4.³ Հմմտ.

Եբր. Բ. 17.

⁴ Հմմտ. Եբր. Ա. 3.⁵ Հմմտ. Ծննդ. Ա. 28.

որպէս ամենայն մարդիկ հասարակականք արուեստագործիւք յԱստուծոյ, և յայնժամ յարակցեաց ունակապէս Աստուծոյն Բանի: Քանզի հասարակականէ մարդկութենէ, կամ եթ' ի բնութենէ և գոյացութենէ մարդկան՝ մարմնացաւ անյեղապէս և անխառնաբար Աստուծոյն Բան, և եղև մարդ տնաւրինաբար. սակս որոյ և նոյնաբանութիւն հոմասէր և հոմագոյ մարդկան և եղբայր ասի ըստ մարմնոյ, որպէս ելով ինքն հոմագոյ Հաւր և մշտնջենաւորակից ըստ բնութեան, իբր Աստուած ելով ի վերայ ամենեցուն և բաբաբանեալ յաւիտեանս¹:

207v.

10

Քանզի այս մեզ ամենայն ուրեք զեկուցանի ի ձեռն առաջածութեան ըստ մարմնոյն, որ նշանակէ զտնաւրէնութեանն նորա Բան՝ ըստ բնութեան գոյոյ Աստուած. ոչ իսկ բնութիւն և ոչ գոյացութիւն հասարակական ուրումն մարդոյ և միոյ ըստ մեզ ասի պատուական նորա մարմինն, որպէս նախասացաւ: Զի և ոչ ենթակացեաց զըստ ինքեան կացին, և յետ այսորիկ յարակցեաց ունակապէս Աստուծոյն Բանի: Քանզի զայս իսհելով նեստորիոս և երկաբնականքն՝ երկուս բնութիւնս անուանեն զմի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, իբր աստուածայնոյ բնութեանն յարակցելոյ կատարեցելում բնութեանն մարդոյ, որպէս ինքեանք ասեն: Իսկ մեք հետեանալով դիտաւորութեան աստուածայնոյ գրութեանն և սրբոցն վարդապետաց և կեղեցելոյ, նզովեմք զասաւղան երկուս բնութիւնս կամ երկուս գոյացութիւնս Քրիստոսի: Քանզի ոչ բնութիւն Քրիստոսի ասի ըստ տնաւրէնութեան անճառապէս միաւորեալ նմա մարմին իւր ի սրբոյն Կուսէ սակս մերոյն փրկութեան, այդ պատուական մարմին Աստուծոյն Բանի ասի և հաւատանայ և է ըստ ճշմարտութեան. քանզի յատուկ իւր եղև մարդկայինն տնաւրինաբար, առանց մեղաց: Իսկ բնութիւն երկրորդ Աստուծոյն Բանի կամ գոյացութիւն նորա ոչ կարի կոչիլ կենարար ինքեան Տեառնն մարմին: Քանզի ախտակրեալ գրեցաւ իւրով մարմնովն խաչեցեալ Տէրն փառաց, և ոչ ոք կարէ ասել, եթ' ախտակրեաց իւրով բնութեամբն կամ գոյացութեամբ Տէրն փառաց: Իսկ եթ' բնութիւն միւս իւր եարար Աստուծոյն Բան, կամ եթե զմարդ կատարեալ շարայարեաց ինքեան և երկուս բնութիւնք է Քրիստոս, որպէս երկաբնականաց

208r.

208v.

- Թուի, գտանին ասելով ընդեանք յիւրն բնութիւն զնա ախտակրեալ, որ է ասել ամպարիշտ, և ախտակրելի ընդեանք զաստուածային բնութիւնն գտանին ասաւդք: Քանզի բնութիւն Քրիստոսի միայն աստուածութիւնն
- 5 կաւ.* և թե մարմնացաւ անյեղապէս սակս մերոյն փերկութեան, զի և երեսացի ի մարմնի և կրեսցէ մարմնով, ըստ աստուածայինս գրութիւնս: Քանզի ոչ հասարակական մարդ ի մարմնի ասի երեսալ, կամ կրեալ մարմնով. քանզի բոլորն, կենդանին, բանաւոր մարդն մարմին ասի՝
- 10 յաստուածայնում գրութեան. և իբր ածելով ըստ բնութեանն Քրիստոս՝ մարմնով կրեալ ասացաւ Քանզի էր ինքն անախտակիր ահա իբր Աստուած ըստ բնութեանն, իսկ ախտակրելի տնաւրինաբար. ըստ որում եղև մարմին Բանն և մնաց Աստուած:
- 15 Քանզի երանելիք հարքն մեր զմին Տէր Յիսուս Քրիստոս Աստուած խոստովանեցին ճշմարիտ և կենդանութիւն յաւիտենական¹, և միում մ'արմնացելում անյեղապէս Աստուծոյն Բանի և եղելոյ ըստ ճշմարտութեան մարդոյ, հանդերձ մնալով որ էրն, առբաշխեն յամենայն
- 20 ժամ զաստուածայինս և զմարդկայինս. ոչ ուրեք բաժանելով զնա յերկուս բնութիւնս և ոչ զյատուկս և զվայելչականս երկաքանչիւրում բնութեանն առբաշխեն յետ ըստ ենթակացութեանն անճառ միաւորութեանն Եմմանուէղի: Քանզի որպէս խոհեցաւդի Աստուծոյ առաւ ի կողմն Ադամայ և եղև կինն, այսպէս և երկրորդ Ադամ, այս է Քրիստոս³, յանապականէ և յանաղաէ մարմնոյն Կուսի մարդ եղև՝ մնալով Աստուած: Քանզի սաղմնառեցաւ ի կուսական արգանդին անճառաբար և անպարիմացապէս, որպէս միայն գիտէ ինքն, և մարմնանայր ի նէմա, Աս-
- 30 տուած ելով Բան, և հաւատացուցանէր զկամաւոր ի թափմանն և տնաւրէնութեանն, եթե մարդ եղև՝ մնալով Աստուած: Իննամսեայ ամանակաւ սաղմնազգեցութեանն
- 209v. ծնանիւր ի սրբոյն Կուսէ, և զկուսութիւնն ոչ ապականեաց, զի Աստուած էր՝ անապականելի մարմնով ծնիցեալ. որ և
- 35 զրացն փակեցելոյ ի ներքս եկեալ և ճամեալ իբր ի յատակի ի վերայ ծովու, իբր Աստուած, և երեսցաւ զ' ի վերայց երկրիս, եթե եղև մարդ ըստ ճշմարտութեան:
- «Խանձարրապատիւր և ի մտուր կողմանիւր, զի մարդ

*) Կամ (?).

1) Հմմտ. Ա. Յովհ. Ե. 20.

2) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԹԵ, 45, 47.

և զանիւր. երկրպագիւր իսկ ի հովուացն և ի մոգաց, և փա-
ռաբանիւր յերկնայինց զաւրութեանց հրեշտակացն, զի
Աստուած էր»:

«Մկրտիւր ի Յովաննէ, զի մարդ եղև. սրբէր իսկ
զջուրս և ճանաչիւր ի Յովաննէ, զի Աստուած էր»:

5

«Աւծանիւր զառ ի նայն վայրեկութեամբ Հոգւոյն
Սրբոյ, զի մարդ եղև. իսկ վկայիւր յԱստուծոյն և ի Հաւրէ,
զի Աստուած էր, հոմագոյ Աստուծոյ և Հաւր»:

«Փորձիւր ի բանասարկուէն, զի մարդ եղև. իսկ յաղ-
թէր գնա և սպասաւորիւր ի սրբոցն հրեշտակաց, զի Աս-
տուած էր»:

«Ճեմէր առ ծովուն Գաղիղէայ՝ մարդ եղեալ. իսկ
ընտրէր զձկնորսն, հետեացեալս ինքեան, և ետարար զնո-
սա որսորդս մարդկան, քանզի Աստուած էր»:

210r.

«Նստի ի լերինն, մարդ եղեալ. իսկ երանէ և աւրի-
նագրէ զլցաւզս զառ ի նմանէ տուեալն աւրէն, քանզի
Աստուած էր»:

«Պատասխանէր բորոտին լեզուով մարդկայնով՝ մարդ
եղեալ. իսկ բացերեակի կամելով միայն բժշկէ զսա՝
մաքրեալ զբորոտութիւնն, քանզի Աստուած էր»:

20

«Խոստանայր հարիւրապետին հետեանալ նմա իբր
մարդ և բժշկել նորա զմանուկն. իսկ բժշկէ սա և ի հե-
ռուստ, և բայիւ մարդկայնով զկենդանութիւն նմա չնոր-
հեաց, քանզի Աստուած էր»:

«Յարեալ մերձեցաւ զըքանչին Պետրոսի ձեռամբ
մարդկայնով՝ մարդ եղեալ. և բուժեաց զնէ, քանզի Աս-
տուած էր»:

«Առաջաբերեն նմա՝ մարդոյ եղևոյ, զամենայն չարա-
պէս ունաղս, այդ բժշկէ զնոսա ամենեսեան, քանզի
Աստուած էր»:

30

«Առաջի գայ գրաւորականն հետեանալ խոստացեալ՝
իբր մարդոյ, այդ ճանաչէր զծածկոյթս նորա սրտին, քանզի
Աստուած էր»:

210v.

«Ննջէր ի նաւին Որդին Դաւթի, այդ նախատէր զա-
չակերտան ասաւզս՝ կորնչիւք¹, իբր դոյզնահաւատս, և
վերասաստէր ծովուն և հողմոցն, տիրելով հարստութեան
ծովու և զտղութիւն կոհակաց նորա հանդարտեցուցանե-
լով², և արտաքս ածելով հողմս ի գանձուց իւրոց³, և

1) Մարկ Գ. 38., Մատթ. Ը. 25., Դուկ. Ը. 24. 2) Հմմտ.
Սաղմ. 2Ը. 10. 3) Հմմտ. Սաղմ. 21Գ. 7.

հաւաքելով զնոսա ի գողի¹, քանզի Աստուած էր և մարմնովն»:

«Հարցանէր զգիւացն անուն Որդին Դաւթի, այդ ճանաչիւր և ի դիւացն Աստուծոյ Որդի և արտաքս հանէր
5 զայսոսիկ, քանզի Աստուած էր»:

«Առաջաբերեն Որդւոյն Դաւթի զանդամալոյծն՝ իբր մարդոյ, այդ թողու նմա զմեղս՝ ի բաց բարձիջն անաւրէնութեան և մեղաց, մեղացս մերոց քաւելին, և հրամանաբար մարդկային լեզուաւ յարուցանէ զսա, քանզի Աս-
10 տուած էր»:

«Գնայր ընդ իշխանին, զի յարուացէ զնորա մանուկն՝
ի Դաւթայն ըստ մարմնոյ, որպէս մարդ. այդ յարուան
211բ. քղանցի իւրոյ բժշկեաց զաբիւնահոսեալն և յարոյց մերձաւորութեամբ ձեռին մարդկայնոյ իշխանին զդուստր, զի
15 Աստուած էր»:

«Առաջաբերեցին զիւսթեոեալ և խուլ տեսանելուով Որդւոյ Կուսին, այդ բժշկեաց զնա, զի Աստուած էր»:

«Գթայ յամբոխսն իբր մարդ, այդ առաքեալս ընտրէ երկոտասանս, և ձիրէ նոցա չնորհս բժշկութեանց և առաքէ
20 առ գիւտ կորուսելոցն ոչխարաց տան Խարայեղի, և նախասե զհանդերձեալսն գիտակն զամենայն նախ լինելութեան նոցա, քանզի Աստուած էր»:

«Հրամայելով սիրել զնա ի բոլոր սրտէ և անձնէ, գեր զնայր և զմայր և զամենայն ազգակցութիւն՝ և կեալն
25 ոչ քակել զաւրէնն, այդ ընուլ»:

«Առաքէ հարցանելով Յոհաննէս առ մտահաճութիւն իւրոց աշակերտացն, քանզի ինքն ճանաչէր զնա՝ տակաւին ելով յորովայնի, և հարցանի իբր մարդ, և զմարգարէն առածէ վկայ իւրոցն զործոց՝ երանեալ ասելով զոչն
211ւ. 30 զայթազղեալ ի նա², քանզի Աստուած էր»:

«Ասէր ունաւդին չոր զձեռնն՝ այս(?) ի մէջս², և հարցանէր զհրեայս բերանով մարդկայնով և լեզուով, և ձգել զգաւսն ձեռն հրամայէր մարդոյ լեզուով մարդկայնով, և արտաքս ձգեաց հաւանեալ արագապէս, քանզի Աստուած
35 էր հրամանատուն»:

«Եւ գիտէր զմտածութիւնս փարիսացւոց, զի Աստուծոյ այս յատուկ»:

«Հեռանայ յետ մահուանն Մկրտչին իբր մարդ, այդ բժշկէ բազմութիւն չարապէս ունաւդացն՝ բուծիչն զման-

¹) Հմմտ. Առակ. Լ. 4.

²) Հմմտ. Մատթ. ԺԱ. 6.

րեալս սրտիւ և կապիչն զբեկմունս նոցա, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանէր՝ քանիս ունիք հացս¹, իբր մարդ, և բարեբանեալ երեկ ձեռովք մարդկայնովք, այդ փորձէր զՓիլիպպոս տնաւրինաբար, զի նէրա վկայ եղիցի սքանչն. 5 քանզի գիտէր ինքն, զինչ հանդերձեալն պատասխանել և զինչ հանդերձեալ առնելն. և երոյժ զբալուստ ամբոխն զայն, և մնացուցին, և զնոյն նշան երկրորդեաց, քանզի Աստուած էր և մարմնով՝ տուիչն ամենայն մարմնոյ»:

«Աղաւթէր ի լերինն և ոտիւք մարդկայնուով ձեմէր 10 212r. ի վերայ ջրոց. ի ձեռն աղաւթին և ոտիցն և ձեմելոյն եցոյց, եթե մարդ եղև. այդ ինքն ցուցանիւր Աստուած՝ ձեմեալն իբր ի յատակի ի վերայ ծովու, եղիչն նմա սահման և փակ»:

«Լեզուով մարդկայնուով հրամայէր Պետրոսի գալ առ նա գնացիւ ի ջուրսն, այդ ապրեցուցանէ զսա ընկղմեալ, 15 քանզի Աստուած էր»:

«Առաքեալ զինքն ասէր քանանուհւոյն առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայելի³, իբր մարդ լսաւոն եղեալ իւրումն Հաւրն մինչ մահու⁴. այդ բայիւ մարդկայնուով հրամայէր, և բուժեցաւ նէրա դուստրն, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանէ զաշակերտան՝ զո՞ զնա ասեն ամբոխն⁵, իբր մարդ, իսկ գիտէր զինչ հանդերձեալ եինր պատասխանել ինքեանք յաղագս ի նայն հաւատոյ, զի հաստատիցէ զյորանելոյ Պետրոսէ ասացեալն, քանզի Աստուած էր»:

«Վերերթայ ընդ աշակերտան ի լեռոնն՝ ոտիւք մարդ- 25 212v. կայնուովք ուղիորելով, այդ վկայիւր յԱստուծոյ և ի Հաւրէ, զի Որդի էր սիրելի և նոյնագոյ Հաւր, քանզի Աստուած էր»:

«Դարձեալ գայ առ ամբոխն իբր մարդ և բայիւ հրամայէ, և արտաքս ել ոգին անիստ և խուլ ի լուսնածեօէն, 30 քանզի Աստուած էր»:

«Հարկս հատոյց իբր մարդ, այդ աղատ զինք բացալ-յայտեաց՝ ի ձկանէ զայս հրամայէր տալ, քանզի Աստուած էր»:

«Ասէր Պետրոս թողեալ զամենայն և հետեալ Որ- 35 դոյ մարդոյ մետասանիւքն⁶, և հարցանէր՝ զինչ վասն այ-

1) Հմմտ. Մարկ. 2. 38. 2) Հմմտ. Յովք. 14. 10. 3) Հմմտ. Մատթ. ԺԵ. 24. 4) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 8. 5) Հմմտ. Մատթ. ԺԶ. 13., Մարկ. Ը. 27., Դուկ. Թ. 18. 6) Մատթ. ԺԹ. 27. 28. Մարկ. Ժ. 28.

սորիկ ձիրէ նոցա. իսկ Որդի Մարդոյ խոստացաւ նոցա
զնախակսն և զգերաւիառսն ձիրել ի հանդերձելում յաւի-
տենին, քանզի Աստուած էր»:

213r. «Հպեցաւ ձեռամբ մարդկայնուով առ չեղջ Որդւոյ
5 այրւոյն ի քաղաքի կոչեցելում Նային, և հրամայէ երի-
տասարդին մարդկայնուով ձայնիւ և լեզուով, և յարոյց
զմեռուցեալն մէնածին զորդի այրւոյն և հատոյց զնա
մաւր իւրում, քանզի Աստուած էր»:

10 «Համբուրէր զոտս Որդւոյն Դաւթի մեղաւորն կին
ի ճաշումն և թանայր զնոսա արտասուաքն, և մազովք
նէրա մաքրէր. այլ թողոյր նեմա զմեղս՝ միայն ունելով
զայսորիկ իշխանութիւն, քանզի Աստուած էր»:

15 «Հարցանէր զաւրինականսն և զփարիսացիսն՝ ընդ
նոսա ճաշելով, սակս կամել բուժել զջրգողեալն՝ Տէր, իբր
մարդ, այլ գիտէր զնոցա մտածութիւնս. և բուռն հարեալ
բուժեաց զնա, քանզի Աստուած էր»:

20 «Պատահեցին Տեառն սաան բորոտք՝ զնացելոյ իւր
դարձեալ ոտիւք մարդկայնուովք յոմն զեաւդ, այլ հրամա-
յէր զսոսա երթալ առ քահանայսն, և յերթալն զսա մաք-
րեաց զնոսա, քանզի Աստուած էր. որում և զփառն ետ
մին ի տասանց ստորադարձեալ, այլածին ելով Սամարա-
ցին. Ոչ գտան իսկ՝ ասէ, ստորադարձեալք սալ փառս
Աստուծոյ, եթ՝ ոչ այլածինս այս¹. իսկ Յիսուսի երկրպա-
ղեաց, քանզի Աստուած էր»:

25 «Եղև մարմին Բանն և տեսաւ ի մարդկանէ՝ երեակ
213r. և զեալ մարդ. այլ տաղաւարեաց ի մեզ՝ ոչ իբր բագին ի
բագինս, այլ իբր Աստուած ի բագինս, քանզի ունէր և
մարդ և զեալ զփառս Միածնին, իբր նոյնագոյ զոլով Աստու-
ծոյ և Հաւր. քանզի ի լրութենէ նորա մեք ամենեքեան
30 եառաք²»:

«Ետես զՅիսուս ի Յովաննէս, և զսա յոյցանէր իւրոյ
աշակերտացն՝ մարդ եալ տեսանելի. այլ վկայէր զնա զոլ
զպառն Աստուծոյ, զբարձաւորն զմեղս և զանաւրէնութիւնս
աշխարհի, քանզի Աստուած էր»:

35 «Հարցանէր զՅիսուս, մարդ տեսանելով զնա, Նաթա-
նայէլ՝ զուստին զնա գիտէ. այլ խոստովանեաց զնա յետոյ
և վարդապետ և աքքայ Իսրայելի և Որդի Աստուծոյ. առ
որ ասէր Տէր՝ զմեծագոյնն ուսուցանելով զնա, եթ՝ և

¹) Հմմտ. Դուկ. Ժ. 18.

²) Հմմտ. Յովհ. Ա. 14. 16.

հրեշտակաց տիրէ Որդին Մարդոյ և ի նոցանէ սպասաւորի,
մարդ եղեալ՝ մնացեալ Աստուած ¹»:

«Ոչ ուրեք եկն ժամ իմ ², ասէր իւրումն մաւր, իբր
մարդ. այդ զջուրն ի գինի փոխարկեաց՝ Աստուած ելով
Բան. քանզի արուեստագործէր ընդ մարմնոյ՝ որ զանձրեն 5
ի գինի և ի ձէթ և ի մնացեալս պտղոյն փոխագործելով
իւրով կարութեամբն»:

«Ասէր առ Նիկողեմոս՝ իբր ոչ ոք վերանցեաց յերկին,
եթ՝ ոչ յերկնուստ՝ վայրայցեալն Որդին Մարդոյ ³. քանզի 214r.
ի սկըսքանն ելով Բանն առ Աստուած և Աստուած ելով ¹⁰
Բանն՝ մարմին եղև ⁴ ի մարդկան գոյացութենէ, և եղ է և
նոյն և յերկնուստ իբր ի Հաւրէ. և ի մէնջ իբր մարդ եղեալ՝
մնալովն Աստուած»:

«Նախասելով եթե՝ բարձրանալ պարտ զՈրդին մար-
դոյ, որպէս աւճն բարձրացաւ ի Մովսէսէ յանապատին ⁵, ¹⁵
Որդի զինքն վերաբարոզէ Աստուծոյ Մէնածին, տուեալ
սակս բազմութեան սիրոյն Աստուծոյ զառ ի մեղն վառն
մեր, և խոստանայ ոչ դատապարտիլ զ՝ ի նայն հաւատա-
ցեալ, այդ ունել կենդանութիւն յաւիտենական ⁶, քանզի
Աստուած էր»:

20

«Վկայէ Տեառն Յովաննէս, եթե յերկնուստ եկն ⁷,
և (և) թեպէտ մարմնով զնա ետես և գիտելով զնա հոմա-
մադոյ եալ ծնչին Կուսի, այլ գիտէր ճշգրտապէս մարմին
եղեալ զԲանն և մնացեալ Աստուած և Հաւր հոմագոյ, և
յերկրի երևեալ և ընդ մարդկան վերադարձեալ ⁸: Վաստա- 25
կեաց յուղեղնացութենէն և նստաւ ի վերայ աղբերն և ծա-
րաւեաց, զի հաւատասցուք, եթ՝ ըստ ճշմարտութեան եղև
մարդ, այդ ունէր իշխանութիւն հայցաւորն տալ իբր Աս- 214v.
տուած զջուրն կենդանի՝ աղբերացեալն ի կենդանութիւն
յաւիտենական, և զծածուկս սրտին յայտնել ⁹, որ միայ- 30
նուս վայել է Աստուծոյ: Երկրպագել ասէ ընդ հրեայսն՝
իբր ազգակից նոցա ըստ մարմնոյ Քրիստոս, զի հաւա-
տասցուք՝ եթե մարդ եղև տնաւորինաբար, այդ է Աստուած
բարեբանեալ յաւիտենան ¹⁰, և «Յանուն Յիսուսի Քրիս-
տոսի ամեն ծունր կորսացի՝ երկնայնեացն և երկրայնեաց ¹¹
և սանդարամետականաց, և ամենայն լեզու արտաքս խոս-

¹) Հմմտ. Յովհ. Ա. 48—51.

²) Հմմտ. Յովհ. Բ. 4.

³) Հմմտ.

Յովհ. Գ. 13.

⁴) Յովհ. Ա. 1. 14.

⁵) Հմմտ. Յովհ. Գ. 14.

⁶) Հմմտ. Յովհ. Գ. 15—16.

⁷) Հմմտ. Յովհ. Գ. 32.

⁸) Հմմտ.

Բարուք Գ. 38.

⁹) Հմմտ. Յովհ. Գ. 14, 19, 29.

¹⁰) Հմմտ.

Հռովմ. Թ. 5.

տովանեսցէ նմա՝ Աստուծոյ ելում ճշմարտիւ և կենդանութեանց յաւիտենականի ¹⁾»:

«Հարցանէ գլերեսուն և ութ ամսն զանդամալոյծն Տէր՝ եթե կամի բժշկիլ, իբր մարդ, դարձեալ լեզուով ⁵ մարդկայնութ. այդ բուժեաց զնա իբր Աստուած և հրամայէ գնալ զնա՝ բարձիլ զպատգարակն, և թելադրէր բուժելումն մի ևս մեղանչել, զի մի յոռեգոյնսն զառածեսցի ²⁾, քանզի Աստուած էր վերուղղիչն զչարապէս վնասեալսն և բժշկիչ զբեկումնն նոցա»:

10 «Զարմանային հրեայքն՝ իբր գիր գիտէ, ոչ ուսեալ ³⁾,
215r. ի կուսէ ծնիցեալն՝ եղեալ մարդ. այդ ցուցանէր, եթ՝ Աստուած էր, ի հայրենի վարդապետութենէն և ի նախասելոյն՝ զոր մտածէին զնմանէ հրեայքն և հանդերձեալ եին կատարել»:

15 «Ասաղի Տեառն՝ եթ՝ «ի վերուստ եմ», ⁴⁾ հարցանէին հրեայքն, տեսանելով զնա մարդ, և ասէին՝ «Դու ով ես» ⁵⁾. այդ ցուցանէ զինքն Աստուած՝ բազումն ասել և դատել հանդերձեալ յաղաղս ազգի մարդկան, քանզի Աստուած դատաւոր է Յիսուս»:

20 «Ասեին հրեայքն տո Տէրն՝ եթ՝ ոչ ունէր յիսուս ամս ⁶⁾, մարդ տեսանելով. այդ վկայէր ինքեան Տէրն զնախայաւեստեանն ի Հաւրէ ծնելութիւն՝ իբր Աստուած, և ասէր. «Նախ քան զԱբրահամ լինել ևս եմ ⁷⁾»:

«Թաքնոյր իբր զմարդ զքարաբրկիւն զնա ձեռնարկաւզս, ²⁵ այդ անցանէր ընդ մէջ նոցա, իբր Աստուած ելով Բան և Որդի Աստուծոյ և Հաւր»:

«Առանցանէր և ետես զի ծննդենէն կոյր մարդ՝ մարդկայնութք աշաւք. այդ Աստուած զինքն վերաքարոզէր ասելով. «Զի գործ Աստուծոյ ցուցցի ի նմա». գործ ⁸⁾ Աստուծոյ ասելով գոր ինքն գործեաց ի նա: Թքեալ իսկ ի վայր թուք մարդկային և հաւատադործեալ, եթե մարդ էր ³⁰ եղեալ ըստ ճշմարտութեան, երաց ի ձեռն ծեփոյ կաւոյն և հրամանին՝ լուանալ ի Սեղովամ, զաչսն ի ծննդենէ կուրին. ցուցանելով՝ զի ինքն էր, որ և զԱդամն ի կաւոյ ^{215v.} յարմարեաց ի սկզբանն և զպատուիրանն նմա տուեալ և ³⁵

¹⁾ Փիլիպ. Բ. 10—11.

²⁾ Հմմտ. Յովհ. Ե. 6 և 14.

³⁾ Հմմտ. Յովհ. Ե. 15.

⁴⁾ Հմմտ. Յովհ. Ը. 23.

⁵⁾ Յովհ. Ը.

21. ⁶⁾ Հմմտ. Յովհ. Ը. 17.

⁷⁾ Յովհ. Ը. 18.

⁸⁾ Յովհ. Բ. 3.

հաւատադործելով առական վերատեսաւդին՝ եթե կարէ վերատեսել զմեզ հոգեպէս ի ձեռն վերածնութեան լուսարանին միւսանգամ ծնելութեան, լուսաւորելով զմեզ՝ իբր Աստուած ելով և լոյս ճշմարիտ»:

«Խնդրեին հրեայքն քարկոծել զՏէրն՝ որպէս յաղագս 5 հայհոյութեան, զի ասին՝ մարդ ելով առնես զքեզ ինքն Աստուած¹, և հաստատեաց և զգոլն մարդ ըստ ճշմարտութեան և զգոլն Աստուած ըստ ճշմարտութեան, ի ձեռն ապաքանութեան՝ ասելով, եթե զնոսա եսաց Աստուածս, առ որս Բանն Աստուծոյ եղև, և ոչ կարէ լուծանել գրու- 10 թիւնն, զոր Հայրն սրբեաց և առաքեաց յայխարհ, դուք ասէք՝ եթե հայհոյես, զի ասացի՝ Որդի Աստուծոյ եմ², Իսկ Աստուծոյ Որդի գոլով՝ այսուիկ և հոմագոյ եղիցի և մարդ եղեալ»:

«Պատմեցաւ ծնեցելումն ի Կուսէ|յաղագս հիւանդու- 15 216r. թեան Ղազարու. այդ ցուցանէր զինքն Որդի Աստուծոյ և Աստուած՝ նախասելով սակա հանդերձելոյն լինել նմա փառաց ի Ղազարուն յարութենէ»:

«Արգելոյին աշակերտքն զՏէրն դառնալ ի Հրէաստան դարձեալ, զի մի քարարկեսցի իբր մարդ. այդ ցուցանէր 20 զինքն Աստուած՝ նախասելով յաղագս մահուն Ղազարու և զի հանդերձեալ էր զսա յարուցանել իբր Աստուած»:

«Եկն ի Բեթանիա ոտիւք իւրովք Յիսուս, քանզի մարդ էր եղեալ՝ Աստուած ելով, և գտանէր զՂազար քառական ահա ի շիրմի. առ որ եկն Մարթա լալով և ի բաց 25 արտասուելով զնորայն բացաւորութիւն. այդ ցուցանէր զինքն Աստուած՝ նախասելով յաղագս Ղազարու յարութեանն և զինքն ասելով յարութիւն և կենդանութիւն, և զի եթե հաւատասցէ Մարթա՝ տեսցէ զփառս Աստուծոյ³, յարուցաւդին զՂազարոս, յաղագս իւր զայս ասելով. քան- 30 զի Աստուած էք»:

«Հարցանէ՝ ուր Ղազարոս կայ⁴, տնաւրինաբար, ոչ անգիտանալով, այդ զի ամենեցուն առնթութեակայից յայտակ լինիցի չիբիմն և վկայք եղիցին Ղազարու յարութեանն. 216v. քանզի և ոչ նախամարմնաւորութեանն անգիտանայր՝ ուր 35 էր Ագամ⁵, այդ պատճառս ապաքանութեան տայր իւրում ստեղծուածին՝ սակա անհամարձակելի զանցաւորութեանն,

¹) Հմմտ. Յովհ. Ժ. 33.

²) Հմմտ. Յովհ. Ժ. 35—36.

³) Հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 25. 40.

⁴) Յովհ. ԺԱ. 34.

⁵) Հմմտ. Եննդ. Գ. 9.

որպէս և առ կային ասէր. «Ո՞ւր է Աբէղ, եղբայրն քո»,¹ տալով նմա պատճառս ապարանութեան, իբր Աստուած»:

«Արտասուեաց Յիսուս², զվայելուն մարդոյ ցուցեալ ի ձեռն արտակցութեանն, և աղաւթէր առ Հայրն 5 յաղագս առնթերակայիցն, զի հաւատասցեն. այդ յարոյց դարձեալ մարդկայնով լեզուով հրամայեալ զլաղարոս, քանզի Աստուած էր մարմնացեալ»:

«Ձայնէր զկոյրսն յերիբով, լսելով և հաւանելով գոլ Դաւթի Որդի, և հարցանէ զնոսա, իբր մարդ դարձեալ, 10 զի ցուցցէ ամենեցուն նոցա զհաւատն. այդ բժշկեաց զնոցա աչս՝ ըստ էսայեայ մարդարէութեանն³, քանզի Աստուած էր»:

«Նստէր ի վերայ յաւանակի Տէրն, Որդի Դաւթի եղեալ. այդ երգիւր յամենեցունց, քանզի Աստուած էր և 15 մարմնով»:

217r. «Տեսեալ զքաղաքն՝ ելաց ի վերայ նէրայ իբր մարդ. այդ նախասէր զհանդերձեալս նէմա պատահիլ, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանելին Փարիսացիքն զՏէրն՝ իբր զմարդ. Որո՞վ 20 իշխանութեամբ զայս առնես⁴. և ունայնս զնոցայն ցուցանէր մտածութիւնս, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանելին զնա վարանելով իբր զմարդ, եթ' ար- 30 ժան է կեսարի հարկն հատուցանել⁵. և յաղթահարէր զնոսա պատասխանատութեամբ մարդկայնով, քանզի Աս- 25 տուած էր և ընդ մարմնոյ»:

«Հարցանէր զքահանայապետսն յաղագս իւր՝ իբր և Որդի Դաւթի և Տէր նորա է⁶. և ոչ պատասխանելին, քանզի Որդի էր Դաւթի, ըստ որում եղև մարմին Բանն, այս է մարդ, իսկ Տէր Դաւթի, ըստ որում ամենայն նո- 30 վաւ եղև և թանց նորա եղև և ոչ մի⁷. քանզի արարիչ էր Դաւթի՝ Աստուած ելով Բանն»:

«Հարցանիւր յաղագս հանդերձելոյն լինել՝ իբր մարդ երևեալ, և նախասէր զամենայն հանդերձեալս եղանել, 217v. քանզի Աստուած էր՝ զիտակ զամենայն լինելութեան 35 նոցա»:

¹) Ծննդ. Դ. 9.

²) Յովհ. ԺԱ. 35.

³) Հմմտ. Եսայի

ԳԱ. 1.

⁴) Մաթկ. ԺԱ. 28., Մատթ. ԻԱ. 23., Դուկ. Ի. 2.

⁵) Մատթ. ԻԲ. 17 և այլուր.

⁶) Հմմտ. Մատթ. ԻԲ. 42—44.

⁷) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3.

«Առ իւրն Հայր և Աստուած ասէր հոմագոյն նմա Որդի. «Ամենայնք իմքս քո են և քոյք իմք»¹. և դարձեալ՝ ուսուցանելով զմեզ ասէր. «Ամենայն՝ զոր ունի Հայր, իմ է»²: Ունի իսկ զգիտութիւն աւուրն և ժամուռն Հայր³. ունի զայս, յայտ եթ՝ և Որդին, թեպէտ և տնաւրինաբար ի 5 բաց պատասխանէ իբր մարդ, սակս աշակերտացն պիտանացու իմն իրաւորեալ. քանզի գիտէ անաւգուտ եղանել վարդապետեցելոցն զգիտութիւնն վախճանի աւուրն և ժամուռն իսկ եթ՝ անգիտանալ զսորա գիտութիւն զՈրդին հակառակին ոմանք, անգիտանալ տացեն և զՀայրն. եսասաց 10 իսկ Որդին՝ եթ՝ ամենայնք իմքս քոյք են. այդ գիտէ զայս Հայրն, գիտէ ամենապէս և Որդին, իբր նոյնագոյ ելով Հաւր և Աստուած»:

«Եւաւծ կինն զոտան Տեառն խնկի իւզովն՝ իբր մարդոյ. այդ նախասէր յաղագս իւրոյն պատանի և քա- 15 րողութեան աւետարանին յամենայնում ընդ երկնաւս, քանզի Աստուած էր»:

«Բարձրանալ նախասէր զինքն ի վերայ խաչին, այդ խոտացաւ զամենեսեան ձգել առ ինքն⁴ զ՝ ի նայն հաւա- 218r. տացեալս, զի Աստուած էր և եղեալ մարդ. «Քանզի հա- 20 ւատացեալն, ասէ, յիս՝ ոչ հաւատայ յիս, այդ յառաքիչն զիս Աստուած»⁵:

«Ասէր պատրաստել զախտականն՝ իբր զմարդ. այդ նախասէր իբր Աստուած, եթե պատահեցէ ձեզ մարդ՝ սափոր ջրոյ բարձեալ, ի ներքս եկելոյ ի քաղաքին»⁶: 25

«Սփածանի զղենտին և լուսնայ զոտս իւրոցն ծառայից իւրովք և մարդկայնովք ձեռաւք, ստորագծութիւն նուաստութեան նոցա եղեալ. այդ կողմանեալ առնդունի զաշակերտան՝ զձայնողսն զնա Տէր. Բարիոք իսկ, ասէ, ասէք, քանզի եմ Տէր⁷. իսկ գիտացաք, եթե Տէր ինքն է 30 Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»⁸:

«Եւ նախասէ յաղագս անմաքրութեանն Յուդայ մատնչին: Առեալ հաց՝ երեկ իւրովք ձեռաւքն և զոհացեալ տայր աշակերտացն ասելով. Այս է իմ մարմին, վասն ձեր բեկեալս՝ ի թողութիւն մեղաց. և զմպարանն նմանապէս՝ 35 ասելով. Այս է ըմպարանն, որ կտակ է յարեան իմում.

1) Յովհ. Թ. 10. 2) Յովհ. Թ. 2. 15. 3) Հմմտ. Մատթ. Ի. 36. և ալլուր. 4) Հմմտ. Յովհ. Թ. 32. 5) Յովհ. Թ. 44. 6) Հմմտ. Մարկ. Թ. 13. 7) Հմմտ. Յովհ. Թ. 13. 8) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 5.

218v. վերայիշութիւն իւր հրամայէր լինել¹, իբր Աստուծոյ՝ վասն մեր մեռանելով իւրով մարմնովն. քանզի ինքն էր ասուղն Երեմիայիւ եթե՝ Կատարեցից ի տունն Իսրայելի և ի տունն Յուդա կտակ նոր², Եւ հաստատէ զայս կտակ 5 առաքեալ ասելով. Յասելն նոր հնացոյց զառաջինն³. քանզի անյայտեաց՝ զստուերն եկեալ ճշմարտութիւնն. քանզի ոչ եւ ի ձեռն արեան ոչխարի ախտականն կատարի ճշմարիտն յայնմանէ երեկոյէ. քանզի ախտական մեր զենաւ Քրիստոս⁴ ճշմարիտն Աստուած և կենդանու-

10 թիւն յաւիտենական⁵:

«Ուտէր ընդ աշակերտսն իբր մարդ, այդ յայտէր զծածուկս սրտի իբր Աստուած»:

«Մանկունս կոչէր զաշակերտսն⁶ իբր մարդ և նախասէ նոցա, եթե յետ ոչ յոլովից մատնեսցի. և նոր պատու- 15 տուիրան տայ նոցա իբր Աստուած⁷ և նախասէ Պետրոսի, զի յայնմ գիշերի կատարիլ ի նմանէ զեռահիւսակ ուրացութիւնն: Եւ իջավանս բազումս գոլ ասէ յապարանս ծնաւդին զնա Աստուծոյ⁸, քանզի Աստուած էր և բացա- 20 փայլումն և զծաւորութիւն նմանաձև ծնաւդին զնա. սակս որոյ և հաւատալ ի նա հրամայէ զաշակերտսն և խաղա- 219r. զուլթիւն նոցա թողու⁹, զայս ինքն տալով՝ իբր Աստուած խաղաղութեան»:

«Աղաւթէ առ անցանել ի նմանէ զբաժակն և տրխ- րեալ էր մինչ մահու՝ իբր մարդ. քանզի ունի զոչ նկա- 25 տել անձն բռնութեամբ ի բաց հերձանիլ յիւրմէ մարմնոյն, հաւատացուցանելով և յայսմիկ զաշակերտսն, զի էր նոցա նոյնագոյ ըստ մարմնոյ, և ուսուցանելով ի փորձութիւնս զմարդկութիւնն ամենայն՝ մի առկողմանել և մի կամաւք բնութեան ածիլ, այդ աղաւթել առ Աս- 30 տուած և զկամն Աստուծոյ լինել աղաչել. այդ ի վերայ վազէ մահու առ խողխողումն զսա հալածելով և զինքն մատնէր խնդրաւղացն զնա ծախիլ, քանզի Աստուած էր»:

«Ըմբռնեցաւ ի խնդրաւղացն իբր մարդ. այդ հատեցելոյ և ի բաց բարձեցելոյ ունկան ծառայի քահանայա- 35 պետին՝ յարելութեամբ ձեռինն բշկեաց զնա, արուեստա- դործելով նմա ունկն, քանզի Աստուած էր մարմնացեալ»:

1) Դուկ. ԻԲ. 17—20., Մատթ. ԻԶ. 26—28., Մարկ. ԺԴ. 22—24.

2) Երեմիա. ԼԱ. 31. 3) Հմմտ. Եբր. Ը. 13. 4) Ա. Կորնթ. Ե. 7.

5) Ա. Յովհ. Ե. 20. 6) Հմմտ. Յովհ. ԺԳ. 33, ԻԱ. 5. 7) Հմմտ.

Յովհ. ԺԴ. 33. 8) Յովհ. ԺԴ. 2. 9) Հմմտ. Յովհ. ԺԴ. 27.

«Ապտակիւր ի սպասաւորէն ի ծնաւտն՝ իբր մարդ. այլ երկարամտէր իբր Աստուած, առնթեր կացուցանելով՝ իբր բարւոք պատասխանեալ, և զչար կարծութիւնն 219v. ի բաց մղելով»:

«Մատնի Պիղատոսի իբր մարդ. այլ հմայանայ սորա 5 կնոջն, քանզի Աստուած էր»:

«Խաչի ի վերայ փայտի և բնեռի իբր մարդ, և քացախ և ղեղի արբուցանի և այպանի իբր մարդ՝ յառ գնացելոցն մարդ եղեալ. այլ վկայիւր յարարածոյս և յեղելոցն և ի դահճացն, եթե Աստուած է և Աստուծոյ Որդի» 10

«Ձայնեին հրեայքն իբր զմարդոյ մեղաւորէ և չարագործէ՝ Խաչեա, խաչեա¹. զի եղև վասն մեր մարդ. այլ վկայէր Դատիչն՝ եթե մեղս ոչ եարար և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան իւրում² և եթե թագաւոր նոցա գոյր և ոչ կամեցաւդաց. զի Աստուած էր, անյեղապէս 15 եղեալ մարդ»:

«Խարազանիւր և բառնայր իւրովի զխաչն, ցուցանելով և մտահաճելով, եթ՝ եղև մարդ. այլ հալածէր զբռնաւոր հակառակորդն առ խողխողումն, որ իւրով մահուն խափանեաց և մեռոյց զմահն, և իշխանութիւն ունաւդն դնել 20 զիւրն անձն և դարձեալ առնուլ գնա³, կամաւոր յայս եկեալ՝ միայն անմեղն և Աստուած»:

«Մերկանայ զիւրն հանդերձ և այպանի և խաչի՝ բե- 220r. ւեռեալ զձեռսն և զոտս ի վերայ փայտի, և քացախ և ղեղի արբուցանիւր, և ծաղրալի յառ գնացաւդացն և հայհոյիւր, 25 զի մտահաճեսցէ, եթե զինքն կամաւորապէս թափեաց և եղև մարդ, և նուաստացոյց զինքն մինչ խաչին մահու⁴. այլ վկայիւր հաւատոյ աւագակին, եթե թագաւորութիւն ունէր հանդերձեալ ընդ նմա խաչեցեալն և ամենայն իրաւք թագաւորեսցէ, և հաւատագործեալն ի նա խոստմամբն Տէրն, 30 եթե ինքն էր, որ զԱդամն արտաքս եհան ընդ Եւայի ի դրախտէն փափկութեան. որ ի ձեռն իւր զաւագակն ի դրախտն ներսածէր, պատուիրեալ քերովբեիցն և բոցեղէն սրոյն՝ մի ևս արգելուլ զի ներքս ուղութիւնն դրախտին, անարգելաբար տուեալ զի ներքս ուղութիւնն ամենայնի 35 կամեցաւդի նմա հետեւել արքունեկան ճանապարհաւն, և արարածս վկայէ առ ի նմանէ ասացելոցն՝ ճանաչելով ըզ- Տէրն և զԱստուածն խաչեցեալ»:

¹) Դուկ. ԻԳ. 21. և այլն.

Պետր. Բ. 22.

²) Նսայի ԾԳ. 9. հմտ. Ա.

³) Հմտ. Յովհ. Ժ. 18.

⁴) Հմտ. Փիլիպ. Բ. 7—8.

- «Ետ զողբին՝ ի ձեռն Հաւր զնա աւանդեալ, այս է
 220v. զիւրն անձն, և զայս աղաղակեալ¹, զի հաւատագործեացէ,
 եթ' անձն իմանալի էր ներանձնացեալ պատուական մար-
 մինն Քրիստոսի, և մարդ ըստ ճշմարտութեան եղև և ըստ
 5 ճշմարտութեան մեռաւ, բաժանմամբ և ի բաց կացութեամբ
 անձին ի մարմնոյ. քանզի այս, որ վասն մեր համբերեաց
 մահ՝ անմահն և ի մեռեալս աղատն², այդ անբաժանելի
 էր տնաւրէնութեան * բանիւն յիւրմէ անձնէ և ի մարմ-
 նոյ՝ ըստ անձառելի և անպարիմանալի բանի և յեղանակի
 10 աստուածայնոյ մարմնաւորութեանն: Քանզի ոչ մասին
 միաւորեաց. իսկ մասին ոչ միաւորեաց, այդ և ոչ ասա-
 ցաւ յուսեքէ սրբոցն, եթ' անձնացաւ է, այդ ոչ մարմնա-
 ցաւ, և եթե մարմնացաւ է, այդ անձնացաւ ոչ. այդ միա-
 ւորեաց մարմնի՝ անձն ունաւդին բանական և մարմնոյ
 15 միաւորեալ, անձառաբար թաղիւր և ի բաց քակէր զապա-
 կանութիւնն՝ իբր անապական և մարմնացեալ Աստուծոյն
 Բան: Եւ կոխէր զմահուն խայթոցս, իբր ազատ ի մե-
 ռեալս. յառնէր իսկ ոչ իբր մարդ սոսկ, այլ իբր մահու
 221r. լաւագոյն և Աստուած: Իսկ անձամբ գնացեալ քալրողեաց
 20 որք ի դժոխս, իբր անձամբ ընդ անձինս ներերեալ. զոր
 և դուռնատեսակքն դժոխոց տեսեալ՝ զաւղեցին և դրուեք
 պղնձեայք մանրեցան և նիգք երկաթեայք խորտակեցան
 և Մէնածինն ձայնէր ի յիւանութեամբ հոմակրից անձանց
 ըստ տնաւրէնութեանն Բանի ասելով՝ որք ի կապանս,
 25 արտաքս եկայք, և որք ի խաւարի՝ յայտնեցարո՛ւք. զի
 զիտասցեն ամենեքեան յուղարկեալքն մահու, եթե կո-
 խեցաւ մահ և քակեցաւ ի ձեռն նորա թաղմանն հանդերձ
 մարմնով. և ոչ ևս յաւիտենանայ սորա հարստութիւն՝
 յաղթեցելոյ գոռողին: Հանդերձեալ իսկ է յառնել ապա
 30 ամենայն մարդկան ազգ՝ ոմանք ի յարութիւն կենդանու-
 թեան յաւիտենականի, ոմանք ի յարութիւն դատապար-
 տութեան յաւիտենականի: Իսկ քանզի վրկանաւորեցաւ
 ամենայն մարդկան ազգ ի գոռողութենէ մահու կապա-
 նաց, և տիրեաց ինքն կենդանեաց և մեռելոց»:
 35 «Քանզի առ նորա ակնարկութիւնն ածին ապա և
 բացածին յարուցեալքն»:
 221v. «Ասէ իսկ արդարապէս զյաջմէցն իւրմէ սրբոցն՝

*) Լուսանցքում՝ «տեսչութեան».

¹) Դուկ. ԴԻ. 46.

²) Հմմտ. Սաղմ. 23. 6.

յաւուր յայնմիկ. եկնյք բարեբանեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալն ձեզ արքայութիւն ի հիմնարկութենէ աշխարհիս, և ըստ միոջէք. իսկ զանկէսն մեղաւորս ի բաց առաքէ ընդ հակառակորդին և ընդ հրեշտակս նորա ի խաւարն արտաքսագոյն, ուր լալն և կրճել ատամանց»¹: 5

«Զայսոսիկ ահա, որպէս կարծեմ, մտածութիւնս աւետարանեաց ի պահպանութեան ոգւոցն, որ զայս և նախ մահուն ուսոյց Մէնածին և անսուտ Աստուծոյն Բան, ճըշմարիտն և յարութիւնն և կենդանութիւն: Վերակենցաղեաց իսկ եռաւրեայ ի մեռելոց՝ լցեալ զամենայն համան 10 զամայն զնդ մարմնոյն տնաւրէնութիւն. և նի չիրմի թաղեցեալ, որ իշխանութեամբ իւրով եղեալ յիւրմէ մարմնոյ զանձնն և խափանեաց ինքն խայրին սուրբ յիւրում մարմինն զպապականութիւն՝ իբր կենդանութիւն գոլով և կենագործիչ Աստուծոյն Բան. իսկ լցեալ ի ձեռն անձինն 15 զ'ի դժոխս էջն: Յայսմանէ անորիչ Աստուածն Բան և իւրոյ մարմնոյն, ըստ որում գիտէ ինքն յեղանակի յառնէր 222x. ի մեռելոց, մեռուցանելով զմահն՝ անբաժանելի Աստուծոյ Որդին Յիսուս Քրիստոս»:

«Բանզի Քրիստոս մեռաւ յաղագս մեղաց մերոց, ըստ 20 զրութիւնան, համարձակելով ասէ երանելին Պաւղոս, և զի թաղեցաւ և զի յարեաւ ի մեռելոց², և զի ոչ բաժանի Քրիստոս»:

«Զայս իսկ և երանելիք հարքն, որք ի նիկեա՝ աւանդեցին յաղագս մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի: Իսկ եթ՝ 25 ոչ մեռաւ մարմնացեալն Աստուածն Բան իւրով մարմնով, ոչ իսկ թաղեցաւ. զի թե մարդոյ մահն՝ և թաղումն, և եթե մարդոյ թաղումն՝ մարդոյ և յարութիւնն: Եւ Քրիստոս ոչ յարեաւ՝ ըստ հերձուածողացն բանի, այդ մարդ. և ունայնացաւ հաւատն, որպէս ասէ Պաւղոս³. քանզի մար- 30 զպարչտութիւն գտանի խորհուրդն և արարածին պարչտեն երկնայինք և ի վերայ երկրի բանական կարգաւորութիւնք, երկնայինք իսկ և երկրայինք, տեսանելիք և անտեսանելիք, և մարդոյ խոստովանեն»:

«Իսկ, այժմ, ասէ յարեաւ Քրիստոս, խայրին ննջեցե- 35 լոցն⁴, Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն⁵»:

«Բանզի սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն

222v.

¹) Հմմտ. Մատթ. Ին. 34—41.

²) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ.

3—4.

³) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 17.

⁴) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 20.

⁵) Հռովմ. Թ. 5.

յաւիտենական¹, որպէս ասն առաքեալքն: Խոստովանիւր
ի հարիւրապետէն և ի զինաւորացն, եթե ճշմարտապէս
Աստուծոյ Որդի էր արդարեւ², ոչ գրութեամբ և ոչ շնոր-
հիւ փարթամացեալ զորդեգրութեանն ինչ, այլ հայցեաց
5 զմարմին նորա Յովսէփի և պատեալ եղ ի նորում իւրում
չիրմի զՏէրն, զի ցուցել որ ըստ բնութեանն Աստուծոյ
Որդի և Աստուած: Եղև ըստ տնաւրէնութեան մարդ՝ մը-
նալովն Աստուած ճշմարտութեամբ, և ոչ թուելութեամբ,
և զայս եղեալ և զայն մնացեալ, քանզի էր Աստուած և
10 նախ մարմնաւորութեանն և ընդ մարմնոյն»:

«Երթայր Մարիամ Մագդաղէնացի խնկել զմարմինն,
զի մեռեալս աղատին և զիսկապէս կենդանութեանն՝ ահա
խնկեցելոյ ի Նիկողէմայ և թաղեցելոյ նորա ի չիրմի.
քանզի տնաւրէնութիւնք * եին ամենայնք յայնժամ գոր-
15 ծեցեալք, զի մի ըստ երևոյթութեան ոք կարծեսցէ
223r. եղեալ զնա մարդ, այլ զի հաւատացի ճշմարտապէս թա-
փեալ զինքն, որ՝ զլին ունելով աստուածաբար, և եղեալ
մարդ՝ մնալովն Աստուած: Այլ վկայէր հրեշտակին առն-
թերակացութիւն և երկիւղ պահապանացն և մեռելու-
20 թիւնն և աւետարանումն հրեշտակին առ կանայսն՝ յա-
ղագս յարութեան թաղեցելոյ Տեառնն, և պատուէր պատ-
մել զ՝ ի հրեշտակէ ասացեալսն աշակերտացն ի ձեռն ա-
հալն ասացի ձեզ³. զի Աստուած էր և Տէր հրեշտակացն՝
թաղեալն և կանգնեալն ի մեռելոց և յառաջացեալն ա-
25 շակերտաց ի Գաղիղեա»:

«Իսկ ժամանեալ աշակերտքն ի լեառն, ուր հրա-
մայեաց նոցա Յիսուս⁴, տեսին զնոյն զխաչեցեալն և
զթաղեցեալ և զյարուցեալն ի մեռելոց, և երկրպագեցին
Աստուած մարմնացեալ և ախտակրեալ զվասն մերն մահ,
30 հաւատացեալն զնա գոյ ըստ ճշմարտութեան. ապա երկ-
քայեցելոցն նոցա յաղագս յարութեան թաղեցելոյն, և այս
իսկ տնաւրէնութեամբ ** ելանէր Տեառնն. հաստատէ զյա-
223v. ղագս իւրոյ յարութեանն փրկիչն ասելով եթե՝ Տուաւ ինձ
ամենայն իշխանութիւն յերկնի և ի վերայ երկրի. և հրա-
35 մայէ քարոզել յամենայն ազգս, որպէս հաւատասցին ի նա
իբր յԱստուած և մկրտիցին յանուն Հաւր և Որդւոյ և

*) Լուսանցբում՝ «տեսչութիւնք». **) Անդ՝ «տեսչութեամբ».

1) Ա. Յովհ. Ե. 20.

2) Հմմտ. Մարկ. Ժն. 39 և այլն.

3) Մատթ. ԻԸ. 7.

4) Մատթ. ԻԸ. 16.

- յեմմաւուսն գեաւդ. ապա հարցանէր զնոսա իբր մարդ
 յաղագս հակառարկելոցն ի նոցանէ բանիցն ի միմեանս.
 Իսկ պատասխանաւդացն նոցա յաղագս Նազարացւոյ Յի-
 սուսի գոլ զբանսն՝ առն կարաւորի բանիւք և գործովք,
 5 և եթն մատնեցաւ պետից հրեիցն դատապարտութիւն մա-
 հու և խաչեցաւ, և եթ՝ ունեին ինքեանք զյոյս ի խաչե-
 ցեալն, եթ՝ ինքն էր հանդերձեալն փրկանաւորելն զԽա-
 յէղ, և առ այսոքիւք զկանանցն զրուցատրութիւն և զառ
 նեմա զհրեշտակացն տեսութիւն և զյաղագս յարութեան
 10 նորա զբանս, և զի ոմանք ի նոցանէ երթեալ ի չիբիմն՝
 բաղաձայնս ասացելոց ի կանանցն գտին, նախատիւն ի
 նոմանէ յաղագս երկբայութեան և յամբութեան հղելոցն
 առ նա հաւատոյ: Իսկ հաստատէր յաղագս իւրոյ մահուանն
 վասն մեր և փառաւորի իւրոյ յարութեանն ի մեռելոց,
 225r. 15 յարիւնէն Մովսէսի և ի մարգարեից չարադրելով, հաւա-
 տագործելով, եթ՝ և Նազարացի էր եղեալ և այր ըստ ճշ-
 մարտութեան կարաւոր և փրկանիչ գոյր Խաւայեղի ¹, իբր
 Աստուած է ճշմարիտ Փրկիչն՝ յապականութենէ զկենդա-
 նութիւն սեռի մարդկան, և զի մատնեցաւ ինքն վասն մե-
 20 րոցն՝ մեղաց ի մահ, և խաչեցաւ և մեռաւ և թաղեցաւ և
 յարեաւ՝ առ ի փառաւորիլ այնուհետեւ առ յամենայնէ մի-
 անգամայն ըստ արարածոյս, իբր յաղթեալ և մեռուցեալ
 ի ձեռն վասն մերոյ մահու զգոռզացեալն մահ՝ ի ձեռն
 մեղաց, այս է զբանսարկուն ²: Քանզի չարակնութեամբ *
 25 նորա մահ առ ամենեւին եանց զանցաւորութեամբ նոր
 յԱդամ» Բ.

- «Քանզի կենդանութիւն կոչի Քրիստոս և լոյս և կենա-
 գործէ զ՝ ի նայն հաւատացեալս և լուսաւորէ զնդունիչս
 նորա ի ձեռն Սրբոյ Հոգւոյն. իսկ մահ կոչի և խաւար հա-
 30 կառակորդն և մեռուցանէ և խաւարագործէ զհաւանեալս
 նմա. քանզի և ի սկսբանէ զհաւանեալս նորայն խորհր-
 225v. դակցութեան առժամանակեան այսուիկ մահուամբ դա-
 տաւարտեաց յիրաւի Աստուած և զ՝ ի նմանէսն. զի մի
 յաւիտեաննայցէ մարդն մեղանչելով և ստունկանելով Աս-
 35 տուծոյ: Իսկ յաղթեաց զգոռզն Տէր իբր միայն անմեղ,
 զոր ընկալաւն ահա վասն մեր մահ՝ մեռաւ, և ի մեռեալս
 էր ազատ և կենդանութիւն, զի Աստուած էր, զյանցնուլն

*) Լուսանցքում՝ «խանութեալ».

¹) Հմմտ. Դուկ. ԻԴ. 13—27.

²) Հմմտ. Եբր. Բ. 14.

ոչ գիտակ և միայն անմեղուցեալ. սակա որոյ ոչ էր կարել ըմբռնիլ զնա ի մահուանէ ¹, այդ յարեաւ եռաւրեայ՝ խայրին ննջեց(ե)ոցն»:

«Ապա բռնադատեալ ի սոցանէ՝ ի ներքս եկն, մնալով առ նոսա, և կողմանեցաւ և առ հաց՝ ձեռաւք դարձեալ 5 մարդկայնուովք, և երեկ, զի հաւատագործեսցէ զնոսա և ի սովորութենէ նախ մահուն տուեալ նոցա, ըստ ընտելութեանն առաջնոյ ի բեկանելոյ և զ՝ ի ձեռն տալոյ հացին յիշեցուցանելով, եթ՝ ինքն խաչեցեալն յարեաւ ի մեռելոց. և բացեալ զնոցա աչս, զ՝ ի նմանէ կալեալսն, իբր զի 10 ապա ծանիցեն զնա՝ աներևոյթ եղև ի նոցանէն, հաւատագործելով, և թե վասն մեր մեռեալն և յարուցեալ զնոյն ունի կարութիւն իբր Աստուած, և ոչլայղայղեցաւ. 226r. ցուցանէր իսկ դարձեալ զինքն տեսանելի և շաւշափելի եալ իբր զմարդ, իսկ ոչ ևս կարող մեռանել, քանզի մահ 15 նմա ոչ ևս տիբեսցէ, ասէ երանելին Պաւղոս ²: Յուցանէր իսկ և աներևոյթ և անըմբռնելի, քանզի Աստուած էր ճշմարիտ և եղեալ տնաւրինաբար մարդ, մնաց և ի ներմարդութեանն Աստուած և փառացն Տէր: Իսկ ժողովեցելոցն և աշակերտացն յերուսաղէմ և ասաւղաց՝ եթ՝ իսկ 20 կապէս յարեաւ Տէր և երևեցաւ Սիմովնի ³ և նախասացելոցն պատմաւղաց զ՝ ի ճանապարհսն, և որպէս ծանուցաւ նոցա ի բեկութեան հացին, եկաց ի միջի նոցա Տէր, ձիրելով նոցա զխաղաղութիւն, և եցոյց նոցա զբեռեալսն իւր ձեռս և զոտս, և որոնել զինքն յորդորէր զնոսա՝ ու 25 սուցանելով և հաւատագործելով զնոսա դարձեալ, եթ՝ և մարդ եղև ըստ ճշմարտութեան՝ մնալովն Աստուած, և մարմին և ոսկերս ունէր, և ոչ անմարմնաւորապէս ներդիմեաց աշխարհի, և զի ինքն յարեաւ մեռուցեալն և թաղեալ, ոչ այդ ունելով մարմին, այդ զոր միաւորեացն ինքեան ի 30 226v. Սրբոյն և յԱստուածածնէ Կուսէն Մարեմայ: Իսկ առ մեծագոյն մտահաճութիւն և կերակուր առ ի նոցանէ ընկալեալ՝ առաջի նոցա եկեր, զի զայս վկայեցեն յաղաքս նորա աստուածազան աշակերտքն աշխարհի, և մի թուիցի ըստ յեղման կամ ըստ իմեք երևութի մարդ յերկրի երե- 35ւեալ և ընդ մարդկան վերադարձեալ ⁴ յիսրայէղնն «ըստ մարմնոյ Քրիստոս, եակն ի վերայ ամենեցուն Աստուած և բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն» ⁵:

¹) Գործք Բ. 24.   ²) Հմմտ. Հովմ. Զ. 9.   ³) Հմմտ. Ղուկ.

իծ. 34.

⁴) Հմմտ. Բարուք. Գ. 38.

⁵) Հովմ. Թ. 5.

«Ուսուցանէր իսկ տուիչն նոցա զխաղաղութիւն իբր Աստուած, զի այս էր ի վերայ նորա գրեալ ի գրութիւնսն. իսկ մտահաճէր զնոսա՝ ձիրեալ նոցա զխաղաղութիւն և խոստացեալ ընձեռել դարձեալ զսէ նոջա»:

5 «Քանզի՞ զխաղաղութիւն, ասէ, թողում ձեզ, զխաղաղութիւն իմ տամ ձեզ¹. յայտ եթե զ՛ ի յետ ի մեռելոց յարութեանն իւրոյ ձիրեալն նոջա՝ իբր յԱստուծոյ, տուաւդէ խաղաղութեան. քանզի որպէս յատուկ բարի զսէ ձիրէ աշակերտացն, զի Աստուած էր և եղև տնաւրի՜նաբար մարդ

10 վասն մերոյ փրկութեան»:

227r. «Իսկ զդրացն փակեցելոց ի ներքս գայր և արտաքս գայր, զի հաւատացուցէ զառաքեալսն, եթ՛ և մարդ եղանիւր ըստ ճշմարտութեան, որպէս նախասացաւն, և ինքն մնաց Աստուած և զնոյն ունի կարութիւն, զոր ունէր և

15 նախ մարմնաւորութեան. քանզի որպէս սաղմնառեցաւ անճառաբար նարգանդի կուսին՝ Աստուած ելով Բան, կուսութեանն ոչ ապականեցելոյ, և ծնանի ի նեմայ, և կոյսն մնաց կոյս, այսպէս և առ աշակերտսն գայր և բացակացէր, և դուրքն փակեալք մնային: Դարձեալ առ Թովմաւ

20 եկեալ, փակեցելոց զդրացն, առ ի մտահաճել զնա, զխաղաղութիւն նախ ընձեռէ նոցա իբր Աստուած և զմտածութիւնս և զբանս յայտնէր զԹովմայ, յորդորելով զաշակերտին զորոնումն ձեռացն և կողից իւրոց և խրատելով զնա՝ ոչ լինել անհաւատ, այդ հաւատացեալ: Քանզի կամէր

25 հաւատացուցանել առաւելագոյն զաշակերտսն և՛ բայիւքն որ առ Թովմաս և՛ ի ձեռն յայտնութեան իւրոցն անդամոց, զի մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան՝ մնալով Աստուած:

227v. Քանզի խաչեցեալն և խոցեալ զկողն, յոր երեսացին* խոցաւզքն², դատաւոր զնա տեսանելով յահա-

30 գին ատենին՝ զմեռեալն վասն մեր և թաղեալ և յարուցեալ ի մեռելոց, խոստովանիւր առ ի Թովմայ և ընդ նմա աշակերտացն, եթե Տէր նոցա է և Աստուած³ և բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն⁴:

«Ապա ընկալեալ զԹովմայ հաւատարիմ խոստովանութիւնն, երանէր զոչն տեսաւզսն զնա և հաւատացեալս⁵, եթե Տէր ինքն է Աստուած բարեբանեալ. քանզի Տէր Աստուած բարեբանեալ է և Աստուած ապրեցուցիչ

*) Լուսանցքում՝ «հայեցին».

1) Յովհ. ԹԴ. 27. 3) Յովհ. Ի. 28.

2) Հմմտ. Յովհ. ԹԹ. 37.

5) Հմմտ.

4) Հովհ. Թ. 5. 5) Յովհ. Ի. 29.

և ի ձեռանէ դժոխոց փրկեաց զմեզ և ի մահուանէ զմեզ փրկանաւորեաց¹, որ զ' ի ձեռն մարգարեիցն խոստու-
թիւնս նորա լցեալ ուղևորութեամբք ներմարմնական իւ-
րոյ գալստեանն»:

«Քանզի փչէր յաշակերտսն՝ փչմամբ դարձեալ մարդ- 5
կայնուով, և չնորհէր իշխանութեամբ աստուածավայելչիւ
առաքելոցն իբր զիւր բարի զՍուրբ Հոգին, քանզի Աս-
տուած էր՝ եղեալ մարդ տնաւրինաբար վասն մեր, որ և
ի սկսբանցն զայս ընձեռեաց դարձեալ ի ձեռն փչմանն 228r.
Ադամայ, և կենսագործեաց զնորա բանական անձն՝ ընդու- 10
նելութեամբ Սրբոյ Հոգւոյն, չնորհեաց իսկ նոցա և զիշ-
խանութիւն թողուլ զմեզս² և կապել և լուծանել զսոսա
ի վերայ երկրի, որպէս և յերկնի, հաստատելով ինքն
զ' ի նոցանէ սահմանեալսն և եզ հաղ պարզաբար: Բա-
զում եարար նշանս Յիսուս, որք ոչ իսկ գրիցան, իսկ 15
առ մեր մտահաճութիւն այսոքիկ գրիցան, որպէս ասէ
աւետարանիչն, զի հաւատասցուք, եթե Յիսուս է Որդի
Աստուծոյ և կենդանութիւն ունիմք յաւիտեանական հա-
ւատացեալքս յանուն նորա³: Ո՛չ զի երկուս բնութիւնս
հաւատայցեմք զՅիսուս և ոչ յերկուս բնութիւնս, որպէս 20
բազում անգամ ասացաք, այդ Որդի ճշմարիտ Աստուած,
և Աստուած հոմագոյ ելով Աստուծոյ և Հաւր և Սրբոյ
Հոգւոյն»:

«Աստուցանէր իսկ զաշակերտսն, որպէս ասէ Ղու-
կաս, եթե զայսոսիկ պարտ էր կրել զՔրիստոս և յառ. 25
նել ի մեռելոց յերրորդի աւուր, և քարոզիլ անուամբ
թաղեցելոյն և ի մեռելոց յարուցելոյն՝ իսկ ապէս կեն- 228v.
դանութեանն և ի մեռեալս ազատին, ապաշխարութիւն և
թողութիւն մեզաց⁴: Ասէ իսկ հրեշտակն առ կանայսն.
Ձի խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս. ոչ է աստ, յա- 30
րեաւ, որպէս ասացն ձեզ⁵: Եւ յիշեցին ի բայիցն նորա՝
յիշեցուցեալք առ ի հրեշտակէն: Քարոզս իսկ և վկայս իւ-
րոյ ախտակրութեան հրամայէ լինել խաչեցեալն Քրիս-
տոս և յարուցեալ զյատուկս իւր աշակերտս՝ խոստացեալ
նոցա իբր Աստուած, ինքն առաքել ի նոսա զխոստումն 35
իւրոյն Հաւր և զգեհնուլ զնոսա զ' ի բարձանց կարութիւն
Սրբոյ Հոգւոյն⁶: Քանզի խոստացաւ Աստուած Յովէղաւ

¹) Գան. Գ. 87.

²) Հմմտ. Յովհ. Ի. 22—23.

³) Յովհ.

Ի. 31.

⁴) Ղուկ. ԻԲ. 26. 46—47. Հմմտ. Գործք. ԺԵ. 3.

⁵) Ղուկ. ԻԲ. 5—6. և այլն.

⁶) Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ. 49.

- մարդարէիւ, որպէս ասէ Պետրոս, հեղուլ յիւրմէ Հոգւոյն
յամենայն մարմին՝ յառ ի նայն հաւատացեալս¹։ Յայտ եթե
իսկ զայս երևի առաքելով և զգեցուցանելով զաշակերտան
մեռեալն վասն մեր Գրիստոս ըստ գրութիւնս և թաղե-
5 ցեալ և յարուցեալ ի մեռելոց ըստ գրութիւնսն, Աստուածն
ճշմարիտ և կենդանութիւն յաւիտենական² և բարեբա-
նեալ Աստուած յաւիտեանս ամէն³։ Իսկ արտաքս ածե-
229r. լով զնոսա և առ Բեթանիա|և ամբարձեալ զմարդկայինս
իւր ձեռս՝ մինչ այնորիկ ժամանակի մտահաճէր զքարոզան
10 աշխարհի, եթ' ոչ երևոյթութիւն իմն էր, որ տեսանիւրն,
այդ հոմասեռ որք տեսանեն եղև և հոմագոյ. ոչ յեղու-
թիւն համբերեաց յայն, որ ոչն էր, և ոչ այդպիսութիւն,
այդ մնացեալ Աստուած, հոմագոյ ծնաւդին Հաւր՝ եղև
տնաւորինաբար, և ոչ բնութեամբ բանիւ, մարդ վասն մեր
15 և սակա մերոյն փրկութեան, զի կարիցէ մեզ զ' ի վերայց
երկրիս երևիլ՝ Աստուած ելով Բանն. իսկ ախտակրել մար-
մնով իւրով, ըստ որում երեցաւ զ' ի վերայց երկրիս.
բարեբանեաց իսկ զաշակերտսն իբր Աստուած՝ իւրով իշ-
խանութեամբ տալով նոցա զբարեբանութիւն իւր։ Իսկ
20 երանելիք աշակերտքն անուամբ Յիսուսի բարեբանեին և
բժշկեին և զամենայն նշանս կատարեին, զի մարդիկ սուրբ
գոյին՝ ճանաչելով զիւրեանց Տէրն Գրիստոս, իբր ընդու-
նիչք զառ ի նմանէ տուեցելոյ նոցա չնորհին»։
- 229v. «Իսկ զատուցեալ դարձեալ ո|տիւքն մարդկայնուովք
25 ի նոցանէ՝ վերաբերիւր յերկին, տեսանելով աշակերտացն,
և հրեշտակք առ առաքեալսն ասեին, եթ' այսպէս եկեսցէ
Յիսուս, յայտ եթե ներկրորդում իւրոյ զալստեանն,
զոր աւրինակ վերացաւ յերկին. և աշակերտքն երկր-
պագեալ զհամբարձեալն, դարձան յերուսաղէմ⁴։ Արդ՝
30 եթե մարդ զնա պարզաբար ախտակրելի երկրպագե-
ցին, կամ եթե մարդոյ բնութիւն, ըստ որում երկա-
րնականքն ասել իշխեցին, մարդապարիշտք երանելիքն
աշակերտք ըստ նոսա, որպէս բազում անգամ ասացաք.
այդ ոչ է այս, քան լիցի. քանզի զՏէր Աստուած իւրեանց
35 երկրպագեցին և զմեզ երկրպագել ուսուցին զխաչեցեալն՝
Աստուած զնա ճշմարիտ և Տէր փառաց քարոզելով զնդ
երկնաւառ»։

¹) Գործք Բ. 16—17. հմմտ. Յովէլ Բ. 28—32. ²) Ա. Յովհ. Ե. 20. ³) Հռովմ. Թ. 5. ⁴) Հմմտ. Դուկ. ԻԳ. 50—53., Գործք Ա. 9—12.

«Ամաչեսցեն երկաթնականքն և Եւտիքեայ աշա-
կերպքն, և տարաբեղունք * Մանիքեցւոցն պատկառեսցեն՝
հանդերձ նեստորիւ և ամենայնիւք հերձուածողաւք, քան-
զի Բանն մարմին եղև ¹, այս է մարդ՝ ընդ մնալոյն Աս-
տուած» |

5

230r.

«Սա Յիսուս Քրիստոս Աստուածն մեր, և ոչ համարես-
ցի իբր միւս առ նա՝ Աստուածն Բան գոլով, քանզի յերկրի
կրեւեցաւ ², Աստուած ելով Բան՝ մարմնացեալ ի սրբոյն
Կուսէ սակա տնաւբէնութեան, մնացեալ իսկ և այսպէս Աս-
տուած բարեբանեալ Քանզի Աստուած Տէր ելով՝ յայտ-10
նեցաւ մեզ. սակա այսորիկ տաւնել պարտիմք և խնդալ՝
վասն անուան նորա կրելով: Տեսաք իսկ զուղեւորութիւն
ինքեան մարմնացելոյ Աստուծոյ, ի ձեռն սրբոց աւետա-
րանչացն՝ զգնացութիւնս Աստուծոյ արքայի, խաւսողին ի
Սինայ ի սրբում և աւրինադրաւդին զաւրէնն: Այս թա-15
գաւորս Յիսուս թագաւորելով ի տունն Յակովբայ յաւի-
տեանս և արքայութեան իւրոյ ոչ ունելով վախճան ³, վե-
րանցեալ ի բարձունս, գերեաց գերութիւն և ետ տուրս
մարդկան, որ զաւրէնն ի Սինայ ի սրբում խաւսեցաւ՝
ըստ առաքելոյ և սաղմոսերգին ձայնի ⁴: Սա արդարու-20
թեամբ դատեցաւ զանկեալս ժողովրդեանն և կեցոյց զոր-
դիս աղքատաց, զնեաց զնոսա իւրով արեամբ, նուաստա-
ցուցեալ և եղեալ զգոռոզն ընդ ոտիւք | հաւատացելոցն

230v.

առ կոխիլ»:
«Որա անունս նախ արեգական գայր և նախ լուս-25
նի ⁵, յ(ա)ւէտախաղաղաբար ի Հաւրէ նախ վաղորդայ-
նազգեցկին ** ծնիցեալ» ⁶:

«Սա ժառանգս ամենայնի տնաւրինաբար եղեալ,
որով եարար զյաւիտեանս Հայրն» ⁷:

«Սա ի սկսբանէս երկրի հիմնարկիչ, և զործք ձեռաց 30
աւծելոյն առ ի յԱստուծոյ են երկինք» ⁸:

«Սմա ասի յամենայն արարածոյս. Աթոռ քո Աս-
տուած յաւիտեան յաւիտենի, գաւազան ուղղութեան
գաւազան արքայութեան քո. սիրեցեր զարդարութիւն և
ատեցեր զանաւրէնութիւն. վասն այսորիկ եււծ զքեզ 35

*) Լուսանցքում՝ «խորթ».

**) Անդ՝ «արաւսեկին».

¹) Յովհ. Ա. 14. ²) Բարուք Գ. 38. ³) Հմմտ. Դուկ. Ա. 32—33. ⁴) Սաղմ. Կէ. 18—19. հմմտ. եփես Գ. 8. ⁵) Սաղմ. ՀԱ. 17. 5. ⁶) Հմմտ. Սաղմ. ձԹ. 3. ⁷) Հմմտ. եբր. Ա. 2. ⁸) Սաղմ. ձԱ. 26.

Աստուած, Աստուած քո, եւղ ուրախութեան քան զնորոշիչս քո»¹;

«Սա ծնիցեալս ի Բեթղեէղ^{*}, ծնիցեալ յաստուածային կուսէ Մարեմայ, որ ի սկսբանէ աւուրց յաւիտենիս 5 ծնիցեալն յԱստուծոյ և ի Հաւրէ»:

«Սմա Եթիովպիա ժամանեաց զձեռն ներա^{**}, ի ձեռն ներքինւոյն ասելով՝ Ահա ջուր, զի՛նչ արգելու զիս մկըրտիլ»²;

«Սմա թագաւորութիւնք երկրի նուագեն և երգեն, և 231v. 10 ամենայն ազգք ծառայեն³, Աստուծոյ ելում ճշմարտի|և վերելակելում յերկինն երկնի ընդ արևելս»⁴;

«Սա վայրանցեալս իբրև անձրև ի գեղմն⁵ և մարմնացեալ ի կուսէ և ծնիցեալ ի նէմայ՝ ծագիչն յաւուրս իւր զարդարութիւն⁶ և վերանցեալ գեր ի վերոյ ամենայնց 15 երկնից, զի լցցէ զամենայն զառ ի նմանէ տուելով խաղաղութեամբն. քանզի խաղաղագործեաց արեամբ խաչի իւրոյ զ՛ ի վերայս երկրի և գյերկինսն, և ընդ մեզ երգեն նմա սուրբ հրեշտակք, ասելով՝ Փառք ի բարձունս Աստուծոյ և յերկրի խաղաղութիւն»⁷;

20 «Սա տիրեաց ի ծովէ մինչ ի ծով. և ի գետոց մինչ ի յեզերս աշխարհիս⁸. յարեաւ իսկ ի մեռելոց թաղեցեալն Աստուած մարմնացեալ և ցրուեցան թշնամիք իւր և փախեան ի զիմէ նորա»⁹;

«Սա էր ասաւդն ի ձեռն Ովսէայ մարգարէի. ի ձեռն 25 ռանէ դժոխոց փրկեցից զնոսա, ի մահուանէ փրկանաւորեցից զնոսա¹⁰; Ինքն ասէր. Ես իսկ Տէր Աստուած քո ի վեր ածի զքեզ յեզրիպտոսէ¹¹; Եւ դարձեալ՝ Ես Տէր Աստուած քո, հաստատելով զերկին և շինելով զերկիր|որոյ 231v. ձեռք շինեցին զամենայն զաւրութիւն երկնի¹²; ի Բրիստոսի իսկ շինեցաւ զ՛ յերկինսն և զ՛ ի յերկրիքս¹³ ի նմա, և թանց նորա եղև և ոչ մի¹⁴, որպէս ասեն առաքեալքն»:

«Սա Տէր Աստուած, որ յափշտակեաց զմեզ՝ վանեալ և վիրապատեալ և զողջութիւն մեզ ընձեռեալ, յետ երկուց աւուրց՝ յաւուրն երրորդի յարուցեալ ի մեռելոց իւր 35 Աստուած»:

^{*} Անշուշտ պիտի լինէր «Բեթղեէմ». ^{**} Լուսանցքում՝ «իւր».

¹ Սաղմ. ԽԳ. 7—8. ² Գործք Ը. 36. ³ Հմտ. Սաղմ. ՀԱ. 11. ⁴ Հմտ. Սաղմ. ԿԷ. 34. ⁵ Հմտ. Սաղմ. ՀԱ. 6. ⁶ Հմտ. Սաղմ. ՀԱ. 7. ⁷ Ղուկ. Բ. 14. ⁸ Հմտ. Սաղմ. ՀԱ. 8. ⁹ Հմտ. Սաղմ. ԿԷ. 2. ¹⁰ Ովսէ թԳ. 14. ¹¹ Ովսէ թԲ. 9. ¹² Ովսէ թԳ. 4. ¹³ Հմտ. Կողոս. Ա. 16. ¹⁴ Յովհ. Ա. 3.

«Եւ Ամովսաւ նոյն պատրաստէ, յորդորէ զԻսրայէլ՝ վերաձայնել զՏէր Աստուած իւր. Զի ես, ասէ, հարստելով որոտունն և շինելով ոգի և պատմելով մարդկան զաժեալ նորա»¹,

«Վերծանէր իսկ ի ժողովարանին ասելով. Ոգի 5 Տեառն առ իս, որոյ սակս եաւծ զիս, աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, քարոզել գերեաց թողութիւն և կուրաց վերատեսութիւն. առաքել զմանրեալս թողութեամբ, քարոզել տարի Տեառն ընդունակ², ինքն ոչ ինքեամբ պատմեաց զինքն մարդկան. և Տէր Աստուած ա- 10 մենակալ անուն նորա»³,

«Զսա աեսանելով արեգական խաչեցեալ, եմուտ միջաւրի և խաւարագործեցաւ * յաւուր լոյսն ի վերայ երկրի, և սակս այսորիկ յանցումն հրեիցն դարձան տաւ(ն)ք 232r. նոցա ի սուգ և ամենայն երգք նոցա յողբս. կոծեին իսկ 15 և զնա, ողբային զ՝ ի նայն հաւատացեալք զստեբք Երուսաղէմի՝ իբր սուգ սիրելոյ, և որք ընդ նմա եին՝ իբր աւրցաւոյ **, թաքուցանելով վասն երկիւղին հրեից»:

«Սա է, որ կանգնեաց զտաղաւարն Դաւթի զանկեալն⁴, որ թագաւորեացն յաթոռն Դաւթի յաւիտեանս⁵, 20 զոր արտաքս խնդրեցին մնացորդք մարդկան և ամենայն ազգք⁶, իբր արարիչ զառ ի նմանէ ասացելոցն»:

«Եւ ի Միքէա ինքն ի Բեթղեեմ իշխան Իսրայելի⁷ ի կուսէ ծնիցեալ, և նախ յաւիտենիս գոյր ի Հաւրէ ծնիցեալ իբր Աստուած. քանզի ո Աստուած, բայց նորա, որ 25 ի բաց բառնայ անաւրէնութիւնս և գերազանցէ անիրաւութիւնս հաւատացելոց ի նա. զի կամեցաւզ ողորմութեան է»⁸:

«Եւ ի Յովէլ նոյն հեղուլ կամ առաքել խոստանայ յիւրմէ Հոգւոյն յամենայն մարմին զ՝ ի նայն հաւատացելոց⁹, 30 որպէս ահա նախասացաւ. քանզի Հաւր խոստունն Որդւոյն է, սակս որոյ ասէ. Ես առաքեմ, որպէս իշխանութիւն 232v. ունելով՝ զխոստունն Հաւր առ ձեզ»¹⁰,

«Եւ յԱզգիա ինքն երևի Տէր բոլորեցուն. քանզի՝ Եղիցի, ասէ, Տեառն թագաւորութիւն¹¹, ի սորդի(?) Դաւթի՝ 35

*) Լուսանցքում՝ «խաւարեցաւ».

**) Անդ՝ «գարա(ծոյ)».

1) Ամովս. Գ. 13.

2) Դուկ. Գ. 18—19. հմտ. Եսայի ԿԱ. 1.—2.

3) Հմտ. Ամովս. Գ. 13.

4) Ամովս. Թ. 11.

5) Դուկ. Ա. 32.

6) Ամովս. Թ. 12.

7) Միք. Ե. 2.

8) Միք. Է. 18.

9) Յովէլ

Բ. 28.

10) Հմտ. Դուկ. ԴԳ. 49.

11) Աբդիւս 21.

Թագաւորէ ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս, և Թագաւորութեան իւրոյ *նչ է վախճան*¹։

«Եւ ի Յովնա ինքն վերագաղափարի Թաղեալ յերկրի և յաւուրն երրորդում յարուցեալ՝ փրկանաւորիչն յապա-
5 կանութենէ զկենդանութիւն մեր, Տէր Աստուած մեր»։

«Եւ ի Նաւում ինքն խոստանայ մանրել ի մէնջ զգա-
ւազանն, կամ եթե զմէնջ զիշխանութիւն գոռողին սա-
տանայի, և զկապանս մեր ի բաց հատանել, զոր և ճահա-
գործեաց իբր Աստուած, և ի տանէ Աստուծոյ ի բաց ջըն-
10 ջեաց զգրաւչեալս և զհալածոյսն. մահ եցոյց երկրպա-
ղաւղացն զնոսա՝ եկեալ և աւետարանեալ աղքատաց զառ
ի նայն խաղաղութիւն², և խաղաղութիւն ընձեռէր մարդ-
կան զիւրն։ Տաւնել իսկ հրամայէ որք ի նայն հաւատան
233r. և հատուցանել նմա զաղաւթսն՝³ խոստացեալ ի միջոյ առ-
15 նել ի նոցանէ զհնութիւնն⁴. քանզի ամենայն Քրիստոսիւ
նոր. վասն զի կատարեցաւ և ի բաց բարձաւ թշնամին ի ձեռն
մահուն Տեառն, և ել ի դժոխոց Տէր՝ յարուցեալ եռաւրեայ
ի մեռելոց, որ փչեաց ի դէմս առաքելոցն և ի բաց կորզիչ
զմեզ ի նեղութենէ՝ ասելով. Առէք զՀոգի Սուրբ»⁵։

20 «Իսկ Ամբակում լուեալ զլուր նորա երկեաւ և ար-
տակացեաց* ի գործս նորա ճանաչել զնա. ի վերջնում
ամացն մարդարէանայ, զի որ եարարն յոչ գոլոյ ի գոլ զա-
մենայն՝ Աստուածն Բան, յերկրի երեւեցի՝ և զեալ մարդ,
մնալով Աստուած, և ընդ մարդկան չրջեցի. արտակացեաց

25 իսկ և յորս կատարել հանդերձեալ էր ի վերայ մարմնաւորի
իւրոյ** գալստեանն. մարդ ի կուսէ ծնի և քաւարան մեր
եղեալ՝ մնալովն Աստուած, և ծանուցեալ ի հաւատացելոց
ի նա, եթ՝ երգաբանեալն ի քերովքեից ի վերջնում ա-
ւուրց յայտնեցաւ մեզ, Աստուած ելով Տէր, որոյ առաքի-
30 նութիւն զերկինս ծածկեաց, և նորա գովութեամբն լցաւ
233v. ամենայ(ն) երկիր և լուսով | նորա լուսաւորեաց։⁶ Քանզի
խոովեցելոյ մերոյս անձին բարկութեամբ սակս նԱդամ
զանցաւորութեանն՝ երեւցաւ մեզ, Աստուած ելով Տէր, և
ըստ բազում ինքեան ողորմութեան կեցոյց զմեզ՝ ի ձեռն
35 լուսցարանի դարձեալ ծնելութեան և նորոգութեան Հոգ-
ւոյն Սրբոյ. ուր արտաքս եհեղ ի մեզ փարթամաբար Յի-
սուս Քրիստոս և ի ձեռն իւրոյ փչմանն, ասելով՝ Առէք

*) Լուսանցքում՝ «հիացա(ւ)».

**) Անդ՝ «նորա».

¹) Հմմտ. Լուկ. Բ. 32.

²) Նաւում. Ա. 13—15

³) Նա-

ւում Ա. 15.

⁴) Հմմտ. Կողոս. Գ.

⁵) Գ—10., Եփես. Գ. 22—24.

⁶) Յովհ. Բ. 22.

⁷) Ամբ. Գ. 2—4.

զՀոգի Սուրբ, և առաքեալ յերկնուստ զխոստումն Հաւր
և զգեցոյց զմեզ ի բարձանց կարութիւնն»¹։

«Եւ Սոփոնիաս իսկ մարգարէանայ յաղագս նորա.
Փոխանակ որոյ, ասէ, նախատեին և մեծաբանեին առ
Տէրն ամենակալ ի խաչին առգնացեալքն, յայտ եթե և 5
ասաւքն՝ եթ՝ Որդի ես Աստուծոյ, էջ ի խաչէդ². սակս
այսորիկ երևեսցի Տէր ի նոսա, յայտ եթե յարուցեալ ի
մեռելոց և ի բաց կորուսեալ զամենայն աստուածս աղբաց
երկրի, որում երկրպագեն յիւրաքանչիւր ի տեղոյ իւր-
եանց ամենայն կղզիք և ամենայն ազգք երկրի, Աստուած 10
զիտելով զնա ճշմարիտ³։ Սակս այսորիկ խնդամբ յոյժ և 234r.
քարոզեմք՝ ուրախացեալք և բերկրեալք ի բոլոր սրտէ
մերմէ, զի չորջ քակեաց Տէր զանիրաւութիւնս մեր և
փրկանաւորեաց զմեզ ի ձեռանէ իմանալեաց թշնամեացն,
և թագաւորեաց Տէր ի միջի մերում և ետ զմեզ անուա- 15
նիս և ի պարծանս յամենայն ժողովուրդս երկրի, դարձու-
ցեալ զգերութիւն մեր՝ իբր Աստուած»⁴։

«Եւ Անգեա ցուցանէ դարձեալ Աստուած, որոյ ձայնն
երկիր շարժեաց՝ ի խաչին աղաղակելով նորա յայնժամ,
որպէս ասէ առաքեալ, ինքն խոստանայ ասելով՝ Տակա- 20
ւին եզ հաղ ես սասանեցից զերկին և զերկիր և զծով և
զցամաք»⁵։

«Եւ ի Զաքարիա ինքն խոստանայ զալ և տաղաւարիլ
ի մեզ, և փախնուլ ի նա զազգս բազումս, և զի եղիցին
նմա ի ժողովուրդ⁶ և տաղաւարեսցեն ի սրբում ն(ո)րա 25
կոչարանին*»։

«Եւ դարձեալ խնդալ հրամայէ Սիովնի և քարոզել
Երուսաղէմի, զի ահա թագաւոր քեզ, ասէ, գայ, քեզ ար- 234v.
դար և ապրեցուցիչ, ինքն հեզ և վերկլարկեալ յէջ** և
յաւանակ նոր⁷։ Վկայեաց իսկ յաղագս Քրիստոսի զամեն- 30
այն զայս աւետարանիչն, եթ՝ և թագաւոր և հեզ և փրկիչ
զոյր վերելակեալն ի վերայ յովանակի և գովեալ յամենայն
ժողովուրդենէ՝ իբր Աստուած գոլով ճշմարիտ և բարեբան-
եալ յաւիտեանս և արքայ Իսրայելի⁸»։

«Եւ Մաղաքիա մարգարեանայ յաղագս նորա՝ իբր 35
յաղագս Դեեայ զբան առնելով. քանզի Քրիստոս կեկալ
քահանայապետ հանդերձելոյն բարեաց, միով պատարա-

*) Լուսանցքում՝ «եկեղեցւոջ». **) Անդ՝ «ընդթակ».

¹) Հմմտ. Լուկ. ԻԳ. 49. ²) Մատթ. ԻԷ. 40. ³) Սոփոնիա
Բ. 10—11. ⁴) Սոփոն. Դ. 15 և 20. ⁵) Անդ. Բ. 6. ⁶) Զաք.
Բ. 10—11. ⁷) Զաք. Թ. 9. ⁸) Հմմտ. Մատթ. ԻԱ. 4—5.

- գաւ կատարեաց ի հանապազիրդէն զսրբեալսն, որպէս ասէ Պաւղոս¹. և վասն մնալոյն զնա յաւիտեան՝ անհերքելի ունի զքահանայութիւնն, ուստի և ապրեցուցանելն յամենավարձանն կարէ զառաջի եկեալսն նովաւ Աստուծոյ.
- 5 Կտակ իմ էր ընդ նմա, ասէ, կենդանութեան և խաղաղութեան, և ետու նմա երկիւղիւ երկնչել զիս և ի զիմէ ա- նուան իմոյ խորշիլ գնա. աւրէն ճշմարտութեան էր ի բե- րան նորա և անիրաւութիւն ոչ գտաւ ի չրթունս իւր. ի խաղաղութեան ուղղելով գնաց ընդ իս և բազումս ի բաց
- 235r. 10 դարձոյց յանիրաւութենէ»²:
- «Միայնում իսկ Քրիստոսի վկայեաց գրութիւնն՝ եթե մեղս ոչ եարար և ոչ գտաւ նենգ ի բերան իւրում³. զի՝ Հանգեաւ ի նմա Հոգի Աստուծոյ, հոգի իմաստութեան և զգաստութեան, հոգի խորհրդոյ և հարստութեան, հոգի
- 15 գիտութեան և բարեպաշտութեան. և ելից զնա հոգի երկիւղի Աստուծոյ, որպէս ասէ Էսայիաս⁴: Զի այսպէս վա- յել է մեզ քահանայապետ սուրբ, անչար, անաղտ, որո- չեալ ի մեզաւորաց և բարձրագոյն երկնից եղեալ,⁵ իբր Աստուած ելով* ճշմարիտ: Առաքել իսկ նախընթաց մար-
- 20 մնաւորի իւրոյ գալստեանն հրեշտակ կտակին զՄկրտիչն ի Յովաննէս իբր իւր հրեշտակ խոստանայ»⁶ ինքն հանդեր- ձեալ մարմնաւ Տէրն փառաց: Իսկ նախ երկրորդի իւրոյ գալստեանն ինքն դատաւորն գալոցն Տէր Յիսուս՝ մի ելով և մարմնով, առաքել զՆղիա Թեսալացի խոստանայր, յիշե-
- 235v. 25 ցուցանելով համանգամայն, ինքն է աւրինադրիչն Մովսէսի: Ասէ իսկ նովին մարգարէիւ. Եւ ահա ես առաքեմ զՆղիա Թեսալացի նախ քան զգալ զաւրն Տեառն զմեծ և զյայտնին, որ հաւանեցուցէ զսիրտ Հաւր առ Որդի և զսիրտ մարդոյ առ ընկեր իւր. դուցէ եկից և սատակեցից
- 30 զերկիր իսպառ⁷. յիշեցեք զաւրէնն Մովսէսի ծառայի իմոյ, ըստ որում պատուիրեցի նմա ի Քորէք՝ առ ամենայն իս- րայէլ հրամանս և իրաւունս»⁸:

«Եւ Էսայիաս իսկ մարգարէանայ ծնանիլ զԵմամա- նուէլ ի սրբոյն Կուսէ⁹ և ծաղիկ զնա անուանէ յարմա- 35 տոյն Յեսսեայ¹⁰, և Տէր զնա սրբել, և ի նմանէ երկնչել իբր Աստուած, և նմա հաւանել և սրբիլ ի նմանէ, և ի չխան զնա

*) Ձեռագրում՝ «ելել».

¹) Հմմտ. Եբր. Թ. 11—14.

²) Մաղաքիա Բ. 5—6.

³) Եսայի ԾՊ. 9.

⁴) Եսայի ԺԱ. 2—3.

⁵) Հմմտ. Եբր. Է. 26.

⁶) Հմմտ. Մաղ. Գ. 1.

⁷) Մաղաք. Գ. 5—6.

⁸) Մաղաք. Գ. 4.

⁹) Հմմտ. Եսայի Է. 14.

¹⁰) Հմմտ. Եսայի ԺԱ. 1.

ազգաց¹, և եթ' ի նա ազգք յուսան². և բազումս այդս յա-
ղապս նորա մարգարէանայ. և զթիկունս տուեալ նորա ի
խարաղանս և զծնաւտս յապտակս և զդէմս յամաւթ թըք-
մանց³, և վասն մեղաց ժողովրդեան՝ աճեալ զնա՝ զանմեղն
ի մահ և յանաւրէնս համարեալ, և զմեղս մեր բերաւոն⁴ և 5
վասն մեր ցաւեցեալ ի խաչին և Աստուած զնա անուանէ
և Տէր և լոյս*։

Ամաչեսցեն երկարնականքն, քանզի ինքն է Արա- 236r.
բիչ զերկին և մածուցիչն զնա, հաստացուցիչ զերկիր
և զ' ի նմայսն⁵. քանզի ի նմա շինեցաւ ամենայն, որ 10
յերկինս և որ ի վերայ երկրի ի նմա՝ ըստ երանելոյն
Պաւղոսի ձայնին⁶։ Ամաչեսցեն նոյնպէս Եւտիքիանա-
կանքն, թողունք Մանիքացւոցն. քանզի ահա մարգարէս
գոչէ, և (թ') թիկունս ունէր և ծնաւտս և դէմ, և վասն մեր
ցաւոյն զգայր, ըստ ամենայնի նման մեզ՝ առանց միայ- 15
նւոյ մեղաց։ Քանզի պարտ էր զնա՝ հոմագոյ մեզ եղեալ
տնաւրինաբար, հանդերձ մնալովն Աստուած, կրել յա-
ղապս մեր զնախասացեալսն, և զկողն խոցիլ և քացախ և
զեղի արբուցանիլ. և որքան կրեաց մարմնով իւրով ի
վերայ մեր և վասն մեր»։ 20

«Եւ Երեմիաս յաղապս նորա մարգարէանայ ասե-
լով՝ Եւ մարդ է և ո՞վ ծանիցէ զնա⁷. և դարձեալ՝ Սա
Աստուած մեր և ոչ համարեսցի միւս առ նա. արտաքս
եզիտ զամենայն ճանապարհ հանճարոյ և ետ զնա Յա-
կովբայ պատանւոյն իւրում և Իսրայելի սիրեցելոյն ի 25 236v.
նմանէ⁸, զի ցուցցէ, թե ինքն էր աւերինադրիչն ի Սինայ,
և ի ձեռն մարգարէից Որդւոց Իսրայելի. յետ այսորիկ և
յերկրի երևեցաւ և ընդ մարդկան վերադարձեաց⁹։ Եւ
դարձեալ՝ Ոգի դիմի մերոյ Քրիստոս Տէր, ըմբռնեցաւ
յապականութեան մերում, որում ասացաք՝ ի ստուերի 30
նորա կեցցուք յազգս»¹⁰։

«Եւ Եզեկիէզ իսկ մարգարէանայ յաղապս բարի հո-
վուին՝ ի սերմանէ Դաւթի յարուցելոյն, որոյ և ոչխարք
յատուկք՝ բանական ոչխարք¹¹։ Որպէս և Պետրոսի ասէ՝

*) Լուսանցբում՝ «Ոչ հաճելի է արուեստաբանութիւն անարուես-
տիդ այդորիկ թարգմանչի, որ զգեղեցիկսդ արար ան(գ)եղազ(է)չ
և զ(ք)աջաշն(որ)հդ՝ բան(ի)ցն անյարմարութեամբ (ա)րար տաղտկալի»։

1) Հմմտ. Նայի ԾԵ. 4. 2) Նայի ԽԲ. 4. 3) Նայի Ծ. 6.
4) Հմմտ. Նայի ԾԳ. 4. 5) Հմմտ. Նայի ԽԲ. 5. 6) Գողոտ.
Ա. 16. 7) Երեմ. ԺԷ. 9. 8) Բարուք Գ. 36—37. 9) Բարուք
Գ. 38. 10) Ողբք. Գ. 20. 11) Հմմտ. Նդեկ. ԼԳ. 23 և 31.

- Հովուեան զոչխարս իմ¹։ Զայս, ասէ, ասէ Տէր Տէր. զկո-
րուսեալն ինդրեցից և զմոլորեալն զարձուցից²։ Եւ ի վե-
րայ երկրի երեւալ և ընդ մարդկան վերագարձեալ՝ ասէր.
Ոչ առաքեցայ, եթ' ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իս-
5 րայեղի³. և՛ եկն Որդի Մարդոյ ինդրել և կեցուցանել
զկորուսեալն⁴։ Սա մանրեաց զլուծ հարկին* մերոյ և
արտաքս եհան զմեզ ի ծառայեցուցչէն՝ զնորատունկս խա-
237r. ղաղուլթեան⁵, ասաւզն. Եկայք|առ իս ամենայն վաստա-
կեալք և բեռնաւորեալք, և ես հանգուցից զձեզ. բարձէք
10 զլուծ իմ ի ձեզ և ուսարնէք յինէն, զի հեզ եմ և նուստ
սրտիւ, և գտանիցէք հանգիստ անձանց ձերոց, զի լուծ իմ
քաղցր և բեռն իմ թեթև է⁶։ Ուրեմն Աստուած Քրիստոս
և զիւրն լուծ ի մեզ գոլ խորհեցեալ»։
- «Եւ հրեշտակն ի ձեռն Դանիէղի մարգարէանայ, եթ'
15 եւթանասուն եւթներեակք հատցին ի ժողովուրդն և ի
քաղաքն սուրբ, մինչ սպառել մեղացն և ջնջիլ անաւ-
րէնութեան և քաւիլ անիրաւութեան, և ածել զար-
դարութիւն յաւիտեանական և կնքել տեսութիւն և զմար-
զարէն, և աւծանել զսուրբ սրբոցն։ Եւ խոհականա-
20 նայ Դանիէղ ի հրեշտակէն յարտաքս ուղուլթենէ բանին,
առ ի պատասխանել նորա և ի շինել զԵրուսաղէմ, մինչ
աւծելոյ առաջնորդին՝ եւթներեակք եւթն և եւթնե-
րեակք վաթսուն և երկու⁷։ Իսկ ի վերայ ոչ միոյ ծնիցե-
լոյ ի կանանցն այսպիսի ճահագործեցաւ, եթ' ոչ ի վերայ
237v. 25 Եմմա|նուեղի, իւր ելոյ Աստուծոյ և մարդոյ. ոչ այդոյ ելոյ
Աստուծոյ և այդոյ մարդոյ. քանզի Բանն մարմին եղև⁸,
մնալովն Աստուած։ Քանզի յորժամ եկն յերկիր երեւալ
աւծեալն տնաւրինաբար, սուրբ սրբոցն, համարեալ կա-
տարումն աւրինի և մարգարէիցն Քրիստոս⁹, ծագեաց ահա
30 յաւուրս իւր զարդարութիւն¹⁰. Իսկ՝ Աւուրս բազումս, որ-
պէս պրեցաւ յՈւսեէ մարգարեի՝ նստան որդիքն Իսրա-
յեղի, ոչ ելոյ արքայի և ոչ իշխանի, ոչ ելոյ զոհի և ոչ զո-
հարանի և ոչ քահանայութեան, և ոչ որ զեկուցանէր¹¹. Իսկ
եկն սուրբ սրբոցն Քրիստոս, յորժամ եկն լրումն ամա-
35 նակին¹², և թագաւորեաց ի տունն Յակովբայ յաւիտեանս¹³։

*) Լուսանցքում՝ «իբր անուր երկաթի».

1) Յովհ. ԻԱ. 16, 17. 2) Եզեկ. ԼԳ. 16. 3) Մատթ. ԺԵ. 24. 4) Զուկ. ԺԹ. 10. 5) Եզեկ. ԼԳ. 27 և 29.
6) Մատթ. ԺԱ. 28—30. 7) Դան. Թ. 24—25. 8) Յովհ. Ա. 14.
9) Հմմտ. Մատթ. Ե. 17. 10) Հմմտ. Սաղմ. ՀԱ. 7. 11) Ովսէ Գ. 4. 12) Հմմտ. Դաղատ. Դ. 4. 13) Հմմտ. Զուկ.Ա. 32.

Եւ դայս զեկուցանելով յառաջադոյնսն՝ մարգարէանայր, եթե յաւուրս թագաւորացն այնոցիկ յարուսցէ Աստուած երկնի թագաւորութիւն ի վերայ երկրի, որ յաւիտեանս ոչ ապականեսցի և թագաւորութիւնն նորա ժողովրդեան միւսում ոչ մնասցէ, անաւարեսցէ և մալիսցէ զամենայն, և 5 ինքն վերակացեսցէ յաւիտեանս. քանզի ի լիբանէ հատեալ քար առանց ձեռաց, որ քար է ծայր անկիւնական, 238r. ընտրեալն և պատուական¹. որ թանց մերձաւորութեան առն՝ ի Կուսէ ծնիցեալ, մնալով իսկ և այսպէս Աստուած և հոմադոյ ծնաւորին Հաւր, եղև իսկ ի լեառն մեծ և ելից 10 զամենայն երկիր, անախտաբարն ի Հաւրէ և անճառաբար նախ յաւիտենիցն ծնիցեալ: Սա խորտակեաց զպատկերն, այս է՝ զգոռոզն բանաարկու, և զաստուածս ազգացն՝ զոսկեղէնսն և զարծաթեղէնս և զպղնձիս և զերկաթեայս և զխեցեղէնս, և մանրեաց զնոսա, և եղևն իբրև փոշի,² և զա- 15 մենայն փառս թագաւորացն իբրև ծաղիկ խոտոց եցոյց³, և թագաւորեաց ի տունն Յակովբայ յաւիտեանս, և թագաւորութեան իւրոյ ոչ եղիցի վախճան⁴: Իսկ մարդոյ բնութիւն թագաւորել ոչ կարէ յաւիտեանս»:

Ահա ամենեքեան աւետարանիչքն զ՝ ի մարգարեիցն 20 քարոզեցեալ, ինքնեքեսութեամբ տեսանելով ի Քրիստոս՝ լըցեալ ուսուցին, և ոչ ուրեք երկու բնութիւնս մեզ կամ եթե ներկուս բնութիւնս աւանդեցին խոհել զմին Քրիս- 238v. տոս. այլ զնոյն քարոզեցին Աստուած նախայաւիտեան և զնոյն անաւրէնաբար եղեալ մարդ, մնալովն Աստուած,⁵ զնոյն անախտ և ախտակրելի, զնոյն Աստուած, զնոյն մարդ: Սոցին բաղաձայնս և սուրբ հաբքն, որք ի Նիկեա՝ ուսուցին, և յետ նոցա եղեալք սուրբքն եկեղեցեացն վարդապետք, որպէս ի յառաջագոյնս բանս * նոցա ապացուցաւ. քանզի նգովն զյանդգնեալսն ասել երկուս բնու- 30 թիւնս, կամ եթե երկաբնութիւն՝ զմին Քրիստոս, և զոչն խոստովանաւ զնա եղեալ ըստ ճշմարտութեան մարդ՝ յանձնէ նմանակրէ մեզ և մարմնոյ, և զ՝ սրբոցն հարանց նգովեալս ահա հաստատապէս նգովեցան և ի նոցանէ ա- զանդեալքն և աւրինադրեալքն մեզ հաստատապէս աւրի- 35 նադրեցան. քանզի զորս եթե կապեցեն յերկրի, եղիցին այսոքիկ կապեալք յերկնի, և զորս եթե լուծցեն յերկրի,

*) Լուսանցքում՝ «յառաջասացեալս».

1) Հմմտ. Եսայի ԻԶ. 16. Հմմտ. Եփես. Բ. 20. 2) Հմմտ. Դան. Բ. 44—45. 3) Հմմտ. Եսայի Ի. 6—7. 4) Հմմտ. Դուկ Ա. 32.

239r.

եղիցին այսոքիկ լուծեալք յերկնի ¹: Քանզի զոմանս, ասէ, եդ Աստուած յեկեղեցւոջ՝ նախ առաքեալս, երկրորդ մարգարէս, երրորդ վարդապետս ². և որ զսոցայն վարդապետութիւն ոչ ընդունի, իբր յնքենէ յԱստուծոյ խաւսեցեալ, ⁵ զԱստուած արհամ (արհ)է՝ զտուիչն զՀոգին իւր Սուրբ ի նոսա և եդեալ զնոսա յեկեղեցւոյ վարդապետս. սակս այսորիկ ասէր Տէր առաքելոցն՝ «Լսաւդն ձեզ ինձ լսէ և արհամարհիչն զձեզ զիս արհամարհէ» ³:

- Իսկ փոխանակք սրբոց առաքելոցն երանելիք և ուղ-
- 10 զափառք մեր հարքն. և զայս զեկուցանելով Տէր՝ ասէր առ աշակերտսն յետ յարութեանն իւրոյ. «Եւ ահա ես ընդ ձեզ եմ, ասէ, զամենայն աւուրս, մինչ ի վախճան յաւիտենիս» ⁴: Յայտ իսկ է յաղագս սրբոցն առաքելոց, եթ՝ ոչ զամենայն աւուրս մինչ ի վախճան ի մարմնի մնալով՝
- 15 զնալ հանդերձեալ եին զ՝ ի Քրիստոս հաւատացեալսն. ոչ յաղագս նոցա ուրեմն եասաց միայնից, այլ և յաղագս փոխանորդաց նոցա եղելոցն ուղղոյ հաւատոյ և վարդապետութեան, և հետեացելոց հետոցն՝ ըստ Աստուծոյ քաղաքավարութեան նոցա, և զմնացորդս նեղութեանցն Քրիս-
- 239v. 20 տոսի յիւրում մարմնի բարձաւդացն և վասն Քրիստոսի ոչխարացն և վասն Քրիստոսի մինչ մահու ժամանելոց ⁵, զի հետեացին հետոցն Քրիստոսի: Քանզի արտաքս հայցեաց, որպէս զսուրբ առաքեալսն սատանայ, այսպէս և զսուրբս հարսն մեր և զվարդապետս սրբոյ եկեղեցւոյ բա-
- 25 զում անգամ՝ առ ի տաստել զնոսա իբր ցորեան, այլ ոչ պակասեաց նոցա հաւատն ⁶ ի նախարկութեան փորձութեանցն: Քաջասրտեին իսկ և զվասն նոցա անակնառարար մաղթաւդին, զի ոչ նուազեացէ հաւատ նոցա, և չինեին ի ձեռն վասն Քրիստոսի ախտակրութեանն՝ ի վերայ
- 30 հիման առաքելոցն և մարգարեից, ելոյ ծայր անկիւնոյ ինքեան զվասն մեր ախտակրաւդին Քրիստոսի՝ ⁷ զաւրացուցչին զնոսա համբերել զառ ի թշնամեացն Աստուծոյ վերածեալս: Քանզի ուսան ի Քրիստոսէ՝ ոչ մեղկանալ ի փորձութիւնս, այլ հսկել և աղաւթել, առ ի զկամս Աստուծոյ
- 35 կատարել ի նոսա. քանզի ունեին զՔրիստոս բնակեալ ինքեանս, զհոգեկան վէմն և զանխզելի հիմն, յորում և

¹) Մատթ. ԺԸ. 18. հմմտ. ԹՁ. 19.   ²) Ա. Կորնթ. ԹԲ. 28.

³) Դուկ. Թ. 16.

⁴) Մատթ. ԻԸ. 20.

⁵) Գաղատ. Զ. 17.

հմմտ. Բ. Կորնթ. Գ. 10—11.   ⁶) հմմտ. Դուկ. ԻԲ. 31—32.

⁷) հմմտ. Եփես. Բ. 20.

չինին, իբր քարինք կենդանիք՝ | տուն հոգեկանի, քահա- 240r.
նայարան սուրբ Աստուծոյ, զանձն յաւթարութեամբ վասն
Քրիստոսի եդեալ հանապազաւր, և խնդալ վասն Քրիստոսի
ախտակրութեանն միշտ և ասել. Ո՞ զմեզ որոշեցէ ի սիրոյն
Քրիստոսի. այլ ոչ ոք. ոչ նեղութիւն, ոչ ճգնութիւն, ոչ 5
սով, ոչ մերկութիւն, ոչ հալածումն, ոչ վտանգ, ոչ սուր.
քանզի վասն Քրիստոսի յաւթարապէս ունիմք ըստ միողէ *
աւուրն մեռանել»¹։

Քանզի ուսան սուրբ հարքն մեր ի հովուապետէն
Քրիստոսէ, եթե նուրբ էր դուռնն և նեղ ճանապարհն, 10
տարաւղն ի կենդանութիւն², և մրցութեան էր պէտ
բազմի, որ ըստ Աստուծոյ՝ առ ի մտանել ընդ նուրբ դուռնն
հալածանացն յերկնիցն արքայութիւն. ուսեալք եին յերա-
նելոյն Պաւղոսէ, եթե բազում ճգնութեամբք պարտ ի
նեքքս երթալ յարքայութիւնն երկնից³։ Լուան Տեառնն 15
ասաւղի. «Հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ վասն ոչխարաց»⁴,
և՝ «եթե զիս հալածեցին, և զձեզ հալածեցեն. եթե զբանն
իմ՝ պահեցին, և զձերն պահեցեն»⁵, և՝ «Երանելիք հա-
լածեալքն | վասն արդարութեան, զի նոցա է արքայու- 240v
թիւն երկնից»⁶, և՝ «Երանեալք եղիցիք, յորժամ հալածես- 20
ցեն զձեզ և նախատիցեն և ասիցեն զամենայն հար- զձէնդ՝
ստելով վասն իմ. ինդացէք յաւուրն յայնմիկ և խայտա-
ցէք, զի վարձ ձեր բազում յերկինս. քանզի այսպէս հալա-
ծեցին զմարգարէնն՝ զնախ ձեր», և «Գայ ժամ, զի ամենայն
սպանիչն զձեզ թուիցի պարչտութիւն հատուցանել Աս- 25
տուծոյ»⁸, և «Որ ոք խոստովանեացէ զիս առաջի մարդկան,
խոստովանեցից և ես զնա առաջի Հաւր իմոյ յերկինս»⁹։

Սակա այսորիկ առաքեալքն զպատուիրանս ճահա-
գործելով զՏեառնն՝ ի ճգնութիւնս, ի հարկաւորութիւնս,
ի հալածանս, ի նեղութիւնս համբերեցին վասն Քրիստոսի, 30
և ուսուցանեին, եթե կամեցեալքն կեալ բարեպաշտու-
թեամբ ի Քրիստոս Յիսուս հալածեցին վասն Քրիստոսի¹։

Յայտ եթե և զինչ կարեմ ասել ըստ արժանաւո-
րութեան յաղագս սրբոցն հարանց, եղևոց վարդապետաց
սրբոյ եկեղեցւոյ, որք մինչ մահու նահատակեցան | վասն 35 241r.

*) Լուանցքում՝ «հանապազ».

1) Հռովմ. Ը. 35—36. 2) Հմմտ. Մատթ. է. 14. 3) Հմմտ.
Բ. Թեոաղ. Ա. 5. 4) Յովհ. Ժ. 11. 5) Յովհ. ԺԵ. 20. 6) Մատթ.
Ե. 10. 7) Մատթ. Ե. 11—12. 8) Յովհ. ԺԶ. 2. 9) Մատթ.
Ժ. 32. և Զուկ ԺԲ. 8.

- ուղղափառին հաւատոյ: Տէր պատերազմէր ի վերայ նոցա, որք ի ձեռն սրբոյ Հոգւոյն յաղթահարեցին զթագաւորս՝ պատերազմիչս Աստուծոյ եկեղեցին, խաւսելով ընդդէմ թագաւորաց զԱստուծոյ պատուիրանս, և ոչ ամաչելով ա-
- 5 ռաջի իշխանաց և թագաւորաց՝ վասն Քրիստոսի ածեալք և բարձեալք. գիտեին իսկ, եթ' այն պատահեցէ նոցա ի փրկութիւն: Ի ձեռն հաւատոյ գործեցին զարդարու-
թիւն և պատահեցին խոստացելոցն բարեաց. իսցին զբե-
րանս առիւծուց, շիջուցին զկարութիւն հրոյ, փախեան
- 10 զբերանս սրոյ, կարաւորեցան ի տկարութենէ. զի յորժամ տկարանային ի հալածմունս, յայնժամ կարաւորագոյն զանձինս զտանեին և քաջազգագոյնք առ վասն Քրիստոսի պատերազմն և ուժեղագոյնք, և զթշնամեացն հնարաւո-
րութիւնս գիւրապէս ձեռնարկեին՝* ի ձեռն ուղիղ բանին
- 15 և հաւատոյն, որ առ Աստուած: Քանիք զվասն բարեպաշ-
տութեանն մահ համբերեալք, պսակաւորք ի նահատակա-
դրէն Քրիստոսէ վերաքարոզիցան առաջի երկնայնւոյ |
- 241v. Հաւրն և սրբոցն հրեշտակաց, զի լաւագունից յարութեանն պատահեացեն: Քանիք սրբոցն հարանց այպանութեան և
- 20 խարազանաց փորձ առին, յարտասահմանութեան չըջե-
ցեալք. և ի քաղաքէ ի քաղաք, և կապանաց և բանդի փորձ առին, քարարկեցան, փորձեցան որպէս գրեալ, մահու
սրոյ մեռան, չըջեցան փախուցեալք, յետոյացեալք, ճըգ-
նեալք, չարընկալեալք, յանապատի մոլորեալք, և ի լերինս
- 25 և անձաւս և ծակս երկրի: Այդ այսոքիկ ամենեքեան վկա-
յեցան յուղղափառէ հաւատոյն: Քանիք կրեցին վասն Քրիստոսի եկեղեցեացն հովիւք առ Դեկեաւ թագաւորաւ
և յետ նորայոցն հալածչաց զԱստուծոյ եկեղեցիս. քանիս
կրեցին յԱրիանոսաց՝ մեռուցեալք, արտասահմանեալք,
- 30 հալածեալք և բանդարգեալք ընդ ուղղափառ հովիւսն Քրիստոսի: Այդ յայսոսիկ ամենեւին գերայաղթեցին ի ձեռն սիրաւորն զնոսա Քրիստոսի. քանզի զհարուածս Յի-
սուսի ի մարմինս իւրեանց պարարեւրեին² ի պարծանս իւրեանց՝ յաւրն Քրիստոսի: Քանզի ոչ ունայն ընթանա-
- 242r. 35 յին | և ոչ յունայն վաստակեցան. այսպէս իսկ ընթանա-
յին, իբր ոչ անյայտապէս. այսպէս մրցեին, իբր ոչ զաւդ
ծեծելով՝ յետոյցն մոռացումն առնելով և զյառաջագոյնսն

Լուսանցքում՝ «Ընդձեռնեին».

1) Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԲ. 10. և Բ. Տիմոթ. Գ. 12. 2) Հմմտ. Գաղատ. Զ. 17. և Բ. Կորնթ. Գ. 10.

ձգտելով¹։ Ըստ դիտաւորութեան հալածեցին՝ առ յաղթա-
նշանութիւն վերնոյ կոչելութեանն Աստուծոյ, Քրիստոսիւ
Յիսուսիւ Տէրամբ մերով. զարչաւանն կատարեցին, զհա-
ւան պահեցին. այսուհետեւ պահպանի նոցա պսակն ար-
դարութեան, զոր հատուցէ Տէր նոցա յայնմ աւուր՝ ար- 5
դարն դատաւոր, ընդ ամենեւեան սիրաւոյ զյայտնու-
թիւն նորա և զարքայութիւն²։ Ի պտղոց նոցա ուղղա-
փառի հաւատոյ և պարկեշտի նոցա կենցաղոյ ծանեալք
զնոսա, եթե ծառայք բարիք են, անկեալք ի տան Տեառն,
և ի գաւիթս Աստուծոյ մերոյ ծաղկեցան³. քանզի ազնիւս 10
եկեղեցւոյ Աստուծոյ ի բաց ծնան և փրկականս վարդա-
պետութիւնս՝ երանելիք ամենեւեան հետեւացեալքն վարդա-
պետութեան սրբոցն և ուղղափառաց հարանցն, ոչ խո-
տորեալք յաջ | և ոչ յահեակ յարքունական ճանապար- 242v.
հէն⁴ ուղղափառի իւրեանց հաւատոյն։ Քանզի զորս բա- 15
րեբանեցին առաջակայքս յայսմ մատենի սուրբք և ուղ-
ղափառք հարքն, այսոքիկ յԱստուծոյ բարեբանեալք են, և
զորս հաստատեցին բանս ուղղափառի հաւատոյն, այսոքիկ
յԱստուծոյ հաստատեցան։ Նմանապէս՝ զոր եթ' անիծին և
նզովեցին, այսոքիկ յԱստուծոյ անիծան և նզովեցան, և 20
զորս տարաքարողեցին բանս, սոքա յԱստուծոյ տարաքա-
րողեցան։ Երանեալք ամենեւեան՝ հաւանեալքն ամենայնի
աստուածաշունչ գրաւորութեանն և զ' ի նմա գրիցելոցն
յաղագս միոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. քանզի
աւգտակար է առ վարդապետութիւն ուղիղ և վերստին 25
ուղղէ զահարմբունեալսն և հետեւացեալսն վարդապետու-
թեանց մարդկան՝ ոչ ուղղոց։

Երանեալ հաւանեալքն վարդապետութեան սրբոցն
և ուղղափառաց հարանցն, զի Ժառանգակիրք գտցին սրբ-
բոցն. իսկ ոչ հաւանեալք վարդապետութեան և աւրինա- 30
դրութեան Աստուծոյ | խա(ւ)սեցելոյն ի ձեռն նոցա՝ յղան 243r.
ի զանազան հերձուածան, մոլորեալք յարքունական ճա-
նապարհէն ուղղափառի հաւատոյն, և գնացին ուղիս խո-
չորս և փշալիցս, զածաւղս զնոսա ի հանապազորդ տան-
ջանս. զի ոչ միայն անհաւանեցան սրբոցն հարանց, ու- 35
րացեալք զգնաւղն զնոսա զՏէրն Քրիստոս իւրով արեամբ,
ի վերայ ածելով իւրեանց զարագն կորուստ, այլ իբր ոչ

¹) Հմմտ. Փիլիպ. Գ. 13.

²) Հմմտ. Բ. Տիմոթ. Գ. 7—8.

³) Հմմտ. Սաղմ. ԴԱ. 14.

⁴) Հմմտ. Բ. Օրէնք Ե. 32., Գ. 2., ԻԸ. 14.,

Առաւել. Գ. 27.

- բաւական եալք իւրեանցն կործանմամբ, կորզեցին բա-
զումս յանարատագունիցն, առ ի հետեանալ չարահաւա-
տութեան նոցա: Եւ ինդրեսցէ առ ի մոլորեցուցչացն զայ-
պիսիս զարիւն մոլորեցելոցն Աստուած յաւուրն յայնմիկ.
- 5 պահանջեսցին իսկ և զդատաստանս սպանելոցն և հալա-
ծելոցն և յափշտակելոցն և արտասահմանելոցն առ ի նո-
ցանէ, առ ի յոչ կամել հաւասարել նոցա ամպարչտու-
թեանն: Այդ զի մինչ մահու տանջանս վասն բարեպաշ-
տութեան առ ի նոցանէ համբերելով՝ եկեսցէ իսկ ի վե-
- 243v. 10 րայ նոցա ամեն արիւն արդար ըստ բանին Տեառն¹, լի
լցին զչափ հարցն իւրեանց հրեից և որդիք ցուցան սպա-
նաւդացն զսուրբս մարգարէս և զառաքեալս:
- Մեք այսուհետե, սիրելիք, որպէս ասէ Յուդաս ա-
ռաքեալ, շինելով զինքեանս սրբագունիւ մերով հաւա-
- 15 տովս, զոր ընկալաք յԱստուծոյ ի ձեռն սրբոց առաքելոցն
և ի սրբոց հարանց և եպիսկապոսապետաց ամենայն աշ-
խարհի՝ պահաւդացն զհաւատն Աստուծոյ անխարդախ մինչ
վերջնոյ հաղագին, Հոգւով սրբով ազաւթեալք՝ զինքեանս
ի սէրն Աստուծոյ պահեսցուք, մնալով ողորմութեան
- 20 Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ի կենդանութիւն յա-
ւիտենական: Եւ զոմանս յանդիմանեցէք որոշելով, իսկ
զոմանս ապրեցուցէք՝ ի հրոյ յափշտակելով, իսկ զոմանս
ողորմեցարհւք դատել երկիւղիւ, դատելով զ՝ ի մարմնոյն
պալարացեալ պատմութեան², Ամենեքեան իսկ հարքն մեր
- 25 և եպիսկապոսքն զնկատորէ ժողովեալքն յԵփեսոս՝ հետե-
ւանալով հետոց երանելեաց հարանցն, որք ի Նիկեա, և
- 244r. եղբայրականս | այնոցիկ հաստատելով զաղանդս ճշմար-
տութեանն, սահմանեցին իչ ումեք արժան զոյ յաւելուլ
ինչ սրբում հմայութեանն և իչ նորոգել՝ զմիչան նոյնպէս
- 30 կալեալ և յեղութեան ստուերազրութիւն կրել ոչ հաւա-
նեալ, ըստ բանին Յակովբայ առաքելոյ³, իսկ ի Քաղկե-
դովնի հաւաքեալքն զսա, որպէս ասեն, նորոգելով, և
զթուղթ ամպարչտին Ղեւուլնի կարգեալ ընդ սրբում այս-
միկ հմայութեան՝ զսրբոցն սահմանս և աւերէնս կոխելով,
- 35 եղիցին նզովեալք:

¹) Հմտ. Մատթ. ԻԳ. 35., Դուկ. ԺԱ. 51.   ²) Հմտ. Յուդա
20—23.   ³) Հմտ. Յակովբայ Ա. 17.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց՝
ցուցանելով զամպարեսութիւն եւ զյանդգնութիւն
նորոգչացն, որպէս ասեն, զհարանցն հաւատ, եւ
զի ոչ պարս սահման միւս հաւատոյ ընդունել,
հան յերեհարիւր տասն եւ ութիցն սուրբ հմայու- 5
թեանն, որում եւ հետեւացան սուրբ հարհն, որք
յեփեսոսս՝ լուծանելով զՆեստորիոս իբր ամպա-
րեսեալ:

Երանելոյ Աթանասեայ եպիսկոպոսապետի Աղեթ-
սանդրեայ՝ առ այնոսիկ, որք յԱփրիկէ. 10

Քանզի վասն այսորիկ և համաշխահական եղև ի Նի-
կիա ժողովն յերեքարիւր տասն և ութից ժողովեցելոց
եպիսկոպոսացն յաղապստաւատոյ, սակս արիւնական ամ- 244v.
պարչտութեանն, զի մի ևս ըստ նոսին պատճառիւ հաւա-
տոյ լինիցին, այդ թեպէտ լինիցին, մի կայցին. զինչ իսկ 15
այն պակասէ, զի նորագոյնս խնդրիցէ որ: Լի է բարե-
պաշտութեամբ, սիրելիք. սա զամենայն աշխարհ լցոյց-
զսա ծանեան և հնդիկք և քանիք առ այդս բարբարոս են
քրիստոնանոսք: Ուրեմն ունայն է վաստակն, որք բազում
անգամ զնմանէ ձեռնարկեցին. քանզի ահա այսպիսիքս 20
տասն և մի ուրեմն ժողովս արարին, աւր ըստ աւրէ փո-
խարկեալք՝ առ ի յառաջնոցն ի բաց հանելով, իսկ յետ
այսոցիցն փոխելով և յաւելլով. աւգտեցան ոչինչ, մինչ
ցայժմ գրելով, ի բաց ջնջելով, բռնադատելով:

Եւ յեռ այդոց. 25

Զի թեպէտ ոմանք զԱրիմինոնն անուանեն, յուլցեն
առաջին զլուծումն նախասացելոցն, և որպէս գրեցին
եպիսկոպոսք, ասելով՝ մի ինչ առաւել խնդրել, քան որք
ի Նիկիա ի հարանցն խոստովանեալս, և ոչ անուանել այդ
ժողով, քան զնա: 30

Եւ յեռ այդոց.

Այսորիկ իսկ այսպէս յուլցելոց|աւելորդնոց(?) Արիմի- 245r.
նոն, աւելորդ և այդ ի նոցանէ անուանեալն յաղապս

հաւատոյ ժողով: Քանզի բաւական որ ի Նիկեա՝ ձայնակցելով և սկզբնագունից եպիսկոպոսաց, յորում և հարք նոցա ստորագրեցին, զոր պատկառել զայսոսիկ յորդորէր, զի մի՛ զամենայն առաւել քան եթե քրիստիանոսք 5 թուեսցին:

Եւ յեւ այդոց.

- Աղաչեմք ոչ հաւանել, ըստ որում նախասացաք, առաջարկելոցն ամբոխ ժողովոց պատճառաւ հաւատոյ՝ զ՝ յԱրիմանին, զ՝ Իսաւրիսն, զ՝ Թրակէ, զայլս որ ի Կոստանտինուպոլսի, զբազում անգամն յԱնտիոքիա: Այդ 10 քան զամենեւեան միայն կալցի առ ձեզ որ ի Նիկիա ի հարանցն խոստովանեալ հաւատ, յորում ամենեքեան և այժմու մարտոցելոց առ նա հարքն, որպէս յառաջասացաք, ստորագրեցին: Զի և յաղազս մեր առաքեալ ասէ.
- 15 «Գովեմ իսկ զձեզ, զի զամենայն իմ յիշէք, և որպէս աւանդեցի ձեզ՝ զաւանդութիւնն ունիք»¹⁾: Այս իսկ ի Նիկէա ժողովս ճշմարտապէս արձանագրութիւն զամենայնէ 245v. հերձուածոյ է. սա և զհայհոյիչսն զՀոգին Սուրբ և ասաւազաց զնա արարած ի բաց տապալէ. ասելով իսկ հարքն՝
- 20 յաղազս առ Որդին հաւատոյ ի վերայ ածին արագ. «Հաւատամք և ի Հոգին Սուրբ, զի կատարեալ և լի», զառ ի սուրբ Երրորդութիւնն հաւատ խոստովանելով. զգծաւորութիւնն Քրիստոսի հաւատոյն և զվարդապետութիւն բոլորական եկեղեցւոյ այսուիկ ծանիցեն:

25 Երանելոյն Բասղի առ ի Անսիոնացիս թղթոյն.

- Իսկ հաւատ մեք ոչ յայդոցն կրիցեալ մեզ մանկագոյնս աւրնդունիմք և ոչ ինքեանք զմերոյս մտածութեան ծնունդս աւանդել իշխեմք. զի մի՛ մարդկայինս արասցուք զբարեպաշտութեանն բայս, այլ որպէս ի սրբոցն հարանց 30 ուսաք, զայսոսիկ հարցաւդացն զմեզ պատմեմք: Է այսուհետև ի հարանցն քաղաքաւորեալ և եկեղեցւոյ մերոյ զրիյեալն առ ի սրբոցն հարանց հաւատ՝ ի Նիկիա ժողովելոցն, զոր կարծեմ ահա և ատրերան գոլ և առ ձեզ. սակայն ոչ գանդաղիմք, զի մի՛ վեհերման ամբաստանու-
- 35 թիւն տարցուք:

Նորին՝ թղթոյն առ այնոսիկ, որ յարեւմուտս։

Արհամարհեցան հարանցն աղանդք, առաքելական 246r.
աւանդութիւնք անարգեցան, մանկագունացն մարդոց
դիւտք յեկեղեցւոյ քաղաքաւորեն. արուեստաբաննն այ-
սուհետեւ, ոչ աստուածաբաննն մարդիկ. աշխահի իմաս- 5
տութիւն զնախական բերէ, մերժելով զպարծառն խաչին.
հովիւք ի բաց վարին, փոխանակ ի ներքս ածին գա(յ)ղք ծա-
նունք՝ հերձանելով զհաւտս։

Եւ յեւ այդոց.

Խաւսեացի և առ մեզ համարձակապէս բարին այն 10
քարոզումն հարանց՝ աւերիչն զվատանուն հերձուածն
Արիոսի, իսկ չինիչն զեկեղեցիս յառողջականի վարդա-
պետութեան, յորում Որդի հոմագոյ Հաւր խոստովանի և
Հոգին Սուրբ նմանապատիւ թուակցի և պարշտակցի։

Նորին առ Եգիպտացիս թղթոյն.

15

Եւ սակայն գիտել պարտ էր, եթ' Աստուծոյ շնոր-
հիւն ոչ առ արեւելեայսն միայնք էք, այդ և բազումս ու-
նիք զձերոյդ մասին, որք զհարանցն վրիժախնդրեն ուղ-
ղափառութիւն՝ զըստ Նիկեա բարեպաշտն աղանդ արտա-
դրաւդաց, և որք յարեւմուտս՝ ամենեւեան ձայնակիցք 20 246v.
ձեզ են։

Նորին՝ որք քնդ նովաւ ստորեւանացիսն մեհացեալս.

Այսոքիկ այժմ և զ' ի Նիկէա բանսարկեն հաւատն
և հոմագոյականս զմեզ կոչեն, սակս յայնմիկ հաւատի
զՄէնածինն Որդի Աստուծոյ և Հաւր հոմագոյ խոստովա- 25
նիլ. ոչ որպէս ի միոջէ գոյացութենէ բաժանեցելոյ եր-
կուս եղբարս, մի լիցի. քանզի ոչ զայս իմացաւ Սուրբն
Աստուծոյն և աստուածասէր Ժողովն. այդ ըստ որում որ-
պէս է ըստ գոյացութեան Հայր, նոյնպէս պարտեցելոյ
իմանիլ և Որդւոյ։ Քանզի զայս մեզ ինքեանք նոքա մեկ- 30
նեցին ասելով. «Լոյս ի լուսոյ»։ Եւ է ի Նիկեա հաւատն
առ ի նոցանէ յարեւմտից բերեալն, զոր ի ձեռն կտուն
Ժողովոյն, որ ի Տուենացիան, յորմէ և հաճութեամբ ընկա-
լեալ եղեն. այդ ունին մի իմն իմաստուն աղանդ յայսպի-
սիս նոցա փոխարկութիւնս. զի բայիւք հաւատոյն բժիշկք 35
վարին ըստ ժամանակին, այդ Երբեմն այդպէս՝ առ ենթա-
կայ ախտս փոխադարձեցելով։ Իսկ զայսոքիկ իմաստաւոր-

247r. Թեան զանհաստատոն ոչ ինձ յանդիմանել յարմարեաց, այդ ձեզ իմանալ. տացէ իսկ ձեզ Տէր իմաստութիւն առ ի ճանաչել՝ ո՞վ արդեւք ուղիղ բանն կամ ո՞ թեւրն և տարադարձեալն: Քանզ՝ եթ՝ այդ երբեմն այդս պարտ հաւատս
5 չարագրել և ըստ ժամանակացն այդայդիլ՝ սուտապասութիւն ասաւդին. «եզ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն»¹. իսկ եթ՝ այնք ճշմարիտք, մի՞ ոք զձեզ պատրեացէ նորովք այսուիկ բանիւք:

Երանելոյ Կիրիղոյի Եպիսկապոսապետի Աղեփսան-
10 դրեայ յառ. Ակակիոս քղթոյն.

Քանզի սուրբ և համաշահական ժողովն՝ ըստ եփե-
սացւոցն քաղաքի ժողովեալն, յառաջագոյն իմացաւ հար-
կաւորապէս զոչն պարտ եկեղեցեաց Աստուծոյ հաւատոյ
արտադրութիւն միւս ի ներքս դատել, քան զեալն*, զոր
15 երիթս(!) երանելիք հարքն Սրբով Հոգւով խաւսեցեալք սահմանեցին:

Ահա այսուհետեւ ապացուցաւ, յորոց ծաղկաբանեցաք
պիտառութեանց յամենապտղոյ զրաստէ սրբոցն հարանց՝
երկաբնականացն և երիտթականացն ամպարըշտութիւն:
20 Վայելուչ իսկ համարեցայ և բոլորովիճակս նոցա արտադ-
247v. րութիւնս, | կամ եթև խոստովանութիւնս հաւատոյ և
թուղթս՝ առդրել, յորոց առաւել տեսցի նախառացելոյ հեր-
ձուածողացն ամպարշտութիւն, իսկ ճառագայթեացէ ուղ-
ղափառութեանն զեղ:

25 Երանելոյ Իրենեոսի՝ հետեւողի առաքելոցն եւ եպիս-
կապոսի եղելոյ Ղուկիոսի, որ փիղիսոփայից ուսմամբ
պայծառացեալ ճանաչեւ.

Աւրէնն և մարգարէք և աւետարանք քարոզեցին
զՔրիստոս ծնիցեալ ի Կուսէ և ախտակրելի ի փայտին և
30 տեսանելի մեռելոց և յերկինս վերերթեալ և ի Հաւրէ փա-
ռաւորեալ և թագաւոր յաւիտեանս: Եւ զի սա է կատա-
րեալ միայն Աստուծոյն Բան, որ նախ վազորդայնագգեց-
կին ծնիցեալ², շինակից ամենայնի, ստեղծիչն մարդոյ,

*) Լուսանցքում՝ «քան որ էրն».

1) Եփես. Դ. 5.

2) Հմմտ. Մաղմ. ձԹ. 3.

յամենայնի ամենայն եղեալն՝ ի հայրապետոն հայրապետ,
յաւրէնսն աւրէն, ի քահանայս քահանայապետ, ի Թագա-
ւորս իշխան առաջնորդական, ի մարգարէս մարգարէ, ի
հրեշտակս հրեշտակ, ի մարդկան մարդ, ի Հաւր Որդի,
յԱստուածում Աստուած, յաւիտեանս արքայ: Սա իսկ է 5
սա, որ զՆոյ նաւուղղեաց* և զԱբրահամ առաջնորդեաց, 248r.
ընդ Սահակայ կապեցաւ և ընդ Յակովբայ յաւտարակեն-
ցաղեաց, ընդ Յովսէփայ վաճառեցաւ և ընդ Մովսէսի
զաւրավարեաց, Ժողովրդեանն արինադրե(ա)ց և Ը(?) Յե-
սովայ Նաւեայ վիճակատուեաց. ի Դաւթի երգիչն և ի 10
մարգարէսն զԻւր կիրսն քարոզեաց. ի Կուսի մարմնա-
ցեալն և ի Բեթզեւեմ ծնիցեալն, ի մաուր խանձարրապա-
տեալն և ի հովուացն տեսեալ, ի հրեշտակաց փառաւո-
րեալն և ի մոգացն երկրպագեալն, ի Յովաննէ ընկալեալն
և ի Յորդանանէ մկրտեալն, յանապատի փորձեցեալն և 15
Տէր գտեալ. զառաքեալս հաւաքելով և զարքայութիւն
քարոզելով, զկաղս բժշկելով և զբորոտս մաքրելով, զկոյրս
լուսածելով և զմեռեալս յարուցանելով. ի բագնի երեսեալն
և ի Ժողովրդենէ անհաւատացեալն, ի հրեից մատնեալն և
ի քահանայապետաց ըմբռնեալն, առաջի Հերովդի յառա- 20
ջածեալն և առաջի Պիղատոսի դատիցեալն**, ի մարմնի
րեւոնեալն և ի փայտի կախեցեալն, յերկիր Թաղիցեալն 248v.
և ի մեռելոց յարուցեալն, և առաքելոց երեսեալն և յերկինս
բարձրացեալն, յաջմէն Հաւր նստեալն և ի նմանէ փա-
ռաւորեալն. որպէս է յարութիւն Թաղեցելոցն և փրկու- 25
թիւն կորուսելոցն, լուսարան իսաւարիւղոցն և փրկանակ
բացածելոցն, առաջնորդ մուրեքելոցն և ապաւէն վշտացե-
լոցն, հովիւ ապրեցելոցն և փեսայ եկեղեցւոյ, երասխա-
նակընկալ*** քերովբելիցն և զաւրավար հրեշտակաց, Աս-
տուած Աստուծոյ, Որդի ի Հաւրէ՝ Յիսուս Քրիստոս, ար- 30
քայ յաւիտեանս, ամէն:

Նորին Իրենիոսի:

Սուրբ գրութիւնք գիտեն զՔրիստոս որպէս մարդ
զոլով, այսպէս և ոչ զոլով մարդ և որպէս մարմին, այս-
պէս և հոգի, և Բան Աստուծոյ և Աստուած. և որպէս ի 35
Մարեմայ ի վերջինս ամանակս ծնիցեալ, այսպէս և նա-
խածին ամենայն արարածոց, արտաքս եկեալ յԱստուծոյ.

Լուսանցքում՝ «նաւաղեաց».
***) Անգ՝ «կառավար».

**) Անգ՝ «գաղտնաբերեալն».

- և որպէս քաղցնելով, այսպէս և յագեցուցանելով. և որպէս և ծարաւենալ, այսպէս և արբուցանել. և վաղ հրեից, յորժամ էր վէմ Քրիստոս, և այժմ հաւատացելոց՝ Յիսուս տայ
- 249բ. հոգեկան ըմպել ջուր, վիժակացեալ ի կենդանութիւն յա-
 5 շիտենական¹. և որպէս վաստակեալ, այսպէս և զվաստա-
 կեալսն և զբեռնաւորեալսն հանգուցանել². և որպէս Որդի
 Դաւթի, այսպէս և Տէր Դաւթի³. և որպէս յԱբրահամէ,
 այսպէս և նախ Աբրահամու⁴. և որպէս ծառայ Աստուծոյ,
 այսպէս և Որդի Աստուծոյ և Տէր բոլորեցուն. և որպէս
- 10 Թուփընկալ առ նախատանս, այսպէս և փշաւդ Հոգւոյ իւ-
 րոց աշակերտացն. և որպէս տրտմեալ, այսպէս և ուրա-
 խութեան տուող իւրում ժողովրդեան. և որպէս ըմբռնե-
 լի և շաւշափելի, այսպէս ահա դարձեալ ընդ մէջ չարա-
 խոհացն եկեալ և ոչ գրաւեալ, և դրացն փակեցելոց ի ներքս
- 15 գնացեալ և ոչ արգելեալ. և որպէս քուենելով, սոյնպէս և
 հրամայել ծովու և հողմոց և ոգւոց. և որպէս ախտակրեալ,
 այսպէս և կենդանի և ապրեցուցիչ և բժշկելով յամենայն
 հիւանդութենէ. և որպէս մեռանելով, այսպէս և յարու-
- 249բ. թիւն մեռելոց գտլով. յերկրի անպատիւ և յերկնի ամե-
- 20 նայնի պատուոյ և փառաց մեծագոյն. խաչեցեալ ահա ի
 տկարութենէ, իսկ կեցեալ ի կարութենէ աստուածայ-
 նոյ⁵. վայրանցեալ ի ստորագոյնս երկրի և վերանցեալ գեր
 ի վերոյ երկնից. բաւականացեալն ի մութր և լցեալ զամե-
 նայն. եղեալն մեռեալ և կենդանացեալ յաւիտեանս յա-
- 25 շիտենից, ամէն:

Նորին Իրենեոսի.

- Սուրբ եկեղեցի և թեպէտ ըստ բոլոր է աշխարհ, մինչ
 յեղբոս երկրի սերմանացեալ յառաքելոցն և ի նոցուն աշա-
 կեբտացն, ընկալաւ զմին՝ Աստուած, Հայր ամենակալ, զա-
- 30 րարաւըն գերկին և գերկիր, զծով և զամենայն զ՝ ի նո-
 սայսն, հաւատ, և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ Որդին Աս-
 տուծոյ, զմարմնացեալն վասն մերոյ փրկութեան, և ի Հո-
 գին Սուրբ, զ՝ ի ձեռն մարգարեից քարոզիչն զտնաւրէ-
 նութիւնս Աստուծոյ, և զգալուստն և զ՝ ի կուսէ ծնելու-
- 35 թիւն, և զախտակրութիւնն և զյարութիւնն ի մեռելոց և
 զմարմնաւոր յերկինս համբարձումն սիրեցելոյն Որդւոյ

¹) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ժ. 4. և Յովհ. Դ. 14.

Մատթ. ԺԱ. 28.

³) Հմմտ. Մատթ. ԻԲ. 42—45., Մաղթ. ԺԹ. 1.

⁴) Հմմտ. Յովհ. Ը. 58.

⁵) Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԳ. 4.

Քրիստոսի Յիսուսի, Տեառն մերոյ, և զ' յերկնիցն փա-
ռաւք|Հաւր գալուստ նորա՝ առ ի վերագլխիս զամենայնսն 250r.
և յարուցանել զամենայն մարմին ամենայնի մարդկութեան.
զի Յիսուսի Քրիստոսի, Տեառն մերում և Աստուծոյ և
Փրկչի և թագաւորի՝ ըստ հաճելութեանն Հաւր աներե- 5
ւութի, «ամեն ծունր կորացի» և րկնայնեաց և երկրայնոց
և սանդարամետականաց, և ամեն լեզու արտաքս խոստովա-
նեսցէ նմա»¹. և դատաստան արդարութեան յամենե-
սեան արասցէ, զի զհոգեկանս չարութեան և զհրեշտակս
զանցաւորս և ի բաց կացութեան եղեալս, և զամպարիշտս 10
և զանիրաւս և զանաւրէնս և զհայնոյիչս մարդկան ի յա-
ւիտեանականն հուր առաքեսցէ. իսկ սրբոց և արդարոց և
զպատուիրանս նորա պահաւղաց և ի սէր նորա մնացելոց՝
ոմանց ի սկզբանէ, իսկ ոմանց յապաշխարութենէ, կենդա-
նութիւն շնորհեալ, անապականութիւն և փառս պատ- 15
րաստեսցէ: Զայս քարոզութիւն պարառեալ և զայս հա-
ւատ, որպէս նախասացաք, եկեղեցի, և թեպէտ յամենայն|
աշխարհի սերմանացեալ՝ խնամածութեամբ պահէ, իբր զմի 250v.
տուն բնակեալ, և նմանապէս հաւատայնոց իբր զմի անձն
և զնոյն ունելով սիրտ, և բաղաձայնաբար զայսոսիկ քա- 20
րոզէ և ուսուցանէ և աւանդէ, իբր ի բերան ստացեալ
հաւատ առաքելական՝ ձայնակից ելով նշանաւորութեան*
ի Նիկիա ժողովոյն:

Յրանելիոյ Յուդիայ եպիսկոպոսապետի Հռովմայ յառ
Դիոնիսիոս քոթոյն. 25

Զարմանամ լսելով յաղագս ոմանց՝ խոստովանելով
զԱստուած ներմարմին զՏէրն, բայց զեղեկելով ի հերձուած
չարապէս՝ ի Պա(ւ)ղիանոսացն ներժանիցելոյ: Քանզի նոքա
Պաւղոսի Սամոստայիոյ ծառայեալք՝ այդ զյերկնուստն
ասեն, Աստուած խոստովանելով զնա, իսկ այդ զյերկրէ 30
մարդն ասեն. զոմն անարարելի, իսկ զոմն արարելի. զոմն
յաւիտեանական, իսկ զոմն երիկեան. զոմն Տէր, իսկ զոմն
ծառայ. ամպսրջտեալք՝ եթ' երկրպագեն զոր ասենն ծա-
ռայ և արարած, և եթ' ոչ երկրպագեն զգնաւդն զմեզ իւ- 35
րով արեամբն: Իսկ որք զյերկնուստն | Աստուած խոստո- 251r.
վանեն ի Կուսէ մարմնացեալ, ևս ի գոլ մարմնով տարա-
պարտ ծիւնն, ի բայսն նոցայն ամպարչաութեան արտա-

^{*}) Լուսանցքում՝ «հմայութեանն».

¹) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 10—11.

բերեալք: Քանզի ասեն և այսոքիկ, որպէս լսեմ, երկու
 բնութիւնս, և զայս Յովաննու հաւաստապէս մի ապա-
 ցուցեալ զՏէրն՝ ասելովն. «Բանն մարմին եղև»¹, և Պաւ-
 ղոսի յասելն՝ «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնք»²:
 5 Արդ՝ եթե մի ի սրբոյն Կուսէ ծնիցեալն անուանեցաւ և
 ինքն է, որով ամենայն եղև, մի բնութիւն է, վասն զի
 զէմ մի, ոչ ունելով երկուս բաժանումն. վասն զի և ոչ
 առանձին բնութիւն մարմինն և առանձինն բնութիւն աս-
 տուածութիւնն ըստ մարմնանալոյ. այդ որպէս և մարդ մի
 10 բնութիւն, այսպէս և ի նմանութեան մարդկան եղեալն
 Քրիստոս:

Իսկ եթ՝ ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեան մին, կա-
 րեն և ի բազումս բաժանել զմին և յոլովս ասել բնու-
 թիւնս, վասն զի յոքնատեսակ մարմինն՝ յոսկերաց և ի
 15 ջրաց և երակաց և մսոյ և մորթոյ, եղնգանց իսկ և մա-
 251v. ղոյ, յա|րենէ և հագագէ, որք ամենայնքն զանազանութիւն
 ունին առ իրեարս: Բայց մի բնութիւն է, որպէս զի և
 աստուածութեանն ճշմարտութիւն հանդերձ մարմնովն մի
 է և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի. քանզի և ոչ հնար
 20 իսկ էր զբոլորն որդի մարդոյ կոչիլ՝ զիջեալն յերկնուստ,
 և Որդի Աստուծոյ զծնիցեալն ի կնոջէ, եթ՝ երկուց բնու-
 թեանց բաժանումն առնդունէր. այդ ստորիջեալն յերկ-
 նուստ կոչիւր արդեւք Որդի Աստուծոյ, և ոչ որդի մար-
 25 դոյ, իսկ ծնիցեալն ի կնոջէ կոչիւր արդեւք որդի մար-
 25 դոյ, և ոչ Որդի Աստուծոյ. և այս հետեանայ Պողիական
 հերձուածին:

Իսկ զմեզ աստուածային զրիցեալքն ուսուցանեն
 իբր յաղագս միոյ Տեառն խոհել՝ ըստ յերկնուստն իշա-
 նելոյն և ի կնոջէ ծնելութենէ:
 30 Որք այսուհետև այսպէս խոհին՝ մի ի համաձայնու-
 թիւն զամենայն ընդդէմ խոհաւղացն արտաքս ելցեն, զի
 մի մտաւք գովելով՝ բայիւքն հայոյիցեն. քանզի հարկ է
 252r. զնոսա, երկուս | ասելով բնութիւնս՝ զմին երկրպագել, իսկ
 զմիւսն ոչ երկրպագել. յաստուածականն մկրտիլ, իսկ ի
 35 մարդկայինն ոչ մկրտիլ: Իսկ եթ՝ ի մահն Տեառն մկր-
 տիմք, մու խոստովանեմք բնութիւն անախտակիր աս-
 տուածութեանն և ախտակրի մարմնոյն, զի այսպէս յԱս-
 տուած իցէ մկրտութիւնն մեր և ի մահն Տեառն կատար-
 եալ: Քանզի և ոչ երկնիւքն զզրպարտողսն՝ զբաժանիչան

¹) Յովհ. Ա. 14.

²) Ա. Կորնթ. Ը. 6.

յերկուս դէմս զՏէրն, եթե մեր զմիաւորութիւն խոստովա-
նելով զհրեշտակական և առաքելական՝ հայհոյեն զմեզ, իբր
զմարմնոյն ասաւդս յերկնուստ, յորժամ վերծանեմք զաս-
տուածային գրիցեալան՝ Որդի Մարդոյ ասելով յերկնուստն.
քանզի և ոչ յորժամ ասեմք զՈրդին Աստուծոյ եղեալ ի 5
կնոջէ, կարեմք հայհոյել, իբր զԲանն յերկրէ ասելով և ոչ
յերկնուստ:

Իսկ ասեմք զերկախութեն, և յերկնուստ զբոլորն վասն
աստուածութեանն, և ի կնոջէ զբոլորն սակս մարմնոյն.
ոչ գիտելով բաժանումն միոյն դիմի և ոչ ի բաց հատա- 10
նելով յերկնայնուոյն զերկրային, և ոչ յերկրայնուոյն զեր- 252v.
կնայինն. քանզի ամպարշտէ տարատութիւնն:

Մի այսուհետեւ տարատողացն պատճառս տացեն ա-
սաւղքն երկուս բնութիւնս: Քանզի և ոչ մարմինն ըստ
ինքեան բնութիւն. վասն զի և ոչ կենագործակ ըստ ին- 15
քեան և ոչ բաժանիլ կարել թանց կենագործակին, և ոչ
Բանն ըստ ինքեան յիւրն բաժանի բնութիւն, զոր ունի
ըստ անմարմնութեան: Եւ վասն զի ի մարմնի Տէրն, և ոչ
անմարմնաբար ներդիմեաց աշխարհի, ոչ զառնել ի մար-
մինն զատուցանեմ՝ յանարարած աստուածութենէն, զի 20
որոշեսցէ ոք բնութիւն արարական. այդ և ոչ անարարակ
Բանն ներադիմեաց որիչ մարմնոյ, զի բաժանիցէ ոք ան-
առնելոյ բնութիւն: Իսկ եթե մի երկաքանչիւր է ըստ
միաւորութեան և՛ ժողովի և՛ զշարագրութիւնն*, զմար-
դատեսակն, մի և զանուն բարդեցելումն յարմարիլ՝ յաս- 25
տուածութենէն զանառնելին, իսկ ի մարմնոյն զառնելին,
և յաստուածութենէն զանախտն, իսկ ի մարմնիոյն զախ-
տակրելին: Եւ որպէս լուաք Պաւղոսի զՔրիստոս ախ- 253r.
տակիր, ոչ մարմնաբար լուաք և ոչ զաստուածութիւնն
ախտակրական կարծեցաք, այսպէս և արարեալն և ծա- 30
ռայն. ոչ մասնաբար ասի և ոչ զաստուածութիւնն առնէ
եղանիլի և ծառայական, և դարձեալ անարարածն ոչ զմար-
մինն անեղ առնէ, և ոչ մարմնաբար ի վերայ աստուա-
ծութեանն միայնիոյ ասի:

Իսկ զայս այսպէս խոհեցողքն մնասցեն լուծեամբ՝ 35
զաւելորդս ինդիլրս ի բաց խոստորեալք** զաղանդս. ձայ-
նակցեալ է և ձայնակցաբար խոստովանեալ մարմինն ի
Կուսէն, աստուածութիւնն յերկնուստ, մարմինն ստեղ-
ծեալ յորովայնի, աստուածութիւնն անարարուած յաւի-

* Լուսանցքում՝ «բարդութիւնն». ** Ձեռագրում՝ «խորոքեալք».

տենական. զի միաւորեցելոյ Բանին մարմնոյ՝ անբաժանելի մնայցէ աստուածութիւնն:

Իսկ եթե գրեցելունս սովորական և զբոլորն աստուածարանել և զբոլորն մարդաբանել, հետեացո՞ւք և մեր
 5 բայից աստուածայնոց և մի բաժանեացուք զանբաժանելին
 253v. և մի զաստուածութիւնն որոշեացուք ի մարմնոյն՝ իբր | առ
 բարեհամբաւութիւն, յորժամ մարմին ստեղծեալ յորո-
 վայնի ասիցի, և մի զմարմինն բաժանել յԱստուածու-
 թիւնէն, իբր սակս խոստովանութեան զալստեանն, յոր-
 10 ժամ Աստուածութիւնն անարարած վառաւորիցի:

Իբր արդեւք ոչ տրտմական զայսոսիկ այսպէս բար-
 ւոք խոստովանաւ զան կամ խոհաւ զան, որպէս և ընկալաք՝
 հակառակել առ միմեանս բայիւքն. եթ' ոմանք մարմնոյն
 անուամբ վարին ի վերայ Բանին, որպէս Յովաննէս մար-
 15 մինն ասաց եղանակ զԲանն, իսկ ոմանք զաստուածու-
 թեանն անուն առնուն ի վերայ բոլորի ծառայի, որպէս
 Պաւղոս եսաց՝ «Վերջինն Ադամ ի հոգի կենարար»¹:
 Երկրպագել խոստովանի Քրիստոս ըստ մարմնոյ զՀայր
 ասելով՝ «Մէք երկրպագեմք, զոր զիտեմք»², և ոչ բաժանի
 20 աստուածութիւնն. երկրպագի ըստ աստուածութեանն և
 ոչ բաժանի մարմինն աստուածութեանն երկրպագու-
 թեամբ, և ոչ որոշեմք զմարմինն, յորժամ երկրպագեմք.
 քանզի և ոչ կարելի մարմնոյն ալստալիքն և ոչ որոշի
 254r. աստուածութիւնն, քանզի միացեալ է: Քանզի պարտ էր
 25 յաղթիլ զմահ յԱստուծոյ, և յաղթեալ է:

Խրատեցէք այսուհետեւ զունայնսն յաղագս այսոցիկ
 թշնամեցեալս, և սլահեցի ըստ աղանդոյն խոստովանու-
 թիւն, ոչ բաժանելով բայիւքն. քանզի աղանդովքն տա-
 րածայնեալք, իսկ բայիւքն պատճառել բաղաձայնութիւն՝
 30 ամպարիչտ. իսկ ըստ աղանդոյն բաղաձայնաւ զս և բայիւքն
 տարբերեալս՝ ունայն և յիմար: Եւ զայ(ս) բաղաձայնեալ
 ունելով, եթ' է Աստուած ներմարմին Քրիստոսն և յեր-
 կնուստ և յերկրէ ինքն՝ կերպիւ ծառայ և կարութեամբ
 Աստուած, մնացեն ի միաբանութեան և մի ունայնս տա-
 35 րաբերեացին և մի ի հերձուածողացն բանակաւութիւն
 զլորեացին, այդ զեկեղեցւոյ զպարզութիւնն մանաւանդ
 նախանձեցուցեալ՝ ողջութեամբ վարիցիս (?) Տէր:

Նորին ի քղթոյն որ առ Պրոգղոկիոն.

¹) Ա. Գորնթ. ԺԵ. 45.

²) Յովհ. Դ. 22.

Տեառն իմում տենչալոյ Պրոգրոկայ՝ Յուդիոս, Տե-
րամբ խնդալ։ Մտաւորութիւնս մեր ըստ առաքելական
աւանդութեանն | Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյ Սրբոյ՝ մի աւ- 254v.
տուածութիւն, ճշմարիտ, մի երկրպագութիւն և փառա-
բանութիւն Որդւոյ առ Հայր՝ յերկրպագութեան Սրբոյ 5
Հոգւոյն։ Իսկ որ ոք միւս աստուածութիւն ի ներքս ածէ,
նզով. և որ յաւելու միւս փառաբանութիւն, քան զձայնս
սրովբեկցն՝ զսուրբ սուրբ սուրբ, Տէր Սաբաւովթ, լի ա-
մենայն երկիր փառաւ իւրովք *¹, աւրհնելով յաստուա-
ծական Երրորդութիւնն, որպէս Յովաննէս և Պաւղոս 10
վկայեն, Յովաննէս՝ Որդւոյ փառս ասելով, տեսանէր ըզ-
մարգարէն երգեցեալ², իսկ Պաւղոս Հոգւոյ Սրբոյ զնոյն
փառս զեկոյց, յասկն՝ Սրբոյ Հոգւոյ գոլ զձայնս խաւսե-
ցեալս ի տեսիցելոյն և փառաւորեցելոյ³, զի Հոգւոյն փառք՝
Որդւոյ փառք և Որդւոյ փառք՝ Հաւր փառք. սակս որոյ 15
մի գոյացութիւն Երրորդութեանն յեկեղեցական ժողովոցն
յաշխարհի կոչի։

Արդ՝ ամենայն, որ ոք զատանէ ի միայնոյ Աստու-
ծոյ գոյացութենէն զՈրդին և զՀոգին, իբր ի խորհրդւոյ
ելոց, որպէս | և մեք, այլ ոչ ի նոյն գոյացութենէ, իբր 20 255r.
նմանութեամբ ըստ նմին, եղիցի նզով։ Քարոզի իսկ առ
միութիւն հաւատոյ և մարմնանալ ի կուսէ Մարեմայ Աս-
տուծոյն Որդի և տաղաւարեալ ի մարդկան, ոչ ի մար-
դում ներգործեալ. քանզի այս ի վերայ մարգարեկցն է և
առաքելոց՝ կատարեալ Աստուած ի մարմնի, կատարեալ 25
մարդ նոգւով. ոչ երկու որդիք, իբր մին հարազատ որդի
առնելով** զմարդ, իսկ միւսն մահկանացու մարդ՝ առեալ
յԱստուծոյ, այլ մի Մէնածին ներկնի, Մէնածին ի վերայ
երկրի, Աստուած ճշմարտութեամբ, մարդ մարմնական
կերպիւ, ըստ նմանութեան իւրում կեցողիչ զաշխարհ՝ 30
ըստ նդունելութեան իւրոյ ոգւոյն, որ ընծայեն*** ի ձեռն
փշմանն, իբր մարդ ելով ի ձեռն մարդկայնում, թագաւոր
երկնայնոյ և երկրայնոյ և սանդարամետականաց, յա-
մենեցունց իբր մի և միայն Տէր փառաւորեալ, ի փառս
Աստուծոյ՝ Հաւր մերոյ։ 35

Իսկ և թի ոք մարդ Աստուծոյ առեալ ասէ զ՝ ի Մա-

*) Լուսանցքում՝ «նորա» **) Անդ՝ «առաւդ». ***) Անդ՝
«չնսհի».

¹) Նսայի Զ. 3.
Բ, Կորնթ. Գ. 17—18.

² չմատ. Յովհ. ԺԲ. 41.

³) չմատ.

- 255v. րեմայ Յիսուան և երկուս զէմս կատարեալս | միացեալս,
զիտասցէ յաստուածային յուսոյն աւտար ելով. քանզի Աս-
տուածն Բան, որով ամենայն եղև՝ Յիսուս է, որով ամե-
նայն, որպէս Յովաննէս և Պաւղոս ուսուցին¹: Ո՛չ զԲանն
5 ասացեալ առնուլ Յիսուս զ՝ ի Մարեմայ ծնիցեալն, այլ
ինքն զալ յաշխարհ, եղևալ ի կնոջէ², և ոչ բնակել զ՝ ի
յերկնուստն ի մարդում, յերկրէ հողեղինում, այլ զնոյն
զերկրորդն Ադամ երկնային գոլ³. զի երկնային է Բանն
որ զմարմին ունի զ՝ ի Մարեմայն և զմեզ իսկ ի ձեռն
10 երկնայնուոյն երկնայինս ըստ նմանութեան առնէ՝ եալս
հողականս⁴. քանզի կոչիցաք ի հաւասարութիւն Որդւոյ
Աստուծոյ⁵, որ հաւասարեաց մեզ և մահու և պարտեցելոյ
մարդում խաչին⁶, Տէր ելով փառացն⁷, ոչ կալեալ ի
մահուանէ⁸ իբր ամենայն մարդ, այլ խափանելով զմահ⁹
15 և լուսաւորելով՝ կենդանութիւն և անապականութիւն և
զիւր յաղթութիւն մեզ տուեալ¹⁰:

Նորին.

- Իբր զի և նզով եղիցի ամեն, որ զ՝ ի Մարեմայն մարդ
256r. ոչ խոստովանէ գոլ ներմարմին Աստուած՝ հոմագոյ
20 Հաւր, ի սկսբանէ ելով Աստուած, անյեղլի ի մարմնաւո-
րութեան և անախտակիր նախտակրութիւնս. նմանապէս
նզով եղիցի և որ զմարմինն Փրկչին ոչ ասէ ի Մարեմայ,
այլ յերկնուստ, կամ անարար զբնութիւնն՝ զառնելին, և
յոչնչէ, իսկ առ անեղն Աստուած միաւորութեամբ: Որ
25 ասէ աստուածային զմարմինն և երկրպագեալ, և զերկա-
խումբն իբր մի անառնելի Աստուած, երանեալ եղիցի, ոչ
գայթապգեղով ի վերայ մարմնոյ և ախտից նորա, այլ
զանմարմնապէսն երկրպագելին և մարմնապէս երկրպա-
գելով, իբր մի և միայն Որդի Աստուծոյ՝ յաւիտեանուստ և
30 յաւիտեանս: Խոստովանելի իսկ ուսաք և զերկրորդ նորա
գալուստն ի վարդապետութեան սրբոյ մկրտութեանն:

Նորին ներգրգական քուղթ.

Ամենայն ուրեք եպիսկապոսաց, բոլորական եկեղե-

1) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3. և Ա. Կորնթ. Բ. 6. 2) Հմմտ. Գաղատ. Դ. 4. 3) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 47. 4) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 49.
5) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ա. 9. 6) Հմմտ. Ա. Պետր. Դ. 13. 7) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Բ. 8. 8) Հմմտ. Գործք Բ. 24. 9) Հմմտ. եբր. Բ. 14.
10) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 57.

256v.

ցւոյ սիրելեաց եղբարց, Յուդիոս՝ Տերամբ խնդար, Ստու-
գացեալ եմ, սիրելիք եղբարք, զհաւատն ձեր յաղագս
Տեառն և Աստուծոյ և թագաւորի, յեկեղեցական պատ-
մութենէ՝ Յովսեփ մարգարեէ, յաղագս Աստուծոյն Բանի
և Հաւր, որպէս յաղագս Տեառն. «Ո՛չ ես ի բաց թողից ատ 5
ի ջնջել զՅակովբ, զի Աստուած ես եմ և ոչ մարդ՝ ի քեզ
սուրբ, և ոչ մտից ի քաղաք. և զհետ Տեառն գնացից»¹,
Զայս և ի ձեռն սոցուն քանիւնս Աստուածն Բան ներ-
մարդացեալ, առ որս մարդն, գնա վայրապար սուրբ, այդ
ոչ Աստուած գոլ խոստովանեն. Աստուած ես եմ և ոչ 10
մարդ:

Հաւատամ ի միում Աստուածութեանն և զոյացու-
թեան, փառաւորեցելում և երկրպագեցելում Երրորդու-
թեանն, այս է Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյ Սրբոյ, և յերկ-
նուսան ստորուղութեան և ի սրբոյ կուսէ Մարեմայ մար- 15
մնաւորութեամբ, և յայտնութեամբ Աստուծոյն Բանի և
Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և մարդկան երեսու-
թեամբ, իւր ելոյ Աստուծոյ և մարդոյ, ոչ այդ ուրումն
Աստուծոյ, իսկ այդ ուրումն մարդոյ, այդ մի ենթակա-
ցութիւն և մի զէմ Աստուծոյն Բանի և զ' ի Մարեմայն 20
մարմնոյ, յԱստուծոյ և ի կնոջէ, նորին ախտակրի և ան-
ախտի. | մարմնով կրելով և զմեր կիրսն համբերելով, 257r.
իսկ աստուածութեամբն զկիրսն լուծանելով և մահուամբ
փրկականաւ զմերն մահ ի բաց քակելով և լուսաւորելով,
կենդանութիւն և անապականութիւն հաւատացելոց պար- 25
զեկելով՝ հանդերձելոցն բարեաց զմայրութիւն և թագա-
ւորութեան երկնայնւոյ և աստուածականի հանդերձ փա-
ռաւք ժառանգութիւն:

Նորին.

ԶԱստուծոյ գալուստն հաւատացեալք, հարադատա- 30
բար զսա ունել պարտիմք, և մի հերձուածովքն այսր անդր
բերիլ. քանզի որ զԱստուծոյ ներդիմութիւնն բերանով
ասէ, իսկ մարդ մտաւք խոհի, հանգէտ մեզ ի կնոջէ ե-
ղեալ, իսկ Աստուծոյ մանուկ ասելով ի կնոջէ ոչ ծնանի՝
զհաւատացելոցն է և ընդ անհաւատան կարգեցաւ: 35

Իսկ մեզ վայել է պահել զաստուածային աւանդու-
թիւնն, և մի զմարդկային հակաբանութիւն. քանզի ոչ ի

1) Ովսէ. ԺԱ. 9—10.

- հակաբանութեանցն հաւատացաք, այդ յաստուածայնուոց
 257v. բանիցն առ մեզ բերեցիլոց՝ վկայութեամբ երանելեաց
 առաքելոցն, | որք տեսեալ զգերաբնական զփառս Տեառն
 մերոյ և զերկնային վկայութիւնն լուեալ՝ արտաքս պատ-
 5 մեցին աշխարհի զԱստուածն մարմնացեալ, զԲանն մար-
 մին եղեալ, հոգի կենազործակ, զՏէրն մեր Յիսուս Քրիս-
 տոս, անհայր բառ յերկրէ ծնելութեան. վասն զի Աստուած
 յերկնուստ իջեալ էր, ոչ մարդ ի մարդկայնուոց սերմանց
 բուսեալ. և Որդի Մարդուոյ կոչեցեալ, իսկ Աստուծոյ իշ-
 10 խանութիւնն ցուցանելով, անուամբ իւրով զաշխարհ կե-
 ցուցանելով, երկնայնուոցն հարստելով, ավոտ երկնային
 ունեւով. ի հրեշտակաց երկրպագեալ, նախ Սրբոյ Հոգւոյն
 փառաւորեալ, որոց մոռանալ զվազսն ուսուցեալ մեծ վը-
 15 թագղի, որ վասն մարմնոյ և սորա կրիցն փոխէ զՓրկիչն,
 և զմարդն ի թերէ Աստուծոյ ակործէ: Քանզի մարդն ա-
 սելով զծնիցեալն, մարդ զխաչեցեալն՝ մարդ ի թերէ Աս-
 տուծոյ փոփոխեցաւ, ոչ կարացեալ գտանել յերկնուստ
 առ ի յԱստուծոյ փրկութիւն. քանզի կեցուցանէ՝ որ կը-
 258r.20 բեացն կեցուցանէ, | որ ի կնոջէն ծնաւ. ի ձեռն ծննդեանն
 արագ զկիւնն, զի կենդանութիւն պտղաբերեաց աշխարհի,
 իսկ ի ձեռն, զի այր յարս եղև՝ զայրն ի հաւասարութիւն
 իւրոյն եած կենդանութեան, և մահուամբ զմահն քակեալ
 և փոխարեբեալ առ յարութեան կենդանութիւն: Ապ՝ ու-
 25 բեմն և թ՝ ապրեցուցանելն Աստուծոյ, և նորոգելն զաշխարհ
 ոչ միւսոյ ուրումն. իսկ ապրեցուցանէ ծնիցեալն և խա-
 չեցեալն. ոչ մարդ էր, զոր ծնաւն Մարիամ, և ոչ մարդ,
 զոր խաչեցինն հրեայք, այդ Աստուած ծնիցեալն ի կնոջէ,
 Աստուած խաչեցեալն ի հրեիցն:

30 Նորին՝ յաղագս ասուածային մաքմնաւորութեանն.

- Զփրկութիւն մեզ առ թէ աւետարանն, եղբարք, յոր-
 մէ ուսանիմք զԱստուածն եկեալ յաշխարհ և զմարդկային
 իրս փոխարկեալ ի փառս աստուածականս՝ յերկնային
 բարձրութիւն, յերկնային թագաւորութիւն, յերանութեան
 35 կենդանութիւն և արարած կազմեալով նոր. քանզի որ ոք
 ի Քրիստոսի՝ նոր արարած ², և ամենեքեան հաւատացեալք
 258v. ի Քրիստոս | նմանին Քրիստոսի, և տեսանելով զնորա փառ-

¹) Հմմտ. Մատթ. ԺԱ. 6.
 դատ. 2. 15.

²) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ե. 17., Գա-

սըն՝ ձեռակցեմք նմա: Քանզի փոխաձևացուցէ, ասէ, զմարմին նուաստութեանս մերոյ կերպակից մարմնոյ փառաց իւրոց¹, ըստ ներգործութեան, առ ի կարել զնա և հնազանդեցուցանել նմա զամենայն:

Մի ոք այսուհետեւ ի մարմնականի ձեռով և մարմնա- 5 կանի ախտակրութեան գայթաղակցի և մի մարդ սակս այսոցիկ զՔրիստոս կարծեսցէ, զի մի գիրկութիւնս կորուսցէ. քանզի մարդ ոչ ապրեցուցանէ զաշխարհ, մարդոյ ախտակրութիւնն ոչ սրբէ զ' ի նայնսն մկրտեալս. ամենեքեան իսկ ի Քրիստոսի մահն մկրտիմք², հաւատալով³ 10 և թե Քրիստոսի մահն կենդանութեան հաւակ է, զմեր մահն փոխարկելով առ յարութիւն. քանզի խափանէ ըզմահ Քրիստոս, իսկ լուսաւորէ զկենդանութիւն և զանապականութիւն, որպէս գրեալ է³. և ոչ ոք ի մարդկանէ խափանել կարէ զմահ և ոչ լուսաւորել կենդանութիւն, 15 որպէս և Դաւիթ ասէ. «Ո՞վ է մարդ, որ կեցցէ և՛ն տեսցէ զմահ, և փրկեսցէ զանձն իւր ի ձեռաց դժոխոց»⁴, իսկ որ զինքն փրկել ոչ կարէ, իբր զայդն ապրեցուցէ, և որ զմի ոք ապրեցուցանել ոչ զարէ, իբր զաշխարհ կարէ ապրեցուցանել: Եւ վասն զի բնական ի մարդ մեղք, հե- 20 տեանայ և մահ. թագաւորեաց իսկ, ասէ, մահ յԱդամայ մինչև ի Մովսէս և առ ոչ մեղուցեալսն՝ նմանութեամբ զանցաւորութեանն Ադամայ⁵. քանզի յորմէ, ասէ, մեղաւ Ադամ և մեղուցեալ ծնաւ զմեզ ըստ նմանութեան իւրում, յայնմանէ մու սահման Աստուծոյ զամենեցուն ա- 25 սելով. «Երկիր եիր և յերկիր տարագնացես»⁶: Մովսէս զմահն լուծանել ոչ կարէր, այդ և ինքն մահուամբ գրաւեցաւ և ամենեքեան, որք ընդ թագաւորաւ և ընդ աւրինաւ թագաւորեցան մահուամբ. իսկ Քրիստոս և Քրիստոսի շնորհն սկիզբն ետ կենդանութեան⁷: Քանզի հոգի 30 կենածական տայ Քրիստոսի հաւատն, զոր յետ յարութեանն փչեալ էր Հոգի Սուրբ. իսկ Հոգի Սուրբ Աստուծոյ պատկեր է, և ոչ մարդոյ:

Հաւատացողք այսուհետեւ արժանալպէս ի Քրիստոս, 259v. որպէս յորդի Աստուծոյ մարմնով երևեալ, Տէր մարգարեիցն, Տէր հրեշտակաց, վասն որոյ հնազանդի նմա եր-

¹) Հմմտ. Փիլիպ. Գ. 21.   ²) Հմմտ. Հռովմ. Զ. 3.   ³) Բ. Տիմոթ. Ա. 10.   ⁴) Մաղմ. 2Ը. 49.   ⁵) Հմմտ. Հռովմ. Գ. 14.
⁶) Ծնունդք Գ. 19.   ⁷) Հմմտ. Հռովմ. Է. 25.

կնայինքն և երկրայինք և ստորերկրիք*։ Քանզի ոչ մարդոյ հնազանդին երկնային պետութիւնք և իշխանութիւնք և կարութիւնք, այդ Աստուծոյ, և ամեն ծունր խոնարհի երկնայնոց և երկրայնոց և սանդարամետականաց, և ամեն
 5 լեզու խոստովանեացէ, եթե Տէր Յիսուս Քրիստոս, ի վառս Աստուծոյ Հաւր¹, Քանզի Քրիստոս Աստուած ելով ի մարմնի, երեւցաւ և խաւսեցաւ իբր Աստուած, և գործեաց զամենայն իբր Աստուած՝ Որդի ելով Աստուծոյ ճշմարիտ, ինքն աւերինադրեաց և ասաց. «Ես ասեմ ձեզ»². և հրա-
 10 ման տալով հոգւոց և ծովու և հոգւոց անմաքրոց, իսկ մարդիկ Աստուած առնդունելով և Աստուծոյ զաւրութիւն՝ ոչ աւերինադրեացեն յնքեանց և ոչ հրամայեացեն։ Վասն այսորիկ Պաւղոս ասէ. «Ասեմ ոչ ես, այլ Տէրն»³, ի Քրիստոսէ բերելով զհրամանն, ոչ յիւրմէ. և ուր խոր-
 15 հրդակցէ զյիւրմէան, ոչ իբր զիւր ինչ խորհրդակցէ, այլ զՀոգին տուեալ նմա ի Քրիստոսէ, ասելով. «Բայց թուիմ և ես հոգի Աստուծոյ ունել»⁴. | և դարձեալ. «Եթե փորձ խնդրէք զյիս խաւսողին Քրիստոսի»⁵։

260r.

Նորին.

20 Որ ոք ասէ, եթե Քրիստոս մարդ էր՝ Աստուած ունեւելով յինքեան, ամպարիչտ է, մի ի ծառայիցն առնելով զՏէրն և զճշմարտութիւն աստուածութեանն նորա փոխարկելով՝ իբր աստուածագործեցելոյ, ոչ իբր Աստուծոյ ելոյ ճշմարտի, և զփրկականն մեր երկրպագութիւն ան-
 25 գոսնէ՝ երկրպագաւդաց զՔրիստոս, վասն զի Աստուած է, և վասն զի ոչ Աստուած բնակէ ի նմա և ոչ զգայ՝ զինչ արդեւք Տէր կամ զինչ ծառայ, զինչ Փրկիչ, զինչ ապրեցուցիչ, զինչ ոգի կենարար, որպէս է Քրիստոս ըստ առաքելոյ և անձն կենդանի, որպէս է Ագամ, զինչ հոգա-
 30 կանն և յերկնուստն, գտեալն ձեռով իբր զմարդ՝ սակա մարմնոյն որ ի Կուսէ, իսկ զաւրութեամբ ելով Աստուած՝ սակա Հոգւոյն որ յերկնուստ, որ էր ի վերայ իւր, որում փառք յաւիտեանս, ամէն։

Արեադուրիւն երանելոյ Աքանասի եպիսկոպոսա-
 35 պետի Աղեմաղբեայ եւ հաւր մեռոյ՝ յաղագս ասուածա-
 յին մաւրմաւորութեան, ի բանէն ձայնակցելով սրբոյ ժողովոյն, որ ի Նիկիա.

Լուսանցքում՝ «սանդարամետականք».

¹) Փիլիպ. Բ. 10—11. ²) Մատթ. Ե. 22 և այլն. ³) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Է. 10. ⁴) Ա. Կորնթ. Է. 40. ⁵) Բ. Կորնթ. Թ. 3.

Խոստովանեմք զՈրդին Աստուծոյ՝ զնախ քան զյա-
 ւիտեանս մշտնջենալեալ ծնիցեալ ի Հաւրէ, իսկ առ վերջ- 260v.
 նովք յաւիտենիցն վասն մերոյ փրկութեան ի Մարեմայ
 ծնիցեալ ըստ մարմնւոյ, որպէս աստուածազան առաքեալն
 ուսուցանէ՝ ասելով. «Իսկ յորժամ եկն լրումն ամանակին, 5
 արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր՝ եղեալ ի կնո-
 ջէ»¹, և գոլ զնոյն Աստուած և Որդի Աստուծոյ ըստ Հոգ-
 ւոյ, իսկ Որդի Մարդոյ ըստ մարմնոյ. ոչ երկուս բնու-
 թիւնս զմին Որդի, զմին երկրպագական և զմին աներկր-
 պագական, այլ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի՝ մարմնա- 10
 ցեալն և երկրպագեալն հանդերձ մարմնով իւրով, միով
 երկրպագութեամբս Այլ և ոչ երկուս որդիս՝ զայլ ոմն
 Որդի Աստուծոյ ճշմարիտ և երկրպագեալ, իսկ զայլ ի
 Մարեմայ մարդ՝ ոչ երկրպագեալ, որպէս ըստ շնորհին
 Որդի Աստուծոյ եղեալ, որպէս և մարդիկ. այլ զի յԱս- 15
 տուծոյն և Աստուած, որպէս ասացի, մի Որդի Աստուծոյ,
 և Աստուած զնոյն և ոչ զայլ, և Մարեմայ ծնիցեալ ըստ
 մարմնոյ առ վերջնովք աւուրց, որպէս հրեշտակն Աստուա-
 ծածնի Մարեմայ յասելն՝ «Ի՞բր եղիցի այս, զի զայր ոչ
 գիտեմ»², ասէր. «Հոգին Սուրբ վերեկեացէ առ քեզ և 20 261r.
 կարութիւն բարձրելոյն հովանացի քեզ. վասն զի ծնի-
 ցեալն սուրբ կոչեսցի Որդի Աստուծոյ»³: Ծնիցեալն այ-
 սուհետե ի կուսէն Մարեմայ Որդի Աստուծոյ բնութեամբ
 և Աստուած ճշմարիտ, և ոչ շնորհիւ և կցորդութեամբ ըստ
 մարմնոյ միայն ի Մարեմայ մարդ, իսկ ըստ հոգւոյ ինքն 25
 Որդի Աստուծոյ և Աստուած՝ կրեալ զմեր կիրս, որպէս
 գրեալ է. «Քրիստոսի կրիցելոյ վասն մեր մարմնով»⁴. և
 դարձեալ. «Որ իւրոյ Որդւոյն ոչ խնայեաց, այլ վասն մեր
 ամենեցուն առտուեաց զնա»⁵. իսկ անկիր մնացեալ և
 անայդայդակ ըստ աստուածութեանն՝ ըստ ասացելումն ի 30
 մարգարեէն. «Ես Աստուած և ոչ այդայդիմ»⁶, մեռանե-
 լով զմերն մահ ըստ մարմնոյ վասն մեղաց մերոց, զի զմահն
 խողխողեսցէ ի ձեռն վասն մեր մահուանն, ըստ ասաւդին
 առաքելոյ. «Ընկղմեցաւ մահ ի յաղթութիւն, ուր քո, մահ,
 յաղթութիւն. ուր քո, մահ, խայթոց»⁷. և դարձեալ. «Բը- 35
 րիստոս մեռաւ վասն մեղաց մերոց ըստ գրիցելոցն»⁸,
 անըմբռնելի իսկ և անմահ մահուամբ մնացեալ յաղաղս

¹) Գաղատ. Դ. 4.

²) Դուկ. Ա. 34.

³) Դուկ. Ա. 35.

⁴) Ա. Պետր. Դ. 1.

⁵) Հռովմ. Ը. 32.

⁶) Մաղաք. Դ. 6.

⁷) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 55.

⁸) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 3.

- 261v. աստուածութեանն, | իբր անախտ Հաւր զաւրութիւն, ըստ
ասաւղին Պետրոսի. «Ո՛չ էր, ասէ, կար ըմբռնիլ զնա ի
մահուանէ»¹. վերագնացեալ յերկինս և նստեալ յաջմէ
Հաւր ըստ յերկրէ՝ և բարձրացեալ մարմին Բանին, ըստ
5 ասելումն ի Դաւթայ. «Ասաց Տէր Տեառն իմում. նիստ
ի յաջմէ իմմէ»², և ի նմանէ ի Տեառնէ հաստատեալ և
յառաքելոցն իսկ ըստ աստուածութեանն անպարունակ,
զամենայն վայր պարունակելով, ընդ Հաւր ի յաւիտենէ
յաւէտակից, որպէս հայրական և անճառ զաւրութիւն,
10 ըստ վարդապետին Պաւղոսի՝ «Քրիստոս Աստուծոյ զաւ-
րութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն»³. զալով ինքն Որ-
դին Աստուծոյ և Աստուած, որպէս և խոստացաւ, զատիւ
զկենդանիս և զմեռեալս, որպէս ասէ առաքեալն. «Դատ-
չին զծածկոյթս խաւարի և յայտնաւղի զխորհուրդս սըր-
15 տից, և զգովութիւն և զանդոսնումն ըստ արժանաւորու-
թեան ի վերայ բերաւղի իւրաքանչիւրում»⁴:

- Իսկ եթ՝ որ քան զայս յաստուածայնոց գրիցելոցն
ուսուցանէ, միւս ասելով զՈրդին Աստուծոյ և միւս ի Մա-
262r. րեմայն մարդ՝ ըստ չնորհի որդեկործեալ իբր մեք, իբր
20 զոլ երկուս որդիս, մի ըստ բնութեան Որդի Աստուծոյ
զյԱստուծոյն և մի ըստ չնորհի զ՝ ի Մարեմայն մարդ.
կամ և թ՝ որ զՏեառն մերոյ մարմինն ի վերուստ ասէ, և
ոչ ի կուսէ Մարեմայ, կամ յեղեալ զաստուածութիւնն ի
մարմին, կամ խառնեցեալ կամ այդայդացեալ կամ ախ-
25 տակիր զՈրդւոյն աստուածութիւն, կամ աներկրպա-
գելի զՏեառն մերոյ մարմինն, որպէս մարդոյ, և ոչ երկր-
պագելի իբր Տեառն և Աստուծոյ մարմին, զսա նզովէ
սուրբ և ընդհանրական եկեղեցի, հաւանեալ աստուածա-
զան առաքելոյ՝ ասաւղին. «Եթ՝ որ ձեզ աւետարանեացէ
30 քան զոր առէքն, նզով եղիցի»⁵:

Նրանելոյ Թեոփոյայ եպիսկոպոսի Անկիւրայ՝ ի խաւ-
սից, որ ի ծնունդն Քրիստոսի.

Որով արդեւք պատճառաւ իւր զախտակրութիւնս
մարդկան արարեալ. վասն զի կամէր ախտիւ զախտ ի
35 բաց բառնալ և մահուամբ խափանել զմահ, և ձեռն հո-
մատեսակացն զհոմատեսական յաղթահարել կամեցաւ. ըն-

¹) Դործք. Բ. 24.²) Սաղմ. ԺԹ. 1.³) Ա. Կորնթ.

Ա. 24.

⁴) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Դ. 5.⁵) Դաղաթ. Ա. 8-9.

տաննցուցաներ զխաչն, իւր առնէ զապտակն, զկապանսն |
ինքեան գործէ, զի Աստուծոյ եղեալ ախտակրութիւնքն՝ 262v.
զախտակրութեանցն իշխանութիւն առցէ: Քանզի և ոչ
բնութիւն Աստուծոյ վեասի և ոչ փոխանակութեամբ իւ-
րով զախտան ընկալաւ և զգաւրութիւնն առ ի յԱստու- 5
ծոյ, ախտն զնոմատեսակացն առնուն, յետ այսորիկ և մահն՝
իբր Աստուծոյ եղեալ, խափանէ զմահն, և մեռեալ լուծանէ
զգոռոզութիւն մահունն¹:

Երանելոյ Կիրդի եպիսկապոսապետի Աղեփանդրեայ
եւ հաււ մերոյ՝ ի բ.սնէն, որ յաղագս ներմաւրդութեանն. 10

Խոր ահա և մեծ և արժանապքանչ ճշմարտապէս բա-
րեպաշտութեանն խորհուրդ, եռափափագ իսկ և նոցին
սրբոցն և հրեշտակաց. քանզի ասաց ուրեմն Փրկչին ա-
շակերտ յաղագս ասացելոցն ի սրբոց մարգարեիցն՝ յա-
ղագս ամենեցուն մեր Փրկչին Քրիստոսի, որ այժմ յայտ- 15
նեցաւ ձեզ ի ձեռն աւետարանելոցն առ ձեզ Հոգւով Սըր-
բով, առաքելոյ յերկնուտ, յոր ցանկան հրեշտակք յա-
ռիլ²: Քանզի և որք յառեցան՝ զմեծն բարեպաշտութեան
խորհուրդ իմացեալք, յորժամ ծնաւ ըստ մարմնոյ Քրիս-
տոս, զփոխանակ մերսն՝* զոքութիւնս առբերելով՝ ա- 20 263r.
սեին. «Փանօք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկրի խաղաղու-
թիւն, և ի մարդկան հաշտութիւն»³: Ի՞բր արդեւք ոչ հան-
դերձեալ եին զեղանիլ խնկաւորութեամբ՝** զաշխարհի
Փրկիչն և փրկանաւոր անասնելով ծնիցեալ ի սրբոյ Կուսէն,
որք և միոյ մեղաւորի ապաշխարեցելոյ տաւնեն, որպէս և 25
ասէ Փրկիչն⁴: Պարէ այսուհետեւ վասն մեր սրբոց հոգւոց
բաղմութիւն, և զինչ ոք այսորիկ պատճառն. ներմարդու-
թիւնն Մէնածնին՝ ըստ մարմնոյն ծնեցելում ծնելութիւն
առ ի մեզն հաճութեան լայնութիւն՝ անբաղդատելի մարդա-
սէրութեանն մեծութիւն: Քանզի երանելին մարգարէն է- 30
սայիաս ասէ. «Եկուէ մահ զաւրացեալ»⁵, և դարձեալ. «Ի բաց
եհանս Աստուած զամենայն արտաւոր յամենայն զիմէ»⁶:
Իսկ ի բաց եհան զայն յեղանակ յամենայն զիմէ զար-
տաւոր, կամ իբր զսկզբնականն զայն անէծ անգործական

*) Լուսանցքում՝ «զվասն մերսն». **) Անդ՝ «հրճու(ա)նաւք».

¹) Հմմտ. Գործք. Բ. 24. ²) Ա. Պետր. Ա. 12. ³) Դուկ.
Բ. 14. ⁴) Հմմտ. Դուկ. ԺԵ. 7. ⁵) Եսայի ԻԵ. 8. ⁶) Եսայի
ԻԵ. 8, հմմտ. Յայտն. Է. 17.

- ապ՝ ուսեաց^{*}, զվատապատան մահու քակեաց հարստութիւն, ուսուցէ դարձեալ իմաստնագոյն Պաւլոս. արդ
 263v. վասն զի պարմանիք հաւասարեցին արեան և մարմնւոյ,
 և ինքն նմանապէս կցորդութիւն կալաւ նոցուն, զի մահուամբն խափանեացէ զունաւոյն հարստութեան մահու,
 5 այս է զբանարկուն, և վճարեացէ^{**} զայնոսիկ, ոյք երկրիւ մահու յամենայն ժամ կելով՝ պարտաւորք և նծառայութեան¹: Զի նչ այսուհետեւ է՝ նմանապէսն հաւասարեաց նոցուն, եթ՝ ոչ այն ուրեմն ամենայն իրաւք, զի
 10 ևզև ըստ մեզ ի Սրբոյ և Աստուածածին Մարեմայ արեամբ և մարմնով:
- Աստուած իսկ ելով բնութեամբ և ճշմարիտ յԱստուծոյ և ի Հաւրէ Բանն, նոյնագոյական և մշտնջենակից Հաւրն, և իւրով գերունակականն նազեցեալ բարձրու
 15 թեամբ, և ի կերպի և հանգիտութեան Մնաւղին, ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոյն հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց, կերպ ծառայի առեալ ի սրբոյն Մարեմայ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ և ձեով գտեալ իբր մարդ, նուաստացոյց զինքն՝ հզեալ ունկանող մինչ մահու,
 20 և մահու խաչի²: Ուրեմն զինքն ի վայր եթող կամաւորապէս առ նուաստութիւնն | տուիչն յիւրմէ լրմանէն ամենեցուն. իսկ ի վայր եթող վասն մեր, ոչ բռնադատեալ յումեքէ, այլ կամեալպէս վասն մեր կերպ ծառայի առեալ՝ ըստ բնութեանն իւրում ազատն, յայնոսիկ որ
 25 ըստ մեզ, որ գեր զամենայն արարածն, ընդ այնոսիկ, որ ընդ մահուամբքն, որ զամենայն կենածնէ. քանզի ինքն է հացն կենդանի՝ յերկնուստ իջեալն և կենդանութեան տուիչն աշխարհի³: Եղև ընդ մեզ ընդ աւրինաւ⁴, որ գեր զաւրէնն և աւրինադիր՝ իբր Աստուած, ընդ այնոսիկ, որք
 30 ընդ ծննդեամբ և սկիզբն գոյոյն վիճակեալք, որ նախ քան զամենայն յաւիտեանս և ամանակս, և մանաւանդ յաւիտենիցն շինիչ և արարիչ: Ի՞բր արդիւք ևզև ըստ մեզ, մարմին առեալ ի սրբոյն Կուսէ, և մարմին ոչ անանձն, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողաց, այլ անձնացեալ
 35 յաւէտ անձամբ բանականաւ. այսպէս յառաջ եկն կատարեալ մարդ ի կնիցէ՝ որիչ մեղացն, ճշմարտապէս և ոչ
 264v. թուելութեամբ կամ երկոյթութեամբ. ոչ տաղտկացեալ

^{*}) Լուսանցքում՝ «բաղաձայնեաց».

^{**}) Անդ՝ «ազատեցէ».

¹) Եբր. Բ. 14—15.

²) Փլիլիպ. Բ. 7—8.

³) Յովհ. 2.

51—52.

⁴) Դաղատ. Դ. 4.

զգորն Աստուած, այդ և ոչ ի բաց ընկեցեալ, որպէս էրն
միշտ և է և իցէ, Աստուած: Այսպէս Աստուածածին ասեմք
զսուրբ Կոյսն. քանզի որպէս երանելին Պաւղոս ասէ՝ «Մի
Աստուած և Հայր, յորմէ ամենայնքն, և մի Տէր Յիսուս
Քրիստոս, որով ամենայնքն»¹. քանզի ոչ բաժանեմք զմին 5
Տէր և զԱստուած և զՓրկիչն մեր յերկուս որդիս՝ զհեր-
մարդացեալ և մարմնացեալ Աստուծոյն Բան, և ոչ որպէս
կարծեն ոմանք ի հերձուածողացն և անիմաստից եղևոցն որ-
պէս ի միմեանսն աստուածութեանն և մարդկութեան, կամ
եթե Աստուծոյն Բանի փոխաբնակեցելոյ ի բնութիւն մար- 10
մնոյ, և կամ մարմնոյն փոխեցելոյ ի բնութիւն աստուածու-
թեանն: Քանզի անյեղլի և անայղայղելի ամենեկին է Աս-
տուծոյն Բան. այդ զի մարմին ներանձնացեալ անձամբ
բանականաւ միացոյց իւր ի սրբոյն Կուսէ զճշմարտութեան
Աստուծոյն Բան, անձառապէս մարմնացեալ և մարդացեալ 15
ասի:

Քանզի բաւական աշուհետե առ ուղիղ և անհեր-
քելի հաւատոյս մերոյ խոստովանութիւն Աստուածածինն
ասել և խոստովանել զսուրբն Կոյս. այդ ի վերայ բերել 265r.
եթե և մարդածին՝ ոչ հարկաւոր և ոչ աւգտակար: Քանզի 20
մի Աստուած ուսաք խոստովանել և հաւատալ զնա և յետ
ներմարդութեանն, որպէս Պաւղոս՝ Մի Աստուած, մի և
միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան². քանզի մարդ եղանել
ասեմք անյեղապէս զԱստուծոյն Բան, և որչափ վայել էր
առ մարմնւոյ բնութիւն, ծնաւ սուրբն Կոյս զիւր և մեզ 25
հոմազոյ մարմինն. այդ ի ձեռն Աստուածածին ասելոյն
ներածակցի բնաւին և սորին զեկուցումն: Քանզի ոչ
զաստուածութիւնն ծնաւ մերկ սուրբն Կոյս, այդ միացեալ
ի մարմնի զԱստուծոյն Բան. և ոչ այդպէղապէս իմանի
Աստուածածինն, եթ' ոչ ըստ սմին այսմիկ յեղանակի. իբր 30
զի նախ ի ներքս ընթանայ ամենեկին ներմարդութեանն
խոստովանութիւն, և այսպէս եղիցի ապա ճշմարիտ, եթ'
Աստուածածին եղև սուրբն Կոյս՝ ի բաց ծնեալ հրաշափա-
ռաբար զմին Քրիստոս. նմանապէս մեզ հաւասարեալ
արեան և մարմնոյ, և հոմազոյ նէմայ իսկ և մեզ՝ ըստ մարդ- 35
կականին իւր գոլ զմարմին յԱստուածածնէն Մարեմայ:
Քանզի ոչ նմանաբոյ, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուա-
ծողաց, այդ նոյնաբոյ, այս է ի մերմէ գոյացութենէն. ա-

265v.

1) Ա. Կորնթ. Ը. 6.

2) Ա. Տիմոթ. Բ. 5.

սէ իսկ. «Զսերմանէ Աբրահամու բռնահարէ»¹: Իսկ նմանա-
գոյն նշանակէ ոչ ճշմարիտ մարդ, այլ նման որդւոյ մար-
դոյ, որպէս Դանիէլն ասէ. իսկ առաքեալ ոչ նմանական
զմեզ ուսոյց, այլ ասէ. «Մարդ Գրիստոս Յիսուս, տուիչն
5 զինքն իրկանակ վասն մեր»²: Իսկ նոյնագոյն զնոյն Աս-
տուծոյ և Հաւր աստուածաբար, որպէս և հարքն մեր խոս-
տովանեցին՝ հոմագոյ Հաւր և ոչ նմանագոյ ասացեալ:

Աւելորդապէս ուրեմն և ոչ հարկաւորապէս Աստուա-
ծածին ասելով ի վերայ ածեմք և մարդածին. քանզի բա-
10ւական, որպէս ասացի, առաջինն ձայն՝ զամենայն ի մե-
րոյ խորհրդոյն խոստովանութիւն ունելով և պատճառս
բանապտութեան և ոչ մի մատուցանելով կամեցաւ զացն
զրպարտել զճշմարտութիւնն: Քանզի սովորութիւն հեր-
ձուածողաց զուղղապէս ասացեալսն յեղափոխել ի խոտան
15միտս. և զարմանամք՝ ոչ ըստ միում յեղանակի՝ իմանա-
266r. լով, եթե մոլորեալք են և զնոյն զաստուածայինս չարաչար
մեկնեն գրեցեալսն: Ապ' ուրեմն մեզ յարմարի վայելչա-
պէս և ուղիղ ունաւդաց զիտաւորութիւն, յառաջ բերել
զբառսն. իսկ եթ' իմանան դարձեալ ոչ ուղղապէս առ
20մեզ և ոչ մի, նոքա լուիցեն ի մարգարեէն զասացեալսն.
«Վայ ասաւդացն զչարն բարի և զբարին չար»³. «Այդ ոչ
մի հաւասարութիւն լուսոյ առ խաւար. այդ և ոչ բաղա-
ձայնութիւն Գրիստոսի առ Բեղիար»⁴. քանզի զնամք մեք
զուղիղն և անխոտանապէս ունիչ ճանապարհն, կամ եթե
25կուռն զթագաւորականն և անդառնալիս*: Պատահեսցուք
իսկ այսպէս ի մրցանակ վերնոյ կոչութեանն՝ Յիսուսիւ
Գրիստոսիւ, որով և ընդ որում Աստուծոյ և Հաւր փառք,
հանդերձ Սուրբ Հոգւովն, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Յրանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Նուսադեմի առ-
30 տաղութիւն յաղագս հաւատոյ.

Սրբոյն և երկրպագելոյ Ներորդութեանն՝ Հաւր և
Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյ մու գոլ զաստուածութիւնն և եթե
գոյացութիւն, հաւատամք. քանզի նոյն զերկաքանչիւր
266v. իմանամք և խոստովանեմք ներիս ենթակացութիւնս կամ
35 եթե յատկութիւնս՝ աստուածութեամբ և յաւիտախաղա-
ցութեամբ և փառաւք և կարութեամբ և անյեղութեամբ

*) Լուսանցքում՝ «անաղամոյն».

1) Եբր. Բ. 16. 2) Ա. Տիմոթ. Բ. 5—6. 3) Եսայի. Ծ. 20.

4) Բ. Գորնթ. 2. 14—15.

զհանգիտութիւն ունաւդացն, և զոչն այսպէս խոհեցաւդս և խոստովանիչ՝ նշովեմք: Եւ յաղագս ներմարդութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյն, կամ եթե մարմնաւորութեան, խոստովանեմք եթ՝ Աստուածն Բան, յաւէտախաղացն, Աստուծոյն Որդի, Մէնածին, առ ի փրկ- 5
կութիւն ազգի մարդկան ի Մարեմայ սրբոյ Կուսէն և Հոգւոյ Սրբոյ ծնիցեալ՝ ի կնոջէ, որպէս եասաց առաքեալ¹, և մարմին առեալ ի նեմայ նոյնագոյ մերումս մարմնոյ՝ ճշմարտապէս և ոչ թուելութեամբ, ճշմարտապէս ի նմա ղյաղագս մերն յանձն եառ կիրս, իբր մեք, և ոչ թուել- 10
ութեամբ. վաստակեաց յուղեորութեան և իբր մեք նըն- ջեաց, և իբր մեք ի խարաղանիւն* ի Պիղատոսէ գարածոցն որ ի ջնմանցն զգացեալ, և յապտակիւն ցաւոյն իմացեալ և ի հարկանիւն զբեռնսն յոտս իւր և ի ձեռս ցաւոց գա- րածոյն զգացեալ, որպէս Իսայիաս յաղագս նորա եասաց. 15 267r.
«Ուս զմեզս մեր բերէ և վասն մեր հեծէ, և մեք համարեցաք գոլ զնա ի ցաւ և ի հարուածի և ի հիւանդութեան. իսկ ինքն վիրաւորեցաւ վասն մեզաց մերոց և մեղկեալ է սակս ամպարշտութեան մերոյ»². և դարձեալ. «Մարդ ի հարուածս ելով և գիտակ բերել մեղկութիւն»³: Հաւանեցուք իսկ և 20
Պաւղոսի, զայս ասաւղի յաղագս նորա. «Քանզի ոչ ունիմք քահանայապետ ոչ կարող ախտակցել տկարութեանս մե- րում, իսկ տեղեկացեալ ամենայն իւր ըստ նմանութեան մերում, առանց մեղաց»⁴:
Խոստովանեմք իսկ և անձն բանական զնա ունել, 25
նոյնակիր մերոց անձանց յախտակրութիւնս վասն մեր, և ճշմարտապէս յանձն առնուլ զնա զախտակրութիւնս մե- րոց անձանց, այս է տրտմութիւն և խռովութիւն և յոյժ տխրութիւն. քանզի զայս յաղագս նորա աւետարանք ու- սուցանեն, յիշեցուցանելով զասացեալ՝ «Տրտում է անձն 30
իմ մինչ ի մահ»⁵, և «Այժմ անձն իմ խռովեալ է»⁶. և դարձեալ յաղագս նորա ըստ Մարկոսի աւետարանին գրեալ 267v.
է. «Ակաւ զարհուրել և յոյժ տխրիլ»⁷: Եւ որպէս խոստո- վանեմք զմարմնոյ նորա կիրս ըստ ճշմարտութեանն եղա- նել և ոչ ըստ երևոյթութեան, այսպէս և զանձինն ըստ 35
ճշմարտութեան, և ոչ ըստ երևոյթութեան եղանել հաւա-

*) լուսանցքում՝ «ի մորակեւն».

1) Հմմտ. Դաղատ. Գ. 4. 2) Եսայի. ԾԳ. 4—5. 3) Եսայի ԾԳ. 3. 4) Եբք. Գ. 15. 5) Մատթ. ԻԶ. 38. և այլուր. 6) Յովհ. ԺԲ. 27. 7) Մարկ. ԺԳ. 33.

տամբ. իսկ զասաւզսն զնա խարազանեալ ոչ գարիլ, կամ խաչեցեալ՝ ի բեեռացն ի նմա վարսիլ, իբր զհերձուածողս նզովեմք, և խոստովանեմք, եթե ճշմարտապէս մեռաւ վասն մեզաց մերոց, և զի թաղեցաւ մարմինն նորա անանձն եղեալ

5 և զի յարեաւ եռաւրեա ի մեռելոց ճշմարտապէս, և զի յետ յարութեանն կերաւ. և արբ ընդ առաքեալսն, ճշմարտապէս և ոչ ըստ երևոյթութեան, և զի վերացաւ յերկինս և եկեացէ ի կատարածի յաւիտենիս դատիլ զկենդանիս և զմեռեալս, և զի յարուցէ զամենայն մարդկանս ազգի մեռելոց.

10 զ՝ ի նայն բնութիւն ունելով մարմնոյ, յորում մեռեալ թաղեցան. զի յայտ է, զի անապականութեամբ, որպէս և

268r. ինքն զնոյն մարմին ունէր յարուցեալ ի մեռելոց, որով մեռեալ թաղեցաւ:

Խոստովանեմք իսկ, եթե և զբնութիւն մարդկային

15 ճարտարապետեաց՝ զբաղկացեալն յանձնէ աննիւթականէ և մարմնոյ երկրայնոյ, անմեղ չինեաց, այդ ոչ անյղլի, որպէս էր Ադամ ի դրաստին, նախ քան զաստուածային պատուիրանն զանցցէ. զոր և ասէ Սողոմոն Նեկեղեցակահին, եթե Աստուած եարար զմարդն ուղիղ¹, այդ ինքն-

20 ի չխան զնա չինեալ, ի կարութեան ունել զնա եարար առաքինութիւն ճահագործ, և փութով և երկով՝ Աստուծոյ աւգնականութեամբ և շնորհիւ, այդ ոչ ևս անընդունակ մեղաց, ոչ բնութեան հարկեցաւղի, այդ ախորժակին պղերգացելոյ:

25 Իսկ եթ՝ ոչ գտանիցի որ անմեղ, սակս զբնութիւնն ոչ զոլ անյղլի և ոչ անկիր, որպէս նախասացաւ, ոչ բնութեանն վերագրելի, այդ ախորժակին զմեղսն. քանզի անկար է զմարդն ունել ի խորհրդոցն, մանաւանդ զանմեղականն՝ ի ծննդենէ մինչ ի վախճան յեղյեղուկ ելով: Քանզի

30 զայս մէնում Տեառն մերում Յիսուսի Քրիստոսի աստուածային զբրիցեալն վկայէ ասելով. «Որ մեղս ոչ եարար և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա»²: Բայց հնար է ասեալութեամբ և խնամածութեամբ և երկովք՝ Աստուծոյ աւգնականութեամբ և շնորհիւ, ճահագործել զառաքինութիւն:

35 Որ որ այսուհետև նախագրելոց խոստովանութեանցն հաւանի, սա մեր հաւասարորդ. իսկ եթ՝ որ գտնէ ի միում նախագրեցելոցն հակաբանէ, աւտար է ի մերմէ հաւասարութենէ:

Նրանելոյ Նեբքեայ Եպիսկոպոսապետի Անսիսի Պի-

¹) Ժողով. է. 30.

²) Եսայի. ԵԳ. 9.

սիդեայ՝ ի խաւսից ասացելոց ի սուրբ աստուածայայնու-
քիւնս ի մեծի եկեղեցիոջ Կոստանսիմուպոլսի, նսեւով
երանելոյ եպիսկապոսի Պրոկղի.

Առ էսայեայ մեծի մարգարէի Աստուծոյ քարոզեցե-
լոյ մանկանն՝ «Քանզի մանուկ, ասէ, ծնաւ մեզ, որդի և 5
տուաւ մեզ, որոյ պետութիւն եղև* ի վերայ ուսոց իւրոց.
և կոչի անուն իւր մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, սքանչելի
խորհրդակից, Աստուած հզաւր, իշխանական պետ խաղա-
ղութեան, հայր հանդերձելոյ յաւիտենի»¹: Մի ոք այսու-
հետև զձեզ հրեական պատրեացէ ոստ, քանզի այսպէս կո- 10
չել՝ զհերձուածականն արժան, իբր այդ ոմն ծնիցեալն, 269r.
իսկ այդ ի նայն բնակեալ Աստուած, և իբր երկու ծնիցե-
լոյն բնութիւնք. քանզի եթե ոք զայս ասել համարձա-
կեսցի զեմմանութեն, զայս միայն ընդդէմ դիր և սանձ
լռութեան զանուանն կալցի յիշողութիւն: Քանզի ոչ եր- 15
(կ)ու բնութիւնք, այդ զմարմնացեալն Աստուած Կոյսն
խորհրդաբար բայասաղմնեաց, ընկալեալ զՀոգւոյն վերե-
կութիւն. քանզի եթե մարդկայնոյ էր սերման բողբոջ
Քրիստոս, հաւանի արգելք զպտուղն ըստ բնութեան
քատակիլ արմատոյն. իսկ եթե Հոգւոյ է Սրբոյ, ըստ հրեշ- 20
տակապետին ձայնի՝ Աստուած ծնիցեալն, վասն զի և Աս-
տուած ծնելութեանն առիթ:

Երանելոյ Հաւր մերոյ Դիոսկորոսի եպիսկապոսապե-
տի Աղեմսանդրեայ եւ խոսովանողի՝ ի գրեցելոյ առ Սե-
կունդինան քոթոյ ի Գանգրայ յախորաց**, ուր զնթացսն 25
կասարեաց ի Քրիստոս: Թուղթ եւքներորդ, Սեպսեմբերի
երկրորդ, Հոռի վեցերորդ.

Եւ զի մի յօլովաբանել զթղթականն թուեսցուք գե-
րադանցել զծաւորութիւն, այդ զայն համառատաբար
ասեմ. հաւատ զերկնայնոցն մեզ կամարաց բանայ զմուտն. 30 269v.
հաւատ երեւելեացս արհամարհել ուսուցանէ և հանդերձե-
լոց բարեացն ախորժապէս առննդունել. հաւատ և յօլովից
ստորակացեալ և զանազանաց վշտաց դրաստին քաղաքացի
գործեաց. քանզի ի ձեռն հաւասոյ զայն ձայն գոչեաց.
«Յիսուս Տէր, յիշեալ զիս, յորժամ եկեսցես արքայութեամբ 35
քով»². յառաջնոցն ազատեցաւ չարեաց, իսկ դրաստին

*) Լուսանցքում՝ «ծնաւ». **) Ձեռագրում՝ «յիքսորաց»,

1) նսայի Թ. 6. 2) Լուկ. ԻԳ. 42.

փարթամապէս վայելեաց բարեաց. և ոչինչ անյարմար, քանզի հաւատ, որպէս ասացի, նմա առաջնոցն վնասակարութեանց առթեաց թողութիւն, իսկ սրբոցն հրեշտակաց գործեաց հաւասարորդ. ետես ի խաչին, և Աստուած քարոզեաց. ետես յանարգութեան, և նմա առաջի անկաւ՝ Տէր զնա կոչելով և ասելով. «Յիսոս Տէր, յիշեա՛ զիս, յորժամ գայցես արքայութեամբ քով»¹: Զինչ հրաշափառ իրիդ, ո՛վ աւագակ. զինչ այսքան կամացդ փոփոխումն. ո՛չ տեսեր ինքնատես մեռեալ յարուցեալ, ո՛չ կոյր վերա-

270r. 10 տեսեալ, ո՛չ կաղ գնացեալ, ո՛չ բորոտ մաքրեալ, ո՛չ ծով սանձեալ, ո՛չ դես տարալածեալս, ո՛չ| անդամալոյծ պնդեցեալ, ո՛չ հացս բազմացեալս, ո՛չ արեան յարմամբ քղանցից ազազեալ աղբերս. մարդ տեսեր բեեռաւք վարսեալ ի փայտի. ուստի՞ քեզ այսպիսիոյ գիտութեանն տուաւ մեծութիւն.

15 զո՞ր մարգարէ վերծանեալ՝ յայս առաջնորդեցար մտածութիւն. զՄովսէսի աւրէնն ոչ վերծանեցր՝ աւագակութեամբ բուծեալ. ո՞վ քեզ ի հայրապետացն վարդապետ եղև: Գիտեմ և ես, ասէ, գիտեմ մերոց մեղանացն զփտանգս, ո՛չ անգիտանամ զպատիժս անձն գործեցելոց դժնեից. ո՛չ

20 ուսայ աւրինականս, այդ առ Տէրն աւրինաց ապաստանեցայ. ո՛չ վերծանեցի մարդարէս, այդ զոր քարոզեցին նոքա ախտակրեալ, ժամանեցի. հաւատ անուսումն ինձ զգիտութեան զդուռն եցոյց. այսուիկ վարեցեալ առաջնորդաւ՝ ժամանեցի առ կենդանութիւնն:

25 Եւ յե՛ս այղոցն.

Եւ զի զյոլովս թողեալ՝ այժմու հարկաւորացս և շարժեցելոցս բուռն հարից, զայն ասեմ. մի՞ ոք ասացէ արտաքին կամ աւտար մերոյ մարմնոյ, զոր եառն ի սրբոյ Մարեմա Հոգևով Սրբով Տէրն, ըստ որում գիտէ բանի

270v. 30 ինքն: Իսկ եթե այս է ըստ նոցայն ամպարչտութեանն ստատաղ ես(?) ամենայն իրաւք, ո՛վ Պաւղոս, գրել. «Ո՞վ մեզ այսպէս. քանզի ոչ զհրեշտակաց բռնահարեաց, այդ զ(ս)երմանէ Սբրահամու բռնահարեաց»². և ոչ աւտար յՍբրահամէ Մարիամ պատահեաց, որպէս է դիւրաւ յոլո-

35 վից ապացուցել զրիցելոց: Ուստի ասէ. «Պարտ էր ըստ ամենայնի եղբարց նմանի»². իսկ ըստ ամենայնի և ոչ դուզնաքեայ ինչ զմերոյս թողու բնութեան, քանզի և ջիղս և մաղս և ոսկերս և երակս և որովայն և սիրտ և երիկամունս

¹) Զուկ. ԻԳ. 42.

²) Եբր. Բ. 16—17.

և լեարդ և թռք և յամենեցուն միանգամայն պարզաբար,
յորոց մէք բաղկացեալ եմք՝ կառուցաւ զ' ի Մարեմայն
ծնիցեալ փրկչին մարմին, անձնացեալ անձամբ բանակա-
նաւ*, թանց միայնոյ բեղման մարգոյ և քնոյ և հեշտ ցան-
կութեան: Քանզ' եթ' ոչ այսպէս ունի՝ ըստ ամպարչտա- 5
գունաց հերձուածողացն կատաղութեան, իբր եղբայր|մեզ 271r.
հմայեցաւ, այդով և աւտարաւ քան զմերս վարեցեալ մար-
մնով: Կամ իբր դարձեալ ճշմարտեացէ, ասելով իւրունն
Հաւր. «Պատմեցից զանուն քո եղբարց խոց»¹, Ի բնց ըն-
կեցէք այսուհետև և գարչեցարո՛ւք որք զայսպիսիսն ար- 10
տաբերեն բայս. քանզի եղև առ մեզ որպէս մեք, վասն
մեր. ոչ երևոյթութեամբ և թուելութեամբ, ըստ ամպա-
րըշտեցելոցն Մանիքացոց աղանդին, քաւ լիցի. այլ ճշ-
մարտութեամբ յաւէտ յԱստուածածինն Մարեմայ յառաջ
եկեալ, որպէս կամեցաւ, և զջաղջախեալ ամանն ի ձեռն 15
այսր առ մեզ զալստեանն նորոգեալ՝ յիբաւի Եմմանուէղ
խոստովանի: Այլ և աղքատացաւ, ըստ Պաւղոսի ձայնին,
զի մեք նորա աղքատութեամբն փարթամասցուք². եղև
իբր զմեզ տնաւրինաբար, զի մեք ի ձեռն մարդասիրու-
թեանն իբր զնա. եղև Որդի Մարգոյ, ոչ կորուսեալն զգոլն 20
Որդի Աստուծոյ, զի մեք եղիցուք ըստ չնորհին որդիք
Աստուծոյ: Զայս հաւատամբ և խորհիմք: Իսկ եթ' ոք քան
զայս խոհել|ձեռնարկէ, եղիցի ի հայրենի և առաքելական 271v.
հաւատոյն աւտարացեալ:

Նորին՝ որ ի Գանգրայ առ միայնակեացսն, որ ի Հե- 25
նասոն գրեցելոյ քղբոյն.

Քանզի զիտեմ ես զնա հաւատով բուժեալ, ծնիցեալ
ահա զնա ի Հաւրէ իբր Աստուած, իսկ զնոյն ծնիցեալ ի
Մարեմայ իբր մարդ: Տես զնա ի վերայ երկրի ճեմելով
իբր զմարդ, և տես զնա երկնայնոց հրեշտակաց արարիչ 30
իբր զԱստուած. տես զնա ի նաւի ննջեցեալ իբր զմարդ,
և տես զնա ի վերայ ջուրց ճեմեալ իբր Աստուած. տես
զնա քաղցեալ իբր զմարդ, և տես զնա բուժանելով դար-
ձեալ իբր Աստուած. տես զնա ծարաւեալ իբր զմարդ, և
տես զնա արբուցանելով իբր Աստուած. տես զնա մերկա- 35
ցեալ իբր զմարդ, և տես զնա զգեցուցանելով իբր Աս-
տուած. տես զնա ի վերայ յովանակի նստեալ իբր զմարդ,

*) Ձեռագրում՝ «բենականաւ».

1) Յովհ. Թէ. 6. 26 (?).

2) Բ. Կորնթ. Ը. 9.

- և տեն զնա վերելակեալ քերովքեից իբր Աստուած. տեն զնա ի հրեից քարկոծեալ իբր զմարդ, և տեն զնա ի հրեշտակաց երկրպագեալ իբր զԱստուած. տեն զնա փորձեալ իբր զմարդ, և տեն զնա զես հալածելով իբր զԱստուած.
- 272r. 5 տեն զնա ոչխար իբր զմարդ, | և տեն զնա դարձեալ հովիւ իբր Աստուած. տեն զնա զոճ զենեալ և իբր քահանայ ընծայաբերելով, և տեն զնա փրկանաւորելով իբր Աստուած. տեն զնա Պիղատոսի յատենի կացեալ իբր զմարդ և տեն զնա Հաւր գահակցելով իբր Աստուած. տեն զնա խաչեցեալ իբր մարդ, և տեն զնա աւազակին զդրաստն շնորհելով իբր Աստուած. տեն զնա քացախ ի խաչին արբուցեալ իբր մարդ, և տեն զնա իբր Աստուած անչարակնաբար զաչխան արբուցանելով. տեն զնա մեռեալ իբր զմարդ, և տեն զնա մեռեալս յարբուցանելով իբր Աստուած. տեն
- 10 զնա աղքատացեալ իբր մարդ, և տեն զնա փարթամացուցանելով իբր Աստուած. տեն զնա ծառայ իբր մարդ, և տեն զնա ազատիչ իբր Աստուած. տեն զնա որպէս ցորեան սերմանեալ իբր զմարդ, և տեն զնա սերմանաւ դարձեալ իբր Աստուած. տեն զնա այգի իբր մարդ, և տեն զնա
- 20 բուսակիր և երկրագործ իբր Աստուած:

- Այդ զի մի բազում ամբոյս ի շարագրութեանս արարից, թողում այժմ զվիայութիւնս իւրաքանչիւրոյ հաւաքել զլիսոյ, և հաւաքեսցին՝ շնորհելով Աստուծոյ, զիպող(ժամանակի առ այս կոչաւդի: Իսկ մեք զաւտարափառացն *
- 25 անպիտանութիւնս թողեալ՝ մի և զնոյն խոստովանեմք Փրկիչ և Տէր և Աստուած, և եթ՝ եղև տնաւրինաբար մարդ: Կալարժէք այսուհետև զհարցն խոստովանութիւն և մի չորմոզացն հերձուածողացն հետեանայք բայից. այդ և մի յերկուս բաժանաւղաց զմին հաւանիք. քանզի մի է մեր Փրկիչն, որպէս ասացի, և եթ՝ եղև մարդ սակա մարդասիրութեանն:

- Բաւականապէս անա, որպէս ինձ թուի, խոռովեցուցին **, հանդերձ բազում պատկառանաւք՝ սրբոց և ուղղափառաց եպիսկապոսաց և եպիսկապոսապետաց վարդապետութիւնք զհերձուածողացն ունայնաբանութիւնս: Քանզի համանշամայն և ասել երկուս բնութիւնս ի վերայ մարմնացելոյն Աստուծոյն Բանի ամպարիչտ ապուսեցին *** և

*) Լուսանցքում՝ «այդաղանդացն».

**) Անդ՝ «գարովեցին».

***) Անդ՝ «քացաձայնիցին».

դէշխեցողսն զայս խորհել նզովեցին, և զոչսն խոստովանողս
 զնոյնագոյ Հաւր Աստուածն Բան եղեալ անյեղապէս առ
 վերջնովք առուրցն վասն մերոյ փրկութեան: մարդկան ըստ 273r.
 մարմնոյ նոյնագոյ, հանդերձ մնալով որպէս էրն, ի քրիս-
 տիանոսաց յուսոյն աւտարասցին, որպէս և զայդս հեր- 5
 ձուածողս. իսկ առ մեծագոյն մտահաճութիւն հիմնացե-
 լոցն ի վերայ անծկիլի վիմին ուղղափառի հաւատոյ և առ
 պատկառութիւն նախասացելոց ազանդոցն՝ առգրեցից և
 յաստուածայնւոյ և աստուածաշնչէ նորոյ Կտակէ վկայու-
 թիւնս, հանդերձ մեկնութեամբք սրբոցն մերոց հարանց, 10
 որովք է զգուշապէս ըստդտանել նախասացելոց հերձուա-
 ծոցն, իսկ ունել զանասանելին և զերանելի զուղղափառ
 հաւատն, զաւանդեալն ի սրբոց առաքելոցն և երանելեացն
 մերոց հարանց և վարդապետաց, եթ' արդեւք լուիցեն, եթ'
 արդեւք թողացուցեն զայթագղեալքն և ուրացողք զՏէրն, 15
 որպէս ասէ մարգարէն, և վերադարձեցեն առ Տէր խոս-
 տովանութեամբ և հեղցեն զյապաշխարութենէն արտաւոր,
 առ ի բժշկիլ զիւրեանս: Քանզի միշտ հրաւիրէ Աստուած 273v.
 և ձեռն տայ առ ապաշխարութիւն բարւոյն զարտակա-
 ցեալսն երկարս ի նմանէ. որպէս և Իրեմիէիւ մարգարեիւ 20
 առկոչէ զնոսա ասելով. «Վերադարձեցէք, որդիք արտակա-
 ցեալք, ասէ Տէր, և բժշկեցից զմաշուածս* ձեր»¹. և դար-
 ձեալ. «Վերադարձեցէք, զխորին խորհուրդն խոհեցաւդք և
 անաւրէն, նորոգեցէք ձեզ նորոգ տունս և մի սերմանէք
 ի վերայ փշոց, մի արտաքս ելցէ իբր հուր սրտմտութիւն 25
 իմ և այրեսցի և ոչ չիջցի»². «Մի խայտաղան ոչ է ի Գաղաադ
 և կամ բժիշկ ոչ է անդ. ընդէր ոչ վերելեաց բժշկութիւն
 դստեր ժողովրդեան իմոյ»³. որպէս Ուսեաւ մարգարեիւ
 ասէ. «Վերադարձեա Իսրայել առ Տէր Աստուած քո»⁴: Եւ
 երանելին իսկ Պետրոս թեալգրէ յանցուցելոց և խաչաւ- 30
 զացն զՏէրն ասելով. «Ապաշխարեսցէք և դարձարձե՛ առ
 ի ջնջիլ ի ձէնջ զմեզս, իբր զի եկեսցեն ժամանակք սփո-
 փանաց յերեսաց Տեառն»⁵: Եւ Պաւղոս միջնորդէ ըստ
 նմանութեանն Քրիստոսի և մաղթէ ասելով. «Պաղատիմք
 վասն Քրիստոսի, հաշտեցարձեք Աստուծոյ, զի ոչն գիտակ 35 274r.
 զմեզս, վասն մեր մեղս ետարար, զի դուք արդարութիւն
 Աստուծոյ լինիցիք նովաւ»⁶, և գործակցելով ազաչէ՝ իբր

*) Լուսանցքում՝ «զմանրումն».

¹) Երեմ. Գ. 22.   ²) Երեմ. Գ. 3—4.   ³) Երեմ. Ը. 22.

⁴) Ովսէ ԺԴ. 2.   ⁵) Դործք Գ. 19—20.   ⁶) Բ. Կորնթ. Ե. 20—21.

- զի մի ունայն զԱստուծոյ շնորհն ընդունել ձեզ¹, զի ներկայս ժամանակ դիւրընկալ է կամեցաւդին ապաշխարել և խոստովանել արտասուեալք Աստուծոյ: Քանզի ի դժոխս խոստովանեսցէ Աստուծոյ յանցաւորացն վասն իւրոյ յանցաւորութեան այդ ոչ ոք. զի յայտնապէս ետաց Աստուած յաղագս յանցաւորութեան վախճանելոցն. «Որպէս ամենեքեան տեսցեն զվանգս մարդկան՝ յանցաւորացն ի նմա. քանզի որդն նոցա ոչ վախճանեսցի և հուր նոցա ոչ չիջցի, և եղիցին ի տեսիլ ամենայն մարմնոյ»²:
- 10 Արդ՝ այսոքիկ յաղագս ոչ կամեցաւդացն ապաշխարել և վերադարձել առ գնաւդն գնոսա Տէրն Աստուած Յիսուս Քրիստոս իւրով արեամբն. քանզի սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանական, որպէս ասէ Յովաննէս³: Արդ՝ բաւական մեզ, որպէս ասացաւ ի նոյն
- 274v. 15 ինքն ի Սրբոյ և Աստուածաշունչ զրիցեցլոյն՝ միխթարել, և թե մի Տէր Յիսուս Քրիստոս է յաւիտենէ և յաւիտեանս ամէն, և զի մարդ եղև ըստ ճշմարտութեանն՝ մնալով Աստուած:

Երանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Կոստանսինու-
20 պոլսի ի մեկնութենէն, որ քս Մաքեի աւետարանից.

- Մատեան ծնելութեան Յիսուսի Քրիստոսի, որդւոյ Դաւթի որդւոյ Աբրահամու⁴: Երանելին Մատթեոս, իբր զի երբայեւոց զրելով՝ նախ քան զամենայն խնդրեաց ցուցանել, եթե յԱբրահամէ և ի Դաւթայ էր Քրիստոս. և
- 25 վասն զի լռեալ էր Աբրահամու նմանութիւն վասն ամանակին և փոխանակելով Դաւթի զկենցաղն Աբրահամու՝ ապա և զխոստացեալն արքայութիւն սերման նորա կալաւ Դաւիթ և յիշդութեան ամենեցուն էր: Քանզի որպէս յայնժամ ասէր Իսաակայ Աստուած՝ «Մի երկնչիր, զի
- 30 ընդ քեզ եմ և բարեբանեցից զքեզ և բազմացուցից զքեզ, սակա Աբրահամու Հաւր քո»⁵, սապէս յետ այսորիկ ասէր Աստուած Եզեկիայ. «Գերասպարեցից վասն քաղաքիս այսորիկ, սակա իմ և Դաւթի Հաւր քո»⁶. քանզի ժա-
- 275r. ոանգաւոր առ Աստուած սիրելութեանն եղև Դաւիթ: Եւ
- 35 վասն զի յետ այսորիկ ի սերմանէ Դաւթի աղնկալութիւն զՔրիստոս եղանել, քանզի լռեալ էր որ ինչ ըստ Աբրա-

¹ Բ. Կորնթ. 2. 1.   ² Եսայի. ԳՁ. 24. հմտ. Մարկ. Թ. 47.

³ Ա. Յովհ. Ե. 20.

⁴ Մատթ. Ա. 1.

⁵ Եսայ. ԴՁ. 24.

⁶ Դ. Թադ. ԺԹ. 34., Ի. 6., Եսայի ԼԵ. 35.

համու վասն ամանակին, այսր աղագաւ նախ ետ որդւոյ
 Դաւթի, ապա որդւոյ Աբրահամու: Իսկ ասէ աւետարա-
 նիչն յաղագս Գաբրիէլի, եթե՝ «Եկն առ Կոյսն խաւսե-
 ցեալ առն, որում անունն Յովսէփ, ի տանէ և ի տոմփէ
 Դաւթայ»¹. Ի Դաւթայ էր Կոյսն, և Յովսէփ, որ արդար 5
 ելով և պահապան արինի՝ յիւրմէ հայրենոյ և ի տանէ
 աստէր իւր զԿոյսն, քանզի հրամայէր արէն ոչ պարտ
 զոլ առնուլ կին, եթ՝ ոչ ի նոյն ցեղէ: Եւ վասն զի ոչ էր
 արէն առ հրեայնս ազգաբանել զկանայս, զի զսովորու-
 թիւնն պահեացէ աւետարանիչն և մի թուեսցի տարագծի 10
 ի նախերգանացն և զաղիջն մեզ ծանուցէ, սակս այսորիկ
 զնախնիս նէրա լռեաց, իսկ զՅուսէփ ազգաբանեաց, զի
 ուսցուք նովաւ զՄարիամ, եթ՝ էր ի տանէ Դաւթի, ուսոր
 և ինքն, զի և արինացն անտղելի մնայցէ: Քանզի աստաւ- 275v.
 զին ի բաց երեցելոյ ի տանէ Դաւթի և Կոյսն ընդ նմա 15
 ցուցեալ է՝ հաւաստապէս ի սերմանէ ելով Դաւթի, յորմէ
 և ծնիցաւ Յիսուս Քրիստոս. իսկ Յիսուս թարգմանի
 փրկիչ, և փրկիչ՝ ի փրկելոյ զԺողովուրդ իւր:
 Հրաշափառ լսել զխորհրդոյս պանչ, եթ՝ Աստուած
 անճառելի և անասելի և անպարիմանալի և Հաւր հոմա- 20
 գոյ ելով Որդի, արդանդաւ ծնիցաւ կուսականաւ և եղև
 ի կնոջէ, և կալաւ նախնիս զԴաւիթ և զԱբրահամ. և զի
 ասեմ զ՝ Դաւիթ և զԱբրահամ. այդ, որ է քստմնելազոյն՝
 զկանայնսն զայնս, զորս այժմ ևս յիշեցաք, և մի ինչ
 նուաստ կարծեսցես. քանզի հաւանեցաւ կոչիլ Դաւթի 25
 Որդի՝ իւրոյն ծառայի, զի զքեզ արասցէ Աստուծոյ որդի՝
 քոյոյ Տեառնն. ծնիցաւ իսկ ըստ մարմնւոյ, զի ծնցի ըստ
 հոգւոյ. քանզի ի կնոջէ ծնանիլ մեզ պատահէր. իսկ ոչ
 յարենէ և ոչ ի կամաց առն, այդ ի Հոգւոյ Սրբոյ²,
 զգերազանցեալն զմեզ և զհանդերձեալն նախաձայնէ ծնե- 30 276r.
 լութիւն, զոր հանդերձեալ էր մեզ ի Հոգւոյ Սրբոյ
 շնորհել, և ամենայն իսկ այդքն այսպիսի էր. քանզի ի
 մարգարեէն մկրտիլ զհինն ցուցանէր մեզ նմանեալ,
 իսկ ի Հոգւոյն վերեկութեամբ զնորն ստորագրեաց:

Եւ յեօ սակաւուց.

35

Տեսանես՝ իբր ոչ զուգնաքեայ և սակաւուց սակա
 յիշեաց ըստ Յուդայի պատմութեանն ամենայնի. սակա

¹) Դուկ. Ա. 27.

²) Յովհ. Ա 13.

- այսորիկ և զՀոռութ և զԹամար յիշէ՝ զմին այդագգի և զմին բող ելով, զի ուսցիս, եթե զամենայն եկն չարութիւն լուծանել զմեր. քանզի որպէս բժիշկ, այդ ոչ իբր զատուոր ժամանեաց: Զի որպէս բողս առին կանայս այս 5 աղբիկ, այսպէս և Աստուած զհնութիւնն զորդացեալ յարմարեաց իւր, զոր մարգարէք ի վերուստ նախասեն ի վերայ ժողովարանին եղեալ. այդ անգգամ եղև այն առնտակիցն, իսկ եկեղեցի մի հաղ ի բաց թափեալ ի հայրենի չարեացն, մնաց ողջագործելով զփեսայն: Քանզի որպէս 10 Հոռութ, եթ՝ ոչ նախ եթող զհայր և արհամարհեաց զտուն և զագգ և զգաւառ, և վայրածեցաւ ի վերջին աղքատութիւն, ոչ պատահեաց մերձաւորութեան Բովոսի, սապէս և եկեղեցի զառաջին սովորութիւնն ի բաց թողեալ, յայնժամ տարփալի եղև Քրիստոսի և մեծացն բարեաց ար- 15 ժանաւորեցաւ: Առ սա ասէր եկեղեցիս Դաւիդ. «Մոռացիր ժողովրդեան քոյ և տան Հաւր քո, զի ցանկացաւ թագաւոր զեղոյ քում»¹: Զսոյն և Հոռութ եարար. վասն այսորիկ և մայր եղև թագաւորաց, որպէս և եկեղեցի. քանզի և ի սէմայ է Դաւիդ թագաւոր մեծ եղեալ, և ոչ 20 ամաչէ Դաւիդ ի վերայ այսորիկ:

Երանելոյ Կիւրղղի՝ յառ քագունիսն, ի մասեմե երե Աստուած Քրիստոս.

- «Եւ զայս նորա զմտաւ ածելով, ահա հրեշտակ Տեառն յանուրջս երևեցաւ նմա ասելով. Յուսէփ, Որդի Դաւթի, 25 մի երկնչիւր առնուլ զՄարիամ կին քո. քանզի ի նմայ ծնիցեալն ի Հոգւոյ Սրբոյ. ծնեսցի Որդի, և կոչեսցես զանունն նորա Յիսուս. ինքն իսկ ապրեցուցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց»²: Երկուս ի միասին զնէ՝ աստուածավայելուչս և ոչ մարդկայնում վայելուչս բնու- 277r. 30 թեան. քանզի ծնիցելոյն ի Մարիմայ յատուկ եասաց ժողովուրդ զնովաւ ապրիցեալսն, և ես զի ի մեղաց զնոսա ի բաց թափեցէ. Աստուծոյ իսկ ամենայն և վայել, իցիւ իսկ նմա և միայնում զ՝ ի բացն թափել ի մեղաց կարել զմեղուցեալսն: Աստուած ուրեմն է ի Կուսէ ծնիցեալն, որոյ 35 և յատուկ եմք ժողովուրդ, և ի մեղաց զմեզ ի բաց փոխեաց, իբր ունելով զայսորիկ իշխանութիւն:

Եւ դարձեալ.

¹) Մաղմ. ԽԳ. 11—12.   ²) Մատթ. Ա. 20.

Իսկ Յիսուսի ծննդեցի ի Բեթղեհեմ Հրեաստանի¹։
 Ի Բեթղեհեմ ծնանի Հրեաստանի, որ յարմատոյն Յեսսեայ,
 և ասէ յաղագս նորա միով ի մարգարէիցն Աստուած և
 Հայր. «Եւ դէւ, Բեթղեհեմ, տուն Եփրաթայ, սակաւաւոր
 ևս գոլ ի հազարաւորս Յուդայ. քանզի ի քէն ինձ ար- 5
 տաքս եկեսցէ առ ի գոլ իշխան յԻսրայէլի»², և ելք իւր
 ի սկսբանէ յաւուրցն յաւիտենից³։ Ի՞նչ արդեւք ծնի-
 ցեալն ի Բեթղեհեմ Հրեաստանի ի սկսբանէ յաւիտենի
 զեւսն ունիւ ասի, այս է՝ զգոյութեանն սկիսբն, թեպէտ և
 ծննդեցաւ ի վերջինս յաւիտենիս ժամանակս։ Աստուած 10
 ուրեմն Քրիստոս և վայել էր նմա Աստուծոյն Բանի ծե-
 րագոյնն. քանզի Աստուած էր՝ վասն մեր | մար(մ)նական 277v.
 համբերեալ ծնելութիւն զ' ի կնոջէն։

Եւ դարձեալ.

«Ես զձեզ ջրով մկրտեմ յապաշխարութիւն, իսկ որ 15
 զնոն իմ դայ, հարստագոյն իմ է, որում չեմ բաւական
 զկաւալիս բառնալ. ինքն զձեզ մկրտեսցէ Հոգւով սրբով և
 հրով. որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւրում և մաքրեսցէ զկալ
 իւր»⁴։ Ոչ մարդկութեան գործ գոլ ասեմք մկրտելն Հոգ-
 ւով Սրբով, այդ և ոչ զկալն զիմանալի, այս է՝ զորս ի վե- 20
 րայ երկրի, յատուկ գոլ ասեմք մարդոյ. քանզի Աստուծոյ
 է ամենայն և նմա միայնում վայել է Սրբով Հոգւով մը-
 կրտել կարել զհաւատացեալս։ Ներգործեաց դայս Քրիս-
 տոս՝ յետ Յովաննու եկեալն ըստ մարմնոյ, կամ եթե
 զմարմնոյն ամանակ ինքն իսկ և զիւրն կալ մաքրէ. Աս- 25
 տուած ուրեմն է ճշմարտապէս։

Եւ դարձեալ.

«Եւ ահա բորոտ յառաջ եկեալ՝ երկրպագէր զնա ա-
 սելով. Տէր, եթե կամիս, կարես զիս մաքրել. և ձգեալ
 զձեռնն՝ յարեաց առ նա, ասելով. կամիմ, մաքրեցիր. և ա- 30
 րագապէս մաքրեցաւ ի նման բորոտութիւնն»⁵։ Ներգոր-
 ծելն | կարել աստուածաւալայիչաբար ոչ յատուկ մարդոյ, և 278r.
 այս յաւէտ հետեանայ և միայն որ ևս անդր ամենեցուն բնու-
 թեան, և ներգործէ այսպէս Քրիստոս. ոչ ուրեմն սոսկ
 մարդ ըստ միշ, այդ մանաւանդ Աստուած ի մարդկու- 35

¹) Մատթ. Բ. 1.   ²) Մատթ. Բ. 5—6. Մկր. Ծ. 1.   ³) Հմտ.
 եռայի ԾԱ. 9.   ⁴) Մատթ. Գ. 11—12. Դուկ. Գ. 16—17.   ⁵) Մատթ.
 Ը. 2—3. և այլուր.

Թեան կերպի: Այսպէս իմասցիս և ի վերայ Պետրոսի զո-
 քանչին, Թեպէտ և հոգմոց վերասաստելով երևիցի ծովու
 և ջրոց, ուստի և աստուածազան աշակերտքն և զծով և
 զհողմս ընդ իշխանութեամբ տեսանելով՝ հրաշացան, ասե-
 5 լով. «Ո՞րպիսի է սա»¹. քանզի ոչ մարդոյ սոսկի զայս-
 պիսիս կարել զործել: Աստուած ուրեմն, ըստ նմին և
 մարդ Քրիստոս: Իսկ զիք մաղթեին զնա ասելով. «Եթե
 հանես զմեզ, առաքեա զմեզ յերամակն խոզից, և եասաց
 նոցա՝ երթայք»². նախախնամելն բոլորեցուն և ապրե-
 10 ցուցանել զնոսա ոչր ևս իցէ, բայց նորա միայնւոյ՝ ըստ
 բնութեան Աստուծոյ: Այսպէս և Փրկիչն ասէ. «Ո՞չ եր-
 կու ձագք աստարի վաճառին, և մի ի նոցանէ ոչ անկցի
 279v. ի վերայ երկրի, Թանց Հաւր ձերոյ, որ յերկինս. իսկ | ձեր
 և մազ գլխոյ ամենայնք համարեալ են»³. Քանզի ահա
 15 այսուհետև այսքանից էակացն նախախնամութիւն եարար
 Քրիստոս, իբր մի իշխել անմաքրոց զիւացն և ոչ խոզաց
 արամակին ունել. մաղթեցեալ ապա՝ հրամայեաց հազիւ,
 և ոչ զնոցայն ընոյր հայցումն, այլ զի զմեզ հաւանեցուցէ,
 եթե նախախնամէ բոլորեցուն իբր Աստուած: Աղէ, իբր
 20 ոչ Աստուած, որ աստուածավայելուչ իշխանութիւնն և
 զամենեցուն հարստութիւնն յարեալ ունել և ապրեցու-
 ցանելով իբր զիւր զնովաւ եղեալսն:

Եւ դարձեալ.

«Յայնժամ ասէ ցաշակերտսն իւր. հունձք բազումք,
 25 իսկ գործաւնեայք սակաւք. աղաչեցէք զՏէր հնձոցն, զի
 հանցէ հնձաւդս ի գործ. և կոչեցեալ զերկոտասան աշա-
 կերտսն իւր, ևս նոցա իշխանութիւն ոգւոց անմաքրոց,
 իբր զի հանել զնոսա և բժշկել զամենայ(ն) հիւանդութիւն
 և զամենայն մեղկութիւն»⁴: Գիտեն եալ հնձոցն Տէր
 30 զբոլորեցունն Աստուած. կալն իմանալի՝ այս է մարդկու-
 280v. թիւնն, նորին և հունձք. այդ ահա աղաչել | հրամայեալ
 զՏէրն հնձոց, զինքն վաղվաղակի եցոյց գոլ զայս, հանե-
 լով զգործաւնեայսն, այս է զսուրբա առաքեալսն, որոց և
 ևս իշխանութիւն զհոգւոցն անմաքրոց՝ իբր Աստուած:
 35 Քանզի ոչ է մարդկութեանն չափոյ տալ ումեք զհոգւոցն
 ներգործութիւն, իսկ տայ Քրիստոս. աղե, իբր ոչ բնու-

¹) Մատթ. Ը. 27. և այլուր.

²) Մատթ. Ը. 31—32. և այլուր.

³) Մատթ. Թ. 29—30. հմմտ. Դուկ. ԹԲ. 6—7.

⁴) Մատթ. Թ. 37—
 Թ. 1. հմմտ. Դուկ. Թ. 2.

թեամբ և ճշմարտութեամբ է Աստուած, եղև մարմին Բանն:

Եւ դարձեալ.

«Ամենայն որ ոք խոստովանեսցէ զիս առաջի մարդկան, խոստովանեցից և ես զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկինս. իսկ որ ոք ուրասցի զիս առաջի մարդկան, ու- 5
րայայց և ես զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկինս»¹: Բազումք կոչեցեալ են սրբոցն առ վկայութեանն փառս, և կատարեալք ախտակրութեամբք և մահու Աստուած խոստովանելով՝ արդեւք պսակեցին, հաստատելով և ասելով մարդ զոյ հասարակական զնա, կամ յաւէտ իբր Աստուած խոս- 10
տովանութեամբ. այդ է յայտ, քանզի զայս ուրացեալքն և վկայութեան փառացն կորիցեն, և զնա գտցեն յաւուր 280v.
դատաւորանին, ուրանալով զնոսա Քրիստոսի: Աղե, իբր ոչ Աստուած, որ վկայութեամբ փառաւք պսակէ զորս, եթ' այս է՝ ճշմարտապէս խոստովանելով զնա: 15

Եւ դարձեալ.

«Եկնայք առ իս, ամենայն վաստակեալք և ծանրաբեռնեալք, և ես հանգուցից զձեզ. բարձէք զլուծ իմ ի ձեզ»²: Եթ' ոչ Աստուած է ճշմարտապէս Եմմանուէղ, զի՞նչ աւրինակ մեզ զիւրն լուծ ի վերայ դնէ. քանզի Աս- 20
տուծոյ ծառայ ամենայն, և ասացեալ է լուծ և աւրէնն. այդ ի վերայ դնէ մեզ Քրիստոս զիւրն լուծ և իւր հնազանդէ. և թեպէտ զամենայն ի ներքոյ բերէ Հաւր, Աստուած ուրեմն է, ուստի և ընդ նովաւ կալ զամենայն վայել է, ըստ ասացաւդին առ Աստուած, եթ' «Ամենայն 25
ծառայ քո»³:

Եւ դարձեալ.

«Կամ եթ' ոչ վերծանեցէք յաւրէնս, եթե ի շարաթաքահանայքն ի քահանայարանին* զշաբաթն պղծեն և անպատճառելիք** են. իսկ ասեմ ձեզ, եթե քահանայա- 30
րանին մեծադոյն է աստ»⁴. Եթե պղծելով զշաբաթն քա-

*) Լուսանցքում՝ «ի բազնին». **) Անդ՝ «մեղադրելիք».

1) Մատթ. Թ. 32—33. հմմտ. Ղուկ. ԹԲ. 8—9. 2) Մատթ. ԹԱ. 28—29. 3) Մաղմ. ԺԺԸ. 91. 4) Մատթ. ԹԲ. 5.

281r. հանայքն անպատճառելիք են՝ | իբր Աստուծոյ մատուցա-
նելով զբուժականն, իբր ի քահանայարանի զործեցե-
լոցն իմանի մեծագոյն Քրիստոսի բուժութիւն: Այլ է
յայտ, զի այնք, որք յաւրէնսն՝ ստուեր և աւրինակ եր-
5 կնայնոցն պաշտեին. իսկ աստուածազանք աշակերտքն առ-
նթերակացեալք և սպասաւորեալք Քրիստոսի, մեծագոյն
ևս զփառան ունեին. և եթե յաւրէնսն պարշտութեանն
լաւագոյն է պարշտելն Քրիստոսի, իբր ոչ իմանայցի Աս-
տուած ճշմարիտ:

10 Եւ դարձեալ.

«Իսկ եթ՝ ես ի Բեեղզերուզ հանեմ զդեա, որդիքն
ձեր իւ իւրք հանիցեն. վասն այսորիկ նոքա դատաւորք ձեզ
եղիցին»¹: Եթե յանուն Քրիստոսի բժշկեցին զայսոտս
աշակերտքն, քանզի ի վերայ ձայնեին՝ «Յանուն Յիսուսի
15 Քրիստոսի Նազովրացոյ»², իբր ոչ իմանայցի Աստուած
ճշմարտապէս. քանզի ոչ ես բաւականեաց մարդոյ փառք
և զաւրութիւն առ ի յաղթահարել զսատանայ:

Եւ դարձեալ.

«Եւ որպէս ժողովի որոմն և հրով այրի, այսպէս
20 եղիցի և կատարածի յաւիտենին. առաքէ Որդի Մարդոյ
281v. զհրեշտակս իւր, | և ժողովեսցեն յարքայութենէ նորա զա-
մենայն զայթազղութիւն և որք առնեն անաւրէնութիւն,
և արկցեն զնոսա ի հնոց հրոյ»³: Յաղագս Աստուծոյ զը-
րեալ՝ «Բարեբանեցէք զՏէր ամենայն հրեշտակք նորա»⁴,
25 քանզի ոչ հրեշտակ հրեշտակի է, այլ յաւէտ Աստուծոյ
ամենայն. իբր արդեւք և ասէ յաղագս Որդոյ Մարդոյ.
եթ՝ առաքէ զհրեշտակս իւր: Աստուած ուրեմն է, որպէս
և յատուկս առնելով զհրեշտակս և ի ձեռն վերին հողեայն
սպասաւորեալ:

30 Եւ դարձեալ.

«Ենարց Քրիստոս. զո՞ ասեն մարդիկ զոլ զՈրդի Մար-
դոյ. և նոքա ասեն. ոմանք զՅովաննէս Մկրտիչ և այլք

¹) Մատթ. ԺԲ. 27., Դուկ. ԺԱ. 19.

²) Դործք. Գ. 6.

³) Մատթ. ԺԳ. 40—42.

⁴) Մաղթ. ԺԷԸ. 2.

զեղիաս և միւսք զՅրեմիաս և կամ զմի ի մարգարեիցն: Ասէ նոցա. իսկ դուք զո՞ զիս ասէք գոյ. և պատաս- խանեալ Սիմովն Պետրոս եասաց, Դու ես Գրիստոս, Որդին Աստուծոյ կենդանւոյ, և պատասխանեալ Յիսուս՝ եասաց նմա. Երանեալ ես Սիմովն Բարիյովնա, զի մարմին և 5 արին ոչ յայտնեաց քեզ, այլ Հայրն իմ, որ յերկինս է»¹: Եթե սոսկ մարդ զՈրդին, ընդէր սքանչանայ Պետրոս, խոստովանելով զնա. իբր իսկ է և աստուածուսումն կամ 231r. որո՞ւմ կարաւտացաւ լուսածովթեան ի վերուստ, զի ուսցի զ' ի վերայ նորա խորհուրդն. այլ ծանեաւ և Աստուած 10 ելով և Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ խոստովանեաց զնա, և այսու իսկ սքանչացաւ: Բայց մի որդի, և ոչ երկուս որդիս ասէ. վատապարիշտ ուրեմն բաժանելն յերկուս:

Եւ դարձեալ.

«Քանզի պատրաստեալ է Որդին Մարդոյ գալ փա- 15 ռաւք Հաւր իւրոյ, հանդերձ հրեշտակաւք իւրովք»²: Ահա դարձեալ հրեշտակս նորա ասէ զվերին հոգին, թեպէտ և ասացելոյ Որդւոյ Մարդոյ:

Եւ դարձեալ.

«Իսկ եկելոցն նոցա ի Կափառնաւուս՝ առաջեկեցին 20 զերկադրաքմայսն առաւելքն Պետրոսի և ասացին. վարդապետն ձեր ոչ հատուցանէ զերկադրաքմայսն, ասէ՝ այո՛. և եկեալ յազարանսն՝ նախաժամանեաց զնա Յիսուս ասե- լով. զի՞նչ քեզ թուի Սիմովն. թագաւորք երկրիս յումք առնուն զհարկս կամ զկենսոն՝ յորդւոց իւրեանց, եթե 25 յաւտարաց. իսկ ավացեալ՝ յաւտարացն, ասէ նմա Յի- 281v. սուս. ուրեմն ազատք են որդիք»³: Ի՞բր ազատ զինքն գոլ ասէ և արտաքոյ աւրինի և անհարկապարտ և Որդի ճշմարտապէս, եթ' ոչ Աստուած է՝ միաւորութեամբ ըստ ենթակացութեան մարմնոյ և արեան հաւասարեալ. հար- 30 կատուեաց իսկ զերկադրաքմեանն, իբր եղեալն ընդ աւրի- նիւ՝ գեր զաւրէն Որդին. իսկ մարդ ոչ գեր զաւրէնն ի- մանի, իբր իսկ այլ և ոչ ունի բնութեամբ զազատալն, եթ' ոչ իմանի Աստուած ի ներմարդութեան կերպի:

Եւ յեւ սակաւուց.

35

¹) Մատթ. ԺՁ. 13—17.

²) Մատթ. ԺՁ. 27.

³) Մատթ.

ԺԷ. 23—25.

- «Յորժամ եկեսցէ Որդի Մարդոյ փառաւք իւրովք և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա, յայնժամ նստցի ի վերայ աթոռոյ փառաց իւրոց և հաւաք(ե)ացին առաջի նորա ամենայն ազգք»¹: Արդեւք իբր մարդ մի ի մէնջ նստիցի
- 5 Քրիստոս՝ առննթերակացելոց նմա հրեշտակաց ամենեցուն, և այսպէս դատիցի զաշխարհ: Ազէ, զոր արդեւք ունիցի այս բան, քանզի գրեալ է, եթե մի է աւրէնադիր և դատաւոր²: Աստուած ուրեմն Քրիստոս՝ ի փառսն Աստուծոյ
- 282r. և զաթոռն ունելով և առննթերակաց զհրեշտակս և դատելով զաշխարհ արդարութեամբ³: Իսկ յորժամ ի վերայ Աստուծոյ ասիցի նստեալն և աթոռ, յայնժամ զիշխանականն և տիրական՝ թագաւորականն իսկ միանգամայն և զամենայն ունելով արժանաւորութիւն նշանակէ: Քանզի և ոչ աթոռ իմն համարիմք եղեալ և զամենայնի զՏէրն
- 15 նստեալ հաւատամք ի վերայ նորա, այդ և ոչ բոլորովին աջ իմն և (ա)հեակ ի վերայ աստուածայնոյ և անպարիմանալի ընութեանն. քանզի մարմնոյս ընտանի և ձև և տեղի, նիստ իսկ և յարումն. իսկ ասելն՝ ընդ աջմէ կարութեան նստեալ⁴, զինքն երեւցուացէ և աթոռակից վաղ-
- 20 վաղ, և ինչ երկրորդել առ պատիւ, որպէս արդեւք ոք կարծեսցէ Հաւր: Քանզի այս զյաջմէսն նմանեաց զեկուցանել յառ մեզ սովորութենէ, զգեր մեզան գաղափարելով:

Եւ դարձեալ.

- «Եւ քահանայապետն եասաց նմա. երդմնեցուցանեմ
- 25 զքեզ Աստուծոյ կենդանւոյ, զի մեզ ասացես, եթե դո՛ւ ես Քրիստոսն, Որդին Աստուծոյ. ասէ | նմա Յիսուս. Դո՛ւ ասացեր. բայց ասեմ ձեզ՝ արդուստ տեսանիցէք զՈրդին Մարդոյ նստեալ յաջմէ կարութեանն և գալով ի վերայ ամպոց երկնի»⁵: Ի՞բր Որդին Մարդոյ նստի յաջմէ կար-
- 30 ութեանն. այդ է յայտ, զի թեպէտ եղև Որդի Մարդոյ Աստուծոյն Բան, ինչ գաղաբեաց զգոնն Աստուած, այդ է որ էրն, այսուիկ և աթոռակցէ բուսաւդին և նաստուածայինս արժանաւորութիւնս վայելուչ տեսանի, թեպէտ եղև մարմին:

35 Եւ դարձեալ.

¹) Մատթ. ԻԵ. 31—32.   ²) Յակովբ. Գ. 12.   ³) Մաղթ. Թ. 9.
⁴) Մատթ. ԻԶ. 64., Մարկ. ԺԴ. 62., Գուկ. ԻԲ. 69.   ⁵) Մատթ. ԻԶ. 63—64.

«Իսկ Յիսուս դարձեալ աղաղակեալ ձայնիւ մեծաւ՝
արձակեաց զոգին. և ահա վարագոյր բագնին հերձաւ յեր-
կուս՝ վերուստ մինչ ի վայր, և երկիր սասանեցաւ և վէմք
հերձան, և շիրիմք բացան, և բազումք մարմինք քունեցե-
լոցն սրբոյ յարեան»¹: Եթե հասարակական մարդ էր Քը- 5
րիստոս՝ մեռեցելոյ նորա այսքան էր ի տարերսն խռովու-
թիւն, քանզի արեգակն զճառագայթն ամփոփեաց և նաւուր
խաւարագործեցաւ, իսկ երկիր զիւր Տէրն տեսանելով ի
հրեիցն այսպանեալ՝ հերձանիւր, արձակեաց իսկ և դժոխ |
սրբոցն անձինս. ոյր զայս առնելով արդեւք, եթ՝ ոչ Աս- 10 283r.
տուծոյ. քանզի Աստուած էր ի մարմնի, որում և արա-
րածս թշնամանեցելոյ յեղանակ իմն միաբանեալ բարկա-
նայր:

Ըստ Ղուկայ աւեսարանեն.

Հրեշտակ Աստուծոյ Զաքարիի ասէ յաղագս սրբոյ 15
Մկրտչին. «Եւ եղիցի խնդութիւն քեզ և ցնծութիւն, և
բազումք ի ծնելութեան նորա խնդասցեն. քանզի եղիցի
մեծ առաջի Տեառն և գինի և աւղի ոչ արբցէ, և Հոգւով
Սրբով լցցի տակաւին յորովայնէ մաւր իւրոյ, և բազումս
յորդուցն Իսրայելի դարձուցէ առ Տէր Աստուած նոցա»²: 20
Երանելի Մկրտչն Յովանէս հարցաւ զան զնա հրեից՝
«Դու ո՞վ ես», «Ես ձայն կոչման յանապատի, ասէ, պատ-
րաստեցէք զճանապարհն Տեառն և ուղիղ արարէք զշա-
ւիղս նորա»³: Մարգարէանալով իսկ և ինքն Զաքարիաս
ի վերայ իւրոյ համբակին՝ ասէ. «Եւ դո՛ւ մանուկ, մար- 25
դարէ Բարձրելոյ կոչեսցիս. քանզի նախագնասցես առաջի
Տեառն, պատրաստել զճանապարհս նորա՝ առ ի տալ գի-
տութիւն փրկութեան ժողովրդեան նորա, ի թողութեան |
մեղաց նոցա. յաղագս գթութեան ողորմութեան Աստու- 283v.
ծոյ մերոյ, որովք զիտաւորեաց մեզ արեւելից ի բարձանց, 30
ծագել ի խաւարի և ի ստուերս մահու նստելոց՝ առ յուղ-
ղել զոտոս մեր ի ճանապարհ խաղաղութեան»⁴: Քանզի
նախագնայր Քրիստոսի և նորա եղև կարապետ, և նմա
զճանապարհս պատրաստել քարոյէր և զ՝ ի վերայն նորա
մարգարէանայր Բան, դարձուցտնելով իբր առ Աստուած, 35
արդարացուցանել կարելով զայնս, որ ի մեղս: Աղէ, իբր
ոչ Աստուած Քրիստոս:

¹) Մատթ. ԻՅ. 50—53.   ²) Ղուկ. Ա. 14—16.   ³) Յովհ.
Ա. 20 և 23.   ⁴) Ղուկ. Ա. 76—79.

Եւ դարձեալ.

«Սա եղիցի մեծ և Որդի Բարձրելոյ կոչեացի, և տացէ նմա Տէր Աստուած զԹագաւորութիւն Հաւր իւրոյ, և Թագաւորեացէ ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս, և Թագաւորութեան նորա ոչ եղիցի վախճան»¹: Արդեւք ընդ միով, որ ըստ մեզ կայցեմք Թագաւորութեամբ՝ հանապազ և անվախճանապէս, եթե յԱստուծոյ յաւէտ եղիցուք, Թագաւորեցելոյ մեզ Քրիստոսիւ. և ոչ որպէս արտաքուստ միջնորդի ուրեմն յայս առեցելոյ, այլ իբր Որդւով և յՈրդւոջ հարսւմարիտ, որպէս է ճշմարիտ, Աստուած ուրեմն Քրիստոս:

Եւ դարձեալ.

«Եսասաց իսկ Մարիամ առ հրեշտակն. իբր եղիցի ինձ այս, զի զայր ոչ ճանաչեմ: Եւ ասէ նէմա հրեշտակն. 15 Հոգի Սուրբ վերեկեացէ առ քեզ և կարուծիւն Բարձրելոյ հովանացի քեզ. զի և ծնիցեալն սուրբ կոչեացի Որդի Աստուծոյ»²: Արդեւք կոչեցաւ միայն Որդի ի Սրբոյ Կուսէն Հոգւովն* անճառաբար ծնիցեալ, եթ' է բնութեամբ և ճշմարտապէս Որդի գոյ հաւատանայ և Աստուած: Այլ է 20 այս ճշմարիտ. իսկ իմացի մարմին ըստ ենթակացութեանն եղեալ Բանն, այս է իւր արարեալ մարմին զՀոգւովն ի սրբոյն Կուսէ. քանզի այսպէս եղիցի և Աստուած ճշմարտապէս:

Եւ դարձեալ.

25 «Եւ եղև իբրև լուաւ զողջունեն զՄարիամայ Եղիսաբետ, խայտաց ցնծութեամբ համբալին յորովայնի նէրայ. և լցաւ հոգւով Սրբով Եղիսաբետ, և մարգարէացաւ և եսասաց. բարեբանեալ դու ի կանայս, և բարեբանեալ է պըտուող որովայնի քոյ. և ուստի է ինձ այս, զի եկեացէ մայր 284v. 30 Տեառն իմոյ առ իս»³: Ներգործաւ զի Աստուծոյ մարգարէութեան սակս եղիցի ոք մարգարէ. իսկ ըստ միւսում յեղանակի ոչ հա՛ Արդ՝ այսուհետև ողջունելն սրբոյ Աստուածածնի, Մարիամայ սաղմնազգեցելոյ տակաւին զՅիսուս, շարժեաց նարգանդի զՅովաննէս ի մարգարէութիւն: Ի՞բր 35 ոչ Աստուած Քրիստոս ի համա կուսին շարժեաց աստուածավայելչապէս ի մարգարէութեան կարուծիւն զՄկրտիչն:

* Լուսանցքում՝ «ի ձեռ(ն) հոգւոյ(j)».

¹) Դուկ. Ա. 32—33.

²) Դուկ. Ա. 34—35.

³) Դուկ. Ա. 41—43.

Եւ դարձեալ.

«Այժմ արձակես գծառայ քո Տէր, ըստ բայի քում
ի խաղաղութիւնս. զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն քո, զոր
պատրաստեցեր առ դէմս ամենայն ժողովրդեանն՝ լոյս առ
ի յայ(տ)նութիւն ազգաց և փառք ժողովրդեան քում իս- 5
րայէզի»¹: Սիմեոն զՅիսուս ի գիրկս առեալ զայսպիսիսս
յաղաքս նորա ասէր: Ի՞բր արգելք է փրկանակ և իբր լոյս
յայտնութեան ազգաց, եթ' ոչ Աստուած է ճշմարտապէս,
մի և միայն Որդի, որ բնութեամբ ի Հաւրէ իբր Բան, իսկ
ի Կուսէ նոյն ըստ մարմնոյ: Քանզի ո՞ր եղև յայտնութիւն 10
ազգաց, բայց ի վերայն նորա. գիտացին եթ' Աստուած է
և նմա պարչտելով փախեան զպարտաւորութիւնսն՝ Աս-
տուծոյ պարչտել միւսում, քան զմին բնութեամբն և ճշ- 285r.
մարտապէս:

Եւ դարձեալ.

15

«Եւ գիտելով Յիսուս զխորհուրդս նոցա, պատաս-
խանեալ եասաց առ նոսա. զի՞նչ խորհիք ի սիրտս ձեր.
զի՞նչ է գիրաւատակագոյն ասել. թողցին քեզ մեղք,
եթ' ասել՝ սոս զպատգարակ քո և գնահ ի տուն քո»²: Եթե
միայն զմեզ բոլորեցունն Աստուած ի բաց վճարէ յանցա- 20
նաց՝ այդում վայելելով զայս ոչ ումեք, և չնորէ Քրիստոս
և զայս իշխանութեամբ աստուածավայելիւ, իբր ոչ իցէ
Աստուած: Կոչի իսկ Որդի Մարդոյ, ծնիցեալ ի կնոջ ըստ
մարմնոյ, թեպէտ Աստուած ելով Բան:

Եւ դարձեալ.

25

«Յայնմ ժամու բժշկեաց բազումս յախտից և հարուա-
ծոց և յոգւոց չարաց, և կուրաց բազմաց շնորհեաց տեսա-
նել. և պատասխանեալ եասաց նոցա. Գնացեալ պատմեցէք
Յովաննուս զոր տեսէք և լուայք. կոյրք վերատեսեն, կաղք
ձեմին, բորոտք մաքրին, խուլք լսեն, մեռեալք յառնեն, 30
աղքատք աւետարանեն, և երանեալ է, որ ոչ զայթա-
գդեացի յիս»³: Գործովք նոցա ցուցեալ զինքն Քրիստոս աս-
տուածավայելիցն մեծագործականաց բացակատարաւ՝ առ
ի յիշդութիւն վերաբերէ ասացելոցն ձայնիւ մարգարեիցն:
Յաղաքս իւր եասաց այսուհետեւ երանելին Էսայիա. «Հա- 35
ընտացարն՝ ք ձեռաւք թուղացեալք և ծուռգք քակտեալք»⁴.

285v.

¹) Դուկ. Բ. 29—32.   ²) Մարկ. Բ. 8—9., Մատթ. Բ. 4—5.
Դուկ. Ե. 22—23.   ³) Դուկ. Ե. 21—23.   ⁴) Եսայի. ԼԵ. 3.

ապա միայն ոչ և ձեռն կարկառելով ցուցանէ զեմմանուէղ՝
այսպէս ասելով. «Ահա Աստուած մեր, ահա Տէր զաւրու-
թեամբ գայ, և բազումն իւր տերութեամբ»¹. և ասաց իսկ
5 լուիցեն. «Յայնժամ բացցին աչք կուրաց և ականջ խլաց
լուիցեն. յայնժամ ոստիցէ իբրև զեղջերու կաղն»². և առ-
այսոքիւ. «Յարիցեն մեռեալք և կանգնեսցին որք ի շիրիմս
և ուրախասցին որք յերկրին. քանզի ցաւոն առ ի քէն բը-
ժըշկութիւն նոցա է»³: և ասաց իսկ դարձեալ և ի դիմէ
Քրիստոսի. «Ոգի Տեառն առ իս, սակս որոյ եաւծ զիս,
10 աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, քարոզել գերեաց
զթողութիւն և կուրաց վերատեսութիւն»⁴: Յորժամ այ-
սուհեաւ զ՝ ի վերայ իւր հաւատայն զմարգարեիցն ձայնս,
286r. առնէ նշանակ կամ եթե ապացութիւն, և Աստուած զնա
մարգարէքն քարոզեն, ո սոցա զրնդդէմն ասել իշխէ:

15 Եւ դարձեալ.

Չմեռնանային երբեմն ըստ լծին աշակերտքն. ապա
մատուցեալք զարթուցին զնա ասելով. «Վերակացո՛ւ, ապ-
րեցո՛, կորնչիմք. և յարուցեալ սաստեաց հողմոցն և խոռ-
վութեան ջրոցն, և դադարեցին, և եղև խաղաղութիւն մեծ»⁵:
20 Ասացեալ է յաղագս Քրիստոսի ձայնիւ երանելոյն Դաւթի.
«Դու տիրես հարստութեան ծովու. գտղելութիւն կոխա-
կացն նորա դու հեղացուցանես»⁶. «Բո՛հն երկինք և քո է
երկիր. զաշխահ և զլրումն նորա դու հիմնացուցեր»⁷: Արդ՝
այսուհեաւ հեղացուցաւ զծով վայել է իսկ և տիրել բո-
25 լորեցուն և ունել իւրս զերկրնս և հիմնել կարել զաշխահ
և զլրումն նորա: Ի՞բր ոչ արգեւք գոլ իմանայցի ճշմար-
տապէս Աստուած Քրիստոս, ծովու և հոգեաց վերասաստե-
լով, և զայս հանդերձ իշխանութեամբ:

Եւ դարձեալ.

30 «Մաղթէր զնա այրն, յորմէ արտաքս ելեալ եին դեք,
գոլ ընդ նմա. իսկ առաքեաց զնա ասելով. դարձի՛ր ի տուն
286v. քո և զրուցեա որքանքեզ եարար Աստուած. և երթեալ
ըստ բոլոր քաղաքին՝ քարոզելով, որքան եարար նմա Աս-
տուած»⁸: Ի Գերգեսացուցն գաւառի բժշկեաց Քրիստոս
35 զվայրենապէս գիււթետեալն, որ և գոլն ընդ նմա աղաչէր.

¹) Նայի խ. 10.   ²) Նայի. Լե. 5—6.   ³) Նայի ԻԶ. 19.

⁴) Նայի ԳՆ. 1.   ⁵) Գուկ. Ը. 24., Մարկ. Դ. 38., Մատթ. Ը. 25—26.

⁶) Մաղմ. 2Ը. 10.   ⁷) Մաղմ. 2Ը. 12.   ⁸) Մարկ. Ն. 19.

այդ և թեպէտ բժշկեաց զնա և հանելով զոգիսն՝ հրամայեաց երթալ ի տունն և քարոզել, որքան եարար նմա Աստուած. ներգործեաց ուրեմն ինքն, իբր Աստուած զոյով ճշմարիտ: Քանզի ոչ ևս ասեմք՝ իբր արքանեակ եղև աստուածային չնորհին, ըստ միում ի մարգարեիցն, կամ եթե սրբոց առաքելոցն, այդ էր ինքն, որ զաւրութեամբ իւրով խորտակէր զսատանայ. քանզի անուամբ նորա և սրբոց աշակերտացն հնազանդին դեք և զԱստուծոյն խոստովանեցին ինքեանք:

Եւ դարձեալ.

10

«Ի վերայ դստեր ժողովրդապետին ասէ Քրիստոս. մի լայք, քանզի ոչ մեռաւ աղջիկն, այդ ննջէ»¹: Արդեւք ստեանք, քաւ լիցի. ճշմարտէ իսկ. ըստ իմ յեղանակի՝ աստուածային գրութիւնն մեկնէ ասելով. «Ո՛չ է Աստուած մեռելոց, այդ կենդանեաց»², քանզի կեան Աստուծոյ կեալն³ հանդերձեալք»⁴. ուրեմն և մեռեալք ըստ մարդկան են մեռեալք, իսկ ըստ կենսագործակ ընութեանն, այս է ըստ աստուածայնումն, ոչ մեռանին. ճշմարտէ այսուհետև իբր Աստուած, յաղագս աղջկանն ասելով, եթ' Ո՛չ մեռաւ, այդ ննջէ»:

287r.

20

Եւ դարձեալ.

Իւրոց աշակերտացն տրամաբանելով ասէր. «Ո՛վ մեծ է, բազմալն կամ սպասաւորն. ոչ բազմալն. իսկ ես ի միջի ձերում եմ իբր սպասաւոր»⁵: Տեսանես՝ որչափ եհաս յաստուածութեանն վայելուչ և ի տէրունական փառան միայն ոչ և ի բաց սասանէ զ' ի սպասաւորին իմանիլ կարգի. իսկ պատուէ զայս սակս մարդկայնոյն. քանզի ես ի միջի ձերում եմ սպասաւոր: Ուրեմն թեպէտ և վայրիջեաց ընդ սպասաւորսն, այդ սակայն և նոյն բազմալ իբր զՏէր և յամենայն արարածոյ սպասաւորեալ իբր Աստուած:

30

Եւ դարձեալ.

Եւ ասաց իսկ նոցա Քրիստոս, յայտ է զի քահանայապետից հրեիցն հարցաւդաց թե՛ «Դո՞ւ ես Քրիստոս». «Եթե ձեզ ասացից, ոչ ևս հաւատայցէք. իսկ եթե հարցից, ոչ ևս պատասխանիցէք. արդուստ իսկ հղիցի Որդի Մարդոյ»

35 287v.

1) Դուկ. Ը. 52., Մարկ. Ե. 39., Մատթ. Թ. 24. 2) Մատթ. ԻԲ. 32., Մարկ. ԺԲ. 27., Դուկ. Ի. 38. 3) Հմմտ. Հովով. ԺԳ. 8., Դուկ. Ի. 38. 4) Դուկ. ԻԲ. 27.

նստեալ յաջմէ կարութեան Աստուծոյ»¹։ Եթե նստի յաջմէ կարութեանն Աստուծոյ մարդուոյն Որդի, իբր ոչ Աստուած Բրիստոս, որ ի վերնագոյնս գահան վայեցելով և աթոռակից Հաւրն. քանզի ոչ գահակցէ ըստ բնութեանն Աստուծոյ ծնանելի արարած բոլորովին, իսկ գահակցէ Որդի Մարդոյ. Աստուած ուրեմն՝ ըստ միաւորութեան տնաւրինակի մարմնոյ եղելոյ Բանին։

Ըստ Յովաննու աւեսարանին.

«Զայս ոչ գիտացին աշակերտք նորա զառաջինն, այլ յորժամ փառաւորեցաւն Յիսուս, յայնժամ յիշեցին, եթե այս էր ի վերայ նորա գրեցեալն»²։

Եւ դարձեալ.

«Իսկ Յիսուս պատասխանեալ նոցա ասէ. Եկն ժամ, զի փառաւորեսցի Որդի Մարդոյ. ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթ' ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռցի, ինքն միայն մնայ, իսկ եթե մեռցի, բազում պտուղ բերէ»³։ Արդ' ոչ է երկբայական, զի ապրեալ ամենայն աշխարհ մեռելոյ վասն նորա Եմմանուէղի. բայց զայն ասեմք՝ իբր մեռանելով փառաւորեցաւ. և այս յաւէտ ըստգտանա նուաստութեան ունի ինչս, ուստի և ամաւթոյ արհամարհել ասի՝ եղեալ ունկնդիր մինչ մահու⁴։ Այլ ասես փառաւորեալ սակա յարութեանն նորին, ուղիղ ունի և ճշմարիտ բանս. այլ կարծեմ աստուածաբար, յորժամ ինքն իսկ յԱստուծոյն Բան մարմնով ասիցի ախտակրել։ Մի ամաչեցողք զկիրան, քանզի փառս ունի և զայս աստուածավայելուէս։

Եւ յեւ այլոց ըստ Ղուկայ աւեսարանին.

«Ամենայն ինձ աւանդեցաւ ի Հաւրէ իմմէ, և ոչ ոք գիտէ զՈրդին, եթ' ոչ Հայր. և ոչ ոք գիտէ զՀայր, եթ' ոչ Որդին, և որում կամի Որդին՝ յայտնէ»⁵։ Ոչ ուրուք գիտելով զՈրդին, եթ' ոչ միայնոյ Հաւր, իբր անգոսնեն ոմանք զՀաւրն վկայութիւն. քանզի եցոյց զիւրն Որդի ի Յորդանան՝ ասելով. «Սա է Որդի իմ սիրելի, յորում հաճեցայ»⁶։ Այլ ոչ մերկ մեզ զիւրն եցոյց Բան, այլ միա-

¹) Զուկ. ԻԲ. 66—69.

²) Յովհ. ԺԲ. 16.

³) Յովհ.

ԺԲ. 23—24.

⁴) Փիլիպ. Բ. 8.

⁵) Զուկ. Ժ. 22. հմմտ. Մատթ.

ԺԱ. 27.

⁶) Մատթ. Գ. 17., Մարկ. Ա. 11. և Զուկ. Գ. 22.

ւորեալ մարմնով, և ոչ եասաց եթ' ի սմա է Որդի իմ, այդ սմ է, որ մարմնովս. միջուրեմն է Քրիստոս և Որդի և Աստուած:

Ըստ Յովաննու աւետարանեմ.

«Էր լոյսն ճշմարիտ, որ լուսաւորէ զամենայն մարդ՝ 5
եկեալն յաշխահ. | յաշխահի էր և աշխահ նովաւ եղև և 288v.
աշխահ զնա ոչ զիտաց. առ իւրան եկն, և իւրքն զնա ոչ
ընկալան»¹: Աստուածաբանեալ բաւականաբար և լուսովն
ճշմարտիւ լուսաւորիլ զամենայն մարդ՝ գալոցն յաշխահ
ասելով, և ևս և զնա առնել զաշխահ, յիւրան ասէ զնա 10
գալ. եկն իսկ եղեալ մարդ հոմասեռ իբր առ իւրան և նախ
քան զայլոն, որք յարենէ Իսրայելի. յորժամ այսուհետև
ինքն է լոյսն ճշմարիտ, որով ամենայնքն, և ինքն է մարմ-
նով եկեալ առ իւրան, իբր ոչ հարկաւոր մի Քրիստոս և
Տէր և Որդի խոստովանել: 15

Եւ դարձեալ.

«Եւ Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեղ, և
տեսաք զփառս նորա, փառս Մէնածնի առ ի Հաւրէ, լի
շնորհիւ և ճշմարտութեամբ»²: Եթ' եղև մարմին Բանն,
այս է նմանապէս մեղ, ընդունելով արեան և մարմնոյ, և 20
զսերմանէ Աբրահամու բռնահարէ, զի ըստ ամենայնի եղ-
բարց նմանիցէ³, իբր արդեւք յերկուսցի ոք, եթե մնաց
Բանն և մարմին եղեալ. քանզի անյեղլի Բանին բնու-
թիւն. և եթե հմայեցաւ մեղ եղբայր, իբր Մէնածնի ունի 289r.
փառս Ուրեմն, թեպէտ եղև մարմին, ոչինչ նհատ է Աս- 25
տուած. իսկ նախծին՝ սակա մարդկայնւոյս:

Եւ դարձեալ.

«Ի Յովաննէս վկայէ յաղագս նորա և աղաղակեաց
ասելով. Սմ է, զոր ասացին ի հետ իմ գալով, որ առաջի
իմ եղև, զի առաջին իմ էր. զի ի լրմանէ ինքեան մեք 30
ամենեքեան առաք»⁴: Յովաննէս ասէ յաղագս Քրիստոսի՝
զհետ իմ գալոցն է, այս է՝ յետ իմ յայտնելոցն, զոր ինքն
քարոզեաց. յայտ է՝ առաջի իմ եղև, այս է առաջացեալ
փառաւքն, քանզի և էր և գոյութեամբ նախ իբր Աստուած.
Իբր որ յետ նորա նախ նորա ըստ ամանակին. զի Աս- 85

¹) Յովհ. Ա. 9—11. ²) Յովհ. Ա. 14. ³) Եբր. Թ. 16—17.

⁴) Յովհ. Ա. 15—16.

տուած էր Բանն և եղև մարմին, ունելով զնախուժիւն, ըստ որում Բան է, իսկ երկրորդութիւն ըստ մարմնոյ: Իսկ եթ' և ի լրմանէ նորա ընկալան ամենեքեան սուրբք, և լի միայն է աստուածայինն ըստ իւրում, ասէ Էսայիա ձայնիւն. Վայել է նմա և միայնում՝ յառանձին լրմանէն իւրմէ ընդունիչս բացակատարել այդս. իսկ գործեաց զայս Քրիստոս: Մի ուրեմն է Որդի և Տէր յԱստուծոյն Բան՝ եղեալ | մարմին, ինքն Աստուած համանգամայն և մարդ. ունիցի իսկ զնոյն մտածութիւն առաջոյ ճառելին:

289v.

10 Եւ դարձեալ.

«Զհետ իմ գայ այր, որ առաջի իմ եղև, զի նախ իմ էր»¹: Ահա իսկ այր ասելով, և զնա գալ ի հետ իւր, նախկին գոլ ասէ՝ իբր Աստուած. քանզի՝ «Ի սկսբանն էր Բանն և Բանն էր առ Աստուած և Աստուած էր Բանն»²:

15 Եւ դարձեալ.

«Եւ վկայեաց ի Յովաննէս, ասելով եթե՝ Տեսի զՀոգին իջեալ իբր աղաւնի յերկնուստ, և մնաց ի վերայ նորա, և ես ոչ գիտեի զնա, այդ առաքելն զիս մկրտէ ջրով ինքն ինձ հասաց՝ ի վերայ որոյ տեսանիցես զՀոգին իջալ»³: Եւ մնալ ի վերայ նորա, այս է Մկրտիչն Հոգւով Սրբով. և ես տեսի և վկայեցի, եթե սա է Որդին Աստուծոյ»⁴: Տես հաւաստապէս իսկ և յայտնապէս յայտոսիկ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ընկալեալ մարդկաւրէն զՀոգին, սակա ներմարմին տնաւրէնութեանն. քանզի փարթամ ելով՝ աղքատացաւ վասն մեր⁵, իսկ մկրտելով աստուածաբար Հոգւով Սրբով: Քանզի ո՞ւմ վայել է մատակարարել կարել զՀոգւոյն շնորհ, բայց եթե | մէնում բընութեամբ և ճշմարտապէս ելոյ Աստուծոյ: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս և Որդի, և վկայեացէ ասելով Մկրտիչն՝

30 Եւ ես տեսի և վկայեցի, եթե սա է Որդին Աստուծոյ. իսկ սա ո՞ր. զոր տեսանեմք մարդապէս զՀոգին ընկալեալ, իսկ մկրտելով աստուածապէս Սրբովն Հոգւով:

290r.

Եւ դարձեալ.

«Եթե զերկրայինս ասացի ձեզ և ոչ հաւատայք, իբր

¹) Յովհ. Ա. 15.²) Յովհ. Ա. 1.³) Յովհ. Ա.

32—34.

⁴) Բ. Պրնթ. Ը. 9.

եթ' ասացից ձեզ զերկնայինսն՝ հաւատացեք. և ոչ ոք ել
 յերկին, եթ' ոչ յերկնուստն իջեալ Որդին Մարդոյ»¹։
 Ի՞բր վայրեկեաց յերկնուստ Որդին Մարդոյ. և թեպէտ
 Սրբոյ մարմնոյն ծնիցելոյ ի կնոջէ, այդ յատուկ էր մար-
 մինն յերկնուստ վայրաբուսելոյ Բանին, և եղև Որդի Մար- 5
 դոյ։ Մի ապա ուրեմն Տէր և Որդի. այսպէս առանձինն
 մարմնոյ Բանիքն եղեն, իսկ առանձինն Բանին մարմնոյքն,
 թանց միայն մեղաց։

Եւ դարձեալ.

«Եւ որպէս Մովսէս բարձրացոյց զաւճն յանապա- 10
 տին, այսպէս բարձրանալ պարտ է զՈրդին Մարդոյ, զի
 ամենայն հաւատացեալն ի նա ունիցի իկենդանութիւն
 յաւիտենական»²։ Խածանեին զԻսրայէղացիսն ըստ անա- 290v.
 պատին աւճքն. ապա հրամայեաց բոլորեցունն Աստուած
 երանելուն Մովսէսի՝ աւճ վերագրել պղնձեղէն, և եղիցի, 15
 ասէ, եթե խածանիցէ աւճ զմարդ, և հայեացի յաւճն և
 կեցցէ³։ Զի՛նչ այսուհետեւ է առարկումն, վասն քր իսկ
 հայեցաւոն յաւճն ապրի. կենդանութիւն ըստ բնութեանն
 գոլով Մենածինն Աստուծոյ Բան, և եղև ի նմանութեան
 ըստ մեզ, այս է մարդ. իսկ չար մարդ և որպէս եթե աւճ. 20
 այդ թեպէտ և եղև ըստ մեզ, որ ոք ի նա հայի՝ յաղթէ
 զմահն։ Զի՛նչ է ի նայն հայել, եթ' ոչ ուրեմն ամենեկին
 ճշգրտապէս նկատել զ' ի նմայն խորհուրդ. քանզի յայն-
 ժամ զնա տեսցէ ի նմանութեան անա գչարացն, այս է 25
 մարդկան, և անյայտացուցանելով զչարացն աւճից խած-
 մունա։ Մի ուրեմն ապա Տէր և Որդի, ինքն և կենագոր-
 ծիչ իբր Աստուած, և ի տեսակի չարացն՝ սակս տնաւրէ-
 նութեան։

Եւ դարձեալ.

30

«Պարմանիքն ունելով ոստս արմաւենեաց, արտաքս
 ելին ի հանդիպութիւն նորա, ասէ, և աղաղակեին՝ Ու-
 սանա, բարեբանեալ եկեալ անուամբ Տեառն, թագաւորդ 291r.
 Իսրայէղի»⁴։ Ի՞բր արդեւք ասէք զնա անուամբ Տեառն
 եկեալ՝ գիրն քահանայական, զի եթ' իբր և մարդ յատկա- 35
 պէս ի Սրբոյ Կուսէն, ոչ միաւորեցելոյ նմա ըստ ենթա-
 կացութեան Աստուծոյն Բանի, հասարակ եղիցի տերու-

1) Յովհ. Գ. 12—13. 2) Յովհ. Գ. 14—15. 3) Հմմտ,
 Թիւք. ԻԱ. 8. 4) Յովհ. ԹԲ. 13.

թեանն նմա և ոչինչ ի վերայ Քրիստոսի մեծ: Իսկ եթե իբր ճշմարտապէս Տէր գալ խոստացաւ, որպէս և ճշմարիտ եկն իսկ ոչ առանց մարմնոյ յայս աշխահ Մէնածինն, մի ուրեմն է բնութեամբ և ճշմարտապէս Քրիստոս և Տէր 5 և Որդի:

Եւ դարձեալ.

«Եւ վասն նոցա ես սրբեմ զիս, զի եղիցին և նոքա սրբեալք ճշմարտութեամբ»¹: Զինքն սրբէ Տէր՝ արդեւք իբր մարդ, կամ եթե յաւէտ Աստուծոյ է ըստ բնութեան, 10 յատուկ ունելով զՀոգին Սուրբ, որ է և ճշմարիտ. քանզի ոչ ումեք մարդկան զինքն սրբաւղի, եթե զինքն սրբէ Քրիստոս: Մի ուրեմն է Որդի և Տէր՝ սրբեցեալ մարդկաւրէն և սրբելով աստուածապէս Սրբով Հոգւով զիւրն ժողովուրդ:

15 Եւ դարձեալ.

«Բազում և այլ նշանս ետարար Յիսուս, որ ոչ է 291v. զրեալ ի մատենիս յայսմիկ. իսկ այս զրեցաւ, զի հաւատայցէք, եթե Յիսուս է Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ, և զի հաւատալով՝ կենդանութիւն յաւիտենական ունիցիք ան- 20 ուամբ նորա»²: Ի Սրբոյ Կուսէ ծնիցեալն Եմմանուէղ ի ձեռն հրեշտակի ձայնին Յիսուս անուանեցաւ. յորժամ այսուհետեւ ինքն է, և ոչ այլ Որդի Աստուծոյ, և որ հաւատայն՝ ունի կենդանութիւն յաւիտենական անուամբ նորա, իբր ոչ կատարեցան որոշաւղքն՝ ասելով այլ Որդի 25 զու զԱստուծոյն Բան և այլ զ՝ ի սրբոյ Կուսէն: Քանզի երեւի յայսոսիկ աւետարանիչս և յաւէտ հաւաստապէս զմի և միայն զյերկակացն գիտելով և քարոզելով զՅիսուս Քրիստոս, այս է զ՝ ի Հաւրէն Բան, արեան և մարմնոյ հաւասարեալ նմանապէս մեզ³, ըստ որում զրեալ է:

30 Ի բոլորականացն՝ ի Յակովբայ թղթոյն.

«Մի մոլորիք, եղբարք իմ սիրելիք, ամեն տուչութիւն բարի և ամեն ձիւր կատարեալ ի վերուստ է իջեալ, առ ի Հաւրէ լուսոյն»⁴: Եթ՝ առ միայնուոյ Հաւրէն լուսոյն ամեն տուչութիւն է բարի, իսկ բարի տուչութիւն Հոգին 35 Սուրբ և կարելն ընուլ ի նմա զաստուածանշանութիւնս.

¹) Յովհ. ԺԷ. 19.
Բ. 14.

²) Յովհ. Ի. 30—31.

⁴) Յակովբ. Ա. 16—17.

³) Հմմտ. Եբբ.

ապա սրբ(ո)ց շնորհէ զողին Քրիստոս և ևս և կարեին ընու-
զհրաշափառնն, իբր ոչ իցէ Աստուած ճշմարտապէս:

292r.

Եւ դարձեալ.

«Հնազանդեցարեւք ահա Աստուծոյ, իսկ ընդդիմա-
կացէք բանասարկուին, և փախիցէ ի ձէնջ»¹: Ահա հաւաս- 5
տապէս յայտոսիկ հնազանդիլ պարտ է մեզ Աստուծոյ.
ասէ իսկ Քրիստոս. «Բարձէք զլուծ իմ ի ձեզ»²: Յորժամ
այտուհետև զլուծն ունաւդք նորա ոչ այդում ումեք քան
զԱստուած հնազանդին, իբր ոչ իցէ Աստուած:

Ի Պետրոսի քղրոյն.

10

«Պետրոս առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի, ընտրելոց
առդիմացելոց* ի սփիռս Պոնտացւոց, Գաղատացւոց, Կա-
պդոկացւոց, Ասիացւոց և Բիթինացւոց՝ ըստ նախագի-
տութեանն Աստուծոյ Հաւր, սրբութեամբ Հոգւոյն, ի լա-
ւորութիւն և ի սրսկումն արեանն Քրիստոսի Յիսուսի, 15
շնորհ ընդ ձեզ և խաղաղութիւն բազմասցի»³: Ահա ըստ
նախագիտութեանն Աստուծոյ Հաւր առաքեալ զինքն ա-
նուանեաց Քրիստոսի և զառաքելութեանն յեղանակ մեզ
մեկնելով՝ սրբութեամբ Հոգւոյն ի լաւբութիւն և ցանումն
արեանն Յիսուսի Քրիստոսի, գործեցեալ ասէ զնա՝ յոր- 20
ժամ այտուհետև հաւատացեալք ի նա սրբիցիմբ Հոգւոյն. 292v.
իսկ սրսկէ զմեզ և արեամբ իւրով առ բացապաւառու-
թիւն. իբր արդեւք ոչ իմանայցի Աստուած՝ սրբիչն իւրով
Հոգւոյն, իսկ մաքրիչն և արեամբ զհաւատացեալսն. քանզի
Աստուած էր ի մարմնի:

25

Եւ դարձեալ.

«Բարեբանեալ Աստուած և Հայր Տեառն մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի, որ ըստ բազում իւրում ողորմութեան
վերածնեաց զմեզ առ ի յոյսն կենդանի, յարութեամբ Յի-
սուսի Քրիստոսի ի մեռելոց, ի ժառանգութիւն անապա- 30
կան և անարատ և անթառամ սլահեցեալն յերկինս»⁴:
Եթ' Աստուած զմեզ վերածնեաց ի յոյսն կենդանի և ա-
նանց, գործեաց իսկ զայս ի ձեռն ի մեռելոց յարութեան
Քրիստոս, իբր ոչ իցէ Աստուած:

Լուսանցքում՝ «պանդ(իս)տաց».

¹) Յակովբ. Դ. 7.   ¹) Մատթ. ԺԱ. 29.   ³) Ա. Պետր.
Ա. 1—2.   ⁴) Ա. Պետր. Ա. 3—4.

Եւ դարձեալ.

«Յաղագս որոյ փրկութեան խնդրեցին և որոնեցին մարգարէքն, որ յաղագս առ ձեզ շնորհին մարգարեացան՝ որոնելով առ ինչ կամ որպիսի ժամանակ զեկուցանէր 5 զ' ի նոսայն Հոգին Քրիստոսի»¹: Ահա իսկ դարձեալ ի սոսա Քրիստոսի սուրբ ասացեալ է Հոգի և այն զի աստուածային ելով. Աստուած ապա ուրեմն Քրիստոս, իբր յատուկ ունելով զՀոգին Սուրբ:

Եւ դարձեալ. |

293r. 10

«Զի Քրիստոս մի հազ վասն մեղաւորաց մեռաւ, արդարն վասն անաւրինաց, զի զմեզ առաջի ածցէ Աստուծոյ, մեռեալ մարմնով, իսկ կենադործեալ Հոգւով. յորում և զ' ի պահպանութեան Հոգւոյ գնացեալ, քարոզեաց անհաւանելոցն երբեմն»²: Բազումք ի սրբոցն խողիւղեցան 15 մարգարեիցն, այլ ոչ ոք ի նոցանէ մեռանել յաղագս մեղաց ասացաւ, այլ և ոչ յառաջ ածել զմեզ Աստուծոյ իւրով մահուամբն, այլ և ոչ քարոզեաց ոք որք ի բանդի հոգւոցն. և գործաց զայս Քրիստոս և բնքեամք իսկ, և ի նմա փրկանաւորեցաք, և զնորա ախտակրութիւն աշխարհի 20 փրկութիւն: Մեռաւ այսուհետեւ վասն մեր՝ ոչ իբր մարդ մի գրով ըստ մեզ, այլ իբր Աստուած մարմնով, ամենայնին կենդանութեան փոխանակ զիւր արիւնն տուեալ:

Եւ դարձեալ.

«Քրիստոսի այսուհետեւ կրելով վասն մեր մարմնով»³: 25 Դանգի որպէս ելոյ Աստուծոյ Քրիստոսի իմաստնապէս և ներխոնաբար աշակերտն՝ մարմնով ախտակրեալ ասէ զնա, արտաքս ածեալ ի կրելոյ զանճառելի բնութիւնն, որոյ 293v. աւտար կրելն. իւրովն այսուհետեւ ախտակրեաց | մարմնով, և թեպէս ախտակրութեան անբաժ զոլ սովորեալ յԱստուծոյն Բան, աստուածապէս անախտակիր, իսկ ախտակիր ըստ մարմնոյ:

Եւ դարձեալ.

Իբր զի, ասէ, զհաւատն ձեր և զյոյս դոլ առ Աստուած⁴, և այն զի Քրիստոս քարոզի ի ձեռն սրբոց առա-

¹) Ա. Պետր. Ա. 10—11.²) Ա. Պետր. Գ. 18—20.³) Ա. Պետր. Գ. 1.⁴) Ա. Պետր. Ա. 21.

քելոցն, և ինքն իսկ ուրեմն ասէ. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, որ հաւատայ յիս՝ ունի կենդանութիւն յաւիտենական»¹: Յորժամ այսուհետեւ առ Աստուած հաւատն Քրիստոսի, ասելով՝ Յիս հաւատացէք², իբր ոչ իցէ Աստուած ճշմարտապէս:

5

Ի ՊԵՏՐՈՍԻ յԵՐԿՐՈՂ թղթոյն.

«Եղեն իսկ և սուտ մարգարէք ի ժողովրդեանն, որպէս և ի ձեզ եղիցին սուտ վարդապետք, որք ի ներքս ածցեն հերձութիւնս կորստեան և զգնաւորն զնոսա՝ զՏէրն ուրացողք»³: «Բանդի գնիցաք զնոց, ոչ ապականելաւք⁴ արծաթով և ոսկով, այլ պատուական արեամբն Քրիստոսի»⁵: Եմք ուրեմն ապա զնաւորն, թեպէտ և Աստուծոյ ծառայեմք՝ կենդանոյ և ճշմարտի: Աղէ, իբր ոչ Աստուած Քրիստոսն, զոր և Տէրն վերադրեցաք կենդանի և ճշմարիտ Աստուած:

15

Յովաննու յառաջին թղթոյն.

«Եւ այս է պատուիրանն նորա, զի հաւատայցեմք անուան Որդւոյ նորա | Յիսուսի Քրիստոսի»⁶: Եւ գործի առ ի մէնջ հաւատն ոչ իբր մարդ պարզաբար, այլ իբր Աստուած կենդանի և ճշմարիտ. Աստուած ուրեմն Քրիստոսն: 20

294r.

Եւ դարձեալ.

«Յայսմիկ գիտէք զՀոգին Աստուծոյ. ամենայն հոգի, որ խոստովանի զՅիսուս Քրիստոս մարմնով և կեալ, յԱստուծոյ է. և ամենայն հոգի, որ ոչ խոստովանի զՅիսուս՝ յԱստուծոյ ոչ է. և այս է դերաքրիստոսին, զոր լուարուքն, 25 եթե գայ, և այժմ յաշխահի է»⁷: Ահա խոստովանեմք զՅիսուսն արդեւք իբր զմարդ և զստ մեղ մի եթե յաւէտ. զի Աստուած ելով Բան՝ եղև մարմին, ոչ տաղտկացեալ զգոյն Աստուած, մնալով իսկ մանաւանդ որպէս էր, և թեպէտ եղև մարմին, այլ այս է ոչ երկբայական. որ որք⁸ ասէ զոյ Աստուած ճշմարիտ զՔրիստոս, բաժանելով իսկ և փոքրացուցանելով զփառս նորա, զդերաքրիստոսին ոգի ունելով՝ ըմբռնեսցի:

Եւ դարձեալ.

1) Յովհ. 2. 47., ԺԱ. 26. 2) Յովհ. ԺԳ. 1. 3) Բ. Պետր. Բ. 1. 4) Ա. Պետր. Ա. 18—19. հմմտ. Ա. Կորնթ. 2. 20. 3. 23. 5) Ա. Յովհ. Գ. 23. 6) Ա. Յովհ. Գ. 2—3.

- «Եւ մեք տեսաք և վկայեմք, եթե Հայրն առաքեաց
զՈրդին փրկիչ աշխահի: Որ ոք խոստովանէ, թե Յիսուս է
Որդի Աստուծոյ, Աստուած ի նմա մնայ»¹ և ինքն յԱստու-
ծումն»²: Առաքեցեալ ասեմք յԱստուծոյ և Հաւրէ զՈրդին,
5 այս է զ' ի նմանէն ըստ ընդլծեան Մէնածին Բանն, և ա-
նուանիլ զնա Յիսուս, յորժամ և զըստ մարմնոյ ծնելու-
թիւնն ի կնոջէ համբերեաց անաւրինաբար. ուրեմն յԱս-
տուծոյն Բան եղև մարդ, թեպէտ և ոք այսպէս խոստովա-
նիցէ զնա, ունի ահա յինքեան զԱստուած. եղիցի իսկ և
10 ինքն յԱստուածումն, քանզի յիշեսցէ զնա, համարի իսկ
և ընտանի իբր ընդունիչ նորա. իսկ ոչն խոստովանիչ, եթե
յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն Յիսուս է, վայրատուեալ զինքն ի
մարդկութիւն, և ոչ Աստուած ի նմա փարթամացի և ոչ
ինքն յԱստուածում եղիցի՝ ըստ հոգեկանին ընտանութեան
15 յեղանակի:

Եւ դարձեալ.

- «Ամենայն, որ հաւատայ, եթե Յիսուս է Քրիստոս,
յԱստուծոյ ծնիցեալ է»²: Ուրեմն ոչն հաւատալով՝ և ոչ ի
ծնունդս Աստուծոյ համարեսցի. զի եթ' որք զՈրդին առին,
20 ետ նոցա իշխանութիւն ծնունդս Աստուծոյ լինել, որք
հաւատան յանուն նորա, որպէս ասէ աւետարանիչն³. ոչ
առաւդքն զնա և ոչ ի ծնունդս համարեսցին Աստուծոյ՝
զայն, որով այսն գոյ, ոչ գիտելով:

Եւ դարձեալ.

- «Իսկ ո՞վ է յաղթողն զաշխահ, եթ' ոչ հաւատացեալն,
եթե Յիսուս է Որդին Աստուծոյ. սա է եկեալն ջրով և
295r. հոգևով Յիսուս. ոչ ի ջուր միայն, այլ և ի ջուր և յարեան.
և հոգին է վկայիչ, զի հոգին է ճշմարտութիւն: Զի երեք
են վկայիչքն. հոգին և ջուրն և արիւն, և երեքն մի են»⁴:
30 Յաղթէ իսկ զաշխահ, որ հաւատայ, եթե Յիսուս է Որ-
դին Աստուծոյ. իսկ ո՞վ է Յիսուս, ինքն մեզ աշակերտն
յայտնէ՝ ասելով. Սա է եկեալն ջրով և արեամբ Յիսուս
Քրիստոս. ոչ ջրով միայն, այլ և ջրով, ասէ, եւ արեամբ
ևւ հոգևով, եւ զերեսեան զմին գոլ ասէ: Ուրեմն եղեալ
35 մարմին Բանն՝ սրբէ զմեզ հոգւովն եւ մաքրէ արեամբ եւ

²) Ա. Յովհ. Գ. 14—15.

²) Ա. Յովհ. Ե. 1.

³) Յովհ.

Ա. 12.

⁴) Ա. Յովհ. Ե. 5—8.

ի բաց լուանայ մաքուր ջրով: Մի իսկ ամենևին Որդի,
որոյ եւ գոլ ասեմք զՀոգին եւ զՋուր եւ զարիւն:

Եւ դարձեալ.

«Եթե զվկայութիւն մարդկան առնումք, վկայութիւն
Աստուծոյ մեծագոյն է. զի այս է վկայութիւն Աստուծոյ, 5
զի վկայեաց յազազս Որդւոյ իւրոյ»¹: Վկայեաց Հայրն
Որդւոյ ի ձեռն Հոգւոյ եւ ի ձեռն ձայնի. եւ զի է Որդի
նորա ըստ ճշմարտութեան՝ վկայեացէ իսկ կարելն մատա-
կարարել սրբոց զՀոգին իւր եւ նովաւ զաւրութիւնս ներ-
գործել: Եւ զի ասէր եթե՝ նա զիս փառաւորեացէ, վկայեաց 10
և ըստ այդում յեղանակի. քանզի եցոյց զնա Յորդանան 295v.
ասելով. «Աս է Որդի իմ սիրելի, յորում հաճեցայ»²: Որք
այսուհետեւ բաժանելով՝ ասեն ոչ գոլ Աստուած ճշմարիտ
զ՝ ի կնոջէն, վերաբերեն իսկ զաստուածութեան անուն ի
մերկ եւ միայն Աստուծոյն Բան, ստող առնեն զՀայրն. 15
քանզի մարմնացեալ զԲանն եցոյց Յորդանան եւ յայն-
ժամ վկայեաց ոգին նմա, եթ՝ Աստուած է և Որդի ճըշ-
մարտապէս:

Եւ դարձեալ.

«Եւ գիտեմք, եթ՝ Որդին Աստուծոյ եկն եւ ետ մեզ 20
իմացութիւն, զի ծանիցուք զճշմարիտն Աստուած, եւ եմք
ի ճշմարտում Որդւոջ նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սա է
ճշմարիտն Աստուած եւ կենդանութիւն յաւիտենական»³:
Յիսուս Քրիստոս ոչ մերկ եւ ըստ նքեան եւ արտաքոյ մար-
մնոյ զ՝ ի յԱստուծոյն իմանի Բան, այլ յորժամ եղև մարդ, 25
յայնժամ եւ անուանեցաւ Յիսուս Քրիստոս: Յորժամ այ-
սուհետեւ ինքն է ճշմարիտն Աստուած եւ կենդանութիւն
յաւիտենական, ո՞ այնպէս խոհաւղացն հաւանեցի:

Ի Յուդայի քիթոյն.

«Ջամենայն փոյթ արարեալ զրել ձեզ յազազս հասա- 30
րակականի մերոյն փրկութեան, հարկաւորութիւն կալայ 296r.
զրել ձեզ, մաղթելով նահատակիլ մի հազ աւանդացելով
սրբոցն հաւատով: Քանզի ի ներքս մտին ոմանք մարդիկ՝
ի հնուստ նախագրեալքն յայս դատապարտութիւն ամ-
պարիշտք, զԱստուծոյն մերոյ շնորհ փոխադրելով յանա- 35
ռակութիւն եւ զմիայն իշխանականն եւ Տէրն մեր Յիսուս

¹) Ա. Յովհ. Ե. 9.   ²) Մատթ. Գ. 17.   ³) Ա. Յովհ. Ե. 20

Քրիստոս ուրացեալք¹։ Ըստ որում յեղանակի ուրացի
 ոք մի հաղ հաւատացելոցն զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս,
 եւ թեպէտ առնկալաք զնորմարդութեանն Բան, այդ եթ'
 ասեմք՝ այդ ոմն է Որդին յԱստուծոյն Հաւրէ Բանն, իսկ
 5 այդ եւ առանձինն ի կնոջէն, ուրացաք զմին Տէր. քանզի
 մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, ըստ միաւորութեան տնաւրի-
 նականի. եւ ասեմ զառ Աստուածն Բան՝ յաստուածու-
 թեան փառս մերձեցելոց նորա մարմնոյն։ Մի ուրեմն ապա
 Քրիստոս եւ Որդի. քանզի եղիցի այսպէս բոլորեցուն Տէր։

10 Առաքելոյ առ (հռովմայեցիս)*.

«Իսկ ի հաւատոյ արդարութիւնն այսպէս ասէ. մի
 ասիցես ի սրտի քում՝ ո՞վ վերելեսցէ յերկին, այս է զՔրիս-
 տոս վայրածել. կամ ո՞վ ստորեկեսցէ յանդունդ, այս է զՔրիս-
 տոս ի մեռելոց վերածել. այդ զի՛նչ ա|սէ գրութիւնն. Մերձ
 296v. 15 քո բայն է ի բերան քում եւ ի սրտի քում, այս է բայն
 հաւատոյ, զոր քարոզեմք. զի եթե խոստովանեսցես բե-
 րանով քով՝ եթե Տէր Յիսուս, եւ հաւատասցես ի սրտի
 քում, եթե Աստուած յարոյց զնա ի մեռելոց, կեցցես.
 քանզի սրտիւ հաւատայ յարդարութիւն, իսկ բերանով խոս-
 20 տովանի ի փրկութիւն»²։ Եթե ըստ ոմանց թուեցեալ մարդ
 աստուածազգեստ իմանի Քրիստոս եւ միայն ունելով ի
 դէմն միաւորութիւն առ ի յԱստուծոյն Բան, Էր աղազաւ
 հաւատան ի նա՝ իբր ի Տէր. խոստովանեն իսկ եւ զ՝ ի մե-
 ռելոց յարութիւնն նորա, արդարանամք հաւատով առ ի
 25 նայն. գործի իսկ հաւատ իբր առ ի նայն։ Յայտ եթե հար-
 կաւոր այսուհետ ըստ ենթակացութեանն միաւորութիւն
 Աստուծոյն Բանի առ մարդկայինն. քանզի մի այսպէս
 Քրիստոս իբր զՏէր ըստ բնութեան խոստովանեսցուք և
 զմարմնոյ նորա յարութիւնն ճանաչելով իբր մի Աստուած
 30 հաւատարով արդարանամք։

Եւ դարձեալ.

«Քանզի ոչ ոք ի մէնջ ընքեան կեայ և ոչ ոք ին-
 քեան մեռանի. արդ՝ եթե կեամք, Տեառն կեամք, եթե
 297r. մե|ռանիմք, Տեառն մեռանիմք. եթ՝ այսուհետ կեամք,
 35 եթե մեռանիմք, Տեառն եմք. ի սոյն իսկ Քրիստոս մեռաւ
 եւ կեկաց, զի և մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ»³։ Առ-

*) Ձեռագրում վերնագիրը Թերի է մնացել. վերջին բառը
 տրված է.

1) Յուդայի 3—4. 2) Հռովմ. Թ. 6—10. 3) Հռովմ. ԹԳ. 7—9.

ձայնեաց ուրեմն, որք յաղգացն երանելին Պաւղոս. «Իսկ այժմ ծանուցեալք զԱստուած եւ մանաւանդ ծանիցեալք յԱստուծոյ, իբր դառնայք դարձեալ ի ներգիւս եւ աղքատ տարերս, որոց դարձեալ վերստին ծառայել կամիք»¹. Բերկանաւորիցաք ի ձեռն հաւատոց որ ի Բրիստոս ի տառիցն 5 ծառայութենէ եւ փրկաւորիցաք ի ծառայութիւն Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի. Իսկ եթե մեռաւ Բրիստոս, զի եւ մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ, եւ նմա ծառայեմք իբր Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, իբր ոչ հարկաւոր Բանի, որ առ մարմին եղև միաւորութիւն ճշմարիտ. քան- 10 զի ի նմա մեռեալ տիրեաց եւ կենդանեաց եւ մեռելոց:

Յառաջին թղթոյն, որ առ Կորնթացիս.

«Քանզի ըմպելին ի հոգեկանէ հետեւեցելոյ վիմէն, իսկ վէմն էր Բրիստոս»²: Բրիստոսդ անուն դնանի Եմմա-նուէղի, յորժամ ծնիցաւ ի սրբոյ Կուսէն. իբր արդեւք 15 ինքն էր վէմն|արբուցիչն զԻսրայէլ. այդ է յայտ, եթե 297v. զԲրիստոս եւ զՈրդի գիտէ մի՝ գիրն քահանայական: Քանզի եղեալ մարմին Բանն, դարձեալ ինքն է հոգեկանն վէմ, զնտանեկան ընութեանն զծերունագոյնն ոչ ի բաց ընկին-լով սակս նորոյ տնաւրէնութեանն: 20

Յերկուոր թղթոյն, որ առ Կորնթացիս.

«Իբր զի մեք այսուհետև զոք ոչ գիտեմք ըստ մարմնոյ, թեպէտ եւ գիտացաք ըստ մարմնոյ զԲրիստոս, այդ այժմ ոչ եւ գիտեմք»³: Զինչ արդեւք ասէ Պաւղոս. արդեւք զԲրիստոս ուրանայ յետ յարութեանն. ոչ գիտէ զնա 25 յարուցեալ մարմնով ի մեռելոց եւ համբարձեալ նովիմք յերկին: Եւ ո՞վ ասել զայս իշխէ. քանզի այսպէս գիտէ եւ համբարձեալ եւ գալոց ըստ ժամանակս, զոր աւրինակ վերելակեացն յերկին: Ի՞բր արդեւք ոչ գիտել ասէ ըստ մարմնոյ զԲրիստոս. զի յետ զ՝ ի մեռելոցն վերակենցա- 30 ղութիւն ոչ ի մարմնոցս տակաւին չափելով, այդ իբր յաստուածայնոյ գերունակութենէն լաւագոյն զնա գիտել եւ խոստովանել: Քանզի չեւ եւ լցելոյ տնաւրէնութեանն|քա- 298r. րողիւր ըստ մարմնոյ. զի եթ՝ հաւատայցի եղեալ մարդ Մէնածինն եւ վասն զի կատարեցաւ խորհուրդն, յորոց է 35 Աստուած, լաւագոյն զնա խոստովանել զանառ(?) ի թափմանէն վասն մարմնոյն: Մի ուրեմն Բրիստոս եւ Որդի եւ Տէր:

1) Գաղատ. Գ. 9.

2) Ա. Կորնթ. Ժ. 4.

3) Բ. Կորնթ. Ե. 16.

Եւ դարձեալ.

«Քանզի գիտէք զչնորհն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, թե վասն մեր աղքատացաւ, բառացի ելով, զի դուք նորա աղքատութեամբն փարթամանայցէք»¹: Եթե միայն մարդ Քրիստոսն և ոչ ըստ միաւորութեան ճշմարտի զառ ի յԱստուածն Բան՝ փարթամ իբր Աստուած, իբր աղքատացաւ. քանզի ո՞ր բոլորովին մարդկութեանս բառացութիւն. ասացաւ իսկ մարդոյ ամենայնի՝ «Եւ զինչ ունիս, զոր ոչ առեր. իսկ եթե առեր, զի՞ պարծիս իբր ոչ առաւ»². այդ աղքատացաւ փարթամ ելով՝ իբր Աստուած, քանզի աղքատացաւ զմարդկութեանս. «Հայցեա՛ առ յինչն և տայ քեզ զազգս ի վիճակ աւրէնութիւն քեզ»³. այդ ի ձեռն նորին դրական վիճակ աւրինին սակս մարդկայնւոյն և զնոյնս առնիլ զյաւիտեանսն ասէ, և բանին ծերագոյնս

289v. 15 իրին ունեւով զվերաբերութիւնն: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս և Որդի ինքն, Աստուած համանգամայն և մարդ:

Առ երայեցիս քորոյն.

«Որ ելով բացափայլումն փառացն և գծաւորութիւն ենթակացութեան նորա, բերելով զամենայն բայիւ կարութեան իւրոյ, ապաւառութիւն մեղացն արարեալ, նստաւ յաջմէ մեծութեանն ի բարձունս, այսքան լաւագոյն եղեալ հրեշտակաց, որքան զանազանագոյն քան զնոսա ժառանգեաց անուն»⁴: Բացափայլումն փառաց և գծաւորութիւն ենթակացութեան Աստուծոյ և Հաւր, այս է ի նմանէ ըստ

25 բնութեան Որդի Մէնածին: Զինչ յեղանակ ապաւառութիւն մեղաց մերոց արարեալ. յայտ է՝ զի արեամբ իւրով. նստաւ յաջմէ Հաւր և լաւագոյն եղանիլ ասի հրեշտակաց, և այն զի ըստ բնութեան և աստուածութեանն գերունակութեամբ զամենայն յաղթելով, ապա ուրեմն և մարդ եւ

30 զեալ, աւելաստացեաց իբր Աստուած զանտեսանելի արարածն, ինքն ելով բացափայլումն և գծաւորութիւն Աստուծոյ փառացն, և գործեցեալ զմեղացն մերոց ապաւառութիւն արեամբ իւրով: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս Որդի և Տէր:

299r.

35 Եւ դարձեալ.

¹) Բ. Կորնթ. Ը. 9.

²) Ա. Կորնթ Դ. 7.

³) Մաղթ.

Բ. 8.

⁴) Եբր. Ա. 3—4.

«Քանզի սրբիչն և սրբեալք ի միողէ ամենեքեան, սակա որոյ պատճառի ոչ ամաչէ եղբարս զնոսա կոչել ասելով. Պատմեցից զանուն քո եղբարց իմոց»¹: Ըստ բնութեանն սուրբ ոչ սրբի, զի ոչ է կարաւտ սրբման. սակայն իբր յնդունելութեան առ միւսմէ եղեալ սուրբ, սրբել զայդս ոչ 5 կարէ. իբր արդեւք ինքն սրբէ և սրբի, խնդրելի է. սրբէ այսուհետև իբր Աստուած առանձնաւորութիւն բնութեան իւրոյ զսրբեալսն կարել վիճակեալ. սրբի իսկ ընդ մեզ ըստ մարդկայնունմ: Մի ապա ուրեմն Քրիստոս և Որդի և Տէր, սրբելով աստուածաբար, իսկ սրբեցեալ ընդ մեզ մարդ- 10 կաւրէն:

Եւ դարձեալ.

«Իսկ զլուիս ի վերայ ասացելոցս այսմիկի, ունիւ՛ք քահանայապետ, որ նստաւ յաջմէ աթոռոյ մեծութեանն յերկինս, սրբոցն պաշտաւնեայ և տաղաւարին ճշմարտա- 15 գունի, զոր կառոյց Տէր, ոչ մարդ. եթ' ամենայն քահանայ, ըստ որում ասէ ինքն երանելին Պաւղոս, առ ի յառաջ բերել ձիրս և զոհս առ ընկալեալ լինի»²: Ո՛չ ընքեանց 299v. կատարեն զոհս կոչեցեալքն ի քահանայութիւն իսկ Աստուծոյ առաւել, որ քան զամենայն քահանայութիւն պար- 20 տեցեալ պաշտաւն. իսկ Աստուծոյ սպասաւորելով ոչ ի հանգէտ չափում եղեալ լինի Աստուծոյ, այդ և ոչ զմայն և միայնում վայելչականն զգեսցի փառս: Աղէ, իբր քահանայապետ մեր եղեալ Քրիստոս՝ յաջմէ նստի Աստուծոյ և զաթոռն ունի զմեծութեանն յերկինս և սրբոցն է պաշ- 25 տաւնեայ և տաղաւարին վերնոյ ճշմարտի, իբր Հաւր առաջաբերելով զյամենեցունցն պարչտութիւնս: Մի ուրեմն է ապա Քրիստոս և Որդի, նստեալ աստուածաբար յիւրում աստուածութեանն աթոռ և անուանեալ քահանայապետ, և պարչտի տնաւորինաբար սակա մարդկայնոցն: 30

Եւ դարձեալ.

«Քանզի անա և մեք այսքան ունելով շուրջ եղեալ մեզ ամպ վկայից, զխանչունմ ի բաց դնելով ամենայն և զղիւրա(կ)այ մեղան, համբերութեամբ ընթանամք առ յառաջիկայն մեզ նահատակութիւն, հայելով հաւատոյ սկըզ- 35 բնական | և կատարին Յիսուս, որ փոխանակ առաջիկայի 300r. նմա ինդութեանն համբերեաց զխաչն, զամաւթով ար-

1) Եբբ. Բ. 11—12.

2) Եբբ. Ը. 1—3.

համարհեալ, յաջմէ աթոռոյ Աստուծոյ նստաւ»¹: Եթե հասարակական մարդ Գրիստոս և ոչ Աստուած ճշմարտապէս ի մարմնի և ըստ մեզ, զոր նմա ասեն զխնդութիւնն առաջի կապ. կամ իբր նստաւ յաջմէ աթոռոյ Աստուծոյ:

5 Այդ զի առաջի կայր նմա խնդութիւն*, քանզի և է յանվախճան խնկաւորութիւնսն կամ դուզնավայելուչս ընտանեցուցեալ տնաւրինաբար, փարթամն ճշմարտապէս ի Հաւրէ Բան: Մի ուրեմն Գրիստոս և Որդի և փարթամ իբր Աստուած, իսկ աղքատ, զի եղև մարդ, զի մեք փար-

10 թամք նուլաւ:

Առ Գաղատացիս քղթոյն.

«Պաւղոս առաքեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ ի ձեռն Յիսուսի Գրիստոսի և Աստուծոյ Հաւր, յարուցաւ զին զնա ի մեռելոյ»²: Ապ' ուրեմն ոչ զԱստուած

15 ներմարդացեալ և մի յերկոցունց ցուցանէ վասն այսորիկ մեզ խորհրդակիրս, քանզի եասաց առաքեցեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ մարդով. իսկ յաւել եթե՝ Յիսուսիւ Գրիստոսիւ. և իբր ոչ զիտէ մարդ ելով զԳրիստոս, այսպէս ընդ

300v. ալմենայն ընդ երկնաւ քարոզելով, այդ պիտէ եալ ոչ մարդ

20 պարզաբար, այլ ներմարդացեալ յաւէտ զԱստուծոյն Բան. և ոչ զԱստուած ի մարդ իմացեալ, այդ որպէս նոյն ինչն իմացեալ մարդ՝ մնալովն Աստուած: Յորժամ ասիցէ ի մարդոյ ոչ առաքեալ, այլ Յիսուսիւ Գրիստոսիւ. իբր ոչ յայտնապէս, զի և Աստուած պիտէ զնա ճշմարիտ, յետ և ի

25 մարմնի լինելով ըստ մեզ. նշանակէ այսուհետեւ զնա ոչ ի թափմանէն չափոյ, այլ յաստուածութեան իւրոյ և ըստ ամենայնի գերունակութեան:

Եւ դարձեալ.

«Յորժամ եաք տղայք, ընդ տառիւք աշխարհիս եաք

30 ծառայեալք. իսկ յորժամ եկն լրումն ամանակին արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր՝ եղեալ ի կնոջէ, եղեալ ընդ աւրինաւ, զի զնդ աւրինաւն արտաքս պնեցէ, զի զորդեգրութիւնն ի բաց առցուք»³: Զո՞ յղեաց Աստուած և Հայր, և եղև ի կնոջէ, եղև իսկ և ընդ աւրինաւ.

35 արդեւք ոչ ասել վայել է և պարիմանալ արժանաւոր. եթե

*) Լուսանցքում՝ «զուս(թու)թիւն».

1) Եբր. ԺԲ. 1—2.

2) Գաղատ. Ա. 1.

3) Գաղատ. Գ. 3—5.

յղեաց զայն, որ եթ' ոչ եղև ի կնոջէ, ոչ ևս գործեաց ընդ
աւրինաւ, եթե մնաց որպէս էրն արտաքոյ, յայտ է | զի 301r.
մարմնւոյ եւ արեան, այդ է հաւաստի Բան. քանզի յԱս-
տուծոյ Հաւրէ Բանն եղև ի կնոջէ ըստ մարմնւոյ՝ աւրի-
նին Տէր իբր Աստուած, եղև ընդ աւրինաւ, զի եղիցի եւ 5
եղբայր, որք ընդ աւրինաւն: Քանզի այսպէս ի բաց ա-
ռաք մեք զորդեգրութիւնն. իբր զի թե ոչ եղև ընդ աւ-
րինաւ Որդին եւ ի կնոջէ, ոչ ևս եաք եղբայրք ըստ բնու-
թեանն Տեառն եւ Աստուծոյ. այդ վասն զի եղև, վասն
այսորիկ զայս զինչս փարթամացաք: Իսկ ապացութիւն 10
առնէ իրին աստուածազանն Պաւղոս, ի վերայ բերելով
վաղապէս. «Եւ զի էք Որդիք, արտաքս առաքեաց Աս-
տուած զոգի Որդւոյ իւրոյ ի սիրտս մեր, աղաղակել Աբ-
բա Հայր»: Ի՞բր արդեւք ոգի ի կնոջէ եւ ընդ աւրինաւ
Սուրբ Հոգին, որով աղաղակեմք Աբբա Հայր, եթ' ոչ Աս- 15
տուած Քրիստոս, մի ելով եւ Տէր:

Առ Եփեսացիս քղթոյն.

«Եւ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն, եւ Աստուած
եւ Հայր ամենեցուն ի վերայ ամենեցուն եւ ամենայնիւ
յամենեան. իսկ իւրաքանչիւրում մեզ տուաւ շնորհ ըստ 20
չափոյ ձերին Քրիստոս. սակս որոյ ասէ՝ վերերթեալ ի
բարձունս, | եղբերաց գերութիւն, եւ տուաւ մարդկան. 301v.
իսկ վերերթեալն զի՛նչ, եթ' ոչ՝ զի եւ վայրերթեաց. ի
ստորագոյն մասունս երկրի վայրերթեալն ինքն է վերեր-
թեալն, գեր ի վերոյ ամենայն երկնից, զի լրացուցէ զա- 25
մենայն»¹⁾ Տէս ինձ դարձեալ, քանիս յայս բանի հաւա-
տագոյնս իսկ եւ յայտնապէս բացասել գիտացեալ եւ կա-
րացեալ է, թե Քրիստոս եւ Տէր մի զըստ միաւորութեան
տնաւորինականի աճեցելոյ Բանին առ մարդկութիւն: Քանզի
մի յերկոցունց Որդի ճշմարիտ. ապ' եթ' ոչ, իբր եւ Տէր 30
եւ իբր մու հաւատ կամ իբր մի մկրտութիւն: Քանզի՝
եթ' որդիք երկու, երկու ուրեմն ամենեւին եւ Տեառք,
երկակ եւ հաւատ, եւ ոչ մի է մկրտութիւն. զի յո՞ հա-
ւատացաք, կամ եթե յոյր անուն մկրտեմք: Այդ սակայն
եւ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն. նախայայտ ու- 35
րեմն, եթ' եւ մի Որդի, եւ թեպէտ իմանայցի եղեալ ըստ
մեզ Մէնածինն: Ո՞վ իսկ բոլորովին վերերթեալն ի բար-

1) Գաղատ. Գ. 6.

2) Եփես. Գ. 6—10.

- 302r. ձուռնս կամ օ վայրերթեալն ի ստորագոյնս մասունս երկրի.
 ապաքէն ինք վայրերթեաց մարդկաբար, քանզի վայրար-
 կեաց զինքն ի կամաւոր թափումն եւ նուաստացոյց՝ եղեալ
 ունկնդիր մինչ մահու: Իսկ վերերթեաց աստուածապէս
 5 ընդ մարմնոյն գեր ի վերոյ ամենայն երկնից, զի լրացուցէ
 զամենայն:

Յառ Փիղիպեցիս քղթոյն.

- «Իւրաքանչիւրք զայս խորհեցարուք ի ձեզ, որ եւ
 Քրիստոսի Յիսուսի, որ ի կերպի Աստուծոյ ելով, ոչ յա-
 10 փշտակումն համարեցաւ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ
 զինքն թափեաց՝ կերպ ծառայի առեալ, ի նմանութեան
 մարդկան եղեալ եւ ձեւով գտեալ իբր մարդ, նուաստա-
 ցոյց զինքն՝ եղեալ լսաւ զմինչ մահու, իսկ մահու խաչի:
 Սակ որոյ եւ Աստուած զնա գերբարձրացոյց, եւ շնոր-
 15 հեաց նմա անուն, գեր ամեն անուն, զի յանուն Յիսուսի
 ամեն ծունր կորացի՝ երկնայնոց եւ երկնայնոց եւ
 ստորերկրականաց). եւ ամենայն լեզու արտաքս խոստո-
 վանեցի՝ եթե Տէր է Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստու-
 20 ծոյ Հաւր»¹⁾: Իմացիր, զի կերպին Աստուծոյ եւ Հաւր եալն
 Աստուած Բան ոչ յափշտակումն համարել ասէ զգոլն հան-
 302v. գէտ Աստուծոյ: Քանզի ունեւով գոլն ըստ բնութեան ի
 հանգիստութեան Հաւր, թափեաց զինքն զկերպ ծառայի
 առեալ, այս է մարդ եղեալ. եւ իբր զի ի տեսակի ըստ
 մեզ գտեալ, նուաստացոյց զինքն. վասն զի եւ ինքն համ-
 25 քերեաց զխաչն. բարձրանալ ասէ զնա, տուեալ իսկ նմա
 և զանուն, զգեր ամեն անուն. իբր զի և ամեն ծունր կո-
 րանալ և ամենայն նմա լեզու արտաքս խոստովանել: Ի՞բր
 արդեւք ի կերպի և հանգիստութեան Աստուծոյ՝ վայրար-
 կեաց զինքն ի նուաստութիւն. իսկ բարձրանալ յետ այ-
 30 սորիկ ասի. արդեւք ոչ նախայայտագոյն զՔրիստոսին խոր-
 խուրդ. քանզի Աստուած ելով բնութեամբ, եղև մարդ ի
 նուաստութեան և փոքրավայելութեան եղեալն ըստ մեզ,
 յիւրն փառս վերաբուսանի և ընդ մարմնոյ և վայել իցիւ
 իսկ բարձրանալ տնաւրէնութեամբ և ոչ իսկ ամենեկն նո-
 35 վին բնութեամբ Բանին: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս և
 Աստուած ներմարդութեան և մարդկութեամբն գոլով՝ որ էր:

Առ Կողոսսացիս քղթոյն.

¹⁾ Փիլիպ. Բ. 5—11.

«Գոհանալով ասէ Հաւր՝ բաւականս արարաւդին զմեզ
 ի մասն վիճակի սրբոցն ի լոյս, որ վերկեաց զմեզ յիշխա- 303r.
 նութենէ խաւարի և փոխակացոյց ի Թագաւորութիւն
 Որդւոյ սիրոյ իւրոյ. յորում ունիմք զ' ի բաց փրկանաւո-
 րութիւնն զթողութիւն մեզաց մերոց, որ է պատկեր Աս- 5
 տուծոյ անտեսանելոյ, նախծին ամենայն արարածոյ, զի
 նովաւ շինեցաւ ամենայն զ' ի յերկինս և զ' ի վերայ երկ-
 րիս, տեսանելիք և անտեսանելիք, եթ' աթոռք, եթե տէ-
 րութիւնք, եթե սկզբունք, եթ' իշխանութիւնք, ամենայնք
 նովաւ և ի նմա շինեցաւ, և ինքն է նախ ամենայնի, և ա- 10
 մենայն նովաւ բազկացաւ. և ինքն է գլուխ մարմնոյ եկե-
 ղեցւոյ, որ է սկիզբն, նախծին ի մեռելոց, զի եղիցի ամե-
 նայնիւ ինքն նախացեալ, զի ի նմա հաճեցաւ ամենայն
 լրումն բնակել և ինքեամբ ի բաց հաշտեցուցանել զամե-
 նայն յինքն, խաղաղագործեալ ի ձեռն արեանն իւրոյ, 15
 եթե զ' ի վերայս երկրի, եթե զ' ի յերկինսն»¹. Ահա դար-
 ձեալ պատկեր Աստուծոյ անտեսանելոյ ասէ զնա և շինիլ
 նովաւ զաթոռս և զպետութիւնս և իշխանութիւնս | (և 303v.
 տէր)ութիւնս. հաստատէ հաւաստապէս և ի նա զամե-
 նայնսն և ի նմա բազկանալ ասէ, և զնա գոլ գլուխ մարմ- 20
 նոյ եկեղեցւոյ և նախծին ի մեռելոց: Ո՞վ արդեւք է պատ-
 կեր Աստուծոյ, շինիչն բոլորեցուն, եթ' ոչ ինքն Մէնածին
 Աստուծոյն Որդի, որ և եղև նախածին ի մեռելոց, իբր
 մեռեալ մարմնով իւրով, և ոչ ևս առաւել այլոյ ուրուք:
 Մի ապա ուրեմն Քրիստոս և Որդի և Տէր: 25

Առ Եբրայեցիս բոթոյն.

«Յոքնամասնաբար և յոքնայեղանակապէս վաղ Աս-
 տուած խաւսեցեալ հարանց մարգարէի(ւ)քն, ի վերջինս
 աւուրցս այսոցիկ խաւսեցաւ մեզ Որդւով, զոր եղ ժա- 30
 ռանգիչ ամենայնի, որով եարար գլաւիտեանսն»²: Բնու-
 թեամբս բոլորեցուն Տէր ընդ Աստուծոյ և Հաւր Մէնա-
 ծին նորա Բան հաւատանայ, քանզի զնի ժառանգ, յոր-
 ժամ եղև մարմին. քանզի ասացեալ է առ նա՝ իբր ըստ
 մեզ մարդ եղեալ վասն մեր վերագոյնն բնութիւն. համ-
 բերեաց իսկ և զխաչ, խաչին կարացեալ իւր գործեալ 35
 մարմին, և ինքն խաչեցեալն նստաւ յաջմէ Աստուծոյ և
 Հաւր: Մի ուրեմն ապա Տէր Յիսուս Քրիստոս, խաչե- 304r.

¹) Կողոս. Ա. 12—20.

²) Եբր. Ա. 1—2.

ցեալ ահա մարդարար, իսկ գահակցեալ աստուածապէս
Հաւր:

Առ Տիմոթէոս Առաջին թղթոյն.

- «Հաւատարիմ բանս և յաղագս այսոցիկ կամիմ գընդ
5 հաստատապէս ասել, զի խնամեսցեն բարեաց գործոց ա-
ռաջակացեալ հաւատացեալքն Աստուծոյ»¹: Արդեւքն յԱս-
տուած հաւատացեալքն ոչ ի Քրիստոս հաւատացին. և այն
զի ասելով գտանի հաւատապէս երանելին Յովաննէս
յաղագս նորա. «Իսկ որք ասին զնա, ետ նոցա իշխա-
10 նութիւն ծնունդս Աստուծոյ լինել, հաւատաւզացն յանուն
նորա»²: Եւ սակայն աստուածազանն գրէ Պաւլոս՝ գիտե-
լով զի ոչ արդարանայ մարդ ի գործոց աւրինի, եթ' ոչ ի
ձեռն հաւատոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Եւ մեք ի Քրիստոս
Յիսուս հաւատացաք, զի արդարանայցեմք նովաւ³:
15 Յորժամ այսուհետեւ Աստուծոյ հաւատացեն, որք զՔրիս-
տոսի հաւատն առաջածեն, իբր ոչ իցէ Աստուած ճշմար-
տապէս Որդին:

- Ահաւասիկ այսքանիցս և այսչափոց սրբոց և իմաստ-
նադուհաց հարանցն յովոյս եղաք վկայութիւնս, առ հա-
20 ւատարմութիւն և հաստատութիւն խոհաւզացն ուղղապէս
304v. յաղագս միոյ | Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, առ պատ-
կառութիւն և յորդորումն ապաշխարութեան ամպարչտա-
բար բաժանաւզացն զնա, ի ձեռն սնաձայնութեան աղան-
դոյ երկուց բնութեանցն, որպէս նախաժամանեսցեն զդէմս
25 Աստուծոյ արտաքս խոստովանութեամբ և արժանաւորաւք
պտղովք ապաշխարութեան, նախ քան զգալ աւուր կո-
րստեան նոցա. զաւր կորստեան* և հարկաւորութեան,
յորժամ ոչ ընչիցն գանձք աւգտել զոր կարեն, և ոչ անդք
պտղոցն, քանզի, անխոհ, ասէ, յայսմ գիշերի զանձն քո
30 հայցեն ի քէն. իսկ զորս պատրաստեցերն ում լինիցի»⁴:

Լուսանցքում՝ «ենդութեան».

¹) Հեղինակը ակներե կերպով սխալուել է. այս վկայութիւնը
գտնուում է Տիմոս Գ. 8.

²) Յովհ. Ա. 12.

³) Դադարտ.

Բ. 16.

⁴) Զուկ. ԺԲ. 20.

Այսպէս գանձիչն իւր և ոչ յԱստուած փարթամանալով ուղղափառ հաւատով և բարեգործութեամբ, «Զինչ իսկ տայէ, ասէ, մարդ փոխանակ անձին իւրոյ»¹. յորժամ փակեացէ փեսայն և պատասխանիցէ առ փակիցեալն. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ. ոչ գիտեմ զձեզ ուստի էք և ոչ 5 երբէք ծանեայ զձեզ. հեռացարձեք յինէն գործաւնք անաւ-րէնութեան յաւիտենական տանջանսն, ուր է լալումն և կրճտումն ա|տամանց»²: Քանզի այսպէս ուրասցի Տէր 305r. առաջի իւրոյն Հաւր ի հանդերձելում յաւիտենին և առաջի երկնայնոյ տեսլարանի հրեշտակացն և հրեշտակա- 10 պետաց և ամենայն սրբոց՝ զուրացողսն զնա ի յաւիտենիս յայսմիկ, եթե սակա խոշտանգանաց, եթե սակա առ ժա-մայն փառաց մարդկան, որ իբր ծաղիկ խոտոյ ամենայնն է և այսպէս անցանէ չորացելոյ խոտոյ և ծաղկին ի վայր անկելոյ³ և դատաստանին յաւիտենապէս տանջաւղի գայս- 15 պիսին:

(Հ)աւանեսցուք այսուհետև և սրբոց առաքելոցն և սոցուն հարազատաց, աշակերտաց և վարդապետաց սրբոյ եկեղեցւոյ: Քանզի ոչ ինքեանք եին խաւսողքն, այդ Հոգին Հաւր մերոյ և Աստուծոյ խաւսեցաւ նոքաւք: Իսկ 20 վարդապետութեան Հոգւոյ Սրբոյ ոչ հաւանողն հայհոյէ զՀոգին Սուրբ և անգոսնէ զՔրիստոս, հանդերձեալն դա-տել զկենդանիս և զմեռեալս. և զասաւղն՝ «Լսաւղն ձեզ ինձ լսէ և անգոսնիչն զձեզ զիս անգոսնէ»⁴, և ոչ ընկալցի զթողութիւն այսպիսին՝ ոչ յաւիտենիս յայսմիկ, և ոչ ի 25 305v. հանդերձելումն⁵:

Արդ՝ աղաւթեմք առ Աստուած, զի բարեխաւսու-թեամբ սրբոց անբոյթացեալք աջովն Աստուծոյ, մինչ ի վերջին հազագն զուղղափառն պահեսցուք հաւատ և զու-րացաւղսն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս զՔրիկիչն նէրգրա- 30 բար, ապաշաւելով Աստուծոյ վայելչապէս ի յաւիտենիս

1) Մարկ. Ը. 37.

2) Մատթ. Է. 23., հմմտ. Ին. 41. և

Ղուկ. ԹԲ. 27—28.

3) Եսայի Խ. 6—8.

4) Ղուկ. Թ. 16.

5) Մարկ. Գ. 29.

յայսմիկ, զի ամենեքեան փախուցեալք զյաւիտենականն տանջանս, երկնից թագաւորութեանն արժանաւորիսցուք Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տէրամբ մերով, որով և ընդ որում Աստուծոյ և Հաւր փառք, հանդերձ սրբոյ և կենարար 5 Հոգւովն, յաւիտենան յաւիտենից ամէն:

Յաղագս մին գոյ զՏէրն մեր եւ զԱստուած Յիսուս Քրիստոս իւրով մարմնովն եւ նմա առ-
բաւել զամենայն զաստուածավայելուչս եւ
զմարդկայինս, եւ զի հոմագոյ մեզ եղեալ ըս
¹⁰մարմնոյ, մնաց եւ այսպէս Աստուած, եւ յեր-
կուս բնութիւնս բաժանել զնա ամպարիւս. յո-
րում եւ հականառական զայնցանէ, որք ի տոմ-
սէն Ղեովնի հայհոյութիւնք եւ զամպարեսութեանց
սահմանին ի Քաղկեդովնի եղելոյ ժողովոյն:

(Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ի Ա Ծ Ք)

Ա.

Երանելոյ Դիոնիսեայ եպիսկոպոսապետի Ա-
ղեքսանդրեայ՝ յառ թագունին թղթոյ, ընտրութիւն
յաղագս՝ ապացութեան եռաւեայ յարութեանն
Տեառն, եթե համարիս է Տէրն։

«Եւ եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն աւր մի»¹։ Եւ հար- 5 306r.
ցանեն՝ նախ աւր եղև կամ գիշեր։

Արդ՝ արագապէսն առ ոտս անկեալ և նախայայտեալ
ուղղապէս համարեցար. քանզի նախկին գոլ գիշերիոյ թուի
աւրն ի սովորութեան իսկ. ընանիլ ասեմք զաւրն ի յերեկոյն
և կատարումն գիշերոյ լինել զառաւառն։ Եւ սակս այսո- 10
րիկ թերես և Յովբ փութալով սակս գարածոցն զանջատ-
մունս ամանակացն առննթանալ՝ «Եթե ննջեցից, ասէ,
ասեմ՝ երբ աւրն. իսկ եթե յարեայց, դարձեալ՝ երբ երե-
կոյ»². Իբր ոլորտ իմն ելով զերեկոյն աւուրն, և զադարել
զգիշերն՝ երեկոյ աւուրն, որ է վաղորդայն։ Եւ ահա՛ ան- 15
դուստ իսկ ըստ գրութեանն հետեութեան նմանն երկի.
քանզի յես ասելոյն զԱստուած՝ «Եղիցի լոյս», և լինելն
և կոչիլ ի նմանէ նախ զլոյսն աւր, իսկ ապա խաւար
գիշեր, ի վերայ եած՝ իբր կատարեցելոյ աւուրն, զ'և եղև
երեկոյ և եղև վաղորդայն³։ Եւ ահա և զերկախումբն պա- 20
րառեալ՝ կատարեաց աւր մի։ Քանզի և վայելչական գոլ
ասէ ոք զգործաւորութեանն ժամանակ կոչիլ աւր, իսկ 306v.
զմնացորդն և զգաղարումն գործոյն ասիլ գիշեր. որպէս և
Տէրն մեր հասաց. «Զձեզ պարտ է գործել գործս առաքչին
ձերոյ՝ մինչ աւր է. դայ գիշեր, յորժամ ոչ ոք կարէ գոր- 25
ծել»⁴։

1) Ծննդ. Ա. 5.

2) Յովբ. Է. 4.

3) Ծննդ. Ա. 3—5.

4) Յովհ. Թ. 4.

Եւ յեւ սակաւուց.

Քանզի միշտ նախ անուանի աւրն, որպէս յառաջ Աստուած եասաց առ Նոէ. «Ձաւր և գգիշեր ոչ դադարեսցեն»¹. Կամ զսկիզբնն արեգակն գիւրոյ պարուղղութեանն արա-
 5 րեալ յարեմօսից և եզրացեալ յարեւելս, ապա դարձ արշա-
 ւէ, որպէս սաղմոսերգական նախ եասաց. «Արեգակն գիտաց
 զմուտ իւր, եղիւր խաւար, և եղև գիշեր. իսկ յետոյ վերա-
 ծեաց ծագեաց արեգակն»²:

Արդ՝ եթ' ի նախասացելոցն նախընթաց գոլ զաւրն
 10 գիշերի հաւատասցուք, երկբայութիւն, որպէս գրեցեր,
 կալցի խնդրոյդ պատճառ: Քանզի ասեմ հարցանել սակս
 եռաւրեայ զխորհուրդ յարութեան սիրեցելոյն. քանզի ոչ
 ևս յերրորդում, այլ յերկրորդում թուեսցի նախայառնել.
 307բ. զի թե մեռաւ ի կազմութեանն *, իսկ ի հետ սորայն յալրեաւ
 15 ի սարգատուումն՝ յետ նորին գիշերւոյն ընդ նմա համա-
 րեցելոյ:

Եւ յեւ սակաւուց.

Արդ, սկսեալ ոք աստանաւր՝ ամենեցուն նախասացե-
 ւոցն հակաճառէ, և ամենեքեան մեք, ասեմք, այս է ամե-
 20 նայն եկեղեցի Աստուծոյ՝ ի սրբոց առաքելոցն սկսեալ
 վկայէ, զի ոչ անցելոյն, այլ ի վերայ եկելոյ աւուրն մասն
 է գիշեր, և բաժանեալ ի նախնէ քան զնայն, իսկ լծակ-
 ցեալ յետ քան զինքն. քանզի Էրբ սպասաւորի և ում
 զիւրն գործ, որպէս զփոյի՝ առբերէ. եթ' անցելոյն և նա
 25 զիւրն գործ նախ վերադրէ, պարտ էր մեզ տառնել զսար-
 բատն, իբր յարուցելոյ ի նմա Տեառն. քանզի յարեաւ
 ի սորա գիշերին. եթ' ի նորա՝ յետ նորայն, իսկ այժմ
 զայս հրեից թողաք, և մեզ աւանդեցին ինքնատեւքն և
 ինքնալուրք Տեառնն՝ ի միասաբատումն զուարճանալ. քան-
 30 զի ի նա և ի նմա զՏէրն մեր պատմեցին մեզ յարուցեալ,
 և այսպէս ներփառական առաստութեամբ պատուեցին՝ կիւ-
 րիակէ անուանելով, որ է տերունական:

Եւ յեւ սակաւուց. |

307բ. Այսպէս իսկ և հրեայք՝ մտելոյ արեգական ի կազմու-
 35 թեանն, աւրնթիւր գոլ ասեն զսարգատն և գիշերային հան-

Լուսանցբում՝ «ի վեցերորդին».

¹) Ծննդ. Ը. 22. ²) Սաղմ. ԺԳ. 19—20.

գըստեան նախ ի կիր առնուն զսարատական դատարկու-
թիւնս. քանզի և ոչ հուր նոցա այրել յաւուր սարատացն
հրամայի. իսկ զաւրն զնախագնացելոյ գիշերւոյն արտաքս
ունել, զոր ի ներքս ածէ նախ քան զնա երեկոյն: Քանզի
նոցայն հանգիստ դադարեաց՝ ամենասգութիւն նոցա ընդ 5
տաւնի եղեալ, զի ծածկեցաւ իսկ ի նմանէն Տէրն՝ մնա-
ցեալ բոլորովին ի սրտի երկրի, և ոչ յարուցեալ ի նմա, զի
միասարքատուն ի վերայ ծագելով՝ տիրականագոյն զնա և
ճշմարտագոյն մեզ տաւն շինիցէ: Եւ ամենայն իսկ մարդիկ
զառաջիկայն գիշերս վերաբերեցելոցն շարամանեն, և զգի- 10
շերային իրս յարակցելոց աւուրցն սահմանեն. այսպէս ծնե-
լութիւնս, այսպէս մահուանցն տարևորս, այսպէս տաւնա-
կան ենթադրութեանցն յիշատակս կատարեն:

Զի և ի հասարակութենէ ազգի (2) և յաւանգութե- 308r.
նէ հերիցն յանդրանկան սովորութեան զսա հարստեցուցա- 15
նեմք: Ո՛ր միայն այս, այդ բաւական սորա վարդապետ մեզ
բուժիչն Աստուծոյ Մովսէս՝ որով և զայնարհի ծնելութիւնն
մեզ յայտնեաց. քանզի հաւաստապէս յերեկոյն մինչև
յերեկոյն պարագրեալ զաւրն զեկոյց, յորում յաղագս
ախտականին աւրինադրէ. «Քանզի ի սկսանել, ասէ, չո- 20
րեքտասաներորդի ամսոյն առաջնոյ, յերեկոյն ուտել ան-
խմոր, մինչև յաւր մի և քսաներորդ ամսոյն մին երեկոյ.
յեւթն աւուրն խմոր ոչ գտցի ի տունս ձեռ»¹: իսկ եւթն
են ի հնգետասաներորդէն մինչ ի քսաներորդն: Յայտ ու-
րեմն, զի հնգետասաներորդն զսկիզբն առնոյր յետ չորեք- 25
տասաներորդի երեկոյին. իսկ մի և քսաներորդն յանգիւր
յետ քան զինքն՝ նախ քան զգիշերւոյն ի վերայ եկելոյ երե-
կոյին: Եւ չորեքտասաներորդն ոչ էր անխմորիցն, այդ զե-
նանիւր ի նմա ոչխարն, ոչ երեկոյի, քանզի ոչ էր ի նմա- 308v.
նէն երեկոյն, այդ յաւելեցելոյ երեկոյին, որպէս և գրեալ է. 30
«Եւ զենցեն զնա ամենայն բազմութիւն ժողովոյն որդւոցն
Խորայեղի առ երեկոյն»²: Ապա ամենեկն բաւականի ան-
ջատման եղելոյ, յորում յայնժամ զարիւնն զնեին ի վե-
րայ բարաւորացն և սեմոցն, մորթեին իսկ և կազմեին զնա.
և որպէս ի վերայ եած՝ «Կերիցեն զմիսն յայսմ գիշերի խո- 35
րովեալ հրով, անխմոր ի վերայ դաւնձի ուտիցեն»³. իսկ
առաջին անխմորիցն էր հնգետասաներորդն յերեկորեայ և
գիշերւոյն սկսեալ, որպէս և դարձեալ ասէ. «Եւթն աւուրսն

¹) Եւք ԺԲ. 18—19.

²) Եւք ԺԲ. 6. ³) Եւք. ԺԲ. 8.

անխմոր ուտիցէք և յաւրէն առաջնմէ անյայտիցէք զխմորն
ի տանց ձերոց»¹:

Եւ յես սակաւուց ի Ղեւսականէն.

«Յառաջնում ամսեանն՝ ի չորեքտասաներորդում ամ-
5 սոյն, ի մէջ երեկորեացն ախտական Տեառն, և ի հնգետասա-
ներորդէ ամսոյս այսորիկ տաւն անխմորից Տեառն, ևւթն
աւուրս անխմոր ուտիցէք»²: Եւ որպէս ասաց յԵլմն. «Զեն-
ցեն զնա առ երեկս», զայս յայսմ տեղուջ սարասեաց ասե-
309r. լով՝ ի մէջ երեկորնայ, վասն զի ոչ ի կատարելոյ, և ոչ ի ծայր
10 երեկորին, այլ ի միջոցի հրամինին ախտականն զենանիւր,
զի ի նմանէ տաւն անխմորիցն կոչեսցի հինգետասաներորդն
և գիշերւոյն անդէն մտելոյ ուտից:

Եւ յես այլոց.

Իսկ եթե ոք կարծիցէ վախճան և մասն վերջին զոլ
15 աւուրն զերեկոյն յաղագս ասելոյ ախտականին զեւթնե-
րորդն մինչ յերեկոյ, մտածեսցէ, զի և զառաջինն ևս ասաց
յերեկոյէ իբր զոլ նախկին ծայրական զերեկոյն աւուրն և
զամենայն զոյգս, հարկ է և չափաւորս իրերաց զոլ զբար-
դեալսն յաւուրց և գիշերաց աւուրս եւ սկիզբնակցու-
20 թիւն նոցա զոլ մի և զնոյն կատարումն աւանդել. իսկ մի-
մեանց անփոխաբար (?) զսահմանեալս պարաբերեցելոցն ժա-
մադրութիւնս: Մի ուրեմն երեկոյ և մի վաղորդայն և մի
միջաւրեայ և մի միջագիշեր իւրաքանչիւր պարունակէ:

Եւ յես այլոց.

Քանզի այսպէս իսկ և եռաւրեայ խորհուրդն Տեառն
309v. մերոյ յարութեանն թուելի է. յառաջագոյն ուսոյց իսկ ա-
շակերտաց իւրոց, եթե պարտ է զնա յերուսաղէմ երթալ
և բազում ախտանալ յերիցանցն և ի քահանայապետից և
զբաւորականաց, և մեռուցանիլ և յերրորդ աւուր յառնել³:
30 Եզե իսկ յետ իններորդի ժամուն, յորում մեռան՝ մնա-
ցորդք կազմութեանն ասր մի, իսկ սաբբատուն աւրագի-
շերն բոլորովին երկրորդ. իսկ երեկոյ սաբբատուն, որպէս
Մատթեոս եսասց՝ յառ լուսանալ ի մին սաբբատուց⁴, և
յայտոսիկ զեկոյց յաւրէն վերայկացելոյ նմա զգիշերն լու-
35 սաւորիլ, այլ ոչ զաւրն ի գիշերւոյն՝ ժամանեցելոյ նմա

¹) Ելք ԺԲ. 15.   ²) Ղևտ. ԻԴ. 5—6.

19., Մարկ. Ժ. 33—34. Ղուկ. ԺԸ. 31—33.

³) Մատթ. Ի. 18—

⁴) Մատթ. ԻԸ. 1.

խաւարանաւ. ի գիշերին ծայրէ երրորդն եղև աւր,
յորում ըստ յառաջստացութեանն նորա, Տէրն մեր
յարեաւ:

Իսկ որ ասէ սակա լինելոյ ի վեցերորդ ժամէ մինչ
յիններորդ խաւարն ի գիշեր առեալ երիս աւուրս և երիս 5
գիշերս եղանիլ, մասն իմն և այն աւուրցն ի կատարեալ
աւուրս համարէ, քանզի զկազմութիւնն բաժանելով զմինչ ի
վեցերորդ ժամն, իբր բոլորովին կատարեալ արտադրէ. | Իսկ 310r.
զյիններորդէ ժամէն իբր զյերկրորդ և որ սոցայն է կազմու-
թիւն, և է սաբբատ. քանզի ոչ երկու ըստ միողէ աւուրք լի- 10
նին կազմութիւն, կամ երկու սաբբատք. և զմին ճշմարիտ
գիշեր գիտէ, իսկ զմիւսն ոչ եալ առնէ. քանզի ախտ իմն
նշանական և սուգ իբր աւուր այն եղև խաւար, միայն ոչ
ծածկեցելոյ և սևութեամբ աւթացելոյ ի վերայ եղելոցն
արեգական. իսկ գիշեր ոչ էր ներթուական, իսկ եթ' և 15
աւտար և աւելորդ ասացի գիշեր, անլուսին էր և անաս-
տեղաւոր, և սակա այսոցիկ այդոց գիշերաց ոչ համարակ-
ցի: Իսկ եթև յետ կազմութեանն է սաբբատ և յետ սորա
մին սաբբատաց լցեալ է, յայտ եթև մինչ վեցերորդ ժամու
յա(յն)ժամ կազմութիւնն, իսկ յետ իններորդին եկն սաբ- 20
բատն և մի սաբբատացն եղև սաբբատն, և մին սաբբա-
տացն յերկրորդն բռնադատեցաւ և իբր զնա տակաւին
տերունական տաճնմբ, և խառնեցաւ յայտ եթ' աւուրցն
և թիւ և կարգաւորութիւն, ներանկեցելոյ աւելորդին ա-
ւուր: | Այդ այսոցիկ անբանագոյնք. ընդէր իսկ ոչ զամենայնս 25 310v.
զարեգակնային պակասութիւնս գիշերս եասացաք, զի ե(ւ)
թեպէտ տարաբանագոյն և սքանչելագոյն միջեցելոյ ամսոյն
և ի յամենալուսնութեանն պակասեաց յայնժամ, որ է ան-
կարելի, որպէս սոցայն արուեստաւորք ասեն գոլ լինել:
Քանզի սովորականին համեմատութեան յուղեկցութեանն 30
միայն զայս երբեմն պատահել. քանզի ստորանկեցելոյ և
ստուերացուցչի զճառագայթսն իբր առ մեզ լուսնուոյ, և
թեպէտ երկարագոյն եղև այն, երից ժամուց ունելով եր-
կարութիւն, և խորագոյն ի նմա եղև խաւար, այդ ոմանք
այդք լայնագոյնք եղեն պակասութիւնք, յորս և աւգս խորթ- 35
նադաւ և աստեղք իբր ի գիշերի երեցան, և ոչ ի միում
գիշերացն ներդատեալ: Եւ զի մի էր աւրն և խաւարն ի նմա
ևդեալն և լոյս նորա, մարդարէացաւ Ձաքարիաս. «Յայնմ
աւուր ոչ եղիցի լոյս և ցուրտ և սառնումն եղիցի, զմին
աւր, և աւրն այն ծանաւթական Տեառն, և ոչ աւր (և ոչ) 40 311r.

գիշեր * և առ երեկոյն եղի(ցի) (լոյս) »¹: Եւ զի բոլորովին հաւաս(արեցաւ իսաւ?)արն մահուան երից աւուրց, քանզի տակաւին իւր կենդանւոյ ի վերայ փայտին եղև խաւար. քանզի սկսեցաւ ի ժամուն երրորդի, որպէս ճշգրտեաց
 5 Մարկոս. «էր իսկ, ասէ, ժամ երրորդ, և խաչեցին զնա»²: Բաղաձայնաբար իսկ և երեքեան եասացին աւետարանիչքն՝ զխաւարն ի վեցերորդ ժամէն մինչ յիններորդն եղանել³, և յայնժամ զՏէրն գոչելով զհոգին աւանդել:

Եւ յեօ սակաւուց.

- 10 Անհաստատի ահա այսորիկ ոյք երեք աւուրք գիտելի զսաբառն ունիմք յայտնապէս՝ գիշերիւ և աւուրք լրացեալ. զի որպէս նախասացաք առ յանդիմանութիւն և նախատանս հրեիցն, զտաւն նոցա առաջագրեաց զամենայն եղանել մահազգեստ. իսկ երկաքանչիւրոց աւուրցն մահ յա-
- 15 րակցեաց և զմին ի մասանէ աւուրն, իսկ զմիւսն ի մասանէ գիշերւոյն յամբողջ(ու)թիւն աւուրն ընկալաւ, իբր զի
 311v. և յաւուր գիշերւոյն զաւրութեամբ նախ | ....** և գիշերւոյն .....*** նելի յաւուրն. քանզի յա .....**** մասնն է և ամենն, բազում անգամ ի մասնէն անուանի. զի և ի ներքս
- 20 ոք միայն քաղաքի դրանցն ներքութեալ՝ ներքս եկն ի քաղաքն, և նաւի վերելեաց ոմն՝ զնախազիղն կոխելով, և զմի ոք եղանց պատուէր՝ զանցաւոր եղև արւինին. ի ժամու իսկ ծնեալ միտում, զաւրն ածեմք ծնելական, և առ դոյզն ինչ իրակեալ՝ յաւուրն ասեմք արարեալ: Իբր զի ասեմք
- 25 ի քառի և տասներորդի վնանիլ զախտականն, որ առ ի մուտս զենանի, ելոց ուրեմն յիրարս և ընդ իրարս գիշերեաց և աւուրց: Այսպէս ասեմք և զՅովնասայ տաքացոյց ընուլ զՏէրն՝ երիս աւուրս և երիս գիշերս ի սրտի երկրի սրարեալ:

*) Այս և հետեւեալ թերթերի վերին ծայրերը ցեցակեր են, ինչպէս և մի քանի թերթերի մէջերը. ***) Նոյնպէս. ****) Նոյնպէս.

1) Զաք. ԺԳ. 6—7. 2) Մարկ. ԺԵ. 25. 3) Մարկ. ԺԵ. 33., Մատթ. ԻԵ. 45., Ղուկ. ԻԳ. 44.

Բ.

Երանելոյ Յովաննու ի համառաւագունիցն
որ յառաքեալ, յաղագս յարութեան մեռելոց.

«Զի մեք կենդանիքս մնացեալքս ի գալստեան Տեառն
նչ ժամանեցուք զննջեցեալսն»¹: Իբր զի, ասէր, մի կար-
ծիցես խաբէութիւն իմն գոյ. Աստուած է արարաւ ի կեն- 5 312r.
դանիքս յայնժամ զքակտեալսն՝ զբեր ամս ունաւդսն եւ
վաղահասեցեն. այլ որպէս դւարագոյն զնոսա զկամս ....*
ածել, այսպէս եւ զքակտեալսն: Այլ են ոմանք որք անհա-
ւատանան իրիս, իբր զի զԱստուած ոչ գիտացին. զինչ իսկ,
ասա ինձ (?), դիւրագոյն յոչն էութենէ ի գոյն առածել, 10
եթե զլուծեալն յարուցանել դարձեալ: Այլ զինչ ասեն. այս
անուն, ասէ, նաւակոծութիւն համբերեաց եւ ընկղմեցաւ. եւ
անկեալ՝ զնա ընկալան ձկունք բազումք, եւ ձկանցն իւրաքան-
չիւր անդամ կերաւ. ապա սոցուն իսկ այսոցիկ ոմն յայսմ
գոգի, իսկ ոմն յայսմ ըմբոնեցաւ, եւ ծախեցաւ ի միւսմէ, եւ սա 15
յայլմէ զմարմին ունելով պարենացեալ. եւ այսոքիկ դարձեալ
յայլ գաւառս մեռան, եւ սոքա թերս ի գազանաց, որք զձը-
կունսն կերան՝ զառն ծախաւ. այսքանեոյ խառնութեանն
եղելոյ եւ ցանութեան՝ իբր դարձեալ (յար)իցէ այրն, ոչ հողոյն
ածաւղ: Եօրում իսկ եւ զայս ասես, ոչ մարդ, եւ շարս աղճա- 20
տականս հան ....** | որպէս անկարելի դնես. քանզի թեպէտ 312v.
նչ ի ծով անկաւ եւ ոչ ձկունք կերան, եւ մի ծախեցի դար-
ձեալ (?) ձուկն ի բերրուց մարմնոց, այլ պատգրեալ ի գզրոցի
դիցի այրն եւ մի որդունք եւ մի այլ ինչ վտանգեացեն, իբր
յարիցէ լուծեալն, իբր վոշի ներմտեալն (?) մածցի առ ի- 25
րեարս, ուստի ծաղիկն եղիցի յետ այսորիկ մարմնոյն, եւ այս
նչ անհնարին: Եթե հեթանոսք իցեն, որ զայս տարակու-
սանան, առ նոսա բեր ասեմք՝ ընդէր իսկ արդեալ (?) վասն
զի են առ նոսա, որք զանձինս եւ ի բոյսս եւ ի թուփս ամեն
եւ ի շունս. ասա ինձ, զինչ դիւրագոյն՝ զիւր մարմին առ- 30
նուլ, եթե զաւտարին: Այլք դարձեալ ասեն ի հոյժ ծախիլ
եւ հանդերձիցն յարութիւն եղանել, եւ ոտիցն զգետից եւ
ոչ .....*** նին, այլ քան հատս ասեն. այլ առ նոսա եւ ոչ մի

*) Մի եղծուած, բառ.

**) Մի կամ երկու բառ եղծուած.

***) Մի բառ եղծուած.

1) Ա. Թեապ. Դ. 14.

- մեզ բան. իսկ առ հաւատացեալս պարտ խաւս(ել), որք հարցանեն: Սակայն ասեն (?) զ... լականն, եթ' ամենայն կենդանութիւն յապականութիւն լինի, ամենայն բոյսք և
- 313r. ամենայն սերմանիք, ոչ տեսանի (?) | Թզնին՝ որչափ ու-
 5 նի .....*, որչափ ստեղունս և սաղարթս, քանիւնս ոստս, արմատս այսքան վերունելով և գոգացեալս (?). այս այսու-
 հետեւ այսչափս, այսպիսիս ի կորեկանէ յայնմանէ լինի՝ ի վայր արկեցելոյ, և նորա ապականեցելոյ նախ. և եթ' ոչ փտեցի և լուծցի, ոչինչ այսոյիկ եղանի: Աստ ինձ, ուս-
- 10 տի՛ այս լինի, և այգի իսկ այսպէս գեղեցիկս և տեսանել և ընդունելի ի Թճէն լինի նորա: Ձիւնչ իսկ, աստ ինձ. ոչ ջուր է մի (?) ի վերուստ վայր եկեալն. իբր յայսքանս փո-
 խարկեալ լինի. այս ահա քան զյարութիւն սքանչեւագոյն: Քանզի անդ և նոյն սերմն և նոյն առաջիկայ բոյս, և աղ-
- 15 գակցութիւն բազում. իսկ աստանաւր, աստ ինձ, իբր մի ունելով որակութիւն և մի բնութիւն՝ յայսքանոյ եղանի. յայգւոջ լինի գինի. ոչ գինի միայն, այլ և մնացորդն այգւոյ նովաւ բուծանին. ի ձիթենւոջ ձէթ և այլք որ-
 քանք. և հրաշագոյնն՝ աստանաւր խոնաւ, անդ չոր, աս-
- 20 տանաւր քաղցր, անդ սուր (?), այդուր Թթու, ի միւսում զառն. | իբր, աստ ինձ, յեղանի յայսքանս: Աստ զբանն, այդ ոչ ևս ունիս .....** ինքեան, աստ ինձ. քանզի մաւ-
- 313v. տագոյն այս սերմնս վայրարկեալս. իբր յաչս, իբր ի ձեռս, իբր ի սիրտ, իբր յայսքանս պատկանի և գաղափարի. ոչ
- 25 բււր զանազանութիւնք ի մարմնի՝ ձկոցն, մեծութեանցն որակութեանցն, գրութեանցն, կարութեանցն, յարմարա-
 նացն՝ ջիղք և երակք և միս և ոսկերք և միզն և հազա-
 գապահք և յաւղք և խաղճունք, և որքան այլք սոցին յոլովք ճշգրտաբանն մանկունք բժշկացն, զմերս չարունակէ բնու-
- 30 թիւն, և այս ի միոջէ սերմանէ: Սրդեւք ոչ յոլովագոյն գոլ քեզ Թուի սոցայն գոլ տարակուսանք. իբր խոնաւն և գողտրն և չոր և խոշոր մածանի ոսկրն. իբր ի ջերմ և խոնաւ միա-
 ցեալ, իբր ի ցուրտ և ի գողար ջիղն, իբր ի ցուրտ և ի խոնաւ չնչապահն. ուստ այս, աստ ինձ: Չայս ոչ տարակուսանաս,
- 35 ոչ տեսանես ըստ իւրաքանչիւր աւուր յարութիւն և մահ ի հասակն եղեալ. ուր մանկութիւնն չոգաւ, ուստի՛ ծե-
 րութիւնն եկն, իբր ծերա ....*** ինքն մանուկ առնել ոչ կարաւո(?), միւս համբակ ծնանի նորագունագոյն, և զոր

*) Մի բառ եղծուած.

**) երկու կամ երեք բառ

եղծուած. ***) երկու բառ եղծուած.

իւր ոչ կարէ տալ, միւսում տայ: Ձայս և և* վերայ ծա-
ռոց և այդոց կենդանեաց է տեսանել, և այն զի, որ այդում
տայր, իւր նախկին պարտ էր տալ. այդ զայս մտածու-
թիւն մարդկային պահանջէ, իսկ յորժամ Աստուած ա-
րուեստագործէ, ամենայն տեղի տացէ:

5

Եթ' այսք այսպէս տարակուսականք և գերազանցու-
թեամբք տարակուսեալ, ի ներքս եկն ինձ այժմ մտածու-
թիւն կատաղեացն և զծնելութիւնն անմարմին աւելագոր-
ծաւդաց Որդւոյն՝ ըստ իւրաքանչիւր աւուր եղեալքն և ընդ
ձեռամբ անկեալք և բիւրիցս խնդրելքն ոչ ոք ոչ ևս գտա- 10
նել կարաց, իբր արդեւք զանճառելին զայն և զանասելին
ծնելութիւն յոլովարանեն, ասա ինձ. ոչ վաստակեաց մտա-
ծութիւն ասաւդացն, ոչ ի բեւրս շրջանս պարայեղեաց, ոչ
անբացական** եղև. և սակայն և ոչ այսպէս խրատին յա-
ղագս խաղողոյ և թզոյ ոչինչ | (ասել ?) կարացեալք՝ յաղա- 15 314v.
գըս Աստուծոյ ...***նեն: Ասա իսկ ինձ, իբր ...**** այն վեր-
լուծանի ի սաղարթս և ի ստեղծունս. իբր նախ այսորիկ
ոչ էր ի նմա և ոչ տեսանիւր. այդ ոչ թնիծնէ ասեն, այդ
երկրի ամենայնն, և իբր թանց սորա ոչինչ բերէ յիւրմէ:
Այդ մի յիմարեսցուք, քանզի ոչ երկրի է և ոչ կորեկան 20
եղեալն, այդ և երկրի և սերմանցն Տեառն. սակս այսորիկ
և թանց սոցա և սոքաւք զայս եարար լինել, զիւրն կարու-
թիւն ցուցեալ, յորժամ ասէր՝ «Արտաքս ածցէ երկիր բան-
ջար խոտոյ¹⁾», իսկ յետ ցուցանելոյ զիւրն կարութիւն և
զմեղ խրատելով զոլ երկասէրս և սիրագործս:

25

Զի՞նչ ահա այս մեղ ասացաւ, ոչ պարզաբար ****,
այդ զի և յարութեան հաւատասցուք. և յորժամ մինչ դար-
ձեալ մտածութեամբ կամեցեալ հասանել՝ ոչ գտցուք, մի
դժարեսցուք և հեռասցուք, այդ բարեմտութեամբ ենթա-
դարձեալք և վերագրեալով զմտածութիւն, ապաստանելով 30
ի կարութիւն Աստուծոյ և քաջահնարութիւն:

*) Երեւի պիտի լինէր «ի».
իբր բերան». **) Լուսանցքում՝ «անբանալի;
բառ եղծուած. ***) Մի բառ եղծուած. ****) Մի կամ երկու
բառ եղծուած. *****) Լուսանցքում՝ «վարկապարզի».

Գ.

315r.

Յաղագս ոչ պարծել եւ ի բաց ճալ իւրեանց
զիմաստունս եւ զկարողս մարդկան իմաստութեամբ
ամլիարթամութեան, այլ գիտել, եթե զամենայն
յլասուծոյ ունի զագնիւն մարդ, եւ յաղագս պա-
5 րասապէս վասն նւարսութեան մեռանել.

- Երանելին Պաւղոս յամենայնի գոհանալ ուսուցեալ
զմեզ Աստուծոյ, ուսոյց եթե եւ ամենայն մարդ՝ զինչ ստա-
ցեալ պիտաւորայն յԱստուծոյ, զայս ստացեալ, և զի ոչ
պարտ պարծել յիմեք զմարդն իբր յերմէ ինչ ստացեալ.
- 10 ասէ իսկ. «Զինչ եւ ունիս, զոր ոչ առեր. իսկ եթ՝ և առեր,
զի՞ պարծիս իբր ոչ առաւդ»¹. «Քանզի ամեն տուէութիւն
բարի և ամեն ձիր կատարեալ ի վերուստ է ստորանցեալ, առ
ի Հաւրէ լուսոյ», որպէս ասէ Յակովբոս²: Քանզի ինքն է
տուողն զիմաստութիւն իմաստնոցն և բան և խոհականութիւն
- 15 զիտաւղացն խորհուրդ. զարձուցանէ իսկ և զխոհականսն ի
յետոյսն և զխորհուրդ նոցա յիմարութիւն ամենեցուն ցուցա-
նել կարէ, որպէս աստուածային գրութիւնն վկայէ³: Քանզի
հրաժարելով երանելւոյն Մովսէսի երթեալ յԵփրատս առ
Փարաւոնին և ասացեալ առ Աստուած. «Տէր, զայդ ձեռնար-
- 315v. 20 կել կարող, զոր առաքես, ոչ բաւականել (?) նախ քան զե-
րէկ և նախ յերրորդ աւրէ, և ոչ յորմէ հետէ սկսար խաւսել
բուժաւորի քո, (եւ) (վ?)ստիտաձայն և հեղգաւեզու եմ,
ասէր առ նա Աստուած. Ո՞վ ետ բերան մարդոյ, ով եա-
րար վատախուլ և խուլ, տեսող և կոյր. ոչ եւ Տէր Աս-
- 25 տուած. և այժմ՝ դնա՛, և եւ բացից զբերան քո»⁴: Եւ երա-
նելւոյն իսկ Երեմիէի ասաւորի առ Աստուած՝ «Էնկդ իշխա-
նական Տէր, ահա ոչ հանճարեմ խաւսել, զի նորագոյն ես
եմ», պատասխանէր ուսուցանելով, զնա Աստուած՝ եթ՝
ինքն տայ բան ոչ զիտաւղաց խաւսել. ասէ իսկ առ նա
- 30 Տէրն. «Մի՛ ասեր, եթե նորագոյն ես եմ, զի առ ամենե-
սեան, առ որս եթ՝ առաքեցից զքեզ, գնացես, և ըստ ա-
մենայնի, զոր եթե պատուիրեցից քեզ, խաւսեսցիս. մի՛
երկիցես ի դիմէ նոցա, զի ընդ քեզ եմ՝ առ ի յարտաքս
առնուլ* զքեզ, ասէ Տէր»⁵: Եւ զի ասեմ յաղագս բանա-

Լուսանցքում՝ «(կ)եցու(ցան)ել».

¹) Ա. Կորնթ. Գ. 7.
ԽԳ, 25.

²) Յակովբայ Ա. 17.

³) Յակովբայ Ա. 17.
⁴) Երեմ. Դ. 10—12.

⁵) Երեմ. Ա. 6—8.

⁶) Եսայի

կանայն և սրբոցն արանց, ուր և պաճարի անբանի երաց
Աստուած զբերան առ յանդիմանութիւն, վարձ անիրաւու-
թեան տարաւրինաբար սիրաւդին Բաղասմու. քանզի էշ
անձայն մարդկային ձայնիւ բարբառեալ արգել | զմարգա-
րին տարախո(հու?)թիւն, որպէս գրեալ է¹: Իբր զի կա- 5
մաւք Աստուծոյ և անխաւքն խաւսին և անբանքն բար-
բառին մարդկային ձայնիւ, զնոյն յեղանակ հրամայելով
Աստուծոյ և կամելով, քաջախաւքն և իմաստունք ան-
խաւք լինին և բանաւոր մարդիկ իբր անբանք եղանին:

316r.

Քանզի և զնաբուքողոնոսոսո՝ զթագաւորն տիրացեալն¹⁰
ամենայն երկրի, կամեցեալ պատուհասել Աստուած, սակս
որոց եարար տարաւրէնութեանց, առ ը(ն)դ դրով զնա լի-
նել մարդկան, իբր ոչ ամպարտաւանել և ոչ կարծել յիւր-
մէ հարստութենէ կամ իմաստութենէ ստանալ ինչ զմարգն,
սիրտ գազանի ետ նմա, որչափ կամեցաւ և որոչեաց ամա- 15
նակ Աստուած, և խոտ իբր եզն ուտել նմա և ընդ իշա-
վայրիսն բնակել. և տեսանիւր յամենեցունց իբր գազան՝
տիրացեալն ամենայն երկրի: Եւ լցելոյ ամանակին, զոր
սահմանեաց զնմանէ Աստուած, դարձեալ կամեցեալ ստեղ-
ծաւդին միայն զսիրտս մեր՝ խորհուրդք իւր դարձան առ 20
նա, և ի պատիւ թագաւորութեան իւրոյ կացոյց զնա Աս-
տուած, | և յ(այն)ժամ գիտաց, եթե կարող է Աստուած
զամենայն գնացեալս յամբարտաւանութեան նուաստացու-
ցանել²: Եւ ի վերայ սրբոցն իսկ արանց է գտանել, եթե

316v.

Աստուծով կեամք և չարժիմք և ևմք, որպէս գրեալ է,³: Եւ 25
կամեցաւդի Աստուծոյ լուել, զատապարտին յերկիւղէ մարդ-
կայնոյ և յերկբայութենէ ըմբռնեալք իբր մարդիկ: Քան-
զի և երանելումն Եզեկիէզի հրամայեալ Աստուծոյ՝ յետ ա-
հաւորաց տեսութեանցն այնոցիկ, իբր զի գնալ և խաւսել
տան Իսրայէզի աներկիւղաբար զառ ի յԱստուծոյսն³⁰
տուեալս նմա բանն, և զայս հրամայեալ նմա բաղում ան-
գամ, մտեալ ի գերութիւնն՝ չրջէր ի մէջ նոցա եւթն ա-
ւուրս, ոչ պատմելով նոցա զառ ի յԱստուծոյսն. ապա յետ
այսորիկ ուսուցանելով զնա Աստուած, զի զէտ տուաւ յԱս-
տուծոյ տանն Իսրայէզի և եթ՝ ոչ պատմեացէ նոցա զառ ի 35
յԱստուծոյսն և ի մեղս իւրեանց մեռանին, և արիւնն նոցա
ի նորա ձեռաց խնդրի առ ի յԱստուծոյ⁴. յետ այսորիկ դար-
ձեալ լուեցելոյ նորա երկիւղի Իսրայէզի և ոչ պատմելով ժո-

1) Թիւք ԻԲ. 28.

2) Դան Դ. 34.

3) Գործք ԺԷ. 28.

4) Հմմտ. Եզեկ. ԼԳ. 7—8.

317r. Ղովրդեանն, արտաքս ածեալ զնա ի դաշտն և ահաւո|րապէս նմա երեւալ, հրամայէ զնա ի ներքս երթալ և փակիլ յիւրն տուն, որպէս երկուցեալ յիսրայէղէ, և կապեաց զլեզու եւրանելոյ մարգարեին, զի ուսցի հաւանել զառ ի յԱստուծոյ
 5 հրամայեցելոցն և մի երկնչել երկիւղ մարդկան, այլ միայն զԱստուած: Եւ յետ այսոցիկ ասէ. «Ի խաւսելն ինձ առ քեզ բացից զբերան քո և ասես առ նոսա՝ զայս ասէ Տէր. որ լսէն լուիցէ և որ անհաւատանայն անհաւատացի, զի տուն զառնացուցչաց է»¹:

10 Ուստի ճանաչեմք, եթ' իշխանութիւն ունի Աստուած, և որք ի բանի են կարողք՝ կապել զլեզուն, յորժամ կամի առ աւգուտ մեր, երբ զանխաւսիցն բանալ զբերան: Եւ նոյն նշան եղև ի վերայ Զաքարիա, հաւրն Մկրտչին Յովաննու, անհաւանելոյ իւր զառ ի յԱստուծոյ բանից ի
 15 հրեշտակէ նմա սպասաւորեցելոցն, և զատապարտիւր լուծեամբ, մինչ ի ծնանիլ զերանելին Յովաննէս. «Եւ յետ այսորիկ, ասէ, բացաւ բերան նորա առ ժամայն և լեզու իւր, և խաւսէր բարեբանելով զԱստուած»²: Եւ երանելոյն իսկ Երեմիէի՝ խաւսողին զառ ի յԱստուծոյն|ժողո-

317v. 20 վրդեան, առ ի դառնալ զնոսա ի չարեացն իւրեանց և զնալ ի ճանապարհի Աստուծոյ, և ոչ բոլորովին իսկ կամեցաւդացն նոցա, այլ պատրաւդաց և անպատուաւդաց զսուրբ մարգարէն, տատամսելով մարգարէն զառ ի նոցանէ գործեցելոցն՝ իբր ի մնտի արծաթագործելով նորա և
 25 խրատելով, և չարութեանցն նոցա ոչ հալեցելոց, ասէր. «Ո՛չ ես անուանեցից տակաւին զանուն Տեառն և ոչ խաւսեցայց տակաւին յանուն նորա», և զայս իւր ասաւղի «Եղև, ասէ, իբր հուր այրեցեալ և բոց ելով յոսկերս իւր, և հիւծայ ամենայն ուստեք և ոչ կարեմ բերել»³:

30 Եւ յետ սակաւուց դարձեալ հրամայէ նմա Աստուած, իբր զի քարտ մատենի առնուլ և գրել ի նմա զառ ի Աստուծոյն առ ի նա խաւսեցեալս ժողովրդենն ի սկսբանէ մինչև յաւրն յայն. «Թերևս լուիցեն, ասէ, տուն Յուդայ զամենայն չարութիւնս, զորս ես խորհիմ առնել նոցա,

35 զի դարձցին ի ճանապարհէ իւրեանց չարէ, և քաւիչ եղէց անաւրէնութեանց նոցա և մեղաց նոցա»⁴: «Եւ կոչեաց Երեմիա զԲարուք որդի Ներեայ և գրե(աց Բարուք ի բերանոյ Ե)րեմիէի զամեն(այն զբանս Տեառն), իբր պատ-

318r.

¹) Եղեկ. Գ. 27.

²) Դուկ. Ա. 64.

³) Երեմ. Ի. 9.

⁴) Երեմ. ԼԶ. 3.

մեաց»¹. ....* տուաւ նմա զմաս ..... նորա ի տան ձմե-
րան ..... (կրա)կարան հրոյ էր առաջի (նորա), (փո)խանակ
ապաշաւել զնա հ(անդ)երձ լսաւորաւքն՝ դադարել յիւր-
եանցն չարեաց և հաշտեցուցանել զԱստուած, առ ի բաց
դարձուցանել զ' ի վերայն կացեալ նոցա զառ ի յԱստու-
ծոյն բարկութիւն, յաւէտ խեռայր և անպատուէր զխաւսողն
Աստուած, քանզի՝ «ի վերձանել զգրաւորականն երկուս
և երիս էջս նմա, հրամայէր հատանել զքարտէսն գերծչաւ
գրաւորականին և ընկենուլ ի հուրն, մինչ ծախեցաւ ամե-
նայն քարտէսն»²:

10

Իսկ ամենեցունն Տէր Աստուած և այսորիկ եղելոյ
տարաւրէնութեան երկայնամտէր, մինչ զի մեղուցեալքն
յայտնապէս յինքեանս կորզեցին զառ ի յԱստուծոյն բար-
կութիւն. քանզի ոչ առ ժամայն գնոսա տանջեաց, այլ հրա-
մայէ դարձեալ մարգարէին՝ աւնուլ քարտէս միւս և գրել ի 15
վերայ նորա զամենայնսն զԱստուծոյ զբանսն | ..... ացն յո-
լովս իբր ..... եղելոյ ոչ դար ..... այսքանոյ ..... փորձի-
ցան ..... այնոցիկ աղիտ ..... ջանաց **:

318v.

Ե(ւ այս)ուհեաւ Տիմոթէոսի, (անիմա?)ստնագունի
ամենայն մարդոյ, յարտասահմանութեան պարապաւղի, 20
սակս ոչ ուրանալ ինձ զուղիղն հաւատ և պատրաստապէս
ուռնելով զիս մեռանել վասն Տեառն մերոյ և Աստուծոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի, ե(բ)աց զիմս միտս ինքն Յիսուս և զոր-
ծակցեաց ինձ, և շարագրեցի նախ այսորիկ մատեան Աս-
տուծոյն բայից, որպէս ուսայ ի սրբոցն աւետարանչաց և 25
ի սրբոց առաքելոց և ի սրբոց մարգարեից և ի սրբոց և

*) Թերթի ծայրը կտրուած լինելու պատճառով այս և հետեւեալ
տողերի վերջին մասերը պակասում են.

**) Ինչպէս վերև
նկատուեցաւ, այստեղ ևս տողերի առաջին մասերը պակաս են:

1) Երեմ. ԼՁ. 4,

2) Հմմտ. Երեմ. ԼՁ. 23,

- ուղղափառաց եպիսկոպոսապետաց, թերևս լսելով նոցա մո-
լորեալքն յուղղափառ հաւատոյն և ներգրաբար ուրա-
ցեալք զՏէրն, և բաժանել զնա յերկուս ընութիւնս, որք
հաւասարեցին նոցայն ամպարշաութեան, զարձցին և ա-
5 պաշաւեսցին Աստուծոյ և վախիցեն զառ ի Աստուծոյն նու-
ցա ի վերայ կացեալ բարկութիւնն: Եւ իբր յովով ամա-
319r. նակաւ եր .... նա .... յ* մնացին ի նո(յն) չարահ(աւան)ու-
թեան, հեծելով իմ ի վերայ (յա)մառութեան եղելոյ նու-
ցայն ապստամբութեան. զարձեալ Աստուծոյ ինձ գործա(կ)-
10 ցաւդի ի իմաստնացուցչի զիս՝ զանգրա(կ)անս և զախմարս,
ըստ (2) չափոյ, զոր աւանդեաց ինքն Տէր իմաստութեան
ինձ նաւաստիո, գրեցի և այժմ յերկուս մատեանս, ըն-
տրեալ դարձեալ ի սրբոց գրութեանց և զվարդապետութիւն
սրբոյն և ուղղափառաց եպիսկոպոսապետացն, զորս աղաւ-
15 թեմ մասն ընդունել ի Տեառնէ՝ հանդերձ ամենեքումբ
ուղղափառաւքն, առ ի հաստատունս և արիս և հիմնացեալս
լինել զուղղափառս ի ձեռն աստուածաշունչ նոցայն բանից:
Իսկ զմոլորեալս և ապստամբս անշնորհ արար յԱստուծոյ,
դառնալ ի ճանապարհէ չարութեան՝ ի ձեռն ուղղոյն նոցայն
20 վարդապետութեան, և ապաշաւել Աստուծոյ, առ ի յոչ
փորձիլ զնոսս առ ի յԱստուծոյ հանդերձելոց տանջանա-
ցըն. քանզի որպէս ի վաղուցքն մնացեալք անապաշխաբք՝
319v. երկայնամտելով Աստուծոյ առ | ..... ին** ինքեանք ձայն բար-
կ(ութեան)ն, սապէս և այժմ առ ոչ ապաշաւաւդս (ի) վերայ
25 եկեացէ ա(մեն)ևին Աստուծոյն բարկութիւն:

- (Իս)կ ևս ը(ս)տ նտ(ան)ութեան սրբոցն իմոց հարանց
և վարդապետաց եկեղեցւոյ, նզովեմ զամենայն հերձուածս
և զոչնս խոստովանողս հոմագոյ մեզ լինել ըստ մարմնոյ
զՏէրն, և զի՝ Քաղկեդովնի եղեալ ժողովն և զթուղթն կամ
30 զտոմսն Ղեովնի, յոր ապստամբութիւնն, զոր եսսաց ա-
ռաքեալ՝ ներգրապէս լցեալ է, և հաստատեցաւ յուրացո-
ղաց զԱստուածն զրով:

- Գործեսցեն այսուհետև յիս, ինդալով իմ, որ ինչ կա-
մին. ահա մարմին իմ առաջի կայ նոցա, պատրաստ ի
35 զենանիլ և բոլորակիզիլ յաղագս Քրիստոսի Պատրաստեցի
զինէն բարիղովեականն հնոց. բանսարկեսցեն թշնամիքն
Աստուծոյ, որպէս կամին, իմ պաշտելով միայնում բար-

*) Թերթը ծակծկուած է և մի կամ երկու բառ եղծուած.

**) Թերթը ծակծկուած է և մի բառ եղծուած.

ձրեցելումն Աստուծոյ անկեղծաւորաբար և նզովելով զ'ի
Քաղկեդոնի ժողովն:

Ապառնասցէ և դատաւորն մահ, եթե հաճոյ է, ոչ
դատելով և | ոչ զհաւաստին կամիւ ճանաչել՝ հայոյեցելոյ 320r.
թագաւորին թագաւորացելոց, քան .....* ցէ յինէն. եթե 5
անգիտանայ յաղաքս այսորիկ, յորժամ ե(ւ կա)միցի գի-
տել ի քեզ՝ եղիցի իշխանդ (?) , զի ամպարչտաց երկաքնա-
կանաց ոչ հաւաստեմ(?) , և պատկերին, զոր անուանեցին ար-
ձան թղթոյն, կամ եթե տոմսին ամպարչտին Ղեովնի՝ ոչ
երկրպագիմ իմովս տարագրութեամբ, նմանող եղեալ երի- 10
ցըս երանելոյ հաւր մերոյ Դիոսկորի, եպիսկոպոսապետի
և վկայի: Քանզի թշնամիք Տեառն ստոր(ագ)րելով եր-
կրպագեցին ար(ձանին?) , անգիտանալով միտ դնես թշնա-
մեաց պատուաւդին զքեզ Աստուծոյ, ուրացաւդացն զնա
գրով, պատրաստ եմ մեռանել յաղաքս Աստուծոյ իմոյ, 15
իսկ եթե կամիս, ծանիր զճշմարտութիւնն և հաւանեցիր
առ(աւ)ել քան մարդկան: Պիղատոս՝ հեթանոսական ելով,
թեպէտ և ոչ արդարութեան աւրինացն մինչ ի վախճան
հետեցաւ, այդ սակայն խոստովանէր զճշմարտութիւնն և
յանդիմանէր զսուտան զՏեառնէ հրեայսն. | (զի?) ասէր՝ Ես 20 320v.
դատեալ ոչինչ չար գտի ի մարդումս յայսմիկ, այդ և ոչ
չերովդէս՝ արտածեալ ձեզ զսա արտաքս, զի գիտասցէք՝
ե(ս) (զ)ոչ մի պատճառ զնմանէ գտա(նե)մ. և զայս երիցս
առ նոսա ձայնէր¹. և յետ այսորիկ մատնեաց զնա կամաւք
հրեիցն մեռանել, լուացեալ զձեռնն, և որպէս կարծէր՝ ամ- 25
պարտացուցանել յանպատճառ արենէ Տեառն: Եւ Փեստոս
նմանապէս կռապաշտ ելով, հրեիցն հայցելով ի նմանէ չնորհ
զերանելոյն Պաւղոսէ, որպէս առաքեսցէ նոցա զՊաւղոս
յերուսաղէմ, դարան արարաւդաց ծ ...ել** զնա ի ճանա-
պարհի, պատասխանեաց առ նոսա Փեստոս, ի դատապար- 30
տութիւնն ոչ այսպէս արարաւդացն. Ո՛չ է սովորութիւն
Հռովմայեցւոց չնորհել զոք մարդ, նախ քան ամբաստանեալն
յանդիման ունիցի զամբաստանիչսն և տեղի պատասխա-
նատուութեան առջէ յաղադս պարտաւորութեանն². ապա
ամբաստանաւդացն վայր եկելոցն լուեալ երկոցուն անա- 25
պացոյց զառ ի հրեից ասացեալն, տեսանէր ի ձեռն աստուա-

*) Թերթը ծաղծկուած է և մի կամ երկու բառ եղծուած.

**) Մի բառ եղծուած.

¹) Ղուկ. ԻԳ. 13—14. հմտ. 22.

²) Գործք ԻԾ. 16.

- 321r. ծաշունչ | պատասխան ...* անն Պ(աւղոսի, (և ոչ) ի ձեռն ձիրառնութեան և ոչ ի ձեռն աղաչանաց (?) կա(մէր ?) շնորհել նոցա զՊաւղոս: Իսկ եկելոյ Ագրիպ(պայ), հաւատէր նոցա զճշմարտութիւնն, ասելով՝ և ոչ մի պատճառս ունի մահու զՊաւղոս. և առ խորհրդակիցսն ասէր՝ ոչինչ հաստատուն ունիլ, զինչ գրիցէ Կեսարու յաղաքս նորա Պաւղոսի՝ առ կոչելոյ զԿեսար¹: Եւ յետ պատասխանատուութեան նորա առ Ագրիպպաւ, զատուցեալք առանձինն՝ խոստովանելին իւրեանց դատաւորքն և լսաւք ասացելոցն,
- 10 (եթե) արձակիլ կարիւր մարդս այս, եթե ոչ առկարգացեալ զԿեսար²: Քանզի ասացեալ զճշմարտութիւնսն առ Փեստոս, ի վերայ եած ասելով. «Արդ՝ եթէ անիրաւ ինչ եմ և արժանի մահու գործեցի ինչ, ոչ խուսամ զմեռանելն. իսկ եթե ոչինչ է, որոց սղբայս այժմ ամբաստանեն զինէն, ոչ
- 15 ոք զիս կարէ նոցա շնորհել՝ ըստ Հռովմայեցւոցն աւրէնս»³. յայտ է թե յայնժամ զկուռն երկրպագաւացն, և ոչ զԱստուած, իսկ վերառաքեցեալ և առ Կեսար, ոչ մատնեցաւ ի Կեսարա յարտասահմանութիւն հեռի՝ իւրոցն թշնամեացն ի ձեռս, իբր զի պահել զնա յաւսովաց իւրոց և Աստուծոյ,
- 20 ըստ որում արդեւք հաճոյ էր նոցա. քանզի ոչ էր պարտ այս զՀռովմայեցիս, որպէս նախասացաւ. այդ հրամայեցաւ Պաւղոսի մնալ առանձինն, և մնաց երկամեան, զբոլորն յիւրում վարձաւորութեանն ի նմին թագաւորեցելումն, ընդունելով զամենեսեան զմտեալսն առ նա և քարոզելով
- 25 զարքայութիւն Աստուծոյ և ուսուցանելով յաղաքս Տեսոն Յիսուսի Քրիստոսի՝ ամենայն համարձակութեամբ, անարգելաբար:

- Այժմ քրիստիանոսացն ծնունդք՝ պատուեալք յԱստուծոյ և արտաքս գնեալք պատուականիւ արեամբն Քրիստոսի, կամեցաւդացն ամբաստանեալ զթուեցեալսն և ուրացաւդացն զգնաւդն զնոսա զՏէրն Քրիստոս՝ ներգրաբար |
- 321v. պատրաստա.....** (ճ)անաչելով արտատուբս (?) զերկրպագաւդս ճշմարտի հոմագոյ երրորդութեանն կամաց ամպարչտ(ից ?)՝ մատնեցին ի մահ և յարտասահմանութիւնս հե-
- 35 ռաւորս, ոչ գիտելով զգրիցեալսն, եթե ամենայն մարդասպան ոչ ունի կենդանութիւն յաւիտեանական յինքեան

*) Վերջին թերթը յետոյ աւելացրած բամբակի թուղթ է և չղաղիւր, բայց նոյնպէս մաշուած և տեղ տեղ բոլորովին եղծուած.

**) Մի ամբողջ տող կտրտուած և անվերծանելի.

1) Գործք ԻԵ, 25—26.

2) Գործք ԻԶ, 31—32.

3) Գործք ԻԵ, 11.

մնացեալ: Ո՛չ տրտմեալք և ո՛չ յաւետ տխրութեամբ ըմբռ-
նեալք յաղագս անիրաւապէս սպանելոցն վասն Քրիստոսի,
ո՛չ իսկ անընթրիք մնացեալք և տարակուսեալք, իբր Վախի-
ցեն զայսպիսիս, և ոչ զբոլոր զգիչերն հսկութեամբ և տրտ-
մութեամբ յաղագս անիրաւացն մահուցն գրաւեալք, որպէս 5
Դարիոս արքա ի վերա Դանիէ(ղ)ի արար, թեպէտ և կռա-
պաշտ ելով, զի անզատաբար արտատուր զարդարն մատ-
նեաց կամեցաւ զաց ի մահ:

Պատրաստեցեն և զինէն զգուրս և զվայրագս ա-
ռեծս, և խակագոյնս աւրինադրութիւնս սովորապէս հրա- 10
մայեացն, որ ըստ գիտութեան թշնամեացն Աստուծոյ, եթե
հաճոյ, արգելլով՝ ո՛չ մատուցանել պարտութիւն հոգեկան
Աստուծոյ և ո՛չ աղաւթել, զոր յովով անգամ զբրիստիա-
նոսացն յԱղեքսանդրիա աւրինադրեցին, և արգելուն մինչ
ցայժմ, հերձուածողացն ի համարձակութեան զթուեցեալն 15
պաշտանելոց ի նմին թագաւորականի քաղաքի, ո՛չ ու-
րուք զնոսա արգելաւղի միրտել և աղաւթել՝ որպէս կա-
մին: Իսկ ես Տիմոթեոս, և ամենեքեան ճշմարիտ երկրպա-
գաւղք Աստուծոյ իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ո՛չ զաղարկա-
ցուք յառ Աստուածն յուսոյ և ուղղափառի հաւատոյ, զի- 20
տելով զի հաւանել պարտ Աստուծոյ յաւետ քան մարդ-
կան, և եթե զձայնիս մերոյ գործի ի բաց բարձցեն:

ՏԻՄՈԹԵՈՍԻ ՀԱԿԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՑ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ № 454 (Կ) ՁԵՌԱԳՐԻՑ

230 r.—235 v.

Երանելոյն հաւրն մերոյ Դիոսկորոսի եպիսկոպոսապետին Աղեփ-
սանդրու եւ գրեցելոյ քլորոյն իջգանգրա յասորիս, ուր գաւակեռսն
կատարեաց ի Բրիստոս. քուղթ է. երդ. սեպտեմբերի Բ. հոռի վե-
ցերորդն, առ միայնակեացսն ի հեմաժոն գրեցեալ քորոյ.

(տէս վերեւ էջ 279—280).

Քանզի գիտեմք զնա հաւատով բուժեալ ծնեցեալ զնա իբրև
զԱստուած. իսկ զնոյն ծնիցեալ ի Մարիամայ իբր զմարդ: Տէս
զնա ի վերայ ճեմեալ իբրև մարդ և տես զնա երկնայնոց հրեշտա-
կաց իբր զԱստուած: Տէս զնա ի վերայ երկրի ճեմեալ իբրև մարդ
և տես զնա ի նաւի ննջեալ իբրեւ զմարդ եւ տես ի վերայ
ալեացն ճեմեալ իբր զԱստուած: Տէս զնա քաղցեալ իբրև զմարդ
և տես զնա բուժանող աշխարհի իբրև զԱստուած: Տէս զնա
ծարաւեալ իբր զմարդ և տես զնա արբուցանելով իբր զԱստուած:
Տէս զնա մերկացեալ իբրև զմարդ և տես զնա զգեցուցա-
նող որպէս զԱստուած: Տէս զնա յաւանակի նստեալ իբր զմարդ
և տես զնա ի քերովբէսն նստեալ իբր զԱստուած: Տէս զնա ի
հրէիցն քարկոծեալ իբր զմարդ և տես զնա ի հրեշտակաց երկր-
պագեալ իբր զԱստուած: Տէս զնա փորձեալ իբր զմարդ և տես
զնա դես հալածելով իբր զԱստուած: Տէս զնա ոչխար իբր զմարդ
և հովիւ իբր զԱստուած: Տէս զնա զոհ զենեալ իբր քահանայ ըն-
ծայարեր և փրկաւորելով իբր զԱստուած: Տէս զնա ի Պիղատոսի
յատենի կացեալ իբր զմարդ և տես Հաւր գահակցեալ իբր զԱ-
ստուած: Տէս զնա խաչեալ իբր զմարդ և տես զնա աւազակին
դրախտն չնորհելով իբր զԱստուած: Տէս զնա քացախ արբեալ
իբր զմարդ և տես զաշխարհ արբուցալ անչարակնաբար իբր զԱ-
ստուած: Տէս զնա մեռալ իբր զմարդ և տես զնա մեռեալս յա-
րուցանելով իբր զԱստուած: Տէս զնա աղքատացեալ մարմնով իբր
զմարդ և տես զնա փարթամացուցանող իբր զԱստուած: Տէս զնա
ծառայ իբրև զմարդ և տես ազատիչ իբր զԱստուած: Տէս զնա որ-
պէս յորեան սերմանեալ և տես զնա դարձեալ սերմանող իբր զԱ-

տոււած: Տէս զնա այգի պտղալից իբր զմարդ և տնս զնա բուսակիր երկրագործ իբր զԱստուած: Այլ զի մի բազմամբոխ շարադրութեանս արարից՝ թողում այժմ զվկայութիւնս իւրաքանչիւր հաւաքեալ զլիսոց և հաւաքեցից շնորհելով Աստուծոյ ի դիպող ժամանակի առ այս կոչողի: Իսկ զօտարափառացն անպիտանութիւն թողեալ զմի և զնոյն խոստովանիմք Փրկիչ և Տէր և Աստուած և թէ եղև տնօրինաբար: Կալարուք այսուհետև և զհարցն խոստովանութիւն և մի շողմոցողացն հերձուածողաց համեմատիք բանից, այլ և մի յերկուս բաժանողաց զմինն հաւանիք. քանզի մինն է մեր Փրկիչ, որպէս ասացն՝ թէ եղև մարդ սակա մարդասիրութեան:

Յրանելոյն Տիմոթէոսի եպիսկոպոսի Աղեքսանդրացոց ի հակաճառութեմ առաջին գլխոյն Լեւոնի հայնդուրեան, եւ որ յառաջ քան զնա հերձուածող՝ եւ Դիոդորի Տարսոնացոյ եւ Պաղոսի Շամեսացոյ եւ Թեոդորիսեայ Կիւրոս քաղաքի եւ աշակերաց որ յետոյ.

(տնս վերել էջ 55—60).

Հերձուածողացն նորա վարդապետացն ի բաց յայտնելով զնորայն զամբարշտութիւն՝ իբր հետեցելոյ իւր նորայն ամբարշտութեան, ենթակայեցի յիրաւի զնոցայն եղելոյ նշովիցն ի հարանց սրբոց:

Քանզի երանելի առաքեալն Պօղոս զմարմնացեալ Աստուած Բանն հանդերձ մարմնովն Քրիստոս քարոզեաց և Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն ընդ երկնաւ զսա անուանեաց¹, զի ոչ որպէս նորում վարդապետիս թուի, տաղաւարեաց ի Մարիամայն մարդն Աստուծոյ Բանին իբր այլ ելով, քան զի կուսէն ծնիցեալն՝ Տէրն Փրկիչն Քրիստոս: Քանզի տուն անուանեաց նորա վարդապետ զի Մարիամայն առեալն բնակեալ զԱստուած Բանն ի տնօրինադրէ, որպէս թուի հերձուածողացն նորա վարդապետաց, զի մի Աստուած Բանն որպէս ինքն կոչէ իմաստութիւն՝ թափեալ զինքն գտանիցի, և մի տուեալ վասն մեր ի Հաւրէ ըստ գերագանցութեան սիրոյն. «Զի այնպէս սիրեաց զԱստուած զաշխարհս, ասէ աւետարանիչն Յովնանէս, իբր զի զՈրդին իւր Միածին եւ վասն մեր»²: Այլ զի մի Տէրն փառաց այլ Տէրն փառաց տուն ասիցի զխաչն համբերիչ վասն մեր զմահ և զթաղումն և զյարութիւն: Այլ ոչ ուսուցին այսպէս Աստուածեղէն զիրք. այլ ինքն Բանն մարմին եղեալ տաղաւարեալ կամ բնակեալ ի մեզ մարդկան. քանզի

¹) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ա. 24.

²) Յովհ. Գ. 16.

«Բնակեցայց ի նոսա և զնացից, ասէ, և եղեց նոցա Աստուած և նոքա եղիցին ինձ ժողովուրդք»¹, Իսկ ի բնակիլն զսիրտս մեր ի Քրիստոս աղաւթէ երանելին Պաւղոս², Իսկ բնակիլ ի մարդիկ Աստուծոյ միայնոյ յատուկ է և ոչ մարդոյ: Եւ առ երայեցիս թղթին զՔրիստոս հարազատ քարոզէ որդի Հաւրն և Արարիչ բոլորեցուն և գեր ունել անբաղդատաբար ամենայնի համանգամայն արարածոցս: Քանզի ասէ Մովսէս հաւատարիմ ի բոլորում տան նոր ծառայ բուժօղ առ ի վկայութիւն խօսեցելոցն, իսկ Քրիստոս իբրև Որդի ի տուն նորա՝ որոյ տունն մեք ևմք³, Իսկ Քրիստոս իւր ոչ տուն ասի և ոչ բնակութիւն յԱստուածային գրեցելումն, թէպէտ և մարդկայնօք վարեցի ձայնիւք վասն տնաւրէնութեան, զի մի երեոյթ կարծիցի մարմնաւորութեան իւրոյ խորհուրդ, այլ ըստ ճշմարտութեան մարդ եղեալ տնաւրինաբար Աստուծոյ Բանն հաւատասցի, մնացեալ այլ յեղում բնութեան: Քանզի եթէ յԱստուած էր հանդերձեալն յերկրի երեւն և ի կուսէն ծնանելն՝ Եսայի մարգարէանայ ասելով. «Ահա Աստուած մեր դատաստան հատուցանէ և հատուցէ, ինքնին եկեացէ և փրկեցէ զմեզ, յայնժամ աչք կուրաց բացցին»⁴: և այլն զկնի: Եւ ահա Աստուած Տէր գայ հաստատութեամբ⁵: Եւ ահա կոյս յորովանի ընկալցի և կոչեցեն զանուն նորա Եմանուէլ⁶, Եւ զի կոչեացի անուն նորա մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, Աստուած հօր⁷: Եւ ինքնին իսկ յառաջ քան զյաւիտեանս Աստուծոյ Բանն յաղագս ի կնոջ իւր ըստ մարմնոյ ծննդեանն տնաւրինականի մարգարէիւն ասէ. «Լուարնէ ինձ կղզիք և հայեցարուք աղինք յետ բազում ժամանակաց, ասէ Տէր, յորովայնի մօր իւրոյ կոչեաց զանուն»⁸:

Ահա զկամաւոր և զանկիր և զանճառելի յղութիւն իւր զեկուցանեն որովայնիւ մաւր և առանձին մայր կոչէ զսուրբ կոյսն և անուն կոչեցեալ ի Հաւրէ: Իսկ եթէ տուն իւր չինեաց և յայնժամ բնակեցաւ ի Մարիամայն մարդն Աստուծոյ Բանն արտաքոյ ելով ամենայնիւ է չինելոյն տանէն մինչև ինն ամսեա ժամանակաւ զսա չինեացէ այլ ելով քան զ'ի Մարիամայն իւր տուն: Ապա ուրեմն ոչ շարայարեցաւ անճառաբար մարմնացեալ յարգանդի կուսին Աստուած Բանն, որպէս նմա թուի, և ոչ Աստուածածին սուրբ կոյսն և իբր մնաց յղացեալն և ծնեալն կոյս: Այլ մարգարէն վկայէ և գոչէ զսորա զստութիւն, մանաւանդ ինքն իսկ Աստուած Բանն մարգարէիւն ապա ի բերանոյն ծնիցեալն ի կուսէն ասէ

¹) Եղեկ. ԼԵ. 27 և այլն. ²) Հմմտ. Գաղատ. Դ, 6. և այլն. ³) Եբր. Գ. 5—6. ⁴) Եսայի ԼԵ. 4—5. ⁵) Եսայի Խ. 10. ⁶) Եսայի Է. 14. ⁷) Եսայի Թ. 6. ⁸) Եսայի ԽԹ. 1.

մարդարէիւն. «Եւ Սևրումացիք արք բարձունք առ քեզ անցցեն և քեզ եղիցին ծառայք և յետոյ քո հետեհացին՝ կապեալք ձեռակապաւք, և ի քեզ ազաւթեցեն, զի ի քեզ Աստուած է եւ ոչ է Աստուած բայց քո»¹: Ասէր իսկ ինքն Տէրն՝ եթէ Հայր յիս մնալովն առնէ զգործս ինքն² և եթէ Հայր ընդիս է, ոչ եթող զիս միայն, զի ես զհաճոյս նորա առնեմ յամենայն ժամ³: Եւ Հայր իմ յիս ես ի Հայր⁴, էջ իսկ և Հոգին սուրբ մարմնական տեսակաւ իբր ազանի ի յերկնուստ եւ մնաց ի վերայ նորա⁵: Զի այսպէս ասէ Տէրն. «Հոգին Տեառն առ իս, սակս որոյ աւծ զիս»⁶: Վասն այսորիկ եւ տաճար ասաց զիւր մարմինն իբր աւծեալ տնաւրինաբար սուրբ Հոգւովն և ունելով յինքեան զՀայր և զՀոգին սուրբ, զի և մեր մարմինքս իւրով չնորհաւն կոչեցցի տաճար ի մեզ ընակեցելոյ Հոգոյն Սրբոյ. զի անդամք եմք մարմնոյ նորա⁷ և ի լրմանէ նորա մեք ամենեւեան առաք⁸, և չինիմք ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից, ելոյ ի ծայր անկիւնոյ Յիսուսի Քրիստոսի, յորում ամենայն չինուած յազակապեալ աճէ ի տաճար սուրբ Տեառն⁹: Այլ թէպէտ և էր ի նմա Հայրն և Սուրբ Հոգին, այլ զկայէ մարգարէին, եթէ ոչ էր Աստուած բայց նորա¹⁰, քանզի մնալովն Աստուած եղև անխառնաբար և անյեղապէս մարդ և համազոյ Հաւր և Հոգւոյն սրբոյ և յորժամ եղևն ըստ մեզ: Իսկ մարմնաւորութեան և ծնելութեան նորա յեղանակ անճառելի է և անխմանալի է ամենեցուն, որպէս միայն գիտէ ինքն ամենածինն Աստուած ընդ իւրում Հաւր և Սուրբ Հոգոյն: Քանզի երանելին աւետարանիչն Յովհաննէս՝ իսկզբանն առ Աստուած և Աստուած բանն էր որով ամենայն կոչ մարմին եղևալ քարոզեաց, մնալովն Աստուած տաղաւարեալ ի մեզ հաւատացեալսս, քանզի և նախածին եղևալ ի բազում եղբարս, և տեսեալ աստեղծութիւն վկայեցի եւ այսպէս փառս ունել Մէնածնի առ ի Հօրէ լի չնորհաւք և ճշմարտութեամբ, զի ի լրմանէ նորա ամենեւեան առաք զչնորհս սուրբ Հոգոյն¹¹ և ընդունիչք եղաք: Եւ երանելիքն իսկ հարքն ի Նիկիա, զի զգոյացութենէ Հաւր Աստուած յԱստուծոյ ասացին զսա, վասն մեր և վասն մերոյ փրկութեան ստորիջեալ մարմնացեալ և ակտակրեալ և յարուցեալ ասացին, որպէս աւետարանիչն Յովհաննէս. ինքն գոլով յերկնուստ իբր Աստուած եւ ի կուսէն իբր Որդի մարդոյ: Ասէ իսկ յաշխարհէս աչակերտն յաղագս տեսացելոյն և բրոնացելոյն ի նմանէ որդոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշմարիտ Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական¹²: Եւ

1) Եսայի ԽԵ. 14.

2) Յովհ. ԺԴ. 10.

3) Յովհ. Ը. 29. ԺԶ. 32.

4) Յովհ. Ժ. 38., ԺԴ. 10—11. հմտ. ԺԵ. 21.

5) հմտ. Մատթ. Գ. 16.,

Մարկ. Ա. 10., Դուկ. Գ. 22., Յովհ. Ա. 32—34.

6) Եսայի ԿԱ. 1.

7) Եփես. Ե. 30.

8) Յովհ. Ա. 16.

9) Եփես. Բ. 20—21.

10) հմտ.

Եսայի ԽԵ. 14. և այլուր.

11) հմտ. Յովհ. Ա. 1—14.

12) Ա. Յովհ. Ե. 20.

Պաւղոս խոստովանեաց զՔրիստոս ի հրէիցն ըստ մարմնոյ զեր ամենեցուն Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս¹։ Եւ յայլում թղթի դարձեալ ասէ. ըստ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ և Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի²։ Եւ այլ դարձեալ բացդրեցուցէ յաղագս ամենայնի կատարողի զցանկութիւնս մարմնոյ եւ ոչ գոլով գնացելոցն³, իբր ոչ ընկալցի զարքայութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ։ Իմաստութիւն այսուհետեւ այս է. Քրիստոս ճշմարտապէս չինեաց ինքեան տուն հոգեկան զ'ի նայն հաւատացեալս. վասն այսորիկ զկամաւորն ենթակաց թափումն անթափն զբնութիւն իբր զԱստուած և զաղքատութեանս մերոյ զամենայն իւր արարեալ, զի մեք փարթամասցուք ի նա հաւատով։ Եւ բնակութիւն նորա եղիցուք սրբով մկրտութեամբն յաւէտ փարթամացեալք առ ի նմանէ՝ տուեցելոյ զընորհս սուրբ Հոգոյն. սակա որոյ ընդ մեզ է մինչև ի սպառումն յաւիտենիս։ Աստուած ուրեմն մեր Քրիստոսն ներբնակեալն եւ ներճեմեալն ի մեզ եւ յերկրի երեւեալն եւ ընդ մարդկան շրջեցեալն ի փշման շնորհողն առաքելոյ Հոգին Սուրբ՝ իբր Աստուած, որոյ եւ ժողովուրդն յատուկ եմք՝ ըստ հրեշտակապետին ձայնին, զի կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս, զի ինքն ապրեցուցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց։

Նորին ի հակաճառութենէն երդ" գլխոյն Լեւոնի.

(Տես եր. 66—67).

Եթէ մարդ բացակատարեաց հասարակինն արգանդի կուսին և յետ այնորիկ յարակցեաց Աստուածունն Բանի ունակութեամբ շարայարութեամբ, քան զայս եգիբ քեզ հիմն ապաշխարութեան, որպէս Նեստորի թուի և այլոց քոյ վարդապետաց, Յիսուս է մարդ, կարէ ապրիլ յատկութիւն իւրաքանչիւրոյ բնութեանն, որպէս դու զանդադեցեր*, զի և մի Աստուած Բան մարդ եղեալ անյեղաբար և ըստ ճշմարտութեան հաւատասցի, և յարակցեալն մարդ Աստուած դոլ հաւատասցի ըստ ճշմարտութեան։ Ապա ուրեմն և ոչ Աստուած ի կուսէ ծնիցաւ ըստ քեզ, այլ մարդ սոսկ. քանզի յատուկ մարդոյ զ' ի կնոջէ ծնանին աղանդեցեր։ Եւ իբր Աստուածածին կոյսն քարոզի ընդ երկրաւս, եթէ ոչ Աստուած իոյ է ի նմայն մարմնացեալն, որոյ և նուաստքն և կարեորքն ախտակրութիւնքն և առնելութիւնքն յատուկ իւր ըստ ճշմարտութեան է։ Եւ իբր երկաքանչիւր բնու-

*) Պէտք է լինէր՝ «Դուք ողանդեցեր».

1) Հմմտ. Հնովմ. Թ. 5.

2) Տխտոս Բ. 13.

3) Հմմտ. Ա. Պետք. Բ. 11.

թիւնքն, որպէս զու ասացեր, ի մի դէմ կարէ կայակցիլ ըստ մարդկային իմացման, ուր մտանելոյ զիմին միւսոյ բնութեան, ասն ինձ. քանզի ոչ է բնութիւն անդէմ:

Այլ է յայտ իբր ըստ ընդ (?) բնութեան ի մեզ, որպէս և ի վերայ մեր այսպէս համարիս զԱստուած Բանն ընդանեցեալ ունակաբար նուաստին և անկարին և մահկանացուն մարդոյ, որպէս Նեստորի թուի: Իսկ յորժամ ասէ վասն Սամուէլի Աստուած՝ «Ո՛չ զքեզ անարգեցին, այլ զիս մերժեցին, առ յոչ թագաւորել ի նոսա»¹, և «Լսօղն ձեզ ինձ լսէ»², և «Որչափ արարէք միում այսոցիկ տրպոցս, ինձ արարէք»³, ի նոյն իսկ ի Փրկչէն ասացեալ: Այլ ոչ այսպէս ի վերայ Քրիստոսի խորհիմբ. մի լիցի, և ոչ մարդկայնովք մտածութեամբք ըստ նմայն խորհուրդ արտախուզել ձեռնարկեմք. այլ հաւատամք, որպէս ընկալաք ի սուրբ և յաստուածաշունչ գրեցելոյ, զի վասն մեր աղքատացաւ կամաւորապէս, բառացի Աստուած ելով Բանն, և եղև մարդ ճշմարտութեամբն, մնալով անյկղիլ իբր Աստուած և զամենայն կարացեալ: Եւ յատուկ իւր մարմնացելոյ Աստուածն Բանի հաւատամք գոլ և զաստուածավայելուչ և զմարդկայինս, սակս ըստ մեզ տնաւրէնութեան. քանզի ըստ բնութեան է Աստուած, և մնացեալ միշտ Աստուած, եղև ըստ տնաւրէնութեան մարդ՝ սակս մերոյ փրկութեան. քանզի ոչ ըստ բնութեան ունի Բանն Աստուծոյ մարմնաւորութիւն, այլ տնաւրէնութեան գերազընութիւն գործեցելոյ Աստուծոյ ի հասարակական և մարդկային մերմէ բնութենէս կամ գոյացութենէս: Սակս որոյ համարուն և համասեւ մեզ ասի ըստ տնաւրէնութեան Բանին կամ զ՝ ի կնոջէն ծնելութեան, այլ և ոչ բնութիւն ոչ գոյացութիւն հասարակականի ուրեմն մարդոյ ասացեալ էր երբէք անկրական և համասեւ մեզ մարմինն Աստուծոյ Բանի, զի և ոչ ենթակայակցաց ըստ ինքեան: Քանզի ի պարաոնութեան* Բանին՝ ոչ ենթակայութիւն. ընկալաւ, այլ մարմին Քրիստոսի ասի և մարմին Աստուծոյն Բանին, և մարմին կենագործիչ ամենեցունց ուղիղ խորհել սովորելոյն ասի և հաւատան: Քանզի և Քրիստոսի քահանայադործք ի ձեռն աստուածայնոյ խորհրդոցն այսպէս զնա քարոզել սովորեցաք ժողովրդոյն և նորա առլսել մեզ զամէնն: Եւ ոչ որ երևի ասացեալ զնա ի ժամանակի բաշխմանն այնորիկ մարմին հասարակական մարդոյ կամ բնութիւն մարդոյ կամ գոյացութիւն մարդոյ, այլ մարմին Աստուծոյ Բանին կենագործիչ զնա քարոզեմք ըստ Տեառնն վարդապետութեան և առտուութեան: Դադարեցեն այսուհետև զերկուս բնութիւնս մեզ ի սահմանս հա-

* Լուսանցքում՝ «յլութեան».

1) Ա. Թագ. Ը. 7.

2) Դուկ. Ժ. 16.

3) Մատթ. Ին. 40.

ւատոյ քարոզիչքն իբր աւտարացեալք յուղիղ խորհիլ սովորելոցն. որպէս ուսուցին մեզ իսկզբանէ ինքնատեսքն եւ սպասաւորքն եկեղեցւոյ բանին¹, եւ յետ նոցայն ուղղափառ վարդապետք եկեղեցւոյ եղեալքն:

Նորին քնդգեւմ Լեւոնի գլխոյն ԽԲ. ՀԵՆԳԵ. ԼՎ. յօրինեալ: Եւ ոչ է ասել զմի Քրիստոս երկու բնութիւն, եւ ոչ երկախումբ եւ ոչ երկաբոյս, եւ ոչ երկնապատիկ եւ ոչ երկակերտ եւ ոչ երկաբնութիւն. եւ ոչ երկատուութիւն (?) բնութեանց. եւ ոչ ներկութիւնս առանձնացեալս. եւ ոչ իւրաքանչիւր բնութիւնս. եւ ոչ երկուս գոյացութիւնս. եւ ոչ երկուս ենթակացութիւնս. եւ ոչ երկուս առանձնաւորութիւնս. եւ ոչ երկուս տեսակս. եւ ոչ երկուս յատկութիւնս. եւ ոչ երկուս ներգործութիւնս. եւ ոչ երկուս զանազանութիւնս. եւ ոչ երկուս տարբերութիւնս. եւ ոչ երկուս զաւրութիւնս. եւ ոչ երկուս ազդմունս. եւ ոչ միւսութիւն յատկական զանհատանելի միութիւնն. եւ ոչ այլ եւ այլ զանպարիմանալի միաւորութիւն. եւ ոչ այլաժին եւ այլազնեա Աստուծոյ մարդ սրբեցեալ Քրիստոս Աստուած. եւ ոչ ապականելի եւ անկատար զպատուական մարմինն Տեառն. եւ ոչ հասարակական մարդոյ զմարմինն տէրունոյն. եւ ոչ բնակութիւն ասել զմարդեղութիւն. եւ ոչ տուն կամ տաղաւար զմիաւորեսող իւր Տեառն զմարմինն. եւ ոչ աստուածագգգեստ մարդ զմարմնացեալ Բանն Աստուած. եւ ոչ ընտանեկան ունակութեամբ. եւ ոչ չարունակութեամբ. եւ ոչ ուն(ակ)ական արժանաւորութեամբ. եւ ոչ յարակցութեամբ. եւ ոչ յարաբերութեամբ կամ մերձաւորութեամբ մարմնոյ հասարակականի առ Աստուածն Բան. եւ ոչ ըստ արժանաւորութեան Որդութեան. եւ ոչ մարդ բացակատարեալ յարգանդի կուսին եւ յետ այնորիկ յարակցեալ Աստուածունն Բանի. եւ ոչ մարդաժին չնորհագիւտ զԱստուածաժինն Կոյս. եւ ոչ սոսկ մարդ զիսաչեցեալն զՏէրն փառաց. եւ ոչ այլ ոմն զչարչարեալն եւ ոչ այլ ոմն զոչ չարչարեալն. եւ ոչ այլ ոմն էր մածուցեալ ի փայտին, իսկ այլոյ լեզուն խոստանալոյ ի դրախտն զմուտ աւազակին. եւ ոչ դարձեալ, որպէս այսոքիկ ուրանան դոյ զկննդանաբարն զանապական մարմին Աստուծոյ Բանին. եւ ոչ ըստ մասին դնել Աստուած եւ մարդ, բաժանելով զտնաւրինականս եւ զաստուածային ճահագործութիւնս եւ պանչելիսն:

Քանզի ոչ ասացաւ մեզ յաստուածային գրութենէ եւ ոչ ի սրբոց հարցն այսր բնութեան այս ինչ եւ այնր բնութեան այն ինչ,

¹) Գուկ Ա. 2.

այլ միոյ Գրիստոսի ճշմարտի Աստուծոյ զամենայն համանգամայն զաստուածաւականութեան և զանաւրէնութեան Բանին առքաշխեն, քանզի իւր արար զմարդկայինսն: Եւ զորպէս ասացն հայհոյիչն Լևոն, մինչդեռ երկախումքն ընդ իրարս է. ահա երկախումքն ասել ընդ իրարս, և միւս ընդ միւսումն և երկաքանչիւրն և հաւասարութիւն զերկուս նշանակէ և զմիւ: Եւ ոչ ոք իւր ասի առ դոյ և ոչ ընդ իրեարս կարի ասել, և ի վերայ միայնոյն և անբաժանելի Գրիստոսի. քանզի ոչ ի վերայ դիմի և ոչ ի վերայ միաւորութեան վասն երկաքանչիւր ընտելեան ասել կարելի. քանզի երկաքանչիւր ընտելիւն ասացեալ՝ երկուս յայտնապէս դէմս նշանակէ: Իսկ միաւորութիւն ոչ հա կարի ասել երկաքանչիւրսն, զի ամենայն ի միոյ մի ընտելիւն ասի. քանզի անկարելի է համանգամայն պահել զմիաւորութիւն և զերկաքանչիւրսն դիտել. քանզի ոչ ոք մի կամեցեալ ցուցանել ասէ՝ սա, որ զայս ինչ պարտ էր կրել և նա, զոր վայել էր փառաւորել և երկրպագիլ: Քանզի ի ձեռն սա և սա, և զոր և զոր, և զայս անուն և զայս անուն, և սոցա, և սորա և նորա, և այսորիկ և այնորիկ, և զմն և զմն, և միւս և միւսումն յարակցեալ: Ահա երկու յաւդիւք եւ երկակս նշանակեալ զեկուցանէ մեզ Լևոն ըստ սովորութեան իւրոյ հայհոյութեանն:

Յ Ա Ն Կ

ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ծննդ.	Ա.	Յ—Յ	317
		Յ.	317
		44.	325
		27.	3
		28.	216
	Բ.	7.	139
	Գ.	9.	225
		49.	226
	Դ.	9.	267
	Ը.	22.	318
	ԺԲ.	40—20	48
	ԺԴ.	49—20.	47
	ԻԶ.	24.	282
	ԼԲ.	24.	135
		50—51.	135
		54.	15
Ելբ.	Գ.	6.	112
	Դ.	40—42.	326
	ԺԲ.	6.	319
		8.	319
		45.	320
		48—49.	319
	ԻԴ.	4—5.	148.
ՂԵԱՅ.	ԻԴ.	5—6.	320
ԹԻԲԲ.	ԻԱ.	8.	299
		8—9.	103
	ԻԲ.	29.	327
Բ. ՕՐԷՆԲ. Դ.	2.		251
	Ե.	52.	251
	Զ.	5.	7
		45.	233
	Ժ.	42.	7
	ԺԴ.	4 շաբ.	5
	ԻԸ.	44.	251

	ԻԸ.	66.	103, 138, 140
	ԼԲ.	55.	37
Ա. ԹԳ.	Ը.	7.	66, 116, 340
	ԺԷ.	45—46.	51
Գ. ԹԳ.	Ը.	26—27.	90
	ԺԹ.	40.	43
		44.	43
Դ. ԹԳ.	ԺԹ.	54.	282
	Ի.	6.	282
ՅԱՎՔ.	Է.	4.	317
	Թ.	8.	14, 48
	ԺԶ.	49—20.	147
		49—24.	48
	ԼԸ.	4.	52
		40.	221
		40—44.	98
ՍԱՊԱԲ.	Բ.	4.	141
		8.	308
	Է.	42.	50, 72, 210
	Թ.	9.	290
	ԺԷ.	45—46.	135
	ԺԸ.	5.	149
	ԻԱ.	2.	79, 121, 163
	ԼԹ.	9.	45
	ԽԲ.	5.	118
	ԽԴ.	7.	58, 205, 206
	ԽԴ.	7—8.	52, 240
		44—42.	284
	ԽԶ.	5.	50
	ԽԹ.	5.	49, 90
		5—4.	49
		5—6.	49
		6.	72
		46—47.	169

ԿԱ. 43.	50	Առակ.	Դ. 27.	251
ԿԴ. 2.	182		Թ. 4.	53
8.	46		Լ. 4.	220
ԿԵ. 2.	240	Ժողով.	Է. 50.	276
48—49.	86,	Եսայի.	Ա. 40.	140
	174, 239		Ե. 20.	274
54.	240		Զ. 4.	28, 194
ՀԱ. 5.	239		5.	263
6—7.	240		Է. 44.	16, 56, 87,
7.	246			118, 244, 338
8.	240		Թ. 2.	172
44.	240		6.	18, 56,
5—44.	205			277, 337
47.	239		ԺԱ. 4.	244
48.	205		2—5.	244
ՀԲ. 5.	151		ԺԲ. 2.	176
ՀԴ. 7.	72		ԻԵ. 8.	101,
ՀԶ. 4.	104			182, 271
ԶԶ. 5.	49		ԻԶ. 49.	294
ԶԷ. 6.	230		ԻԸ. 46.	247
ԶԸ. 40.	46, 52,		ԼԵ. 5.	293
	97, 205, 219,		4—5.	56, 337
	294		5—6.	294
42.	294		55.	282
49.	267		Խ. 6—7.	247
ՂԱ. 44.	251		6—8.	315
ՂԶ. 7.	205		40.	56, 91,
Սաղմ. ճԱ. 26.	52, 205,			294, 337
	239		ԽԲ. 4.	245
ՃԴ. 8—9.	98		5.	245
49—20.	318		8.	174, 204,
ՃԹ. 4.	12, 205,			212
	258, 270		ԽԴ. 25.	326
5.	239, 256		ԽԵ. 44.	56, 57,
ՃԺԸ. 94.	287,			338
459.	43		48.	175
ՃԼԴ. 7.	219		49.	175
ՃԼԸ. 24—22.	7, 151		24—24.	175
ՃԼԹ. 4.	75		ԽԸ. 42.	14
ՃԽԶ. 6.	2		ԽԹ. 4.	56, 337
ՃԽԸ. 2.	288		4—2.	45

ԽԹ. 5.	45
6.	45
Ծ. 2—3.	45
3.	36
4.	46
4—5.	46
6.	206, 245
6 շար.	50
Ծ. 6—ԾԱ. 4.	46
ԾԱ. 4—3.	47
9.	285
15.	46
ԾԲ. 6.	134, 233
ԾԲ. 6—7.	86
ԾԳ. 5.	29, 80,
	275
4.	245
4—5.	29, 71,
	275
7.	79
7—8.	135
8.	205
9.	174, 229
	244 276
ԾԵ. 4.	245
4. 4.	130
ԿԱ. 1.	57, 100,
	196, 226, 294,
	338
4—2.	241
ԿԶ. 24.	37, 282
Ա. 6—8.	326
Բ. 15.	17
Գ. 22.	281
Դ. 5—4.	281
Ե. 22.	97
Զ. 25—26.	12
Ը. 22.	281
Թ. 4.	119
2—3.	148
ԺԷ. 9.	4, 75, 245

Յրհմ,

Ի. 9.	328
ԻԵ. 4.	12
ԻԹ. 19.	12
ԼԱ. 34.	228
ԼԶ. 5.	328
4.	329
23.	329
ԽԴ. 4.	12
Ողբք. Դ. 20.	245
Յզեկ. Գ. 27.	328
ԼԴ. 7—8.	327
ԼԴ. 16.	246
23.	245
27.	246
29.	246
54.	245
ԼԷ. 27.	55, 337
Դաճ. Բ. 44—45.	247
Գ. 87.	237
Դ. 34.	327
Է. 10.	49
15.	197
26.	49
Թ. 24—25.	246
Ովսե. Գ. 4.	246
Է. 15.	144
ԺԱ. 9.	4
9—10.	265
ԺԲ. 9.	240
ԺԳ. 4.	240
44.	240
ԺԴ. 2.	281
Յովկ. Բ. 28.	241
28—32.	238
Ամսվս. Դ. 15.	14, 241
Ը. 11.	150
Թ. 11.	241
12.	241
Աբդ. 21.	241
Միբ. Ե. 1.	285
2.	241

	Է. 48.	241
Նառուժ.	Ա. 45—48.	242
	48.	242
Ամբակ.	Բ. 4.	37
	20.	182
	Գ. 2—3.	91
	2—4.	242
Սուփոն.	Բ. 40—44.	243
	Գ. 45—20.	243
Անգ.	Բ. 6.	243
Զաֆ.	Բ. 40—44.	243
	Թ. 9.	91, 243

	ժԴ. 6—7.	322
Մաղաֆ.	Բ. 5—6.	244
	7.	148
	Գ. 4.	90, 244
	6.	269
	Դ. 4.	244
	5—6.	244
Բառաֆ	Գ. 56—57.	245
	58.	31, 59,
		75, 82, 172,
		204, 223, 235,
		239, 245

Մառք.	Ա. 4.	282
	20.	284
	24.	60, 71
Բ.	4.	285
	5—6.	285
Գ.	44—42.	285
	45.	101
	46.	57, 338
	47.	89, 91, 296, 305
Դ.	40.	233
	Ե. 40.	249
Ե.	44—42.	249
	47.	233, 246
	22.	268
	Զ. 44.	249
Զ.	45.	149
	46.	149
	25.	315
	Ը. 2—3.	285
Թ.	25.	219
	26.	95, 98
	25—26.	294
	27.	286
	34—52.	286
թ.	4—5.	293

6.	12
24.	295
թ. 57—ժ. 4.	286
ժ. 49—20.	44
29.	43
29—30.	286
32.	249
32—33.	287
ժԱ. 6.	220, 266
49.	19
27.	296
28.	175, 258
29.	45, 301
28—29.	287
48—50.	246
ժԲ. 5.	287
27.	288
34.	102
35.	123
ժԳ. 50.	49
40—42.	288
ժԴ. 53.	98
ժԵ. 24.	221, 246
33.	95
34.	95
ժԶ. 45.	97, 221

<i>Д.</i>	45—47.	289
	46.	123
	47—48.	159
	49.	248
	21.	138
	27.	49, 50,
		209, 289
<i>Д.</i>	25—25.	289
<i>Д.</i>	7.	149
	45—47.	5
	48.	248
<i>Д.</i>	27—28.	221
<i>Д.</i>	48—49.	320
<i>Д.</i>	4—5.	243
	25.	226
	55—46.	12
<i>Д.</i>	47.	226
	29.	47, 90,
		138, 168
	52.	295
	57.	7
	42—44.	226
	42—45.	258
<i>Д.</i>	55.	252
<i>Д.</i>	27. 54.	49
	55.	6, 175
	56.	18, 94,
		227
<i>Д.</i>	54.	49, 209
	54—52.	290
	54—44.	231
	40.	66, 340
	44.	315
<i>Д.</i>	26—28.	228
	58.	29, 275
	40—44.	113
	55.	175
	64.	80, 128
	65—64.	290
	64.	290
<i>Д.</i>	49.	16

<i>Д.</i>	24.	16
	40.	45, 80,
		128, 128, 243
	45.	322
	46.	79, 121,
		163
	50—55.	291
	54.	141
<i>Д.</i>	4.	320
	7.	232
	46.	232
	48.	3, 209
	49.	6, 98, 153
	48—20.	233
	20.	248
<i>Д.</i>	40.	57, 338
	44.	89, 91, 296
<i>Д.</i>	7.	71
	8—9.	293
	10.	12
<i>Д.</i>	29.	315
<i>Д.</i>	58.	219, 294
	59.	95, 98
<i>Д.</i>	49.	294
	59.	295
	44.	102, 196
<i>Д.</i>	58.	221
<i>Д.</i>	4.	95
	5.	95
	27.	97, 221
	57.	315
	58.	49
<i>Д.</i>	47.	282
<i>Д.</i>	28.	221
	55—54.	138,
		320
<i>Д.</i>	28.	226
<i>Д.</i>	4—42.	12
	24.	90
	27.	295
	50.	7

U N T P F

<i>дг.</i> 44.	44	<i>в.</i> 44.	205
54.	6, 175	44.	240, 271
52.	18	25—55.	176
<i>дг.</i> 45.	227	29—52.	293
22—24.	228	<i>г.</i> 46—47.	285
53.	29, 275	22.	57, 89, 91,
54.	29		296, 338
57—58.	113	25—58.	23
49.	175	<i>г.</i> 8.	233
58.	80, 128	48—49.	100,
62.	260		241
<i>дб.</i> 43—44.	160	<i>б.</i> 24.	71
25.	322	22—25.	293
29.	80, 128	24.	12
<i>дб.</i> 50—52.	45	<i>д.</i> 45.	102, 123
53.	322	<i>б.</i> 44.	102
54.	79, 121,	24—25.	293
	163	54.	19
59.	141, 232	<i>г.</i> 24.	95, 98,
<i>г.</i> 2.	59, 67, 93,		219, 294
	341	52.	295
44—46.	291	55.	102
27.	283	<i>в.</i> 48.	97, 221
28.	73	26.	49
26—55.	16	<i>д.</i> 2.	286
52.	241, 242,	46.	66, 211,
	246, 247		248, 315, 340
52—55.	173,	22.	18, 296
	239, 292	27.	7
55.	205, 233	<i>дб.</i> 49.	288
54.	269	54.	252
54—55.	292	<i>дв.</i> 6—7.	286
55.	2, 73, 205,	8.	249
	269	8—9.	287
44.	90	44—42.	44
44—45.	292	20.	314
44.	90	<i>дг.</i> 27—28.	315
64.	328	<i>дб.</i> 7.	271
76.	71, 90	<i>дб.</i> 4.	149
76—79.	291	48.	222
79.	172	<i>дг.</i> 54—55.	320

Ж. 32—55.	138
Ж. 40.	246
П. 2.	226
9—19.	12
38.	295
П. 45—45.	44
35.	6, 175
П. 47—20.	228
27.	295
54—52.	248
40. 46.	113
55.	175
66—69.	296
69.	290
П. 45—44.	331
48.	160
24.	160, 229
22.	331
28.	134
42.	103, 277, 278
43.	13
44.	322
46.	230
47.	141
П. 5—6.	237
45—27.	234
26.	237
54.	335
59.	79
46—47.	237
49.	237, 241, 243
50—53.	238
У. 4.	84, 185, 223, 298
5.	14, 84, 156, 210, 226, 240, 264
9.	71, 130
9—44.	297

Өндү.

У. 42.	304, 314
45.	283
4—44.	37, 86, 338
44.	3, 8, 22, 30, 53, 54, 63, 72, 82, 83, 84, 87, 112, 119, 132, 186, 204, 222, 223, 239, 246, 260, 297
45.	298
45—46.	297
46.	57, 222, 338
20.	123, 291
25.	291
52—54.	57, 298, 338
49.	123
48—54.	223
Р. 4.	223
49.	80, 128
Р. 6.	2
42—45.	299
45.	223
44.	103, 223
44—45.	138, 299
45—46.	223
46.	55, 336
47.	216
52.	223
Р. 7.	95
44.	223, 258
49.	223
22.	262
29.	223
Б. 6.	224
44.	224
25.	123
27.	3

<i>b.</i> 57—58.	15	<i>δU.</i> 44.	97
<i>2.</i> 5.	95	25.	103, 131,
47.	303	138, 140, 172,	225
50—52.	78	26.	303
54—52.	59, 172	27.	123
54.	139	54.	97, 112,
54—55.	59		225
57.	78	55.	226
58—59.	59	40.	225
58.	139	45.	102
69—70.	123	<i>δB.</i> 45.	299
<i>h.</i> 45.	224	46.	296
20.	4, 79, 80,	25—24.	296
	121	27.	29, 275
37.	140	28.	215
<i>l.</i> 42.	45, 131,	52.	104, 138,
	127		227
17.	224	44.	263
18.	224	44.	227
24.	224	45.	106
25.	224	46.	45, 130
29.	57, 338	<i>δF.</i> 45.	227
40.	4, 46, 79,	55.	228
	80, 106, 121,	<i>δT.</i> 4.	303
	163	2.	228
57.	47	9.	15, 100,
<i>l.</i> 58.	44, 47,		106, 135
	58, 100, 258	40.	46, 56,
<i>l.</i> 5.	224		338
4.	317	40. <i>γwp.</i>	15, 57,
59.	130		338
<i>δ.</i> 41.	249	25.	61
10—42.	149	24.	46
15.	11	27.	228, 236
18.	229	28.	100
50.	15, 100,	<i>δE.</i> 45.	46, 109
	106	20.	249
55.	47, 81,	<i>δQ.</i> 2.	249
	119, 161, 225	45.	94, 227
55—56.	225	52.	57, 338
58.	15, 57, 338		

♂2.	55.	87
♂5.	4.	9
	2.	3
	4—5.	44, 214
	5.	9, 10, 47
	6.	279
	10.	227
	49.	300
	21.	55, 338
	26.	215, 279
♂7.	20.	175
♂8.	45.	160
	54.	16, 139
	57.	236
h.	22.	242
	22—25.	237
	28.	79, 236
	29.	140, 236
	50—54.	300
	54.	237
hU.	5.	228
	46. 47.	246
U.	9—42.	238
P.	46—47.	238
	24.	235, 264,
		270, 271
	22—55.	128
	52.	79, 136
	56.	4
q.	6.	288
	49—20.	281
q.	56.	240
θ.		3
♂.	48.	168
♂2.	7.	207
♂5.	5.	237
	28.	139, 327
h.	28.	58
	29—50.	40, 149
h6.	44.	332
	46.	331

q-urdf.

4nndf.

h6.	25—26.	332
h2.	51—52.	332
U.	4.	207
	47.	37, 207
P.	5—6.	207
	6.	50
q.	25.	33, 207
q.	44.	267
6.	49.	161
2.	5.	9, 133,
		197, 267
	5—4.	156, 233
	9.	235
h.	4.	207
	25.	267
q.	4—4.	208
	9.	207
	44—45.	208
	24.	72
	29.	182, 206
	52.	208, 269
	54.	208
	55.	210
	55—56.	249
	58—59.	208
θ.	5.	41, 48, 52,
		59 74, 75, 117,
		130, 131, 184,
		197, 204, 205,
		217, 223, 227,
		231, 235, 236,
		238, 339
♂.	9.	209
	40.	146
	6—40.	306
♂6.	49.	37
♂7.	8.	209, 295
	7—9.	306
	9.	209
	40.	208
♂2.	46.	209

Ա. Կարճք.	Ա. 9.	264
	25.	24
	24.	55, 160, 270, 336
	Բ. 2.	209
	8.	160, 209, 264
	Գ. 11.	14, 209
	17.	209
	Դ. 5.	210, 270
	7.	308, 326
	Ե. 7.	228
	Զ. 11.	210
	20.	209, 303
	Է. 10.	268
	25.	303
	40.	268
	Ը. 5—6.	98
	6.	2, 8, 48, 81 95, 132, 153 156, 186, 210 260, 264, 273
	Ժ. 4.	210, 258, 307
	ԺԱ. 2.	254
	49.	38, 149
	ԺԲ. 5.	210
	28.	248
	ԺԳ. 12.	38
	ԺԴ. 59.	37
	ԺԵ. 5.	269
	5—4.	117, 231
	47.	231
	20.	231
	27—28.	158
	ԺԵ. 45.	218, 262
	47.	218, 264
	49.	264
	55.	161, 269
	57.	264
Բ. Կարճք.	Ա. 10—11.	211

Գ. 17—18.	263
Դ. 4—5.	209
10.	250
10.—11.	248
Ե. 11.	211
11—15.	210
16.	307
17.	256
20—21.	281
Զ. 1.	282
11.	164
11—15.	274
11—16.	169
Ը. 9.	204, 211
	279, 298, 308
ԺԲ. 4.	13
10.	250
ԺԳ. 5.	211, 268
4.	109, 128,
	171, 258
11—15.	207
Գարուն. Ա. 1.	144, 211,
	310
8.	41
8—9.	5, 76, 134
	211, 270
9.	41
Բ. 16.	314
19—20.	211
Գ. 11.	37
15.	86
24.	212
Դ. 4.	84, 85, 109,
	125, 204, 206,
	216, 246, 264,
	269, 272, 275,
5—5.	310
4—5.	20
6.	55, 311, 337
7.	72, 109
9.	307

Գաղ.	Դ. 34.	86
	Ե. 24.	129
	Զ. 44.	76, 130, 212
		43. 266
		47. 248, 250
Նփես.	Ա. 20—25.	212
	Բ. 44—49.	213
		20. 247, 248
		20—24. 57, 338
	Գ. 47.	213
	Դ. 5.	213, 256
		8. 86, 239
		6—10. 311
		22—24. 242
	Ե. 4—2.	213
		3. 213
		30. 28, 57, 338
	Բ. 5—44.	312
		6—44. 214
		7—8. 229, 272
Փիլիս.	Բ. 7—40.	207
		8. 46, 104, 161, 221, 296
		9—44. 3
		40—44. 48
		104, 175, 224, 259, 268
		44. 123
	Գ. 3.	209
		45. 251
		21. 267
Կողոս.	Ա. 46.	103, 153, 156, 175, 206, 240, 245
		42—20. 313
		48. 206
	Գ. 4.	129
		9—40. 242

Ա. Թեսաղ. Դ. 44.	323
	46. 50
Բ. Թեսաղ. Ա. 5.	249
	Բ. 5—8. 38
Ա. Տիմոթ. Բ. 5.	273
	5—6. 98, 131, 274
	Գ. 46. 206
	Դ. 4. 148
	10. 212
Բ. Տիմոթ. Ա. 40.	267
	Բ. 49. 43
	Դ. 4—5. 148
	42. 250
	Դ. 7—8. 251
Տիտոս. Բ. 45.	59, 339
	45—44. 118, 131
	Գ. 8. 314
Նքր. Ա. 4—2.	313
	2. 239
	5. 216
	5—4. 308
	8. 52, 58
	45. 205
	Բ. 44—42. 309
	44. 234, 264, 300
	44—45. 272
	46. 120, 197, 274
	46—47. 114, 278, 297
	47. 216
Գ. 4.	167
	5—6. 55, 337
Դ. 45.	97
	45. 29, 80, 101, 275
Ե. 7.	182
	6—40. 101

Եր.	Է. 26.	244	Ա. Պետ.	Դ. 42—49.	39
	Ը. 4—5.	309		Ե. 8—9.	39
	45.	228		Բ. Պետ. Ա. 13—18.	39
	Թ. 44—44.	244		Բ. 4.	303
	Ժ. 50.	37		4—5. 4.	40
	54.	37		Ա. Յովհ. Ա. 4.	59, 93, 139
	58.	37		4—2.	81
	ՋԲ. 4—2.	310		Բ. 48.	7, 177
	ՋԳ. 8.	24, 44,		48—49.	40
		100		22.	7, 99,
Յակովբ.	Ա. 46—47.	300			204
	47.	252, 326		22—23.	40
	Դ. 7.	301		24.	41
	42.	290		Գ. 23.	303
	Ե. 8—11.	38		Դ. 2—3.	303
Ա. Պետ.	Ա. 4—2.	301		5.	7, 177, 204
	5—4.	301		Դ. 4—4.	41
	40—44.	302		7.	7
	42.	271		44—45.	304
	48—49.	143,		Ե. 4.	3, 61, 87,
		197, 303			304
	24.	302		5.	3
	Բ. 6.	207		5—8.	304
	9.	125		9.	305
	44.	59, 339		20.	14, 41,
	22.	71, 174,			59, 82, 87, 117,
		229			130, 206, 209,
	24.	71			218, 228, 232,
	Գ. 48.	2			238, 282, 305,
	48—20.	302			338
	Դ. 4.	118, 131,	Բ. Յովհ.	7.	7
	176, 197, 269,	302		5—4.	41, 306
	12.	38	Յուդայի	44.	42
	13.	264		20—25.	252
			Յայտն.	Է. 47.	271

Յ Ա Ն Կ

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՅ

Ա.

Աբղիա 341.	Անկիրա 69, 96, 104, 112, 118, 126, 270.
Աբէշ, Հաբէշ 182, 192, 226.	Անտիոքիա, Անտիոքացի 254.
Աբրահամ 26, 44, 47—52, 58, 62, 64, 100, 111, 112, 114, 120, 197, 212, 224, 257, 258, 274, 278, 282, 283, 297.	Անտիոքիա Պիսիդեայ 276.
Ագրիպպա 332.	Ապոլլոնար, -իոս 10, 79, 121, 163.
Ադամ 11, 17, 23, 71, 78, 103, 139, 141, 182, 189, 192, 194, 218, 224, 225, 229, 234, 237, 242, 262, 264, 267, 268, 276.	Ասիացի 301.
Աղեղփիոս 112, 118, 125.	Ասորիք 335.
Աթանաս, -իոս 10, 42, 16, 83, 87, 111, 118, 125, 133, 140, 157, 177, 187, 253, 268.	Աստիւրիս 111.
Աւակիոս 107, 196, 256.	Աստուած 1—7, 9—18, 20—25, 27—29, 32, 33, 37—41, 43—53, 55—64, 66—68, 71—85, 88, 90—93, 97—99, 101—105, 108—130, 132, 133, 135, 136, 138—143, 145—148, 150, 152, 153, 155—161, 163, 165—169, 172—177, 179, 180, 182, 183, 185, 187, 189—195, 197, 198, 200, 202—217, 219—225, 227—234, 237, 239, 240, 242—244, 247—252, 255—258, 260, 261, 263, 265—277, 279—296, 298—319, 323, 325—333, 336—338.
Ահարոն 99.	Ատտիկոս 30, 73.
Աղեքսանդր (Աղեքսանդրացի) 8.	Արիանոս, արիանական 14, 23, 47, 87, 112, 157, 161, 188, 250, 253.
Աղեքսանդրացի, Աղեքսանդրացի 2, 4, 35, 42, 119, 146, 162, 336.	Արեմաթացի 46.
Աղեքսանդրիա 2, 8, 10, 30, 31, 43, 61, 68, 72, 76, 77, 83, 87, 88, 96, 105, 106, 111, 113, 118, 225, 126, 133, 134, 140, 149, 160, 161, 178, 187, 253, 256, 317, 333, 335.	Արիմէնոս, Արիմանոս 253, 254.
Ամբակուս 182, 242.	Արիոս 93, 255.
Ամբրոսիոս 18.	Ափրիկէ 253.
Ամուլս 241.	
Ամիրիդոքէս 32.	
Անատոլիոս 35.	
Անգիւս 243.	

Բ.

Բարիդովնական 330.

Բաղամ 42, 327.

Բասեղ 21, 88, 143, 159, 191, 254.

Բարիովնա 159, 289.

Բարուք 328.

Բեեղզերուզ 288.

Բեթանիա 225, 238.

Բեթղհենոմ, Բեթղհենոմ, Բեթղհեն-
էղ 71, 159, 173, 174, 205,
250, 240, 241, 257, 285.

Բեղիար 274.

Բիթրնացի 301.

Բիւթանիա 207.

Բովոս 284.

Գ.

Գաբաղացի 28.

Գաբրէէլ 15, 71, 73, 82, 125,
173, 233, 283.

Գաղաադ 281.

Գաղատացի 301, 310.

Գաղիղէա, Գաղիղէա 219, 232.

Գանգրա 277, 279, 335.

Գանգրացի 147.

Գերգեսացի 294.

Գողիադ 51.

Գոմորացի 140.

Գրիգոր (Սքանչեկագործ) 19, 60,
87, 92, 141, 189.

Գրիգոր (Նազանդացի) 22, 60,
142, 160, 193.

Գրիգոր (ի Նիւսայ) 25, 83.

Դ.

Դանիէլ 49, 197, 246, 274, 333.

Դարիոս 333.

Դաւիթ, Դաւիդ 4, 12, 17, 48,
49, 51, 53, 58, 64, 73, 77,
80, 82, 90, 98, 108, 114,

117, 119, 126—128, 135,
137, 144, 159, 168, 172—
175, 190, 202, 204, 205, 212,
219, 220, 222, 226, 233, 241,
245, 257, 258, 267, 270, 282—
284, 294.

Դեկոս 250.

Դիոդոր 115, 128, 336.

Դիոկղետրանոս 118, 124, 140.

Դիոնիսիոս, Դիոնիւսոս, Դիոնի-
սոս, Դիոնիսիոն 4, 8, 132,
156, 177, 186, 259, 317.

Դիոսկորոս 35, 36, 42, 146—
148, 277, 331, 335.

Ե.

Եբրայեցի 55, 282, 308, 313,
337.

Եգիպտացի 255.

Եգիպտոս, Եղիպդէ 23, 43, 94,
142, 149, 150, 240, 326.

Եղեկիա 282.

Եղեկիէլ 245, 327.

Եթիովպիա 240.

Եզրիա 244, 289.

Եղիսաբեթ, Եղիսաբետ 90, 292.

Եմամնուէլ, Եմամնուէլ, Էմամ-
նուէլ. 16, 30, 32, 56, 72,
86, 87, 95, 99, 118, 124,
125, 131, 145, 165, 167, 172,
183, 184, 199, 206, 213, 216,
218, 244, 246, 277, 279, 287,
294, 296, 300, 307, 337.

Եմամուս 234.

Եպիկտետոն 15, 76, 188.

Եպիփանէս 17.

Երակղիա 147.

Երեմիա, -ս, Իրեմիա 12, 75, 148,
228, 245, 281, 289, 326, 328.

Երեքթէոս 276.

Երիքով 226.

Երուսաղէմ 37, 130, 235, 238,
241, 243, 246, 274, 320, 331.

Երուսաղէմացի 28, 149.

Եւա 24, 182, 192, 194, 229.

Եւնովիոս, Ենովիոս 33, 159.

Եւնովիոնացի 161.

Եւսեբիոս 111.

Եւտիքէս, Եւտիքէս 145, 146,
162, 170, 239.

Եւտքիական, Եւտքիանական
169, 245.

Եփեսացի 40, 145, 256.

Եփեսոս 35, 36, 42, 58, 143,
145—148, 163, 164, 168,
184, 201, 252, 253.

Եփրաթայ 285.

Զ.

Զաքարիաս 71, 90, 243, 291,
321, 328.

Է.

Էսայիաս, Էսայի, Իսայի, Իսա-
յիաս, Եսայի 16, 29, 37, 45,
56, 71, 80, 86, 87, 91, 130,
135, 144, 175, 176, 214, 226,
244, 171, 277, 293, 298, 337.

Թ.

Թամար 284.

Թեման 91.

Թեոդոր 168.

Թեովիիդէս, Թեովիդոս, Թեով-
իդոս 30, 105, 160, 194.

Թեսալացի 244.

Թեոդոս,—իոս 42, 145, 146,
150, 177.

Թեոդոտոս, Թեոդորոս 69, 96,
104, 112, 118, 126, 270.

Թեոդորիտոս, Թեոդորէտ, Թեո-
դովրէտոս 36, 54, 65, 70, 73,
74, 77, 79, 84, 88, 89, 93,

94, 100, 106, 109, 113, 128,
137, 146, 196, 200—204, 336.

Թովմա 79, 137, 139, 236.

Թրակէ 254.

Ի.

Իկոնացի 32.

Իսաւրիա 254.

Իսրայէլ 4, 15, 41, 48, 51, 52,
86, 90, 135, 150, 176, 204—
206, 210, 220—222, 228, 234,
235, 241, 243—246, 281, 285,
291, 293, 297, 299, 307, 319,
327, 328.

Իսրայէլացի 184, 299.

Իրէնեոս, Իրէնիոս, Իրէնէոս 256—
258.

Կ.

Կային 42, 226.

Կապադոկացի 301.

Կափառնաոււմ 289.

Կիւզիկոն 33, 147.

Կիւպրիանոս, Կիպրիանոս 18,
117.

Կիւպրոս 17.

Կիւրեղ, Կիրիղ, Կիրիղլոս, Կիւ-
րիղլոս 31, 35, 61, 64, 68, 73,
77, 83, 88, 92, 96, 106, 108,
113, 119, 126, 127, 134, 143,
161—164, 166 (ձ.), 169, 178,
191, 195, 256, 271, 284.

Կիւրոս 336.

Կղեովպսա 233.

Կողոսացի 312.

Կոստանտինոպոլիս, Կոստանտի-
նուպոլիս, Կոստանդնուպոլիս
33, 73, 77, 145, 254, 277,
282.

Կոստանտինոպոլսացի 26, 30.

Կորին 42.

Կորնթացի 32, 149, 199, 209, 204, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

307.

Կորնթոս 209.

Հ.

Հերովդէս, Երովդէս (Մեծ) 23, 84, 85, 87, 94.

Հերովդէս (Չորրորդապետ) 257, 331.

Հնդիկք 253.

Հոովմ, Հոովմ 2, 4, 6—8, 42, 60, 67, 68, 132, 145, 150, 155, 162, 167, 186, 191, 259.

Հոովմայեցի 161, 209, 210, 306, 331, 332.

Հոովմ 284.

Հրեայք 15, 24, 45, 47, 50, 59, 71, 74, 80, 81, 87, 106, 113, 119, 128, 139—141, 144, 160, 161, 175, 184, 197, 220, 223—225, 229, 234, 241, 252, 257, 258, 266, 280, 283, 291, 295, 318, 319, 322, 321, 335, 339.

Հրէաստան, Հրեաստան 225, 285.

Ղ.

Ղաղարոս 96, 97, 102, 103, 111, 112, 225, 226.

Ղեռն, Ղեռնոս, Ղեռնի, Ղեռն, Ղեռնի, Ղեռն, 52, 53, 55, 64, 66, 69, 70, 74, 78—80, 84, 85, 89, 90, 93, 94, 99—101, 108, 110, 115, 316,

121, 122, 127, 128, 136, 137, 145, 146, 148, 162—164, 169—171, 173, 200, 201, 203, 252, 316, 330, 331, 336, 339—342.

Ղեռի 243.

Ղեռտական 320.

Ղիրիա 150.

Ղուկաս 23, 59, 291, 296.

Ղուկղուն 256.

Ղուկիփերէ 111.

Մ.

Մաղաքիա 243.

Մանիքեցի, մանիքացի 88, 193, 239, 245, 279.

Մատթեոս, Մաթթեոս 282, 320.

Մարթա 225.

Մարիամ (Աստուածածին) 2, 8, 10, 15—17, 20, 25, 28, 29, 31, 51, 53, 55, 58, 64, 68, 76, 77, 87, 94, 110, 111, 115, 116, 128, 129, 133, 152, 154—156, 162, 165, 171, 172, 180, 188, 189, 192, 197, 204, 235, 240, 257, 263—265, 269, 270, 272, 273, 275, 278, 279, 283, 284, 292, 335—337.

Մարիամ Մաղղղէնացի 232.

Մարկեղղոս 158.

Մարկիանոս 146, 150.

Մարկոս 29, 275, 322.

Մաքսիմոս 2.

Մեղիղանացի 18.

Մեղիղանացի 47, 48, 80, 101.

Միքէա 241.

Մովսէս, Մուսէս 12, 53, 55, 58, 99, 103, 112, 135, 138, 223, 234, 244, 257, 267, 278, 299, 319, 326, 337.

Յ.

Յաբովկ 135.

Յակովբ (Նահապետ) 15, 46, 47, 82, 112, 135, 173, 204, 206, 239, 242, 245—247, 257, 265, 292.

Յակովբ, -ոս (առաքեալ) 38, 252, 300, 326.

Յայիր 102, 196.

- Յեսսէ, Յեսեական** 17, 135, 168, 244, 285.
- Յեսով Նաւեայ** 257.
- Յիսուս** 2—4, 24, 38, 40, 41, 43, 60, 79, 87, 99, 103, 110, 123, 125, 136, 137, 166—168, 206, 207, 209, 210, 222, 224—226, 232, 234, 237—239, 244, 250, 258, 264, 277, 283—285, 289—293, 296, 300, 303, 304, 306, 309, 312, 329, 339.
- Յիսուս Քրիստոս** 1—4, 7, 8, 13, 23, 24, 37, 41, 44, 48, 57, 59, 71, 79, 81, 82, 92, 93, 98, 104, 106—108, 110, 111, 115—118, 121, 123, 125, 129—132, 134, 143, 144, 152, 153, 155, 168, 175, 186, 189, 190, 203, 206—211, 213, 216—218, 223, 231, 239, 242, 251, 252, 257—260, 265, 266, 268, 273—276, 282, 283, 288, 298, 300, 301, 303—306, 308, 310, 312—316, 329, 332, 333, 338, 339.
- Յովաննէս, Յոհաննէս (Մկրտիչ)** 19, 71, 89, 90, 101, 123, 219, 220, 222, 244, 257, 285, 288, 291—293, 297, 298, 328.
- Յովհաննէս. Յովաննէս (առաքեալ)** 7, 8, 14, 40, 55, 57, 59, 61, 64, 71, 81, 82, 86—88, 117, 130, 132, 139, 156, 186, 206, 223, 260, 262—264, 282, 297, 303, 314, 336, 338.
- Յովաննէս (եպիսկոպոս Կոստան-տինուպոլիսի)** 26, 77, 88, 194, 282, 323.
- Յովաննէս Երուսաղէմացի** 28, 274.
- Յովբ** 58, 48, 52, 147, 317.
- Յովէղ** 237, 241.
- Յովնա,-ս** 242, 322.
- Յովսէփ (նահապետ)** 257.
- Յովսէփ, Յուսէփ (Աստուածահայր)** 283, 284.
- Յովսէփ Արիմաթացի** 46, 232.
- Յորդանան** 8, 24, 90, 91, 94, 123, 215, 257, 294, 305.
- Յուդա (նահապետ)** 17, 228, 283, 285, 328.
- Յուդաս (առաքեալ)** 41, 42, 252, 305.
- Յուդա (մասնիչ)** 227.
- Յուդիոս** 8, 42, 60, 67, 132, 155, 177, 186, 259, 263, 265.
- Յուդիտա** 22.
- Ն.**
- Նաբուքոդոնոսոր** 327.
- Նադանղացի** 22, 60, 142, 160, 193.
- Նազարացի, Նազովրացի** 234, 288.
- Նազարեթ** 168.
- Նաթանայէլ** 222.
- Նային** 222.
- Նաուոմ** 242.
- Նեոկեսարիա** 19, 87, 92, 141.
- Նեստորեանոս** 37.
- Նեստոր,-իոս** 33, 35, 36, 53, 58, 61—64, 66, 68, 70, 74, 79, 82, 84, 89, 93, 100, 102, 108, 110, 115, 121, 127, 130, 136, 143—145, 151, 153, 154, 162—166, 168—170, 172, 179, 184, 195, 197, 199, 200, 202, 217, 239, 252, 253, 339, 340.
- Ներեայ** 328.
- Նիկեա, Նիկէա** 35, 57, 116,

- 131, 152, 155, 163, 165, 171, 183, 202, 231, 247, 252—255, 259, 268, 338.
- Նիկողէմոս, Նիկողեմոս** 46, 223, 232.
- Նիւսա** 25, 83.
- Նոյ, Նոէ** 257, 318.
- Ո.**
- Ումէ, Ուսէ, Ուսիւ** 240, 246, 265, 281.
- Ուիտաղէս** 7, 191.
- Պ.**
- Պաղեստինէ** 43.
- Պաւղոս (առաքեալ)** 5, 8, 13, 20, 29, 34, 38, 40, 41, 48, 54, 55, 58, 59, 74, 75, 80, 81, 86, 95, 97, 98, 100, 101, 103, 108, 109, 114, 117, 118, 123, 127, 130—132, 139, 144, 148, 149, 152, 156, 160, 161, 171, 174—176, 182—184, 186, 206, 207, 209—211, 231, 235, 244, 245, 249, 260, 262—264, 268, 270, 272, 273, 278, 279, 281, 307, 309—311, 314, 326, 331, 332, 337, 339.
- Պաւղոս Սամոստացի** 27, 53, 64, 79, 89, 108, 158, 186, 259, 336.
- Պաւղիական, Պողիական, Պաւղիանոսաց** 9, 132, 177, 186, 259, 260.
- Պափղադոնիա** 147.
- Պետրոս (առաքեալ)** 38, 41, 118, 125, 128, 131, 162, 170, 171, 197, 219, 221, 228, 238, 245, 270, 281, 286, 289, 307, 303.
- Պետրոս (եպիսկոպոս Ալեքսանդրի)** 2, 72.
- Պիղատոս** 16, 29, 33, 46, 159, 229, 257, 275, 280, 331, 335.
- Պոնտացի** 159, 301.
- Պրոզդոկիոն** 19, 60, 67, 155, 262, 263.
- Պրոկղ** 33, 136, 277.
- Ս.**
- Սաղուկեցի** 90.
- Սահակ, Իսաակ** 47, 112, 257, 282.
- Սամարացի** 222.
- Սամարուհի** 93, 95.
- Սամոստացի, Շամշտացի** 27, 53, 64, 79, 89, 108, 158, 186, 259, 336.
- Սամուէղ, Սամուէլ** 66, 116, 340.
- Սառա** 47, 48.
- Սեբոյիմայիք, Սեբումայիք** 56, 338.
- Սեկունդինա** 277.
- Սեղովամ** 224.
- Սեմեոնիւ, Սիմեոնիւ (ձերունի)** 175, 293.
- Սեւերիանոս Գաբաղացի** 28.
- Սէթ** 24, 194.
- Սիմոն (Պետրոս)** 159, 235, 289.
- Սինա** 86, 174, 239, 245.
- Սիոնի** 46, 47, 49, 91, 160, 182, 243.
- Սոդոմ** 140.
- Սոդոմական** 140.
- Սոդոմացի** 140.
- Սոդոմոնի** 90, 276.
- Սուկէսոնիւ, Սուկեսոն** 161, 178.
- Սոփոնիա** 243.
- Ստեփանոս (եպիսկոպոս Հոսովմայ)** 4.
- Ստորորիանացի** 255.

Վ.

Վաղերիանոս 69, 120, 180.

Տ.

Տարսացի, Տարսոնացի 115, 336.

Տիմոթեոս (աշակերտ) 314.

Տիմոթեոս (հեղինակ) 43, 329, 333, 336,

Տուենացի 255.

Փ.

Փարաւոֆն 12, 48, 326.

Փարիսացի 48, 220, 222, 226.

Փիստոս 331, 332.

Փիղիկոս 2, 68.

Փիղիպպեցի 312.

Փիղիպպոս 95, 136, 221.

Փղարիանոս 36, 146—147, 162, 164, 169, 201.

Փոտիւնոս 126.

Ք.

Քաղղէացիք 45.

Քաղկեդոնֆն, Քաղկեդոն 1, 35, 36, 40, 42, 52, 144, 146, 147, 149—152, 162, 163, 169—171, 177, 180, 185,

199—201, 203, 252, 316, 330, 331.

Քանանուհի 221.

Քորէք 244.

Քսիւստոս 6.

Քրիստոս 2, 3, 5, 6, 9, 12, 17, 19—21, 23, 25, 27, 30—44, 47—53, 55, 57—63, 65, 67—77, 80—83, 85—88, 90—92, 94, 97—99, 102, 104, 105, 107—110, 112, 114, 116—132, 136, 139—153, 157, 159, 160, 162—172, 174—176, 178—184, 187, 189—191, 196—200, 203—215, 217, 218, 223, 228, 230, 231, 233—235, 237, 228, 242—251, 254, 256—258, 260—262, 266—271, 273, 274, 277, 281, 282, 284—598, 300—304, 306—312, 314, 312, 314, 315, 330, 332, 333, 335—337, 339—342.

Քրիստոս Յիսուս 2, 25, 43, 48, 68, 75, 78, 83, 129, 144, 207—209, 212, 214, 249, 251, 259, 274, 301, 312, 314, 316.

Յ Ա Ն Կ Ն Ի Ի Թ Ո Յ

Ա.

Աբբա 208, 311.

Ազատ 62, 130, 198, 204, 221, 230, 232, 234, 237, 272, 289.

Ազատել, ազատացուցանել, ազատարար 22, 26, 27, 72, 86, 110, 125, 126, 140, 160, 208, 280, 335.

Ազատութիւն 18, 72, 86, 118.

Ազգ, ազգաւորութիւն 4, 29, 45, 125, 135, 137, 140, 142, 144, 175, 180, 205, 207, 209, 213, 214, 224, 230, 232, 233, 240, 241, 243, 245, 247, 275, 276, 284, 290, 293, 307, 308, 319.

Ազգաբանութիւն 23.

Աղն, ազիւք 6, 17, 56.

Աթուակից 17, 212, 290, 296.

Ախտական 142, 227, 228, 319, 320, 322.

Ախտակիր, ախտակրելի, ախտակրական 9, 15, 100, 104, 117, 129—131, 133, 151, 152, 156, 172, 176, 187, 202, 218, 238, 247, 256, 260, 261, 265, 270, 302.

Ախտակրել 20, 34, 77, 80, 100, 111, 118, 124, 131, 134—137, 142—143, 152, 154, 155, 167, 168, 171, 176, 178, 182, 190, 191, 197, 199, 202, 203, 207, 208, 217, 218, 232, 233, 238,

248, 258, 262, 278, 296, 302, 338.

Ախտակրութիւն 10, 18, 21, 29, 38, 39, 51, 66, 82, 110, 111, 129, 136, 137, 142, 143, 156, 157, 164, 169, 179, 192, 202, 213, 237, 248, 249, 258, 264, 267, 270, 271, 275, 287, 302, 339.

Ախտակցել, ախտակցութիւն 29, 80, 101, 226, 275.

Ախտանալի 137, 138, 159, 170—172, 178, 179, 182.

Աղանդ 35, 36, 60, 67, 72, 76, 83, 87, 89, 91, 96, 104, 111, 117, 125, 132, 135, 140, 145—147, 149, 153, 155, 160, 162, 164, 165, 169, 170, 177, 183, 185, 186, 193, 200, 255, 261, 262, 279, 281, 314.

Աղանդել 66, 71, 74—75, 82, 85, 102, 124, 138, 145, 146, 150, 151, 153, 154, 160, 163, 164, 170—173, 184, 201, 210, 247, 339.

Աղքատանալ 66, 73, 105, 161, 204, 210, 279, 298, 308, 335, 340.

Աղքատութիւն 25, 26, 60, 72, 82, 83, 100, 113, 210, 279, 284, 308, 339.

Աճելութիւն 11, 160.

Ամենակալ 6, 43, 110, 113,

148, 152, 153, 241, 243,
258.

Ամպարիչտ 5, 35, 36, 41, 43,
60, 67, 72, 76, 81, 83, 87,
91, 96, 104, 107, 111, 117,
123, 125, 132, 140, 144—146,
148, 150, 155, 163—165,
169, 177, 181, 186, 200,
201, 203, 204, 213, 218,
252, 259, 262, 268, 279,
280, 305, 316, 331, 332.

Ամպարչտարար 84, 164, 171,
185, 203, 211, 314.

Ամպարչտել 21. 92, 144. 181,
186, 189, 212, 215, 253,
259, 261, 279.

Ամպարչտութիւն 1, 8, 15, 35,
36, 43, 44, 46, 53, 54, 65,
66, 74, 91, 116, 123, 132,
438, 145—147, 149—151,
155, 162, 164, 169—172,
177, 180—182, 186, 200,
201, 203, 252, 253, 256,
259, 275, 278, 316, 330, 336.

Այդ, այդ ոմն 2—4, 7, 8, 55,
65, 68, 83, 85, 104, 108,
110, 111, 141, 159, 186,
190, 201, 246, 259, 265,
269, 277, 279, 300, 306,
336, 337, 341.

Այդագոյ 200.

Այդաղնեան, այլաղնեա 13, 341.

Այդածին 222, 341.

Այդակերպել 4.

Այդայդել 17, 103, 133, 235,
256, 269, 270.

Այդայդելի, այդայդակ 13, 190.

Այդայդութիւն 9, 31, 108, 120,
238.

Այդապէս, այդագգապէս 13, 192,
273.

Այդատեսակ 121.

Այդափոխել 10.

Անախտարար 21, 80, 143, 192,
247.

Անախտ, անախտակիր, անախտակրելի, անախտանալի, անաղտ 9, 10, 20, 22, 33, 124,
133, 137, 138, 142, 152,
156, 159, 172, 178, 179,
182, 187, 190, 194, 197,
202, 218, 244, 247, 260,
261, 264, 265, 270, 302.

Անախտակրութիւն 28.

Անախտութիւն 21, 148, 192.

Անայդայդարար 78.

Անայդայդելի, անայդայդակ 7,
75, 114, 183, 191, 269, 273.

Անայդափոխ 94.

Անանգոռնելի 137.

Անանձն 8, 30, 179, 190, 191,
272, 276.

Անանջատակի 199, 200.

Անապական, անապականելի 12,
118, 126, 128, 190, 198, 218,
230, 301, 341.

Անապականութիւն 12, 126,
198, 259, 264, 265, 267, 276.

Անառհարկանելի 136.

Անասելի 120, 283, 225.

Անաստուած 213.

Անարատ 26, 143, 197, 301.

Անարարակ, անարարած, անարարածական, անարարեալ, անարարելի, անառնելի 21, 156,
158, 178, 187, 188, 190, 190,
259, 261, 262, 264.

Անարգանք, անարգութիւն 33,
104, 108, 111, 113, 116, 278.

Անարգել 5, 8, 66, 106, 255,
340.

Անբաժանելի, անբաժ, անբա-

- Ժանաւրէն 76, 102, 124, 178, 179, 189, 199, 200, 230, 231, 262, 302, 342.
 Անբան 8, 25, 141, 191.
 Անբարգելի 183, 193.
 Անգեղաղէշ 62.
 Անդատապարտական 12.
 Անդէմ 66, 340.
 Անեղ 261, 264.
 Աներեւոյթ 31, 32, 48, 205, 206, 235, 259.
 Անհրկրպագելի, անհրկրպագական 133, 158, 187, 269, 270.
 Անզգայ, անզգալի 8, 191.
 Անէծք 11, 26, 104.
 Անըմբռնելի 235, 269.
 Անընդունակ 276.
 Անթափելի, անթափ 30, 73, 186, 214, 339.
 Անթլիատուծիւն 19.
 Անխմաստ 8, 61, 131, 273.
 Անլուծակի 96.
 Անխառնարար, անխառնապէս 34, 57, 59, 199, 200, 217, 338.
 Անխառնելի, անխառն 44, 53, 89, 120, 160.
 Անծին, անծնանելի 23, 108.
 Անծնասէր 23.
 Անկատար 31, 341.
 Անկարուծիւն 64.
 Անկիր, անկրելի, անկրական, անկիրարկեալ 11, 56, 80, 216, 269, 276, 337, 340.
 Անհայր 33, 266.
 Անհատանելի 73, 74, 341.
 Անհաւատ 39, 169, 236, 265.
 Անհաւատանալ 104, 112, 118, 140, 257, 323.
 Անհաւատութիւն 19, 158, 188.
 Անձն 214.
 Անձն 4, 8, 11, 18, 29, 31, 39, 43, 61, 62, 68, 106, 121, 122, 135, 143, 149, 169, 170, 179, 183, 186, 193, 216, 220, 228, 229, 231, 237, 246, 247, 249, 250, 259, 267, 268, 272, 273, 275, 276, 278, 279, 291, 314, 315, 323.
 Անձնական, անձնաւոր 19, 169, 195.
 Անձնանալ, անձաւորել 53, 106, 120, 183, 186, 230, 272, 279.
 Անձնապական 34.
 Անձառ, անձառելի, անձառարար, անձառապէս 13, 27, 28, 39, 56, 57, 62, 106, 218, 230, 236, 247, 270, 273, 283, 292, 302, 325, 337, 338.
 Անմահ 32, 64, 101, 111, 124, 137, 161, 201, 202, 230, 266.
 Անմահութիւն 18, 115, 118, 126.
 Անմայր 33.
 Անմարմին 20, 24, 27, 28, 30, 53, 73, 92, 93, 101, 110, 111, 113, 137, 154, 158, 179, 183, 189, 194, 202, 205, 214, 325.
 Անմարմնական 17.
 Անմարմնապէս, անմարմնարար, անմարմնաւորապէս 10, 59, 133, 156, 178, 235, 261, 264.
 Անմարմնութիւն 30, 178, 261.
 Անմեղական, անմեղ 12, 229, 234, 245, 276.
 Անմերձանալի 62.
 Անյեղաբար, անյեղապէս, անյեղակարար 34, 57, 66, 71, 78, 81, 86, 95, 104, 124, 125, 136, 176, 184, 199, 200, 217, 218, 229, 273, 281, 338, 339,

Անյեղլի, անյեղյեղուկ, անյեղուն 7, 10, 30, 44, 47, 56, 59, 65, 66, 73, 75, 76, 82, 156, 181, 183, 185, 186, 190, 191, 198, 203, 210, 216, 264, 273, 276, 297, 340.

Անյեղութիւն 274.

Աննման 62.

Անշաւափելի, անշաւափ 24, 91, 93.

Անորիչ 53, 199, 231.

Անուն 3, 6, 10, 38, 39, 45, 51, 56, 60, 65, 78, 86, 109, 110, 116, 123, 152, 153, 168—170, 172, 178, 187, 200, 203, 204, 208, 210—212, 214, 215, 220, 223, 232, 237—239, 241, 244, 261, 262, 266, 277, 279, 283, 288, 295, 299, 300, 303—305, 307, 308, 311, 312, 314, 323, 328, 337, 339, 342.

Անպարիմանալի, անպարիմացապէս 57, 62, 120, 136, 172, 218, 230, 283, 290, 341.

Անսկիզբն 30, 73, 136.

Անստացական 10.

Անտարահատ 179.

Անտեսանելի, անտեսակ 10, 21, 24, 59, 91, 119, 136, 143, 153, 172, 175, 182, 231, 308, 313.

Անփոխարկելի 28, 186, 194.

Անփորձ 16, 87.

Աշակերտ, -ք (Գրիտոսի) 2, 4, 6, 23, 25—27, 30, 34, 40, 41, 46, 59, 87, 93, 96—98, 109, 111, 123, 139, 145, 149, 153, 168, 190, 215, 219, 220—222, 225, 227, 228, 232, 233, 235—239,

248, 258, 286, 288, 294, 295, 302, 304, 315, 320, 238.

Աշխարհ, աշխահ 6, 10, 20, 24, 30, 37, 39, 40—45, 47, 51, 52, 55, 59, 71, 72, 77, 78, 84, 87, 90, 98, 110, 120, 123, 130, 131, 133, 139, 143, 149, 156, 161, 168, 172, 175, 182, 184, 189, 204, 206, 208, 209, 213—216, 222, 225, 231, 235, 238, 240, 252, 253, 255, 258, 261, 263, 264, 266, 267, 271, 272, 280, 290, 294, 296, 297, 300, 302—304, 310, 319, 335, 336, 338.

Աշխարհական 42.

Աշխարհաբարութիւն 134.

Ապականել, ապականելի 5, 22, 58, 112, 126, 148, 151, 162, 197, 218, 236, 303, 341.

Ապականութիւն 11, 12, 22, 72, 126, 151, 198, 230, 231, 234, 242, 245, 324.

Ապաշաւել, ապաշխարել 12, 145, 203, 271, 281, 282, 315, 329, 330.

Ապաշխարութիւն 12, 106, 237, 259, 281, 285, 314, 339.

Ապաւառութիւն 24, 58, 141, 308.

Ապստամբութիւն 146, 147, 159, 163, 177, 200, 201, 330.

Ապրեցուցանել 2, 45, 51, 60, 71, 101, 129, 174, 198, 207, 208, 211, 221, 236, 243, 244, 252, 258, 266—268, 284, 286, 294, 339.

Առանձին, առանձնացեալ 56, 71, 82, 90, 91, 96, 117, 129, 131, 132, 164, 180, 186, 196,

- 207, 216, 260, 298, 299, 306, 341.
- Առանձնաւորապէս* 135.
- Առանձնաւորութիւն* 51, 124, 309, 341.
- Առաջնորդ, առաջնորդական* 6, 43, 176, 200, 201, 246, 257, 278.
- Առաջնորդութիւն* 89.
- Առաքեալ (Պօղոս)* 3, 14, 26, 29, 37, 52, 55, 71, 76, 104, 134, 144, 148, 207, 211, 213, 228, 239, 243, 254, 268—270, 274, 275, 306, 310, 323, 330, 336.
- Առաքեալ, -ք* 4—6, 34, 35, 37—42, 50, 57, 60, 61, 93, 96, 104, 110, 113, 117, 123, 125, 130, 131, 140, 155, 156, 159, 165, 177, 184, 204, 207, 211, 220, 232, 233, 236—238, 240, 242, 248, 249, 252, 256—258, 263, 266, 270, 276, 281, 286, 295, 301, 302, 315, 318, 329, 338, 339.
- Առաքելական* 83, 118, 130, 157, 158, 165, 188, 255, 259, 261, 263, 279.
- Առբաշխել* 34, 76, 81, 85, 91, 94, 95, 102, 117, 124, 129, 164, 165, 168, 174, 218, 316, 342.
- Առմարմնաւորութիւն* 133.
- Առնուլ* 2, 4, 8, 30, 47, 57, 63, 65, 68, 70, 74, 80, 87, 101, 109, 122, 124, 137, 156, 169, 170, 173, 190, 191, 198, 201—203, 208, 214, 218, 242, 263, 271, 272, 275, 289, 304, 305, 308, 326, 328, 336, 338.
- Առութիւն, առնելութիւն* 66, 109, 127, 170, 339.
- Առտուութիւն, առտալ* 6, 34, 37, 67, 213, 269, 340.
- Աստուած (Քրիստոս)* 1—5, 7—11, 13, 14, 16—18, 20—25, 27—35, 37, 41—45, 47—54, 56—60, 62—102, 104—135, 137—145, 148, 152—158, 160, 161, 163—168, 170—178, 180—247, 257, 259, 262—266, 268, 270—273, 275, 277—303, 305, 306, 308—310, 312, 314, 315, 329, 333, 335, 336, 338—342.
- Աստուած, -ք* 5, 13, 98, 243, 247, 293.
- Աստուածաբան* 114.
- Աստուածաբանել* 74, 178, 255, 262, 297.
- Աստուածաբար, աստուծապէս* 2, 112, 186, 196, 232, 274, 296, 298, 300, 302, 309, 312, 314.
- Աստուածագործել* 13, 92, 125, 189, 268.
- Աստուածագործութիւն* 13.
- Աստուածազան* 63, 82, 110, 114, 123, 135, 138, 143, 235, 269, 270, 286, 288, 311, 314.
- Աստուծազգեստ* 58, 61, 63, 64, 85, 92, 166, 306, 341.
- Աստուածածին* 25, 31, 35, 54, 56, 66, 82, 94, 95, 111, 120, 124, 145, 151, 153—155, 163—165, 171, 173, 184, 196, 197, 201, 202, 206, 208, 235, 269, 272—274, 279, 292, 337, 339, 341.
- Աստուծական* 9, 10, 32, 73,

133, 156, 158, 199, 260,
263, 265, 266.

Աստուածամարտել 98.

Աստուածայայտնութիւն, -ք, 24,
277.

Աստուածային 2, 3, 6, 9, 18,
19, 20, 21, 38, 32, 47, 48,
51, 54—56, 58, 66, 67, 70,
71, 74, 75, 77, 84, 87, 92,
102, 106, 108, 109, 114, 117,
122, 124, 125, 132, 133,
151, 153, 154, 156, 157,
159, 160, 163, 164, 167,
174, 177, 178, 183, 187, 189,
194, 196—198, 202, 206—
208, 211—213, 216—218,
230, 240, 258, 260—262,
264—266, 268, 270, 274,
276, 281, 290, 295, 298,
302, 307, 326, 337, 340, 341.

Աստուածանալ 33.

*Աստուածանշան, աստուածանշա-
նութիւն* 98, 167, 300.

Աստուածաշնչաբար 81.

Աստուածաշունչ 1, 66, 76, 82,
86, 102, 114, 130, 134, 144,
176, 251, 281, 282, 330,
331, 340.

Աստուածապաշտ 157.

Աստուածասէր 6, 36, 148, 255.

Աստուածասպան 25, 142.

Աստուածաբաճառող 25.

*Աստուածաբայելուչ, աստուածա-
բայելական, աստուածաբա-
յելագոյն* 1, 34, 66, 68, 76,
78, 81, 84, 91, 94, 95, 97,
98, 102, 124, 165, 166, 168,
196, 204, 206, 208, 213,
215, 216, 237, 284, 286,
293, 296, 316, 340, 342.

Աստուածաբայելաբար, աստուա-

ծաբայելապէս 109, 285, 292.

Աստուածութիւն 2, 7, 9, 10,
11, 13—15, 17, 25, 28, 30,
53, 54, 64, 74, 82, 88—90,
94, 96, 100, 114—116, 118,
122, 125, 127, 132, 133, 136,
137, 151, 152, 154, 156, 157,
161, 163, 164, 170, 171, 173,
176—178, 185—187, 190,
191, 193, 194, 199, 201, 202,
206, 218, 260—263, 265,
268—270, 273, 274, 295,
305, 306, 308—310.

Աստուածունհի 154.

Արարած, արարեալ, արարելի 11,
13, 14, 21, 25, 31, 34, 48,
55, 64, 83, 103, 112, 120,
125, 141, 143, 160, 174, 177,
178, 184, 191, 229, 231, 234,
239, 254, 257, 259, 266, 272,
291, 295, 296, 308, 313, 337.

Արարածական, առնելի 13, 158,
178, 188, 190, 261, 264.

Արարակ, արարական 21, 261.

Արարիչ, Արարաւղ 7, 11, 14,
21, 27, 32, 39, 48, 51, 55,
86, 103, 105, 126, 143, 153,
174, 175, 177, 191, 206, 207,
226, 241, 245, 258, 272, 279,
313, 323, 337.

Արարումն 13, 112, 126, 161,
174.

Արդար 1, 37, 39, 46, 47, 50,
71, 72, 91, 147, 151, 161,
175, 210, 243, 251, 252, 259,
283, 302, 333.

Արդարանալ 140, 197, 310, 306,
314.

Արդարութիւն 1, 22, 28, 49,
52, 71, 72, 101, 146, 147,
149, 169, 175, 205, 207—210,

- 214, 239, 240, 246, 249—251, 259, 281, 290, 306, 331.
- Արեգակն* 15, 22, 28, 102, 135, 205, 239, 241, 291, 318, 321.
- Արեւելեայք, արեւելք* 49, 136, 162, 240, 255, 291, 318.
- Արեւմուտք* 255, 318.
- Արժանաւորութիւն* 30, 35, 40, 48, 53, 65, 70, 73, 74, 78, 88, 94, 110, 116, 122, 124, 137, 151, 153, 167, 170—172, 180, 185, 198, 200, 201, 204, 210, 212, 215, 249, 270, 290, 341.
- Արիւն* 8—10, 16, 17, 20, 31, 32, 58, 59, 61—63, 78, 86, 92, 104, 121, 127, 129, 132, 136, 138, 139, 141—144, 150, 159, 166, 177, 183, 186, 196, 197, 207, 210, 213, 216, 227, 228, 239, 240, 251, 252, 259, 260, 272, 273, 278, 282, 283, 288, 297, 300—302, 304, 305, 308, 311, 313, 319, 327, 331, 332.
- Արուեստագործեւ* 33, 130, 228.
- Արտակալ, արտակացուցանեւ* 28, 77, 120, 194, 197, 242, 281.
- Արտակացութիւն* 28, 194.
- Արտառաջնորդութիւն* 97.
- Արքայ* 222, 239, 243, 246, 257, 333.
- Արքայութիւն* 52, 58, 103, 213, 231, 239, 249, 251, 257, 277, 272, 288, 232, 239.
- Աւանդութիւն* 6(Ճ), 118, 125, 155, 233, 254, 255, 263, 265, 319.
- Աւետարան, -ք* 29, 39, 45, 46, 68, 86—88, 92, 102, 106, 123, 134, 473, 175, 179, 209, 214, 227, 256, 266, 275, 282, 291, 296, 297.
- Աւետարանական* 83, 143, 157, 165.
- Աւետարանեւ, աւետաւորեւ, աւետարանումն, աւետարանութիւն* 5, 12, 15, 41, 71, 134, 174, 213, 231, 232, 241, 242, 271, 293, 294.
- Աւետարանիչ* 48, 55, 57, 63, 64, 72, 81, 82, 86, 94, 119, 125, 139, 174, 184, 237, 239, 243, 247, 283, 300, 304, 322, 329, 336, 338.
- Աւժանեւ* 52, 57, 100, 168, 205, 206, 219, 227, 239, 241, 245, 294, 338.
- Աւժեալ* 4, 52, 53, 95, 175, 205, 239, 241, 246.
- Աւրէն, -ք* 4, 5, 12, 19, 20, 26, 84—86, 114, 125, 148, 150, 154, 173, 185, 186, 194, 200, 204, 207, 208, 210—212, 216, 219, 220, 233, 234, 239, 244, 246, 252, 256, 257, 277, 272, 278, 283, 287—289, 308, 310, 311, 314, 322, 331, 332.
- Աւրինադիր, աւրինադրիչ, աւրինադրող* 69, 86, 142, 174, 180, 216, 239, 244, 245, 272, 290.
- Աւրինադրեւ* 4, 49, 55, 86, 200, 219, 247, 257, 268, 319, 333.
- Աւրինադրութիւն* 6, 174, 251, 333.
- Աւրինակ* 26, 52, 53, 94, 147, 151, 288.
- Աւրինական* 222.

Բ.

Բազին 14, 53, 54, 57, 63, 74,
80, 90, 92, 100, 115, 128,
141, 201, 209, 222, 257, 291.

Բաժակ 228.

Բաժանարար, բաժանապէս 123,
190.

Բաժանել, բաժանակել 1, 8, 9,
65, 68—70, 73, 89, 93, 94,
98, 99, 102, 104, 105, 107,
112, 120, 127, 132—134,
140, 144, 150, 157, 165,
171, 177—180, 191, 196,
200, 203, 212, 218, 231,
255, 260—262, 273, 280,
289, 303, 305, 314, 316,
318, 321, 330, 336, 341.

Բաժանումն, բաժանութիւն 8,
9, 122, 132, 137, 152, 157,
167, 170, 186, 230, 260,
261.

**Բաղաձայն, բաղաձայնարար, բա-
ղաձայնապէս** 52, 74, 79, 84,
93, 100, 108, 115, 121, 127,
136, 159, 164, 169, 234,
247, 259, 322.

**Բաղաձայնել, բաղաձայնու-
թիւն** 53, 64, 89, 151, 162,
170, 262, 274.

Բաղկանալ, բաղկացուցանել
54 (լ.), 121, 276, 279, 313.

Բաղկացութիւն 121.

Բայ, -ք 13, 75, 87, 102, 133,
149, 151, 161, 174, 176,
186, 195, 196, 201, 203,
210, 219, 221, 236, 237,
254, 255, 259, 260, 262,
279, 280, 293, 306, 308, 329.

Բան (խօսք) 2, 4, 5, 7—10, 13,
14, 16, 17, 19, 21—24, 26,

30—32, 40, 46, 47, 51, 61,
69, 75, 84, 87, 98, 106—108,
120, 126, 128, 134, 138, 140,
142—145, 147, 148, 150, 151,
153, 155, 157, 160, 161, 171—
173, 175, 179, 182, 183, 188,
189, 191—194, 196, 199,
203, 204, 208, 213, 225, 230,
231, 233, 234, 236, 238, 246,
247, 249—252, 256, 266, 268,
271, 278, 290, 291, 296, 306,
308, 324, 326—330, 336.

Բան (Քրիստոս) 2, 3, 7—9, 11,
14, 15, 17—22, 25, 27—32,
42, 50, 53—56, 58—64, 66—
69, 71—78, 80—88, 91—96,
98—102, 104—117, 119, 120,
122, 124—133, 135—137,
139—145, 152, 154—157, 160,
161, 165—168, 170—174, 176,
178—186, 188—191, 194,
196—202, 204, 206—208, 210,
212—218, 222—224, 226, 230,
231, 236, 238—240, 242, 256,
257, 260—262, 264—266, 269,
270, 272, 273, 275, 280, 281,
285, 287, 290, 292, 293, 296—
300, 302—308, 310—313,
336—342.

Բանական, բանաւոր 17, 29, 48,
53, 54, 62, 74, 106, 138,
143, 158, 181, 201, 216, 218,
230, 231, 237, 255, 272, 273,
275, 279, 326, 327.

Բանասարկու 17, 27, 34, 39, 95,
98, 129, 134, 141, 144, 148,
219, 234, 247, 272, 301.

**Բարդացեալ, բարդութիւն, բար-
դեցեալ** 178, 187, 193, 214,
261.

Բարեդրժութիւն 18, 39, 117, 314.

Բարեխաւս 126.

Բարեխաւսութիւն 44, 315.

Բարեպաշտութիւն 36, 148, 150, 151, 244, 249, 250, 252—254, 271.

Բարձաւ 24, 222, 248.

Բարձրանալ 138, 193, 199, 223, 227, 270, 299, 312.

Բարձրացուցանել 138.

Բարձրեալ, բարձրեցեալ 47—52, 71—73, 78, 90, 114, 204—206, 269, 291, 292, 330.

Բացարուսանել 138.

Բացադնալ 73.

Բացածածկել, բացայայտել 18, 32, 77, 215, 221.

Բացակատարել 66, 120, 121, 173, 181, 216, 293, 298, 339, 341.

Բացապաւառութիւն 24, 301.

Բացասողմնել 277.

Բացափայլել 51, 78, 82, 111.

Բացափայլումն, բացափայլութիւն 15, 17, 27, 58, 78, 106, 206, 228, 308.

Բացափախել 198.

Բացաքարոզել 35.

Բացորոշութիւն 11.

Բեւեռել 23, 103, 111, 137, 138, 229, 235, 257.

Բնակակցել 61.

Բնակել 14, 33, 51, 53—55, 57, 58, 61, 63, 64, 75, 85, 86, 90—92, 126, 130, 154, 173, 213, 233, 248, 259, 264, 267, 268, 277, 313, 336—338.

Բնակիչ 54, 56, 202.

Բնակութիւն 54, 60, 66, 124, 167, 168, 188, 337, 339, 341.

Բնութիւն 1, 8—11, 13, 14, 16, 17, 21—23, 25—28,

30—37, 39, 41, 44, 51, 53, 54, 56, 58—67, 69—77, 80, 82—88, 91—94, 96, 99—102, 104—109, 113—122, 125—133, 136—140, 143, 145—147, 151—157, 159—161, 164—166, 170—174, 176—181, 183, 185—187, 189—193, 195—208, 210—218, 228, 233, 237, 238, 247, 260, 261, 269—273, 276—278, 280, 284—286, 289, 290, 292, 293, 295—297, 300, 302, 304, 306—309, 311—314, 316, 324, 330, 337, 339—341.

Բոլորական 41, 42, 117, 134, 188, 254, 264, 300.

Բուժաւզ, բուժեալ, բուժիչ, բուժութիւն, բուժական 55, 279, 288, 319, 326, 335, 337.

Բռնահարել 27, 62, 105, 114, 120, 197, 198, 274, 278, 297.

Գ.

Գալուստ 34, 35, 37—39, 49, 172, 237, 238, 242, 244, 258, 259, 262, 264, 265, 279, 323.

Գահակից 146, 200.

Գահակցել 62, 145, 280, 296, 314, 335.

Գայթազդել, դայթազդեցուցանել, գայթազդութիւն 10, 24, 149, 150, 156, 169, 220, 264, 266, 268, 281, 288, 293.

Գանձ (կիւրդի) 96.

Գառն 25, 79, 143, 197, 222.

Գարած 29, 275, 317.

Գերեզման 11, 12, 34, 128.

Գիրք (Տիմոթեոսի) 1.

Գիր, -ք, գրեալք, գրեցեալ, -ք, գրութիւն, -ք, գրաւորութիւն 2,

3, 9, 15, 18, 26, 32, 47—51, 55,
55, 56, 58, 63, 64, 66, 75,
76, 78, 79, 82, 84, 86, 87,
90, 91, 93, 102, 106, 107,
109, 114, 117, 120, 125,
130, 132—134, 138, 139,
143, 144, 153, 154, 157,
160, 166—168, 174, 176,
177, 183, 187, 204, 206,
208, 213, 216—218, 225,
231, 236, 238, 244, 251,
257, 260—262, 269, 270,
274, 276, 278, 282, 306,
326, 330, 332, 336, 337,
340, 341.

Գծաւորութիւն 15, 17, 27, 58,
78, 106, 135, 216, 228, 254,
277, 308.

Գոյակցականք 196.

Գոյակցութիւն 195.

Գոյացութիւն, գոյութիւն 13—
15, 19—22, 24, 31, 33, 57,
67, 76, 85, 136, 143, 159,
162, 170, 181—186, 188,
191, 192, 194, 197, 216,
217, 223, 255, 263, 265,
273, 274, 285, 297, 338,
340, 341.

Գործք (առաքելոց) 148, 207.

Դ.

Դատաւարտել, դատաւարտել 16,
39, 60, 83, 112, 126, 145—
147, 157, 193, 208, 221,
234, 327, 328.

Դատաւարտութիւն 11, 12, 34,
41, 60, 83, 171, 185, 193,
208, 230, 234, 305, 331.

Դատաստան, դատ, դատարան
3, 6, 26, 39, 40, 49, 50, 56,

83, 147, 148, 159, 168, 252,
259, 287, 315,

Դատաւոր 1, 17, 25, 26, 37,
38, 43, 49, 50, 72, 83, 112,
119, 143, 145, 147, 207, 210,
224, 236, 244, 251, 284, 288,
290, 331, 332.

Դատել, դատիչ 5, 16, 30, 34,
37, 38, 48, 52, 62, 72, 89,
106, 111, 112, 131, 147, 149,
151, 154, 165, 208, 216,
224, 229, 233, 239, 252,
256, 257, 270, 276, 290, 331.

Դատողութիւն 37.

Դերաբերիստոս 37, 40, 41, 99,
177, 204, 303.

Դև 19, 25, 220, 280, 286,
288, 294, 295, 335.

Դէմ,-ք 8, 21, 46, 52, 72—64,
66, 68—70, 72, 76, 81—83,
91, 92, 101, 102, 107, 108,
110, 111, 115, 116, 123, 126,
127, 129, 130, 132, 135,
139, 146, 155—159, 164,
165, 169, 179, 180, 182, 186,
188, 189, 197, 200, 201,
203, 240, 242, 245, 260, 261,
264, 265, 271, 293, 294, 306,
314, 326, 340, 342.

Դժոխ,-ք 11, 12, 34, 141, 142,
159, 161, 230, 240, 242, 267,
282, 291.

Դրաստ, զրախտ 13, 100, 103,
104, 229, 256, 276, 277, 280,
335, 341.

Ե.

Եղ 213, 256, 311, 337.

Ելք 320.

Եկակցել 64, 120.

Եկեղեցի 2, 5, 6, 34—38, 40, 42, 43, 46, 58, 67, 78, 91, 110, 111, 130, 131, 144, 146, 147, 150, 158, 169, 188, 209, 210, 212, 217, 243 (Է.), 247—251, 254—259, 262, 264, 270, 277, 284, 313, 315, 318, 330, 341.

Եկեղեցական (Սողոմոնի) 276.

Եկեղեցական 147, 150, 263, 265.

Եղբայր 18, 27, 35, 37, 38, 42, 57, 58, 62, 69, 100, 120, 182, 206, 207, 216, 217, 255, 265, 266, 278, 297, 300, 309, 311, 338.

Եղբայրասպան 42.

Եղբայրասպանութիւն 42, 149.

Եղբայրութիւն 27, 39.

Էնթակա, էնթակայ, էնթակաց 24, 255, 339.

Էնթակացի, էնթակայի 55, 67, 194, 216, 217, 336.

Էնթակացութիւն, էնթակայութիւն 27, 58, 62, 67—69, 78, 83, 93, 102, 106, 107, 115, 120, 121, 135, 158, 159, 165, 179—181, 188, 201, 206, 216, 218, 265, 274, 289, 292, 299, 306, 308, 340, 341.

Էնթանկանի 30, 73, 86.

Էպիսկոպոս, Էպիսկապոս 1, 2, 4, 6, 17—19, 21, 22, 25, 26, 28, 30—35, 37, 39, 41, 43, 60, 67, 69, 72, 73, 76, 77, 83, 87, 92, 96, 104, 111, 112, 117, 125, 126, 130, 132, 140, 141, 145, 146, 155, 162, 177, 186, 252, 254, 256, 264, 270, 274, 277, 280, 282, 336.

Էպիսկոպոսապետ, Էպիսկապոսապետ 6—8, 10, 34—37, 42, 60, 61, 67, 68, 72, 76, 77, 83, 87, 88, 92, 105, 106, 111, 113, 118, 119, 125, 126, 132—134, 140, 146, 147, 155, 160—162, 164, 177, 178, 182, 187, 191, 252, 253, 256, 259, 268, 271, 276, 277, 280, 317, 330, 331, 335.

Էպիսկոպոսութիւն 145.

Եռաւրեա, -յ 8, 30, 79, 111, 117, 121, 137, 163, 164, 231, 235, 242, 276, 317, 318, 320.

Երանկի 4, 6—8, 10, 17—19, 21, 22, 25, 26, 28, 30—36, 38, 41, 42, 48, 52, 55, 57, 60, 61, 64, 67—69, 72, 76, 77, 80, 81, 83, 86—88, 91, 92, 94, 96, 101, 105, 106, 108, 109, 111, 113, 115, 117—119, 123, 125—127, 130—136, 139—150, 155, 157, 159—165, 169, 171, 173—178, 183, 184, 186, 187, 188, 191, 193—195, 206, 210, 221, 231, 233, 235, 288, 245, 248, 249, 251—253, 256, 259, 266, 268, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 281, 282, 284, 291, 293, 294, 299, 307, 309, 314, 317, 323, 326—328, 331, 335—338.

Երասխանակընկալ 257.

Երեւի, Էրեւցուցանի 3, 21, 22, 27, 30—32, 49, 56, 58—60, 71, 73, 75, 82, 85, 87, 89—92, 104, 109, 112, 113, 126, 151, 168, 172, 182, 192, 194, 204—206, 214, 215, 218, 223, 226, 235, 238, 239, 242,

- 243, 245, 246, 257, 268,
283, 284, 286, 290, 300,
317, 328, 337, 339, 340.
- Երեւելի, երեւոյթ* 21, 31, 32,
48, 74, 79, 89, 93, 112, 136,
170, 193, 199, 206, 277.
- Երեւութական* 26, 256.
- Երեւութիւն, երեւոյթութիւն, հ-
րեւոյթ, երեւութութիւն* 7,
27, 29, 30, 56, 62, 86, 89,
232, 235, 238, 265, 272,
275, 276, 279, 337.
- Երէց* 6, 35, 40, 58, 145, 148,
320.
- Երկաքնակ, երկաքնական* 36, 37,
42, 47, 49, 50, 51, 170, 172,
173, 177, 181, 184, 185, 204,
205, 207, 208, 210—213,
215—217, 238, 239, 245,
156, 331.
- Երկաքնութիւն* 42, 247, 341.
- Երկարոյս* 52, 186, 200, 203,
341.
- Երկախումբ* 10, 74—76, 156,
261, 264, 317, 341, 341.
- Երկակ* 24, 68, 76, 77, 81, 82,
85, 88, 107, 108, 123, 126,
127, 152, 170, 174, 179,
194, 300, 311, 342.
- Երկակութիւն, երկատուութիւն*
171, 172, 341.
- Երկակերպ, երկակերտ* 81, 341.
- Երկակից* 182.
- Երկաշարութիւն* 192.
- Երկաքանչիւր* 51, 64—66, 69,
70, 78, 81, 102, 107, 108,
110, 111, 115, 116, 120,
129, 159, 178—180, 187,
201, 203, 205, 208, 210,
211, 218, 261, 274, 322,
339, 342.
- Երկին, -ք* 6, 7, 9, 14, 18, 21,
24, 30, 31, 34, 45—52, 55,
66, 68, 73, 75, 90, 95, 103,
110, 111, 114, 126, 129, 130,
143, 147, 153, 154, 156,
159—161, 174—177, 204—
206, 209—211, 213, 223, 277,
232, 233, 237—240, 242—
245, 247—249, 256—259,
263, 270, 276, 286, 287, 289,
290, 294, 299, 301, 306,
307, 309—313, 316, 336.
- Երկիր* 6—8, 11, 21, 22, 31,
43—45, 47—52, 56, 59, 60,
68, 82, 90, 91, 95, 103,
104, 129, 130, 132, 135, 136,
138, 141, 143, 149, 150, 153,
156, 157, 159, 172, 175, 176,
182, 186, 192, 195, 204—
206, 209, 214, 215, 218, 223,
231—233, 235, 237—247,
257—259, 261—264, 266,
267, 270, 271, 279, 285, 286,
289, 291, 294, 296, 311—
313, 319, 322, 325, 327, 335,
337, 339.
- Երկն* 33, 101, 137, 202, 276.
- Երկնաւոր, երկնային, երկնա-
կան* 3, 17, 31, 39, 48, 50,
92, 104, 105, 157, 159, 170,
173, 175, 194, 210, 212, 214,
219, 223, 231, 250, 259, 261,
263—268, 277, 279, 288, 299,
312, 315, 335.
- Երկնուտ* 8—10, 24, 39, 41,
57, 59, 77, 89, 90, 115, 116,
126, 132, 143, 147, 156, 157,
159, 177, 186, 191, 211, 213,
223, 243, 259—261, 262,
264—269, 268, 271, 272,
298, 299, 338.

Երկու, երկրքին 1, 8, 9, 21, 34—37, 39, 41, 44, 49, 62, 67—70, 72, 75—77, 81—83, 85, 87, 88, 91—94, 96—98, 102, 104, 105, 107, 109, 114—116, 120, 123—128, 130, 132, 133, 145—147, 151—159, 164, 170—174, 176—181, 193, 184, 186—189, 192, 199—201, 203, 213—218, 233, 247, 255, 260, 261, 263, 264, 269, 270, 273, 277, 280, 289, 310, 311, 314, 316, 330, 336, 340—342.

Երկրաւոր, երկրային, երկրական 3, 39, 48, 104, 129, 152, 157, 171, 175, 214, 223, 231, 259, 261, 263, 268, 276, 298, 312.

Երկրպագակցել 62, 166, 174.

Երկրպագել 9, 10, 13, 21, 25, 30, 34, 37, 54, 58, 62, 65, 71, 84—89, 92, 94, 98, 112, 122, 133, 137, 142, 143, 149, 156, 158, 159, 161, 163, 164, 169, 173, 174, 176, 178, 182, 186, 187, 189, 196, 201, 203, 205, 219, 222, 223, 232, 233, 238, 240, 242, 243, 257, 259, 260, 262, 264—266, 268, 269, 274, 280, 285, 331—333, 335, 342.

Երկրպագելի, երկրպագական 10, 133, 156, 187, 209, 270.

Երկրպագութիւն 13, 23, 107, 133, 159, 167, 170, 178, 187, 199, 262, 263, 268, 269.

Երրորդութիւն 13, 15, 17, 54,

146, 153, 154, 158, 188, 189, 202, 254, 263, 265, 274, 335.

Զ.

Զանազանութիւն 9, 49, 65, 94, 107, 132, 177, 192, 196, 201, 203, 260, 324, 341.

Զանգուսն, զանգուած, զանգուածախառնութիւն 21, 151, 154, 155, 161, 170, 179, 192, 193.

Զատուցանել 8, 49, 69, 84, 199, 200, 238, 261.

Զարմ 17, 26.

Զուակ 73, 77, 120, 137.

Զաւակակից 24.

Զարութիւն 3, 18, 22, 26, 27, 38, 39, 44, 47, 55, 64, 68, 73, 83, 84, 98, 99, 130, 143, 148, 161, 167, 173, 209, 219, 240, 268, 270, 271, 288, 294, 295, 305, 322, 336, 341.

Զենանել 16, 141, 142, 228, 280, 319, 320, 322, 330, 335.

Է.

Էակ, եակ 17, 22, 26—28, 33, 41, 48, 52, 59, 74, 75, 77, 83, 117, 184, 189, 194, 201, 204, 205, 235, 286, 326.

Էակցել 66.

Էանալ 4.

Էութիւն 1—3, 17, 323,

Ը.

Ըմպարան 227.

Ընդդիմակաց, ընդդիմակացել 44, 52, 301.

Ընդհանրական 270.

Ընդունակ, ընդունարան 27, 113, 119, 186, 241.

Ընդունել 2, 13, 21, 27, 30—32,
36, 54, 57, 64, 67, 73, 74,
79, 82, 84, 98, 101, 111,
116, 118, 122, 138, 145—
148, 152, 164, 168, 170,
183, 185, 189, 202, 209,
210, 234—236, 238, 240,
248, 252, 253, 257, 262,
271, 277, 282, 297, 298,
304, 315, 322, 323, 330,
332, 337—340.

Ընթակցութիւն 121.

Ընթացք 1, 89, 277.

Ընտանանալ, ընտանենալ 51, 63,
110, 113, 116, 117, 340.

Ընտանեցուցանել 114, 198, 270.

Ընտանի, ընտանեկան, ընտա-
կեաց 30, 31, 33, 65, 112,
116, 119, 201, 213, 290,
304, 341.

Ընտանութիւն, ընտակցութիւն
66, 108, 111, 129, 142,
178, 304, 330.

Թ.

Թաղաւոր 17, 25, 26, 30, 31,
42, 50, 73, 83, 90, 106,
140, 145, 150, 177, 229,
239, 243, 247, 250, 256,
257, 259, 263, 265, 267,
284, 289, 299, 327, 331.

Թաղաւորական 44, 145, 169,
274, 290, 333.

Թաղաւորել 25, 66, 82, 83,
146, 150, 162, 173, 204,
206, 229, 239, 241—243,
246, 247, 267, 292, 331,
332, 340.

Թաղաւորութիւն 17, 82, 103,
150, 173, 204, 229, 233,
240—242, 247, 265, 266,

292, 312, 316, 327.

Թաղուհի 89, 191, 284, 317.

Թաղել 8, 23, 25, 30, 32, 45,
46, 115, 116, 129, 141, 152,
154, 160, 165, 171, 176,
199, 230—237, 240, 242,
257, 276.

Թաղումն 55, 76, 79, 99, 155,
231, 336.

Թափել 25, 27, 30, 55, 61,
73, 104, 172, 185, 190, 193,
199, 204, 214, 216, 229,
232, 272, 284, 312, 336.

Թափումն 27, 58, 60, 61, 72,
81, 82, 106, 113, 127, 185,
199, 206, 211, 215, 218, 307,
310, 312, 339.

Թլխատել 19, 23, 26.

Թլխատութիւն 19, 26.

Թողութիւն 33, 100, 227, 237,
241, 278, 291, 294, 313,
315.

Թռելութիւն 19, 20, 29, 232,
272, 275, 279.

Թուղթ 2, 4, 6—8, 10, 14,
15, 32, 39, 53, 55, 59—64,
67—69, 74, 76, 78, 81, 84,
89, 93, 99, 143, 145—148,
150, 155, 156, 160—165,
170, 171, 173, 177—180,
186, 188, 196, 199—201,
210, 252, 254—256, 259,
262, 264, 277, 279, 300,
301, 303, 305, 307, 308,
310, 312—314, 317, 330,
331, 335, 337.

Ժ.

Ժառանգ, ժառանգիչ, ժառան-
գաւոր. ժառանգութիւն 72,
206, 213, 239, 282, 313.

Ժառանգակից 28, 34, 37, 251.
Ժողով 1, 35, 47, 52, 82, 116,
 143—146, 148—152, 162—
 164, 169—171, 177, 180,
 184, 185, 199, 201, 203,
 253—256, 259, 263, 268,
 330, 331.

Ժողովական 162—164.

Ժողովարան 241, 284.

Ժողովուրդ 8, 18, 37, 40, 43,
 49, 55, 60, 67, 71, 118,
 119, 123, 131, 140—142,
 175, 239, 243, 245—247,
 257, 258, 281, 283, 284,
 291, 293, 300, 303, 327,
 328, 337, 339, 340.

Ի.

Իմաստութիւն 4, 17, 41, 44,
 53, 55, 57, 59, 78, 89, 94,
 160, 210, 244, 255, 256,
 270, 326, 327, 330, 336,
 339.

Իշխանապէս 53.

Իշխանութիւն 3, 12, 26, 44,
 71, 97, 129, 134, 137, 139,
 141, 145, 151, 165, 209,
 212, 222, 223, 226, 229—
 233, 237, 238, 241, 242,
 266, 268, 271, 284, 286,
 293, 294, 304, 312, 314,
 328.

Իջանեկ 9.

Իջեւութիւն 198.

Իրաւորեալ 33, 227.

Լ.

Լեզու 3, 46, 48, 102, 104,
 148, 150, 175, 214, 219—
 221, 223, 224, 226, 268,
 312, 328, 341.

Լուացարան 225, 242.

Լուծանեկ 7, 26, 30, 34—36,
 128, 145—148, 169, 173,
 174, 201, 225, 237, 247,
 248, 253, 265, 267, 271,
 284, 323.

Լուծումն, լուծութիւն 11, 12,
 32, 33, 73, 77, 88, 92, 106,
 162, 180, 197, 253.

Լուսին 239, 321.

Խ.

Խաղաղադործեկ 129, 313.

Խաղաղութիւն 31, 43, 86, 95,
 144, 150, 151, 209, 228,
 235, 236, 240, 242, 246,
 271, 277, 291, 293, 264, 301.

Խայրի 78, 103, 231, 335.

Խանձարրապատեկ 8, 16, 30,
 73, 85, 86, 106, 173, 218,
 257.

Խանձարրութիւն 23.

Խաչ 10, 11, 15, 25, 26, 34,
 36, 45, 46, 55, 76, 87, 99,
 104, 113, 129, 130, 134,
 136, 139, 141, 157, 161,
 209, 214, 227, 229, 240,
 243, 245, 255, 264, 271,
 272, 278, 280, 309, 312,
 313, 336.

Խաչակիցեկ 103, 211.

Խաչեկ 4, 25, 29, 30, 45, 46,
 75, 77, 79, 103, 104, 108,
 109, 112, 116, 117, 124,
 125, 128, 129, 138, 152,
 159, 160, 165, 167, 171,
 193, 207, 209—212, 217,
 229, 232, 234, 237, 241,
 258, 266, 276, 280, 313,
 322, 335.

Խաչեցեալ 2, 108, 111, 128, 138, 139, 142, 171, 177, 200, 229, 234—236, 238, 313, 341.

Խառնել, խառնակել 107, 133, 171, 270, 322.

Խառնութիւն 94, 151, 154, 155, 161, 170, 179, 195, 202, 223.

Խառնակ 114, 142, 163, 164.

Խաւար 5, 33, 143, 270, 277.

Խափանել 34, 111, 198, 229, 231, 264, 267, 270, 272.

Խոստովանաբար 196.

Խոստովանակից 96.

Խոստովանել 2, 3, 6, 8—10, 13, 20, 21, 24, 28—32, 34, 35, 41, 43, 44, 47, 48, 53, 59, 60, 62, 65, 69, 70, 74, 75, 77, 82, 89, 91, 95, 96, 99, 103, 104, 107, 110, 115, 119, 121, 123, 124, 132, 133, 137, 139, 140, 142, 144—146, 156, 157, 160, 161, 164—168, 172, 175, 176, 184, 186, 187, 189—191, 194, 197—200, 203, 204, 209, 214, 218, 222, 223, 231, 232, 236, 247, 249, 253—255, 259—262, 264, 265, 268, 269, 273—276, 279, 280, 282, 287, 289, 295, 297, 303, 304, 306, 307, 312, 331, 332, 336, 339.

Խոստովանող 35, 36, 42, 186, 277, 281, 330.

Խոստովանութիւն 34, 103, 111, 125, 139, 162, 165, 167, 170, 171, 184, 236, 256, 262, 273, 274, 276, 280,

281, 287, 314, 336.

Խոստումն, խոստութիւն 26, 37, 38, 161, 229, 237, 241, 243.

Խորհուրդ, խորխուրդ 3, 5, 7, 17, 22, 32, 38, 56, 66, 67, 69, 70, 77, 80, 84, 86, 88, 104, 114, 142, 162, 171, 196, 210, 231, 233, 244, 263, 270, 271, 274, 276, 277, 281, 283, 289, 307, 312, 318, 320, 226, 327, 337, 340.

Խորհրդակիրք 98, 99, 310.

Խրատութիւն 5.

Ծ.

Ծառայ 12, 25, 26, 30, 34, 43—45, 47, 51, 55 (Ը), 61, 62, 69, 70, 72, 73, 80, 83, 105, 109, 110, 125, 158, 170—172, 186, 188, 190, 199, 200, 202, 207, 209, 214, 228, 244, 251, 259, 261, 262, 268, 272, 280, 283, 287, 293, 312, 335, 337, 338.

Ծառայական 51, 72, 95, 214, 261.

Ծառայել 18, 70, 118, 211, 240, 259, 303, 307, 310.

Ծառայութիւն 18, 27, 72, 83, 105, 109, 118, 143, 272, 307.

Ծնանիլ, ծնաւ 2, 3, 8, 9, 15—17, 21—23, 28—31, 33—35, 44, 47, 50—52, 54—56, 61, 63, 84—87, 90, 94, 95, 99, 101, 104—106, 108, 109, 111—113, 115, 116, 118, 122, 125, 126, 132, 136, 143, 145, 152, 153, 155, 159, 162, 165, 172—174, 177, 179,

181—183, 185, 186, 190—
196, 201, 202, 205, 206,
214, 218, 223—325, 228,
236, 239—242, 244, 246,
247, 251, 256, 257, 260,
264—266, 269, 271—273,
275, 277, 279, 283—285,
292, 293, 296, 299, 300, 304,
307, 322, 324, 328, 335—
337, 339.

Ծնելութիւն 8, 9, 24, 30, 32,
57, 60, 61, 64, 67, 76, 84,
99, 105, 109, 110, 112,
118, 120, 125, 132, 135,
166, 171, 172, 177, 183,
191, 192, 194, 224, 225,
242, 258, 260, 266, 277,
282, 283, 285, 291, 304,
319, 325, 338.

Ծնունդ 7, 11, 14, 21, 23—25,
28, 33, 56, 71—73, 76, 79,
84, 94, 101, 126, 143, 171,
172, 194, 224, 254, 266,
270, 272, 276, 304, 314,
337.

Հ.

**Կաթնաբուծել, կաթնաբոյծ լի-
նել** 8, 94.

Կաթողիկէ 41 (Է.)

Կանոն 58, 147.

Կատարած, կատարումն 30, 37—
39, 42, 95, 124, 165, 196,
246, 276, 288, 320.

Կատարեալ, կատարեցեալ 2, 7,
8, 21, 30, 38, 39, 67, 68,
73, 87, 92, 101, 136, 137,
151, 153, 156, 189—191,
202, 216, 217, 233, 254,
256, 263, 264, 272, 300,
321, 326.

Կատարելակից 121.

Կատարելապէս 64.

Կատարելութիւն 21, 92, 115,
131, 151, 161, 189.

Կարապետ 89, 90 (Դ.), 291.

Կարաւտանալ 13, 24, 31, 85,
86, 94, 95, 102, 115, 167,
168, 182, 289.

Կարգաւորութիւն 28, 49, 65,
105, 201, 211, 231, 321.

Կարութիւն, կարողութիւն 3,
64, 78, 85, 90, 105, 109,
114, 138, 160, 168, 198, 201,
212, 213, 223, 235—237,
243, 250, 258, 262, 268, 269,
274, 276, 290, 292, 296, 308,
325.

Կեանք 1, 14, 17, 26, 32, 81.

Կենազօրծել, կենդանազօրծել 11,
18, 22, 25, 67, 72, 102, 115,
140, 177, 159, 167, 178, 234,
237, 302.

**Կենարար, կենազօրծ, կենազօր-
ծակ, կենազօրծիչ, կենդանա-
րար, կենածական** 63, 77, 82,
88, 92, 100, 125, 133, 160,
167, 178, 217, 231, 261, 262,
266—268, 295, 299, 316, 340,
341.

Կենածնել, կենդանածնել 72,
172, 272.

Կենդանի 5, 17, 30, 34, 37,
54, 59, 74, 93, 95, 103, 105,
110, 121, 131, 143, 154, 165,
192, 194, 201, 209, 210, 212,
218, 223, 230, 233, 237, 249,
258, 268, 270, 272, 276,
289, 290, 295, 301, 303, 306,
307, 315, 322, 323, 325.

Կենդանութիւն 33, 41, 42, 50,
53, 59, 61, 77, 78, 80—83,

87, 93, 103, 104, 110, 111,
117, 130, 131, 135, 136,
138—142, 144, 159, 167,
172, 196, 197, 202, 205,
206, 208, 209, 218, 219,
223—225, 228, 230—234,
237, 238, 242, 244, 249,
252, 258, 264—267, 272,
278, 282, 299, 300, 302,
303, 305, 324, 332, 338.

Կեսար 226, 232.

*Կերպ, կերպութիւն, կերպաւո-
րութիւն* 11, 17, 25, 26, 30,
44, 47, 51, 54, 61, 62, 69,
70, 72—75, 78, 81—83, 93,
105, 109, 110, 125, 135,
138, 156, 168, 170—172,
181, 184, 190, 195, 199—
202, 214—216, 262, 263,
272, 286, 289, 312.

Կերպակից 198, 267.

Կերպանալ 54, 201.

Կին 9, 11, 16, 17, 20, 21,
29, 33, 48, 56, 61—63, 66,
67, 77, 84—87, 95, 104,
107, 109, 110, 120, 125,
132, 141, 157, 167, 172,
177, 179, 182, 192, 195,
196, 199, 204, 206, 216,
218, 222, 229, 232, 234,
246, 260, 261, 264—266,
269, 272, 275, 283—285,
292, 293, 299, 304, 305,
310, 311, 337.

Կիրք 29, 80, 83, 129, 257,
265, 266, 269, 275, 296.

Կիւրիակէ 318.

Կոյս (Մարիամ) 2, 8, 16, 23,
28, 29, 31—35, 44, 47, 50—
52, 54—56, 59, 60, 63, 64,
66, 68, 71, 72, 74—76, 79,

82, 84—87, 94, 95, 99, 105,
109, 111, 112, 114, 115, 118,
120, 124—126, 130, 132, 133,
139, 145, 151, 153—155,
162—165, 168, 171—173,
180—186, 190—192, 195,
196, 201, 202, 206, 208, 212,
217, 218, 220, 223—225, 235,
236, 239—242, 244, 247,
256—261, 263, 265, 268—
273, 275, 277, 283, 284, 292,
293, 299, 300, 307, 337—
339, 341.

Կոչարան 243.

Կորուստ 36, 40, 251, 303, 314.

Կուսական 54, 74, 112, 113,
126, 160, 201, 218, 283.

Կուսութիւն 112, 126, 172, 218,
236.

Կտակ, կտակարան 50, 118, 169,
172, 227, 228, 244, 281.

Կրկ 27, 38, 39, 44, 57, 61,
79, 80, 86, 96, 100, 104,
193, 116—118, 129, 131, 203,
206, 213, 218, 237, 239, 245,
252, 254, 265, 266, 269, 302,
342.

*Կրկնակ, կրկնական, կրկին, կըր-
կնապատիկ* 51, 65, 68, 69,
109, 122, 152, 179, 200.

Կցորդութիւն 2, 3, 25, 32, 269,
272.

Հ.

*Հալածել, հալածիչ, հալածանք,
հալածմունք* 16, 38, 42, 43,
46, 47, 149—151, 169, 229,
249—252, 280, 335.

*Հակաճառութիւն, հակաճառա-
կան* 36, 52, 55, 65, 66, 70,
74, 79, 80, 85, 90, 94, 100,

- 101, 109, 110, 116, 122,
128, 137, 152, 163, 170,
171, 180, 199, 203, 316,
336, 339.
- Հակափրկանակ** 98.
- Համբակ** 30, 71, 84, 85, 89,
108, 173—175, 180, 196,
213, 291, 324.
- Համբառնալ, համբարձում** 24,
34, 238, 258, 307.
- Հայհոյել** 9, 40, 51, 133, 146,
150, 157, 183, 225, 229,
254, 259—261, 315, 331,
342.
- Հայհոյութիւն** 1, 36, 51—54,
64, 65, 69—72, 74, 75, 78,
79, 84—86, 89, 93, 94, 99,
100, 102, 108, 109, 115,
119, 121, 124, 126, 128,
136, 137, 144, 145, 148,
162, 169, 173, 180, 199—
201, 203, 215, 225, 315,
336, 342.
- Հայր (Աստուած)** 1, 3, 6, 8,
10, 12, 14, 15, 17, 18, 23,
27, 28, 32, 39—41, 43—46,
48—51, 54—58, 61, 62, 64,
68, 73—75, 77, 78, 80, 81,
89—91, 93, 95, 98, 100, 101,
104, 106, 107, 110, 111,
113—121, 123, 127, 128,
134, 135, 141, 143, 151—
154, 156, 157, 159, 161,
165—169, 178, 179, 181—
186, 191, 195, 196, 199,
201, 204—217, 219, 221—
227, 230—233, 237—242,
247, 249, 250, 255—259,
262, 263, 265, 268—270,
272—274, 279—281, 283,
285—287, 289, 292, 293,
296, 297, 300, 301, 304—
306, 308—316, 326, 335—
338.
- Հայր** 36, 136, 147, 160, 164,
220, 244, 268, 271, 277, 282,
284, 292, 328, 331, 335.
- Հայրական** 15, 270.
- Հայրապետ** 15, 135, 257, 278.
- Հանգէտ** 25, 27, 204, 214, 215,
265, 272, 309, 312.
- Հանգիտապատիւ** 212.
- Հանգիտութիւն** 61, 106, 199,
215, 272, 275, 312.
- Հանդերձեալ** 17, 21, 23, 26,
37—39, 41, 43, 48—50, 56,
72, 97, 103, 123, 150, 159,
173, 192, 212, 220—226, 229,
230, 234, 242—244, 248,
265, 271, 277, 283, 295, 315,
330, 337.
- Հանդիպասաց** 208.
- Հասակ** 4, 11, 75, 136.
- Հասարակ, հասարակական** 41,
63, 66, 67, 88, 111, 129, 136,
143, 161, 162, 171, 180, 181,
193, 197, 200, 203, 216—
218, 287, 291, 305, 310,
339—341.
- Հասարակութեան** 65, 108, 319.
- Հաստատութիւն** 1, 10, 37, 151,
162, 169.
- Հաստուն** 24, 193.
- Հարկաւորութիւն** 6, 41, 178,
179, 249, 305, 314.
- Հարք, սուրբ հարք** 1, 2, 34—
36, 44, 51—53, 55, 57, 60,
72, 76, 83, 87, 91, 96, 104,
111, 117, 118, 125, 130, 131,
140, 144—146, 148, 153—
155, 162, 163, 165, 169, 174,
176, 177, 180—186, 189, 200,

202, 203, 231, 247—256,
274, 281, 313, 314, 330, 336,
338, 341.

Հաւասարել 61—63, 81, 92,
104, 120, 149, 166, 169,
172, 196, 217, 252, 264,
272, 273, 300, 322, 330, 338.

Հաւասարորդ 52, 77, 119, 125,
145, 149, 276, 278.

Հաւասարութիւն 10, 2, 31,
75, 78, 81—83, 110, 148,
164, 169, 187, 192, 203,
264, 274, 276, 342.

Հաւատ 1, 2, 5, 7, 15, 20—
22, 28, 32, 34—37, 39, 41,
42, 44, 47, 60, 67, 68, 76,
79, 81, 84, 87, 91, 92, 97,
98, 100, 117, 119, 140, 144,
146—151, 153, 155, 157,
158, 162—164, 183—185,
188, 189, 191, 198, 202,
207, 209, 213, 221, 226,
229, 233, 234, 248, 250—
256, 259, 263, 265, 267,
273, 274, 277—279, 281,
294, 302, 303, 305—307,
309, 311, 314, 315, 329,
330, 333, 335, 339, 340.

Հաւատադրածել 224, 225, 228,
230, 234, 235.

Հաւատալ, հաւատանալ 3, 7,
15, 16, 24, 29, 31, 33, 35,
37, 39, 40, 42, 44—47,
50, 51, 56, 64, 66—68, 72,
82, 87, 91, 96, 102—104,
106, 110, 112, 114, 116,
123, 125, 130, 136, 138,
140, 145, 146, 148, 152—
154, 159, 169, 171, 174,
181, 191, 196, 197, 200,
209, 212, 215, 217, 223,

225—228, 232, 236—238,
242, 254, 265—267, 273—
275, 279, 290, 292, 294, 295,
298—301, 303, 304, 306, 307,
311, 313, 314, 318, 325, 337,
339, 340.

Հաւատացեալ 1, 2, 38, 57, 59,
72, 104, 109, 139, 140, 169,
207, 212, 215, 223, 227, 234,
236, 237, 239, 241, 242, 248,
258, 265, 266, 285, 299, 301,
306, 314, 324, 338, 339.

Հաւատացուցանել 32, 64, 111,
138, 139, 151, 161, 199, 218,
228, 236.

Հաւտ 40, 43, 58, 149—151,
164, 169, 255.

Հեթանոս, հեթանոսական 24,
323, 331.

Հենատոն 279, 335.

Հերձուած 35, 38, 40, 42, 48,
71, 132, 146, 152, 177, 184,
186, 200, 251, 254, 255,
259, 260, 265, 279, 281, 330.

Հերձուածող, հերձուածողական
7, 24, 29, 31, 34, 36, 37,
47, 50—55, 60, 64—67, 70,
74, 79—85, 87—91, 93, 94,
96, 100, 101, 104, 108—
111, 115—117, 121, 122,
125—128, 131, 132, 136,
137, 140, 148, 154, 155,
162—164, 171, 176, 177,
186, 193, 197, 201, 231,
233, 239, 256, 262, 272—
274, 276, 277, 280, 281,
333, 336.

Հինք 5, 35, 81.

Հմայումն, հմայութիւն 93, 151,
152, 162, 163, 168, 184, 252,
253.

Հոգեկան, ոգեկան 19, 21, 36, 43, 44, 59, 192, 209, 248, 249, 258, 259, 306, 307, 333, 339.

Հոգեղէն 19.

Հոգի (Սուրբ) 1, 2, 6, 8, 13, 14, 18, 21, 24, 29, 32, 34, 36, 38, 44, 50, 54, 57, 58, 60, 63, 64, 71, 73, 77, 85, 86, 92, 98, 100, 114, 125, 130, 139, 143, 146, 151, 153, 154, 162, 167—169, 172, 175, 176, 181, 182, 185, 187, 189, 191, 192, 204, 207—210, 213, 214, 219, 233, 234, 237, 238, 241—244, 248, 250, 252, 254, 256, 258, 263, 265—269, 271, 274, 275, 277, 278, 283—285, 291, 292, 294, 298, 300—305, 311, 315, 316, 338, 389.

Հոգի, ոգի 10, 11, 40, 41, 53, 59, 61, 63, 67, 107, 110, 120, 132, 133, 137, 144, 156, 158, 167, 188, 190, 208, 213, 221, 230, 231, 241, 245, 257, 262, 263, 266—269, 271, 283, 286, 288, 289, 291, 293, 295, 302, 303, 322.

Հոգեղէն, հոգական 19, 294, 268.

Հոմարուն, հոմարոյս, համարուն 67, 196, 340.

Հոմազոյ, համազոյ, հոմազոյական, համազոյական 1, 10, 13, 29, 31, 35, 67, 77, 100, 115, 153, 154, 181—187, 189, 191, 192, 194—196, 217, 219, 223, 225, 227,

237, 238, 245, 247, 255, 264, 273, 274, 283, 316, 330, 332, 338.

Հոմազոյութիւն, համազոյութիւն 10.

Հոմածառայական 77.

Հոմակիր 230.

Հոմանունութիւն 78, 105, 171, 200, 216.

Հոմասեռ, համասեռ 67, 77, 193, 338, 297, 340.

Հոմատեսակ 270, 271.

Հովիւ 40, 71, 94, 149, 150, 162, 173, 219, 249, 250, 255, 257, 280, 335.

Հովուապետ 249.

Հրեշտակ 17, 18, 23, 24, 33, 34, 40, 41, 43, 49, 50, 56, 58, 71, 72, 85, 84, 86, 90, 94, 95, 114, 125, 136, 140, 148, 173, 174, 176, 177, 182, 205, 206, 211, 219, 223, 231—233, 237, 238, 240, 244, 245, 250, 257, 259, 266, 267, 269, 271, 277—280, 284, 288—290, 292, 300, 308, 315, 328, 335, 337.

Հրեշտակապետ 60, 71, 82, 277, 315, 339.

Հրեշտակական, հրեշտեկական 49, 94, 170, 261.

Ձ.

Ձեռագիր 36.

Ձեռնադրութիւն 6.

Ձեռնարկ, ձեռնարկութիւն 146.

Ղ.

Ղըբեղղոն 146.

Ճ.

Ճահագործութիւն 139, 150,
157, 160, 169, 172, 173,
208, 341.

Ճանապարհ 12, 40, 44, 89, 97,
126, 160, 169, 184, 205,
229, 235, 245, 249, 251,
274, 291, 328, 330, 331.

Ճշմարտապէս 28, 30, 42, 43,
47, 64, 78, 88, 90, 98, 118,
123, 127, 141, 151, 153,
157—160, 179, 191, 216,
232, 271, 272, 275, 287—
289, 292—294, 298, 300,
301, 305, 310, 314, 339.

Ճշմարտութիւն 4, 6, 9, 17,
18, 27, 29, 32, 34, 38—
40, 42, 43, 56, 57, 61, 66,
79, 80, 85, 86, 88—90, 92,
95, 99, 114, 115, 118, 119,
121, 124, 131, 132, 134,
143, 145, 149, 154, 156,
163, 165, 166, 172, 177,
179, 181—185, 189, 190,
192, 199, 200, 209, 213,
217, 218, 223—225, 228,
230, 232—236, 244, 247,
252, 260, 263, 268, 273—
275, 279, 282, 287, 297,
300, 304, 305, 326, 331,
332, 337—340.

Ճշիւութիւն 65, 70, 78, 110,
122, 124, 137, 163—165,
200, 201.

Մ.

Մաճնուլ, մաճնուցանել 21, 34,
138, 175, 245, 323, 341.

Մակձայնութիւն 7.

Մահ 8, 9, 11, 12, 16—18, 21,

27, 37, 42, 34, 43, 46, 55,
83, 101, 103, 104, 111, 113,
116, 118, 125—127, 129,
130, 133, 134, 136, 137,
139, 141—144, 146, 149,
150, 152, 155—157, 160,
164, 167, 169, 178, 182,
186, 193, 197, 199, 202,
208, 214, 215, 220, 221,
225, 228—232, 234, 235,
237, 240, 242, 245, 248—
250, 452, 260, 262, 264—
267, 269—272, 275, 287,
291, 296, 299, 302, 312,
319, 322, 324, 331—333,
336.

Մահաբեր 35.

Մահկանացիութեւ 18, 32, 51, 64,
66, 68, 80, 117, 137, 156,
201, 202, 263, 340.

Մայր 33, 34, 44, 45, 49, 51,
56, 102, 126, 183, 194, 195,
206, 220, 222, 223, 284,
291, 292, 337.

Մատակարարել 31, 138.

Մատուան 79, 135, 152, 191,
251, 282, 283, 300, 328—
330.

Մատնել 16, 23, 42, 130,
149, 208, 228, 234, 257,
331, 332.

Մարգարէ 4, 7, 11, 12, 14,
16, 37, 38, 40, 42, 45—47,
50, 51, 53, 56—58, 71, 75,
82, 87, 90, 97, 101, 118,
123, 124, 130, 134, 135,
140, 143, 148—150, 156,
175, 182, 207, 220, 234,
237, 238, 240, 244—249,
252, 256—258, 263, 265,
267, 269, 271, 274, 277,

278, 281, 283—285, 289,
291—295, 302, 303, 313,
327—329, 337, 338.

Մարգարէանալ 56, 87, 242—
247, 291, 292, 302, 321,
337.

Մարգարէութիւն 138, 226, 292.

Մարդ 2—5, 7—10, 13, 14,
16—19, 21, 23, 25, 27—29,
31, 33, 34, 42, 47, 49—69,
71, 74—82, 84—89, 91—95,
98, 99, 103—106, 108—
111, 114—117, 119—121,
123—126, 129—139, 141—
144, 146, 149, 154—164,
166—168, 171—174, 176,
179, 180, 182—184, 186—
200, 202—204, 206, 211—
239, 242, 244—247, 255—
257, 259, 260, 263—270,
272, 274, 276, 278—280,
285—221, 299—300, 302—
310, 312—313, 323, 326,
327, 329, 331, 332, 335—
341.

Մարդաբանել 262.

Մարդածին 54, 124, 153, 201,
273, 274, 341.

*Մարդապաշտութիւն, մարդա-
պարշտութիւն, մարդապա-
րիշտ* 173, 174, 231, 233,
238.

*Մարդասէր, մարդասիրութիւն,
մարդասիրական* 18, 23, 30,
33, 73, 112, 117, 119, 160,
216, 271, 279, 280, 336.

Մարդատեսակ 178, 187, 261.

Մարդացեալ 3, 193, 273.

Մարդիկ 1—3, 5, 8, 10, 11,
13, 19, 22—24, 29, 31, 35,
37, 41, 43, 55, 59, 60, 65,

82, 84, 86—88, 90, 93, 97,
98, 105, 118, 119, 124, 126,
136, 138, 142—144, 148,
155, 159, 167, 168, 172—
174, 189—185, 187, 190—
192, 211, 212, 214—217,
219, 223, 224, 230, 233—
235, 238, 239, 241, 242,
245, 246, 249, 251, 255,
257, 259, 260, 263, 265,
267—273, 275, 276, 281,
282, 287, 288, 295, 299,
300, 305, 310—312, 315,
326, 327, 331, 333, 336,
337, 339.

Մարդկական 1, 273.

Մարդկային 4, 9—11, 14, 19,
26—28, 31, 32, 34, 41, 42,
56, 65—68, 71, 74—76, 81—
85, 91, 94—96, 100, 102,
104, 106, 108, 113, 115,
117, 124, 126, 127, 129—
131, 133, 138, 144, 156,
159, 165, 173, 174, 187—
189, 192, 194, 195, 199,
203, 204, 206—208, 213,
214, 216—224, 226, 227,
235, 237, 238, 254, 260,
263, 265, 266, 276, 277,
288, 295, 297, 308, 309,
316, 325, 327, 337, 340,
342.

Մարդկավայելչաբար 106.

*Մարդաբար, մարդապէս, մարդ-
կաբար, մարդկաւրէն* 112, 113,
120, 196, 198, 308, 309,
312, 314.

Մարդկութիւն, մարդութիւն 3,
7, 13, 21, 28, 54, 69, 74,
84, 85, 89, 94, 96, 100,
109, 113, 114, 122, 124,

127, 128, 136, 139, 152,
153, 168, 173, 176, 180,
181, 190, 191, 195, 196,
198, 199, 204, 207, 213,
216, 217, 228, 259, 273,
285, 286, 304, 308, 311.
Մարմին 1—5, 7—12, 14—17,
19—22, 26, 28—32, 34, 35,
37, 40—42, 44, 45, 47—49,
51—59, 61—65, 67—69,
71—80, 82—94, 97, 99,
100, 104—106, 108, 110—
115, 117—122, 124—127,
129, 131—138, 140, 142—
145, 151—154, 156—159,
161, 165—171, 173—197,
199, 201—212, 214—218,
220—223, 226—228, 230—
233, 235, 238, 239, 241,
244—248, 250, 252, 257,
259—273, 275, 276, 278,
279, 281—283, 285, 287,
289, 290, 292, 296—302,
304—307, 310—313, 316,
323, 324, 330, 335—341.

Մարմնակից 28.

Մարմնական, մարմնաւոր 30,
51, 57, 73, 85, 156, 157,
193, 195, 242, 244, 258,
263, 267, 285, 338.

Մարմնանալ 2, 8, 10, 13,
17, 25, 30, 50, 52, 55—57,
60, 64, 66, 68, 71—73, 75,
76, 78, 81, 82, 86, 87,
90, 91, 93—95, 99, 102,
104, 107, 108, 110, 111,
117, 120, 124, 125, 130—
133, 136, 139, 140, 142,
143, 145, 154, 155, 161,
162, 171—174, 176, 178—
187, 190, 196, 197, 202,

205, 207, 208, 211, 216—
218, 226, 228, 230—233, 239,
240, 244, 257—260, 263,
266, 269, 273, 277, 280, 305,
336—341.

*Մարմնապէս, մարմնաբար, մար-
մնականաբար* 10, 54, 156,
165, 261, 264.

Մարմնաւորութիւն 2, 7, 9, 10,
13, 20, 21, 28, 44, 45, 47,
48, 52, 56, 57, 67, 68, 75,
87, 103, 106, 110, 114, 117,
124, 158, 173, 176, 180, 183,
185, 187—191, 194, 206, 214,
225, 230, 232, 236, 264—
266, 268, 275, 337, 338,
340.

Մարտիրոս 2.

Մաքսաւոր 34.

Մեկնել 33, 162, 171, 274, 301.

Մեկնութիւն 18, 93, 117, 134,
152, 281, 282.

Մեհեան 25, 175.

Մեղաւոր 31(ւ.), 39, 43, 50,
151, 161, 169, 222, 229, 231,
244, 271, 302.

Մեղկանալ 29, 248, 275.

Մեղկութիւն 24, 29, 79, 275,
286.

Մեղք 2, 3, 11, 12, 23—25,
28—31, 33, 58, 60, 71, 80,
99, 101, 106, 112, 125, 126,
130, 147, 167, 169, 174, 179,
190, 193—195, 197, 198, 202,
203, 216, 217, 222, 227, 229,
231, 244—246, 267, 269, 272,
275, 276, 281, 284, 290, 291,
293, 299, 302, 308, 309, 313,
327, 328, 339.

Մեռանել, մեռուցանել 2, 5, 8,
11, 16, 17, 23, 27, 30, 31,

33, 34, 42, 45, 71, 103, 111,
117, 124, 129, 131, 134,
140—144, 170, 176, 199,
207—213, 222, 228, 230,
231, 234—236, 249, 250,
258, 369, 276, 280, 295,
296, 302, 306, 307, 318,
320, 326, 327, 329, 331,
332, 335.

Մեռեալ 5, 6, 8, 17, 25, 30,
32, 34, 47, 51, 72, 78, 101,
103, 111, 117, 126, 129—
131, 139, 153, 154, 161,
165, 167, 171, 190, 207,
209, 211, 212, 230—238,
240, 242, 243, 256—258,
270, 271, 276, 278, 280,
293—295, 301, 306, 307,
310, 313, 315, 323, 335.

Մեռելութիւն 11, 232.

Մեռիքս 95.

Մերկ 33, 110, 124, 203, 213,
273, 296, 305.

Մերկանալ, մերկացուցանել 18,
34, 53, 84, 140, 229.

Մէնածին, Մենածին, Մրածին 14,
29, 32, 45, 55, 57, 58, 64,
68, 69, 75, 80, 81, 84, 88,
90, 94, 99, 107, 114—116,
120, 126—129, 135, 142,
155, 156, 166, 168, 170,
171, 179, 185, 188, 193,
197, 202, 215, 216, 222,
223, 230, 231, 255, 263,
271, 275, 297, 299, 300,
304, 307, 308, 311, 313,
336, 338.

Մէնակարար, մէնակական 153,
201.

Մէնացեալ, միայնակեաց 255,
279, 335.

Մի, մու 1, 2, 8, 9, 31, 34,
44, 61, 62, 65, 66, 68, 69,
72, 73, 77, 81, 87, 88, 91,
93, 96, 98, 99, 102, 105,
107, 108, 114, 116, 119—121,
126, 127, 129, 130, 132—
134, 137, 145, 146, 151,
154—156, 158, 159, 164—
167, 174, 186—181, 184,
186, 187, 191, 196, 199—
203, 208, 211, 213, 215—
218, 233, 247, 256, 260,
266, 269, 273, 280, 289,
293, 299, 300, 306, 308,
310, 311, 313, 314, 316,
336, 340, 341.

Միարանութիւն, միութիւն 262,
263, 341.

Միանալ, միացուցանել 7, 10,
69, 73, 77, 96, 105, 116,
132, 143, 178, 262, 264, 273,
324.

**Միասարատ, միասարատ, մի
սարատուց, մի սարատաց**
318—321.

Միաւորել, միաւորեցուցանել 10,
54, 62, 63, 69, 96, 110, 137,
156, 165, 180, 187, 193, 198,
199, 201, 217, 230, 235, 262,
296, 299, 341.

Միաւորութիւն 9, 10, 51, 54,
62, 65, 69, 70, 73, 75, 77,
88, 93, 96, 101, 107, 109,
114—117, 124, 132, 156—
158, 165, 172, 177—181,
187, 188, 197, 198, 200—
203, 212, 218, 260, 261,
264, 289, 296, 306—308,
311, 341, 342.

Միջնորդ 78, 98, 126, 273,
292.

Միջնորդել 136, 159.

Միասութիւն 73, 233, 341.

Մկրտել 6, 8, 9, 19, 23, 41, 54, 95, 96, 133, 153, 156, 197, 219, 231, 233, 240, 257, 260, 267, 283, 285, 298, 328.

Մկրտիչ 123, 220, 244, 288, 291, 292, 298, 328

Մկրտութիւն 6, 9, 13, 60, 81, 89, 133, 157, 160, 212, 256, 260, 264, 311, 339.

Մշտնջենակից, մշտնջենաւորակից 115, 120, 217, 272.

Մշտնջենաւոր, մշտնջենաւորական, մշտնջենաւորացի 2, 28, 68, 191, 206, 269.

Մազք 23, 30, 71, 84, 85, 87, 89, 93, 94, 106, 174, 219.

Մոյրել 18, 40, 42, 43, 47, 90, 138, 168, 250—252, 257, 274, 300, 330.

Մօլորութիւն 42, 112, 158.

Յ.

Յայտնել 1, 21, 24, 32, 38, 40, 48, 54, 59, 64, 74, 81, 139, 149, 159, 172, 182, 185, 189, 206, 207, 215, 223, 230, 236, 239, 242, 270, 289, 297, 304, 319, 336.

Յայտնութիւն 38, 59, 85, 115, 118, 121, 131, 157, 159, 206, 236, 251, 265, 293, 339.

Յառնել, յարուցանել 5, 8, 23, 25, 30, 32, 34, 47, 52, 57, 59, 79, 80, 99, 102, 103, 111, 112, 117, 124—126, 128, 129, 131, 134, 136, 139, 141, 143, 144, 149,

153, 154, 160, 161, 165, 171, 190, 207—212, 220, 222, 225, 226, 230—238, 240, 242, 243, 245, 257, 259, 276, 278, 280, 291, 293, 294, 306, 307, 310, 317—321, 323, 335, 339.

Յատուկ, յատկական, յատկապէս 8, 10, 42, 55, 60, 63, 65, 66, 69—73, 77, 78, 80, 82, 88, 102—104, 107, 110, 111, 114, 115, 119—121, 129, 138, 158, 166, 167, 171, 172, 176, 178, 179—181, 196—198, 202—204, 206—208, 210—212, 214, 215, 217, 218, 220, 236, 237, 245, 284, 285, 288, 299, 300, 302, 337, 339—341.

Յատկութիւն 64—66, 69, 70, 124, 125, 169, 201, 203, 205, 214, 274, 339, 341.

Յարակցել 66, 122, 129, 135, 151, 152, 169, 172, 201, 202, 217, 319, 322, 339—341.

Յարակցութիւն 110, 341.

Յարութիւն 4—6, 12, 19, 30, 47, 55, 76, 79, 84, 102, 103, 111, 124, 124, 127, 128, 130, 134, 138, 139, 150, 155, 172, 197, 209, 225, 230—232, 234, 236, 248, 250, 257, 258, 267, 275, 296, 301, 306, 307, 317, 318, 320, 323—325, 336.

Յաւատարազաց, յաւատարազացութիւն 7, 274, 275.

Յաւիտեան, յաւիտեանս, յաւիտեանս յաւիտեանից, ք յաւիտեանէ ի յաւիտեանս 1, 10, 18, 20, 24, 27, 30, 36, 41,

- 47, 51, 52, 56, 58—60, 64, 71, 75, 77, 78, 80—82, 111, 115, 117, 129—131, 150, 153, 156, 182—174, 184, 197, 201, 204—207, 209, 212, 217, 222, 223, 227, 231, 233, 235, 236, 238—244, 246—248, 256—258, 264, 268—270, 272, 274, 276, 277, 282, 285, 288, 292, 308, 313, 315, 316, 337, 339.
- Յախտեան** 14, 32, 37, 41, 50, 59, 70, 81, 82, 85, 87, 97, 101, 103, 104, 110, 117, 130, 138, 139, 159, 186, 205, 206, 209, 218, 223, 224, 228, 230, 232, 237, 238, 246, 252, 258, 259, 261, 282, 299, 300, 303, 305, 315, 316, 332, 338.
- Յեղափոխել** 31, 183, 274.
- Յեղունք, յեղութիւն** 54, 74, 114, 120, 155, 235, 238, 252.
- Յեղուլ, յեղանիւ** 17, 65, 108, 133, 161, 173, 185, 203, 270.
- Յեղյեղուլ** 190, 276.
- Յիշումն, յիշատակ, յիշատակաբան** 5, 36, 39, 319.
- Յիսնեբեակ** 23.
- Յղանալ, յղենալ** 54, 56, 67(լ.), 74, 337.
- Յղութիւն** 56, 76, 337, 339(լ.).
- Յոքնախտակիր** 33.
- Ն.**
- Նախագահ** 146, 162,
- Նախահայր** 194.
- Նախահատել** 30, 73, 136.
- Նախահատութիւն** 28, 33.
- Նախանձաւոր** 35.
- Նախայաւիտեանական, նախայաւիտեան** 60, 65, 180, 190, 203, 212, 224, 247.
- Նախընթաց** 123.
- Նախընտիր** 4.
- Նախլինկութիւն** 4.
- Նախծին, նախածին** 57, 58, 69, 78, 120, 162, 182, 206, 257, 297, 313, 338.
- Նահատակադիր** 147, 250.
- Նեռ** 7.
- Ներանձնանալ** 179, 230, 273.
- Ներանձն, ներանձաւոր, ներանձնական** 31, 62, 156, 216,
- Ներբնակել** 53, 60, 88, 339.
- Ներբնակութիւն** 158.
- Ներբողեան** 22.
- Ներգործել** 17, 38, 51, 60, 78, 110, 112, 116, 119, 155, 164, 166, 167, 194, 196, 198, 211, 212, 263, 285, 292, 295, 305.
- Ներգործութիւն** 22, 26, 54, 81, 82, 114, 158, 188, 190, 198, 212, 267, 341.
- Ներգրաբար, ներգրաբար, ներգրապէս** 42, 44, 181, 184, 203, 315, 330, 332.
- Ներդիմութիւն, ներդիմել** 159, 178, 235, 261, 265.
- Ներմարդանալ, ներմարդել** 68, 78, 98, 99, 107, 120, 121, 134, 135, 143, 179, 190, 196, 197, 265, 273, 310.
- Ներմարդութիւն, ներմարդկութիւն** 21, 31, 53, 61, 63, 64, 78, 84, 108, 128, 151, 153—155, 190, 195—197, 202, 235, 271, 273, 275, 289, 306, 312.
- Ներմարմին** 156, 183, 186, 259, 262, 264, 298.

Ներմարմնական 237.

Ներմտութիւն 89.

Ներշնչական 264.

Ներքինի 240.

Նզով,-ք 55, 65, 94, 147, 148,
166(ծ.), 180, 183, 336.

Նզովաբանութիւն 35.

Նզովել, նզով առնել, նզով լի-
նել 2, 5, 8, 10, 20, 21, 25,
29, 35—37, 41, 42, 53, 60,
61, 76, 84, 92, 131, 133,
142, 144—149, 155, 156,
164—167, 176, 180, 181,
183—185, 189—191, 203,
211, 217, 247, 251, 252,
263, 264, 270, 275, 276,
281, 330, 331.

Նզովումն 32, 61, 65, 68, 73,
74, 77, 79, 88, 92, 100,
106, 109, 128, 145, 184,
197, 200.

Նմանազոյ 31, 197, 273, 274.

Նմանակիր 247.

Նմանաձև 228.

Նմանապատիւ 255.

Նմանապէս 31, 61, 63, 92, 104,
159, 184, 192, 196, 198,
207, 216, 259, 272, 273,
297, 300.

Նմանել 1, 27, 34, 35, 47, 62,
120, 150, 185, 194, 213,
233, 283, 290,

Նմանութիւն 3, 9, 11, 13, 29,
31, 80, 88, 92, 101, 105,
106, 125, 132, 148, 156,
176, 187, 189, 190, 192,
197, 199, 208, 214, 215,
260, 263, 264, 267, 272,
275, 281, 282, 299, 312.

Ննկրամիտ 31.

Նչան 3, 134, 209, 237, 300, 328.

Նոյնաբնակ 13.

Նոյնազոյ, նոյնազոյական 8, 10,
13, 14, 24, 31, 50, 57, 58,
145, 153, 156, 169, 188, 190,
197, 221, 222, 227, 228,
272—275, 281.

Նոյնախոհ 145.

Նորոգել, նորոգիչ 18, 153, 174,
163, 252, 253, 279, 281.

Նորոգութիւն 7, 191, 212.

Նուաստանալ, նուաստացուցա-
նել 18, 27, 61, 104, 147,
199, 214, 215, 229, 239, 272,
312, 327.

Նուաստութիւն 27, 44, 61, 64,
75, 76, 80, 84, 85, 89, 101,
115, 127—129, 135, 157, 201,
215, 227, 267, 272, 296, 312.

Շ.

Շաղախել 33.

Շարաքերել 73.

Շարագրութիւն, չարագրութիւն
19, 83, 122, 144, 163, 164,
166, 187, 188, 261, 280, 336.

Շարայարել 51, 53, 65, 75,
119, 120, 122, 152, 158, 160,
165, 167, 168, 170, 171, 180,
188, 200, 204, 217, 337.

Շարայարութիւն 53, 65, 66, 70,
74, 75, 77, 78, 82, 89, 94,
115, 116, 122, 147, 152, 154,
165, 170, 180, 200, 201, 339.

Շարառել 10, 56.

Շարընթանալ 201, 210.

Շաւչափել, չաւչափելի 24, 30,
73, 79, 81, 82, 91, 93, 128,
137, 139, 235, 258.

Շինակից 256.

Շնորհ 3, 32, 41, 57, 60, 70,
83, 85, 88, 110, 115, 125,

128, 133, 151, 157, 168,
220, 232, 238, 255, 267,
269, 270, 276, 279, 282, 295,
297, 298, 301, 302, 305,
308, 311, 331, 338, 339.

Շնորհել 3, 21, 22, 39, 60, 72,
86, 93, 85, 103, 118, 143,
212, 214, 215, 219, 237,
259, 280, 283, 293, 301,
312, 331, 332, 335, 336,
339.

Շրջանական 61.

Շրջել 10, 31, 60, 75, 172,
204, 250, 327, 339.

Ո

Ոգեմարտ 163.

**Ոգորմածութիւն, ոգորմատորու-
թիւն** 18, 117.

Ոմն—ոմն 26, 88, 105, 186,
193, 201, 259, 341, 342.

Որդեգործել 270.

Որդեգրութիւն 63, 86, 88, 110,
208, 232, 310, 311.

Որդի (Աստուծոյ, Դասի) 2, 3,
6—10, 12—15, 17, 18, 20,
21, 23, 24, 29, 32, 39—41,
45, 48, 49, 53—56, 58,
60—62, 65, 67—69, 72,
73, 75—77, 82, 85, 88—
92, 94, 97—99, 101, 103,
106, 108—111, 113—123,
125—129, 132—135, 141,
151—153, 155—159, 164
166, 168—174, 177, 178—
180, 183, 187, 189—191,
193, 196, 199, 200, 203—
208, 210, 212, 213, 225,
216, 219—222, 224—227,
229, 231, 232, 237, 241,
243, 254, 255, 257, 258,

260, 261, 263—265, 267—
270, 273—275, 277, 279,
282—284, 289, 290, 292,
293, 296—298, 300, 303—
314, 345, 336—338.

Որդի Մարդոյ 3, 7, 9, 19, 32,
48—50, 59, 62, 72, 76, 92,
97, 103, 115—117, 125, 132,
133, 138, 139, 157, 159, 177,
184, 189, 191, 193, 197, 208,
221, 223, 246, 266, 269, 274,
279, 288—290, 293, 295,
296, 299, 338.

Որդի 13, 30, 86, 102, 118,
222, 239, 244—246, 252,
279, 281, 288, 289, 291, 311,
319.

Որդութիւն, որդիութիւն 62,
70, 78, 115, 116, 119, 122,
152, 153, 168, 170—172,
341.

Որոնումն 30, 63, 79, 190,
236.

Որոշարար 75.

Որոշել, որոշող 37, 42, 49, 62,
65, 88, 96, 105, 178, 199,
209, 210, 249, 252, 261, 262,
300.

Ուղղափառ 1, 34—37, 42—
44, 67, 75, 96, 130, 144,
145, 148, 150, 169, 177,
184, 185, 248, 250, 251, 280,
281, 314, 315, 330, 333,
341.

Ուղղափառութիւն 1, 34, 37,
44, 185, 254, 256.

Ունակաբար, ունակապէս 66,
72, 129, 202, 204, 217, 340.

Ունակախան, ունական 74, 75,
77, 82, 110, 116, 124, 154,
172, 200, 341.

Ունակել 77, 168.

Ունակութիւն 31, 66, 339, 391.

Ուրանալ 36, 38, 41—43, 80,

96, 118, 129, 138, 143,

146—148, 168, 251, 287,

306, 307, 315, 329—331.

Ուրացող 35, 36, 40, 41, 43,

143, 148, 231, 303, 315,

330.

Ուրացութիւն 38, 40, 129, 203,

228.

2.

Չարափառութիւն 25.

Չարութիւն 4, 7, 42, 146, 148,

160, 328, 330.

Չարչարել,-ի, 2, 4, 341.

Պ.

Պատարագ, պատարագել 25, 243.

Պատիւ 3, 39, 115, 168, 170,

199, 258, 290, 327.

Պատկեր 11, 15, 78, 94, 101,

106, 135, 149, 197, 198,

210, 247, 267, 313, 331.

Պատճառատւր 32.

Պատուիրան, պատուէր 42, 43,

224, 228, 249, 250, 259,

276, 303.

Պատուիրանադնայութիւն 71.

Պարապմանց (զիշք) 63, 78, 92,

99, 166 (ծ.), 197, 198.

Պարառութիւն 67.

Պենտեկոստէ 23 (լ.).

Պիտառութիւն 52, 53, 60, 64,

67, 70, 72, 76, 79, 83, 87,

89, 91, 93, 96, 100, 104,

108, 115, 121, 127, 131,

136, 110, 151, 155, 162,

168, 170, 177, 183—186,

192, 253, 256.

Պսակ 1, 34, 79, 121, 147,

150, 163.

Պսակել, պսակաւոր 1, 63, 101,

114, 250, 287.

Ս.

Սարաւովթ 46, 51, 78, 263.

Սարբատ, սարատ, սարբատի,

սարատական 318—322.

Սահման 1, 36, 52, 67, 146,

148, 150, 151, 162, 163,

170, 180, 199—203, 221,

253, 267, 316, 340.

Սահմանել 70, 108, 163, 164,

169, 173, 181, 183, 200,

212, 237, 252, 256, 311,

320, 327.

Սաղմն, սաղմնառել, սաղմնա-

զգենուլ 173, 218, 236, 292.

Սաղմնանալ 54, 201.

Սաղմոս,-ք 49, 69.

Սաղմոսերգու, սաղմոսերգակ 45,

72, 90, 151, 239, 318.

Սանդարամետական 3, 48, 104,

214, 223, 259, 263, 268.

Սատանայ 42, 49, 209, 242,

248, 288, 295.

Սատանայական 36, 50.

Սերմն 62, 77, 98, 100, 108,

114, 117, 119, 126, 135,

143, 144, 159, 168, 172,

190, 197, 202, 204, 245,

266, 274, 277, 278, 282,

283, 297, 324, 325.

Սկիզբն, սկիւրն 5, 10, 13, 21,

30, 39, 40, 52, 57, 62, 63,

73, 74, 93, 122, 134, 139,

152, 156, 170, 171, 173,

183, 185, 191, 201, 205,

206, 223, 224, 234, 237,

239, 240, 259, 264, 267,

- 272, 285, 298, 315, 318,
319, 328, 338, 341.
- Սովորութիւն** 4, 5, 26, 111,
341, 342.
- Սուրբք** 41, 50, 58, 84, 97—
99, 147, 148, 166, 213,
230, 246, 251, 252, 259,
287, 291, 298, 301, 305,
309, 312, 315.
- Ստացական** 10.
- Ստեղծանել** 51, 54, 60, 69,
74, 77, 105, 114, 137, 141,
158, 180, 182, 192, 195,
201, 256, 261, 262.
- Ստեղծաւղ** 33, 45, 202.
- Ստեղծուած** 23, 24, 33, 194,
225.
- Ստեղծումն, ստեղծութիւն** 54,
201.
- Ստորագրել, ստորագրութիւն** 36,
42, 254, 283, 331.
- Ստորանկանել, ստորակել, ստո-
րակացիալ** 30, 34, 78, 82,
111, 178, 277, 321.
- Ստորարկանել** 198.
- Ստորագալ, ստորեկիալ** 130, 306.
- Ստորեկլիւի, ստորեկրական** 268,
312.
- Ստորիջանել** 28, 57, 116, 260,
338.
- Ստորուղութիւն** 265
- Ստորուստ** 28.
- Սրբել** 13, 24, 58, 193, 209,
219, 225, 244, 267, 300,
301, 304, 309, 341.
- Սրբութիւն** 13, 109, 119, 139,
210, 301.
- Սրովբէ** 263.
- Սքանչեւագործ** 19, 60, 189.
- Վ.**
- Վաղորդայնազգեցիկ** 239, 256.
- Վայրաբերել, վայրաբուսանել,
վայրատալ** 198, 299, 304
- Վայրանցանել, վայրիջանել, վայ-
րագալ, վայրերթալ** 240, 295,
299, 311, 312.
- Վայրասանդարամետ** 175.
- Վայրիջութիւն, վայրանցութիւն,
վայրեկութիւն** 9, 132, 177,
219.
- Վանապետ** 145.
- Վարդապետ** 34, 37, 39, 40,
55, 66, 67, 75, 81, 87, 90,
91, 110, 125, 130, 131, 144,
163, 164, 171, 172, 200,
210, 217, 222, 233, 247—
249, 270, 278, 281, 289,
303, 315, 319, 330, 336,
339, 341.
- Վարդապետութիւն, վարդապե-
տումն** 1, 6, 19, 22, 34—
36, 40—42, 51, 52, 54, 67,
75, 87, 91, 96, 103, 104,
117, 118, 122, 130, 144—
146, 149, 153, 160, 162,
165, 169, 176, 185, 193,
203, 224, 248, 251, 254,
255, 264, 280, 315, 330,
340.
- Վերաբերել, վերաբուսանել** 198,
238, 312.
- Վերածնութիւն** 225.
- Վերակայու** 294.
- Վերակացիալ, վերակալ, վերեր-
թեալ** 23, 120, 154, 247,
256, 311, 312.
- Վերակենցաղել, վերակենցա-
ղութիւն** 32, 199, 231, 307.
- Վերանալ** 3, 25, 30, 111, 131,
238, 376.
- Վերառնուլ** 68, 200, 201, 263.
- Վերելակել, վերելակցել, վերե-**

լանել 11, 12, 51, 91, 174,
193, 240, 243, 280, 306,
307.

Վերեկութիւն, վերագալ 124,
269, 277, 283, 292.

Վերընթանալ, վերագնալ, վեր-
անցանել 199, 213, 223, 240,
258, 270.

Վերուստ 17, 23, 28, 133, 159,
224, 270, 284, 289, 291,
300, 324, 326.

Վկայ 18, 25, 36, 48, 68, 72,
117, 147, 220, 221, 225,
237, 309, 331.

Վկայական 95.

Վկայել 7, 15, 23, 24, 48, 50,
56—58, 81, 91, 94, 95, 139,
145, 164, 174, 175, 204—
207, 210—212, 216, 219,
221—224, 229, 232, 235,
243, 244, 250, 276, 297,
298, 304, 305, 318, 326,
337, 338.

Վկայութիւն, —ք 1, 2, 34, 35,
55, 145, 150, 162, 184,
185, 191, 204, 209, 266,
281, 287, 296, 305, 314,
336, 337.

Վրէժինդրութիւն 37.

Տ.

Տաղաւարել 22, 53, 55, 57,
60, 63, 72, 84—87, 155,
222, 243, 263, 297, 336,
338.

Տաճար 338.

Տարագնացիալ 115.

Տարակացել 114.

Տարադրութիւն 261.

Տաւնական 12, 30, 105, 118,
131, 140, 141, 160, 161,
194, 195, 319.

Տեսակ 11, 15, 57, 91, 93,
98, 135, 299, 312, 338, 341.

Տետրատէ 54, 74, 100, 122(1).

Տերութիւն, տէրութիւն 162,
172, 212, 213, 294, 299, 313.

Տերունեկան, տերունական, տէ-
րունական 15, 195, 295, 318,
321.

Տէր (Աստուած) 6, 7, 12, 37,
38, 43, 45—48, 51, 52, 56,
57, 73, 86, 91, 97, 100, 119,
130, 147, 148, 150, 151, 174,
175, 214, 233, 240, 241, 243,
245, 263, 270, 281, 283, 284,
286, 288, 291—294, 299, 320,
321, 325, 326, 328—330,
337, 338.

Տէր (Յիսուս) 2—4, 6, 8—12,
16, 17, 23, 25, 26, 30, 31,
34—38, 40—43, 45—47, 49,
50, 52, 53, 55—59, 62, 70,
72, 73, 75—77, 80, 81, 83,
84, 87, 90, 93—95, 98, 101—
112, 114—117, 119, 121—
125, 127—130, 132—134,
136, 139—141, 143, 144,
146, 148—155, 157, 158,
160, 164, 166—168, 172—
175, 177, 184—186, 188—
193, 200, 202—206, 208—
210, 213—214, 216—218,
222—227, 229, 232—236,
238—245, 248—252, 256—
268, 270, 273, 275, 277,
278, 280—282, 285, 290—
292, 294, 295, 297—301,
303, 305—309, 311—323,
329—332, 336, 338, 340,
341.

Տէր մեր—Տէր իմ Յիսուս Քրի-
ստոս 2, 23, 28, 34, 39,

42, 47, 68, 81, 92, 94, 98.
Տէր մեր—Տէր / մ հ Աստուած —
Աստուած իմ և Տէր Յիսուս
Քրիստոս 23, 34, 43, 44.
Տկարանալ 128, 171, 208, 250.
Տկարութիւն 3, 113, 128, 137,
 171, 250.
Տնտրելնութիւն, տնտրեհնու-
թիւն 7, 10, 27, 61, 67,
 70, 80, 86, 88, 91, 96, 97,
 104, 107, 134, 151, 160,
 168, 170, 172, 174, 178,
 185, 186, 191—193, 217,
 218, 230—232, 239, 258,
 298, 299, 307, 312, 337,
 340, 342.
Տնտրինարար, տնտրէնարար,
տնտրինակի 56—58, 75, 78,
 82, 102, 131, 172, 182—
 186, 205, 206—218, 221,
 223, 225, 227, 233, 235—
 239, 245—247, 279, 280,
 296, 304, 309, 310, 336—
 338.
Տնտրինական 56, 69, 306, 311,
 337, 341.
Տնտրինել 31, 97, 170.
Տնտեսութիւն 32, 33, 56, 162.
Տոմար, տոմ (լեոնի) 1, 52, 203,
 316, 330.

Փ.

Փաղաւտութիւն 181.
Փայտ (խաչի) 8, 11, 71, 79,
 100, 102, 103, 104, 111,
 136—139, 229, 256, 257,
 278, 322, 341.
Փառարանել 34, 71, 86, 94,
 173, 174, 219.
Փառարանութիւն 70, 92, 98,
 166, 189, 203, 263.

Փառակցել 166.

Փառաւորել 3, 9, 39, 44, 50,
 79, 86, 96, 129, 130, 159,
 167, 214, 215, 234, 252,
 256, 262, 263, 265, 266,
 296, 305, 342.
Փառք 3, 10, 17, 18, 27, 36,
 38, 39, 42, 46, 47, 50, 55,
 57, 59, 72, 75, 78, 98, 104,
 106, 108, 110—112, 114—
 116, 118, 119, 127—131,
 160, 168, 174—177, 198,
 199, 201, 206, 209, 210, 212,
 214—217, 222, 225, 235,
 238, 240, 244, 247, 258, 259,
 263—268, 271, 274, 287—
 290, 293, 295—297, 303,
 306, 308, 309, 312, 315,
 316, 336, 338, 339, 341.
Փարթամ, փարթամապէս 18,
 30, 73, 278, 298, 308, 310.
Փրիխոփայ 256.
Փոխաբերել 125, 266.
Փոխաբնակել 31, 273.
Փոխաբուսանել 179.
Փոխագործել, փոխել, փոխար-
կել, փոփոխել 5, 24, 108,
 119, 120, 151, 154, 183, 187,
 223, 253, 266—268, 273,
 324.
Փոխակացութիւն 11.
Փոխակացուցանել, փոխաձեա-
ցուցանել 31, 198, 267, 313.
Փոխանորդ 6, 248.
Փոխատուութիւն 67.
Փոխարկութիւն 93.
Փոխադրականակ 131.
Փոխունակութիւն, փոխանա-
կութիւն 64, 270.
Փորձել 23, 24, 40, 80, 95,
 102, 137, 138, 162, 194, 201,

207, 219, 221, 250, 257,
280, 329, 330, 335.
Փորձութիւն 26, 38, 80, 83,
101, 113, 137, 202, 211,
228, 248.
Փշել, փշումն 2, 60, 139, 156,
237, 242, 258, 263, 267, 339.
Փրկական 34, 96, 129, 151,
153, 154, 162, 186, 251,
265, 268.
Փրկանակ, փրկանաւոր 12, 34,
111, 141, 175, 257, 271,
274, 293.
**Փրկանաւորել, փրկաւորել, փրք-
կանաւորութիւն** 8, 33, 58,
126, 139, 142, 210, 230,
234, 237, 240, 242, 243,
280, 302, 306, 313, 335.
Փրկանք 8, 139.
**Փրկել, փրկանել, փրկեցուցա-
նել** 45, 46, 51, 118, 123,
126, 131, 144, 156, 211,
237, 240, 267, 312, 337.
Փրկիչ, փրկանիչ 4, 7, 8, 10,
30, 34, 55, 59, 63, 66, 68,
71, 75, 77, 87, 88, 90, 96,
98, 103, 118, 131, 134, 141,
143, 156, 157, 168, 173,
175, 177, 179, 191, 195,
197, 205, 206, 212, 232,
234, 243, 259, 264—266,
268, 271, 273, 279, 280,
283, 286, 304, 315, 336,
339, 340.
Փրկութիւն 1, 11, 18, 29, 33,
41, 45, 49, 57, 58, 61, 64,
67, 80—82, 84, 86, 91, 92,
95, 101, 111, 113, 117, 120—
122, 125, 131, 143, 146,
170, 176, 181, 185, 186,
189, 202, 206, 213, 217,

218, 236, 238, 250, 257,
258, 266, 267, 269, 275,
281, 291, 293, 302, 305,
306, 338, 340.

Ք.

Քակել, քակտել 35, 36, 80, 96,
101, 114, 137, 146, 163, 193,
220, 230, 233, 243, 265,
266, 293, 323.
Քակտումն, քակելութիւն 11,
129, 144.
Քանանայ 25, 148, 222, 257,
280, 287, 309, 335.
**Քանանայագործ, քանանայագոր-
ծել** 67, 209, 240.
Քանանայական 35, 93, 114,
170, 299, 307.
Քանանայարան 219, 287, 288.
Քանանայապետ 29, 42, 65, 80,
100, 101, 114, 148, 151, 167,
171, 175, 203, 226, 278, 243,
244, 257, 275, 290, 295, 309,
320.
Քանանայապետութիւն 85.
Քանանայութիւն 77, 113, 244,
246, 309.
**Քաղաքաւորութիւն, քաղաքա-
ւորել, քաղաքավարութիւն** 31,
113, 248, 254, 266.
Քառակ 122, 127, 151, 176.
Քառորդութիւն 15, 158, 188,
189.
**Քատակութիւն, քատակել, քա-
տակիչ** 11, 213, 277.
Քարկոծել, քարարկել 5, 23, 25,
47, 119, 224, 225, 250, 280,
335.
Քարոզ 209, 237, 238.
Քարոզիչ 33—36, 42, 45, 48,
50, 51, 55, 57, 59, 60, 66,

67, 72, 74—76, 85, 86, 90,
100, 102, 110, 116, 119,
123, 130, 131, 138, 146,
150, 153—155, 159, 207—
212, 214, 215, 230, 232,
237, 278, 291, 294, 295,
297, 300, 302, 306, 307,
310, 332, 336—341.

Քարոզութիւն, քարոզումն 143,
181, 200, 227, 255, 259.

Քաւարան 78, 207, 242.

Քաւել 182.

Քաւութիւն 11, 147.

Քերուրին, քերութէ 12, 204,
205, 229, 242, 257, 280,
335.

Քստմեկ, քստմեկի 34, 103,
200, 201, 283.

Քրիստիանոս, քրիստոնեայ, Քը-
րիստոսի 13, 15, 23, 36, 37,
39, 76, 77, 185, 189, 253,
254, 281, 332, 333.

Քրիստոնէութիւն 13.

Քրիստոսածին 109.

Քրիստոսաւէր 43.

3693

DIE PAULIKIANER

von

Dr. Karapet Ter-Mekerttschian

XII, 163. Leipzig 1893.

Գինն է 2 ղ. 50 Լ.

DIE ARMENISCHE KIRCHE

in ihren Beziehungen zu den

SYRISCHEN KIRCHEN

von

Dr. Erwand Ter-Minassiantz.

(Texte und Untersuchungen. Hrsg. von Oscar v. Gebhardt
und Adolf Harnack. NF. XI, 4.) XII, 212. Leipzig. 1904.

Գինն է 4 ղուբլի.

DES HEILIGEN IRENÄUS

Schrift

ZUM ERWEISE DER APOSTOLISCHEN VERKÜNDIGUNG.

in armenischer Version entdeckt, herausgegeben und
ins deutsche übersetzt von

Lic. Dr. Karapet Ter-Mekerttschian

und

Lic. Dr. Erwand Ter-Minassiantz

Mit einem Nachwort und Anmerkungen

von

Adolf Harnack

(Texte und Untersuchungen... Hrsg. von Adolf Harnack
und Carl Schmidt. 31. Band Heft 1.

VIII, 69*, 68.

Գինն է 3 ղուբլի.

Դիմել է շնորհակալ, երո՞ւսն Դ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ.

27

